

بۆدابه زاندى جۆرهها كتيب: سهردانى: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

پدراي دانلود كتايهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى ، عربى ، فارسى)

ژبانی پیغمبری مہزن

محمد صالح علیز پلہ مہزانی

تلاقی سہقر - محمد مہدی

ی : سعدی - گوریزو

چندالہوی پاریزراوہ بو لہنتشارانی سہقر - محمد مہدی

ديارى بى :

بۇ : كيانه خااوتنه زيندووه هوشياره كى پيغه مبهري خواو
رزكار كهرى بوونه وهر كه تا قانه موؤقئ بوو ههلسابه ئالو
كؤرى راستى و تهواو له جيهاا .

بۇ : كيانى شيرينى يارو ياوهرو ياريده دهره كانى له درئزايى
ميژووى ئيسلامدا .

بۇ : نهو باوكو دايكه خؤشه ويستهم كه ناواتيان نهوه بوو بم به
شاكردى پيغه مبهري .

بۇ : نهو خوينه ره به ريزه ي نهيه ويئ له بهر رؤشنايى بيرو باوه ره كه ي
عمددا برواوو ته نيا ههر نهو مامؤستاو پيشه واي بئ .

بۇ : نه مانه و بؤ هه موو مووسلما ئينكى راسته قينه نهه چهنه لاپه ره يه م
كرد به ديارى ده ستي خؤم و پيش كه شم كردن .

پیشکش کردنی په پروای :

« ژيانی پیغه هری مه زن محمد »

دروودی له سهرین

« به پیتوسی مامزستا مهلا عثمان عبدالعزیز له هه اجه »

بسم الله الرحمن الرحيم

« قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ، الَّذِي لَهُ مَلَكُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ لِأَلِهِ الْإِهْوَابُ وَيُخَيِّ وَيُمِيتُ فَأَمَاتُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيُّ الْأُمِّيَّ الَّذِي
يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ ، وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ » صدق الله العظيم . (۱۱)

لام وایه زیاده پروی ناکم که نه لیم : پیوستی سهرشانی هه موو
ناده میزادیکه شاره زای بوون وزانی هه مو کرده و خو پرو ووشتی حه زره تی
پیغه هریمان (محمد) هه لپزیرای هه موان - درودی خوی له سهرین -
به بی شاره زای له ژيانی پاکی نه م پیشه و خۆشه ویسته هیچ که سنی له
پلهی هه ره به رزی ناده میزاد تی ناکا ، وه هه رکس به ریبازه کانی نه و نه پروا
وئل و سهر که ردانه با به دیمه ن هه رپله و پایه یه کی هه بی .

به هه ندی لئی کۆلینه وه به راورد کردنی ژيانی نه و پیغه هه ره که و ره یه
هه موو خاوه ن بیریکتی راست و تی که یشتو به دلنیا یی یه وه نه بیته ها و به شی
من و هه مو موسلمانیکتی راسته قینه له م باوه پرده دا .

جا له بهر نه مانه نه لیم : که و ره ترین خزمه تی که پیش کش به
کروهی ناده میزاد بکری بریتی یه له بلا و کرده وه و پروون کرده وه و
پن ناسین و ده برینی خو و پرو ووشتی ژيانی پاکی حه زره تی پیغه هه ره

(۵)

(د خ) زه هەر له بهرتهوهیه کهوا زۆر له زاناو دلسۆزهکان ئەمه بیان بهگرنک کرتووه و زۆر ههولیان تیا داوه و پهراوی زۆریان تیا دا ناوه که به ئاسانی له ژماره نایهن

بهلام - بهداخهوه - تا ئیستا بهزمانی کوردی نووسین لهم بابتهوه زۆر کهمه ، له گههله ئەوهدا که ئەبوایه زۆر زۆر بوایه ، - چونکه - وابزانم - کوردیه کهم نهتهوهیه که ههمووی بهتهواوی ئایینی پاکى ئیسلامی کرتبیتته کهردن و بهراستی بزانی

بهلام بهراستی ههركه تهماشای پهراوی « ژيانى پيغه » له نووسینى زانای بهریز شیخ عزیز پاره زانی بکری هیچ داخى لهم رووهوه نامیتنى . چونکه - بهراستی - ههروهك یه کهم پهرايکه که به کوردی له ههموو پرووهکانى ژيانى پيغه ههردووای ئیجگار رینک وینک و راست و پهوانه . وه نووسهه - خوا یارمهتى بدا وهك زانایه کى بهرزه - سوپاس بؤ خوا - لایه چووت و راست و چاک جیسا ئەکانهوه بهتایهتى زۆر به وردى و کرنکى ئەم پهراوهی داناوه وه سهراچاوهکانى بههیتزو جیى باوهرن

وه په پاره کهى شیوهیه کى نهوتوی ههیه که ههموو کسى بى سهراى کردنهوه نه توانى پشتى پى بیهستى وه ههتى ههموو زانایه کى باوهرداره که بى خوینتیهوه و شانازی پتوه بکا ، بۆیه داوا نه کهم له رۆلهکانى کهلى کورد زۆر بهچه سپانى پهلامارى ئەم پهراوه بهریزو به پیتته بدهن و دلۆ کیانی خۆیانى لى پاراوبکهن و بیکه یه نن به نه خویندهواره کانیش تا ههموو لایه تهبکهش له خووه رهوشتی پیغمه رمان شاره زابین

وه لهخواى بى ههمتا ئە پاریمهوه که وینهى ئەم نووسهه زۆر بکا ،

وه نهم خزمه ته گه وره يه ي لئ وه رگرئو بيكا به هؤى سه ربه رزى و
 رووسوورى لاي خاوه نى ژيان ، وه سوودى پئ بگه يه نئ به رۆله كورده كان .
 به جوانى نه زانم ليره دا به چهند ديزيك نووسه ر بڅه مه پيش
 چاوى خوئنده وارن : نووسه ر ناوى (عبدالعزیز) ه و به شيوخ عزيز
 به ناوبانگه كورى شيخ امينى پاره زانى به و له (ساداتى پير خضرين) ،
 هه رچهند سالى له دايك بوونى نه نووسراوه ، به لام وا دياره له سالى
 (۱۳۴۹ - ۱۳۵۰) ي كۆچى دا له ديك بوه كه رئ كه وتى (۱۹۲۸ -
 ۱۹۲۹) زايينى نه كات . له دىنى پاره زان (۱) باوكى - خوالئى خؤشبين
 نه ي نيزته قوتابخانه كهى خوالئ خؤشبوو (مامؤستا شيخ عزيز) ي
 دۆلپه موويى و ، له ويدا نه مينئته وه تا سه ره تاى (نحو و صرف) ته واونه كات
 نه دجار وه كو همام سه رانى نه كه رئ به شوين خوئندنا وه له قوتابخانه ي
 به رزنجه و سليمانى و هه له بجه و پريس دا لاي مامؤستا باوه ر پئ كراوه كان
 هه مو زانبارى يه كانى ته واو كردوه .

له سالى (۱۹۵۳) ز دا له تاقى كردنه وه ي پۆلى (۱۲) ي (اوقاف)
 ده رچوو يروا نامه ي وه رگرت ، وه هه ر له وساله دا لاي مامؤستا (مه لا
 صالح) له هه له بجه (اجازتى عيلمى) وه رگرت و ، بوو به (مدرس)
 له دىنى ته پئ سه فائى شاره زوور له مدرسه كه ي حاجى مصطفى ي ياروه يسى دا
 هه تا له سالى (۱۹۵۹) ز دا له به ر چهند ئالو كۆرتكى ناله بار
 له بارى كشتى عيراقا ناچار بوو نه و قوتابخانه يه ي به جئ هيشت و بوو به
 مامؤستاي سه ره تاينى له قوتابخانه كانى سه ربه (پارتزكه ي) سليمانى ،
 وه ئيسته مامؤستايه له قوتابخانه ي (سالم) ي كوران له هه له بجه

(۱) پاره زن دئ يه كه سه ربه ناحيه ي به رزنجه و قضاي شار باژيره (۷)

سه‌ره‌تا

به‌ناوی خوای به‌خشنده‌ی میهره‌بان

« كَانِ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ،
وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اِخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا
اِخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَ تَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ بَغْيًا بَيْنَهُمْ -
فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اِخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ ، وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ
إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (۱) « صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ » .

خوای په‌روه‌ردگار له‌قورئانی پیروژدا نه‌فرموی : لقد كان لكم
في رسول الله أسوة حسنة لمن كان يرجو الله واليوم الآخر « - الأحزاب -
واته : به‌راستی - نپوه نه‌ی موسلمانان کان - له‌پیغه‌مبه‌ری خواوه
پیشه‌وایی و ماموستایی و سه‌رمه‌شقی ژیانتان ده‌ست نه‌که‌وی ، هه‌رکامتان
به‌هیوایی که‌یشتن به‌خوای به‌ره‌زامه‌ندی خواو به‌پروژی دواپی بی .
نهم نایه‌ته‌ پیروژه‌ تیمان نه‌که‌یه‌نی که - تیمه‌ی موسلمان - به‌هه‌موو
که‌سو به‌ره‌و نه‌ته‌وه‌یه‌که‌مانه‌وه نه‌بی هه‌رشویتی نه‌و پیغه‌مبه‌ره‌ که‌وره‌یه
بکه‌وین و به‌س ، هه‌ر نه‌و ماموستامان بی و هه‌رچاو له‌و بکه‌ین و ته‌نیا هه‌ر
به‌رچو و ریبازه‌ روشنه‌که‌ی نه‌وا پروین ، نیتز به‌هیچ لایه‌کا لانه‌ده‌ین
وله‌که‌سی تره‌وه‌ دهرس و سه‌رمه‌شقی وه‌رنه‌کرین ، نه‌که‌ر باوه‌رمان به‌
خواو به‌پروژی دواپی هه‌بی .

خۆ ره‌وشت و رینکه‌ی پیغه‌مبه‌ریش بریتی به‌ له‌قورئان و فه‌رمانی

(۱) له‌سووره‌تی (البقرة) ۲۱۳

خوا ، نایبی قورئان نه فرموی : « وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ! (۱) واته : پیغه مبهر له هه واو هه وه سی خزیه وه نادوی و هه رچی نه ان نیکایه بۆی هاتوو . پر سیاری ره وشقی پیغه مبهری خوا کسرا له خاتو عایشی خیزانی له وه لاما ووتی : « كَانُ خَلْقَهُ الْقُرْآنُ » واته : ره وشقی بریق بوو له قورئان . وقورئانیش نه فرموی : « وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ » . (۲)

واته : هه رکه سی بیجکه له ئیسلام هه ر ئایین و بهرنامه بهک یوخوی هه ا بزیری لئی وه رنا گیرئ وله پاشه رۆژا له کرۆی زه ره رۆ مه ندان نه بن . وه له نایه تیکی ترا نه فرموی : « وَإِنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السَّبِيلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ » . (۳)

واته : نه م ئایینی ئیسلام و قورئانه بهرنامه و ری ئی راستی منه ، ده ئیوه بکه ونه سه ری و په ر ه وی بکه ن ، نه که ن لئی لایه دن و بچنه سه ر کویره رینکا کانی تر ؛ چونکه نه وانه په رته وازه تان نه که ن ورئیی خواتان لئی وون نه که ن .

له مانه وه ده رته که وئ که پتیوستی سه رشانی هه موو مرۆیه کی وه سلمانه که پیغه مبهرمان « محمد » بکا به پیشه واره سه رمه شق به مامۆستا یوخوی و له هه موو ئیش و کاره کانی شوین نه و بکه وئ و بهس . وه ره وایه بۆ هیچ که سی شوین به کتیکێ تر بکه وئ که به راسته رینکا که ی نه وایه نیسات به رتیه ، با هه رنار و نیشان ، یا هه رکالا و بهرک ، یا هه ر پله و پایه به کی کۆمه لایه تی یا رامیاری یا زانیاری هه بن ؟.

(۱) له سوره ی « النجم » (۲) له سوره ی « آل عمران » (۳) له سوره ی « الانعام » ۱۵۳

وه ئهم پتيوستى به كه وره به پيك نايهت هه تا ئيمه به ته واوى وبه
وردى نهو پيغه مبه ره كه وره به نه ناسين و شاره زاي ژيانى نه بينو له هه موو
ده ميكي ته مه نياو له هه موو كاتو له هه موو هه نكاو نيكي ئيش و كاره كانيا
به تا به تى له هه نكاوه كانى بانگه كه يا . وه ئهم زانين و شاره زايى به مان به م
رئ يانهى خواره وه دهس نه كه وى :

۱ - شاره زايى له قورنانو ته فسيري قورنانا ، به تا به تى نهو
ته فسيرانهى ده رسي ره وشت و سيره تى پيغه مبه ريان به كرنك كرتوره و
فه لسه فهى هه نكاوه كانى بانگه كه يمان بؤده ره خهن .

۲ - به خورننده ره و ائى كز اينه وهى فهرم ووده كانى - كه چه نده ها
به پراوى كه وره كه وره يان تيا نوو سراوه ته ره و پاره كراون ، وه جوانتر
وايه هه ول بده ين بؤزانيى كات و شوينو ريكيه وتى نه رم ووده كانى .

۳ - زانينى ژيانى پيغه مبه ره له منالى به وه تا كه نجى وتا كوچى دوا بى .
به م سئ ريكيه به نه توانين نه وه نده له پيغه مبه رى كه وره تى بگه ين
كه بيكيه ين به پيشه واو مادزستا ، وه په پره وى كرده وه ره فرمان و
فه رم ووده كانى بگه ين وه نكارو قؤناغه كانى خو مان له بهر نه وانده دا
ديارى بگه ين . (۱)

مامزستاي به رزى هيندى « سليمان الندوى » په پراو نيكي زور به
نرخى به زباني عه ره بى به ناوى : « الرسالة المحديه » وه داناوه و ، تيا يا
له هه موو پرووى سيره تى پيغه مبه ره وه ، وه له په يامه كه بى دواوه كه
هه تا هه تايى به وه ته واوه وه هه موو به شه كانى ژيانى مرؤف نه كرتته وه ،
وه سيره تى و ژيانى هه ره له پيش منالى و پيش له دايك بوونى به وه هه تا
كز چى دوا بى هه مووى به وردى هه لكير او وه پاريزراوه و ديارى به هيچى
لئوون نه كراوه .

پیتغه مبهري كهوره (د، خ) به هموو دهوړنكا روښتوهو هه هه وويشي له ميژوودا تومار كراوه بومان : منالي ، كهنجي ، پياوه تي پييري ، لادئ يي ، شاري ، هه ژاري ، دهوله مهندي ، ژيرده سته يي ، كاربه ده ستي زانباري ، جه نكك ، ناشتي ، بي ژني ، ژنداري ، مال ، سه فهر ، سه ر كه وتن ... هتد . وه له هموويانا نمونهي ره وشتو بليمه تي و مامز ستايه تي پروه . وه له هموو پتغه مبهره كانو پياوه هه لكه وتوه كانا ته نيا نهم ناوه ها حاله ته كاني روون و ديارين ، كه واپوو هه ربه ته نيا نه وه دس نه دا بو نه وه نمونهو سه رمه شق بي بو هموو كه سني ، له هموو چه رخيكا .

به داخوه تائيستا كه سيك هه له نه ساوه - به زمانى كوردى - كه به دريژى و به روښنى له و ژيانه پر سووده بدوي ، وه منيش هه رچه ند خوم به كورى نه و مه يدانه نازانم و نه و كاره كه و ربه له تواناي پياوى وه كو منايه . . چونكه وه كو مامز ستا شيخ محمدى خال له نامه يه كا له و روه وه بوى نووسيوم و نه لن :

« ژيانى پتغه مبهر وهك بوونه وهر وايه ، هه ر پوژهي كوشه يه كي تازهي نه دوزيته وه ، نه كه ر راستت نه وي هه ق وايه ژيانى پتغه مبهر به سه د ليژنه بنووسري ، هه ر ليژنه يه كه له شتيكا پسپوړين ، به كني له « تشريع » دا ، يه كنيك له « پيلانى جهنكى » دا يه كنيك له « رامبارى » دا يه كنيك له « پزيشكى » دا . . . » . ره حمهت له ويژه وانو هه لكه وتووي كه لي كورد مه وله وي كه نه لن :

کهر مه دحی بکه م مه دحی خۆمه فاش نووری نهوله کوئ و بینایی خفاش (۱)
 به لام له کهل نهوانه یشا نه بوونی ژیا نه که به زمانی کوردی له
 لایه که وه و کرانی باره که یش له لایه کی تره وه پسا لیان پیوه نام که
 بکه پریم به کتیبه عه ره بی یه کانا و چند لاپه ره یه که لهم لاولا وه بیتم و به
 کوردی بیخمه به بردهستی خوینده واران کورد وه به بیری خۆم شیوهی
 باسه که م به جزینکه که له کهل کیانی زانیاری و راستی و له کهل کیانی
 خاوینی نیسلام دا پرینک بی . نه مه به لای خۆمه وه ، وه نه کهر که م و
 کووری یا نارینکی یه کی تیا بوو تکام له خویننه ران نه وه یه که به چاویکن
 لئ بوردن سهیری بکه ن ، وه نه کهر چه زیان کرد ناکادارم بکه ن ،
 چونکه توانای من هه ر نه وه نده یه « لَأَيُّكُلُفَ اللهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعًا » . (۲)
 له کهل نه وه یشا به کویره ی توانای خۆم هه ولم داوه که له و ژیا نه که وه ره یه
 نه وه نده ی ده ربخه م که دهس بدا بۆ په پیره وی کردنو شوین که وتن له زۆر
 کات و هه نکاو و قۆناخیا ، وه هه ر له خوایش چاوه پروان و داوای
 پاداش نه که م .

وه نه وه ی به کرنکی نه زانم لهم په راوه دا نه وه یه چند هه له یه کم
 روون کردۆته وه : نهوانه یش که لئ کس نه یانه وی به شیوه یه که له و
 پیغه مبه ره که وه ره یه بدوین که له پرینی مرۆف ده ری بکه ن و بی به نه پرینی
 فرشته وه ، وه هه ر به وچاوه نه یانه وی سهیری یاره کانی و به تایبه تی خیزانه
 خاوینه کانی بکه ن ، وه نه یانه وی نیسلام به چاوی سهیر بکه ن که هه ر له
 خۆیه وه به « معجزة » سهیر بکه وی و زال بی به سهیر بیرو باوه ره کانی ترا .

(۱) « العقیدة المرضیة » (۲) له سووره تی - البقرة - ۲۸۶

وہلہم ھلآنہوہ کۆمہلی ئیسلام تووشی زیانی گہورہ گہورہ ھاتوون و تووش دین . . وہ کو ئوہ ئہکەر پیغہمبەر ئادہمیزادینکی وہک ئیمہ نہین ، ئیمہ چۆن ئہتوانین چاوی لئی بکھین و بہرینکا کہ یا ہرۆین ؟ ئایا کہس لئی یہت فریشتہین ؟ ہین کومان نہہ ، وہ ھہروہا بۆ یارہ بہرینزہکانی ، یا چۆن ئہین ئوہی کردین یا ئوہی وتبئ ، یا ئوہی نہزانی ہین ؟ کہواین پینشہوایی و مامۆستایی و شوین کہوتنی ئہو بۆ ئیمہ دەسنادا ، خۆنہمیش پیچہوانہی فەرمان و خۆاہیشی خواہیہ وہک ئہ ئایہتہکە پیشہوہ زانیمان .

بۆیہ قورئانی پیرۆز لہ زۆر شوینسا ئہمہی رۆشن کردۆتوہ و مروؤیتی پیغہمبہری دہرختوہ ، بۆ نمونہ لہ سورہی « الکہف » دا ئہفہرمویئ :

« قل إنما أنا بشر مثلکم یوحی الی أنما إلیکم إله واحد » .

واتہ : ئہی پیغہمبەر ہینسان ہلئی : « من ئادہمیزادینکم وہک ئیوہ ، نیکام بۆ دینت لہ خواوہ کہ ہپچکہ لہ خوا ہرستراوینکی ترینہ . سہیری کہنافہرمویئ : ہلئی : من ئادہمیزادینکم و بہس ، بہلکو ئہلئی ہلئی : من ئادہمیزادینکم وہک ئیوہ .

وہہر لہم ژیانہدا دہرئہکەوئ کہ ئیسلام ہیچ کاتی بہ مہچرہ و لہخۆیہوہ سہرئہکەوتوہو ھہمیشہ بہپینی یاسای بوونہوہرو گیتی رۆیوہ لہ پیشکەوتن و پاش کہوتنا .

جا ھیواو ئاواتی من ئوہیہ کہ خۆینہری بہرینز و ہراو خوشکە موسلمانہ کوردہکانم بہ گرنک ئہم پەراوہ بکرن و بہ ووردی بیخۆیننہوہ و ھوئل بدن لہرینی ئہم ژیانہوہ مامۆستاو سہرمہشق لہ پیغہمبہری

مهزنا بؤ خۆيان دەس بخەن ، وه به چاوی ئادهمی به کی گه وری
فروستادهی راست و نه مین و پاک سهیری بکهن و ، به ڕێ و ڕێبازه کهی
تهوا برۆن .

وه دووبارهی نه که مهوه که توانای من لهم سنووره دایه و هه رکه سی
هه له ، یا نارێکی ، یا کهم و کووپی به کی بینی راستی بکاته وه و لیم بیووری
وه نه کهر به جوانی زانی ئا کادارم بکا ، به سوپاسه وه وهری نه کرم و ،
له چاپی دووه م دا . . راستیان نه که ده وه والله من وراء القصد ، وَهُوَ
حَسْبِي وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ،

وصلی الله علی سیدنا محمد وعلی آله واصحابه واتباعه الی یوم الدین

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین

ربنا اتنا من لدنك رحمة

وهیء لنا من امرنا

رشیدا

عبدالعزیز شیخ امین پاره زانی
دانیشتووی هه له بجه ، ماموستا
له قوتابخانهی « سالم »

به ناوی خواى یاریده درو دییره بان

به شمی به کهم نه زادی محمد

پیغمه مری مه زمان به هزاران دروودی له سه ربی - ناوی (محمد) ه
کوری (عبدالله) به ، دایکی نامینه ی کچی (وَهَب) ه له هوزی به نی
زوهری کوری کیلابی قوره یشی به ، «عبدالله» کوری «عبدالمطلب» ه ،
(له فاتیمه ی کچی عه مری مخزومی) قوره یشی به ، کوری «هاشمه» له
سه لمای کچی عومر له به نی نه چاری خهره جسی مه دینه بی به ، کوری
«عبدالمناف» ه له عاتیکه ی کچی (مُرَّة) ی سه له می (مضری) به ، کوری
«قصی» به له حبیبی کچی چه لیلی «خزاعه» ی (مضری) به ، کوری «کیلاب» ه
له فاتیمه ی کچی سه عدی به مانى به ، کوری «مره» به له هیندی کچی
سه ریره ، له به نی فه ره ی کوری مالیکه ، کوری «کتب» ه له وه حشی به ی
کچی شه یبانه له به نی فه ره ی کوری مالک ، کوری «لژی» ه له ماری به ی
کچی که عبه له به نی خوزاعه به ، کوری «غالب» ه له سه لمای کچی عه مری
خوزاعه به ، کوری «فهر» ه له له یلابی کچی سه عده له هوزه یل - نه م فه ره
به لای زور له دیژور نو سه کانه وه نه وه به که ناوی در ک دروزه به ناوی
قوره یشه وه - ، کوری «مالک» ه له جه نده له ی کچی چه ربی جور هومی به
کوری «نضر» ه له عاتیکه ی کچی عه دوانه له قه یسی عیلانی ، کوری
«کنان» به له بوپه ی کچی (مره) ی کوری نید ده ، کوری «خزیمه» به
له عه ، کچی سه عده له قه یسی عیلانی ، کوری «هدرک» ه له سه لمای

کچی نه سلهمه له قوزاعه ، کورې « ايلياس » ه له خوندوفه يه ، وه نه م خوندوفه يه به ناوبانگ بووه له شهره ف و جوامتريا ، کورې « مضر » ه له ره بابيه ي کچی جونده ي ، کورې (معد) ه ، کورې « نزار » ه له سزده ي کچی عه که يه ، کورې « معد » ه له موعانه ي کچی جه وشه می جورهومي يه ، نه ميس کورې « عدنان » ه .

باوو باپيره کاني پيغهمهري خوا محمد - دروودي له سهرين - هه تانه کاته سهر نه م (عدنان) ه به م شتويه زانايان تيا يه ک رازو ناریکی يان له ناوا نيه ، به لام له عدنان به ره و ژورور جياوازي زوربان هه يه تيايانا ، نه ونده هه يه هه موويان به ين جياوازي له سهر نه وهن که محمد نه ژادي نه چيته وه سهر نيسماعيل پيغهمهري کورې نيبراهيم پيغهمه ر - درووديان له سهرين - . به م پتيه ي پيشه وه - وه کو نه يني - نه ژادي کي شيرين وباوک دايک يه ک له يه ک ره سه نتر و پاکو به ريزتر بون ، هه تا خواي په روه ردگار له که وههري هه موويان پيغهمهري نيسلام ورزگار کهري مرؤا يه تي و کيتي هتيايه جيهانه وه له نيواني عه بدولله و نامينه دا .

پاکيتي نه ژادی :

نه وه ي که شاياني باس بن ليره دا زنجيره ي باوک و دايکه کان - هه موويان به تينکرايي - به يه ک که ييشتن و ژنو ميردايه تي يان به شتويه به کی شهرعی و له سهر بناغهی نیکاح و ماره برين بووه ، وه به هيچ چورئ به يه ک که ييشتنی هيچ جووتينکيان له رينکه ي بن نابرويی و ناره واوه نه بووه ، وه بن نابرويی له هيچ پله يه کا رئي له م زنجيره خاوتنه نه که وتووه . بن گومان نه بن واین ،

نه كينا چؤن نه بن رسته يه ك له سه ره تاوه له ئيبراهيمه وه بن و له دوايي دا
 بكا ته سه ر پتفه مبهري خوا محمد دوا كه س له زنجيره ي پتفه مبهرا نا؟ چؤن
 نه بن نه ورسته يه پيس و چه په لي تن كه وتيبي؟! شتيكي س روشي يه نه بن به
 پاكي و خاويئي و بن كه ردی هاتبن يله هه موونه نكي و ناشيري يه ك دوور خرابيته وه .
 پتفه مبه ر (د ، خ) له زور فه ره مووده يا له باسي نه م پاكي و
 خاويئي يه ي نه ژاده ي دوا وه . . له فه ره مووده يه كيا نه فه رموي : « خواي
 كهوره له ناو نه وه كاني ئيسماعيلا كينانه ي هه لېژارد ، وه له ناو
 كينانه ي به كانا قوره يش هه لېژارد ، وه له قوره يشا به ني هاشمي هه لېژارد
 وه مني له ناو به ني هاشما هه لېژارد » موسليم له صحيحى
 خـزيـا رپوايه تي كردوه . وه له فه ره مووده يه كى ترا نه فه رموي :

« . . . وه له پشتي پياوه پاكه كانه ره هاتومه ناوسكى ژنه پاكه كانه وه »
 وه فه رمويه : « خوا وازى لن نه هيتاوم و سه ر په رشي كردوم . . . له
 پشتي پياوانى پاك داويته وه بو سكى ژنه به ريزو پاك داويته كان ، هه تا له
 نيوانى بلوكم و دايكما هاتمه جيهانه وه ، وه هيچ باوك و دايكيم له سه ر
 شيوه ي ناره وا به يه كه نه كه يشتون » ره فه رمويه « من له ماره كردنى
 راسته وه په يابوم و له هيچ پشتي كما شيوه ي ناره وا و بن ئا بروي نه بووه »
 وه فه رمويه : « له ماره كردنى راستى يه وه باو باپيرانم هاتون هه ر له
 ئاده وه هه تا سه ر باروكم و دايكـم ، وه له هيچ پشتي كما بن ماره ي و
 نه فاميتى تووش نه هاتوم ، وه هه ر له ماره كردنى ئيسلامه وه هاتوم »
 نه بوو هوره يره — خوالبى رازى بن — نه كېزيتوه كه پتفه مبهري خوا
 درودى له سه ر بن - فه رمويه : « له هيچ پشتيكا له خراپكاري يه وه نه هاتوم
 نه وه نه ي له پشتي ئادهم كناوم ، وه هه مپشه له هؤزو تيره ي كهوره و

پاکهوه هاتووم ، ههتا له ناوهندی دوو تیره ی عه ره بی به پزوهه : هاشمی
و زوهره هاتمه دهرهوه «

وه زۆری تریش فهرمووده ههیه لهه بابتهوه که به روشنی پاکتی
پاکتی نژادو خاوتنی زنجیره ی به ره بابته گانی پیغه مبهری خوامان نه خاته
به ردهم ، چ له پرووی باوک و چ له پرووی دایکیهوه ، وه زانایانیش له
کۆن و تازه دا زۆر له سه ر ته م باسه روشتوون و ته م راستی به یان
دهر خستوهه . . (که له بی) ته فهرموئی : له نه ژادی پیغه مبهرا پینچ
سه د دایکی پیغه مبهرم - له لایه نی باوکی و دایکی به وه - ناو نووس
کردوه ، نه مبینی له ناویانا (سیفاح) واته : بینه ماری به بوینی ، وه
هه موویان به ماری وه کو ماره کردنی ئیسلام ماره کراون .

وه باوه ری زۆر له زانایان له سه ر ته وه یه که کافریتی و هاو دل
(شریک) بۆ خوا دانان نه که وتۆته ناو تهو زنجیره به وه و هه موویان
هه ر خوای تاکو ته نیایان په رستوهه ، (وه بۆ ته م هه به سه یان ده سیان
به فهرمووده گانی سه ره وه و وینه ی ته وانه کسرتوره ، نه آین کافرو بت
په رست پیس و خراپه ، نه که ه ته وانه کافرو بت په رستیان
تیابوایه چۆن پیغه مبه ر ته ی فهرموو : پاک و چاک و هه لبر ترراوان . ؟ هه تا
نازه ر به مامی ئیبراهیم دانه ئین نه ک باوکی ، وه له ناو قوریشه گانا
زنجیره ی باوگانی پیغه مبه ر بت په رست نه بوون وله سه پرائینی ئیبراهیم
پیغه مبه ری باپیریان بوون . وه هه ندی تریان رایان وایه تهو ماوه به
بۆ نیودور که ی عه رب به گاتی نه بوونی پیغه مبه ریستی (کاتی فه ترهت)
دانه نری ، وه له بهر ته وه تهو زنجیره به به کافرو بت په رست دانانرین . وه
به تاییه تی بۆ عه بدوالله و ئامینه هه ندی له زانایان ته آین : له دوای

پیتغه مبریتی محمد خوی گه وره زیندووی کردنه و دو ساهان بوون و پاشان مردنه وه .

لهم پرووه زانایان زور مشت و مروپای جیاوازیان ههیه ، وه هه ریه که شتیکی کردوه به بلکه بو خوی و به جزوی پراکهی خوی پاساوداوه . وه به لای منه وه دانانی نازهر به مامی ئیبراهیم و لادانی له باوکی له گهل رواله تی قورثانا ناگونجی ، به لام له ئیبراهیم به ره و خوار هه تایه ته سه محمد - نه که رچی به لکه یه کی دانیا که رم نیه به ده سته وه - نه که ر خوا پاراستینی و کردینی به جیکای نزاو پارانه وه که ی ئیبراهیم (۱) و له سه ر ناینه خاوتنه که ی ئیبراهیم (الأحناف) مابنه وه - نه مه به لای منه وه دوورنیه نه توانم بلیم : دلم باوه ری پنی ههیه و تیش رات هرچونه که یفی خوته . وه نه وه که ماره کردنی زنجیره ی دایک و باوکه کان وه کو ماره کردنی دهوری ئیسلامی بی - نه وه شتیکی راست و ره وانه و جیکه ی مله جه ره یا مشت و مر نیه و فرموده کانی پیتشه وه به بی پیچ و په نا دانیان پیا ناره . وه نه م جزوه ماره کردنه باو بووه له ناو عه ره به کاناو یه کیک بوه له جزوه کانی ژن به شوودان . بوخاری له خاتو عایشه وه - خوا اینی رازی بی - ریوایه تی کردوه نه این :

« ژن به شوودان له سه رده می نه فامیتی دا چوار جزوی هه بوو : یه کیکیان وه کو ماره کردنی ئیسلام پیاوه که ناردویتی به لای باوک برای ژن و خوازیینی کردوه و دوی ری که و تیمان ماره یی یان داوه و بویان ماره بریوه . . . »

(۱) قورثان له سووره تی (ابراهیم) دا نه فرموی : (وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ :
اللَّهُمَّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ) (۳۵۵)

ئەبجارجا با بەيەككەۋە بچين بۇلاى زاناى بەتام و مەزن مامۇستا
 (سىيدە بدول رەھىمى مەولەۋى) لە پەرۋاى (العقيدة المرضية) دا
 كە لەم بابەتەۋە ئەلنى :

باوك عبدوللہى عەبدولموتەلىب
 لە كىلاب دا مولاتقى النسب
 تەعدادى لەكرە غەيرە زەرۋورە
 نىزھارى پاكى سىلسىلەلى بىكەين
 خواو پىغەمبەرلىنى بوون رازى
 جماعۃ من كرام الأعلام
 ھەرلە والىدىن ھەرتا بەئادەم
 بىن شىرك و ضلال كل على التوحيد
 (أصلين نجيب ناجيين) ى ئەو
 ئەھلى نەجاتن بەم سى تەرىقە :
 لەبەر بوونىيان لە ۋەختى نەترەت
 ئىمكانيان نەبوو بۇسەنە رىكردن
 نەجاتەو داخلى بوونە بە جەننەت
 بوون لەسەر تەۋھىد بىن تەردىد موقىم
 زىندوو بوونەۋە و ئىمانىيان ئاۋورد
 عەقلەن و شەرئەن مومتەنىج نىە
 ھىچ نەفەنى نىە ناۋى بۇى فەوت
 سىۋاى كەرەمەت واى مەنقە بەتە
 ماىەى ئىمانى پىن عەتاكردن

« مەكە مەشرىق و مەدىنە مەغرىب
 داىك ئامىنە كەنىشكى ۋەھەب
 نەسەبى ھەتا عەدنان مەشھورە
 زەرۋور ئەمەنە دەس لەمە بدەين
 بىننا لە تەحرىر تەحرىرى رازى
 وقد وافق ذلك الامام
 ئاباۋ ئوممەھات سەئىدى عالەم
 بأدلة كا لقصر المشيد
 (خصوص والدين ماجدين) ئەو
 عەقىدەت بۇى (على التحقيق)
 ئەۋەل نەكەشىت ئەلايان دەۋەت
 لەكەل ئەمىشە جوان بوون مردن
 حوكمى كەسىنكىش پىنى نەكات دەۋەت
 دوۋەم بوون لەسەر دىنى ئىبراھىم
 (ثالث إحياء) ى حەق مەرحەمەتى كىرد
 ئەم كوزارشە مانەنى چىيە ؟
 لە دەستى (محل إيمان بعد الموت)
 مەھلى غەيرى خصوصى بەتە
 زىندوو بوونەۋە لە دواى مردن

به روتبه بولند تا بوون (متحف) بۆ زيادهى (فضل و كمال شرف)
 بۆى بۆ ئهوان (فرق و تفاوت) له كهل (سائرين) له (اهل فترت)
 هه ر موخاليفتى كه پنى هاته بهين نه كهر زه عيفه قسهى لى نه كهين
 وه رنه (ان أمكن فقد بؤول) يا (منسوخته) يا (متروك العمل)
 كما يفعل في بعض المسألة إذا تعارض فيها الأدلة)
 (حديث)ى (ضعيف) ئه رپن له ناوه بهم (حديث) ه كار مونكير ته واوه
 (فيه يقول جل وعلا : إني حرمت النار على
 صلب أنزلك بطن حملك حجر كفلك ، فما بقى لك)
 (والحاصل) تهو (بدر) زولمهت زه دای له يل

تهو ميهرى (أيام) له (ضيا) ى تهو كه يل
 وه (برج) ى (أصلاب طبيبات) دا وه داره ى (أرحام طاهرات) دا
 هه مووى (أوج برج سماعات شرف) (حضيض) بهر كه نار وه بال بهر ته ر هف
 (رأس و ذنب) ى (ضلال) ى ته كيدا

سه رو دۆچكه ى رۆيى به به كيدا
 له نيشانه و جى تهو زاتى پرنوور راستى له تيرى نو قسانى (مهجور)
 له (خسوف عيبب دنأت) بهرى له (كسوف ريب خنأأت عرى)
 (طلوع) ى سهرداو (غروب) ى تاورد

(حرکه و سهيرو دهورى) ى تهواو كرد
 تابشئوى بۆى نه سيمى ته زهل له وهختى (ربيع ربيع الأول)
 به سه د نه زاكته له تۆى په رده وه خونچه ى وجووى خه نده ى كرده وه
 هه جه ب خه نده به حيكمهت چهند ته رز كرد

غه لغه له ى كرىه ى بولبولان به رز كرد «

بهشی دووهم : مه‌که‌و قوره‌بیش

نیوه دورکه‌ی عه‌ره‌بی

نیوه‌دوورکه‌ی عه‌ره‌بی که‌وتۆته‌ خوارووی پۆژ ئاوا‌ی کهرته‌ی ئاسیا وه . سنووره‌کانی : له‌ سه‌ره‌وه‌ ده‌شتی شام و له‌ خواروویه‌وه‌ ده‌ریای عه‌ره‌بو که‌نداوی عه‌دن ، له‌ پۆژ هه‌لاتی‌یه‌وه‌ که‌نداوی به‌سه‌ره‌ و که‌نداوی عومان و له‌ پۆژ‌ئاوا‌یه‌وه‌ ده‌ریای سووره . وه‌ له‌ زۆرت‌رین لایه‌وه‌ به‌ ده‌ریا ته‌نراوه . . . له‌ پۆژ ئاوا‌یه‌وه‌ ده‌ریای سوورو له‌ پۆژ هه‌لاتی‌یه‌وه‌ که‌نداوی عه‌ره‌بی و له‌ خواروویه‌وه‌ ده‌ریای عه‌ره‌بی‌یه .

پروه‌که‌ی : زه‌وی نهم نیوه‌ دورکه‌یه‌ له‌ پۆژ ئاوا‌دا به‌رزه ، وه‌ هه‌تا به‌ره‌و پۆژ هه‌لات ته‌پرات هه‌ر نزم ته‌بیته‌وه ، وه‌ له‌ لای پۆژ ئاوا‌یه‌وه‌ که‌ژی به‌رز به‌رزیه‌یه‌ له‌ نزیك ده‌ریای سوورده‌ له‌ سه‌ره‌وه‌ وه‌ بۆ خواره‌وه ، وه‌ هه‌روه‌ها له‌ خوارووی پۆژ ئاوا‌یی و که‌نداوی عومانده‌ وه‌ له‌ ناوه‌پراسته‌یا چه‌ند بیابان‌تیک‌ی که‌وره‌ی وشکی به‌ لم دا پۆشراوی تیا‌یه .
ئاوو هه‌وا‌ی : ئاوو هه‌وا‌ی نهم نیوه‌ دورکه‌یه‌ به‌ شتیه‌یه‌کی کشتی که‌رم و به‌ تینه ، به‌لام له‌ شتوتیه‌ به‌رزه‌کانیا پله‌ی که‌رما که‌م‌ی دیته‌ خواره‌وه .

به‌شه‌ کرنگه‌کانی نهم نیوه‌ دورکه‌یه :

- ۱ - حجاز : له‌ پۆژ ئاوا‌ی نیوه‌ دورکه‌ که‌وه‌ درێژ ته‌بیته‌وه‌ بۆ خوارووی
- ۲ - یه‌مه‌ن : نه‌که‌وتیه‌ خوارووی حه‌ج‌ازه‌وه . ۳ - نه‌جد : نه‌که‌وتیه‌
- ناوه‌پراسته‌وه . ۴ - یه‌مامه : له‌ خوارووی حه‌ج‌ازه‌وه‌یه . ۵ - به‌حرین :

له سەر كه نداوى به سه ريه . ٦ - عومان : له سەر كه نداوى عومانه .
تهم نيوه دووركه يه نيشتمانى كۆنى عه ره به گانه ، وه هه رچي عه ره به
لي ره وه كۆچيان كردوو ه و پرويان كردۆ ته وولا تانه ي ئيسته تيا يا نه ژين و
كردويانن به نيشتمانى خۆيان .

شارى مه كه : له به شى حيه جازا له دۆليكا كه چه ند پوزه شاخيتك
ده وريان داوه و ته نيا سڻ پيگه ي لڻ نه بيته وه : ١ - بۆلاى يه مه رڻ ،
٢ - زووبه ده رباى سوور ، ٣ - رووبه لاى فه له سڻ تين ، ئالم دۆله شدا
شارى مه كه بنيات نراوه .

ته وه ي چيگاي باوه ره به لاى ميژوو نووسه كانه وه يه كه م كه سڻ مه كه ي
كرد به ئاوه دانى و تيا يا دانيشت ئيس ماعيلي كورى ئيبراهيم بووه
(درويان له سه رين) - وه دروست كردنى مه كه له لاين ئيس ماعيله وه
سه ر ته كيشى بۆ باسى داستانى خۆى و ئيبراهيمى باوكى
داستانى ئيبراهيم :

ئيبراهيم له دايك بووه ته ناوچه ي كوردستانى عيراقا له ده وروبه رى
موسل و هه ولير ، باوكى ئيبراهيم ناوى ئازهر بوو ، دارتاش بزو ، وه بئى
ته تاشى و ته ي فروشت به خزم و دراوسڻ گانى ، وه كه له كه يان بت
په رست بوون و كرنوشيان بۆ ته و دارو به رده پڻ كيانانه ته برد ،

كاتن ئيبراهيم پڻ كه يى و هۆش و كۆشى په ياكرد بينى وا باوكى
دار و به رد ته تاشى و خزم و دراوسڻ گانى ته يان به ن و ده س ته كه ن به
په رستنيان و كرنوشيان بۆ ته به ن و داواى خيرو بيترو شتيان لڻ ته كه ن ،
بينى ته و خه لكه مرؤفايه تى به كه يان له چيگاي خۆيا نه ماوه ، به ندايه تى و
كه ردى كه چى ته كه ن بۆ ته و دارو به رده پڻ كيان و بڻ ده سته لاته ١ ،

وه به ته‌مای خیزو چاکه‌ن لئ‌یانه‌وه له‌وه ، نه‌ترسان که‌لئ‌یانه‌وه تووشی زیان
 بین !! لیزه‌دا بۆی دهر که‌وت نه‌مه شتیکی هه‌له‌و ناراسته‌و شایانی شانی مرۆقت
 نه‌ ، وه بۆیه که‌مجار له‌م رووه‌وه له‌که‌ل باوکیا دواو که‌رته‌ وت‌ویژ کردن
 وتی : تو چۆن بۆ خۆت دروستی نه‌که‌یت و نه‌یده‌یته‌ به‌ر تیخ و که‌چی
 دوا‌ی نه‌ی په‌رستی باوکی وه‌لامتیکی وای به‌لاوه‌ نه‌بوو ده‌مکوئی ئیبراهیمی
 پئ‌بکا ، وه‌نه‌یش ترسا که‌ نه‌م باوه‌په‌ی له‌ دلی خه‌لکا جئ‌گیر بین و
 بیته‌ هۆی کزبوونی بازاره‌ که‌ی ، بۆیه زۆر له‌که‌لیا خه‌ریک‌بوو که‌وازی
 پئ‌بیتنی و له‌و باوه‌په‌ لای بدا ، به‌لام ده‌ستیکی په‌نه‌انی ئیبراهیمی
 په‌رده‌رده‌ کردووه‌ پئ‌ی که‌یانوه‌ وتی که‌یاندووه‌ ، هه‌ویری ئیبراهیم به‌تایه‌تی
 شیاراوه‌ له‌ش و لاره‌ که‌ی پئ‌رینک‌خراوه‌ ، ئیبراهیم یارمه‌تی‌یه‌کی تایه‌تی
 له‌که‌لایه‌و بۆ ئیشتیکی که‌وره‌ ئیراوه‌ . . نه‌بئ‌ شیوه‌و باوی سه‌ رزه‌وی بگۆرئ‌ی و
 به‌رنامه‌ی خوا‌ی بیته‌ بۆ مرۆقه‌کان و نه‌و به‌رنامه‌ پیسه‌ی به‌رده‌ستیان
 لا‌به‌رئ‌ی و نه‌بئ‌ پتیشه‌واو مام‌زستای مرۆقه‌کان بین ، ئیتر چۆن نه‌بئ‌ ترسی
 نابووری یا ترسی ژیان تینی تئ‌بکا و له‌ باوه‌په‌ که‌ی خۆی وازی پئ‌بیتنی ؟
 ئیبراهیم که‌وته‌ نامۆژکاری کردنی باوکی و مرۆقه‌کانی ده‌روبه‌ری
 به‌تئ‌کرای ، وه‌ هه‌ولی نه‌دا عه‌قلیان ببزوئ‌تی و له‌و هه‌له‌ که‌وره‌یه‌ی بت
 په‌رستی‌یه‌ لایان بدا و بیان‌کا به‌ خوا په‌رست ، به‌لام نه‌وان به‌رچاویان
 گیرابوو وه‌ به‌ سه‌ر زه‌ویداو نه‌یان نه‌توانی سه‌ر هه‌ل‌بڕن هه‌تا حه‌ق
 و راستی بدۆزنه‌یه‌ و بیته‌ خوا‌په‌رست . ئیبراهیم به‌ هه‌موو شیوه‌یه‌ک
 که‌وته‌ په‌شیمان ک‌س‌دنه‌وه‌یان ، یه‌کئ‌ی له‌و شیوانه‌ نه‌وه‌ی خواردوه‌یه‌ که
 قورئان په‌شیمان نه‌دا : [فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ : هَذَا
 رَبِّي ، فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ : لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ ، فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِعًا قَالَ : هَذَا

رَبِّي ، فَلَمَّا أَفَلَّ قَالَ : لَئِن لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ،
 فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسُ بِالرِّجَّةِ قَالَ : هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ ، فَلَمَّا أَفَلَّتْ قَالَ
 يَا قَوْمِ إِنِّي بَرئٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ، إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلذَّيِّ فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
 حَتَّىٰ قَبِئًا وَمَأْنَأًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ [الأَنْعَامُ ٧٧ - ٧٨ - ٧٩ - ٨٠] "

یانی : کاتبی نیبراهیم شہوی بہ سہرداہات و تہستیرہی بہ ناسمانہ وہ بیفی
 وتی : تہمہ خوای منہ ، بہ لآم کہ تہستیرہ کہ رڈوی و نارابوو و لہ چاو
 کوم بوو وتی : من شتی ناوا بووم خوزش ناوی و بڑ خواہیہ تی ناشن ، وہ کہ
 مانگی بیٹی لہ کہ لہ وہ ہلہات بہ ورشوہ پرشوہ کوشہی کیشا ووتی :
 تہمہ یہ خوای من ، وہ کہ نارابوو خوی شاردہ وہ ، وتی : تہ کہ ر خوای
 خوم ری نمایی و رابہریم نہ کالہ کرڈھی کومراہان و سہرلن شیاوان تہ ہم
 - واتہ تہ وانہی شریں شتی بن بایہخ تہ کہ ون کومراہا و سہرلن شیاوان -
 وہ کہ بیٹی رڈوژ ہلہات و جیہانی رڈوشن کردہ وہ و کہ رمایی دا بہ کیتی و
 بہ ہزاران نازو تہ زا کہ تی توان ، وتی : تہمہ یہ خوای من ، تہمہ لہ ہہموان
 کہورہ تر و بہدہ سہ لآترو بہ سہودترہ کہ لہ پاشان تہ ویش ناوا بوو خوی
 کوم کرد ، وتی : خزمینہ ہہموو بزائن : من دزورم لہ باوہری تیوہ ر
 لہو پرستنانہی تیوہ و لہ رانہی تہ یانکہن بہ ہاوہ لی خوای مہزن ، چونکہ
 تہدہ سہتکرده کانی سہرزہ بی و تہ تہستیرہ و مانک و رڈوی ناسمانہ کان
 ہیچیان خراو پہرورہ دگار نین و شایانی بہ ندایہ تی بڑ کردن و بہرستن نین
 ، وہ خوای پہرورہ دگار تہ بین بہ ندہ کانی خوی یہک توژ لی یان کوم و بین
 ناگانہ بین . من تہمانہی تیوہ و ویتہ یان و لہوان بہرتریش بہ خوا نازانم ،
 پرووی دل و دہروونی خیم تہ کہمہ تہزہی ناسمانہ کان و زہوی دروست کردوہ
 بہ ہہموو شتہ کانیانہ وہ ، وہ من پاکم و ہیچ نا کہم بہ ہاوہ لی و بہ تہنیا

ھەر بەندايەتى ئەو ئەكەم و گەردن ھەر بۇ ئەو كەچ ئەكەم و بەس
 بېروانە لىزەدا ئىبراھىم (د ، خ) بەشتىۋەيك لەكەل خەزم و كەلەكەيا
 دواو ويستى لەبت پەرستى لايان بىداو بىيان كا بەخوا پەرست ، وە كوخۇيشى
 ھاو باوھەريان بى بەلام بەژىرى ولتېكدانەوۋە بۇ دەركەوتوۋە كەئەوبتەئەيان
 بىن گىيان و بىن سوودن و بۇخوايەتى دەس نادەن وە كسو ھەر لەو سوورەتەدا
 نەختى لەپىش ئەوئىايەتەنەوۋە تەفەرەمۋى (واذ قال إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَرِ
 اتَّخِذْ أَصْنَامًا آلِهَةً؟ إِنِّي أَرَأَيْتَ إِذْ أُرَاكَ وَقَوْمِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ) الأنعام (۱۱) يانى
 ئىبراھىم بەئازەرى باوكى ووت بابە ئايا تۇ ئەوبتەنە بەخوا دانەئىتت؟!
 بەپراستى من تۆو خەزمەكانىشت لە كومراھى وسەر لى شىواۋى يەكى ئاشكرادا
 ئەيىنم

جالەم پىلەيەدا ويستى دواى باس كىردن و پۇشن كىردنەوۋە ئەوۋە كەئەو
 بتانە بەكارى خوايەتى نايەن - ويستى لەكەلىيانا بېروا لەباسەكەدا ، و بە
 شىۋەيەكى ژىرانە بەھەموويانەوۋە بۇخواى ھەق و پراستەقەنە بىكەپىن ، وە
 پىلە پىلە لەكەلىيانا سەركەوت لە ئەستىزەوۋە بۇ مانىك و بۇ پۇژ ، وە بۇ
 ھەموويان بەلكەى ھىتايەوۋە كە ئەمانە خوانىن چۈنكە ئەمانە كەپۇكن و
 ئەپۇن و كوم ئەبن ، وە خوا ئەبن دروستكەرى ئىمەو ئەمانەيش و تەواى
 ئاسمانەكان و زەوى بىو يەك تۆز لىيان بىن ئاكانەبىو بەجىيان نەيەلى و
 ھەموو كاتى پەرورەدە و پارىزكارى يان بىكات ، وە رىك و پىتكى و تىك نەچوونى
 ئىش و كارەكانى ئەم كەردون و كىتى يە كەورەيە كەواھە (شاھىدە) لەسەر
 ئەوۋە تاكو تەنبايە و ھاوۋەلى نىە

ئەمەيە باوھەرى من لىزەدا دەربارەى پىغەمبەرىكى كەورەى وەكو
 ئىبراھىم (د ، خ) نەك بىخەمە كىژاۋى دەرياي سەركەردانى يەوۋە و لە

دارپهرستی بۆ ئەستیره و مانگ و روژ پهرستی یوه بیهەم و بەدەستکرده کان
بلی : خوای منه ، پاشان بە ههزار حال خوا بدۆزیتەوه ! ! .

که خزمه کانی ئەم هه موو بەلکه و بوره انا نه تینی تی نه کردن و وازیان
له بت پهرستی نه هیتاو له سه رباری خۆیان به نه کریسی مانه وه ، ئیبراهیم
بیری کرده وه له وهی باری خۆی بگۆڕی له که لیاناو به شیوه یه کی تر
بێیان بکه یه نێ که نه و بتانه شایانی پهرستن نین هات له هه لیکا خۆی
که یانه بتخانه که یان و هه موو بته کانی - بێجکه له بته که و ره که یان - شان ،
ئینجا ته و ره که ی نا به سه ر شانی بته که و ره که یانه وه و به جی هیشتن ، که
خزمه کانی به م کاره ساته یان زانی وتیان : نه بێ کئی وای کردبێ له خوا کانمان
و نه وه نده سته مکاربێ ؟ وتیان : بێت و نه بیت نه مه ئیشی کوڕیکه ناوی
ئیبراهیمه ، هه ره وه له دژیان نه دووی و به هیچ و پوچیان دانه نێ ، وتیان
برۆن به دیار چاوی خه لکه وه بی هینن با شایه تی لێ بدەن ، که هاته لایان
وتیان : نه وه ئیبراهیم تۆ وات کرده له خوا کانمان ؟ وتی : نه وه
که و ره که یان لێ یان تو و ره بووه و وای لێ کردین ، لێ یان پرسن نه که ره سه
نه که نو توانای دوواندنیان هه یه .

ئیبراهیم به م رێگه یه تینی که یاندن که له سه ر خه رافات و شتیکی
پرو پوچن ، وه وته کانی ئیبراهیم ته و اوو راستن و نه مان وان له ناو
هه له و سه ر که ردانی یاو نا راستن ، لیره دا بیران کرده و به خۆیان وت :
به راستی ئیوه زالم و کومراهن ، به لام له جیاتی نه وه بچنه سه ر باوه ره که ی
و له به ر پۆشنایی عه قلا برۆن و بلین : به خوا راست نه که یه ت و باوه ری
پئی بێتین . له جیاتی نه مه سه ر یان داخست و وتیان : خۆتۆ نه زانی نه وانه
قسه و دوواندنیان نه لیره دا ئیبراهیم باوی بۆ خۆش بوو و به شیوه یه کی ورد و
(۲۷) .

حه گیمانه فەرمووی : ئەوی ئیوه چۆن بەندایەتی یۆ شتی وا ئەکەن که هیچ دەستەلاتی نەبن و نەسودتان پێ بکە یەنێ و نەزیان و که هیچ نەبن نەیش توانی قسە بکا ؟ ! ! هاوار یۆ خۆتان و یۆ ئەو خواو پەرستراوانەتان که ئەیان پەرستن ! ! ، تاکە ی ژیرنابن و تاکە ی بیرناکە نەو و تاکە ی ئەکەلی شەیتان و له نه فامیتی نایه نه خوارهوه ؟ ۱ .

لێره دا له جیاتی ئەو ی باوهری پێ بکەن و پینه بەندە ی خوا ی پەروردگار و دەس بەرداری ئەو دارو بەردو بەتە تێک شکاوانه بین ، له جیاتی ئەو کهوتنه قره و ههراو و له سه نه فامیتی به که یان سووربوون و وتیان به یه کتر : له سهر خواکاتان بکه نهوه و به ئاکر بی سووتین ، هاتن . ئاکر ئیکی ئیجگار کهوره له ئەندازه بەدەریان کردەوه و ئیبراهیمیان تێ فری دا ، ههتا بسوتن یۆ نهره ی خۆیان و خواکانیان پرکاریان بین ، وه ئیبراهیم بیته نامۆزکاری یۆ هه رکه سیکی تر که به و دواندانە ی ئیبراهیم باوهری بهرامبهری بهتەکانیان ژلوق بووه ، ئەمه خەیا لی ئەوان بوو ! ! بەلام ئیبراهیم دەستیکی پەنهایی یارمەتی ئەداو خوا ی پەروردگار له پشتیتی و ئیشی پێ یه تی و ئە ی پاریزی و نایه لێ له ناو بجێ ، خوا فەرمووی به و ئاکره بایسه داره : ئە ی ئاکر سارد به به سهر ئیبراهیمه وه ، ساردیکی پێ زیان . ئیتر ئاکره که سارد بووه ، بەلام ساردیکی وانه که ئیبراهیم سه رمای بین ، له پاش کوژانه وه و دامردنه وه ی ئاکره که . ئیبراهیم به هیواشی هاته دهره ور و نهختی خۆ ی ته کان ، ئیتر به پێ ئەو ی که ما یا سه رمای بووبن .

قورئانی کهوره ئەم به سه رهاته ی ئیبراهیم مان له سووره تی (الانبیاء) دا به درژی یۆ ئەگێر ته وه ، (بجۆ سه یری بکه) .

کۆچ کردنی ئیبراهیم :

ئىبراهيم پيغمبەر (د ، خ) - هەرچی ههولای داو خۆی تووشی نازارو چهرمه سه رئ کرد بئ سوودبوو ، چونکه که له که ی نه یانه ویست تئ بکه نو هه موو به لکه یه کیان هه بریتى بوو له شوین که وتیان بۆ پیشینان ، وه بهیچ جۆرئ بۆ لانه دران له بت په رستی و وازیان له باری ناره وای خۆیان نه هیناو نه بوون به خوا په رست ، سه ره رای نه ویش نه یان ویست له ناوی بهرن ، له بهرته وه خۆی به ناچارزانی که له و ولاته باربکا و بپروا بۆ شویتئ که باوه ر به ئاینه که ی بکه ن و خوا په رست بن له که ل خاتوو (ساره) ی خیزانی و (لوط) ی برازایا رۆیشتن بۆ فه له ستین ، وه له وێوه - نه آبه ته کوئ پرایه لی یان نه کردوه - له که ل خاتو ساره دا چوون بۆ میسر ، له وکاته دا (هکسوس) - که یه کینکه له پاشاکانی عه مالیه - پاشای میسر بوو ، نه م پاشایه خووی وابوو : هه رکه سیکى بدیایه ژنی جوانی بیوايه اینی داگیر نه کرد ، وه بیجکه له ژن کچ و خوشک و دایک و دهس و پیوه ندى تربوايه دهستی بۆ نه نه برد ، خاتو ساره ژنیکی جوان و شوخ و شه نک بوو ، ئیبراهیم که به و خووه ناره مولیه ی زانی وای پیشاندا که ساره خوشکیه تی (۱) بۆ نه وه ی له و چنکه پیسه رزکاری بیئ ، به لآم که پاشا ساره ی بیئى حه زى لئى کرد و ویستى که له ئیبراهیمی بخوازی ، به لآم پیش نه وه ی له ئیبراهیمی بستیئ و دهسی بۆ بیاله خه و هه ره شه ی

(۱) مه به ستى خوشکی ئایینی بوو

توندیان لښکرد و تڼیان که بیان که نه و نافرته میردی هیه و نه و ناتوانی به هیچ جورئ نریکی بیتهوه ، که له خه و هلسا به خیرایی ناردی به شونئی ئیبراهیم و که لښ هات به سه ریا که نهی و توه ساره ژنیه تی خه لاتی زوری کرد ، له ناو خه لاته کانیا که نیزه کیکی شیرین و په سه نی تیا بو و ناوی (هاجر) بو .

له دایک بونی ئیسماعیل :

وادیاره ئیبراهیم - له بهر هر هژیه بو - له میسرا نه ماوه و هاتو تهوه بو فله ستین ، وه له بهر تهوه ی ساره ناموزا و دلسوزی ئیبراهیم بو ، وه نه شی زانی نه زو که و منالی نابئ وه پئی ناخوش بو و نه و ناموزا به ریزه ی بین منال و وه جاخ کوزرین ، له بهر نه مه داوای کرد له ئیبراهیم که بچیتته لای هاجر به لکو خوی که و ره منالیان بداتن . وادیاره ئیبراهیم خویشی تاواته خواز بووه که خوا کوریککی وه جاخ زاده ی خوا په رستی موسلمانان بداتن ، بویه له خوا پارایه وه که خوا کوریککی له خوا ترس و چاکی بداتن و خواش نزا که ی کیرا کرد ، وه کو قورئان نه فهره وی ئیبراهیم وتی : (رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ) (الصافات) .^{۱۱} وه به فرمانی خوا زوری پڼ نه چوو خوی په روه ردکار ئیسماعیلی پڼ به خشین له خاتو هاجر . شتیکی سروشتی به که ئیبراهیم و هاجر و ساره یش زور د لخواش ن به بوونی نه م کوربه ، پیاوړیککی وه کو ئیبراهیمی پیری ریش سپی تاواری دوور له کس و کارونیشتمانی نه لبه ته به م کوربه تا قانه یه دلشاد و په نکه به هیوای پاشه روژی خوی و خیزانه که ی دانابئ و که لښ دلی پیوه ی به ند و وابهسته ی بوون .

هاجەرو ئىسماعىل ئەپۋن بۆ مەكە :

خوای گەورە خواھىشى وايوۋو كە ئەو خىزانە پۈپۈنە پىنكەۋە نەژىن ، خوا ئىشى كرنكى ھەيە بە ئىسماعىل ، بە مئالە شىرە خۆرەيە ، ئەبىن لە پاشەپۇژ شارى مە كە دروست بكاو بېتتە باوكى عەرەبى موستەعرە بە (مستەربە) و لەو شارەدا بژى و لەكەل ئىبراھىمى باوكيا مزكەۋتى كەعبە دروست بكنەن كە بېتتە قىيلەي مرسولمانان ھەجى لە دەورا بكنەن و ھىكەي پەرسىتى تايەتې خواپىن ،

بوخارى - لە كىتابى بدأ الخلق دا - رىۋايەتې كىردوۋە لە عەبدوللەھى كورې عەباسەۋە ئەفەرموئى : « يەكەم ژنى كە پىشتىنې بەستە پىشت ھاجەرى داىكى ئىسماعىل بوو ، پىشتىنې بەست بۇنشانەي خزمەتچىتې لە بەردلى سارە خاتون ، پاشان ئىبراھىم بەفەرمانى خوا ھاجەرو ئىسماعىلى كورې - كە لە ئەمەنن دووسالىد ابو شىرى ئەخوارد - ھەلكرت و بىردنى لەلاي چىكەي كەعبە لەبىن دارىكادابى نان لە پىشتى زەمزەم و سەراوردى كەعبەي ئىستەۋە ، وە لەبەر بىن ئاۋى مەكە ئاۋەدان نە كرا بوۋەۋە و كەسى تيا نە ئەژىسا ، تۇنەشە بەرەيە كى لادانان خورماي تيا بوو جەۋەندەيە كىش ئاۋى تيا بوو ، دوايى ئىبراھىم كە پرايەۋە بۇۋلا تەكەي خۆي لەفە لەستىن . ھاجەر شونى كەۋت و بانكى كىرد : ئەۋە ئىبراھىم بۇ كۆئى ئەپۋىت و نىمە بەجىن يەلى لەم شىۋە چۆلە ؟ ، وە چەند جار ئەم بانكى و ھاۋارەي كىردو ئىبراھىم لاي لىن نە كىردەۋە پاشان ووتى : ئايا خوای گەورە فەرمانى پىداۋى بەم كىردەۋەيە ؟ ، فەرموۋى بەلن ، وتى : دەي كەۋاپىن خوا يارمە تىمان ئەداۋ توۋشى خراپە نابىن ، ئېتەر كە پرايەۋە بۇلاي ئىسماعىلى كورې ، ئىبراھىم پۇيى بەبىن لا كىردەۋە

ههتا که ییشته سه نی یه (شونینیکه له سه رووی مه که وه له پرتکای عه رفات و مینادا) که نه وان نه یان نه بیی رووی کرده چینکا که ی که عبه و ، ده سه کانی بهرز کرده وه بۆتاسمان و له خوا پاراپه وه و ، وتی : (ربنا انی اسکنت من ذریقی بواد غیر ذی زرع عند بیتک المحرم ، ربنا لیقیموا الصلاة فاجعل أفئدة من الناس تهوی الیهم وارزقهم من الثمرات لعلهم یشکرون) « سووره تی الابراهیم » یانی : نهی خوای نیمه من هه ندیکم له مناله کانی خۆم نیشته چن کرد له دۆلایکی وشکی بئ کشت و کالآ ، له لای ماله پیز لئ گیراوو قه ده غه کراوه که ی تۆدا ، نهی خوای نیمه .. بۆته وه نوێز بکه ن و به ندایه تی تۆ بکه ن و هه ر به ته نیا تۆ بپه رستن ، تۆیش به که وه ره یی خۆت رووی دلئ مرۆفیان تی بکه و ، له میوه و به روو بووم رزق و رۆزی یان بده ، هیوام وایه سوپاست بکه ن .

دایکی ئیسماعیل ده سقی کرد به مه مکه دان به کورپه بچکۆله که ی وله ناوه که ی نه خوارده وه هه تا چه ره نده که ئاوی تیا نه ماو تینو به تی زۆری بۆ هیتان ، سه یری کرد له بهر بئ شیری و بئ ئاوی وله تینوانا ته پاولتی نه کرد ، دایکی له ئاوی کورپه که ی که وته هه آپه و په له قازه ، ته پی سه فای بیی که نزیکترین ته پ بوو لئ یانه وه ، رای کرد بۆ سه ری و ، روانی بهم لاولادا به لکو هاوارئ ، که سن ، ئاوی ، فه ریاد ره سئ بیینئ ، هیچ سی ده س نه که وت ، شۆر بو وه بۆرنگه و دۆله که و خۆی هه لکردو رای کرد بۆ سه رته پی مهروه به لکو شتیکی ده سکیر بیئ ، به لام بئ سوود بوو ، بهم بئ یه جهوت که پرت به کورکه لۆقه و نیوه را کردن بهرز بو وه بۆ سه ر ته پی سه فاو له وێوه ته هاته وه خواره وه و ، نه چوه سه ر ته پی مهروه (سه فاو مهروه دووته پن له نزیکه که عبه وه) ، عبداللهی عه باس نه لئ : پیغه مبه ری خوا - دروودی له

سهرين - فهرمووی : لهوساوهوه بزياد كړدنهوهی نهوكاتهی دايكي نيسماعيل
 هات و چزی نيوانی سهفاو مهرره بوته پيوستی به کی حج كردن .
 كه له جاري هه وه ما كه كه يشته سهر مهرره كوئی اده نكن بوو ، به
 خزی ووت : بنده نك . كه ههم بیستی به وه وتی : گویم ایت بوو به لكو به
 هاوارم بكهیت ، كه هاتهوه بزلای كوره كهی بینی فریشته يك له شپه ی
 پیاوټكابهو به پاژنه (یا به بال) داویتی لهزهوی به كه له شونځی زه مېرما و
 ناو هه لقولی و هاته سهروه ، هاجه ریش له ترسی نهوه كه نرهك بهر نهوه
 كۆمی بو كردو به دهس هلی نه كوسته ناو جهوه نده كهو ناوه كاش
 هه ره له قولی . پینغه مېری خوا - درودی له سهرين - نهی فهرمو :
 په حمه تی خوا ی لښ دايكي نيسماعيل نه كهر وازی لښ به پناه به كانی به کی
 له بهر روښتوو (جاری) نه بوو هه تاهه تايه .

خاتو هاجه دهسی كرد به ناو خواردنهوه دفرخواری كوره كهی دا
 تا تیر ناو بوون ، فریشته كه پنی ووت : مه ترسن له توشی خراپه هانز ،
 نائیره دا مالیکي خوا به نهم كوره ی تو و باو کی دروستی نه كهن ، وه خوا ی
 كهوره به نده راسته كانی خزی توشی خراپه ناكات . وه شوینه كهی كه به
 بهر زایی بهك بوو له زه ی به كه دا لاقاو له ملاو لایه وه نه رۆی .

به وپنی به مانه وه (له ناوه كه یان نه خوارده وه له جیاتی خواردن و
 خواردنه وه) هه تا كاروانج له جوره موبان بنه مالیهك له جوره موم (جوره موم
 = جهرم ، تیره كه بوون له یه مهن له نهوه ی سامی كوپری نوح درودی
 له سهرين) به ویدانن په پرین له رینگه كه دا كه نه وه ته له سهرووی مه كه وه و
 سپون له پی یفی مه كه وه به زین ، بالنده یان بیخی نه سوپا به وه ، وتیان :
 نه مه بالنده په له سهر ناو نه سوپا یتنه وه نه وه ته ی نيمه لیره وه هات و چز نه كهن

ئاومان لەم دۆلەدا نەدیو ، پیاوی یسا دوانیان ناردو کەرانهو و هەوایی
 ئاوه کەیان دانئ و ئەوانیش هاتن بۆ سەر ئاوه کەو دجیان وادایکئ
 ئیسماعیل لەسەر ئاوه کەیه ، پێیان وت : ئایا رینگەمان ئەدەیت بێن
 لێره دابەزین و ئاوه دانئ بکەینەو ؟ وتی : بەلئ ، بەلام ئەبێ ئاوه کە
 بەدەستی خۆیەو بی و ئەوان بەشیان نەبێ تیا یا ، وتیان : باشه و دایکی
 ئیسماعیل پێی خۆشبوو هاومال و هاودەمی بۆ پەیاپیئ ، ناردیان مال و
 خێزانیان هێناو لەوێدا نیشته جئ بوون لە کەلیاناو بوون یه چەند مانی ،
 ئیسماعیل لە ناویانا گەورەبوو و فیزی زمانی عەرەبی بوو . لێ یانەو ، وە
 لە ناویانا هەلکەوتوو و پێ کەوتوو بوو ، هەموویان ریزیان لئ ئەکرت و
 خۆشیان ئەویست ، کە گەرە بوو ، ژنیک یادایه ناری (عەسارە ی کچی
 سەعد) بوو ، دایکی ئیسماعیل کۆچی دواپی کرد (لە تەمەنی نەو د
 سالی داو لە حیجرا کە بەشیکە لەلای ژوو رووی کە عەبە ئەسپەردە کرا) .
 ئیبراهیم هات بۆ سەردان لە منالەکانئ لە مە کە هەمومانگئ ئەهات
 سەری . لئ ئەدان و هەر ئەو رۆژە ئە کە پرایه و بۆ مالە کە ی فەلەستینی
 ئیسماعیل نەیینئ لە ژنە کە ی پرسئ : ئیسماعیل لە کوی یه ؟ وتی : چو
 رۆژیمان بۆ هەول بەدا ، پاشان لئئ پرسئ : ژیان و کوزەرانتان چۆنە ؟
 وتی : زۆر خراب و ناپەرحەتین و زۆر کوروزایه و ، فەرمووی : کە
 ئیسماعیل هاتەو سەلامئ منئ پێ بکەینە و پێی بلئ : لاشیپانی دەرکا کە ی
 بگۆرئ . کە ئیسماعیل هاتەو وە کو هەستی بەشتئ کردبئ و ، ووتئ :
 کەس هاتە لاتان ؟ وتی : بەلئ پیاویکی ریش سپی وەها وەهایی هات و
 هەوایی تۆی پرسئ هەوالم دایه و پرسئ لە ژبانمان و منیش وتم هەژارو
 نەبووین و ناپەرحەتین . فەرمووی : ئە ی ژاسپێردە بی هێچی نە کردئ ؟

وتی : با ، فرمانی پیادام که سلامت پئ بکه یه نم و نهی وت : لاشیپانی
دهرگا که ی بگۆرئ . فەرمووی : ئەو بە اوکم بوو و فەرمانی پیادام که دەس
له تۆ هەل بکرم و پرۆرەو بە مالی باوک و کەسە کانت (ئەم سەردانە ی
ئێبراهیم دوا ی جاری سەر پرێتە که ی ئیسماعیل بوو ، باس نە کردنی لێرە دا
مانای نە بوو نیە) .

ئیسماعیل ئەو ژنە ی تە لاق داو ژنیکئ تری لئ مارە کردن (ناوی
عاتیکە یا بە شامە یا سە لە مە ی کچی موهه لههه بوو) ئێبراهیم مایه وه
تەو نە دە ی خواویستی ، پاشان هاتەو بە سەر دانیان و ئیسماعیلی نە دی ،
چو هە لای ژنە که ی و لئ ی ی پرسی : ئیسماعیل لە کوئ یه وتی : چو هە ولی
شتیکمان بۆ بە دا ، پرسی : چۆنن و ژیا تسان چۆنە ؟ وتی : سو پاس بۆ
خوا ی گە و رە زۆر باشین و لە خو شیداین ، فەرمووی : خو راکتان چی یه ؟
وتی : گۆشتە ، فەرمووی : ئە ی خو اردنە وە تان ؟ وتی : ئاو ، فەرمووی :
خوایه بەرە کە ت بخەرە ئاو گوشت و ئاو وە بۆیان . پیغە مە بەر - درودی
لە سە ربئ - فەرمووی ئە گەر لە و کاتە دا دانە و نلە یان ببوایه دوعای بۆ نە کردن
تیایا ، وە لە و خاکە دا نە بئ کە س بە تە نیا بە گوشت و ئاو ناژی .
ئێبراهیم فەرمووی : کە مێردە کە ت هاتەو سە لامی منی پئ بکه یه نه و پئ ی
بلی : لاشیپانی دەرگا که ی دا بە مە زرتئ . کە ئیسماعیل هاتەو پرسی :
کە س هاتە لاتان ، ژنە که ی وتی : بە لئ ، پیاو یکی ریش سپی شیرین و
دی مە ن جوان هات و زۆر سە نای کرد ، بە شیتە یی لە گوزە رانمانی
پرسی و وتم : زۆر باشین ، وتی پراسپاردە یی هه یچی نە کردی ؟ وتی : بە لئ
سە لامی لئ نە کردی و فەرمانی پیادایت کە لاشیپانی دەرگا کە ت قایم
بکه ی ت ، فەرمووی : ئەو بە اوکم بوو و داوای لئ کردووم کە دەس لە

تۆ ھەل نەگرم .

پاشان مەیلی خوا چەند بوو ئیبراھیم مایەوہ ، پاش ماوہ یەکی زۆر ھاتەوہ بۆلای یان ودی ئیسماعیل خەریکی تیر چاک کردن بوو بۆراو کردن لە بن دارنکا لە نزیک زەمزمەوہ ، کە چاوی پتی کەوت دەستیان کردە ملی یەک و تەو قە و یە کتر ماچ کردن . پاشان فەرمووی بە ئیسماعیل : خوا فەرمانیکێ پیا داووم ، فەرمووی : بابەکیان فەرمانی خوا بە جـئ یینە ، فەرمووی : تۆیش یارمە تیم ئە دەی ؟ فەرمووی : منیش یارمە تیت ئە دەم ، وتی : خوا فەرمانی پیا داوم ئا لێرە دا مائـئ - واتە مزگەوتـئ - دروست بکەم و پەنجە ی پراکتیشا بۆتە پێک کە بەرز بوو بوودوہ بە سەر چوار دەورە کە یا ئە لئـئ : لە وێدا پایەکانیان بەرز کردەوہ . ئیسماعیل بەردی ئە ھینسا لە کەژە کەو رێکی ئە خست و ئیبراھیم دیوارە کە ی دروست ئە کرد ، ھەتا دیوارە کە بەرز بووہوہ ، ئیسماعیل بەردیکێ گەورە ی ھینا و بۆی داناو ئیبراھیم چوہ سەری و دیوارە کە ی بەرز ئە کردەوہ (ئەو بەردە یە کە ئیستا پتی ئە لئـئ شوێنی ئیبراھیم) وە ئیسماعیل بەردی ئە دا یە دەس ، وە ھەردووکیان ئە یان وت : خوا یە لیمان وە ربگەرە بە راستی تۆ ئاکات لە ھەموو شتـئ ھە یە وە ھەموو شتـئ ئە بیستی و ھەموو شتـئ ئە زانی (درێژی کە عە بە لودە سکر دە ی ئیبراھیمە دا تۆ کەز و دە ووران دە و ریشی سی کەز بوو بە کەزی ئە وان)

وہ قورتانی پیرۆز لە باسی دروست کردنـئ کە عە بە دا ئە فەرہـوئ : [اِنَّ
اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ ، فِيْهِ آيَاتٌ مَّبِيْنَاتٌ
مَّقَامُ اِبْرٰهِيْمَ ، وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اَمِيْنًا] آل عمران (۱) (وَإِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهِيْمُ
الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمَاعِيْلَ ، رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ) البقرة
باسی ھینانی ھاجەر و ئیسماعیل لە لایەن ئیبراھیمەوہ و ، شۆہی

ژیان و راپواردنیان و هۆی هینانه که یان و چۆنیتتی به که یان ، میژوو نووسه گان
رهنگه ههریکه به جۆرئ لیکیان دایتهوه ، به لام من ئەم سەر چاوه
راسته شیرینه م هینا چونکه دووره له درۆو ناراستی یه وه ، نهوی که بوخاری
ریوایه تی کردوه جینگه ی باوه په به ته وای .

ئیسماعیل له و ژنه ی درایی دوانزه کۆری بوو ، ئەمانه بوون به باوکی
تیره گانی عه ره بی موسته عه به (مستعربه) که دایکیان له عه ره بی عه ره به
بوو له هۆزی جورهومی یه مه نی قه حتانی سامی بوو ، وه باوکیان له دانیشتهوانی
سه رووی عیراق بووه که ئیسته نیشتهمانی کورده گانی عیراقه و ته نیا کوردی
تیا نه ژی ، ئیتر ئایا نیشته چن گانی نه وسایشی کورد بوون یا له نه ته وه یه کی
تربون و کتین و کامانه ن ؟ ناتوانم دانی پیا بنیتم چونکه سه ره چاوه یه کی
باوه پین کراوم به ده سه ته وه نی یه ، وه نه ی ده مه ده ستی شاره زایانی نه ژاد
شوناس .

سه ره برینی ئیسماعیل له لایهن ئیبراهیمه وه :

ئهو ئیبراهیمه پیره ئواره یه له کهس و کارو نیشتهمانی ، به دوومال و
دروختیزان له پیری یا به هزار نزاو پارانه وه خوا کۆرینکی دایه خوا
شایه تی ژیری و له سه رخۆیی و چاکی بۆ ئەدا ، وه نه وه بوو ئیبراهیم هه ره به
فه رمانی خوا نه و کۆره و دایکی برد بۆ دۆلێکی چۆلی بێ ئاو و ئاوه دانی
وه کومه که و ئاوه دانی تیا دروست کرد ، نه و کۆره تاقه دلخۆش که ره ی
هاجه ری دایکی بوو ، ئیبراهیم جار به جار و ناوبه ناو نه چوو سه ری لێ نه دان

و بەدیمەنە کەم دلی ئوی ئەخواردەووە ساپاژ ئه بوو بئ ئەو هی تاسە لئی بشکئ و تیریی لەسەیری دیمەنە شیرینە کەم هەر کە کەیشنە ئەمە نیکئ وا لە کەل باوکیا بگەرئ و کەمئ کەورە بوو ، لە خەوا فەرمان درا بە ئیبراهیم : ئە بئ ئەو کورە تاقانەو هیوا یە خۆت و خیزانە کەت سەر بیری ، ئەو چلۆسکە ئگرەو ئەوتروسکایی بە روشنایی بەت بکوژنیتەووە کە ئیبراهیم زانی ئەم فەرمانە لەلایەن خوای کەورەو یە نیتەر بە بئ هیچ جۆرە دوودلی و خۆگرتن کەردنی رەزامەندی و کوئ راپەلی بۆ کەچ کرد و کەوتە بەجئ هینانی فەرمانە کرنگ و کرانە کەم خوای پەرورددگار . . . وتی بە کورە تاقانە نازدارە شیرینە کەم : کورئ خۆشەویست و جگەر گۆشەم ئەو پەت و تیغە هەلبکرە بابجین بۆ ئەو سەرەووە ، بەلئ ئەو باوک و کورە بە یە کەووە رۆیشتن ، کور بە خەیلی کەران و سەیران و دلشادبوون بە دیمەنی جوانی سروشت و دارو چیلکە هینان ، باوکی پیری ریش سپیشی دلی قرچەمی لێو یەت ، چونکە ئەروا بۆ بەجئ هینانی کراترین نیش و کاری خوا بۆ سەر بیری کورە تاقانە ئاوانەخووزە کەم ، ئە بئ خۆی بە دەستی خۆی سەری بیری و بیکا بە قوربانی ، وە دایکی هەژاریش رەنگە بە تەمای ئەو بئ دارو چیلکەم بۆ بیتنەووە و خۆراکی پئ ساز بکا بۆیان . . . وە هەریە کە خەیا لیکئ هە یە .

میژوو نووسەکان ئەلین : « لەم کاتەدا شەیتان ناگری تئ بەر بوو بۆ ئەم کوئ راپەلی و کەردن کەچی یە کە ئادەمیزاد پئی هەلسئ ، وە بە سروشتی دوژمنایەتی بۆ ئادەمیزاد کەوتە پەلە قازە هەتا ئەم قەلای خوا پەرسستی راستە قینە یە بروخینئ و نە یەلئ ئیبراهیم و ئیسماعیل بگەن بەو پلەو پایە کەورە یە . بۆ ئەم سەر شێواندەنە چووە بەرگی پیاو نیکئ شێووە شیرینەووە و خۆی

نه یینی سه برو نارامم نه یی و مل که چ نه کم .
 میژوو نووسه کان نه لئین : ئیسماعیل ووتنی : بابه کیان له پیشه وه هه ر
 چوار په لم بیهسته و چه قۆکت تیژ بکه و خیزا بی هینه به قورگماو بی قرتینه ،
 نه وه ک ته پاوتل و ناره حه تی بکه م و نازارت بدهم ، که رات کیشام بۆ سه ر
 برین به پروودا بم خه . نه ک به پشتا یا به لادا ، چونکه نه ترسم که چاوت
 به پرووم بکه و ئی و دلت نه رم بئ و نه توانی سه رم بری و فه رمانه که ی خوا
 بشکیتی و خوا لیتمان پرهنجی ، وه پاشان نه که ر رات له سه ری بوو چه ز
 نه که م کراسه که م به ریته وه بۆ دایکم به لکوو دلی پنی نارام بگرئی .
 باو کیشی سو پاسی زۆری کرد .

کاتی کوپو باوک خۆیان ناماده کرد بۆ به چن هینانی فه رمانه که . .
 باوک کسوری به پروودا خست و تیغی لئ هه لکیشاو کسوریش ملی را کیشاو
 که ردنی که چ کرد ، ئاله م کاته ناسکه دا باو کیشکی پیری ریش سپی
 ئاواره ی تاته هیواو تاقه کوپیکه هه یه نه یه و ئی سه ری برئی . فریشته کان
 هه موویان هاتنه جۆشو و خۆش و که و تنه هاوارو گریان و پارانه وه ، قرچه ی
 جه رگ و دلی ئیبراهیم که بیشته ئاسمانه کان . خوی که و ره ده ریای به زه یی
 و ره حمی هاته جۆش ، له م کاته دا که هه موو شت ته واو بوو ئیبراهیم و
 ئیسماعیل فه رمانه که یان به چن هیناو هیچ نه مایه وه بیجکه له پیا هینانی چه قۆ
 که و پژاندنی خوین ، به لئ باوک و کوپ به راستی گوئی رایه لی و فه رمان
 به ریتی یان ته واو بوو ، بۆ هه موو که س ده رکه وت راستی نه و باوک و کسوره و
 ده رچوونیان به به رزترین پله له تاتی کردنه وه که دا ، نیتر که هیچ نه مایه وه
 له نیشانه ی گوئی رایه لی و رشتنی خوینه که . لیره دا له لایه ن خوی په روه ر-
 دکاره وه بانگ کرا : ئیبراهیم خه وه که ت هینایه دی و فه رمانه که ت به چن

هیناو راستی و به ندایه تیت بوخوا دهر که زت ، نهوا بوخوینو کؤشته که اه
له جیاتن ئیسماعیل نهو به رانه مان نارد سه ری پر و بیکه به قوربانن و نیمه
به و پنی به پاداش چا که که ران و پیاو باشان نه ده یته وه .

ئیراهیم به دلشادی و خویشی و به سوپاسی بئ پایانی خوی که ورده وه له سه ر
سه ری ئیسماعیل هه لساو چوو به رانه که ی هینا و له شوینه که ی ئیسماعیلا
سه ری بری و ، به م پنی به کاره که کؤتایی پنهات ، ئیبراهیم و ئیسماعیل
بوونه نمونه ئی قوربانن و فیداکاری و خو به خت کردن له پیناوی باوه پراو
پیشانیان دا که پله ی کوی پرایه لی و به ندایه تی بریتی به له په پره یی کردن و
چؤن به ده می فه رمانه وه .

له دایک بوونی ئیسمحاق :

خوی که وره پاداشی که وره ی ئیبراهیمی دایه وه له سه ر نه م کوی رایه لی به
میژویی به نمونه یی به ی به که وره ترین پاداش . فه رمانی داپایا که فه رما -
نه که ت به جن هیناو ئیتر پئویستمان به خوین پرشتنن کوره که ت نیه ،
وه به رانیکن بؤ نارد له جیاتن ئیسماعیل سه ری بری دای خیزانه که ی
پن خویش کرد ، وه سه لامی خوی بؤ ئیبراهیم تۆمار کرد له کؤمه لی
فریشته و موسلمانه کاناو کتیه که وره کانی خویا ، وه پاداشی پاشه رۆژو
جیهانه که ی تر ، مه که ره رخزی بزانی چی و چۆنه ؟ له که ل نه مانه یشا کوریککی
تری له خاتوسارده وه پن به خشی ، خاتوساره پیر بوو بوو له ر ته مه نه دا
نه ما بوو که منالی بیی ، خوی که وره فریشته ی نارد له لایان و سه لامی
بؤ ناردن و مژده ی پن به خشیف کوریککی پیاو چاکی دانن ، وه خاتوساره

سکی پر بوو خوا کورنکی نهوجوانی وه جابخ زادهی پښ بهخشی و نواننا
 نيسحاق . وه بهمجوره خواي گهوره له هه موو لايه كه وه نهو خيزانهی
 ژيانه وه و شادمانی كردن ، وه نهه دوو كوره ههردو كيان بوون به
 پتغه مبهه و بوون به باوكی زنجيرهی پتغه مبهه ران .

قورئانی مهزن نهه پروداوانه مان بهه پښ به بوئه كڅيرتته وه و نه فه رموي :
 (رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ، فَبَشِّرْنَاهُ بِعِلْمٍ حَلِيمٍ ، فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ
 قَالَ : يَا بَنِيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَأَنْظِرْ مَاذَا تَرَى ؟ قَالَ : يَا
 أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ، فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ
 لِلْجَبِينِ وَنَادَيْنَاهُ : أَنْ يَا إِبْرَاهِيمَ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ
 ، إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ، وَقَدْ بَشَّرْنَا بِذَبْحٍ عَظِيمٍ ، وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ
 ، سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ ، كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ، إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ،
 وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ، وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَى إِسْحَاقَ وَمِمَّنْ
 دَرَجَاتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ) (الصافات) : ١٩٦ الى ١١٢

(قوره يش زال بوون له مه كه دا)

چهند دهم تڼ په پری و شاری (مه كه) بو بو به نيشتمانی (جور هه می)
 و (عمالیه) .

نه ته وه کانی نيسماعیل له پاشا ناوی (قوره يش) یان به سه را پرا ، وه
 كه عبه بو به پروكه و قبيلهی هه موو عه ره به كان و له هه موو لايه کی ولاته وه
 هه موو نه ته وه و تیره کانی عه ره ب (هه رجور باوه رو ناینیان بوو) له کاتی
 چه جا نه چوون بو مه كه و له وی چه چیان نه كردو به دوه وری (كه عبه) دا
 نه سو پرانه وه .

وہ ہر وہ ما (مہ) بہ پتی ہلکہوتی جو کرافیاپی پریازگہی
 کاروان بوو ، لہ ہموو لایہ کہوہ لہ خورہلات و خورناوہ کاروان کہ
 نہرؤیی بہ مہ کہدا تی نہ پہری ، وہ بوو بوو بہ بازاریکی کشتی ، بہ تاییہ تی
 لہ کاتی حہج کردا لہ ہمولایہ کہوہ ہموو جؤرہ کہلو پلوشتی ہمہرنگی
 بؤ نہ ہات وتیا یا نہ کراو نہ فرؤشرا .

وہ لہ تافیتیکی تاییہ تی یا (جورہومی) یہ کان زال بوون بہ سہر (عہ مالیقہ)
 داو لہ مہ کہ دہریان کردنو نیش و کارہ کانی مہ کہ و حہ جیان کرتہ ژیر
 دہستی خویان . نہ مہ درژہی کیشا تانافی موزازی کوری عہری کوری
 حاریس (۱) وہ لہم تافہدا پلہی ژیان و بازارکانی بہرادہ یہک بہرز بوہوہ
 لہ بیریان چوبوہوہ کہوا لہ دؤلیکی وشکی بن کشت و کالآ نہ ژین ، کہوتنہ
 رابواردنو کہران بہ شویتی داخوازی یہ کانی ہواو ہوہس و نارہزوویانا .
 موزا بہ زانایو بلیمہ تی خوی بیری کردہوہ لہ پاشہ پؤژی نہ تہوہ کہو
 کہسو کارہ کانی ، زانی بہم شیوہ یہ نیش و کارہ کانیان لہ دہس نہ چن ،
 لہ بہرئوہ زؤر نامؤژکاری کردنو ترساندنن لہ پاشہ پؤژی ژیانیان و
 پتی وتن : چاوبکہ نہوہ و بیربکہ نہوہ و نہوہندہ بہ شویتی رابواردنو ہواو
 ہوہسا مہ کہرین ، بہ لام ہیچ سوودی نہ بہ خشی ، وہ تیرہ و ہؤزہ عہرہ بہ کانی
 نہو ناوچہ یہ بہ تاییہ تی بہرہی خوزاعہ نہم کاتی بن ہؤشی و سہرخؤنہ پہ ژاندنہی
 مہ کہیی یہ کانیان بہ ہل زانی بؤ پہ لاماردانی مہ کہو داگیر کردنی ، بؤ نہوہی
 نیش و کارو پایہو مہنسہ بہ کانی کہ عہو مہ کہ بخنہ نہ ژیر دہستی خویان .
 موزاز لہ لایہ کہوہ لہو بیم و ترسہ تی کہیی بوو ، لہ لایہ کی تریشہوہ ہرچی
 نامؤژکاری نہمانی کرد بن ہوودہ بوو ، لیرہدا ہات بؤلای ناوی زہمزہم و

(۱) کہ لہ بہنی جورہومی یہ کان بوو

له ویتدا بیرینکی گورهی ههل که ندو نه مجارهاات نهو دوو ناسکه نالتوونهی له کهل شته به نرخه کانی ترا که کاتی خزی به دیاری هینرا بوون بۆ که عبه ، هینانی و له کهل ناهه که دا دای پۆشین و گومی کردن ، به ته مای نهوه دوی به سهرچونی مه ترسی به که بکه ریته وه بۆمه که و ده ریان بن نیتته وه ، وه له کهل نهوه کانی نيسماعیلا پویشتن و مه که یان به چن هیشت ، وه هۆزی خوزاهه مه که یان داگیر کردو ده ستیان کرت به سهر خیر و بیتره که یا . نه مهش درنژه ی کیشا هه تا قوسه ی کورپی کیلاب باپیری پینجه می پیغه مبه ر هاته وه و داگیری کرده وه و خسته وه ژیر ده ستی خزی .

قوسه ی :

دایکی قوسه ی که ناوی فاته می کچی سه عدی به مانی بوو له کیلابی کورپی مورپه دوو کورپی بوو به که میان (زوه ره) - باپیری به نی زوه ره ی خالوانی پیغه مبه ر بوو ، دووه میان قوسه ی . کاتی کیلاب مرد قوسه ی منالی . مه مکه خۆر بوو ، دایکی شوی کرده وه به ره بیجه ی کورپی حه رام و قوسه ی له کهل خزی برد بۆشام . وه له ره بیجه ش کورینکی بوو ناویان نا (ده راجه) قوسه ی وای نه زانی کورپی ره بیجه یه هه تا جارئ هه رای بوو له کهل ختیلی ره بیجه دا ، نه وانیش پنیان وت : تۆهه تیویک بوویت وئیمه به خنومان کردیت که چی ناوا به یت به کژمانا . قوسه ی هاته وه لای دایکی ونه م کله ی به ی بۆکیرا به زه و زۆر زویریوو . دایکی دلخۆشی دایه وه و پنی وت : کورپی شیرینم زیزو زویر مبه به ، به خوا باوکی تۆ له باوکی نه مان پیواترو که و ره تر بوو ، تۆ کورپی کیلابی کورپی مورپه ی قوره ی شیت ، خزم و که سه کانت وان له مه که وه له ده وری که عبه .

له داوی ئەمە قوسەى ھاتەو ەبۆمە کەو لەوئ خزم و کەسەکانى خـۆى ناسى ەبۆمە و بەیەك شادبوونەو ەھەموویان لەمە کەدا یەك کـیربوون ، و ەبۆ ئەنەى ئەو پیاو ەتى و ژیری و بلیمەتى و دلیری یەى خوا دا بووى بە قوسەى ئە ناو خزمەکانیا ەھەموو دانیشتمو ەکانى مە کەو ناوچە کەدا چیتـگای ریز بوو پایەو پەلەى بەرزى دیارى ەو ەرگرت .

لەو دەمەدا ەو ەرگاوانى و کللیل دارى (سیدانە) ی کەعبە ە ناو ەۆزى خوزاعەدا بوو بە دەستى حولەبلی کورى حوبشى یە (حلیل بن الحبشیة) و ەبوو . پیاوینكى زۆر ژیر و زاناو بەفام بوو ، بۆیە ە ەرکە قوسەى داواى حوبشا (حبى) ی کچى کرد ئەویش بـن خۆگرتن پیتش کەشى کردو لئى مارە کرد . قوسەى بە پنى ەو ەسى خۆى خەریكى کاروانى و بازرگانتیى بوو ، و ەسامانتیکى زۆرى دەست خۆى خست ، و ەمنالی زۆرىشى بوو ، حولەبلی کەمن لە پیتشى مردنیا کللیل کەعبەى دا بە حوببای ژنى قوسەى و ئەویش داى بە ئەبى غیبشانى خوزاعى ، ئەبو غیبشان پیاوینكى مەى خۆرى ە ەمیشە مەست بوو ، رۆژئ لە رۆژان مەى لئ برا بوو کللیلەکانى فرۆشت بە قوسەى بە کوپە یەك (مەى) . ەۆزى خوزاعە بە مەیان زانى و تئ کە ییشتن ئەگەر قوسەى کار بە دەستى کەعبە بـن ئیتەر ئەمان چن یان پـن لیتەر ئەبـن ، بە تاییەتى قوسەى دەو لە مەندو خاوەن دەرامەتەو قورەیشەکانى لە دەور کۆبوونەتەو ە ، لە ترسى ئەمە و یستق یان کللیلەکان لە قوسەى بەستیننەو ە قوسەى بە دەورى خۆى کە ئەمە تئ کەبى قورەیشەکانى ە دەورى خۆى کۆکردەو ە و ەزۆر لە ەۆزو خیتلەکانى ناوچە کە لە بەرئەو ژیری و لئ ھاتوبى و دەستە لاتەى لە قوسەیا ئەیان بیتی چوونە پالی قوسەى و بوون بە ەاوکارى ئەو ، ئیتەر بە ئاسانى توانی یان ەۆزى خوزاعە لەمە کە ەریکەن . و ە ەموویان بە یەك دەنگ

قوسەيان كورد بەكەورەو كار بە دەستی خۆیان ، وە ھەموو مەنسە بە گانی كەعبە .
 كەوتنە ژێردەستی قوسەي سەرۆکی تازەيان . ئەو مەنسە بانە بریتی بوون لە
 (سیدانە) دەرگاوانی كەعبە : (سیقایە) واتە ئاوی پاك و خۆش دان
 بە حاجی یەگان ، كە لە مەكەدا بە ناپەرەخت دەس ئەكەوت (ئەدووە) یانی
 سەرۆكایەتی كردنی كۆبوونەووەگان لە ھەموو ئەو پوژوانەي كۆبوونەووەيان تیا
 ئەكرا (لیوا) ئەمیش ئالایەك بوو ئەكرا بە نووکی رەمیکەووە و ئەچەقینرا
 ھەرکاتێ بچرونا یە بۆسەر دوژمن ، (قیادە) یانی فەرماندەیی و سەرۆكایەتی
 سوپا لەكاتی جەنگ و ھەرادا ، (ریفعا) یانی نان و خۆراك دان بە
 حاجی یەگان و بەمیوان و پێ بوارەگان و میوان دارێتی كردن ،

قوسەي یەكەم كەسێ بوو ئەم میوان داری كردنەي دامینا . . . كاتێ
 خوزاعەيان دەرکرد قوسەي ھەموو دانیشتووەگانی ناوچەكەي كۆكردووەو
 پێی وتن : (ئەي بەرەي قورەیش ئێو سەرپەرشتی كەرو دراوسێی
 مالاكەي خزان و خەلكی دەوری كەعبەو مەكەي یاساخ و پزیركیراوی خزان
 حاجی كە یەن بۆحج میوانی ئێو و میوانی خزان و یەن بۆكەران بە
 دەوری كەعبەدا ، ئێویش پێویستە لەسەرتان رێزیان بگرن و لەكاتی حەججا
 خواردن و خواردنەووەیان بۆئامادەبەكەن) وە خەلكەكەیش ئەمەیان بەلارە
 جوان بوو ھەموو بیریاریان لەسەردا . ئیتر بەم پێیە ھەموو سالی - وەكو
 باج - لەھەریەكەیان ئەندازتی مالی ئەسەندو دەرخواردی حاجی یەگان ئەدا .
 ھەندێ لەم ئێوو نووسەگان رایان وایە : كە شاری مەكە تا سەردەمی
 قوسەي خانووی تیا دروست ئەكرا بوو دانیشتوانی دەوار نشین بوون و بە
 پوژا لەمەكە ئەژیان و بەشەوا ئەچوونە دەورو بەری مەكە ، وە ئەیان
 ئەویست لەنزیکي مالی خواووە مالی تربیی ، وە ئەلین : كاتێ ئیش و كارەگان

ساغ بوونەوہ بۆقوسەى ھات قورەيشەکانى كۆزدەوہو فەرمانى پيادان كە خانوو بەرە دروست بىكەن ، خۆى لەپيشەوہ دەسى پىن كىردو كۆشكى ئەنجومەنى (دارالندوہ) ى دروست كىرد ، ھەموو جارچى بەسەرۆكايەتى قوسەى پياوہ كەورەكانى تيا كۆنەبوونەوہو پراوئىزى ئىشو كارەكانى شارو تيرەكەيان ئەكرد ، وەبەپىن پراو بىريارى كشتىيان ھىچ چۆرە ئىشو كارىنكيان نەئەكرد ، ھەتا ژن ھىتان بۆھەركەسىن و بەشودانى ھەركەسىن لەوخانوہداو بەپىنى پراوئىزى كشتىيان ئەكرا .

قورەيشەكان دەسيان كىرد بەدروست كىردنى خانوو بەرەو لەدەوروبەرى كەعبەدا كەرەكە خانوو پراوئىزى دروست كىردو چواردەورى كەعبە - بىچكە لە چىكەى طواف كىردن كەرەكان بەدەورى كەعبەدا - بەخانوو كىراو لەنئىوانى ھەمرو دووخانوہىكا رىكايان بۆسەر كەعبە ھىشتەوہ .

كوپو نەوہى قوسەى

ھەرچەندە (عبدالدار) كوپرە كەورەى قوسەى بوو بەلام (عبدالمناف) لەناوخەلكا كەرەترو بەپرىزتر سەيرئەكرا . قوسەى لەكاتى پىر بوونيا ئىشو كارەكانى مەكەو كەعبەى بەرەو پرووى (عبدالدار) كىردەوہ ، وەعبدالدار دواى كىردنى پراو كى ئىشو كارەكانى كرتە دەست ، وەلەدواى خۆى - ئەوئىش - كوپرەكانى خۆى كىرد بەجى نشىن ، كوپرانى عبدالمناف : (عبدالشمس و مطلب و نوفل) لەناو خزم و كەسەكانياناو لەدەوروبەرى مەكەدا بەپرىزتر كەورەتر سەير ئەكران لەكوپرانى عبدالدار ئەمانئىش ئەمەيان بەھەل زانى بۆئەوہى ئىشو كارەكان لەتامزاکانيان (كوپرانى عبدالدار) بستىننەوہ . قورەيشەكان بۆئەم كارە بوون بەدوو پىرەوہ بەجۆرىكى وا كە نزيك بوو

جهنكئىكى كەورە رووبدا كەزوربەى قووبەى تيا لەناو بچىئ ئەكەر تى
 كەپىشتوان نەكەوتنايە زاوئىدیانەووە رىكئىان نەخستنايە بەم شىوہە : -
 (سقايەو پفادە) بدرئ بەكوپرانى (عبدالمناف) و (حجابەو لواوندوہ)
 بىئىتتەوہ بەدەستى كوپرانى (عبدالدار) ەوہ ، ولەسەر ئەم بارە مانەوہ
 ھەتا ئايىنى ئىسلام ھات .

دەورى ھاشم

لەناو كوپرانى عبدالمنافدا ھاشم بوو بەسەرۆك ، ھاشم پياويكى دەولە
 مەندوو لىھاتوو بوو ، سىقايەو پىفادەى كرتە ژىر دەستى خۆى ، وەكوو
 قوسەى كەوتە بانگ ئاوازی قورەيشەكان بۆكۆكردنەوہى ھەندئ لەسامانىان
 بۆمىواندارى حاجى بەكان ، وەلەماوہى مانەوہى حاجى بەكان دا ھەل ئەسا بە
 خزمەت كردن و خواردن و خواردنەوہ بۆئامادە كردنىان ، وەبىئىكە لەمەيش
 يارمەتى مەكەبى بەكانى لەكاتى ئاتاجى دا ئەدا .

سالىكئىان كرانى و نەھاتى رووى داو مەكەبى بەكان كەوتنە مەترسى
 برسئىق بەوہ ، ھاشم دەسەلات و سامانى باشى ھەبوو ، بەجوامزى و مەردايەتى
 سامانەكەى بەخت كرد لەپئىانداو دەرى كردن لەوقات و قەرى نەھاتى بەو
 نەى ھىشت لەناو بچن .

ھاشم بەكەم كەس بوو كە كاروانى ھاوينە بۆ (شام) و كاروانى زستانەى
 بۆ (يەمەن) داھيتنا ، وەئەمە بووبەھۆى دەرگەوتن و بەرز بوونەوہى پلەى
 (مەكە) لەناو ھەوو نيوە دورگەى عەرەبى دا ، وەھەر بەم بۆنە بەوہ كوپرانى
 عبدالمناف توانى يان پەيمانى دۆستايەتى و ئاشتى بىبەستن لەكەل دراوسئىكانيانا .
 ھاشم ھەلسا و پەيمانى ئاشتى و دۆستايەتى لەكەل ئىمچە پراتورى رۆمانى
 ولەكەل سەرۆكى (غسان) دا بەست . قورەيشەكان لەسەر ئەو پەيمانە

بتوانن به ناره زووی خوځيان به هم مو ناوچه کانی شاما بسوورپنه وه .
 وه (عبدالشمس) ی برای هاشم پهیمانی بازرگانی له که له نه جاشی
 پاشای حه به شدها به ست ، وه (نوفل و سطلب) برای پهیمانیان له که له
 فارس و حیمیه ری ته کانا به ست ، بهم پنی به (مه که) بوو به مه لبه نندی بازرگانی و
 سامانی په ری سه ند ، وه دانیشته وه کانی شاره زایی به کی وایان له بازرگانیتی دا
 په یا کرد که نه هم مو لایه که وه له هاوین و زستانا کاروان پرووی تی نه کردن
 و بازرگانی که رم بوو .

دوورخستنه وهی (امیه)

هاشم به و پنی به سه ره پهرشتی کاروباری مه که ی ته کرد و که س بیری له وه
 نه نه کرده وه که شانه خړه ی له که لا بکا و سه رو کایه تی به که ی لئ زهوت بکا ،
 هه تا هاشم ته منی به رز بوو وه له م کانه دا (امیه) ی کوپی (عبدالشمس) ی
 برازی وای زانی که نه توانی به ره ره کانی له که لا بکا ، به لام بن سوود بوو ،
 ژیر که وت و هاشم ویستی سزای بدا ، پاشان له سه رنه وه پتک هاتن که
 (امیه) بو ماوه ی ده سالی مه که به جی بیلن ، (امیه) چوو نو شام ، وه هاشم
 له سه رتیشی خزی مایه وه .

هاشم جاری له شامه وه که پرایه وه و به شاری (ی شرب) دا تن په ری و
 چاوی به نافرته تیکی شوخی خانه دان دا هه ل ته قی ، ناوی (سه لمای کچی
 عمری خه زه جی) بوو ، زور به دلی بوو حه زی لئ کرد ، له پاش پرسیار
 بزی ده رکوت (نه لاق) دراره و نه یه وی شوو بکا ، به لام به مه رج-بن که
 جله وی نیش و کاری خزی به ده سستی خو یه وه بن ، هاشم که وته خواز بی پی
 کردنی وژنه ییش که پله و پایه و ده سه لاتی هاشمی زانی رازی بوو تووی پنی

کرد ، وه هاشم كوزاياه وه وله كهل خوی هیتاياه وه بۆمه كه ، ماويهك سه لما لای مايه وه له مه كه دا ، وه له وماويه دا سكي پر بو ، وه له پاشا چوه وه بۆ يه سريب ، زۆرى پنه چوو خوا كورنكي دايه و ناوى نا (شيبه) وه ده ستي كرد به به خيو كردنى كوره كه ي و نه هاته وه بۆمه كه .

دهورى (مطلب) و (عبدالمطلب)

ماويه كى به سه را تى په پرى هاشم له كاروانى كى هاوينه دا له (غزه) مرد (مطلب) ي برائى بوو به چن نشينى ، هه رچه ند مطلب له عبدالمطلب منال تر بوو به لام له ناو خه لكا به پر يزو باوه پر پى كراوتر بوو ، وه توانى دواى هاشم به بن كه مو كورى مه كه و قوره يش به پر زوه به رى . پرۆژى مطلب بى رى كرده وه له شيبه ي كورى هاشمى برائى وه به لايه وه ناخوش بوو ، پتر له وولاتان به مينيته وه ، وه به و بۆنه يه وه چوو بۆ يه سريب و داواى كرد له سه لماى براژنى كه شه يبه ي بداته وه به وه به لكه يه كه وه بووه له خه م ره خسيوه وه مطلب شه يبه ي هیتاياه وه بۆمه كه ، قوره يشه كان وايان زانى نه مه به نده يه تى بۆيه پنىان ووت : (عبدالمطلب) واته به نده ي موته لىب . هه رچه ند مطلب و تى : (به نده م نيه و شه يبه ي كورى هاشمى برامه و له يه سريب بووه هیتاومه ته وه) بى سوود بوو نه و ناوه ي هه ره سه را براو ، خه لكى شه يبه يان له بىر چوه وه وه (عبدالمطلب) بوو به ناوى .

موته لىب و ستي سامانه كه ي هاشمى برائى بدانه وه به 45 ساوانه لىبى كورى به لام نه و فهلى برائى نه ي هشت و ده ستي به سه را كيشا ، كه به بد و لموته لىب ده وه بوو په ناى برد بۆ خالوانى له يه سريب كه بىنو كه له پوره كه ي باوكى له نه و فهلى مامى بۆ بى سینه وه ، وه بۆنه مه هه شتا سوارى خه زره جى له

يەسرىبەو ھاتن بۇيارمەتى ەبدولموتەلىب ، نەۋفەل كەبەمەى زانى
 كەلەپوورو سامانەكەى دايبەو بە ەبدولموتەلىب ، لەدواى مردنى موتەلىب
 ەبدولموتەلىب لەجىنگايا دانراو (سىقايەو رىقادە) ى كرتە دەست ، وەلەم
 كاتەدا ەبدولموتەلىب تەنيا يەك كوپرى بوو (حارث) ناو ، وەسىقايەىش
 لەكاتەدا پىۋىستى بەمنالو دەسو پىۋەندى زۆر بوو ، چۈنكە لەبەر كوم
 بوونى ئاۋى (زەمزەم) ئەبوايە لەبىرەكانى ئەم لاۋلاۋە ئاۋيان ھەل بىكۆزايە
 وىيان كىردايە تە ھەوزو كۆمەكانى دەورى كەعبەو ، وەھەرۋەھا (رىقادە) ىش
 پىۋىستى بەمنالو وەروپىر كەى زۆر بوو بۇئامادە كىردن و پىش كەش كىردنى
 خواردەمەنى بۇحاجى بەكان ، وەبەم بۇئەبەو ەبدولموتەلىب زۆر ماندووو
 نارەھەت ئەبوو ، وەزۆر چار بىرى لەچارەبەكى ئەم كارە ئەكىرد .
 قورەيشەكان لەزەوۋە ھەرلەبىرى ئەوۋەدا بوون كە بىرى زەمزەم - ئەۋەى
 (مضاض كوپرى ەمەرى جورھومى) داى. پۇشېبوو - ھەل بدەنەۋە ، سروشقى بە
 بۇعەبدولموتەلىب لەم كاتەيا زۆر لەغايىلەو بىرىيا بىن ، ھەتا واى لىن ھاتىبوو
 خەۋى پىۋە ئەبىنى ولەخەۋا پىئىيان ئەوت : وەرە بىرە كە ھەل بدەرەۋە .
 بەلن ، لەئەنجاما ەبدولموتەلىب لەكەل (حارث) ى كوپرىا كەوتنە ھەل
 كەندنى زەۋى بەكەو بىرلىندان لىراۋ لەۋىندا ، ھەتا لەئاۋەندى دوولەبئەكانىيان
 (نائىلە) و (اسافە) دا رىئىيان لىن كەوت و دۆزىيانەۋە . . بەجووتە
 دوستىيان كىرد بەھەل كەندنى ھەتا ئاۋەھەل قولى وجووتە ئاسكە زىئىرەكەو
 شمشىرەكانى (مضاض) دەر كەوتن ، قورەيشەكان داۋاىيان كىرد لەعەبدولموتەلىب
 كەبىيان كەبەھاۋەش لەزەمزەم وھەرچى تىدايە وتى : وەرن بالەژوورى كەعبەدا
 (قداح) « ۱ » ھەلدەين ، دوو (قداح) بۇكەعبەو دوو (قداح) بۇمن و

(۱) قداح چەند دارىك وەيا چەند بەردىك بوو ھەلىيان داۋە بۇ ←

دوو (قداح) بۆنپوه، (قداح) ی هرچ گهس كهوته سهر هرچی بۆنپوه
 بیت، وه (قداح) ی هر كهس بۆش ده رچوو، بی بهش بی. له سه رته مه
 پیتك هاتن و لای (هیل) كه بتی كه و ره یسان بوو، (قداح) ه كهی
 عبدالمطلب كه ته سهر شمشیره كان، وه (قداح) ه كهی كه عبهش كه و ته
 سهر ناسكه كان، (قداح) ی قوره یشی یه كان به بۆشی مایه وه. (عبدالمطلب)
 شمشیره كانی كرد به ده رگای كه عبه داو ناسكه كانی له لای ده رگا كه دا
 داناو كردنی به خشلی كه عبه.

ئینجا به بۆنه ی پیری زه مزه مه وه نه ختی شانی سووك بوو سیق مایه كه ی
 بۆ ناسان بوو له كه ل نه مه یسا له بهر نه وه ی كورپی كه م بوو له ناو خزمه كانیا
 خۆی به كه م ده سه لات نه زانی، له بهر نه مه نه زری كرد له سه ر خۆی :
 نه كه ر ده كورپی بۆ گه و ره بوو كه پشتگیری لی بكه ن یه كینکیان سه ر پیری
 بۆ خوا له لای كه عبه دا.

خوا ی په روه ردگار به رودوا ده كورپی دایه هه موویان گه و ره بوون و بوونه
 پشتیوانی و یاری ده یان نه دا، نه جار هات نه زره كه ی به چی بیتی. . بۆ نه مه
 داوای كرد له كورپه كانی : یارمه تی بده ن بۆ پیتك هیتانی نه م كاره كرنكه،
 هه موویان پیتكه وه چوون بۆ لای خاوه ن (قداح) به فه رمانی خوا (قداحی)
 عبدالله ده رچوو بۆ سه ر برین.

عبدالله كورپه بچكوله ی بوو له هه موویانی زیاتر خۆش نه و یست.
 كاتی قداحی عبدالله ده رچوو بۆ قوربانی قرچه كه و ته ناودلی باو كیه وه،

← پیتك هیتانی نیازیک وه یا بهش كردنی شتیک وه كوو ته رو وشك و
 پشك خستن، كه له كورده واری دا به كار نه هیتزین، وه نه مهش له نیسلام دا
 ناره وایه، وه كوو تاس كرتنه وه و كتیپ كرتنه وه ی ئیستا.

به لأم له که لئ نه ویشا خۆی به ناچارزانی و پهلئ گرت بۆئوهی سهری بیری و بیکا به قوربانی له لای زه مزهم و له نیوانی ئیساف و نائیلهدا ، قوره یشه کان له نادایه که یانسا بوون که ئهم دیمه نه یان بینی و بهم کاره ساته یان زانی به کسه راپه رین و هاواریان لئ کرد : نه کهیت نه و کوره شیرینه ت سهر بریت ، بچۆروه بۆلای هوبهل ، به لکو به بیانوو یه که له سه برینی رزگارت بین عبدالمطلب به دوود لیکه وه وتی : نه بین چی بکه م تا بته کان رازی بن لیم ؟ موغیره ی کوری عبداللهی مه خزومی وتی : نه کهر به مال و سامان تۆله ی بدرئ هه موو مال و سامانمان له تۆله یا دانه نین . قوره یشه کان که وتنه راپوئێ کردن و له ئاکاماریان هاته سهر نه وه یه کئ بنیزن بۆلای نه و ته ستیره ناسه ی که له یه سربدا بوو له م ، شتانه دا ری و شوئتی جوانی دانه نا - نه وه ره چی بۆدانان نه وه بکه ن .

ناردیان بۆلای نوجوم که روئیشه که یان تن که یان و نه ویش وتی : هه تاسبه یئێ لیم بخایهنن ، پاشان وتی : خوئتی پیاوئیک لای ئیوه چه نده ؟ وتیان : ده وشتره ، وتی : که واته بچه وه بۆلای خۆتان و ده وشتر بکه ن به قوربانی و (قداخی) بۆلئ بدهن نه کهر له سهر کوره که وه ده رچوو دیسانه وه لئ ی بدنه وه ده ده بۆی زیاد بکه ن ، هه تا قیداحه که نه که ویتته سهر وشتره کان ، نه وکاته مانای وایه خوالیتان رازی بوو نه و نه ندازه یه تۆله که یه تی و له باتی یا سهریان بیرن ، له سهر ئهم بریاره هاتنه وه وه قیداح ، له سهر عه بدوالله ده رته چوو ، هه تا ژماره ی وشتره که یشته سهر سهر ، نه هجار قیداح له سهر وشتره کان ده رچوو . عبدالمطلب له م کاتانه دا به دله ته په وه لایان راپوه ستابوو هه رله خوا نه پاراپه وه ، تا قیداحه که له سهر وشتره کان ده رچوو ، مژده یان دایه ووتیان : خوالیت رازی بوو ، وتی :

به خوا دلم ناو ناخوانه وه هتا سئ چار لئی نه ده نه وه ، له هه رسن چاره که دا له سه ر وشتره کان ده رچوو ، نه مجار دلتیا بوو و فه رمانی دا سه د وشتره که بیان سه بری و لا که کانیان به چن هیشتن یئ نه وه ی سه رگیری و به رگیری له که س بکری تیا نا . وه به م جزره عه بدو الله له سه ر برین و باوکی له جه رک برین رزکاریان بوو

په وشتی (عبدالمطلب) : (۱)

عه بدو لمو ته لیب له وکاتی نه فامیتی به دا مه ی له سه ر خوی یاساخ کرد بوو ، وه نزی بۆ هه رچی بکردایه کیرانه بوو ، وه زور سه خی و دل گو شاد بوو ، به راده یه ک ناویان نابوو (فیاض) واته زور خاوه ن به خشین ، هه تا خۆراکی نه برده سه ر که ژه کان بۆ په له وه رو بائنده و بارو میروو گیانداره کان ، وه له که وه ره کانو له زانو فامیده کانی قوره یش بوو ، له که ل حه ربی کوپی عبدالشمش باوکی نه بو سو فیان دا هاو ده م بوون ، جووله که یه ک له ژیر سایه ی (عبدالمطلب) دا نه یی چاری له بازارا له که ل حه ربا ده یان تی نه گیری و هه رایان نه یی ، حه ربیش نه نیری جووله که که نه کوژن ، که عبدالمطلب به مه نه زانی لئی توپه نه یی و قسه ی له که لانا کاو وازی لئی نایه نی تاسه د وشتری لئی نه سینتی و نه ی دا به نامۆزای جووله که که .

هه میسه فه رمانی نه دا به کوپه کانی که هه رگیز زولم و زور نه که ن ، هانی نه دان بۆ کرده وه په وشتی جوانو له خراپکاری لای نه دان . به لایه وه و ابوو هه رکه س رولمئ بکا نامرئ هه تا تو له ی لئی نه سینرته وه و توش

(۱) بۆ تمه باسه سه ر له په راوی (محمدرسول الله) بده له نووسینی خۆره لات ناسی فه ره نس (اتیین دینییه) و (ابراهیم الجزائری) و نه وانیش له (سبط بن الجوزی) یه وه لاپه ره ۵۸ و ۵۹

ناخوشى يەك نەيەت ھەتايپاۋىتىكى ستمەمكاربوو لەشاما مرد ، بىن ئەۋەى تووشى ناپرەھەتى يەك بىت ، كە عبدالمطلب بەمەى زانى وتى : بەخوا بىچكە لەم جىپانە ئەبى جىپاننىكى تر بىنو لەوئندا پاداشى چاكا بەدرىتەۋە و سزا لە خراپە كەر بىستىرى وە لە بەشى دواىى تەمەنيا وازى لەبت پەرستى ھىناو خواى بەتەنياو بە بىن ھاۋەل دائەنا .

وہ زۆر شتى وای لى ئەگىر نەۋە كە قورئان و فەرمودەيان لەسەر ھاتوۋە ، لەوانە : بەجى ھىنانى نەزر ، نەھىشتى مارە كوردنى ژنى مەحرەم ، دەس پرىنى دز قەدەغە كوردنى كچ زىندە بەچال كوردن ، بەخراب و ناپرەۋادنانى مەى و شەرۋال پىسى ، كەرەن بەدورى كەبەدا بەردتى و كەلى شتى تر . . .

سوپاي ئەبرەھەو پاراستنى كەبە

زانىمان بەر ھۆيانەى سەرەۋە (مەكە) پلەيە كى بەرزو پايبەيەكى كەرەى ۋەرگرت لە نىۋە دورگەى ەرەبى بەلكولە دەرەۋەيشيا ، ۋە بوۋبوۋە رووكە (قىبلە) ى مرؤفايەتى ، ۋە ئەمەيش پلەى ئابورى و دەس كەوتى سالانەى بەرز كوردبوۋوۋە ۋە ، بەسە بۆمە كە كەبە بۆنەى كەبەۋە ھەموو سالى ەرەبەكان لەھەموو لايە كەۋە بچن بۆجەج كوردن تىايا و جىنگاى سەرلىدانو بەجى ھىنانى ئىش و كارى ئايىنىيان بى . بىن كومان ئەمە كەرە ترين پايبەى دابوۋىە . ۋە ئەمە سەرنجى زۆر كەسى راكىشاۋ بەغىلىيان پىن ئەبرد و بىريان لەۋە ئە كەردەۋە ھۆيەك رى بىخەن خەلكى پىن تە كىننەۋە لەمە كە ورايان بكتىش بۆلاى خۆيان . .

غەساسىەكان لە (حىرە) دا خانوۋىە كىان دروست كرد بۆ جىنگاى جەج و كەلى چاۋورپاۋىشيان بۆ كرد ، بەلام بىن سوود بوو كەس كۆپى نەدانى و خەلكى لەمە كە نەتە كىنەۋە .

نہ برہہو کہ نشتہی حج

لہم دہمدا یہ من لہ ژیر دہسی حہبہشی یہ کانا بوو ، وہ فہرماندہ یہ کی حہبہشی کی کہ ناوی نہ برہہ بوو لہ لایہن نہ جاشی پاشای حہبہشہوہ نیرا بوو کہ حاکم و فہرمان پرہ و اپنی لہ یہ من دا . نہ برہہ بینی باری عہرہ بہ کان دہر بارہی حج و کہ عہو مہ کہو ہموو سالن بہ بونہی تم حج و کڑبوونہوی کشتی یہ وہ مہ کہ پلہ یہ کی بہرزی نابوری و ٹایینی و رامیاری و ہرکرتوہ ، ویستی تمہہ بکڑپئی و پرووی عہرہ بہ کان بکاتہ یہ من ، ہلسا بہ ٹاکاداری نہ جاشی یہ وہ ۔ کہ نشتہ یہ کی کہ ورہو چاکی لہ یہ من نا دروست کردو بہ ہموو جوڑہ نہ خش و نیکاریک رازانیہ وہ ، وہ ہرچی شتی بہ نرخ و سہرنج پراکیش بوئی ہینا ، ہیوای نہ برہہ ، نہ وہ بوو کہ پرووی عہرہ بہ کان لہ مہ کہ و ہر بکیری و پروویان پئی بکاتہ یہ من و لہ لای کہ نشتہ کہی نہوا حج بگری بہ لام عہرہ بہ کان بہ شتوہ یہ کی کشتی ہتا یہ منی یہ کانش پروویان نہ کردہ کہ نشتہ کہی نہو ، چونکہ بہ گویرہی باوہریان نہ نیا نہ بین لہ مہ کہو کہ عہدا حج بگری ، نہو کہ عہبہ یہی دہسکردو دروست کراوی باوو باپرانیانہو ناتوانن دہست بہرداری بین ، وہ ٹایین ویروباوہرہ کہی خویان بہ لایانہو کہ ورہ ترو بہ پرتز ترو لہ ٹاینہ شیواو بین سہرو بہرہ کہی نتوان ہتا لہ مہ ندی داستانا نہ لئی : پیاوئی لہ عہرہ بہ کان بہ دزیہوہ چوہ ناو کہ نشتہ کہوہ پیسای تی کرد .

چوونی نہ برہہ بو سہر کہ عہبہ :

نہم گوئی نہدانی عہرہ بانہو کڑبوونہویان لہ دہوری مہ کہ تمہہ تینیتیکی کہورہی کردہ سقر دل و دہرون و میشکی ، نہ برہہ بہ دہسہ لاتی خاویان دامودہزکا و سوپای بین شمار ، بہرہنگی بریاری دا بچیتہ سہر (کہ عہبہ) وہی روختینی ،

بۆنەم بېرىارە ناپەوايە لەشكرىكى ئىجكار زۆرى كۆكردەوۋە تىپى فېلى خستە پال ، خۆى سوارى يە كىن لەفېلەكان بوو كەفېلىكى كەورەو بەناو بانگ بوو ، اكەعەرب بەم ھەوالەيان زانى زۆريان بەلاوۋ ناخۆش و گران بوو كەكەبەيان بروخىت بەدەستى پىاويكى زالمى حەبەشى يەو ، خۆئەو خانوۋە خانوى باوو باپىرانىانەو جىنگاى بتەكانىانەو ھۆو ماىەى سەربەرزى يانە وجىنگاى شانازى و حەج كەردىانە ، وە كۆنفرانستىكى سالانەو كۆبوونەوۋەى كشتىيان لەوئىدا ئەين .

بەم بۆنە يەوۋە يە كىن لەپاشايان و كەورە پىاوانى عەرب لە يەمەنا كەناوى (ذونفر) بوو ھەلساۋ ھاوارو بانكى بە ناو نەتەوۋە كەيا پلاۋ كەردەوۋە ھانى عەربەكانى تىرىدا بۆ بەرەنگارى كەردن لەسوپاى ئەبرەھە ، وەبەو ئەندازە سوپاىەى بۆى كۆبوۋە و ھات و رىنگاى بە ئەبرەھەگرت ، بەلام زۆرى سوپا كەى ئەبرەھە لەرەدانە بوو كە ئەم بەو تۆزە سوپا يەوۋە بۆى بىكېررىتەوۋە ، لە ئەنجاماشكاۋ بەدېل كىرا . وەدىسان سەرۆكىكى تىرىش بەناۋى (نقىل)ى كوپرى (حبىبى خشمى) يەوۋە بە تىرەى (شەھران) و تىرەى (ناھس)ى كەس و كارىنەوۋە بەرەنگارى كەرد ، ئەمىش دىانەوۋە شكاۋ بەدېل كىرا ، لەپاشا خۆى كەرد بەچاۋساغى ئەبرەھەو سوپا كەى . ئەبرەھە بەم سوپا كەورە يەوۋە مىلىناۋ رۆى تاكەيشتە (طائف) ، لەوئى كۆمەلئى لەپىاوانى (ثقىف) ھاتن بەدەمىەوۋە پىيان و ت : ئەو خانوۋەى تۆ بۆى ئەكەرىتت لە (طائف) نىەو لە مەكە يە ، ئەترسان ئەو خانوۋە بروخىننى كە ئەمان دروستىيان كەردبوو بۆ (لات) كە بتە كەورە كەيان بوو ، وەشارەزاىان لەكەلئانارد تا بردنىە لای مەكە .

كەكەيشتنە (مەغمەس) لە نىزىكى مەكە فەرماندە يەكى بەسوپا يە كەوۋە

نارد هرچی نازانی (تیهامه) بوو به قوره‌یش و تیره‌کانی تره‌وه هیتایان ، له‌ناویا دووسه‌د و شتری (عبدالمطلب) ی کورپی هاشمی تیا بوو که له‌وکاته‌دا سه‌رۆکی قوره‌یشه‌کان بوو ، تیره‌ی قوره‌یش و کینانه و هوزه‌یل و نه‌وانی‌تریش که به‌وده‌وره‌دا نه‌ژیان ، ویستیان بچن به‌کزیانا ، به‌لام که زانیان له‌ تواناو وزه‌یانانیه‌ وازیان هیتاو دانیشن .

ئه‌بره‌هه‌ یه‌ کینکی له‌ پیاوه‌کانی نارد که‌ناوی (هئاظه‌ی حیمیه‌ری) بوو بۆ مه‌که‌ بۆ لای که‌وره‌ی مه‌که‌ تا تییی بکه‌یه‌نی : ئه‌مان بۆ جه‌نگ نه‌هاتون ، هاتوون خانووی (که‌عه‌) پر و خیتن و ئیتر ئه‌که‌ر ئه‌وان له‌ خۆیان تیک‌نه‌دن ئه‌مان پتویستی‌یان به‌خوین ریژی نیه‌ ، وه‌ (عبدالمطلب) که‌ ئه‌م قه‌انه‌ی بیست وتی : به‌خوا نامانه‌وی بچین به‌کزیاناو له‌توانامانیه‌ ، وه‌ ئه‌و خانوه‌یش مالی‌خوایه‌ و ده‌سکردی ئیبراهیمی خۆشه‌ویستی‌ته‌ی ، ئه‌که‌ر خوابی‌یه‌وی بی‌پاریزیت له‌ده‌ستیان خۆ مالو قه‌ده‌غه‌کراوی خۆیه‌تی ، وه‌ ئه‌که‌ر نه‌یشی پاریزیت به‌خوا له‌توانای ئیمه‌دانیه‌ ، وه‌ له‌که‌ل کابردارۆیی بۆلای ئه‌بره‌هه‌و کۆمه‌لیکی له‌پیاوماقۆلانی مه‌که‌ی له‌که‌ل خۆیا برد . عبدالمطلب پاویکی جوانی به‌سام و پنی که‌وتوو و شیوه‌شیرین بوو که‌ ئه‌بره‌هه‌ چاوی پنی که‌وت زۆر ریژی کرت پینی ناخۆش بوو خۆی به‌سه‌ر ته‌خت و ئه‌و له‌زه‌ویدا دا بنی ، وه‌ نه‌یشی ویست حه‌به‌شهی بی‌بین له‌سه‌ر ته‌خته‌که‌ی داینا له‌به‌رئه‌وه‌ خۆی دا به‌زی له‌ ته‌خته‌که‌یی و له‌ ته‌نیشتی خۆیه‌وه‌ داینا ئه‌مجار وتی به‌دیلماجه‌ (ترچانه‌) که‌ی : پینی بلنی : چی ئه‌وی له‌که‌لیا بکه‌م ؟ ئه‌ویش وتی : وشتره‌کانم ئه‌وی بمه‌ده‌نه‌وه‌ وتی : که‌چاوم پیت که‌وت زۆر به‌که‌وره‌م پینش چاوه‌اتی که‌چی به‌م داوایه‌ت له‌به‌رچاوم که‌وتی ! ! تۆ تکای چه‌ندوشتریکی تالانیم لنی ئه‌که‌ی له‌ کاتیکا

من هاتومو گه عبه كه تان پروخينم ، كه چيگهي باوه پرو ناييني خوتان و باووپيرتانه ؟ ا عبدالمطلب وتي : به لئي من خاوه نني نهو وشترانم و داوايان نه كه م ، وه نهو خانوهش تو نه ليني خوا خاوه نيتي و به تمام قه ده غهي بكاليتان ، وتي : قه ده غهي ناكات ، وتي : ده ي توو خواو نيتتر كه يفي خوتانه و فرماني دا وشتره كانيان دانه وه .

(عبدالمطلب) و هاوه له كانی هاتنه وه بو مه كه و نم ده نكو باسه يان كيرايه وه بو دانيشتواني و داوايان لئي كردن : مه كه چؤل بكن و خويان بشارنه وه ، نه بچار خوي و چهند پياوي چون بولي . كه عبه و نه لقه كه يان كرت و كه و تنه پارانه وه و نزا كردن له خوي پهروه ردگار كه يارمه تي يان بداو كه عبه به ده ستي نهو پيس و ناپاكانه وه زياني پني نه كات .

نه بره هه هيرش نه باته سهه كه عبه :

قوره يشه كان به م پني به كه و تنه خوزقايم كردن و له ولايشه وه نه بره هه رووي سوپاي كرده كه عبه و تپي فيله كانيان خسته پيشه وه فيله گوره و پيشه نكه كه يان كه به) (مه حمود) به ناوبا نك بوو كه ته (كه ي) كرتن و نه پوي و خوي كوتا به زهويدا ، به پيچه واني باوي تانيتساي ، هرچي يان كردو كوشيان له كه ليا و . به قولنك دايان به سه ريا بي سوودبو هل نه سا و جوله ي ليوه نه هات ، به لام هر كه پرويان له مه كه وهر نه كيرا به غار نه پوي . به لئي نه م كاته كاتي نه وه بوو خه شم و قيني خوي پهروه ردگار بكه و يته كار بو پاراستني ماله به ريزه كه ي و بو به جي هيناني نزي ئيبراهيم و بو له ناو بردني سوپاي نه بره هه .

بو نه م مه به سه كيانداريكي بچووك ولاوازي به كار هينا هتا بي باوه پرو و كومراهان تن بكن هرچه نده نه وان ده سه لات و توازي له خويان دا به

دی بکن، هیزنکی په نهانی هه یو به هه روینه یه ک بیهوی زال نه بی به سه ر
 نه مانا . خوا پؤل پؤل بالندهی ناردسه ریان و به ردی (له گل و به رد
 تیکلاو) یان به ده نو که وه بوو ، که وتنه به رد باران کردنی نهو سوپا که وره یه و
 شلو په تیان کردن هه تا وه کو کای خوراوو که لا داری وشکی کون کونیان
 لئ هات و هه موویان مردن و له ناوچون ، وه نه بره هه بریندارنکی په ریشان
 بوو و هه لیه ان گرت و هینا یانه وه بوی به من ، به لام لاشه چه په له که ی
 له به ره وه نه پزی و پارچه پارچه نه بوو هه ل نه وه ری و نه که وته خواره وه ،
 هه تا که یانیا نه سه نعا (صنعاه) له ویدا له پیتش کیان ده رچوونیا سنکی له ت
 بوو جهرگو دلی هاته ده ره وه . به م پئی به خوا نهو سوپا فراوانه ی له ناو
 بردو نه م جار هیش ماله به ریزه که ی له ناپاکان پاراست .

قورنانی پیروز نه م داستانه مان به م شیوه به بؤ نه کیریته وه و نه فهرموی :
 (اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْغَيْلِ ، اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ،
 وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا اَبَابِيلَ ، تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّنْ سِجِّيلٍ ، فَجَعَلَهُمْ كَعَصِفٍ
 مَّا كُوِّلِ) سورة النیل .

نه م شیوه ی داستانه که له که ل رواله تی قورنانا ریک و پیکه و نزیکتره
 له راستی به وه و با شتره قتل وه ری نه کری و زیاتر منه تی خوابه سه ر
 قوربه ی شه کانا ده رته خات بؤیه به م پئی به هینام و دام نا . نه ک بلیم :
 سوپا که تووشی ناوله بون ، نه میش به هوی چهنه بالنده یه که وه که میکرو بی
 نه و درمه یان هینا بوو ، یا به هوی میش و میشوله و میکرو به وه بوو ، یاخو بانه و
 میکرو بانه ی له ناوچه ی ده ری او هینا و به شیوه یه کی نه بینراوو نه بیستراو
 دی به سه ر سوپا که داو له ناوی بردن ،

چونکه نه م شیوه ی پیتشه وه ریکتره له که ل رواله تی قورنانا و جوانتر

ئەو موعجىزە يە پىشان ئەدا كە خوامنەتى پىن ئەنى بەسەر قورە ياشا مالە كەى
 خۇى پىن پاراستو، وە بەر ووتر گە مۇى و دەسە لاتی خواى پەر وەردكار و
 پىن دەسە لاتی و لاواى مرؤف پىشان ئەدا . وە ھەر كاتى بەراوردى ئەم
 كار و روداوە بگەىن لە كەل دەسە لات و خواھىشى خواى پەر وەردكارا توشى
 ھىچ جۆرە تەنگ و چە لەم : نارىكى يەك نايەىن ھەتا ناچار بىيىن بە و جۆرە
 لىكدا نەو و تاويلە دورانە خۇمان رزگار بگەىن ، وە ئەىن ئىمە بە شىوہى
 خۇمانەى ئىسلامى و بە پى رۇشائى ئايىنى ئىسلام ئىش و كارە كان لىك بەدەىنەو
 و راقەىيان بگەىن و بەس ، ئىتر لە كەل عەقل و فامى ئەم و ئەوارىك
 ئە كەىن يانە ؟ ، وە ئەكەر ئىمە بمانەوئ لە ترسى ئەم و ئەو خۇمان لە موعجىزە
 لابدەىن بۇمان ناكرى و بى سوودە ! ! چونكە ھەموو شتى لە كىتىنى دا
 بە كۆرەى دەسە لات و زانىارى ئىمەو موعجىزە يە ، وە ئادەمىزاد خۇى و
 ھەموو شتە كانى موعجىزەن . . كىن ئەمە بە راست ئەزانى كە مرؤف ئىكى
 كەورەى بە ھونەر و بايمەت لە تىزكە ئاوىكى پىسى قىزەون دروست بووى ،
 ئەكەر لە بەر دەس و چاوى خۇمانا نە بوایە ، كە و ابوو باشتە كە بەىن تونىكل
 و وەكو خۇى داى بنىن و لىنى ورد بىنەو . وە لەلەى كەى ترەو ئە بىنن
 عەرە بە كانى ئەوسەردەمە بە چاوىكى دوژمنایەتى و پر لە رەخنەو ئەىان پروانى
 بۇ پىغەمبەر و پەيامە كەى تاشتى بدۆزەو و دەم كوتى پىغەمەرى پى بگەن ،
 و كواىە بە خەىالى خۇيان بە درۆى بنخەنەو ، وە زۆر لەوانەى ئەم ھەلوئىستەىان
 ھەبوو لە كاتى روداوى (فېلا) كەورە بوون و ئاگانان لە روداوە كە بوو بوو ،
 دەى ئەكەر لە كاتى خۇيا پۇل پۇل بالندەىان نەدى بايە ، يا نايان بىستايە
 كاتى ئەم سوورەتە ھاتە خوارەو ئەسمان و زەوى يان لە پىغەمبەر پر ئە كرد
 و ئە كەوتتە دەمەوہرى لە كەلىا كوا ؟ كەى ؟ بالندە چى ؟ بەردى چى ؟ ..

خۆلەم بابەتەيشەوۈ نەكەم نە زۆر ھېچ شتېن پرووى نەداۋە .
 بېجكەلەمانەيش روداۋەكە بەھەرچۆر ۋەھەر نەكېنك بووبىن بۇ پېنك ھېنانى
 (معجزه) ھېچ جىساۋازى نېە ، ۋەھەچۆن بووبىن خۇابەشتىۋەى موعجىزە
 مەكەۋ كەعبەى پاراست و دوژمنانى لەناۋ بردو تەفروتونای كردن . ۋە
 ئەمەيش سروشتى ياساى خوابوۋە لەسەرزەويدا : ھەركاتېن كۆمەلېن وىستېبتان
 خراپكارى بىكەن خواتا ماۋەيەك مۇلەتېان ئەداۋ لېيان ئەكەرىن تائەيانەۋى
 لە سنور دەرىچن ئەۋكاتە بەدەستى تونايى خۆى لېيان ئەدا كەجىتى خۇيان
 نەكەرنەۋە و لە ناۋيان ئەبا ۋەبەم پىنە ئەبجارەيش مەكەۋ كەعبە پرزكارىيان
 بوو . بىن كومان بەم كارە پاىەى مەكەبى و قورەيشەكان بەرز بوۋە و زىاتر
 دەنك و باسىان كەۋتە پرووى جېهان . (۱)

بەشى سىبەم : ژن ھېنانى عبدالمطلب :

كاتېن ئەبرەھە بە سوپا كەبەۋە ھات بۇ روخاندنى كەعبەۋ خواۋە بوچۆرەى
 لېن كردن كە لىرى كردن عبدالمطلب لەتەمەنى حەفتا سالى تىن پەرى بوو ،
 ۋە عبدللى كورى لەتەمەنى بىست و چوار سالىدا بوو ، وىستى ژنى
 بۇ بىننى عبدوللە لاۋىكى شىرىن و جوان و واخزش پىن كەۋتوو بوو بەرادەيەك
 كە كچو ژنەمەكەبى بەكان شەيداي بوو بوون و ئاۋاتەخۋاز بوون كەھاۋسەرو
 ھاۋدەمى ژيانىان بىن ،

بۇ ئەم باسە بابچىن بۇلاى پەراۋى (محمد رسول الله) لەنوسىنى خۆر
 ھەلات ناس (اېتىن دىنىيە) كەبەرۇشنى لىرەدا خستوو بە پرو « پۇژى
 (عبدالمطلب) دەستى عەبدوللاى كورى كرتىبو ئەرۇيشتن ، ژنىك بەناۋى

(۱) عەرەبەكان ئەم سالەيان كرد بەسەرەتاي مېژوو ۋە بە سالى فىل ئەناسرا

(فەتیلەي كچى نەفەل) خوشكى (وەرەقەي كۆرى نەفەل) زاناو
 شارهزاي كەورە لە هۆزى (بەنى نەسەد) لەدەرگاي كەعبەدا وەستاىو ،
 ھەر كە عەبدولآي يىئنى كەوتە لىن وورد بوونەو و سەرنج دانى ، وەدىار بوو
 ئەو نۆرە ئاسمانى يەي بەدى كرد كە لە ناوچاوى عەبدولآ ئەدرەوشاىەو ،
 بۆيە بەرەنگارى بوو كەوتە پرسیار لىن كردنى :

ئەو ە بۆكۆئ ئەچى ؟ .

عەبدولآ : ئەكەل باوكما ئەرۆم بۆھەر كۆي يەك يىھوئى .

فەتیلە : بوەستەو كۆيىم لىن پرابكرە !! ئەكەر پئى بگەوي ئەكەلم و بىم
 خوازى - با بۆماو يەكئى كەمىش بئى - سەد و شترت ئەدەمئى بۆخۆت .
 عەبدولآ سەرى سۆرلە بئى شەرمى و بئى پەردە بئى ئەو ئافرەتە ، بەتايبەتى
 لەلاي پياوئىكى ريش سەي وەكو (عبدالمطلب) دا ، وە نەي زانى ئەو لەلاما
 چى بلىئى ، بئىجگە لەوئى كەووتى : وام لەخزەمەتى باوكماو ناتوانم ئە
 قسەي دەرچم .

لەپاش ماو يەك عەبدولآ ژنى ھىتابوو رۆژنىك تووشى ھەمان فەتیلە بوو ،
 بەلام ئەبجارە بەھىچ جۆرئى كۆئى نەدايە عەبدولآ ، عەبدولآ پئى سەير
 بو ، ئەوجار چۆن بوو وئىستاش چۆنە !! بۆيە خۆي پئى نەكيراو لىنى چو
 پئىشەو وئى : ئەو ە بۆچى ئەمرو وەكو ئەورۆژە نىت ولەكەلما نادوييت ؟
 فەتیلە : تۆ كئى ؟

عەبدولآ : من عەبدولآي كۆرى عەبدولموتەللىم .

فەتیلە : تۆئەو كۆرەيت كە ئەوسا ناوچاوت بەنور ئەدرەوشاىەو ؟ .
 ئەي بۆئىستە ھىچ دەرنەكەوئى ؟ . لەدواي ئەورۆژەو چى پرووى داو ە ؟
 عەبدولآ بەسەرھات و ژن ھىئانئى خۆي بۆكئىرايە .

فەتیلە وتى : بەخو بەھەلەدا نەچووبوم ، لەناوچاوانتا نورتکم بەدى
نەکردو پتیم خۆش بوو ئەو نوورە بێتە لاشەى منەو ، بەلام ديارە ئىستە
بووتە بەشى ئافرەتیکى تر ، وئەو ئافرەتە کەرە ترين پىاوى ئەبى ، وە
ئىستە بەھىچ کلۆجى ئارەزووم لەگەلتا نەماو .

بىن گومان فەتیلە بەھۆى وەرەقەى براپەو زانیوتى : بەوزوانە پىغەمبەرىك
لەوخاکەدا لەدايك ئەبى ، وەنوورى ئەوپىغەمبەرە لەناوچاوى باوكيا
ئەدرەشیتەو ، وەئەویش بەزیرەكى خۆى ئەونوورەى لەناوچاوى عەبدولادا
بىنى بوو ، بۆیە وىستى بەھەرنخى بوو بىكا بەمىردى خۆى و بېتتە داىكى
ئەوپىغەمبەرە مەزنەى ، ئەگىنا ئافرەتیکى بەشەرم و ئابروو داوین پاك بوو . (۱)
عبدالطلب كەوتە پرسیار كردن و گەران بەناو تیرەكانى قورەیش دا بۆ
ئەوئەى ژنىكى وەجاخ زاده و جوان و باش و ژىرو بەرپرز بدۆزیتەو بۆ
عەبدولاي كورپى ، وەلەئەنجاما پىئان كەوت لەچاكتىن ژنى سەرزەوى
(ئامىنەى كچى وەھەب كورپى عەبدومەئافى كورپى زوهرەى كورپى كىلاب)ى
قورەیش ، وەھەب لەوكاتەدا كەرەو سەزۆكى تیرەى بەرەى زوهرە بوو ،
ھەرچى پرس و پرايان كردو پشكنىيان لەھىچ پوویەكەو كەمو كورپى تیا
نەبوو عبدالطلب دەستى (عبدالله) ى كورپى كرت و بردى بۆمالى وەھەب
ولەوئى خوازىتتى ئامىنەى بۆكردو رىك كەوتن ، وەزۆرى نەخاىان كە
(عبدالله) خاتو ئامىنەى مارە كردو بەپىنى ياساى ئەوكاتەى قورەیش خاتو
ئامىنە كوزىراپەو بۆ (عبدالله) ، ئەو پىاوو ژنە بەرپرزە بەپىنى خواھىشى
خوای كەرە بەیەك كەبىشتن و بوون بەھوسەرى یەكتەر . (۱)

(۱) « محمد رسول الله » لاپەرە (۵۸) كۆپىنى مامۆستا ئىبراھىم جەزائىرى لە

فەرەنسەى پەو بۆعەرەبى .

سهه فهر كردن و مردنی عه بدولا

چهند مانگن به سهه ر ژنو ميژدايه تي نهوجوته دوس بژيركراوانه دا تن پيري و دهر كهوت كه هر له سهه ر تاي به يهك كه بيشته نيا نا خاتونامينه سكي پريوهو ، له ناو قوره يشه كانا باو بووه هر كام له پياوه ديار يه كانيان منالي ببوايه (به تاي به تي نه كه ر كوږ بوايه) بؤ گويژه بانه كه ي شايرو شاهه تكيان نه كير او نان و چيشتيان دروست نه كرد . له م كاته دا كارواني قوره يش بؤ شام له رښي كه وتنا بوو ، به م بؤ نه يه وه (عبدالمطلب) وتي به عه بدولا : كوږي شيرنم له كه ل نه م كاروانه دا بچؤ بؤ شام بؤ هينان و ناماده كردني گويژه بانه بؤ نه و مناله تسان كه كاتن له دا يك بووني نزيك بؤ نه وه (وه له سه خواهه به هيو ابوون كوږيښي) .

عبدولا خؤي ريك خصت و له كه ل كاروانا چوو بؤ شام و كرين و فروشته نيان ته واو كرد و كه پانه وه بؤ مه كه . به لام خواهيشي په روه ردگار و ابوو له ريكادا له نزيكي شاري مه دينه عه بدولا نه خوښي كهوت و نه ي تواني له كه ل كاروانه كه بيته وه و له مه دينه له مالي خالواني باوكيا لاي دا ، وه له وښ دوومانك له پيش هاتنه روي جيهاني محمدي كوږيا كؤچي دوايي كرد .

كاروان هاتنه وه مه كه وه والي نه خوښينو لاداني عه بدولايان دا به (عبدالمطلب) نه ویش به كوږجي (حارث) ي كؤږي نارد به شونښيا ، به لام تا حاريس كه بيشته مه دينه عه بدولا مردبوو و نه سپرده ي خاك كرايوو ، نه ویش به م باري كراني خهفه ته وه كه رايه وه بؤ مه كه وه نه مه وه اله پر له ناسؤره ي دابه باوك و براو به خيزانه به ريزه كه ي عه بدولا . بين گومان نه م كاره ساته كرانه زور تيني كرده سهه ر دلي مه دينان و مردني عه بدولا

کۆستیکی گهوره بوو ، بهلام بهتاییهتی بۆ سههر دلی (عبدالمطلب) و خاتونامینه تهو نامینهیهی که خیزانینکی ناواته خوازو داخوش بووه ، بهتهمای ژیانینکی پر کامه رانی بوون به درئژی پتکهوه بهسهری بهرنو بینه بارک و دیکه خیزانینکی رینک و پینک ، کهه چی واله م سهره تایی بههاریا ناقه کوله کهی هیوای سیس بوو وهل وهری و پایزینکی وشک و برنگ دای بهسهریاو ناقه چراکهی کۆژایه وه و خستییه تاریکایی ، ناخز تاج نه اندازه بهک دلی سکا بئ و چهئند ناره حهتی کرد بئ . بهلام تازه چ سوود ؟ خۆ حیکمهت و خواهیشنی خوای پهروه ردگار وایه که : رابهرو رزگار کهری کشتی جیهان و پتعمه بهرو پیشه وای مروقاییهتی نه بئ به هه تیوی بئ و بژی و پئی بگا و گهوره بئ .

عه بدهلا مردو پینج وشتر و بر که به کی بچکۆله مه ره سپی و که نزه کینکی بهناوی (أم ایمن) وه له دوا به جئ ما ، وه نه مه هه رچه ند که له پورینکی که م بوو بهلام نامینه له ژیر چاودیزی خه زوری به ریزی (عبدالمطلب) دا نه ژیاو جینکای ریز بوو .

له دایک بوونی ناقه پیشه وای مروقاییهتی

محمد

دروودی خوای گهورهی له سهه ربئ

نامینه کاتی منالی بوونی نزیک بوه وه ، هه رچه ند زانایان نهارینکی و جیاوازی زۆریان ههیه له سههر (کات و سال و مانگ و رۆژو جینکا) ی له دایک بوونی محمد ، بهلام رای زور به یان وایه که له به یانی رۆژی دووشه مه دوانزه هه می مانکی (ربیع الأول) له سالی قیلا به رزی کهوتی بیستی مانکی ئایی (۵۷۰) ی له دایک بوونی عیسا پیغه مبهه وه په نجاوسنی

سال پيش ڪڙج ڪردني بڙ مهدينه له مالى (عبدالمطلب) داخرازي
 پهروهردگار محمدى بهخشي به تامينه و محمد به خه ته نه ڪراوى له دايك بوو ،
 - به هزاران درودو ستايشى خواى له سه ربڻي - .

نهم هه واله كه يشته عبدالمطلب و زور پڻيى دلشاد بوو كه شايه وه كه
 خوا له جيڪاى عه بدولا نهم ڪورهي پڻ بهخشين ، وه له دلى خزيا داينا كه
 نهم ڪوره له جيڪا كهى عه بدولا دا پڻ و كه له بهره كهى نه وى پڻ پر بڪانه وه
 ، وه پڻ ٽاڪا بوو له وهى كه چ پاشه پروژنيڪ چاوه پڻيى نهم ڪوره نه ڪا ؟
 وه چ پله و پايه ڪي نه پڻ ؟ وه له نه نجاما رزگار ڪردني جي پهان به ڪسهر
 به ستراوه به و ڪوره نازداره وه .

(عبدالمطلب) به ڪورجى چو بولاى تا مينه و پيرؤزياسي لڻ ڪرد و
 فرماني دا ڪوره كه يان بڙ ڪرد به مه لوتن ڪهر بردي و (طاوافي) پڻ ڪرد
 جهوت جار به ده وري كه عه دا ڪي پراي بڙ نه وهى پيرؤزو به فخر پڻي . وه له
 پروژي جهوت هه ميا فرماني دا چه نندوشتر يان سه ربڻي و ڪرد يان به شايي و
 شاهه نڪ و هه مو خه لڪي نه و ناوه يان بانگ ڪرد و عبدالمطلب ڪوره كهى
 ناوئا (محمد) واته زور سو پاس ڪراو ، پڻ ڪومان خوا نهم ناوه شيرينهى
 نايه دلى (عبدالمطلب) وه كه تا نه وساته ناوى وا باونه بوو له ناويانا ،
 بويه قوره يشه ڪان پرويان ڪرده (عبدالمطلب) ، ووتيان : بڙچي له ناوى
 باوو با پيراني خوت لات دا و نهم ناوه چي بوو بؤت دانا ؟ نه ويش وتي :
 به راستى دلّم وا به هيوايه كه نهم ڪوره م سو پاس ڪراو پڻ له تا سامان و
 زهويدا .

گوش ڪردني محمد :

ڪاتڻ هه والى له دايك بووني ڪورپى تا مينه كه يشته مامه ڪانى نه بوو له هه پي

مامى كەنيزە كىيىكى بوبە ناوى (سۆيىبە) ۋە ئازادى كورد لە خۇشى ئەم
 مژدە يەدا ، ۋە يەكەم كەسى شىرى دا بە محمد (ۋە كو ئەلەين كۆشى كورد)
 ئەو سۆيىبە ئازاد كراۋە بوو لە دواى ئەو خاتون ئامىنەى داىكى و چەند
 ژنىكى تىرىش شىرىان داىبە ، ۋە (ئوم و ئەيمەن) سەرپەرشتى ئە كورد .
 [موعجىزەى بەرلە داىك بون و بەرلە پىغەمبەرىتى (الارھاصات)] :

نوسە رانى پەوشت (كىتاب الصير) زۆر روداوى كرنكىان نوسىيوە
 لە بارەى محمد ۋە لە كاتى سك پر بوونى خاتون ئامىنە ۋە بە محمد هەتا
 لە داىك بوون و بە شەكانى ژيانى ۋە هەتا بووبە پىغەمبەر ۋە كو : ئەو ۋە خاتون
 ئامىنە هەستى بە ئىش و ژانى سك پرى و منال بوون ئە كوردىن ، ۋە بانك كرابىن
 چار لە دواى چار : سكت پر بوە بە پىغەمبەرىتك و هەمو مانگى يە كى
 لە پىغەمبەرە كان هاتىن بۇلاى و پىرۆزبايىان لى كوردىن و مژدەى پەيدا بوونى
 پىغەمبەرى دوايىيان دابىن و زۆر زەبەننەى تىرىش كە كىتتە كانى پەوشت و
 مېژوو پىرن و زۆر لە مۆنەرە كان هۆنىو نىمانە ۋە ۋە بگرە لە لای زور بەى مەردوم
 زانراون . . . ۋە ئەمانەيان هەمو كوردون بە نىشانە بۇ دەر كەوتنى ئىسلام و
 لا بردن و لاچونى كوفرو خراپە ۋە نەفامىتى و بت پەرسى و هاتنە كايەى
 پۇشنى و خواپەرسى راستە قىنە .

بەلەن ئەم نىشانە ۋە مەبەسانە راست و دروست و تەراون و هاتنى ئىسلام
 بىرىقى بە لە شۆرش كوردن بە سەر كوفرو خراپەدا و لا بردنى هەرچى زولم
 و زۆر و نارىكى بە . بەلام لە لايە كە ۋە تى كەشتن و سەرنج دان لە ژيانى
 محمد خۇى بەسە بۇ ئىسپات كوردنى ئەو مەبەس و شۆرشە ۋە پىويستمان
 ناكە ۋىتتە كەراندن بە شوئىنى ئەو جۆرە (ارھاصانە) دا . ۋە لە لايە كى
 نرە ۋە رەنكە بە نكەى دۇنيا كەرۋىنك و ئىكمان لە سەر زور بەيان دەست ئە كەى

و پتویستی یان بهخۆ ره نجانندن بیتی ، بۆیه نامه وی له سهریان برۆم و خامه یان
تیا بێخه مه کار .

دایه نی محمد :

ياساوبای ناوپیاوه كهوره كانی قوره ییش وابوو : كه منالیان نه بوو نه یان دایه
دایه ن له لادی كانا ، ههتا له لادی دابژین و ناوو ههوا ی ههلمژن و ههوا ی
بێ كهردی ئاسمان لێ یان بداو لاشه و ههست و میتشك و ژیری یان به پیتی
سروشت كه شه بگات ، و زمان و وته یان رهوان و خاوین بێ و وشه ی بێگانه
- كه له شاره كانا بلاون - تیکه لی زمانیان نه بێ ، وه فێره وهرزشه جزر
به جزره كان بێن كه له لادی كانا باون ، وه كو زۆران بازی و را كردن و سوار
چا كیتی و یاریه كانی ناومنا له لادی یی یه كان . چهند تیره یه كه له دهورو بهری
مه كه دا به ناوبانگ بوون بۆ سه ره پرشتی كردن و به خێو كدن و له له یی
كه یه كێ له وانه تیره ی (به نی سه عد) بوو .

وه كو له پیشه وه باسمان كرد سۆیه ی كه نێزه کی نه بووله هه ب شیر ی دایه
محمد ههتا رۆژی هه شته می له دایك بوونی ، وه له دوا ی نه وشیری دایه
حه مزه ی كوری (عبدال مطلب) ییش كه واته محمد و حه مزه ی مامی برای
شیریش بوون

محمد (د خ) زۆر به پرێزه وه سه هیری سۆیه ی نه كرد و سه ری لێ نه دا
و یارمه تی نه دا ، وه له سالی حه و ته می كۆچیدا مرد

ژنانی لادی یی به پیتی یاسای خۆیان هاتن بۆشاری مه كه بۆ وه رگرتنی
هتالی ساوا و ، ژنی به ناوی حه لیمه ی كچی زو ته یب كه له هۆزی به نی
سه عد و ژنی حاریسی كوری (عبدالعزی) بوو محمدی وه رگرت و بردی
بۆ ناو خێله كه ی خۆیان .

په راوی « محمد رسول الله » به ناو نیشانی « منالیتی محمد له بیابانی
به نی سهدا » نه لای : « باکوئ له حه لیمه - خوی - بکرین تابه دریزی
باسی شیر پندانی و سر په رشتی و له لایی محمدمان بو بکات (۱) :

حه لیمه نه لای : سالتیکی کرانی و وشک وین باران بو ، هیچمان
به دهسته وه نه بووه ، زور هه ژارو بن نه و ابوین ، له کهل (حارث بن عبدالعزی)
میردما پر یارمان دا له کهل ژنانی تیره ی سهدا بچین بومه که به لکو
منالیتی شیرخۆر په یابکه یین ، هه تا که سو کاره کانی ده سکیرویی به که مان
بکه ن ، کوئ دریزی که مان هه بوو سواری بووم له به ربین له وه پئی نه وه نده
له پرولا واز بوو بوو نه ترساین بر نه کاو له پیکر با بتوین نه وشه وه تابه یانی
له بهر کرسانی کوپه شیرخۆره که م خه ومان این نه که وت (۲) چونکه دلۆپین
شیر له مه مکما نه بوو تا پیتی ژیر بکه م و نارام بگری ، وه گوانی وشتره
لانه برس یه که مان شیر ی تسانه بوو تا بیده م به کوپه که ، هه تا نه هات
بن هیوایی و ناهو میتدی زال نه بوو به سه رمانا و له خۆم نه پرس ی : چۆن من
به م بن شیر ی یه وه بتوانم بچمه ژیر باری منال به ختیو کردن ، به لام هه رچۆن
بوو ته ماع پالی پیوه نامو به هه ر له قه له قی بوو له دوا ی ژنه کانه وه که ی شتمه
مه که ، ژنان له پیش منه وه هه رچی منالی ده سه لات داره کان بوو
وه ریان کرتبون هیچ بۆمن نه ما بوو ته نیا هه تیوتک نه بن که ناوی محمد بوو
له بهر نه وه ی باوکی نه بوو خیزانه که یان هه رچه نده که وره و دیاری بوو به لام

(۱) تم باسه موو میژوو ناسه کان بیگانه و نیسلام باسیان کردووه ولئی
دواوون .

(۲) نه مه وانه که یه نی حه لیمه خوی منالیتی شیره خۆری به به ره وه بووه
چکه له محمد وه بوو شیه تی وه کو له مه و دوا باسی نه کا

سامان و دسه لاتیکى وایان نه بوو خه لکى بخاته تهماهوه ، له پهرنه مه بوو
ژنه کانی پیش من کوئیان نه دابوویه .

منیش له سه ره تاوه نه م ویست هه لى گرم ، به لام له پاشان که که سسى ترم
دهست نه کهوت ، روم نه هات به دهستی خالی به ته نیا بکه ریمه وه له ناوته و
هه موو ژنانه دا ، وه پیچکه له وهش له تانه و ته شه ریشیان نه ترسام ، له که ل
نه وه یشا نه بینم له خومه وه زور سوژو خو شه ویستی نه ومناله هه تیوه زور
جوانو شیرینه له دلمايه و پیم ناخوش بوو هه وای چه په لى ناوشار نازاری
پن بکه یه نئی ، وه که من وت و ویزم کرد له که ل دلی خو ماو نه بینم تاسی
ترازووی خو شه ویستی و سوژم بوی سه نکین بوو هه ستم کرد مه مکه کانم پر
بوون له شیرو له خویانه وه نه بزوین بۆده می محمد ، بویه و وتم به میترده که م :
چه ندیم پن خو شه نه و کوره هه تیوه هه ل بگرم هه رچه ند هیوامان که م پن
به ده سگریوی خیزانه که ی بۆمان ، نه ویش وتی : خذت نه زانی وه زور
نزیکه خوا بیکا به هوی خیرو بیر بۆمان ، نیت به خیرایی رۆیم ومناله
شیرینه که م کرده باوهش و ده ستم خسته سه ر سنکه نه رم و نیانه که ی و
نه ویش که وته بزه و زه رده خه نه بۆم و چاوه کهش و رهش و بریسکه داره کانی
کرده وه دلی مرؤفی نه فران ، منیش پر به ده م ماچم کردو هه لم کورت و
هاتمه وه بۆقوناغو ، له باوه شما دام ناو مه مکی راستم نایه ده می ، نه بینم
زیاتر له تیره خوڑی تیا بوو ، دواپی مه مکی چه پیم دایه نه ی گرتو هیشقی به
وه بۆبراکه ی ، وه نه مهش باوی هه همیشه یی بوو .

له مهش سه یرتر نه وه بوو میترده که م هه لسا چوو بۆلای ووشتره وانه که
به لکو نه ختی شیرى لى بدوشی و بیخه ینه به ردلمان و نه ختی نیی برسیتمیان
هتواش بکاته وه ، که چی نه بینین گوانه کانی له تاوشیر له ناوکه لیا

جئيان نابيٽهوه كه تهوسا دلزوپيان تيا نه بوو ، دهستی کرد به دوشين هتا هه موو تيرو پر بووین و ليشمان مایه وه ، نهوشه وه مان بهخوشي و به تيرو پری به سه ربرد ، به يانی پئی و وتم : به خوا حه ليمه : تومنا ليکی به فه پرو پيرؤزت دهست كه وتوه ، نجا بهخوشي ری كه وتين و سوارى كوئى دريژه كه م بووم و زور به په له مناله كه م كرت به سنگه وه و هاتين ، به چوريكي وا كه هه موو كاروانه كه مان به جئ هيتت ، وه هه موو سهريان سـرـماو پيم نه كه ييشتن ، نجا هاواريان لئ هه لساو ووتيان : حه ليمه نه ختى به هياشي ، به زه بيته وه پيامانا ، وه ووتيان تيا نه وه كسوئ دريژه كه ي تهوسرت نيه كه ده مئ دای نه خستى و ده مئ به رزی نه كرده ته وه ؟ وتم : به لئ هر ته وه يه ، وتيان : به خوا نه مه به خورايى نيه و شتيكى سهير پروى داوه ،

چووينه وه جيكاى خؤمان له هه وار ه كانى به نى سه عدا ، گومان نا كه م خاك پئى له ره وشك و بئ به ره تر كه چى دواى نه وه ي محمدم برد نازاله كه مان نه رويين و به گوانى پر له شير نه هاتنه وه له كاتيكا كه دراوسين كانمان تينووى دلزوپئ شير بوون ، به لام نازالى تيره كه مان وانه بوون ، بويه نه يان ووت به شوانه كانيان : داوه شين بؤچى له له وه ركاي نازالى حه ليمه دا نازاله كه تان ناله وه پرين ؟ به م پئيه به تاشكرا خيرو بيرمان نه يينى له هه موو شتيكا تا دووسال ته واو بوو ، به پئى ده ستوورو باو محمدم له شير پرى يه وه وه به فه رمانى خوا كه وه ره نه بوو به شيويه كى ناوازه و جياواز له منالانى تر . . ته مهنى نه كه ييشته نؤمانك كه وته دواندن و قسه كردن به شيويه كه شيرين و دلي فرين . خوى پيس و چه په ل نه نه كردو نه نه كرياو بيانووى نه نه كرت و هاوارى نه نه كرد ، مه كهر به پرووتى دام بنايه و خه لكى بيان بينيايه ، وه كه له شه وا

بىزار بىوايهو خەوى لىن ئەكەتايە ئەم بىردە دەرەوۋە بە تىژىي لەئەستىرەكان
وورد ئەبوۋەوۋە خۆشى پىن ئەكەوت ، ۋەكەلەتەماشاشا كىردىيان تىر ئەبوۋ
چاۋى ئەنا بەيەكاۋ خەوى لىن ئەكەوت .

دوای تىن پەربوۋنى دووسالو بىرئەوۋەى محمد لەشېر بە پىي ياساى داينەنى ،
حەلىمە ناچار بوۋ بېيئىتتەوۋە بۇلاى داىكى ، ئەوداىكە بە پىزەى كەئاۋانە
خۋازبوۋ ھەمىشە كۆرە شىرئەكەى لە بەرچاۋباينو دلى پىي بچەۋىتتەوۋە ،
چونكە بىچكەلەوۋەى تاقانە پۇلەى باخەلى بوۋ يادكارى مىردى جوانەمەركو
شىرىنو ناۋازەو لاۋچاكەكەى بوۋ ، بەلام حەلىمە نەى ئەتوانى بە پىن محمد
پىي ، بەختىارى خۆى و خىزانەكەى لە بوۋنى محمدنا ئەپىي ، بۇيە تىكاۋ
پارانەوۋەى زۆرى كىردو خۆى دا بەسەر دەست و پىيى خاتونامىنە داۋ و تى :
ناپىي چۆن ئاۋو ھەۋاى پاك و خاۋىن و پىن كەردى دەشت و دەرى پىن كەۋتوۋە
دلت نايە سەيىرى بىكەى ۋە چەندە جوان پىيى كرتوۋە ، ۱۱ ۋە ئەترىسم
ھەۋاى پىسو تىكلاۋى ناۋشارتىي تىن بىكاۋ تەخۆش بىكەۋى و تۆش داۋىي
پەشىمان ئەبىتتەوۋە . خاتونامىنە ھەرچەند زۆر بە لاىەوۋە تاسق بوۋ ئەو كۆرپە
ناۋازەيە لە بەردەستىباين و دلى پىيى فىنك بىتتەوۋە بەلام لە بەرخاترى
كۆرەكەۋ لە بەردلى ئەو داينە دلسۆزەيە دلى داھىتاۋ - ئەلبەت
بە ئاكادارى باپىرىيەوۋە - كۆرپەكەى داينەوۋە بە حەلىمەۋ بىردىيەوۋە بۇلادى .
محمد كەرايەوۋە بۇ بىبابانى بەنى سەعدو سى - يادوو - سالىن تىرى تىادا
بىردەسەر لەم ماۋەيەدا بەھۆى ھەۋاى بىبابانەوۋە بەھۆى خۆراكى و
سادەو سىروشى لادىيەوۋە لەش ساغو ئەندامەكانى پتەوۋە ماسولكەكانى
دارىژراۋو بە تىن بوۋن ، بەشىۋەيەكى ناۋازەكەشى ئە كىردو پىن ئەكەيى و
كەۋرەئەبوۋ ، بە پىن ھىچ چۆرە دەردو نەخۆشىيەك ، ۋە بە پىيى باۋى لادىي

فیزی جورهما کاروبارو فرمان و وهرزش و یاری بوو . . وه کو شوانی و بهختوکردنی مهرومالآت و پراکردن و بازبازین و زوران بازی و سواری وه زمانی بهتهواوی تهر و پاراوو رهوان بوو .

نهمه لهلایه کهوه وه لهلایه کهتریه وه نهوژیانه کوله مهرکی یه ی لهو لادی وشک و برنگانهدا ههیه و نهوساردی و کهرمی و پیشه و بساوه پراهچهرمه سهری یه ی له بیابانهکانا دینه پری مرؤف ، نهمانه ههموو توانی یان محمد - د . خ - ناماده بکه ن یو چوونه ژیریاری گران و بو خؤگرتن له ژیرتین و پاله په ستوو ناسورو ههموو جوره به سه رهاتیککی گران ، محمد (د . خ) زور به لایه وه خؤش بوو یادکردنه وه ی نهو ژیانهی ناوتیره ی به نی سهعدو زور جار نه ی فهرموو : « له نازو نهمه ته کهوره کانی خوایه به سهرمه وه که له دایک بووم له ناو تیره ی قوره یشا که به پریز ترین تیره کانه ، وه کهوره بووم له بیابانی به نی سهعدا که باشتین جینکایه له خاکی حیچازا » ناماده بوونی محمد - د . خ - به و منالی یه ی بو تی بیی و وردبوونه وه و سهرنج دان وای لی کردبوو له که ل هاوه له کانی نه نه کونچا ، بویه هه میشه وای پین خؤشبوو لی یان دوروبکه ویته وه و تیکه لای یان نه کات له یاری و هه لسوو که وتیانا ، وه به زوری به ته نیا نه ژیاو بیری نه کرده وه وه و سهرنجی له م کیتی یه کهوره یه نه دا .

سنگ لهت کردن :

پوژی لهرؤژان محمد و برایشیری یه که ی وه کو جاران ناژالیان لی خوچی بۆ له وه پرکاو له ده ماوده می نیوه پرودا براکه ی به هه له ده وان هاته وه و هاواری کرد : بابو ، دایه . فریای برا قوره یشی یه که م که ون . . دوو پیساوی سهرتاپاسپی بردیان و خستیان به زه ویدا و سنگیان لهت کرد . حه لیمه و

میرده که ی بی پەر وایانه رایان کرد ، نه یینن محمد دانیشتووه به هیواشی و نه خق رهنگی تیک چوو ، که که یشتنه لای ماچیان کردو لئیان پرسى : کورم نه وه چی بوو چیت به سه رهات ؟ وتى : « ئاگادارى ئاژه له کام نه کرد دیم دووپیاو هاتن لیم نریک بوونه وه و به کیکیان وتى : نه مه به ؟ نه وی تریان وتى : به لئ ، نه مجار کرتیمان و به پشستا خستمیان و سنکیان لهت کردم و که ران له ناویسا شتیکی رهشیان لئ دهرهیناو له بهر خو یانه وه وتیان : نه مه به شی شهیتانه ، نه مجار دایانه وه به به کاو چاکیان کرده وه و ئیتر له بهر چاوم گوم بوون »

حه لیمه و میرده که ی - به ساده یی و بی ئاگایی خو یان - ترسیان لئ نیشته که محمد تووشی خراپه بهک بییت ، حاریسی میردی وتى : حه لیمه ته ترسم نه م کوره تووشی شتیکی ناخوش بی ، چاوو دهر وونی پیسی دراوسیکانمان کاری لئ کردین ، له بهر نه وه مووه فەر و بیره ی به هوی نه مه وه پرژاوه به سه رمانا ، جائیتر نه م کاره ساته له لایه ن شهیتانه وه بی و نه م وای لئ تن که ی بی یا ههر شته که ی راست و ره وان بی ، وه نیشانه ی پاشه پرۆژیکى که وره بی ، هه ر کام له مانه بی بۆ ئیمه رووزهردی تیایه و مه ترسی لئ نه کرئ ، هه لسه بی به ره وه بۆ ناو خزم و که سه کانی ،

حه لیمه هه رچه نده به لایه وه شتیکی کران بوو دوور که وتنه وه ی محمد به وه هه موو خیره یه وه ، به لام و ته که ی میرده که ی تیفتی کردو به لایه وه راست بوو ، له بهر نه وه محمدی هینا یه وه بۆ مه که حه لیمه هات به پرۆه و محمدیش که له ته مهنی چوار سالانه دا - یا پینج سالانه دا - بوو له که لیمه نه پرۆی ، تاریکه شه و بوو که نریک بوونه وه له شارى مه که وه ، وه که وتنه ناو قه له بالغیکى که وره وه که نه وانیش بۆ شار نه پرۆیشتن ، له ناگا و نیکا

ھەلىمە لاي كردهو بىنى خۇي تەنيايەو محمدى لەكەلەنەماو، ھەلىمە كەوتە
 ھەلپەو پەلەقاژە وپرا كوردن بەم لاولادا بەلام لەبەرتارىكى شو ھەرچى كورد
 و كۇشاي بىن سوود بوو نەي دوزى يەو، ئىترە ناچارى و ھەلەدوان ھات
 بۇلاى (عبدالمطلب) و ھاوارى كورد : محمد لى كوم بوو، نەوئىش خىرا
 خەلكىكى زورى نارد بەشوتىياو خۇئىشى سوارى نەسپىكى چاك بوو رۇبى
 بەدوايانا، زورى پىنەچو يەكئى لەوپىياوانە منالىكى بىنى لەبن دارىنكا
 دانىشتوو دەستى كرتو بەلقىكى دارەكەو، بانكى كورد : منالەكە
 تۆكىى ؟ وتى : من محمدى كوپرى عەبدولام، كابرايش بەشادمانى يەو پەلى
 كرت و ھىنايەو بۇ لاي باپىرى و نەوئىش زور بە ئارەزوو و كرتى و ماچى
 كورد لەباوھىشا لەسەر كەلپۇسى زىنەكە دايناو كەرايەو بۇ ناوشار،
 ئەمجا فەرمانى داچەند سەرى مەريان سەربى و كرا بەچىشت و كۇشت و
 دەرخواردى خەلك دراو ھەزارەكانى مەكەى بۇ كۆكرايەو. وەمحمدى
 كرتە باوھىشى و كەرانى بەدەورى كەعبەدا و سوپاسى خواى كەورەى كورد،
 پاشان دەستى محمدى كرت و لەكەل ھەلىمەدا بردنى بۇلاى خاتو ئامىنە
 ئامىنەئىش وەكو دەستورى داىك و منال دەستى كوردە مىر كەوتە ماچ كوردنى
 و كوشى بەسنگىي يەو تادلى ھەوايەو، ئەبجار كەوتە دواندى ھەلىمە
 ووتى : چۇن بوو والەخۇتەو محمدت ھىنايەو خۇتۇ سووربووى لەسەر
 تەوھى بەلەلىى من نەماو و منىش پەيمانى خۇم لەكەلەيا بەجى ھىناو و
 پىتروام بەباشزانى بى ھىنەو بۇلاتان. ھەرچەندە ھەلىمە و تەي رىك و
 پىكى ئەوت بەلام خاتو ئامىنە لەرەنك و پروياشتى ترى ئەخۇئىندەو بۇيە
 باوھى پىنەكرد و فەرمووى : تۆ ئەتەوئى راستى يەكە لەمن بشارىتەو ؟

راستی به که م پین بلن ، وازی لئ نه هینا تا حه لیمه به ته وای پرو و داوه که و
 و ته کانی حاریسی میردی بۆ کتیرایه وه ، خساتو ئامینه له بهر ته وهی خوا
 ئاکاداری خستبوه دلی و شتی زۆر ناوازی له محمد وه دیبوو نه و رایه ی
 نه وانی به لاوه په سه نده بوو فه رموی : ئایا له شه ی تان نه ترسان لیتی ؟
 حه لیمه وتی : به لئ . وتی : نه ، هه له بوون ، به خوا شه ی تان رینکای بۆ سه ر
 محمد نیه ، نه م کوپه ی من شان و پله و پایه یه کی که و ره ی نه یی . نه بچار
 زۆر شتی که و ره و کرنک و ناوازی له باره ی محمد وه بۆ کتیرایه وه
 وه که بینییوتی نه بچار به پیتی توانا پاداشی خاتو حه لیمه ی دایه وه و به جوانی
 خوا حافیزی لئ کرد « (۱)

دواندن له باره ی سنگ له ت کردنه که وه :

که و ره ترین و کرنک ترین پله و پایه ی سه ر زوی و ئاسمانه کانی ش
 وه که رانترین نیش و کار به رویه کی کشتی بریتی به له پیغه مبه رتی وه وه که رتی
 په یام و نیکایا (الرساله والوحی) له خوا ی بئ وینه و په و ره ردکار ،
 خۆ پیغه مبه ر نه یی هه موو نه ندام و به ش و پارچه کانی لاشه و دل و ده روونی
 به ئاشکرا و نه یی به کانی وه هه موویان - پالفته کراوو پاک و خاویزین ، وه به
 هیچ چۆر که مو کۆوپری و نارینکی تیانه یی ، نه یی شیلاندنی هه ویره که یان و
 دارپژندننی نه ندام و پارچه کانیان و سه ره په رشتی که و ره بوون و که شه
 کردنیان و پین که یشتنیمان به شتیوه یه کی تاییه تی و له ژیر چاودیزی ده ست و
 چاویکی وریاو به ئاکاو تاییه تیدابن ، که هیچ کاتن و به هیچ کلۆجی ده ستی لئ
 به رنه داو لیتی بئ ئاکانه یی .

پیغه مبه ران مرؤف بوون نه ک وه کو مرؤفه کانی تر ، پیاوو ئاده میزاد بوون

(۱) « محمد رسول الله » لاپه ره (۶۲ - ۶۷)

ئەك وەكو پياوانى تر ، بەلكو لەھەموو ڕووبەكەو و لە ھەموو شتەكيا نا
 ئەوئەندە بەرزو بولئەدبوون زۆر كەس تيايانا بەھەلە چووە لە ڕیزی مرۆفایە تی
 دەری كردون و بەرەو ئەژادىكى تر بردوونى . . نايىنى ژنانى ميسر بە
 (يوسف) پىغەمبەر يان ئەوت : (ماھذا بشران ان هذا إلاملك كريم)
 سوورەتى يوسف ، واتە ئەمە ئادەمیزاد نىە و ئەمە فرىشتە يەكى بە ڕىزە .
 ياچوولە كەو گاوەرەكان دەربارەى ھەندى لە پىغەمبەران ڕايە كى ھەلەيان بوو ،
 يالە كاتى خۆيا قورەيشەكان بە پىغەمبەريان ئەوت : چۆن مرۆف ئەبى بە
 پىغەمبەر ؟ پىغەمبەر ئەبى فرىشتەبى .

وہ كردهووەو كاروبارەكانى محمد كەو رەترو زىاترو بەرزترىبون لە توانايى
 و دەسەلاتى مرۆف - وەكو پشت بەخوا لەم پەراوہدا بۆت دەرتەكەوئى -
 خۆناشكرايە ئىش و كارى كەو رەيش پياوى كەو رەو تەواوى ئەوئى ، بە تايبەتى
 وەرگرتنى پەيام و نىكا راستەو خۆ لەخواى پەروەردكارووە يا بەھزى
 فرىشغەوہ لى ھا تووى و ڕزاوہبى و پالفتەبى يەكى وای ئەوئى كە ئىمەى
 مرۆف لى تى ناكەين و زانىيارى تانىستەنەى توانيوە پەبى پى بەرى .

خوا محمدى دروست كردو ئامادەى كرد بۆ ھەلگرتنى ئالو پەيامى
 پىغەمبەرئىتى و بۆ بلاو كەردنەوہى ئابىن و بەرنامەى ئىسلام كە دوا ئابىن و
 پى كە بىشتوتىن پەيام و بەرنامەى خوايە بۆ مرۆفەكان بە تىكرائى ،
 وەبۆ ئەوہى ئالو كۆرئىكى تەواوو كشتى بكا لەبارى مرۆفایەتى يالە ھەموو
 ڕوو و ھەموو لايەكەوہ .

پياويك كاريكى ئاوەھا كرنك و بەوجۆرە پىروزی بەدرى بەسەرا و
 خوا كاريكى بەو پىن يەكرانى بەدا بەسەرا . سروشتى بە خوا ل ھەموو
 ناپەوايى يەك دوورى ئەخاتەوہو نايەلئ شەيتان و پىسى دەروون (النفس

الأمارة بالسوء) پینگایان بن بؤ سهری و نابین بتوانن به هیچ کلؤجن
تیفی تی بکهن

عابدولای کوری مهسعود نه لئن - : پیغه مبهری خوا فهرموویه :
« هر که سنی له ئیوه هاوه لئیکی فریشته و هاوه لئیکی شهیتانی به سه ره وه به .
وتیان : تۆیش نهی پیغه مبهری خوا ؟ فهرمووی : منیش . به لام خوا
یارمه تی دام و زال بووم به سه ریواو موسلمان بوو و ههرداواي چاکم
لئنه کات » (۱)

پیغه مبهران نابین به نه فس و دهروونی خۆیا نه وه خه ریک بن نه بئ به چاک
کردنی دل و دهروونی مرۆقه وه خه ریک بن . . نه نهس نه لئن : (پیغه مبهری
خوا له که له منالانا یاری نه کرد جو بره نیل هات و گرتی و خستی به زه ویداو
سنکی له ت کردو دلی ده ره ئیئاو پارچه به کی لئ فری داو وتی : نه مه به شی
شهیتانه ، نه بچار له ته شتیکی زیره به ئاوی زه مزوم شوژی و خستی به وه جیتیکی
خۆی و نایه وه به یه کا ، منالان رایان کرد بۆلای دایکی - واته دایه نه که ی -
ووتیان : محمد کوژرا ، نه وانیش هاتن بی بی یان ره نکی تیک چوه « ۲ » .
نه نهس - خوا لئنی رازی بئ - نه یووت : له نه نجامی نهو سنک له ت
کرده نهی هیلئ دیار بوو له سه ر سنکیا و نه م بیفی .

وه نه م رووداوه دووباره بووه کاتن محمد ته مهنی له په نجا تی په پری بوو
له کاتی شه وره وی و به رز بوونه (الاسراء والمعراج) وه که یا ، به ماوه به ک
له پیش کۆچی مه که دا ، مالیکی کوری (صعصعه) نه لئن : پیغه مبهری
خوا - دروودی له سه ربئ - باسی شه وره وی به که ی بؤ کردین و فهرمووی :

(۱) موسلیم له (صحیح) ی خۆیا ریوایه تی کردوه .

(۲) موسلیم ریوایه تی کردوه .

كاتن له حه تيم (حطيم) يافه رموى : له حيجردا - راکشابووم له نيوانى
 خه و توويى و بىندارى يا بووم يه کى هات و له و نمه وه تا نه و نيمى (دهسق راکيشا
 بو سنكى تا خواري ناو کيه وه) هه ل درى و دلعى دهره تياو ته شتيكى زى پريان
 هيتاو پرپوو له باوه پر ، دلعى پاك شورى و پاشان پرى کرد له باوه پر و دوايى
 خستى يه وه جنى خوى) « ۱ »

نهم پرووداوى سنک له ت کرن (يا به زمانى نهم چه رخه نهم عه مه لى يات
 کردنه) . به لاي خزره لات ناسه کانه وه به لاي هه ندى له نووسه ره
 موسلمانان کانيشه وه به جيکهي کومان دانه نرى و دوودلن تيا ياو باوه رناکه ن
 که موعجيزه و شق واکرننگ پرووى دابن ، وه به تايه تى « سيزمؤلنيم و دير
 هينکام » نه يانه وئى خويانى لى دوور بىخه نه وه و ددانى پيا نه نين ، وه پروويه کى
 تر بۆهيتانه وهى محمد - د . خ - بۆلاى دايکى بدوزنه وه ، وه هه ندى نووسه رى
 ميژويى موسلمانن ش خويانى لى نه دزنه وه و نه لىن : مادهم خوا حمدى بۆ
 وه رگرتنى په يامى پيغه مبه رتقى دروست کردوه ئيتى چ پتيويسق يه که هه يه بۆ
 نهم سنک له ت کردنه ي ، وه ميژوو نووسانى نه فرنج وه کو نه وانى پيشه وه
 ئينکاري نه که ن . . نيکؤلسؤن له په راوى (ميژووى نه ده يى عه ره يى) دا
 و مؤيير له په راوى (ژيانى محمد) ا نه لىن : نه و کاره ساته فنى (په رکهم)
 بووه . نهم قسه پرو و پوچه که دوورترين شته له ژيانى حمده وه وه يچ کاتن
 فنى و په رکهم له و پياوه نه بينراوه بيچکه له ناحه زى هيچى تر دروستى
 نه کردوه !! نه مان و نه وان و هه رکه سيکى تر يش که ه او باوه پريان بن
 مه به سيان نه وه بووه که کاره گرنگه کاني محمد - د . خ - هه موويان بگيترنه وه
 بۆلاى سروشتى که ردوون له زه ويذا و ددان به موعجيزه دا نه نين ، وه نهم چۆره

« ۱ » بوخارى له (صحيح) دا ريوايه تى کردوه .

باوه پرە ھەلقولای شارستانی قادی خۆزئاوا یە و نابین کارو فرمانە کانی دەوری ئیسلامی بەو باو پرە کیشانە بکرین .

ئیمە بە دەوری خۆمان وە بە عەقلى بە تىكى خاوينى ئىسلامى ، پرووداوى سنك لەت كوردنە كە بە پراست و پەوان ئەزانين و بە پىيى توانا ھەول ئەدەين بۆ ئىسپات كوردنى و بەرپەرچى پراكانى ئەوان ئەدەينەو ە : -

۱ - باسى سنك لەت كوردن مێژوو نووسە كان - بە كۆن و تازەو ە - ھەموو نووسىويانە و باو پرەيان پىي بوو ە كەسيان ملەجە پرەيان تيا نە كوردو ە .
۲ - وەكو لەسەر ەو زانرا فەرموودەى صحیحى (پىوايە تى بوخارى و موسلىم) ی لەسەر ەو ئەنەس ئەىوت : جىگەى خىتە كەى دياربوو ە .
۳ - لەدرىژاى تەمەنى محمدا - دروودى لەسەر بىن - فى و پەر كەم و لە هزى چوونى نەبوو بە ھىچ كلۆجى .

۴ - محمدا (د . خ) خۆى و ژيانى لەسەر تاو ە تا كۆچى دواى ھەمووى ھەرموعجيزە بوو ە كارەكانى لەتواناى مرقوف بالائىر بوون ، وە بە تى پىنكى سادە و كورت لە ژيانى ئەو پىنغە مېرە كەورە يە - درودى خواى لەسەر بىن - چەندەھا موعجيزەى كەورە كەورە دىتە دەستمان ، ئىتر بۆچى ئە بى ئیمە لە موعجيزە كى وەھا پابكەين و دەس بكەينە خۆشاردەنو ە .

۵ - ئىش و كارەكانى كىتى و كەردون - بەوردو درشتىانەو ە - ئەكەر پروو پرەوى تواناى و خواھىشى خواو ە بىيان كرىن ئە بىن ھەمويان - بە تىكراى - بە پىيى دەستوورو ياساى دامەزراو و نەكۆراون و پىكراى لەكەل ياساكانى كەردوناو موعجيزەيان تىانە ، بەلام ھەر كە پروو پرەوى تواناو زانايى و خواھىشى مرقوف كرتمان ئە بىن بەشى زۆريان موعجيزەن و لەتواناى مرقوف بالائىر . وە لەسەر ئەم بناغە يە بۆ ھىچ كام لە پرووداو ە

گرنکه کانی ژيانی محمد (يا هر خاوهن به هره به کي تر) ناچار نابين به
مله جهره و په له قازه و خزشار دنه وه و پراکردن ، وه پريک و پتيک دای نه نيتين و
باوه پری پښ ديتين و نه لين : نه مه موعجيزه به کي تره .

٦ - به چاوی خۆمان نه بينين مرؤفه کان به پتيی نه و زانياری به ته نگه لانه يان
و به و ده سه لاته سنوورداریان که هه يانه توانيو يانه شتی و ابکهن
که بالاده ستي زانياری و توانايي يان بڼ و له ريزی
جادو ياموعجيزه دا دابنری . . . وه کيو ته لگوراف و لاسلمکی و پراډيژ
و ته له فيزيۆن و کاره باو . . . هتد ، ياوه کو هژيانی کواسته نه وهی هه وايی و
زه وي و ده ريايی خيرا . . . يا وه کو دۆزينه وهی دوردو ده رمان ، ياوه کو
عه مه لي يات کردن . . . به تاييه تي عه مه لي ياتی دل که گرنکترين پارچه به له
لاشه ی ئاده ميزادا و مروث پتوهی به نده ، نيسته - وه کو نه بيه ين دل لانه به نو
له جيکاکه يا دلی تر نه پوتين و نه و دل هيش هه ل نه سڼ به نيشه کانی خوی و
سووپری خوین پريک نه خا . نه مانه هه موويان - له به رده ست و چاو و کوئی
خۆمانا نه کرين بڼ نه وهی که س کومانی بڼی تيايانا يا به درؤيان بزانی
ياخۆيان لن بشارتته وه .

نه ی نه گهر خوی په روه ردکاری که زانين و ده سه لاتی . . سنووری نيه ،
نه گهر فرشته به که حالن بکاو بی نيری و به سه ره پرشقی خوی - له به رنه و
حیکمه نه ی هه رخوی نه ی زانن - عه مه لي ياتی دلی محمدی پښ بکا ، بۆچی
نه بڼ جيکای کومان بڼ و به راستی نه زانين ؟ !

نابا هه رله به رته وهی شارستانيتی تازه ی خۆر ئاوادانی پيانانن ؟ ! به راستی
شتی و ا زۆر سه يره و جيکای سه ر سرمانه و پښ که نيني نه وي .
به لن محمد - درودی له سه ربڼ - سه ره پای ژيانی و هه موو کارو کرده و

بەسەرھاتنىكى سەرھەشتىكى بەكەلگە بۇ مەزھابىتى ، وە ئەم رەوداۋە ناۋازەيە دەرسىكى پەرسودى ئەمەلىيات كەرنى داينى و پەيكەي كەردەۋە بۇ زانايان كەلنەۋە بۇتوان ئەمەلىيات بەدۇزەۋە [ولکم في رسول الله أسوة حسنة]

ۋەفای محمد بۇ ئەلیمە : ۋەكو زانیمان محمد (د . خ) چۈر - یا پەنج - سال ئەناۋ تیرەي بەنى سەعداۋ لەژیر سۆزى ئەلیمەدا ژیا ، ۋەلەۋ ماۋەبەدا لەرۋى لاشەۋ زمان ۋ دل ۋ دەرونەۋە كەلن سوودو كەلگى كەرنكى ۋەركەت ، ۋە محمد ھەمیشە ئەلیمەۋ خەزەنە كەیان ۋ كەسەكانیان چەكەي رەزبۇن بەلایەۋە ۋ سۆزۋ خۇشەۋىستى بۇدەرنە پەرن بەدەرنى تەمەنى ، سالىكى كەرنى ۋ وشكە سال رۋىدا لە دۋاى ئەۋەي محمد خاتو خەدەجەي خۋاستبۇ ، ئەلیمە ھات بۇلای ۋ ئەۋىش وشەرنك ۋ چەل سەرھەپرى پەن بەخىشى ، ۋە ھەركە ئەلیمە بەئەلایە بۇلای ئەباكەي سەرھانى بۇ دانەخەست (كە ئەمە نەشانەي رەزگەرن بو لە ناۋ ئەرە بەكانا) ، ۋە لەكاتى جەنگى ھەازینا - لە دۋاى كەرنى شارى مەكە - شەيمەي كەچى ئەلیمە لە ناۋ كۈمەلەكە بەدەل كەرا ، كە محمد - د . خ - پەيىزانى ۋ ناسیەۋە زۇر رەزى لى كەرت ۋ پاشان بەپەيى ئەرەزۋى ئەفرەتە كە ئەزادى كەردو ئەردى بەۋە بۇلای كەسەكانى .

چۈۋن بۇ مەدینە ۋ مەردنى ئەمىنە :

خاتو ئەمىنە ۋىستى لە بەرۋەفای بۇ مەردە ناۋازەكەي ۋ بۇ ئەۋەي محمد - د . خ - كۆپرى باۋ كە چاۋپەن نەكەۋتۋەكەي بېيەننى ، ۋە خالۋانى باپەرى بەناسىۋ بىناسن ، ۋە ئەۋە ۋ لائەتە بەرەزە بېيەننى كە خۋاھىشى پەرۋەردگار ۋاىە لە پاشە رۇژا بېتتە بەنكەي بانكەكەي ۋ كارى كەرنكى ۋ ھىۋا ۋ ئەۋات ۋ

نامانجه گانی پتوهی بهنده ، بۆ ئەم مەبەسانە خاتەن نامینە ویستی محمد پیاو
 بچن سەری لەشاری یەسروب (یثرب) - که لەدوای کۆچ کردن
 بەمەدینە واتە شاری پیغمبە ناوبانگی دەرکرد - بدن ، وه بۆ ئەم سەفەرە
 محمدو (أم ایمنی) لەگەل خۆیا برد دەوری مانگن لەوئێ لە میوانداری
 خالوانی (عبدالمطلب) دا لە تیرە ی بەنی نەجاری خەزەرە جی مانەوه ، لەو
 ماوه یەدا سەریان لەگۆرە بەریزە کە ی عەبدوڵا داو ئەلبەتە بەدریژیایی
 باسی ئەوسا و کە بەریزەو ئەوماوه کورتە پر لە کامەران ی بەیە کەوه
 تیاژیان بۆ کردەوهو لەسەر گوزەشتە ی ژبانی تیبی کە یاندوووە که چۆن
 ئاووکل لەمە که دووری خستۆتەوه و هیناوتی بۆ مەدینە ، ئیتر بێ ئەوه ی
 ئاکایان لەوه بێ که خاکی یەسروب ئەبیتە گۆرخانە بۆ ئەمانیش و بۆ زۆری
 تر لە کەسە شیرینە کانیان و عەبدوڵا پیشەنکی قافلە یەکی کە وەرە یەو پەنجە ی
 قەدەر نەخشە یەکی سەر سوپهینەری کیشاوه . وه هەر لەم سەفەرە دا محمد
 - د . خ - فیری مەلوانی بوو لە بیری بەنی عەدی . پیغمبەر - درودی
 لەسەری بۆ - دوای کۆچ کردن ی بۆ مەدینە کە لێ جار بەدریژی باسی ئەم
 سەفەرە ی لەگەل دایکی بەریزی ئە کرد بۆ یارە گانی ، وه دەر ئە کەوت کە دلی
 وابەستە بوو بەو خاکی لاشە پیرۆزە کە ی باوکی و دایکی گرتۆتە باوهش و
 تیا یانوو ستون .

لەدوای مانگن دانیشتن لە یەسروب ا نامینە ویستی بکە پیتەوه بۆمە کەو
 سواری و شترە کانیان بوون و دۆخا خوازیان کردو کەوتە پێ رووبە نیشتمان ،
 بەلام خواهیشی خوای کە وەرە شینۆ یە کێ تری پیشان محمد دا و لا پەرە یە کێ تری
 بۆ هەل کێ پرا یەوه ، ئەویش ئەوه بۆو : نابێ محمد لە ژیر سۆز و نازی دایکێکی
 دلسوزا بژی و لە پێ کە یشتن و لە رووداوه گانی ژبانا پالی پتوه بەداو جیکای

نارامی دلی بی ، وه نه بن بؤدایکی - وه کو باوکی - دهوری هه تیوی بیئین و
 نه نیا هه رپشت به خۆی بیهستی و هه ربؤخۆی و به خۆی چاره ی کپو گرفته کانی
 بکاو زیاتر به هۆی چهشتنی ناسۆری جۆربه جۆره وه پیاوه تی تیادروست بیئ و
 رام بیئ . له ریکا خاتونامینه نه خۆش کهوت له دیوی نه بواه (که بیست
 و سئ میل له مه دینه وه دوره) کۆچی دوا بی کردو هه رله ویش نیژراو
 نه سپه رده ی خاک کرا . وه له م کاته دا محمد له ته مه نی شهش سالی دا بو .
 نه م کاره ساته بن گومان - تینتیکی که و ره ی کرده سه ردل و دهروونی
 منالیکه شهش سالانه ی وه کو محمد ، تادوینتی بوو به هۆی سۆزونازی دایکیه وه
 ههستی به هه تیوی و بن باوکی نه نه کرد ، نه وه ته تیسنا به دیار چاوی خۆیه وه
 دایکی شیرین و دلسۆزیش مردو له دهستی چووو لئی ی کوم بو ، وه نوم و
 نه یه من که نه یزه که به وه فاکه ی باوکی هینایه وه بۆ مه که بۆلای باپیری .
 (عبدالمطلب) نه بچار زیاتر له جاران محمدی کرته باوه شی و کهوته
 لاواندنن بۆته وه ی نیش و نازاری هه تیوی و بن دایک و باوکی له بیر به ریته وه ،
 وه له هه موو کوپه کانی زیاتر نه ی لاواند و خۆشی نه ویست و دهستی
 به سه را نه کرت و له که ل خۆیا نه بوایه نانی نه نه خواردو شه وه له خه وتنا
 دهستی نه خسته باخه لی و نه بچار نه نووست . له سیبه ری که عبه داو له شوینتیکی دیاری یا
 جیکه بۆ عبدالمطلب دا نه خراو کهس نه نه چووو سه ر نه و جیکه یه له بهر
 ریزی عبدالمطلب و هه موو کوپو نه وه کانی به چوارده وریا نه لقه یان نه داو
 دانه نیشتن ، که محمد نه هات نه چوو له سه ر نه و جیکه یه ی دا نه نیشتن ،
 کوپه کانی نه یان ویست هه لی سینن له و جیکه تاییه تی یه دا ، (عبدالمطلب)
 یش نه یوت : لئی که رین ، به خوا نه م کوپه م شان و شهوکهت و
 پاشه رۆژنکی که و ره ی نه بن .

مردنی عهبدو اولوته لیب

تهو خۆشه و یستی و لاواندنه وه و نازهی عهبدو اولوته لیب نهی توانی نهختن باری دل و لاشهی محمد سووک بکاو نهوئیش و نازارانهی لهبیر بهرته وه ، بهلام خواهیشی خوا و ابو که له دواي خاتونامینه ته نیا دوو سال عهبدو اولوته لیب بژی و له ته مه نی ههشتا سالییدا وه یا له ته مه نی سه دو بیست سالییدا وه کوو هه ندی نه این کۆچی کرد وه نه و کاته ته مه نی محمد له ههشت ساله تی نه پهری بوو ، محمد - د.خ - به مردنی باپیری سه ره له نوئ برینی به ترۆ به سته ی دلی کولایه وه و زۆر خه فه تبارو بین ئارام بوو ، هه میسه نه کریاو کولی نه نه نیشته وه ، وه به کریانه وه شوینی تهرمه که ی باپیری که وت بۆ کۆرستان و جیکای دواي له ناو دلی خاكا ، له پاشان هه رچه ند ته بو تالیبی مامی دلسۆزی له که لا به کارنه هیناو دلخۆشی نه دایه وه و سه ره رشتی نه کرد به لام محمد هه رباپیری له بیر نه نه چوو وه وه هه میسه باسی نه کرد و زاوی به سه ر زمانیه وه بوو .

له لایه کی تریشه وه مردنی باپیری تینی زۆری کرده سه ر به ره ی هاشم چونکه له ناو کوپه کانیا که سی وایان نه بوو که بتوانی له هه موو پروویه که وه جیکاکه ی بگریته وه ، که م ده سه کانیا نیشی وه کوو باوکیان پنی نه ته کرا له بهر بین مالی و ده وه مه تده کانیشیان ده ستیان به سه ر ماله که یانا کرتبوو به شی که سیان لئ نه نه دا ، بۆیه (به نی ئومه ییه کان) نه یان ویست نه و پله و پایه یه یان لئ وه ریکرن .

ته بو تالیب سه ره په رشتی محمد نه کا

عهبدو اولوته لیب له پش مردنیا سه ره په رشتی کردنی محمدی دایه ده سی نه بو تالیبی کوپی چونکه برای باوک و دایکی عهبدو لا بوو ، نه بو تالیب له که ل

كەم دەسيدا - پياۋيىكى دل كوشادو ژيرو خاۋەنى پاي جوان و بەرئىزو باۋەر پىن كراۋبوو لەناوھۆزى قورەيشا ، ئەبوتالەيب كەوتە لەئەيي و سەر پەرشى كەردنى محمدى برازاي ، زۆر خۆشى ئەويست و سۆزى لەكەلدا دەر ئەبرى و لەھەموو منالەكانى خۆى لەبەرتربوو بەلايەو ، وەنەجا بەتى و زىرەكى و ئەمىنى و دەسو دەمو دلپا كىكى فراوانى تيا بەدى ئەكرد ، بۆيە ھەتا پىنى ئەچوو زياتر لەبەرچاۋى شىرىن ئەبوو زۆرتر دلپا پتوھى ئەبەسترا .
 وەبەرادەيەك چووبوو بەدلپا نەئەتوانى تاۋى بەبى محمد بڑى ، وەمحمدىش - د . خ - زۆر ھۆگرى مامى بووبوو جىيا بوونەوھ لىنى زۆر بەلايەوھ سەخت بوو .

بەكەم پۆيىنى بۆشام

ئەبوتالەيب لەجىكەى باوكىيا كراۋبوپەزىوانى كەعبە ، وەخۆيشى خاۋەنى خىزانىكى كەورەبوو ، وەلەكەل ئەمانەدا كەم دەست و ھەژاربوو ، بەم بۆنەيەوھ كاتى تەمەنى محمد - د . خ - كەيىبووھ دوانزە سالى ئەبوتالەيب وىتى لەكەل كاروانا پروا بۆشام بەلام لەترسى كەرماۋ ماندوويەتى و تۆزو خۆلى رىنكاۋ ناخۆشى بىابان بەتەما نەبوو محمدىكى منال و ناسك تووشى ئەوتازارەپكاۋ لەكەل خۆيا بىبات ، بەلام لەملايشەوھ محمد لەبەرئەوھى نەئەتوانى بەبى نازى مامى ئەومسايە بڑى ولىنى جىيا بىتتەوھ دەستى پىنچا بەجلەكانى مامپاۋ دەستى كەرد بەكرىان ، وەكوو لىزمەى بارانى بەھار ئاۋ بەچاۋيا ئەھاتە خوارەوھ ، ئەم دىمەنەئەئى محمد تىنى كەردە سەر ئەبوتالەيب و ھەموو ناپرەھەتى رىنكاۋى لەبىر بردەوھو دلپا پىنى سووتاو پىرىارى دا لەكەل خۆيا بىباۋ وتى : بەخوئا ئەت بەم وھىچ كاتى نايەلم لىم جىيا بىتتەوھ ، محمد بەمە دلپا خۆش بوو كەش بۆوھو لەپشقى مامپەوھ سوارى و شترەكەى

بوو کاروان پروو به شام کهوته ری .

بوچه برای راهیب

کاروانی قورهش کهوته برینی بیابان و دهشت و یال و دۆله کان ، له دواوی مانکنی که ییشتنه شاری (بصری) « ۱ » وه له نزیکی ئەم شارۆلکه یه وه له شاخی حۆران دا ئەشکهوتن هه بوو ، که بحیرای راهیب بوخوا په رستی کۆشه گیری تیا کرد بوو ، رۆژنی له ده رگای ئەشکهوته که دا سه رنجی نیو دوور کهی عه ره بی ئەدا شتیکی ناوازی بیی : پارچه هه ورینکی درێژ کۆله - به پیچه وانهی باوی خۆی - به ئاسمانا ئەکشا ، دواوی لێ ووورد بوونه وهی زۆر بۆی ده رکوت وا به سه سه ری کاروانیکه وه ، کاروان هات و له ژێر دارێکا دابه زین و له ویدا هه وره که ره وی یه وه به لām داره که لقه کانی هاتنه یه ک و سیبه رینکی پریان به سه سه ری یه کن له و کاروانی یانه وه دروست کرد .

بوچه ایرا به پنی شاره زایی خۆی له (انجیل) دا بۆی ده رکوت که یه کن له م کاروانی یانه ئەه و پیغه مبه ره دوا بی نه یه که عیسی مژده ی هاتی داوه و ئەمیش چاوه پنی ئە کرد . خواردنی باشی بو تاماده کسردن و ناردی بۆ لایان که هه موویان میوان و نابن که سیان به جئ بحینن .

کاتن که هاتن پیشوازی یه کی که رمی لێ کردن ، یه کینکیان ووتی :

بوچه ایرا ! چه ند جار به لاتا هاتین و تن په ر بووین و میوان داریت نه کروین به « لات » و « عزی » که سم ئە بن شتیکت به ده سه وه بیت ؟ نه ویش وتی ئەمه نیازیکی ده روونی خۆمه و ئەمه وی بۆ یه که م جار ریزتان لێ بگرم و میوان داری یه کتان بکه م .

(۱) شارێک بووه له خواری شامه وه ، نیستا پنی ئە لین (حۆران) .

چیکایه کی بازرگانیتی بوو ، موسلمانان کان له سالی ۶۳۲ ز کرتیان .

بانك كراوه كان كهوته نان خواردن ، بوچه ير ايش كهوته سه رنج دانيان كه نه وه لېژير اووه بنا سايته وه ، به لام هر چي كرد هيچي دس نه كه وتو لني ي پرسين : كهستان لني به جي نه ماوه ؟ وتيان به لني ته نيا كورنك ماوه ته وه له بهر منالي نه مان هيناوه وتي : شتي وانابني برؤن بانگي بكنه بابني نه وئش نان بخوات ، به كئي له قوره يشه كان وتي : به لات و عوززا زؤر شورهي و ناشيرينه بسؤ نيمه كه هه دوو هاتين و به ته نيا كوري عه بدولاي (عبدالمطلب) مان به دم وشكي به جي هيشت . نه مه ي وتو برؤيي محمدي هيناوه له ناو پياوه كانا داينا .

بوچه يرا هر كورهي دي كهوته سه رنج دانو لني ورد بوونه وه ي ، وه بؤي ده ركوت كوتومت نه مه نه و پئغه ممره به نينجيه اكه ي عيسا ناوو نيشاني هه لداوه ، كاتي مه ردمه كان له نسان خواردن بووناوه بوچه يرا هه لايكي دؤزي يه وه و چووه لاي محمدي وتي : سوئندت نه دم به لات و عوززا هر چيت لني ته پرسم به راستي وه لامم بده ره وه - بوچه يرا باوه پري به لات و عوززانه بوو به درؤي نه زانين به لام كويي لني بوو توره يشه كان سوئنديان پني نه خواردن وي - تي نه مه به كه م تاقئ كردنه وه ي بني بؤ محمد . محمد - دروودي له سه ربني وتي : تو به لات و عوززا سوئندم نه ده ي من هيچ نيه نه وه نده ي نه وانه رقم بني لني ي ، وتي : ده ي به خوا سوئندت نه دم . فهرمروي : باشه ، چي نه لني ي بلني . نه چار بوچه يرا كهوته پرسيار لني كردني له وانهي كه له دل يا بوو : وه كو خيزان و پله و پايه و خه و بينين و كه لني شتي تروه ، هه موو وه لامه كانئ پر به پري ناو نيشانه كانئ لاي بوچه يرا بوون ، له پاشا هه لاس او سه يري ناوه ندي هه ردوو شانئ كردو مؤري پئغه ممره يتي تيا به دي كرد ، وه كوله په راوي پيروزا باس كرا بوو ، نيمتر كومانئ نه ما كه نه م كوربه نه و پئغه ممره

بەپرتزەيە كە پەراوھ ئاسمانىيەكان مژدەيان پىداوھ لەكەل ئەوھ يشارووى كرده ئەبو ئاليب و وتى : ئەم كۆرە چىتە وتى : ك. ورمە . وتى : نەه كۆرى تۇنيە . وتى : راست ئەكەى برازامە ، وتى : ئەى باوكى چى بەسەرھات ؟ وتى : مرد لەكاتىكا ئەم كۆرە لەسكى داىكىيا بوو . وتى : راست ئەكەى ، گوئىم بۆبگەرە لە بابەتى ئەم كۆرەو چىت پى ئەلئىم : ئەم كۆرە بېرەوھ بۇ شوئىنى خۆى ، جوولەكەكان دوژمنى ئەم كۆرەن ئەكەر بىناسنەوھ ھەولى كوشتنو لەناو بردنى ئەدەن ، ئەم كۆرە پلەو پايەيەكى كەورەو پاشەپرۆژىكى رۆشنى ئەبى و ئاكات لىى بى .

ئەم نامۆزگارىيانە تىنى زۆريان كرده سەر ئەبوئاليب ، لەبەرئەوھ زياتر ئاكادارى محمدى ئەكرد ، وھەركەلە كاروباريان لى بوونەوھ بەخىرايى كەرانەوھ و زياتر لەجاران چاودىزى ئەكرد و دەستى لى بەرئەئەدا . ئەم رووداو و سەرگوزەشتەيە (سيرة) نووسەكان بەبىن خۆكرتن دانيان پىاناوھ ، وھ (ترمىذى) يش رىوايەتى كردوھ و ئەلئى : فەرموودەيەكى شىرينە (حديث حسن) .

وھ (ناعزالدين ألبانى) لە پەراوى (فقه السيرة) دا ئەلئى : « إسنادی ئەم فەرموودەيە صحیحە - وھ كسوچەزەرى وتوويە - وھ بەزارىش رىوايەتى كردوھ » . وھ ئەوانەى بروايارى پىنىيە تەنيا ھەر ئەيانەوئى ددان بەمووعىزەدا نەئىن و بەس ، ئىتر بەلكەيەكيان بەدەستەوھەنيەو ھەرچىو لەتارىكى ئەكوتن .

بەلام ئەوھ نەدە ھەيە ھىچ جۆرەتىن و تەئسىرىكى نەبوو لەژيان و لەبانگەكەى محمددا وھ كو ھىچ نەبووئى و ھەررووى نەداپى . چونكە نە محمد بەتەمەى پىغەمبەرىتى بوو تا بىرى لى كرد بىتەوھ و لەدلىا بووئى ، وھ نە ئەبوئاليب لە

له‌دوای ئەم کاروانه شتێ هاتوو بە‌دلایاو باسی کردووە ، وە نه‌کاروانی یه‌کایه‌ش
 باسیان کردووە یا بیریان لێ کردۆته‌وه یا هاتوو به‌دلایانا ، وە به‌ره‌نگی
 پیچراوه‌ته‌وه له‌گۆشه‌ی میژوودا وە‌کو هه‌رپوی نه‌دابێن وابوو .

محمد و شوانی :

له‌وجاره به‌ولاره‌ که‌س باسی نه‌وه‌ی نه‌کردووە نه‌بو‌تالیب کاروانی شام
 یالایه‌گی تری کردبێن ، وادیاره به‌وته‌ندازه دارایی یه‌که‌مه‌ی قه‌ناعه‌تی کردبێن و
 مناله زۆره‌کانی پێن به‌خێو کردبێن ، وە محمد و‌کو مامو نامۆزاکانی هاره‌به‌شی
 نه‌کرد له‌ ئیش و کارو ره‌نج گێشانان . خۆته‌مه‌لی و بێن کاری پێشه‌ی پیاوی
 به‌ریز و نازانیه ، وە پیاوی پیاوانه نه‌وه‌یه دەس‌بدانه ئیشیکێ ئه‌وتۆ که‌خۆی و
 خێزانیکی پێن به‌خێوی بکات مرۆفی ته‌مه‌ل و بێ ئیش نه‌بێته‌بار به‌سه‌ر
 گۆمه‌له‌وه و پله‌ی گۆمه‌لایه‌تی نزم نه‌بێته‌وه و به‌خوارو ریسوا سه‌به‌رته‌کری
 پێغه‌مبه‌ره ئیشینه‌کان هه‌موویان خه‌ریکی کار و فرمان بوون و نه‌یان‌بوه
 به‌سه‌ر خه‌لکه‌وه ژیا‌بێن و هه‌ریه‌که‌ی جۆره ئیشیکیان بووه ، وە یه‌کێ
 له‌و ئیشانه‌ی پێغه‌مبه‌ری ئیمه محمد و هه‌موو پێغه‌مه‌ به‌ره‌کانی تریش
 - درودی خوا له‌سه‌ر هه‌موویان بێن - پێنی هه‌لساون شوانی و به‌خێوکردن و
 سه‌ره‌رشتی کردنی مه‌رو مالآت بووه .

ئه‌بو هوریره ته‌لێ : پێغه‌مبه‌ری خوا - درودی له‌سه‌ر بێن - فه‌رموی :
 « هیچ پێغه‌مبه‌ریک نه‌بووه شوانی نه‌کردبێن و مه‌ری نه‌له‌وه‌راندبێن . یاره‌کانی
 وتیان : تۆیش نه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ؟ فه‌رموی : به‌لێ منیش مه‌رم
 نه‌له‌وه‌ران بۆ مه‌که‌یی یه‌کان به‌مووچه‌یه‌کی دیاری » (١) بێن کومان سه‌ره‌رشتی
 کردنی مه‌رو تاکاداری یان جۆره‌پام هه‌تانه‌یکه بۆ مرۆف و فێر بوونیه‌تی

(١) بوخاری ریوایه‌تی کردووە .

به خۆراکرتن له سهڕ نه گریسی و لاره جلهوی نه فامه کان .

بازاره کانی دهوری مه کهه :

هموو جارێ محمد - د . خ - به پیتی یاسای ولآت له کههل مام و کهسه کانی نه چوو بۆ بازارو خۆپیشاندا نه کانی دهورو بهری مه کهه ، وه کوو بازارێ (عکاظو ذی المجازو مجنه) و کوویی نه گرت له وتارو ههلبهسته کان و سهرنجی رهوان بێزهیی نه دا له ههلبهسته و دواندن و وتارو شانازی گردنیانا و له ههلهانیانا به باوو باپیرو نه ژادو جهنگ و ههراو جوامیری و به سهرهاته کانیانا ، به ههندیکیان دلشادو ههندی تریان دلگران نه بوو ، له لایه کی ترهوه ئه ی بینی خاوهن ئاینه کان هه کهسه ئاینه که ی خۆی پیشان نه دا و چاوو راوی بۆ نه کاو باسی باشی و به که لکی نه کات .

محمد - د . خ - لیره وه دهستی کرده بیر کرد نه وه و سهرنج دان و ورد بوو نه وه ، وه که وته به راورد کردن له نیوان ئاینه کانی ئه و ناوچه یه دا و بیرو را کانیان . وه هه ر له و کاته وه به ردی بیچینه ی داناو دهستیکی نه تیی که وته پالفته کردن و زران نه وه و رازانه وه ی دل و دهرونی ، هه تاته واو پێ که یی نه بچار خوا نی کای بۆ ناردو په یامی پیغه مبه ریتی پێ سپارد .

پیغه مبه ریتی به هره یه کی خوایی به :

هه رچه نده پیغه مبه ریتی کارنک نه به خه ریک بوون و هه ولدان و تێ کۆشان ده ست بکه وئ ، به لکو به هه لبژاردن و خواهی شی تایبه تی خوای په روه ردکاره ، به لآم له کههل نه وه یشا پتویستی به ئاماده بوون و پێ که یاندزو ریکی و پتکی به کی نه وتۆ هه یه که به ته نیا هه ر له پیغه مبه ره کانا ده س نه که وئ ، پیغه مبه ره کان - به تایبه تی محمد - هه رچه نده نه چوبنه قوتابخانه و به شیوه ی ئیمه نه یان خویندن بێ ، به لآم تیژی بیرسان و راستی سه رنجیان و سوود و

په‌ند وەرگرتنمیان له‌دوور به‌ریان ، ئەمانه و یتەیان له‌گەڵ دەستی نەیتنی
په‌ره‌ردگار کردونی به‌مامۆستای زانایان ، بابەشتیوه‌ی ئیمه‌یش خۆتند نه‌وه
و نووسینمیان نه‌بووبی ، زانیاری چی‌یه و چ سوودینکی هه‌یه و ئەگەر دل و
ده‌رون پاک نه‌کاته‌وه و به‌رزنی نه‌کاته‌وه ؟ ۱۱

ئایا له‌به‌رکردنی زاراوه‌ی زانیاری به‌کان چ سوودینکی هه‌یه ئەگەر له
کرده‌وه و بیرو ژیریدا نه‌دره‌وشیته‌وه ؟ خۆزۆر منالی نه‌فام هه‌به‌هه‌رچی
بیبستنی نه‌توانی وه‌کو خۆی بیگنیریته‌وه با (توتی) نه‌توانی بیستراوه‌کانی
دووباره‌ بکاته‌وه ، وه‌شریتی تۆمارو ته‌له‌فیزیۆن و سینه‌ماچی‌یان تیا‌یه‌که
وه‌کو خۆی ده‌ری نه ، خه‌نه‌وه به‌لام نه‌منال به‌و گنیرانه‌وه نه‌بی به‌پیا‌وو
نه‌توتی و شریته‌کانیش به‌و دووباره‌کردنه‌وه نه‌بن به‌مرؤف یا به‌زانا ،
وه‌نه‌زانایان به‌زانایی‌یه‌که‌یان به‌ته‌نیا نرخ و پایه‌یان نه‌بی .

زۆر که‌س نه‌بینین که‌ئه‌یان دوتنی له‌هه‌ر روه‌یه‌کی زانیاری یا ، یا که
له‌ناو کۆمه‌لیکا دانه‌نیشن هه‌ژده هه‌ژده قسه‌ نه‌که‌نو له‌بابه‌ته‌کانی زانیاری‌دا
مه‌له نه‌که‌نو ئاگاداری و شاره‌زایی زۆریان هه‌یه ، که‌چی نه‌و زانیاری و
کۆیایی و شاره‌زایی‌یه به‌هیچ کلۆجی سوودی پێ نه‌که‌یانده‌وه په‌ووشتی جوانی
نه‌کردوه و پالی پتوه نه‌ناوه بۆکردنی چاکه‌و بۆکه‌رانه‌وه له‌خراپه ، نه‌لانی
نه‌و زانیاری‌یه‌ی گولی سه‌رسه‌لوتنک وه‌یا ئاوی ناو به‌ر دوو زاخه‌ره و هیچی
به‌خۆیه‌وه نه‌لکوه .

به‌لام پێغه‌مبه‌ر - به‌پێچه‌وانه‌ی نه‌وانه‌وه - گیتی و که‌ردوون په‌راوی
کراوه‌یی و مامۆستای تایه‌تی بوو ، به‌سروشیتینکی خاوینو و به‌میشک و دایینکی
تینک نه‌چوو به‌ژیری‌یه‌کی سه‌رانی نه‌شتیاوه‌وه سه‌یری هه‌موو پارچه‌و به‌شه‌کانی
نه‌کردو نه‌ی روانی‌یه هه‌موو رووداویکی به‌ووردو درشتی‌یه‌وه و له‌هه‌ریه‌که‌یان

دەرسىكى ۋەرنەگرت : لەبىباباندا ، لەشۋانىيا ، لەكاروانا ، لەبازارەكانا
 لەبىبابانى نىۋدورگەى عەرەبا ، لەئاوو ھەوايا ، لەشاخو چىياو چەم و دۆزو
 يالو لمو بەردو خاك و خۆلداو ... ھتد لەئاسمانو ئەستىرەو مانكۆ رۆژو
 ھەرو بارانو سايبەقەو ھەتاوو .. ھتد لەھەرى ھەكە بىرىكى ئەكردەو ھەو
 پەندىكى ۋەرنەگرتو بەشىۋەبەكى نوئى مېشك و دل و دەرونى ئەكرايەو .

پاراستنى خوا بۆ محمد

شتىكى ئاشكرايە بەكن خوا ھەلى بژىرىئ بۆكارىكى گرنكى ۋەك
 پىغەمبەرىقى ئەبى مرۆبەكى پاك و خاۋىنو رىك و رەوان بىو دووربى لى
 ھەموو خراپەبەكى دەروونى لاشەبىو رازاۋەبى بە ھەموو رەوشتو خو
 جوانەكان ، ئەبى دەستىكى نېئى لەكەلىابىو بى پارىزى و ئاگادارى
 پەرەشى بكا لەدرىزاي تەمەنيا .

بەئاشكرا تەمە بەدى ئەكەيسن لە ژيانى عمدا - دروودى لەسەربى -
 لەئالىيەو تاگەۋرەبىو لەھەموو سوينو كاتىكا ۋە كو خۆى ئەى فەرموو :
 « پەرەردگارم لەلەبى كردم بەشېرىنى وئلى دادام » .

(ابن ھشام) ئەكئىرتەو : پىغەمبەرى خوا فەرموۋە : « بىرم دئ
 لەكەل منالانا بەردمان ئەكئىشا بۆيارى كردن ، منالان جەلكانىان داكەندو
 خستىانە سەرمليان تا بەردەكان ئازارىان نەدن ، منىش جەلكانى خۆم
 داكەندو خستىمە سەرملم - ۋەكو ئەوان - كوتوپر بىن ئەۋەى كەس بېنىم
 بەكئى شەقازلەبەكى لىدام وئى : جەلكانت لەبەربكەرەو منىش بەخىرايى
 لەبەرم كردنەو ھەربەتەنيا من بەپۆشتەبى بەردم ئەكئىشا » .

(ابن اسحاق) ئەلئى : لەكاتى دروست كردنەۋەى كەعبەدا پىغەمبەر
 (د . خ) لەكەل خزمەكانيا بەردى بۆئەكئىشا ، ئەوان ھەموو جەلكانىان

داکه ندبوو خستېوونیا نه سهرشانو ملیان تا بهرد نه یان رو شینې ، نه نیا پیغه مېهر جله کاتی له بهر اېوو ، عه باسی مامی پئی ووت : برزای خوّم توش جله کانت بخه ره سهر شانت با بهرد نزلرت نه دات . نه ویش به قسه ی مامی جله کانی دانه کهنې ، که چي دوس به چن بئ هوش نه که وئ و هاوار نه کا : جله کانم ، جله کانم . که جله کانی نه که نه وه بهر نه هل نه سن و ده ست نه کاته وه به نیش کردن . که عه باس لئی نه پرسن له وه لاما نه لئ : له چه اووه بانگیان کردم : به جله کانت خوّت دا پو شه .

(ابن الاثیر) نه لئ : پیغه مېهری خوا فهرموویه : « هیچ کاتی نه م ویستوه وه کرده وانه بکه م که له ده وری نه فامینتی دا با و بوون ته نیا دوو چار نه بن ، نه دوو چاره ییش خوی که و ره نه ی هیتشت و پاراسته یی ، نیتر چه زم لئ نه کردوون و نه م کردوون هه تا خوا خه لاتی پیغه مېهرتی بؤناردم .

شه وینکیان له سهراووردی مه که وه له که ل کسوریکه مهران نه له وه پران و وتم به و کوپه ی هاوشوانم : نه که رتو چاوه دیزی مېره کانی منیش بکه یت من نه چم بؤناوشارو له که ل نه و کوپو کالانه دا نه ختن یاری نه که م ، وتی باشه پرؤ . پرؤ ییشتم ناکه ییشته . قهراخی مالکان له وئ کونیم له ده نگی ده وئو له شال و نای و هه رایه ک بوو له مالیکه وه ، پرسیم : نه مه چریه ؟ ووتیان : شاییه . منیش دانیشتم تا کوئی لئ بگرم ، که چی خوا نه ی هیتشت بی بیستم و خیرا خوم لئ که وت و که رمای هه توی به یانی بیداری گردمه وه ، نه جا لیم داو چوممه وه لای هاوه له که م بؤم کتیر ایه وه . وه چاریکی تریش هه ربه و پنیهم کسردو به و جوړم به سه ره ات . وه له دزای نه وانه نیتر نزیکی نه و شتانه نه که وتوومه وه . »

(أم ایمن) کچی (عبدالمطلب) نه کتیر یته وه وه نه لئ : بتیکمان هه بوو

ناوی (بد) بوو ، هه مووسالتي نه بوتاليب هه موو خزمو كه سه كاني خوي نه برد بولاي و قورباني يان بونه كرمو مهرو مالاتي يان بوسه رنه برين ، به لام محمد - د.خ - هاوبه شي تيا نه نه كرمو نه نه هات و له هيچ بتيكيان نزيك نه نه بووه و ، تا چارنكيان نه بوتاليبي مامي و هه موو پوره كاني لني تووره بوون و وتيان : تني ناكه ين تو بوجي نايه يت بولاي بته كانمان ؟ و هاوبه شي كومه لمان ناكه يت ؟ .

نيمه زور نه ترسين له م كه مته رخه مي يه تو بهرامبهرى خوا كانمان . وازيان لني نه هينام له كه ل خويانا بردميان ، كه چونه نه وي نه ختي له كه سه كاني دوور كه و نه وه و كوت و پر به شپرزهي كه رايه وه ، وتيان : نه وه چيته و بوات لني هات ؟ ووتى : نه ترسم تووشى مه ترسى يهك بيم له لايه ن شه يتان و جنو كه كانه وه . و وتيان : نه ، تو به و پر ه و وشت و خسوه جوانه وه تووشى هيچ خراپه يهك نايه يت . ووتى : به خوا هه ركه له بته كه نزيك كه و تمه وه پياوئيكى سه رتا پا سپى دريژ بانكى كردم بؤدواوه ووتى : محمد نزيكى نه و بته نه بيته وه و ده واي نه م چاره به هيچ جوري تيكلاوى جهوني نه كردن و له بته كانه وه نزيك نه بؤته وه .

خوله پيشه وه و تمان كه به بوچه يراي راهيبي ووت : من زور رقم له لات و عوزايه .

به م پني به ده ست و ده سه لاتي نويئي خاويئي خوي په روه ردگار محمدى پاراست له هه موو خراپه يهك و په روه رشو په روه رده ي كرمو و پني كه يان به شيرينترين شيوه و جوانترين نيكاره وه ، هه تا ناماده بوو بؤوه ركرتني په يامي پيغه مبه رتي .

* * *

جهنگي فيجار

جهنگي (فيجار) واته جهنگي خهراپه و نارپه وایی ، وه نهه ناوهی لئی تراوه چونکه له مانکه یاساخ و ریزلئ گیراوه کانا (الاشهر الحرم) پرووی داوه وه به پئی باوویاسای عه ره به کان ههز له کۆنه وه له مانگانه دا جهنگ و ههراکردن یاساخ بووه ، بهراده بهک پیاو له مانگانه دا دوژمنی خوینته خۆی و براکوژی خۆی بدیایه دهنگی له که لا نه نه کرد ، وه له مانگانه دا بازاریان ته پرازانه وه له : (عکاظه) که له ناوهندی تأیف و نه خله دا بووه له (مجنه و ذی المجاز) که له نزبکی عه ره فاته وه بوون . بازارپی عوکاره که وره ترین بازاریان بووه ، له ویدا بویره به ناوبانگه کان جهوت پارچه هۆنراوه هه لواسراوه کان (المعلقات السبع) یان وتووه ، وه له ویدا وتارو دواندن ته وتراوه بیرو پراده رته پرا و چاو و پراو بۆ ئایین و بیرو باوه ره کان به سه رهستی ته کرا ، وه شانازی به نه ژادو تیره و که له ته کراو به پئی ترس هه رکهس چی له دلآبوايه ده ری ته پری .

وه له که له ته یاسایه دا و له که له ته یاساخ و ریزه دا هه ره له مانگانه دا چواو جار جهنگ پرووی داوه ، وه پئی یان وتراوه جهنگی فيجار و خراپکاری . وه محمد - د . خ - له جهنگی چواره م دا هاوبه شی کردووه .

جهنگی فيجاری به کهم :

له نیتوانی (کیمانه وه هوازین) دا بووه ، وه له م کاته دا ته مه نی محمد ده سالان بووه . هۆی ته جهنگه : به دری کوپی مه عه شیری غیفاری له بازارپی عوکاره دا شوینتیکی دیاری بووه تیا دانیه شتوه و شانازی تیا کردوه به سه ره ته مو تهوا ، رۆژی قاچی پائه کیشی و ته لئ : من که وره ترین پیاوی عه ره بم ، هه رکهس خۆی له من به پیاوتر دانیه نی شمشیری بدا له قاچه ،

پیاوئ له ولأوهات و ههلمهتی دایه و شمشیرینکی داله قاجی و قرتانی (یابرینداری کرد) وه لهسهر نهمه جهنگ بهرپا بوو له نیوانی دوو تیره که یانا .

جهنگی فیجاری دووهم : له نیوانی قوره یشو کینانه دابوو ، هوی نهه جهنگه ژنیگ له تیره ی بهنی عامیری بهکان له بازارپی عوکاره دا دانه نیشتی و کهنجینکی کینانه یی بهکان دهوره ی نه داو داوای لئ نه کا خوی پیشان بدات ، ژنه یش کوئی ناداتن ، کوپه که به دزیه وه له دوایه وه دانه نیشتی و داوینه که ی نه به ستیته وه به در کینکه وه ، که ژنه که هه ل نه سی هه موو لاشی له داوه ده ر نه که وی و دانیشتون به جارئ ده ست نه کن به پی که نین ، ژنه به مه زور نار ه حه ت نه پی و هاوار نه کا له به نی عامیری ، کوپه یش به مه نه زانی هاوار نه کا له به نی کینانه و جهنگ بهرپا نه پی .

جهنگی سسی بهم : له نیوانی کینانه و بهنی نه زری کوپی موعاویه دابوو ، هوی نهه جهنگه یش : پیاوینکی بهنی نه زر (بی نصر) ی قهرزی به لای پیاوینکی کینانه یی به وه نه پی و ته فره ی نه داو نایداته وه ، له سهر نه مه نه و دوو پیاوه تیک نه چن و له وه وه جهنگ له نیوانی دوو تیره که یازا بهرپا نه پی وه نه لین : جهنگه که در یژه نا کیشی و عه بدولای کوپی جو دعان قهرزه که نه خاته پی خوی و به وه جهنگه که کوتایی پی یه ت .

جهنگی فیجاری چوارهم : له وه جهنگه به پیغه مبهری خوا محمد - درودی له سهر پی - هاو به شی تیا کردوه ، نهه جهنگه له نیوانی قوره یشو کینانه له که ل ههوازینا رووی داوه . وه له م کاته دا محمد له ته مه نی پانزه سالیدا بووه ، وه له سهر نه وه په ییا بوو که (براضی کوپی قه یسی) کینانه بی (عروة الرحال) ی کوپی عتبه ی ههوازینی (گوشت .

ھۆى ئەمەيش : (نەمانى كوپى مندر) ى پاشاى حيرە ھەمووسالنى
 لە حيرەوۋە كاروانىكى بەبارى مىسك و شتى بۇنخۇشەوۋە ئەنارد بۇ بازارى
 عوكازە ، وە لەوئى ئەياندا بەكەلو پەلو پىتويستى ، وە ئەو كاروانەى لە
 پەناى پىاوينكى بەدەسەلاتى عەرەبىا ئەنارد تالەدزو چەردە بى پارىزى ،
 ئەوسالە (براضى كوپى قەيس) خۆى دانا بۇ پارىزكارى كاروانەكە ،
 وە (عروۋە الرحال) ى ھەوازينىش ھەرخۆى بۇ ئەوكارە ھەلبۇئارد ، وەنوعمان
 كاروانەكەىدا بەدەس عورەوۋە وە بەرپرازىش ئەمەى كىرت بەدەوۋە ، لە
 لەرىنگادا پىش ئەوۋەى بىگاتە بازار ھەلىكى دۆزى يەوۋە بەدزى يەوۋە عورەوۋەى كوشت ،
 ھەوازين كە ئەمەيان زانى ھەلسان لە كىنا ئەنى ، وە قورەيشەكان دىسانە
 پال كىناىى و جەنگ كەرم بوو ، ئەم جەنگە چوار سالى خابان ، وە لە
 سەرەتاى ئەم جەنگەدا تەمەنى محمد پانزە سالان بوو ، كە جەنگ كۆتاىى
 پىنھات تەمەنى نرىك بوو بووۋە لە بىست سالە محمد - د . خ - ھوبەشى
 كرد لەم جەنگەدا ھەندى ئەلئىن : تىرى كۆنە كىردەوۋە بۇ مامەكانى . وە
 ھەندى تر ئەلئىن : تىرى ئەھلويشت . رەنگە ھەردوو كىيانى كردىن .

ئەم جەنگە بۇ ماوۋەى چوارسال درىژەى كىشا ، لەسەرەتاوۋە ھەوازين
 زال بوون و ئەمانيان شكان ، بەلام لەپاشا ئەمان زال بوون بەسەر ھەوازىنا
 و كوشتارىكى بىن شماريان لى كردن . ھەتا عوبەى كوپى رەببە - كە
 كەنجى بو ھىشتا تەمەنى لەسى سال تىنە پەربىبوو - سواری و شترى بوو ھاتە
 ناوۋە پراستى ھەردوو كۆمەلەكەوۋە و بانكى كرد : ئەى نەوۋەكانى (مضر)
 لە سەرچى خۆتان لەناو ئەبەن ؟ ھەوازىنى وتيان مەبەستت چى يە ؟ وتى :
 رى كەوتن ، وە لىرەدا لەسەر ياساى رى كەوتنى تىرە پەرسى پىك ھاتن :
 بەم رەنگە ژمارەى . كوژراوى ھەردولايان بىكەن و ھەركاميان كوژراويان

زیاترین نهولایان خویتی زیاده کان بدن . وه له نهنجاما قورهش خویتی بیست پیاویان دا بههوازین و بهررازیس بوو به نمونونهی خراپه .

پهیمان (حلف) ی فضول

ژیان هرچهند لاپهړه کانی رهش و تاریک بن ، وه نه فامیتق هرچنده وه کو تاریکه شوی کاتی کیا رهشی بهارین و پهلو پو بهاوژی بؤناسمانهی دلی مرؤف ، وه خراپه هرچنده بهرزیتته وه و بلاوه بکا بهناو کؤمه لدا ، لهگهل نهمانه دا مانای خیرو چاکه لهناو دل و دهر وونی مرؤقه کانا هرسره بهرز نهکاته وه و رای نهو شینتی و شوړشی نیسا بهرپا نهکاو بهره و چاکه و جوامیری نهی باو رای نه کیشن . نه مه له لایه که وه .

وه نه لایه کی تره وه قوره یسه کان هستیان به وه کرد که نه و پروداوه ناله با رانهی دواي مردنی هاشمو (عبدالمطلب) هاتن به سه ریانا ته نیسا به هژی پهرت و بلاویان و به هژی چاوپری هیموو لایه کیان بوو له سه رؤکایه تی ، له سهر نه م بناغیه بوو عهره به کان ته معیان تی کسردن و ده ست درژی یان زده سه ریان و خراپکاری یان کرد له مه که دا .

له بهر نه مانه بریاریان دا : که له ناوخویانا کؤبوونه وه یه کی کشتی بکن ، وه له نهنجاما پهیمانان به ست له سهر نه وه : داد په روه ری بلاوبکه ته وه ونه یه لن زولم و ستم له وولاتیان بکری و هیارمه تی ستم لی کراو بدن و هقی بؤ بسیتنه وه و ده ستی زالم بیهستن . نه م پهیمانان ناونا (حلف الفضول) واته پهیمانی سه ندنه وهی مالی داگیر کراو ، وه محمد له م پهیمان به ستنه دا حازر بوو ، وه له دوايی دا نهی فهرموو : « له گهل مامه کانما حازری (حلف الفضول) بووم له مالی عه بدولای کوری جودعانا ، وه نه و پهیمانه نا کؤر مه وه به سامانی جیهان ، وه نه کهر نیسته شیش بانگ بکریم بؤ پهیمانی وه ها نامادهم

بۆھلۈبەشى تىايا .

ئەلین : ھۇى تايىھەنى پەيمانە كە ئەوھ بوو : پىاۋىنكى زوبەيدەيى بـ
بازرگانىتى ھاتە مەكە ، (عاص) ى كوپى واىلى سەھمى كەلوپەلەكەى
لنى كپرى و پاشان ھەقەكەى نەدايەو دەستى دەستى پىن ئەكرد ، ئەوئىش
ھەرچەندھاۋارى برد بۆھەوو تىرەكانى قورەيش بەلام بى سوود بوو كوئىيان
نەدايە ، ئەبجار لەبەيانى يەك كاتى قورەيشەكان لەنادىيەكەيانا بوون كابرا
ھاتە لاي كەعبەو ھۆنراۋەيەكى دانابسو لەبارەى خـۋى و قورەيشەوھ
خوتىندى يەوھ ، ئەم كردهوھە تىنكى كەورەى كرده سەريان ، (زبىر بن
عبدال مطلب) ھەلسايەوھو وتى : ئەمە وازى لنى ناھىترى ، وەبەشۋىن ئەوا
بەنى ھاشمو بەنى موتەلىب و بەنى ئەسەدو زوھرەو تەيمى يەكان ھەلسان و
پىكەوھ چوونە مالى عەبدولاي كوپى جودعان (كە پىاۋىنكى ريش سىپى و
بەدەسەلات و بەرىزو دل كوشاد بوو ھەموو رۋژى و شترىكى سەرنەبرى و
دەرخواردى خەلكى ئەدا) وەلەمالى ئەوا ئەوپەيمانەيان بەست ، ئەبجار
بەكۆمەلى چوونە سەرعاس وھەقى كاپرايان لنى سەندو دايانەوھ پىنى ، وەئەم
پەيمانە درىژەى كىشا ھەتا سەردەمى ھاتى ئىسلامى پىرۋز ، خۇبىن كومان
ئىسلام لەجوانتەرىن شىوھدا پارىزكارى ھەموو جۇرە ھەق و ماڤىك ئەكاو بە
بەشىن لەبەشەكانى باوھرى دانەنى .

دووھم رۋىشتىنى كەمد بۆشام

كاتى جەنكى فىجار كۆتايى پىن ھات و پەيمانى (فضول) مۇر كرا
تەمەنى كەمد - د.خ - لەدەى سىن يەما بوو ، خـۋنەم تەمەنەيش تەمەنى
كەنجىق و رابواردنەو تەمەنى ھەول دانە بۇ دەست خستىق مالى و سامان ،
كەمدەش . لاوتكە ، جوان و شىرىن و خۇش . بىكەوتوو و لەش ساغو بەھىز بوو

له گهل نه ویشا بولند هیمت و دروون بهرزو شیوه شیرین بوو ، له درېژای
 نه مه نیا لئی نه بینراوه که به شیوه ی که نجیتی بچولیته وه و ناره زووی رابواردن
 و به زمو ره زمی - وه کوو هاوسه رانی - کردین ، وه هروه ها کوئی له
 کۆکردنه وه ی مال و سامان نه بوو ، هه ولی نه نه دا بۆبه دهس هیتانی پله و پایه ی
 جیهانی ، به لکو به پیچه وانوه هه میسه ناره زووی ته نیایی و دوور که و تنه وه ی
 له کۆمه ل نه کرد ، وه پاکئی و نه مینی و راستیتی و بڅخیا نه تی و دهست و دم و
 دل پاکیتی کالای تایبه تی و هه میسه یی بوو ، وه به لایه وه و ابو که پیاو ته تی و
 که وره یی و جوامتری و اله پاکئی و خاوینی و ره ووشتی جواناو خزمه تی مرؤفا ،
 نه که له هه له شه یی و هه رزه یی و خۆمه ل برین و نازاردانی خه لکی دا ، وه نه که
 له سامانی که وره و مالی زؤرا - وه کوو پیوه ری نه فامیتی و ابو - وه له ژبانیایا
 رازی بوو به بچوو کترین به شو و مووچه . وه نه ی فرموو « نیمه چینیکین تا
 برسیمان نه بڅ ناخوین ، وه که خواردمان خۆمان تیرنا که یین » . وه خۆش-ی و
 رابواردن و له زهت چه شنن به لای عمده وه - د.خ - په یوه ندی به دل و
 دروونه وه بوو هه تا جهسته و لاشه . له بهر نه مانه محمد - دروودی له سه ربڅ -
 رازی بوو به وده سکه و ته که م و کوپه ی له شوانی و له ئیشه ساده کانی ترادهستی
 نه کهوت نه کهر نه بو تالیبی مامی وازی لڅ به یتایه .

به لآم نه بو تالیب که پیاو نیکی هه ژارو خیزان دار بوو نه ی و یست ئیشیکئی
 پر له سوود و قازانج بۆنه و برازا به ریزه ی بدوؤزسته وه ، هه والی زانی که و
 (خه دیجه) ی کچی خوه یلید له تیره ی به نی نه سه د له قوره یشا به کسری
 پیاو نه تیری بۆبازرکانی و کسری باشی نه داتی ، نه م خاتوخه دیجه یه ژنی
 بازرگانیکئی سه رمایه دار بوو . وه نافرته تیکئی ناوازه و به شه رف و به ریزو داوین
 پاک بوو ، هؤی ده سکه و تی نه و سامانه ی نه وه بوو ، دووچار له ناو تیره ی

مەخزومى دا شوى كوردبوو ، بەھۆيەھۆيە بووبو بەخاۋەنى ئەوسامانەى ، ۋە بە يارمەتى خزم و كەس و باۋەر پىن كراۋە كانيەھە پارىزكارى سامانە كەى ئە كورد .
 زۇر لە پياۋە ناودارە كانى قورەيش خوازىتىنىان كورد ، بەلام خەدىجە ۋەلامى كەسىمانى نەدايەھە ، چونكە ئەى زانى تەماعى مالە كەى كرتىۋونى ۋە بىرىارى وادابو كەخۇى بەبازركانى يەھە خەرىك بكاو ئىتر شو نەكات .
 ئەبوتالىب زانى خەدىجە بە كرى پياۋ ئەئىرى بۇشام بۇبازركانى ناردى بەشونىن محمدا - د . خ - كەلە تەمەنى بىست و پىنج سالىدابو ، ۋە پنى ووت : برازى شىرىنم من پياۋىكى ھەزارو خىزاندارم ، بىستومە خەدىجە پياۋ بە كرى ئە كرى ۋە كەل كاروانا ئەى ئىرى بۇشام ، ئايا تۇ ئارەزو ئە كەيت لەم رەۋەھە لە كەلىا بدوئىم ؟ ۋە بىش زانە بە ۋ كرى يەى بەخەلكى ئەدا من رازى ناپم ، محمدا - د . خ - ووتى : چىت بەلاۋە باشە وابكە .
 ئەبوتالىب چو بۇلاى خەدىجە و پنى ووت : خەدىجە ئايا ئەتەۋى محمدا نامۇزات بە كرى بئىرى لە كەل كاروانا دووقاتى فلان و فىسار كرىى بۇ داپنىى ؟ خەدىجە ووتى : تۇنە كەر بۇبىكەنە يەك داۋات بگردايە كەرقمان لنى بوايە بەگوئمان ئە كرى چجای بۇخزمىكى بەرئىزى ۋە كوۋ محمدا .
 ئەبوتالىب ھاتەھە ۋەم ووت وئزەى بۇ محمدا كىرئايەھە وتى : ئەمە رۇزى يە كە خوا بۇى ناردوئىت .

(ابن الأثير) ئەلن : « خەدىجە خۇى ناردى بۇلاى محمدا - د . خ - ۋە لە بەر ئەو ئەمىنى ۋە دەس پاكى و راستى و جوامىرى يەى محمدا پىن ناسراۋ بوو ھەۋالى بۇ نارد كە ئە كەر بچىت بۇ شام بۇ بازركانى دوۋچەندانەى خەلكى كرى و موۋچەى بىن ، ۋە محمدايش رازى بوو .

خەدىجە كاروانى خستەرى و داىە دەسى محمدا نۇكەرىكى خۇيشى

که ناوی (مه‌سره) بوو له‌که‌لا نارد ، هرچه‌نده به‌سهرزاري به‌ناوی یارمه‌تی‌دانو خزمه‌تی محمدو تاکاداری کردنی کاروانه‌که‌وه بووه ، به‌لام - وادیاره - له‌راستی‌یه‌که‌یا بۆ چاودیری کردنی کارو کرده‌وه و خوو ره‌وشتی محمد بوو ، چونکه خه‌دیجه له‌هموو پرویه‌که‌وه له‌محمد رازی‌بوو - حه‌زی کرد بزانی وه‌کو به‌رواله‌ت و دیمه‌ن نه‌وه‌نده په‌سه‌ندو شیرینه له‌هموو پرویه‌کی‌تری ژیانیشا هر‌وا ناوازه و رینگ و پیکه ؟ خۆبێن کومان به‌سه‌فه‌ریکی زیاد له‌دوو مانگی مرۆف به‌ته‌واوی ده‌رته‌که‌وئ و نه‌ناسرئ ، بێ‌کومان خه‌دیجه ناواته‌خوازبوو که‌ که‌نجیکی وه‌کو محمد - د . خ - بیه‌ته‌ هاوسه‌ری ژبانی نه‌گه‌ر مرۆیه‌کی رینگ و پیک بێ ، بۆیه مه‌سره - هه‌میشه چاودیری محمدی کرد له‌رۆیشه‌تیانه‌وه تا هاته‌وه‌یان .

کاروان ده‌شت و بیابانی دایه به‌رو تی‌په‌رئ و به‌ (وادی‌القری) و مه‌دیه‌ن و ناوچه‌ی (تمور) دا وه‌له‌م رینگه‌یه‌دا محمد - درودی له‌سه‌ر بێ - زۆرشتی‌وای بینی که‌سه‌رنجی زیاتر پابکیشئ و بیخاته جیهانی بیر کردنه‌وه‌وه به‌م پنی‌یه‌ چونه‌ شام و اکرین و فرۆشتن و ئیش و کاریان به‌جئ هیتا و به‌قازانج و ده‌سه‌که‌وتیکی زۆروه‌که‌رانه‌وه و توشی هیچ جزیره‌زه‌زه‌ر و زیانیک نه‌هاتن که‌نزیکی مه‌که‌ بونه‌وه‌وه که‌یه‌شته (مرالظهران) مه‌سره‌وتی به‌محمد : واجوانه‌تۆ له‌پیشه‌وه برۆیته‌وه‌وه مژده‌ی که‌رانه‌وه‌وه بێ‌وه‌یی و قازانجمان بده‌ی به‌خه‌دیجه ، چونکه ئیسته‌ چاوه‌رئ بیمان نه‌کات . خاتو خه‌دیجه ماوه‌یه‌ک بوو به‌رۆژ نه‌چوه شوئینیکی به‌رزوئه‌ی‌زوانی بۆ رینگای شام و چاوه‌رئ‌ی که‌رانه‌وه‌ی محمدو کاروانه‌که‌ی نه‌کرد ، رۆژی و شتر سواریکی به‌دی کرد و دل‌ی که‌وته لیدان تا بۆی روون بۆوه نه‌وه و شتره‌که‌ی خۆیه‌تی و سواره‌که‌ش محمده ، که‌هاته به‌ره‌وه به‌پیی‌یاساپیش‌وازی

لڼ کړدو به خیر هاتنه وی کړد ، دواى که میک حسانه وه که وټنه باسی
چون هاتنه وه و کړین و فرۆشتن و قازانچ و سوود و ویش و کاره کانیان و خه دیچه
زور دلشاد بوو له هه موو کارو پارټکیان .

پاشان کاروان هاته بهر به و ساته ر کرا و که لوی بهل خرایه ژووره وه
مه یسه ره هاته لای خاتو خه دیچه و به درټزی و به وردی - وه گو تواماری
کړدین - که وټه خواندن له باره ی عمده وه له : په وشت و خووو دلسوژی و
نارامو جوامیری و نه مینی و ده سو دهم و دلپانگی و سوزو به زه یی . .
باسی قازانچی زور و به ایشاوی چهند نه وه نده ی چارانى بو کړد ، وه له و
پرووه که له پڼی که وټیا نه وه هه تا هاتنه وه یان ته که هه ورینکی سپی
به سه ریانه وه بووه و سینه ری بو کړدون و له که رماو نارح ته ی رینکا یاراستوونی ،
وه له نزیکی شام راهیپیتکی نه ستورایی باسی که وره یی و پایه ی پاشه پوژی
محمدی کړدوه و ناسیو به تی و داوای کړد له مه یسه ره که ناکاداری بکاو
له پیلانی جووله که یی پارټزی و ، که لڼ شتی کړتکتر و سه رسو پڼه ری
تری له وانهی که دیووی بوی کټرایه وه .

بهم باسو خواسه چهند نه وه نده ی چاران خوشه ویستی و پڼی محمد
له داسی خاتو خه دیچه دا جن کیر بوو ، بریاری دا نه که ر محمد پڼی رازی پڼ
شوی پڼ بکا .

شو و کړدنی خه دیچه به محمد :

هه تا پڼی نه چرو خوشه ویستی محمد له دلی خاتو خه دیچه دا زور
نه بووو پهری نه سهند ، وه هر چه نده تا نه وکاته ولامی نه و هه موو که وره و
سه روکانه ی قوره یشی نه دا بزوه که خوازینینیان کړد بوو ، به لام نیسته
نه پڼی خوی ته مهنی که وره بووه و که یشتو ته چل ساله و محمد لایکی شوخ

شەنگە و لەسەرەتای ژيانايەو تازە تەمەنى گەییووە تە بیست و پێنج سەل ،
 وە مرۆفیکى وانى یە گە سوورو هەتەربى لەسەر مال و سامان تا بەهۆى
 تەمەمەو چا و لە هەموو شتى بقونجینى ، لەبەر ئەمانە پرکیشى نە کرد پنى .
 رابگە بەنى و ئەیهوئى شووى پنى بگا ، وە ئەترسا ئەو ئارەزووى خواستنى
 ئەمى ئەبن ، بۆیه هات ئەم رازونیا زەى لای خوشکە گەى خۆى باس کرد
 - وە گە هەندى ئەلین - یالەلای (نەیسە) ی کچى (منیە) ی هاوولی
 - وە گە هەندى تر ئەلین - وە داواى لى کرد گە بچیتە لای محمدو لەم پروهو
 بى دوینى . ئەویش هاتەلای و پئىوت : بۆچى ژن نەهینى ؟ محمدیش
 وتى : سامان و مالم نییە ، وتى : باشە ئەگەر بانک کرای بۆلای جوانى و
 شەرف و مال و سامان و داراى تۆ و لامت چى ئەبن ؟ محمد وتى : ئەو
 چۆن و کئى یە ؟ وتى : خاتو خەدیجە وتى چۆن خۆهەموو بیاووە گەورە کائى
 هۆزە گەى داوايان کردوو و شووى پنى نە کردون ، وتى ئەو یان لەسەر من .
 ئەلبەتە محمد بەدل ئیشە گەى پنى خۆشبوو بۆیه فەرمووى : ئەگەر واپى باشە
 و زۆرم پنى خۆشە . کاتى نەیسە هاتەو و باسە گەى بۆ خەدیجە گێرا یەو
 خەدیجە داشادبوو کاتىکى نزیکی دانا بۆ خوازینى و جئ بە جئ بوونى
 بەیهک گەیشتیان .

محمد لەم پروهو لە گەل مامە کانیادواو ئەوانیش چون بۆلای عەمرى
 کورپى ئەسەد گە مامى خەدیجە بوو خوازینى یان لى کرد ، چونکە خوە یلیدی
 باوکی خەدیجە لە جەنگى (فجار) ایا لە پیتشترا کۆچى کردبوو ،
 ئەبوئالیب وتى : سوپاس بۆ ئەو خوايهى کردوینى بە ئەوێ ئیبراهیم و
 ئیسماعیل و بە پاسەوان وزى یەوانى ماله پیرۆزە گەى و بە ئەمین داری
 حەرەمە گەى ، وە بەو بۆ ئەیهووە کردوینى بە گەورەى عەرەب ، پاشان . محمدى

برازام - وهكو تهزانن - هيچ پياويك نى به هاوتايى بىكا
 له كهوره يى و ژيرى و جوانى و پله و پايه و جواميرى دا ، به لى سامان و
 دارايى كه مه به لام سامان وه كو سيبه روايه و نه روا و نامينيته وه ، داواتان
 لى ته كه م خه ديجه ي بده نى ، وه خه ديجه يش خوى پنى خوشه و ناره زوى
 له هاوسه رتي محمد هه يه ، وه بيست و شتر ماره يى پيشه كى و پاشه كى
 نه دات .

مامى خه ديجه يش ووتى : به راستى محمد پياويكى شايا نه و چيى كى
 شانازى يه و ده ست به پروويه وه نانرى و كاره كه يان پروزين و به خوشى پيكه وه
 بژين . وه هه رته و رژه خه ديجه يان له محمد ماره كرد به پنى ماره كردنى
 شهرى و له سه ر شه ريه ته كه ي نيراهيم وه به پنى ده ستورى كه هوره كانى
 قوره يش شايى و ناهه نك كى تر او محمد - د . خ - چوه سه ر ماله كه ي
 خه ديجه .

نه م ژن هيتانه ي محمد و نه و هاوسه رتي يه له كه ل ژنيكى به شهره فى
 وه كو خاتو خه ديجه دا تينيكى كه هره ي هه بوو بۆ كه شه پى كه بيشتنى له
 هه مو و پروويه كه وه ، چونكه به هوى مال و سامانه كه ي خه ديجه وه ده سه لانى
 پهيدا كردوه و له نيش و نازارى نه بوونى و رهنج كيشان رزكارى بوو ،
 وه كاتى بۆ خوش بوو بۆ بير كردنه وه و سه ر نهج دان و تى بيى كردن له كه ردون
 و بوونه وه . وه په يوه ندى ژن و ميردايه تى له نيوانى انا جوانترين شتوه و
 شيرينترين ديمه ن و به ريزه رين نيكارى هه بوو ، وه له چوار چينه وه به ركى
 خوشه ويستى و شهره ف و ريزه كرتن له به كترين دا دريژه ي كيشا هه تا
 خاتوخه ديجه له ته مه نى (65) سالىدا كه ميتك له پيش كوچيانا بۆمه دينه
 كوچى دوايى كرد .

وه ههتا ئهوكاتهى محمد - د . خ - ژنى ترى نههينا ، وه بيجگه له ئيبراهيم - كه له ماري بهى (قبطى) بوو - مناله كانى محمد كه بريتى بوون له قاسم و زهينه ب و رقيه و ئوم و كوشوم و فاطمه و عبدالله (هه موويان له خاتو خه ديجه بوون ، قاسم كاتى مرد نهوه نده كه وره بوو بوو نهى توانى بو خۆى سوارى و لاخ پين وه عه بدولا - كه (طيب) و (طاهر) يشيان پين نهوت - به منالى مرد .

بن گومان مردنى ئهم دوو كوره زور تيفى كرده سهردلى ئهو پلوكو دايكه بهريزانه ، چونكه نه بوونى كور (ياوه كو ئه لين و مچاخ گويزى) به پينى سروشت و باوى ناوكۆمه ل - به تايبه تى له كاتى تيرمو هۆزبازيدا - زور گرانه به سه ر دل و دهرونه وه ، ئه لبه ته ليره دا خه ديجه زياتر دلگران بووه . خۆتازه ته مهنى دريژو كاتى منال بوونى به سه رچوه و ، وا دوو كوره كه شى مردن و كورپى ترى نه ماوه . وه محمد - د . خ - هه رچه نده خۆيشى پينى ناخۆش بوو به لام هه ر دلخۆشى خه ديجه ي ئه دايه وه ، بو پر كردنه وه ي ئهم كه له به ره كه وره به ، هات به نده به كى كرى كه ناوى (زيد) كورپى (حارث) بوو ، وه به پينى باوى ناو كوره يشه كان نازادى كردو كردى به كورپى خۆى ، وه ئيتر به كورپى ئه وان ئه ناسرا و به ناوبانگ بوو . كچه كانى زهينه ب كه كه وره كه يان بوو ماره ي كرد له (ابوالعاصى) كورپى (ربيع) ي (عبدالشمس) كه خوشكه زاي خه ديجه بوو ، وه به لايه وه مايه وه تازه ينه ب ويسق كۆچ بكا بو مه دينه (وه كو له مه و دواباسى ئه كه ين) . وه رقيه و ئوم و كوشومى ماره كرد له (عتبه و عتيبه) ي كورپى (ابولهب) ي مامى ، به لام له دواى بوونى محمد - درودى له سه ر پين - به پينجه مبه ر و هاتنى ئيسلام ئه بوله هه ب زورى كرد له كوره كانى پينى ته لاق دان ،

هه‌رودوا عوسمانی کورپی عه‌فان ماره‌ی کردن و به‌بێ نه‌وه‌ی منالیان له‌دوا به‌جێ به‌ئێنی ، کۆچی دوا‌یی‌یان کرد ، وه‌فاطمه‌ دوا‌ی کۆچ کردن بۆمه‌دینه‌ عه‌لی کورپی نه‌بی تالیب ماره‌ی کرد . وه‌خساتو فساتمه‌نه‌بێ کچه‌کانی تری له‌ ژبانی محمدا مردن ، وه‌هیچیان منالیان له‌دوا به‌جێ نه‌ما .

به‌لێ به‌هۆی سامانه‌که‌ی خاتوخه‌دیجه‌وه‌ محمد (د . خ) ده‌وله‌مه‌نده‌بوو ، به‌لام نه‌ک وه‌کوو ده‌وله‌مه‌نده‌کانی تر بکه‌وته‌ شانازی و لووت به‌رزی و خۆ هه‌ل‌بێن به‌سه‌ر نه‌م و نه‌ودا ، به‌لکو به‌پێچه‌وانه‌وه‌ هه‌تا پنی نه‌چوو ره‌ووشتی جوانتر و خروی شیرینتر نه‌بوو ، هه‌میشه‌ هه‌ولی نه‌دا بۆ یارمه‌تی دانی هه‌زاران و ده‌سه‌گرتنی لێقه‌وه‌اووان و به‌زه‌یی و سۆز تیا‌یا به‌رزنه‌به‌وه‌و بوو بوو به‌نموونه‌ی جوامیری ، بۆله‌ناو قوره‌یشه‌کانا به‌راست گۆو نه‌مین ناوی ده‌رگه‌دبوو .

دروست کردنه‌وه‌ی که‌عبه

محمد - درودی له‌سه‌ر بێ - هه‌رچه‌ند له‌خه‌راپکاری و نه‌فامتی داهاوبه‌شی قوره‌یشه‌کانی نه‌نه‌کرد به‌لام له‌که‌ل نه‌وه‌یشا وازی له‌تیکلاوی‌یان نه‌نه‌هینا ، وه‌له‌دروست کردنه‌وه‌ی که‌عبه‌دا هاوبه‌شیکێ دیاری کردن .

له‌وسه‌رده‌مه‌دا لافاوێکی که‌وره‌ دیواره‌کانی که‌عبه‌ی رووخان ، وه‌له‌پیش نه‌وه‌یشا ئاکریک له‌قو لۆقی گه‌ردبوون . له‌به‌رته‌مه‌ قوره‌یشه‌کان ناچاربوون به‌دروست کردنه‌وه‌ی سه‌رله‌نوێ ، وه‌له‌وه‌ پیش زۆرچار بیریان له‌وه‌نه‌کرده‌وه‌ که‌بێ روخیش و دروستی بکه‌نه‌وه‌و سه‌ریش بکرن ، چونکه‌ تانه‌وساته‌ سه‌ری نه‌کیرابوو دزو پیاوخه‌راپه‌کان نه‌چون شته‌ گران به‌هاکانیان نه‌دزی ، به‌لام نه‌یان نه‌وێراو نه‌ترسان خوا‌ی که‌عبه‌ نا‌رازی بێ و تووشی نه‌شکه‌نجه‌و ئازاریان بکات ، وه‌له‌م رووه‌وه‌ نه‌فسانه‌و درۆی زۆر هه‌له‌به‌سه‌را بوو و بلاوه‌ی

کردبوو ، بهلام هاننی ئەم لافاوه ناچارى گەردن بە تىكدانو تازه کردنهوى
ئەگەرچى بە ترسو لەرزووه دەستیان بۆ ئەبرد .

و بەرپى کەوت لەوکاتدا دەريا دابووى ئەگەشتى پياوێكى رۆمى (باقوم)
ناو شکاندبووى و فرى دابووه قەراغەوه لەلای (جده) ، وە کابراش لەبەناى
وخانو دروست کردنا شارەزابوو . قورەيشەکان کە بەمەيان زانى وە لىدى
گورپى موغیرەو کۆمەلێکیان نارد بۆ گەردن تەختەى گەشتى بە کە بۆسەر گەردن
کەعبە ، وە لەگەل باقوم دا رى کەوتن : گەشتى بەگەيان لى گەردن و خۆبىش
لەگەيانا بۆ دەستیان لە دروست کردنهوى گەعبە دا .

قورەيشەکان دیوارەکانى گەعبەيان کرد بە چوار بەشەوه و هەر بەشەيان دا
بە تیرە یەکیان بۆ تىك دان و دروست کردنهوى . لە پيشەوه گەعبەيان ئەیان
ئەوێزا دەستى پى بکەن هەتا وە لىدى گورپى موغیرە - دواى نزاو پارانەوه
لەخواکانیان - بەمە ترسى یەوه دەستى کرد بە تىك دانى لای روكنى یەمانى یەوه
خەلکى هەموو سەیریان ئەکرد بۆ ئەوهى بزانی چى بەسەردى ، گەشەوێكى
بەسەرا هات وە لىد تووشى هێچ نەبوو هەموو لایەکیان دەستیان کرد بە نیش
کردن . وە محمد - دروودى لەسەردى - ئەگەل مام و خزمەکانیا نیشى ئەکرد
و بەردى ئەگیشا ، دەستیان گەردە بناغە دانەوهى هەتا گەبیشتنە سەر
بەردىكى سەوز رەنگ هەرچى پاچو قولتکیان لى ئەدا کارى لى نەتە کرد ،
لەوێدا وێستان و گەردیان بەبەتەرەت و دیواریان لەسەر هەل ساند ، وە لە
گەژەکانى دەورى مەگەدا بەردىكى شین هەبوو لەوهيان ئەهینا بۆ دیوارەگەى .
دیوارەگەيان بەرز کردەوه تاکەبیشتنە چىکای دانانى بەردە رەشەگە
(الحجر الأسود) لىرەدا تىك چوون و قرەو هەرا بەرپابوو لەسەر ئەوه گەن
ئەو بەردە دابنن و ئەو ریزو شانازى یە مێرووى و نایىنى یە دەست گەوێ ؟

وهه هه رتیره نهی ویست نهو شهره نه دهس خۆی کهوی ، تا بههری (عبداللار) و بههری (عدی) په یمانیان بهست تاکیانیان تیابن نه هیلن کهسی تر نهو بهرده دابنن ، وه خه ریک بوو بیته هۆی جهنکی خویته لوی و به کتری له سهه ر بپه نهوه ، که (أبوامیه) ی کوری (مغیره) ی مه خزومی - که ریش سپی و ریزلن گیراوی نهو کاته ی قوره ریش بو - زانی خه ریکه نه قهومی ، بانگی کردنو پنی وتن : نیوه چه که مینک دابنن و هه رچوت کهس له راکه ی دهره نه چن ، وه به کهم که سن له لای (سفا) وه هات بیکه ن به چه کهم . به فهرمانی خوا به کهم کهس له لای سه فاره هات محمدی کوری عبدالله بو - د . خ - ، هه موو وتیان : به خوا باش بو ، (محمد الامین) بوو هات و رازین چه که مو ناو بژی کهرمان بن . که محمد له نیش و کاره که تن که یی تۆزی بیری کرده وه و فهرمووی : جاجمی یاشتیکم بۆ بنن ، که بۆیان هیناو رای خست و بهرده که ی خسته ناوو فهرمووی : با سه رۆکی هه رتیره ک چمکیکی بگری و به رزی بکه نه وه ، به و پنی به به هه موولا به کیان بهرده که یان به رز کرده تا که بیسته جیکاکه ی خوی نینجا خۆی دهستی برد هه لئ کرت و له جیکاکه ی خۆی ادا ی نا . وه بهم جزره ناژاوه که ی گۆتایی پنی هیناو هه موو تیره کانی کرد به هاوبه شی نهوشانازی به و کیو گرفته ی کووشاد کرد . به له و کاته دا محمد - د . خ - له ته مه نر سی و پینج سالی یابو .

تیک چوونی دهسه لات له مه کهدا :

له پاش مردنی (عبدال مطلب) قوره ریش پیاوینکی وایان نه بوو بتوانن له هه موو روویه که وه نیشروکاره کان بگریته دهس ، وه نارینکی له نیوانی بههری هاشمو بههری تومه بهدا رووی دا له سهه ر کار به دهستی ، وه نه هه ریش سهه ری کیشابۆ نه وه کاورووو جووله که کان ترسیکن وایان . له عه ره به کان نه میتن ،

وه به ناشکرا له وهخت و بڼه وختا بانکهواز بؤ نایینه که ی خوځیان بکه نو له دژی بت په رسنی بدوون و کالته به بت په رسته کان بکه ن . نه مه له لایه که وه ، وه له لایه کی تره وه تن که یشتوانی عه رب باوه پریان بوو به خوای په روه ردگار به لام بته کانیان نه کرد به هاوه لو تکاکر و نریک خه روه ی مه ردم له په روه ردگار .

قورئان نه هرموی : [وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ؟ لَيَقُولُنَّ خَلَقْنَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ] سورته تی (الزخرف) واته : نه که له (بت په رسته کان پرسیت کی ناسمانه کانو زه وی دروست کرده ؟ ، نه این : خوای به دسه لاتو زانا دروستی کردون . [وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَنْبَغُهُمْ إِلَّا لِيُقْرَبُوا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى] سورته تی (الزمر) (۳) واته : نه وانهی بیجکه له خوا چهند دؤست و چهند بتیکیان بؤ خوځیان داناوه نه این : هر له بهرته وه نه یان په رستین که له خواوه نریک . ان بڅه نه وه .

بت په رستی که وته له رزه :

هه ندی له بت په رسته کان له م دواپی به دا که وته کومانو دوودلی له بت په رستتا و باوه پریان پی نه ماو نه که پان بؤ دؤزبنه وه ی نایینی راسته قینه . .

کاتی که قوره یش له جه ژنی (عزی) دا له (نخله) کؤبوونه وه به کیان نه کرد (زید) ی کوری (عمرو) و (عثمان) ی کوری (حویرث) و (عبیدالله) ی کوری (جحش) و (ورقه) ی کوری (نوفل) یان این جیا بوونه وه ووازیان له بت په رستی هینا و پریان و ابو بت په رستی سه رلی شیواوی و کومرایی به و پتویسته نایینیکی تر بدؤزبنه وه که شاپسته ی

ناده میزادین .

(زید) ی کورپی عمر که پرایه وه سه ر نایینه که ی ئیبراهیم و
و دهس بهرداری ژنه که ی و مامی (خطاب) بوو .

بوخاری پریوایه تی کردوو له نهمای کچی (ابوبکر) وه :
« زه یدی کورپی عمری کورپی نه ونه لم بینی پراوه ستا بوو پشتی دابوبه
که عبه وه و نه یوت : به خوا نه یی کرؤی قورپه ییش بیچکه له من که ستان
له سه ر نایینه که ی ئیبراهیم نه ماوه ته وه . وه نه یی نه هیشت کچ زینده به چال
بکری ، وه نه یوت به و باو که ی نه ویست کچی خوی زینده به چال بسکا :
من بژت به ختیو نه که م و اینی وه رنه گرت و به ختیو نه کرد تاکه وره نه بوو ، نه بچار
پتی نهوت : نه که ر نه ته وی بی به ره وه ، وه نه که ر چه زیش نه که ی من
به ختیو نه که م » .

عثمانی کورپی (حویرث) که خزمی خه ریجه بوو چوو بژ ناو
(بیزنطی) به کان و بوو به گاور ، وه له لای قه یسه ر (پاشای روم) زور
به ریز بوو .

(عبیدالله) ی کورپی (جحش) هه ره بو پی به مایه وه تاموسلمان یزو
کوچی کرد بژ چه به شه له که ل موسلمانه کانا ، به لام له وی بوو به کاور و
له سه ر کاورتی مرد ، وه نوم و حییه ی کچی نه یوسوفیان که خیزانی بو
مایه وه تاله پاشان پیغه مبه ری خوا - درودی له سه ربین - ماره ی کرد و
بوو به دایکی موسلمانان .

وه ره قه ی کورپی نه ونه ل بوو به گاور ، وه نه لین : هه ندیکی له ئینجیل
وه رگنیرایه سه رزمانی عه ره یی .

* * *

باری گیتی له پیش هاتنی ئیسلامدا

له پیش هاتنی ئیسلاما باری مرۆڤایه تی له هه موو روویه که وه نه و په پری پله ی کخرایی و ناله باری کرتبوو ، وه شیرازه ی پچرا بوو به پرا ده یه ک که ییشتبووه لیواری چالی له ناوچوون نه که ر یارمه تی و به زه یی خوا فریای نه که و تایه و پیغه مبه رتکی وه کو حمدو ئاین و به رنامه یه کی وه کو ئیسلامی بۆنه ناردا یه ، وابۆته م باسه نه چین بۆلای مامۆستا و زانای به رزی هیندی (أبو الحسن الندوی) له په راوی (ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمین) وه هه ندی دینین :

سه رنج دان له ئاین و ئوکه ته کان

ئاینه که وره کان بوو بوونه یاری دهستی تیک دهرو ناپاک و چاوچنۆ که کان ، به پرا ده یه کی وا که نه کیانیان مابوو وه نه وینه و نیکار ، وه نه که ر ئایندهاره کانی پیشوویان به اتنا سیه وه نه یان نه ناسینه وه ، وه باری شارستانی و زانیاری و حوکمرانی و رامیاری بوو بوون به شاتۆ بۆ پشتیوی و بی باوه پری و خراپکاری ، به پرا ده یی که مرۆڤه کان هه ر به ده ردی خۆیا نه وه نه یان نالاندو پنیان نه نه کرا په یام و مه شخه لی رزکاری هه ل بکرن و رینکا بۆ مرۆڤه کان رۆشن بکه نه وه ، وه نه وه نده لاوازو هه ژار بوو بوون که نه ئاینی تکی راسته قینه و نه یاسا ده ده ستوور تکی ریک و پیکیان بۆ فرمان په وایی مرۆڤ مابوو .

گاوریتی له سه ده ی شه شه میا :

ئاینی عیسا پیغه مبه ر - درودی له سه ربی - به وشیه یه نه بوو که ده ولت له سه ر به نده کانی برواو شارستانی یان له سه ر دا به زریتیت ، چونکه بریتی بوو له چه ند ده سه ته یه که له پری و شوینی عیسا پیغه مبه ر و له وینه یه کی ساده و شیرین له باسی تاکو ته نیایی خوی که وره دا و له پالفته کردنی

دل و دهرن و وینهیان .

وهلهسهر ئەم شیوه پراسستەى خۆى مايهوه هەتا (پۆلس) هات و دەستى بەسەراگرت و پزوشنايى بەكەى شاردهوه و خاراڤاتى نەفامىتى و بت پەرسەتتى تىكلاوکرد ، وه كاتى (قسطنطين) هات ئەوهى كەماپوى لاى برد و ئايىنه كە بوو بەشتىكى تىكلاو له خەراڤاتى يۆنانى و بت پەرسەتى رۆم و ئىفلاتۆنىتى مىسىرى و كۆشه نشىنىتى (رهبانىته) ، وه پرى و شوین و تهعالمهكانى عيسا پىنخەمبەر - د . خ - توووانهوه و داپۇشران .

ئىره دا گاوره كان بوون بە چەند بەش و كۆمه لهوه بهۆى مشت و مەر و ناپىكى لهراو بر او رىبازا ، وه به شه كان بوون بە دوشمى بەكتر به راده يەك كە چەند شوپش و چەنگى خويناوى له نىوانيانا به راپا بوو مليونه ها قوربانى تيارا .

تێكچونى كۆمه لایهتى و ئابوورى :

شیرازەى كۆمه لایهتى پچراو ناپىكى ناو كۆمەل كە بيشته ئەوه پەرى پلهوه ، وه له لایه كى ترهوه خەرچ و باج و كۆمرك پەرهى سەندو زۆر بوو بە شىوه يەكى وه هاهمەردمه كان له (میری) بىرار بوون كە ئاواته خواز بوون به هەر جۆر بهوايه خۆيان له دەستى رزگار بکەن ، وه بهم بۆنه يهوه چەند راپچەنين و شوپشيك پرووى دا ، وه هەر له سالى (۵۳۲) ز بهس له پایته خته كەيانا (۳۰,۰۰۰) كەس كوژرا . وه له كەل بارى هەژارى و نەبوونى يا ئىسراف و رابواردن پەرهى سەندو بو به باو ، كە هەر كەسه تهنيا بىرى له وه ته كردهوه چۆن مال په يابكات و له رابواردنو شتى پر و پوچا بهختى بکا .

بەره ته كانى رهووشت و داوین پاکی پووكانهوه و له ناوچون و بى ئابرووى بوو به باو ، به رەنگى زور بهى خەلكى ئەيان ويست به سهلتى

بژین و ژن نههینن و هرگاه بیانهوی ئارهزو بهسه ربهرن بهین شهرم و
فرس دهستیان نه کهوی .

نهم باره ناله باره دی دهوله تی رۆم سه ری کیشا بۆ ولاته ژیرده سه کانیش ،
میسر که یه کیک بوو له وولاتانه که بیروه پله یه کسی نسا په واوه چ له پرووی
نایشه وه وه چ له پرووی ره وشت و ئسا پرووه وه ، وه چ له پرووی ئابووری و
بهروبووم و ژبانوه ، وه هه زچه ند به ناو بو بوو به کاوور به لام به هوی پشیوی یه وه
نه ی نه په ر ژایه سه ر تایین یا سه ر ئیش و کاری ژبان .

وه حه به شه که دراوستیی نه و ده و له ته بوو له که له نه و ده دا که به کاوور
نه ژمیران چه ند بتیکیان هه بوو شان به شان ی کاووریتی نه یان په رستن ، وه
سه ر به ستی و نازادی نه ما بوو به کۆیله یی نه ژبان .

وه ئومه ته نه و روپایی یه کانی خۆر ئاواو ژووروو له شه پۆلی نه فامیتی و
نه زانین و تاریکایی دا ته پاوتلیان نه کردو جیکایی به زه یی هه موو مرۆ ئیککی
خاوه ن سه ژبوون ، چونکه شه روشو ژبوو تنه کچون و کوشتن و برین و دوریتی
له گیانی شارستانیتی و زانیاری و جوامیری بوو بووه کالای بالایان ، وه له
نیوانی کاووریتی و بت په رستی و خه رافیانا نه ژبان و مانای مرۆ قایه تی و
شهرم و ئابروویان له ناوا نه ماما بوو .

وه به شیه یه کی کشتی باری شه وه زه نکو تاریکایی هه موو نه و روپا و
ژیرده سه کانیانی دا کرتبوو ، وه نه مه یش له سه ده ی پینجه مه وه بۆ سه ده ی
ده یه م - بگره به م لانریشه وه - درێژه ی کیشا ، وه ژبانیان له که ژیتی و
دور نده یه تی یه وه نزیکتر بوو تا مرۆ قایه تی .

جووله که :

جووله که به ناو نه و روپا و ناسیاو نه فه ر یقادا بلاوه یان کردبوو ، نه مانه

له کهل تهوهدا که خواهنی نایینیکي پيرو باوه پرو ياساو دهستور دارو
 ناشکراو رږشن بوون هيچ جزره دهستیکيان نه بوو له شارستانيتي و رامیاری
 و له فرمان پوهایی دا ، وه به دريژایی میژوویان ژیر دهستهی نه مونه و
 نمونهی خواری و بڼه دهسلاتی و په رته واره یی بوون وه له لایه کی تره وه
 همیشه نمونهی چا وچنژکی و سووکاری بوون و خویان به که وروه و
 هلبژیراو داناوه و شانازی یان به نه ژاده وه کرده . وه زیاتر له سیفه تانهی
 سهروه چنده سیفه و رهوشتیکی سهریان بووه به دريژایی میژوویان ،
 وه پشته و پشته له که لایانا هاتوته خواره وه و له ناو هموو نوممه ته کانا پڼ یان
 ناسراو بوون . . وه که سرشورپی له کاتی بڼه دهسلایه تی یو دوړنده یی له
 له کاتی دهسلاتا ، وه دوو پرووی و خیانت و پیلان بازی و فیل و ته له که و
 ناراستی و ناپاکی ، یاوه که دل پرشی و بڼ به زه یی و مالی خه لکی به فیرو
 خواردن و به ربه ست کردنی ریکسای خوا ، یاوه که نزم بوونه وه له پروی
 رهوش و نابروه وه و شور بونه وه له پروی دهر وونه وه و خراپکاری له ناو
 کومه لا .

به هژی نه مانه و وینه یانه وه همیشه له پله ی پشه واپه تی دور خراونه ته وه و

ژیردهس خراون

له نیوانی گاوره کانو جوو له که کانا :

له نیوانی گاورو جووله که دا به دريژایی ژبانیان دوژمنایه تی و نارینکی
 بووه ، وه هر پرو دواویک پرووی ته دا ناگری نه و دوژمنایه تی به ی خوش نه کرد ،
 له سهره تایی سده ی حه و ته ما نه و دوژمنایه تی به تازه بووه وه له سالی (۶۱۰) ز
 جووله که کان که و تته دهست وه شانندن له گاوره کانی (انطاکیه) وه به هژی
 نه وه وه (امپراطور) فرماننده یه کی نارد سهریان به سو پایه که وه ، نه ویش

به بن به زه یی ئی یان گهوت و گه سی نه هیشتن و پاگی کردنه وه و له ناوی بردن .
 به مه تی نه گه یی تاج راده به ک دوژمنایه تی و نارنگی یان به هیزو توندبوو ،
 وه نه مه ییش دهری نه خا که نه مانه هیچ لایه کیان ئی یان نایهت پر وه پر وه یی
 مرؤقی و کیتی بکر نه ده ست و بیبهن به ریزوه و په یامی دادو ئاسا ییش
 بلاویکه نه وه .

فارس و ئیران :

دهوله تی فارس هه ره له کۆنه وه زهوی به کی به پیتی هه بوو پخر اپکاری و
 نار وهایی وه بنچینه یی ره وشت و خووی بهرز تیا یا هه ره له دیر زه مانه وه
 له له رزه دا بووه ، هه تا ماره نه کردنی ژن وه یا خواستنی ژنی مه حره م
 - که هه موو میللهت و ئوممهت و مرؤقی به لایه وه نار وه او ناشیرین بووه و
 بیزی ئی کردۆته وه - له ناویانا باو بووه تا (یه زدی جور د) که له ناوه پرستی
 سه ده ی پینچه می زایینی دا پاشایه تی کرد کچی خۆی ماره کردو له پاشیسا
 کوشتی ، وه (بارامی چۆبین) که له سه ده ی شه شه ما پاشا بوو خوشکی
 خۆی ماره کرد .

پرؤفیسمۆر (آرتهر کرستن سین) مامۆستای زمانی خۆر هه لاتی به کان
 له دانشکای (کۆبۆن هاجن له دانیمارک) له په راوی (ئیران له تانی
 ساسانی به کانا) نه ئی :

« میژوو نووسه کانی ده می حو کمرانی ساسانی به کان وه گو (جاته یاس)
 و نه وانی تر لایان و ابووه که له ناو ئیرانی به کانا ماره کردنی ژنی مه حره م
 باو بووه ، وه له میژووی ساسانی به کانا نموونه یی نه مه زۆره . . بارامی
 چۆبین و گۆشتاسب - پیش نه وه یی بیی به کاور - ژنی مه حره میان هیناوه ،
 وه نه م جۆره ژن هینانه به لای ئیرانی به کانه وه نه ک کونا هو نار وه او به لکو

به کرده‌وی چاکه دانراوه و گوايه بهوه خزيان له خواوه نزيك کردۆتهوه .
وهلاموايه که پزۆکی چینی (هونن سوئنج) مه به سسی ته مه بووه که ته لاین :
« ئیرانی به کان به پین سنوور ژنیان هیناوه » (۱)

له سه دهی سین هه می (ز) دا (مانی) هاته پوو ، وه په یابوونی ته م له
ته نجامی بپ پهرده یی و شول لئ هه ل کیشانی هه واو هه وه شه وه بوو که سه را
سه ری وولاتی داگیر کردبوو ، وه مانی که وته بانگ کردن بۆ سه ر ژنیانی
سه لتی و که نجی و وازهینان له ژن هاوردن ، بۆنه وه ی تۆوی خراپه و شه پ
له جیهانا نه مینتی ، وه ژن هینانی یاساغ کرد تا مه تال نه پین و جیهان کۆتایی
پین و پزۆشایی سه ر که وئ به سه ر تاریکی دا . تا له سالی (۲۷۶) زدا بارام
کوشتی و تی : ته م بانگ که ره ته به وئ جیهان کۆتایی پین ، باش وایه
له خۆیه وه دهس پین بکری پیتش ته وه ی هه پچ ئاواتیکی بینه دی .

له دوایی دا گیانی سه روشی فارسیقی شۆرشی کرد له دژي باوه پره نار ه و
کانی (مانی) و بانگه که ی (مه زده ک) ی کرده بهر که له (۴۸۷) ز ، دا
له دایک بوو هاواری کرد : « مرۆقه کان وه کو یه ک له دایک بوون و جیاوازی
یان له نیاوانا نه پوه ، نه پین وه کو یه کیش بژین و جیاوازی یان نه پین » .

له بهر نه وه ی خه لکی سوورو هه تهرن له سه ر دهس گرتن به سه ر ژن و مالاً
مه زده ک به لایه وه و ابوو له هه موو شتی پتیویستتر ته وه یه خه لکی له م دووانه دا
یه کسان بن و په رده له نیاوانا نه پین . (شه رستانی) له په راوی (الملل والنحل)
دا له بهرگی یه که م و لا په ره (۸۶) دا ته لاین : « مه زده ک ژنی حه لال کردو
مالو و سامانی به ره لآو بپ پهرده کردو مرۆقه کانی تیدا هاو به شو یه کسان
کرد ، هه ره کو یه کسان یان له ئاوو تا کرو له وه پری ئاژالدا » ته م بانگه یه

(۱) (ئیران له کاتی ساسانیدا) ۴۳۰ - ۴۳۹

له گهل ههواو ههوه سى كوپو كالو كه نهه كانا و نهوانهى له جيهانا تامانچيان ته نيا راپواردنو ژيانى حهيوانى به ، وه له گهل ههواى كوشكى شاهه نيشادا رينك بوو وقوباد كۆمه كى پىن كرد ، وه بهم بۆنه به وه ئيران رۆچوو له شه پۆلو كيتراوى بى ئابرووى و ياخى كه رتقى و ههوا په رستيدا .

به گه و ره گرتنى پاشايان

پاشاكانى فارس لايمان وابوو خوښى خوايه تى به ره كه كانيسانانا هات وچۆ نهكات ، وه فارسه كان به چاوى خوايه تى سهيرى پاشاكانيان نه كردو لايمان وابوو كه به پى سى سروشت كه و ره به رزن ، وه سروودى خوايه تى يان پيا نه خوښندن ، وايمان ته زانى زياترن له مرؤف و به رزترن له وهى ره خنه يان لى بگيرى و ياساو نه ريتيان بدرى به سهرا ، وه رايمان وابوو كه هه قيان به سهر هه موو كه سه وه هه به و كهس هه قى به سه ريانه وه نيه ، وه نه كه ر له ره نجى شانى خهلكى شتيكيان پى بدانايه ته وه زور به پيرؤزو وه ره پر كيان داننا ، وه بيجكه له يستنو كوئى رايه لى كهس هه چ مافى كى نيه له به رابه ريانه وه ، وه پاشايه تى و سه رۆكايه تى نه بى هه ر له خانه واده كهى نه وان پى وه نه كه ر پياويان نه ما ژنيان يا مناليان نه كرى به پاشا ، به بى نه وهى بير بكه نه وه له دانانى پيشه وايه كى كه و ره و زانو لى هاتوى وه كو رۆسته م يا جابان يا هه ركامى كى تر ، چونكه له ونه ژاده نه بوون .

ئاگر په رستن

له تافه كۆنه كانا فارس خوا په رست بوون ، دواى به ريزه وه سهيرى رۆژو مانكو ته ستيره كانيان نه كرد . كه زه رده شت پيغه مبه ر هات داواى لى كردن : كه خواى تاكو ته نيا به رستن وبت په رستى لابر دو و تى : نورى خوا نه دره وشيته وه له هه موو شتيكى رۆشن و خاوه نى كسرو بليسه دا ، وه

داوای لئ کردن که ناگرو هواو خۆل و ناو پیس نه که ن . له داوای خۆی زانایانی ئایینه که ی هاتن ئایینه که بیان کـۆری و شه ریعت و ئایینیکی جیاو ازیان بۆ زه رده شتی به کان دانا ، و قه ده غه یان کرد لئ یان خه ریک بوون به وشتانه ی ناگریان نهوی ، وه نه بن ته نیل به کشتو کال و بازرگانی به وه خه ریک بن ، نه مه ورده ورده سه ری کیشا بۆ ناگری به رستی و هاتن تا ته شکه ده یان دروست کردو په یکه ریان بۆ ناگر داناو هه موو ئایینو باوه ره که بیان کورت کرده وه له سه ر په رستی ناگر ، وه پرستی له بیر چوه وه و بووبه ژیره وه .

وه به م پئی به فارسه کانیش ئایینیکی وایان نه بوو که گشتی و فراوان بی ، وه په ره وه رش که ری ده روون و پـالـفته که ری ره شت بی و جله وی هواو ئاره زوو بگرته ده سو پال پیوه نه ری بۆ کرده وه ی خیر و چاکه ، یا خاوه نی بیرو باوه رو یاساو ده ستورو نه ریت بی و بۆ فه رمان ره وایی مرۆفه کان ده س بدا به شتیوه ی داد په روه ری .

بـت په رستی :

بت په رستی له هیندا له سه ده ی شه شه ما که یشتبووه نه و په ری پله ، ژماره ی بته کان له (۳۳۰) ملیژن پتربون ، وه هه رشتتیکی جوانو دل فرین و هه ردیمه نیکی شیرین بوایه نه کرا به خواو نه په رسترا . . له روی ئایینه وه زۆر په ریشان بوون و بت په رستی کالای بالایان بو ، وه له رووی کۆمه لایه تی به وه تووشی چه نده ها ده ردو نه خۆشیننی جۆر به جۆر بوو بوون ،

وه هه موو خراپه یه کی نه فامیتی پیا یانا بلاوه ی کردبوو ، وه چه نده ها ره وشت و خووی ناشیرین و بن ئابرووی رووی تی کردبوون .

* * *

كۆلەكەي ئابوورىيان و بەدروشمى بازارگانىتى و كىشەي ژيانيان .
قومار كىردن لەوانە بوو شانازى پىتوۋ تەكراۋ ھۇنراۋەي پىا ھەل تەدراۋ
بىۋو بەنىشانەي بەرزى و پىاۋەتىيان .

(قتادە) ئەلن : « پىاۋ لەردەمى نەفامىتى دا ژنو مالى لە قومارا
تەدۇران و بەخەفەتەۋە سەيرى تەكردن كە بەدەستى خەلكەۋە بوون ، وە ئەمەش
سەرى تەكىشا بۇدا كىرساندىنى رىقۇ قىنو دوژمنايەتى لە ناۋايانا . سوودكارى
(الربا) بە جارى باۋى نىۋە دورگەي عەرەب بوو ، عەرەب و جولەكەكان
سوودكارىيان تەكرد ، وە بەشىۋە يەككى بىن بەزىي و ستەمكارانە تىسايا
تەجولانەۋە ، وە زۇرچار بەچەند قاتى مالەكە زيادەيان تەسەند و پەريان
تەدا بەسوۋەكەي (طبرى) . لە تەفسىرەكەيا ئەلن : « تەكەر پەنجادىنار
بدرايە بەسوۋ وە لەسالى دوايى دا نەدرايە تەتەۋە تەبوۋ بەسەد دىنار وە بۇ
سالەكەي تر تەبوۋ دووسەد وە بۇسالەكەي تر تەبوۋ چوارسەد ، وە بەۋپىن يە
ھەموۋ سالى دووقات تەبوۋمەۋ « وە بەپرادە يەك بلاءەي كىردبوۋ جىاۋازى لە
نىۋانى سووكارى و بازارگانىدا تەبوۋ .

شەرۋال پىس (زنا) بەلایانەۋە نارەۋا تەبوۋ ، وە لە ناۋايانا باۋبوۋ ھەر
پىاۋىتك چەند يارو ھەرژنىك چەند دۇستى بىن و بە بىن مارەۋ تەلاق لەكەلىيانا
راۋبۇرن ، وە ھەندى جار بەزۇر پالىيان تەنا بەژنانەۋە بۇ بىن ئابروى .
(ابن عباس) ئەلن : « لەكاتى نەفامىتى دا زۇرىيان تەكرد لەكەنيزە كەكانيان
بۇ شەرۋال پىسو كىرىيان وەر تەكرت »

بوخارى رىۋايەتى كىردە لەخاتو عايشەۋە - خىۋا لىيان رازى بىن -
ئەلن : « لەچاخى نەفامىتى دا ژن ھىتان چوار جۇرى ھەبوۋ : يەكەمىيان
ۋە كوو مارە كىردنى ئىسلامى وابوۋ : پىاۋ تەچۋە لای باۋكو كەسى ژنەكە

وخوازیبتی لئ نه کردو دوای ری کهوتن مارهی نه داو مارهیان نه کرد
 دووه میان پیاو نهی ووت به ژنی خۆی که له (حیض) پاک نه بووه برۆ
 لای فلانه پیاو باله که لتا جووت بی و بیته لات ئیتر پیاوه که نزیکی
 نه نه که و تهوه هه تا ده رته کهوت سکی پر بووه ، وه نه مه یان بوته وه بوو که منالی
 ره سه نیان بییت

سینه میان گزمه لیککی که متر له ده کهس نه چونه لای ژنیک وله که لایا
 دروست نه بوون ، وه که ژنه که سکی پر بوویه نهی نارد به شویتیا ناو نه بوایه
 هه موویان بچونایه بۆلای و نه ویش به ناره زووی خۆی سکه که ی نه بری به
 سه ره که کیکیانا وه کا براش نهی نه توانی وه ری نه گری و ئیتر به منالی نهو
 نه ناسرا

چواره میان سه لیه بون و نالایان به سه ره درگاوه هه لواسی بوو ، هه ره کهس
 بی و یستایه بۆلای هه رکامیان نه چو ، وه هه رکامیان منالی بوایه که زی
 نه کرد نه وه سه ناس یان بانک نه کردو سه رنجیان نه دایه مناله که وه پیاوه کان
 و نه یان دا به سه ره که کیکیانا و نه ویش به منالی خۆی دای نه نا .

پلهی ژنان له ده وری نه فامیتی دا

ژنان له ده وری نه فامیتی دا زۆر لئ گراوو چه و ساوه بوون بهش خوراوو
 مال لئ سه نراوو بئ بهش گراوو بوون له که له پور ، نه کهر ژن نه لاق بدرایه
 یا میردی بهردایه قه دهغه نه کرا له وه که شوو بکاته وه ، وه هه ره که که له و پهل
 و نازال به که له پور نه یران (ابن عباس) نه لئ « نه کهر پیاوی بدرایه
 باوکی یا خزمیککی نه بووه سه ره پرشتی که ری ژنه که ی ئیتر به هه وه سه سی خۆی
 نهی هیشه وه تا ژنه که یا به مارهی به که ی خۆی رزکار نه کرد ، یا نه مردو
 پیاوه که ماله که ی نه خوارد »

(عطای) گوری (أبوراح) ئەلئ : « لە دەمی نەفامیتی دا ئەگەر پیاوی
 بمردایە و ژنو منالی ئێ بە جێ بمایە ژنە کە یان بە سەر منالەووە ئە بە سەتەووە »
 وە (سەدی) ئەلئ : « پیاو لە نەفامیتی دا ئەگەر باوکی یا کۆری یا برای
 بمردایە و ژنی ئێ بە جێ بمایە ئەگەر پیاووە کە پیش بکەو تایە و بچوایە جلیکی
 فری بدایە تە سەر ژنە کە ئەبوو بە خواوەنی و ئەی توانی بە ماری یە کە
 پیشووی ماری بکردایە یا بیدایە بە شوو ماری یە کە ی بۆخۆی وەر بگرتایە
 وە ئەگەر ژنە کە پیش بکەو تایە و بچوایەو ناکەسی خۆی ئیتر رزگاری
 ئەبوو ، وە ئەبوو بە خواوەنی خۆی » .

کچ زیندە بە چال کردن

رقو قینیان لە کچ کە بیشت بوو پلە یە کە ئەوتۆ بە زیندوویی ئە یان خستە
 ناو چال و دایان ئە پۆشین . (هیشم) ی گوری (سەدی) ئەلئ : « لە ناو
 هەموو تیرەکانی عەرەبا کچ زیندە بە چال کردن باوو ، یە کچ ئەی کردو
 دە یان وازیان ئێ ئە هینا . عەرەبەکان لە کچ زیندە بە چال کردن دا چەند
 جۆرێکیان هەبوو : بوویان لە ترسی شوریو و ئابروو چون ئەی کرد ، وە
 بوویان ئەگەر کچە کە ی رەش یا بۆر یا بەلەک یا هەرناتەوای یە کە ییوایە
 زیندە بە چالی ئە کرد . وە بوویان لە بەر نەبوونی و هەژاری ئە یان کرد »

دەمار گیریتی

تیرە بازی و دەمار گیریتی تیرەیی لە ناو عەرەبەکانا زۆر توندو بە هینبوو ،
 وە چینیایەتی لە ناویانا باوو ، زۆر لە خانەوادەو تیرەکان خۆیان لەوانی تر بە
 گورەترو رەسەنتر دائەنا ، هەتا لە حەج کردن و پەرستن و هەندئ ئیش و
 کاری تریشا لە گەلیا ئە ئە پۆیشتن . وە جەنگو هەراو داگیرکردنو تالانو
 یە خسیرو بە دیل بردنو کردن بە بەندەو کە نێزەک بەرادە یە ک باوو ک

بووبووه پارچه يهك له سروشتيان وه به هؤى ژيانى بيابانى و ره وه ندمى يانه وه
خويزن پريژى به راده يهك سوک بووبوو به لايانه وه که له سه ر روداوينكى بچوک
جهنگيکى کهوره بهرپا نه کرا .

جهنگى بهسوس :

نه نيوانى به کرو ته غلبه دا - که دووتيره بون و ههردو کيان له بنه مالهى
وانيل بون - جهنگى دا کيرساو چل سال دريژه ي کيشا .
هؤکهش نه وه بوو (کهليب) سه رؤکى مهعد تيرينكى دا له کوانى وشترى
(بهسوسى) کچى (منقد) خويزن و شير تينکلاوبوو ، وه (جساسى)
کوپرى (مره) کهليبى گوشت ، نه بچار تيره ي به کرو ته غلبه تينکپژان
و چل سالى خايانده ، وه چهنده دا يکى خسته سنگ کوتان و چهنده منال هه تيوو
چه ندرژن بيته ژن کهوتن و فرمتسک ووشک نه نه بووه وه لاشه نه نه شارايه وه .

جهنگى (داحيس و غه براء) :

هؤى نم جهنگه نه مه بوو : قهيسى کوپرى زوهه يرو حوزه يفه ي کوپرى
بهدر ، کرهوى پيش کهوتن ان کرد له سواری دا ، قهيس و لاخينكى هه بوو
ناوى داحيس بوو ، به پيلانى حوزه يفه پياويک له کاتى تاودا بهرهنکاري
بوو ، وه شه قاز له بهگى دا بهرووى داحيس داو هه تا ولاخه کانى تر لنى پيش
کهوتن . له سه رنه مه گوشتن و برين و جهنگ و ههراو تالانو به خسير کردن
بهرپا بوو چهنده هزار کهسى تياکوژرا .

وه ههروه ها که لنى جهنگى خونناویش رووى دا وه کو جهنگه کانى (فجار) ..
وه له رووى راميارى و نابوورى و کؤمه لايه تى به وه اوپه پرى نارينكى و
نالهاريدا بوون و چينکاي لاوانده وه بون نه کهر دلسؤزيان ببوايه « (۱)

(۱) « ماذا خسرالعالم بانحطاط المسلمين » ۲۸-۶۲ چاپى شه شه م ، له که له

(بهشی چوارەم سەرەتای پیغه مەبەریتی) گۆشە نەسینی محمد لە ئەشکەوتی (حراء) دا :

باو بوو لەناو قورەیشا کە مرۆژە خاوەن هۆش و بیرەکان هەموو سالیان ماوە بەک لە کاتیان تەرخان ئەکر و لە شوێنکی چۆلا ئەژیان و پەرسەنیان ئەکرد ، محمدیش - درودی لەسەری - ئەم باوەی بەهەل زانی بۆ ئەوەی بەدلی خۆی بێر بکاتەوه و سەرنج بەداو ورد بێتەوه ، و ئەم کاتە ناوازیە لە خواپەرسقی و گەییشتن بە ئامانج لە ئەنجامی بێر کردنەوه دا بەسەر بەری کە دەمێکە بەدڵ و دەرونو مێشکی پیوێ خەریکە ، تالە پاشە پۆژی ژیا نیا لە سەری بروات .

و بە ئێم مەبەسە گرنکەمی ئەشکەوتینکی بەناوی ئەشکەوتی حەراوە هەلبژارد لە کەژی (نور) لە سەروردی مەگەوه - نزیکە سێ میل لە مەگەوه دووربو - هەموسالێ لە مانگی رەمەزانا تۆیشووی ئەبردو ئەچوو ئەو ئەشکەوتەوه ، کە تیشوووە کەمی تەواو ئەبوو ئەهاتەوه هەندێ تری ئەبردو ئەچوووە ئەوێ تا رەمەزان تەواو ئەبوو ئەوسا ئەهاتەوه .

و لەو ماوەی ئەومانکە دا خواپەرسقی ئەکرد بە پیتی ئایینی ئیبراهیم وەسەرە پای خواپەرسقی بە کەمی لە جیهانی بێر کردنەوه دا ئەژیان و سەرنجی وردی دووربینی ئەدالە پەراوە کەرەوه کەمی کیتی و بوونەوه ، بیری ئەکردهوه لە هەموو بەش و پارچەکانی بەکیاندارو بێکیان و خوارو ژوور و دوورو نزیکیانەوه ، بیری ئەکردهوه لەو یاسا شیرین و ناوازه و سەرسوڕهینەرە نەگۆرراوانەمی ئەو خواوەمی کە ئەم کیتی بە کەرەبەمی بەستوو بەیەگەوه و بە شیرینی و بە جوانی و رێک و پێکی ئەیان با بە پیو .

هەرچه‌نده محمد - درودی له‌سه‌ربین - کومانی‌نه‌بوو له بوونی خوای په‌روه‌ردکارا وه له‌سه‌ر ئه‌ایینه‌که‌ی ئیبراهیم خوا په‌رسی ته‌کرد ، به‌لام چونکه له‌و ئایینه‌میچ شوینه‌وارینکی دیاری نه‌ما‌بوو ، وه عه‌ره‌به‌کانیش هه‌موو بت په‌رسی بوون ته‌ویش که‌وت‌بوه کیتراوی ده‌روونی‌یه‌وه وه هه‌میشه له‌لیت‌کدانه‌وه‌دا‌بوو ته‌ی‌وت : بئ‌کومان نا‌کونجئ ته‌م هه‌مووشته‌نانه به‌وشی‌وه شیرینه‌یان‌وه له‌خۆیا‌نه‌وه په‌یا‌بوون ، وه‌یا ته‌وته بئ‌کیانه په‌قوته‌قانه ته‌بئ چی‌بئ وچ نر‌خو به‌هایه‌کیان بئئ ؟ چۆن ته‌مانه‌مرۆف له‌خواوه نر‌یک ته‌که‌نه‌وه ؟ یا بۆ ته‌بئ شه‌فاعة‌ت و تکایان لئ‌وه‌رب‌گیرئ ؟ بئ‌کومان ته‌مانه‌هه‌موو درۆو ته‌فسانه‌و سه‌رلئ‌تینک‌چوون .

سه‌رنجی مرۆفه‌کانی ته‌دا که هه‌موو ک‌ر‌م‌راو سه‌رلئ‌شی‌واوون ، له‌دلی‌خۆیا ته‌ی‌وت : ته‌وه هه‌موو نا‌په‌وایی‌یه‌ی ته‌ک‌رئ و ته‌وه هه‌موو زولم‌و زۆره‌ی له‌یه‌ک‌تری ته‌که‌ن ، ئایا هه‌روا ته‌پ‌واو کووم ته‌بئ ؟ یا لئ‌پ‌رسینه‌وه‌یه‌ک هه‌یه ؟ کئ‌ته‌م پ‌رسیاره ته‌کا‌وه‌کی و له‌کوئ ته‌بئ ؟ ناخۆ کئ ته‌م ک‌رۆهی ئاده‌میزاده له‌م جه‌ور و سه‌ته‌مه‌پ‌زگار ته‌کار ته‌یان‌کا به‌یه‌ک ؟ وه‌که‌ی و له‌کوئ ته‌بئ ؟ .

وه‌که‌ بیری له‌وته‌کانی گا‌ورو جو‌وله‌که‌کانیش ته‌کرده‌وه ته‌ی بی‌نی له‌چه‌ند هه‌نگاو وینکا‌ونه‌بئ ته‌وانیش شتی‌کی وایان له‌بت په‌رسته‌کانی خزمی خۆی زیات‌رنیه‌و ته‌وانیش پ‌است‌نین و سه‌ر لئ‌شی‌واوون ، وه ته‌بئ پ‌استی له‌لایه‌کی‌تره‌وه‌بئ .

هه‌ر‌به‌م پئ‌یه‌پ‌یغه‌مبه‌ری که‌وره‌مان محمد - درودی له‌سه‌ربین .. له‌م بیر‌کردنه‌وه‌و ووت و وێژی‌یه‌ ده‌روونی‌یه‌دا بوو هه‌تا ته‌مه‌نی که‌یشه‌چل سه‌اله‌ئنج‌ا هه‌ر له‌و مانکه‌وه‌له‌و ته‌شکه‌وته‌دا‌بوو که‌ خوای په‌روه‌ردکار

به (جبرائیل ئەمین) دا پەيامی بۆ ناساردوبە چرای پێغەمبەرتی دل دەروونی ڕۆشن کردەووە و کردی بە پێغەمبەری جیهان و بە کۆتایی زنجیری پێغەمبەران لەسەرزەویدا .

دەس پێ کردنی نیکا (وحی) :

محمد - درودی لەسەربن - لەسەرەتاوە کەوتە خەو بێنین ، وەخەووەکانی وەکو ڕۆژی ڕوناک راست دەرنەچروون ، وەبەهۆی ئەو خەوانەووە بەتەواوی دل و دەروونی وەك ئاوی ئەمە بێ کەردی لێ هات ، وەبە کەسەر ڕووی دلی کردە خواو ڕێکای راست ، وە لەم کاتانەدا زیاتر ئارەزووی تەنیاپی و کۆشەگیری ئەکرد . هەتا ڕۆژی دوشەنبە لە حەشودەهەمی ڕەمەزانا بەرپێ کەوتی (٦ - ٨ - ٦١٠) ز کۆت و پەر پیاویکی لێ پەیا بوو و پێی و ت : « محمد مژدە بێ تۆ بووی بە پێغەمبەری خوا بۆ سەر ئادەمیزاد و منیش جبرائیلەم » .

خاتو عابشە - خوالێی ڕازی بێ - ئەلێ : « لەسەرەتاوە نیکا (وحی) ی پێغەمبەرتی بەخەو بێنین دەستی پێ کرد ، وە هەر خەویکی ئەدی وەکو سپیدەمی بەیانی راست دەرنەچوو ، وە لەمەووە زیاتر تەنیاپی بەلاو شیرین بوو ، ئەچوو بە تەنیا لە ئەشکەوتی حەرادا خواپەرسستی ئەکرد و چەند شەوێک ئەمایەووە و تۆیشوی لە ئەهڵ خویدا ئەبرد ، کە تۆیشووە کە تەواو ئەبو ئەهاتەووە هەندیکێ تری ئەبرد و ئەرۆشستەووە ، هەتا هەق و راستی و پێغەمبەرتی بۆ هات فریشتە بەک هاتەلای و پێی و ت : بخوینەرەووە . وتی من خویندەوارنیم . پێغەمبەر - درودی لەسەربن - ئەنەرەوی : کوشیمی بەخۆیەووە تانارەحەت بووم و ئازارم پێ کەیی ، پاشان بەری دام و وتی : بخوینەرەووە . وتم خویندەوارنیم ، بۆ جاری دوویم کوشیمی یەووە بەخۆیەووە

و زۆرتر ئازارم پىن گەيى و بەرەلەي كىردمەو و وتى : بخوئىنەردو و . منىش و تمەو : ئاخىر خوئىندە وارانىم . وە بۇ جارى سىن يەم كۆشىمى يەو بەخوئىنەردو و ئەجار زۆر زياتر ئىشم پىن گەيى و پاشان بەرى دامەو و وتى : بخوئىنەردو و ئىجا ئەم ئايەتەي بۇ خوئىندمەو : [إقرأ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ، إقرأ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ . (۱)]
 ۋە پىنغە مېریش دوو پارەي كىردەو .

پىنغە بەرى خوا - درودى لەسەرىن - كە پرایەو بۇ مال و دلى تە پە تە پى ئە كىرد هەتا چوو وە لای خاتوخە دىجەي خىزانى و وتى : « دام پۆشن ، دام پۆشن » ئەوانىش دایان پۆشى هەتا نەختى ئارامى كىرت و ترسو بىمە كەي لە دل دەرچوو ، ئەجار پووى كىردە خىزانە دلسۆزە كەي و فەرمووى : « خە دىجە من چىم بەسەر هاتوو ؟ » پوداوە كەي بۇ كىترایەو و وتى : « لەخۆم ئە ترسم » خە دىجە و تى : ئەم مە ترسە ، هېچ كاتى خوا تۆ تووشى خراپە ناكات چونكە تۆ سەر لە خزم و كەست ئە دەيت و يارمەتى يان ئە دەيت ، وە بە هاوارى پەك كەونووانەو ئە چى و دەستى لىن قەوم اووان ئە كىرى و كۆمە كى ئە بووە كان ئە كەيت و ميوان دارى ئە كەيت و پشت كىرى لە حەق ئە كەيت . ئەجار خە دىجە چو بۆلای وەرە قەي كۆپى نە وفەل كە نامۆزای بو و شارەزای ئىنجىلى عىسا پىنغە مېر بو وە لە و كاتە دا پىرو كۆپىر بوو - بوو وە محمدىش لە كە لا بو ، خە دىجە و تى نامۆزای بەر ئىزم كۆپى بگرە لەم برازايەت بزانه چى بەسەر هاتوو ؟ پىنغە مېریش - درودى لەسەرىن - بەسەر - هاتە كەي خۆي بۇ كىترایەو . وەرە قەش و تى : ئەو پىاوە ئەو فرىشتە يە بە كە مژدەي داو بە پىنغە مېرئى پىنغە مېرە كان ، خۆز كە كەنج بوومايە و بامامايە لەو كاتەي خزمە كانت دەريان ئە كىردى . پىنغە مېر - د . خ - فەرمووى :

(۱۳۱)

بۆچى دەرم ئەگەن ؟ وتى : بەلى ، ھىچ پىساۋىك نەبوۋە پىغەمبەرىتى
ھىتابى دوزىمنايەتى لەكەلا نەكرابى ، ئەكەر بىكەمە ئەورۇژە يارمەتىكى
گرنىكت ئەدەم . بەلام ۋەزەقە مرد و نىكائىش ۋەستا » (۱)

ھەرلەكاتەدا جىۋائىل پىتوت : ئەى محمد تۇ پىغەمبەرى خىۋاى بۆسەر
ئادەمىزاد و جنۇكە ، ئەبى بانكىيان بىكەى بۆ سەر ئايىنى ئىسلام و بۆ
پەستىنى خوا بەتاك و تەنيا بۆ وتنى ۋوشەى (لَإِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) واتە
بىچكە لە خوا كەس شايەنى پەرسىن نىەو ناپى بەندايەتى بۆ كەس بىكرى .
ئەجگار دەستى كرت و بردى بۆسەر ئاۋىك و خۆى دەستى كرد بەدەس نوئىز
شورىن و محمد سەرنجى ئەدايە ھەتا فېرېوۋ ئەۋىش دەس نوئىزى شۆرى ،
جىرائىل پىش كەوت و محمد لەدوايەۋە دووركات نوئىزى بەكۆمەل (جماعت)
يان كرىدو بەتەۋاۋى فېرى دەست نوئىز و نوئىز كرىن بو .

ۋەستاندىنى نىگا (الوحى) :

محمد - د . خ - بۆى دەر كەوت و كومانى ئەما كەوا بوۋە بە پىغەمبەرو
راپەرى ھەموۋ مرۇف ، ئەبى ھەلسى بەرۋخاندىنى قەلاى بت پەرسىتى و
كۆشكى پتەۋى ئىسلامەتى دروست بىكا ، ئەبى ئەۋبارە نالەبارە بىكۆپى
كە ئادەمىزادە كان كىريان خواردوۋە تىايا و ئال و كۆپىكى تەۋاۋو كشتى بىكا
بە شىۋە يەكى نوئى و لە قالبىكى تردا ، ئەبى زۇر بىرلەمە بىكاتەۋە . . چۆنى
بىكا ؟ لەكىۋ لە كۆپۋە دەسى پى بىكا ؟ خۆ ئىشى ۋا زۇر كرانە و لەتۋانای
- نەك مرۇفنىكا - ۋلا تىكىشانىە و ئەبى چۆن سەر كەۋى ؟

ئەمانە بوۋونە رازى دل و دەروونى ئەۋ پىاۋە ئاۋازە يە ، ئالەم كاتە
ناسىكەدا خىۋاى پەروەردكار خاھىشى ۋابوۋ ماۋە يەك نىكا بوەستىنى

(۱) بوخارى و موسلىم رىۋايەت يان كرىدوۋە

وه فریشتهش سهری لئ نهدا ههتا زۆرتر شهوق و ئارهزوی تیا پهیدا بیتی و
بن تاقتی بکا .

به لئ پیغه مبهری خوا - د . خ - بهم سهر لئ نهدان و وه ستاندنی
نیکایه زۆر بن تاقت و نارهحت بوو 1 . له لایه کهوه ، نهزانی بووه به
پیغه مبهر و نه بن شان بداته بهر نهوباره کرانه . کهچی له لایه کی ترهوه
سهری لئ نهادهن و هیچ په یک و په یامیک نابینن ، نهوهنده پیتی کران بوو
نهی ویست بچیته سهر شاخیک و خزی بخاته خوارهوه و لهم مهینه تی به
دهروونی به رزگاری ببن ، کهچی کوت و پر فریشته کهی نهوسا خۆی پیشان دا
و پنی وت : نهی محمد به راستی تو پیغه مبهری راسته قینهی خوات .
بهو د دنیا نه بوو نه که پرایهوه .

هاتنهوهی نیگا

هم ماوهیه کهمی خایان یا زۆر له ناکو رۆژی جبره نیل هات و سووره تی
« والضحی » ی بۆهیتا نه کتر نهوه له کاتی وه ستاندنی نیکادا بت په رسته کان
ووتیان : محمد خوا کهی لئ تو وره بووه وازی لئ هیناوه . خوای که وره یش
بهم سووره ته دانیای کرد و سویندی بۆخوارد که خوا لیت تو ره نه بووه
وازی لئ نه هیناوی و پاشه رۆژنکی باشترت ههیه و به ئاره زووی خۆت خوا
پازیت نه کا ،

جاییری کوری عه بدولا له باسی وه ستاندنی نیکادا نه لئ : (پیغه مبهری
خوا - د دوودی له سه ربین - فهرمووی : له کاتی بکا نه رۆیشتم گوینم له
ده نکیکه وه بوو له ئاسمانه وه ، که سه رم هه لبری نه بینم نه و فریشته بهیه که
له (حیرا) دا هات بۆلام له سه ر کورسی بهک له نئیوانی ئاسمان و زه ویدا
دانیشتووه ، منیش له رزم پنی که وت و ترسام و که پرایه وه بۆماله وه و تم :

«زملونی زملونی» = واته : دام پۆشن دام پۆشن . تهوانیش دایان پۆشیم ، لهم کاته دا خوای کهوره ئەم ئایه تهی نارد : (یا المدثر قم فأنذر وربک فکبر وثیابک فطهر والرجز فاهجر) سوورتهی (المدثر) یانی : ئەی ئەو که سهی خۆت پیتچاوه تهوهو خۆت دا پۆشیوه هه لسه راپه ره مهردم بترسینه وه خوای پهروه دکارت به کهوره بکهره ، وه بهرک و کالات پاک بکه ره وهو دوور بکه وه ره وه له هه موو خرا په بهک . وه ئیتر په یتا په یتا نیکا هاته خواره وه (۱)

نیگا = الوحي

نیگا = بریتی به له ده نگیکی نهینی که نه کاته دلی پیغه مبهران به راده به کی تهوتو کومانیان نابین له راستی و له وهی له لایه نی خوا وه به . (ترمذی)
 ئەلنی « پیغه مبهری خوا - درووده ی له سه رین - که نیکای بۆتهات له لای پرویه وه ده نگی نه بیسترا وه ک کیزی هه نگی » وه زور جار نیکای بۆتهات وه ک زه ی زه نگی واپوو ، نه مه یان زور به سه ختی وه ره کیرا ، به جۆر نیسک نه کهر به سه ر و شتره وه بوایه وشتره که ی نه خست و یخی پنی نه دا ، وه له سارد ترین کاتا بوایه ناوچاوی ناره قی پیا نه هاته خواره وه ، وه هه ندی جار فریشته له شیوه ی پیاوینکا نه هات و له که لیا نه دوا ، پیغه مبهر - د. خ - هه موویانی وه ره گرت بئ کهم و زیاد (۲)

« جار نیکیان نیکای بۆتهات و له و کاته دا رانی که وته سه ر رانی (زیدی) کوپی (ثابت) نه وه نده قورسای که وته سه ر زهید وه خت بوو بکه وئی به زه ویدا » (۳) . به لأم دوژمنانی ئیسلام - به تابه تی خۆر هه لات ناسه کان - له دهره وه و به کرئ کیرا وه کانیان له ناوه وه که وته پر و پا که نده له دژی ئیسلام

(۱) بوخاری و موسلیم رنوا به تیان کردوه .

(۲) بوخاری له عایشه وه رنوا به تی کردوه .

(۳) احمد و حاکم له عایشه وه رنوا به تیان کردوه .

ويڭغەمبەرە كەي ، ئەمەش زۆر پوونو ئاشكرايە لەبەر بەرزى و گەورەيى
ئىسلام و پيڭغەمبەرە كەي ناتوانرئى بەھىچ كىلۇجئى رەخنەي لئى بگيرئى ،
ماوھى چواردە سەكەبە لەكەل زۆرى دوژمندا ئەوئەندەي نووكى دەرزى يەك
خراپەي لەھىچ روويە كەوھ تيا نەبىنراوھ (چونكە تيايا نيە) . وە لەلايە كى
تريشەوھ نايا نەوئى دان بەرەستىتى قورئاناو بە پيڭغەمبەرئى محمدى بنىين .
لەبەرئەمانە ناچار بوون ھەندئى پەلەقاژەي ناپرەوا بگەن لەئەنجاميش دا
بووبە نيشانەي ئاپروو چوئيانو ھىچيان لئى نەبەستەوھ .

وہك ئەلئىن نەوكتەي نىگماي بۇھاتووھ فئى (واتە پەرکەم) ي لئى ھاتووھ
بەلام سەيرى درىژايى ژيانى محمد بگەي فئى بەھىچ كىلۇجئى نەبووھو
لئى نەبىنراوھ . ديسان ەقەل پىنمان ئەسەلئىنئى فئى دار كەھاتەوھ سەرخۇي
ئاكاي لەھىچ نامىنئى و نازانئى چى بووھو چى ووتراوھ ، خۇ محمد ھەمسو
فەرموودەكانى لەبەر بوو يەك وشەي لئى تىك نەئەچوو .

يا ئەوھ ئەلئىن : محمد بەژىرى و ھەلكەوتوويى خۇي (واتە بەھەقلى نويئى)
بۇي دەركەوت كەخزمەكانى وان لەسەر بارىكى ناپىك و ئەوھەقە نويئى يەي
شتى پيشان ئەداو واى ئەزانى فرىشتەيە .

يا ئەوھ ئەلئىن : لەئايئى كاورو جوولە كەكانەوھ شتى وەرئەكرت و ئەي
كرد بەپەيامى خۇي . وەزۆرى تريش لەم بابەتە بئىسەرو بەرانە .
وہ ئىمە بەبئى خۇرەنجاندن ئەمانە بەدرۆ ئەخەينەوھ : چونكە محمد
ئەكەر ەقەل و ژىرى خۇي بوايە يا لەئايئىنەكانەوھ وەرى بگرتايە بۇچى ئەو
شتانەي ئەكرد كەبىيتە ھۇي رەخنەي خوالىي . وەك لەكاتى ەبەدولاي
كوپرى (ام مکتوم) يا بەرەلاکردنى دىلەكانى بەدريا . . ھتد .

باھەوالى پاشە رۆژى زۆرو زەبەننەي ووتووھ كەپەيتا پەيتا دىتە دى

ودەرئەکهوونو کاورو چووله کهکان خۆیان نهیان زانیون ، وهلهزۆر ئایهتا
باسی نهوه ئەکا که محمد غهیب نازانی و نهی زانیۆه .

وهزۆر شتی وای تیا به لههیچ له پهراوه ئاسمانی بهکانی ترا نین و کهس
نهی زانیون ، وهشیوهی رهوان بیژی و دارشتنی وشه و پرستهکانی قورئان
تا ئیسته کهس پهی پین نهبروون ، وهلهکهل وتهکانی تری عمدا که پی یان
ئهائین : فرموده (حدیث) زۆر لیک جیاوازن . وهزۆر زه به نهی تر
که لیره دا جینگایان نابیته وه . (۱)

دهس پی کردنی بانگ به نهی

پیغه مبهری خوا - دروودی له سه ری - له پاش نه و بانگه خوا بی به
هه لسا به سه ری و بو ماوه ی بیست و سێ سال تی کۆشا و خۆی ره نجان و
دانه نیشته و تی به خاتو خه دیجه ی خیزانی : « خه دیجه جینگا که هه ل بکره
کاتی ره حه تی و حه وانوه به سه رچوو » . جبره ئیل به کهم شتی که پیشانی
محمدی دا نوێژ کردن بوو ، چونکه به هۆی نوێژه وه به ته واوی دلو کیسانی
پیغه مبهر - د . خ - په یوه ندی و وابه سته بی به خوا ی په روه ردکاره وه په یا
کردو دانیایی دهست کهوت ، بۆیه هه رکه ناره حه تی به کی تووش نه هات
گورج په لاماری نوێژ کردنی نه دا ، وه نهی فرموو : چاوم به نوێژ کردن
پروون نه بیته وه .

به کهم کهس که هاته سه ر ئایینه تازه کهی محمد له ژنانا خاتو خه دیجه ی
ژنی بوو ، وه له که لیا دهستی کرد به نوێژ کردن .

(۱) بۆنهم باسه برۆ بۆ (ته فسیری خال) بهرگی به کهم ۶۸-۸۳ . وه بو

په راوی (الوحی المحمدی) ل ۱۰۲-۱۱۱

ئىسلام بوونى عەلى كوپى ئەبى تالېب

سالىكىنى كرانى و نەھاتى رووى دا ، ئەبوتالېب خىزىنى زۆرودارايى يەكى
 كەمى بوو ، محمد وتى بەعەباسى مامى (كەدەولەمەند ترين كەسى بەنى
 ھاشمى بوو) : ئەبوتالېبى برات و مامى من خىزىنى زۆرى ھەيە وەك ئەبىنى
 خەلك بەگىرھاتون ، با كەمى بارى شانى سووك بىكەين و يەكى منالېكى
 بىكرىنە لاي خۇمان ، بۆى بەخىوبىكەين . عەباس جەعفەرى بردە لاي خۆى
 و محمدىش عەلى ھىنايە لاي خۆى ، وەبەم بۆنەيەوۈ عەلى لە مالى پىغەمبەرا
 ژيا ، تا كاتى پىغەمبەرىتى ھات بۆ محمد ، عەلى كە تەمەنى لە ھەشت
 سالېدا بوو ، رۆژنىك لە ناكاو چوۈ مالموۈ و بىنى واپىغەمبەرو خەدىجە
 نوپۇز ئەكەن و سوژدە ئەبەن و ئەوتايە تانەى قورئان ئەخوتىن كە ھاتز تەخوارەوۈ ،
 بەسەر سامى يەوۈ وەستا تالې بونەوۈ ، پاشان پرسى : ئەوۈ سوژدە
 بۆكى ئەبەن ؟ پىغەمبەرىش - د . خ - فەرموۈى : سوژدە ئەبەن بۆ ئەو
 خوا تاك و تەنيايەى گىردومى بە پىغەمبەرى خۆى و فەرمانى پىاداوم خەلكى
 بانك بىكەم بۆ پەرسىتى . ئىجسا داواى كرد لە عەلى كە باوۈر بەخوۈى
 تاك و تەنيا بىنى و بىتەكان بە پروپوچ سەيرىكاو بىتە سەر ئابىنى ئىسلامى
 پىرۇز ، وتارە شىرىنەكەى پىغەمبەر - درودى لەسەربى - تىنىكى كەورەى
 كىردەسەر دەرونى خاوتىنى و دلى نەرم بوو ، بەلام داواى لىن كرد كە ئەوۈندە
 مۆلتى بدا تار اوپۇژى بە ئەبو تالېبى باوكى ئەكا . پىغەمبەر - د . خ -
 فەرموۈى : ئەكەر موسلمان ناپى ئەم پازە لاي كەس باس مەكە ، عەلى
 بەكوتى كرد و نەوشەوۈ لە دلى خۆيدا ھەرايكى دا يەوۈ ، لە ئەنجاما خۆى
 كەورە خستىيە سەرىنكەى راست و بەيانى ھاتە لاي پىغەمبەرو وتى : خوا
 منى دروست كىردە بىن ئەوۈى راوپۇژىكا بە ئەبو تالېب ، وەمنىش بۆ پەرسىتى

ئەوخوایە پتویستەم بەراوژی ئەبوتالیب نەمو موسلمان بوو .
 رۆژی ئەبوتالیب ھات بەسەریانا لە (نەخلە) دا نوژیان ئەکرد ،
 پرسى لە پتەمبەر ئەم ئایینو پەرستەنە چى بە کەوا بەجى دىنن ؟ پتەمبەر
 - د . خ - فەرموى : ئەمە ئایىنى خواو فرىشەکانى خواو ئایىنى ئىبراھىمى
 باپىروگەرمانە ، خواى پەروردگار منى کردووە بە پتەمبەرى خۆى بۆسەر
 بەندەکانى ، ئەى مامى خۆم تۆ لە ھەموو کەس شایان ترى بەووە کە دلسۆزىت
 بۆبکەم و بانکت بکەم بۆسەر ئىسلامەتى ، وە تۆ زیاتر لە ھەموو کەس
 شایانى بەووە کە وەلام بەدەیتەووە و باوەرپەینى و موسلمان بىو کۆمەکىم
 بکەى لەسەر ئەم کارە . ئەبوتالیب وتى : ئەووى راست بى ناتوانم واز لە
 ئایىنى باوو باپىرم بىنم و لە بارى ئەوان لابدەم . ھەرچەندە لەبەر راستى و
 ئەمىنى تۆ باوەرپم ھەبە کە ئەووى بانكى بۆ ئەگەیت راستە ، وە بەو
 خواپەش تاماوم یارمەتیت ئەدەم ، نایەلم تووشى خراپە بىت . وە
 لای کردووە بۆلای عەلى كورپى و وتى : بزائە بۆسەر شتىكى خىر و چاک
 بانكى کردوى وازى لىمەبەنە .

و ھەرلەم سەرەتاووە زەیدى كورپى (حارث) . - کە بەندەى ئازادكراوى
 خۆى بوو لەناوایانا ئەژىاو بەپتەى یاسای قورەیش بەزەیدى كورپى محمد
 ئەناسرا - موسلمان بوو ، وە بەم پتەى خەزانە کەى ھەموو موسلمان بوون .

موسلمان بوونى ئەبوبەكر :

پتەمبەرى مەزن - د . خ - کەوتە بىرکردنەووە لەووە چۆن فۆرەیشەکان
 بانك بکاو بۆسەر ئەم ئایینە تازەبە ، خۆخۆى ئەزانن چەند سوورن لەسەر
 بت پەرستى و چۆن دەسیان پتچاوە بە ئایىنى باوو باپىرانیان و بەبەتەکانیانەووە .

ئەبو بەكرى (۱) كۆرى ئەبو قحافە دۆستىتىكى خۇشەويست و راستە قىنەى بوو ،
 وە پىياۋىكى زاناو ژىروتىن كەشتوو بوو ، وە لە بەرئەو رەوشتە جوانانەى
 محمد تىيا بەدى كۆر دېو يەكەم كەسنى بوو كە بانكى كۆر بۆسەر ئايىنى
 ئىسلام و پىنرا كەيان : كە خوا كۆر دۈيەتى بە پىنغە مېرەو نىكەى بۆ ھاتەو
 داواى لىن كراو بە بانكى مەردم بكا بۆ خوا پەرسىن و واھىتان لەبت پەرسى .
 ئەبو بەكر لە بەرئەوئەى لەدرىژاى تەمەن و ھاوارى يەتى يانا درۆو پىچوپەنا
 و ناراستى لىن نەدىبوو ئەزىنى شايانى ئەو يە بەكرى بە پىنغە مېرەو مەشخەلى
 ئازادى بدرىتە دەس ، بەختىراى و بىن خۇرا كۆرتن باو بەرى پىن كۆر و تى :
 باوك و داىكەم فېدات بىن راست ئەكەى و تۇراست كۆيت « أشهد إلا لله
 إلا لله وأنك رسول الله » وە موسلمان بوو .

پىنغە مېرە - درودى لەسەربىن - ئەى فەرمو : « ھەر كەسەم بانك كۆر دىن
 بۆ ئىسلام بوون خۇ كۆرتىتىكى بوو تەنيا ئەبو بەكر نە بىن كە بانكەم كۆر ھات
 بەدەنگە ھو » .

بىن كومان بە ئىسلام بوون ئەبو بەكر دل و دەروونى پىنغە مېرە خۇش بوو
 و كەشەى پىن كەوت ، خۇ ئەبو بەكر پىياۋىكى كەورە يەو چىكەى رىز و باو بەرى
 مەتھانە بوو لەناو خەزە كەنىا و لەناو ھەموو قورە يىشا ، وە پىياۋىكى دەو لە مەندەو
 بازركان و رەووشت جوان و زاناو بە تام بوو شارەزەى نەژاد بوو ئەى زانى
 چاكەو خراپە يان ، وە ھەموو پىياۋىكە خەزى لە ھاو پىرى و ھات و چۆ كىردىنى
 ئە كۆر ، بىن كومان خىشتىكى بەكەلك بوو لە پىنغە قەلاى ئىسلامەتى دا .

(۱) ئەبو بەكرى كۆرى شىمانى كۆرى عامىرى كۆرى ەمىرى سەعدى كۆرى
 ئەىمى كۆرى كەعبى كۆرى لۇى يە ، داىكى ناوى أم الخىر سەلمەى كچى
 (صخر) و ئامۆزى ئەبو قحافە بوو ، ئەبو بەكر لە (۵۷۲) ز لە داىك بوو .

دهوری نه بوبه گر له سه ره تاي ئيسلاما

پنځه مبهري خوا - د.خ - كهوته پوره وهرش كـردنى نه بوبه كـرو
 ناراسته ى نه كـردو قورناني بونه خوتنه ده و پويستى به كاني تن نه كه ياند ،
 نه بوبه كـر تن كه بيشته كه مرؤف به وه رزگار ناپن كه خـوى موسلمان بن و
 په رسته تايه تن به كاني به جن بين و بهس ، به كو نه بن به كـویره ى توانايى
 هـول بدا بـولاو كـردنه وه ى تايينى ئيسلام .

به پيچه وانه ى زور له موسلماننه كاني نه مده مه ى ئيستى ى نيمه كه واننه زانن
 ئيسلامه تنى برىقى به له وه نويز بكهيت و بهس ، ئيتر سهرو پرووى خوت
 دابخهيت و كهس نهت بينى باسى خواو ئيسلام بكهيت ، به كو زوريان
 هـيه نه خـوشاردنه وه به به چيكاى شانازى داننه نين .

نه بوبه كـر - خوا لى ى رازى بن - راو باوه ږى واننه بوو ، بـويه به خـيرايى
 رـوى بـولاى نه وهاوه لانه ى به لايه وه چيكاى هـواو متمانه بوون وله ژيرى و
 دانايى يان رازى بوو ، كهوته بانك كـردنيان له واننه ى له سه ره ده سـتى
 نه بوبه كـرا موسلمان بوون : عثمانى كـورپى عفان و زبيري كـورپى عوام و
 عبدالرحمانى كـورپى عوف و سعدى كـورپى ابى وقاص و طلحه ى كـورپى عبـيدالله ى
 نه بوبه كـر هـيتانى بـولاى پنځه مبهرو به ته و او ى موسلمان بوون و نويز يان كـرد
 له كه لـيانا .

وه هـر له وچه له دا ابو عبـيده ى كـورپى جراح و عبـيدى كـورپى (حارث) ى
 كـورپى (عبدالمطلب) و ابوسلمه (عبدالله ى كـورپى عبدالاسد) و ارقمى كـورپى
 ابى الأرقم و عثمانى كـورپى مـظعون و قدامه و عبدالله ى براى و سعـيدى كـورپى
 زهـيدو فاطمه ى كـچى وهـبى خـيزانى و اسمائـه ى كـچى نه بوبه كـرو خـانـوجـايشـه ى
 عـوشـكى و ضبابى كـورپى اـرت و عمـيرى كـورپى ابى وقاص و عبدالله ى كـورپى

مسعودو مسعودی کورپی قاری و جعفری کورپی ابی طالب و ابو ذری غفاری و صهبی رومی و عماری کورپی یاسیرو یاسیری باوکی و مسمیهی دایکسی و (ام ایمن) که نیزه کی باوکی پیغهمبهر و کچه کانی پیغهمبهر و که لیکتی تریش (۱) و هه رکه سنی موسلمان نه بوو به دزی یه وه نه چوه لای پیغهمبهر و په یمانی لئی وهر نه کرت که به هه موو توانایه وه سهربازی نیسلام بئی و به هیچ کلۆجی دوس بهرداری نه بئی ، و هه ستووری ته وای لئی وهر نه کرت . وه له بهر نه وهی پیغهمبهر و موسلمانان کانی تریش رادهی ده مارگیری قوره ییش بسۆبت و بت بهرستی یان نه زانی به دزی و نه پئی یه وه نه چون له دۆل و شیوو چۆلایی یه کانا نوژیو خوا بهرستی یان نه کرد ، و هه نه پئی و په نامه کی بانگی خه لکیان نه کرد بۆسهر نیسلام .

نه پئی بانگ

شیوهی نه پئی و په نامه کی بۆهه بانگ و هه ربیرو باوه پئی که بیهوئی سهر بکهوی و په ره بسپینن و بکاته ناوچه رکهی جهماهیرو کۆمهل - شتیکی سروشتی یه ، به لکو تاقانه رینکهی سهر که وتن و که شه کردنه ، بۆنه وهی په لو پۆلیداو بال به اوژی و نه وه نده هیزوتین په یابکا بتوانن بهر بهر کانی دوژمانی بکاو خۆی له ناو کۆرا بچه سپینن و بتوانن سنک دهر په پینن ، چونکه نه کهر له ریزه به ناشکراین په پیدا بوو نه وه به کورجی ناحه زودوژمنی بۆ پیدا نه بئی ، که هیچی تر نه بئی نه و دوژمانانهی نه که ونه ی دواندن له دزی و په ردهی پۆلایین له نیوانی نه و مردمانه دا (که ماددهی خاون و بانکه که نه یه وئی روویان تی بکا) دروست نه کهن و رینکه نه ادهن

(۱) بۆزانیی ناوو نه زاده یان سهر له په راوی (سیرمتی ابن هشام) بده

ل : (۲۶۷ - ۲۸۰) بهرگی یه کهم

بانگه که یان بگاتن . بویه فهرمانی خوای پهروهردگار و ابوو . که پیغه مبهری
 مهزن - درودی لهسه ربی - به نهینی - بانگه که ی بلابو بکاتهوه . وه نه مه
 سروشتی خویابه له سهرزه ویدا [وَلَنْ نَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلاً] .

شیاوای بانگ و بانگ کهر :

ثایینی وه کو نیسلام و دهستوری وه کو قورئان شایانه که بیته دهستورو
 بهرنامه می مروثایه تی هتا هتا یه له ههروو ههرا یه که وه سهیری بکهیت
 و لئی بکولایته وه ، بین کومان نه بین و این چونکه بهرنامه یه کی خویابی یه بؤ
 ناده میزاد لهسه رزه ویدا .

پیاوینکی وه کو محمد - د . خ - شایانه که بیته پیغه مبهری خواو بانگی
 نیسلامه تی لهسه رده سیا بهزویی بلابو بکاو په ره بسینتی ، چونکه له هه مو
 روووشیوه به که وه بهرزترین رهوش و جواتترین خووشیرینترین رهفتاری
 هه بوو ، زور دلسوزو دلکهرمو بهشوق و تاره زوو بوو ، وه هه مو سیغه تیکی
 پیشه وایی و مامزستایی له بهرزترین دیمه ن دا تیا نه دره وشایه وه ، وه زور
 بهوردی و چه کیمانه پهروه رشی گیان و دل و دروونی موسلمانان کان و شوین
 که وتوه کانی نه کرد و باوهرو نیسلامه تی به پتهوی له دلایانسا نه پرواند ،
 قورئانی بؤنه خویندن و بؤی باس نه کردن و سهرنجی پرائه کیشان و ههستی
 نه بزوان بؤ بیرکردنه وه له ناسمان و زهوی و گیاندارو بی گیانان کانی کیتی
 و لهه رووه وه بؤی روشن نه کردنه وه که خوای پهروهردگارو به دهسه لآت
 پیویسته پهرسترئ وه نه بین به ندایه تی نه نیا بؤ نه ویکری . وه بهم پی یه
 موسلمانان کان به راستی موسلمان نه بوون و باوه ریکی پتهوی نه وتویان تیا
 پهیدا نه بوو جیهان له چاویا سووک و بی بایه خ بی و به هیچ شتی و به هیچ
 نرخن نه بیان نه کؤری یه وه له ری یا هه موو نازارو چه وساندنه وه یه گیان قبول

ئەكرد بەجۆرىك ھەركەس موسلمان ئەبوو ھىزنەبوو بتوانى پەشىمانى
بىكائەو .

قورئانى ھەكە :

پىنخەمبەرى خوا محمد - درودى لەسەرىن - دەسى كرد بە پراگە ياندىنى
پەيامەكەى بەمەردما بەبىن خۆكرتن ياسستى و كەمتەرخەمى ، بەلكو بەوپەرى
تىن كۆشان و دلسۆزى بەو ھەكە پرا بۆ ھەل و ھەلكەوت و بانكى ئەكردن
بۆلاى خواى تاك و تەنيا و پەروەردگار ، وە لەبىن كەلكى و بىن سەرو بەرى
بەكەئيان ئەدواو ياسى خواو ئىسلامەتى بەرۇشنى بىۆ ئەكردن ، وە كرى
كوئىرەى دل و مىشكىيانى ئەكردەو و ژىرى ياننى ئەبزوان و ئەى خستەنە
ئىشەو ، وە سوورەتە پىرۆزەكانى قورئان كە لە سەردەمى (مەكە) دا ئەھاتتە
خوارەو بەزۆرى ئەم بابەتەنەى خوارەويان شرح ئەكردو پۇشنيان
ئەكردنەو :

۱ - تەنيابى خواى پەروەردگار :

مرؤف نابى بەندەى بۆھىچ شتىك و ھىچ بەش و پارچە بەكى سەرزەوى
ياناسمانى بىكا ، چونكە ئەوانەو وئەيان بىدەسەلات و دروست كراون ، وە خوا
ھىچ جۆرە ھاوبەش و ھاوسەرو ھاوئل و ھاودەمى نىەو كەس ناتوانى بىكەوتتە
ئىوانى خواو مرؤفەكانەو و خۆى بىكەبە كۆلكەخوایەك ئىيان ، وە ھەموو
كەسى ئەتوانى و بۆى ھەبە خۆى راستەوخۆ پەيوەندى ئەكەل خوادا
پەيدا بىكات . وە بەم ھەنگاوە كرىنگە باوەريانى پتەو قايىم كرىد .

وە ھەروەھا ئەو پاپا و قەشەو رەھبانانەش كە گاۋرەكان لە ناوەندى
خۆيان و خوادا دايان ئەنان بەكەبەننە روت و نرىك خەروە لە خوايار .
دائەنان و چەكى لىن خۆشتىبون ياسا كلىلى بەھەشتيان ئەدانى - ئەمانىش

پۇيشتن و گۆپكران . موسلمانان ئەين يەكسەر ھەركەسە خۇي وابەستەي
بەخوای خۇيەوہېن و بەس .

بەم جۆرە بەردى بناغەي يەكئىق و پروا بەتەنيايى خوا لە ھەمسو و پروو
ھەموو كارو ئىشتىكا لەئىسلاما دامەزرا ئەمەيش بوە ھۇي سەر بەستى مېشك
ودلو دەروون و ژىرى پۇيىر كوردنەوہو سەرنج دانو لىكدا نەوہو ، وەپەيتا پەيتا
ئايەتەكانى قورئان داواي ئەم مەبەسەو ئەم سەر بەستى و ئەم جۆرە يىر كوردنە .
وہ يەي لىن كردن . وەبەم ھەنگاوہ كرنكە يەكەم ھەنگاو نرا لەرئىي يەكئىق
و برايەتى و خۇنەويستن .

۲ - باسى پۇژى دوايى

ژيانو تەمەنى مرؤف بريتى نيە - تەنيا - لەم چەند پۇژە كورتەي ژيانى
جىھانى يە كەبەمردن گۆتايى پىن دىت ، بەلكوو پۇژى دوايى و جىھانىكى
فراوانى بەربلاوى تر ھەيە كەبەمردن دەوگا كەي ئەكرتەوہو وەلەو پۇژەدا
مرؤف - ھەموويان بەكشتى - ئەچنەوہو خزمەتى خوای خۇيانو پرسىيازبان
لىن ئەكا ، يەكە يەكە لە ھەموو كارو كوردەوہ يە كيان ، و بەو پىن يە بەچا كەيان خراپە
پاداشيان ئەداتەوہو ، (فَذَنْ يَعْملُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ، وَمَنْ يَعْملُ مِثْقَالَ
ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ) . وەلەپاش ئەوہ جىنگاي ھەركەسەيان يا بەھەشتى بەرىنى
نەپراوہ يە كەئىتر ھەتا ھەتايە ناخۆشى تىيا نيەو ناييىنى ، وەيا دۆزەخى
سەختى پر لەئىش و نازارە .

مرؤى موسلمان باوہرى بەو پۇژو كاتە ھەيەو بەمال و جىنگاي خۇي
ئەزانى ، ئىتر ئەم ژيانو جىھانى بەلاوہ سووك ئەبىن و بەلكو بە بەندى
خانەي ئەزانى و تەنيا ئەوہ يەلاوہ باشە كە كوردەوہ ي چا كەي تىيا بكاو
نازوخەي زۇر دەست خۇي بىخا . وە ئەم باوہرو لىكدا نەوہ يە ئەبىتە ھۇي

بلاو بوونوهوی مانای بهرزی مرؤقابه تی و سۆزو دلسۆزی و دادو راستیتی له ناو مرؤقه كانا ، وه خراپه و خراپکاری و نهوشتانهی نه بنه هزی سزاو نازاری نه ورؤژه له ناویانا نامینتی ، وه ئیتیر به ندایه تی ته نیسا بۆخوای پهروه ردگسار نه کری و بهس . وه ئاسایشی راسته قینه بلاو نه بیته وه بهزه ویدا .

۳ - پاك كردنه وهی دل و دەر وون

قورئان له ماوهی مه كه دا زۆر ته دوا لهوشتانهی تین نه كه نه سه رئا ده میزاد بۆخاوین كردزو پاك كردنه وه و پالفته كردنی دل و دەر وون و لاشه ی . وه موسلمانه كانیش به كه رمی نه چون به ده میانه وه و به جوانی جیتی به جتی یان نه كردن . په رستن و به ندایه تی به كانیان به جتی نه هیتا و هه ل نه سان به كردنی نهوشتانهی قورئان به خیر و چا كه یان دانه ن ، وه خۆیان دوور نه خسته وه له هه رچی شتی قورئان به خراپه و نا په وای دانه نا ، وه هه رچی قورئان و فه رمووده یان نه بیست وه كو و (په چه ته) ی پزیشكیتکی باوه ر پین كرا و له پیتش چاوی خۆیان دایان نه نا و په په وه ی یان نه كرد و پینی هه ل نه سان . پیاوینکی هه ره بی ده شته کی ها ته خزه مه تی پیغه مبه ر - دروودی له سه ربین -

ووتی : نهی پیغه مبه ری خوا قورئانم پین بلتی ، پیغه مبه ریش سه ووره تی (زلزال) ی له قورئانی كه وه ره بۆخرینده وه هه تا كه بیشته (فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ، وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ) كا برا ووتی : قوربان به سمه ، خۆ هه موو كرده وه به ك چا كه یا خراپه با زۆر بچووگیش پین لێ كۆلینه وه و پاداشی هه به . فه رمووی : به لێ ، ووتی : ده ئیتیر به سمه .

۴ - پاراستنی قهواره ی كۆمه له لایه تی

به كتی تر لهوشتانهی قورئانی مه كه له سه ری ته پۆیی و باسی لێ نه كرد ، پاراستنی قهواره ی كۆمه لی موسلمانان و به به ك دانانو و دامه زرانندی له سه ر

بناغەى برايه تى و يە كىتىق و هاو كارى و خۇشە ويسىق بوو .
 بى كومان ئەمەش سەر تە كىشىق بۇخۇ نە ويسىتن و يارمە تى زۇر لى كرا و
 دەس گىرۆىى هەژارو بەھىز كىردنى لاوازو پىشت كىرى كىردنى يە كىرى ، بۇ
 نموونە : ئەو بوو ئەبو بە كىرى صدیق - خوا ئى رازى بى - هەربە نەدە يە كى
 موسلمانى بىدبايە نازار ئەدرا خىرا ئەى كىرى و نازادى ئە كىردو ئەمەى
 بەھەقى كۆمەل لەسەر ئەندامە كان دائەنا .

قورەيش و موسلمانە كان

دەنگو باسى پىغە مېرىقى محمدو تايىنە تازە كەى وورده وورده بىلاوہى
 ئە كىرد بەناو قورەيشا و باس ئە كىرا . بەلام لەسەر تەوہ كىرى يان نەدایە و
 وایان ئەزانى كەتەم تايىن و باسو خواسەى محمدىش - دروودى لەسەر بى -
 وەكو ووتە كانى پىاوہ خوا پەرسىتە كانى تىران وایە ، كە ماوہ يەك ئەدوازو
 دوایى ماندوو ئە بوون و كەس نە ئەچو بەدە ميانەوہ ، وە لایان و ابوو پىاش
 ماوہ يەك بەتە كانىان زال ئە بن بەسە رىاو دەنگو باسە كەى ئەمىش ئەكوژ تەوہ ،
 بۇيە ئەو نەدە بە كىرنىك نەيان ئە كىرت ، بەلام تا پىنى ئەچو كەرمىست ئە بوو
 هەندى مەترسى يان لى نىشتو پىمىيان پەيدا كىرد ، وە ئەيان وىت لىنى
 ئاكادار بىن و بزىن بەچى ئەكا . وە لە بەر تەوہى بەلایانەوہ شورە بى بوو واز
 هىتانىان لە تايىنە كەى باوو باپىرىان و ئە ترسان لەم رەوہە زىانىان پى بكاو
 پىلەو پاىەى ناو كۆمە لىان لە دەس بچى ، هەركامىسان دەسو پىتوہ نىدىان
 موسلمان ئە بوو ئە كەوتنە سزادانىان و هەوليان ئەدا پەشىمانىان بىكە نەوہ .
 بۇ نموونە :

۱ - عثمانى كورپى عفان ، كاتى موسلمان بوو تەمەنى نىزىكەى سى (۳۰)
 سال بوو ، كە حەكەمى مامى پىنى زانى لىنى توورە بوو كەوتە نازاردانى .

هردوو بالی بهست و ووتی : واز له‌تایینی باوو باپیرت دینی ؟ به‌خوات
 که‌مه‌وه تاواز لهم‌تایینه تازه‌یه نه‌هتیی ، عثمان ووتی : به‌خوات په‌شیمان
 نابمه‌وه و هه‌تا هه‌تایه واز له‌ئیسلامه‌تی ناهیتیم . که‌مامی زانی بئ سووده
 به‌ره‌لای کردو لئی که‌را .

۲ - زبیری کوری عوام که‌دایکی (صفیه) ی کچی (عبدالطلب)
 بوو ، که‌موسلمان بوو ته‌مه‌نی له‌ده‌وری (۱۵) سالی‌دابوو ، مامی که‌وته
 سزادانی بۆ‌ته‌وه‌ی په‌شیمانی بکاته‌وه . له‌ناو‌حه‌سیرا لولله‌ی نه‌کردو هه‌لی
 نه‌واسی و له‌ژیره‌وه به‌دوو‌که‌ل قانکیان نه‌دا بۆ‌ته‌وه‌ی یا بخنکێ یا واز له
 ئیسلامه‌تی بێتیی ، به‌لام نه‌وه‌تا پئی نه‌چو سوورتر نه‌بوو له‌ئیسلاما .

۳ - سعدی کوری ابی‌وقاص له‌تیره‌ی به‌نی زوهره‌ی قوره‌یشی ، له‌ته‌مه‌نی
 نۆزده سالی‌دا موسلمان بوو ، که‌دایکی (حمه‌ی کچی ابی‌سفیان) پئی
 زانی ووتی : بیست‌ومه‌ شیت بویت و چو‌ته‌ سه‌ر‌تایینه‌که‌ی محمد ، به‌خوات
 سیه‌ری خانوو ناکه‌و‌یتته سه‌رمو له‌که‌رماو سه‌رما نام پاریزی ، وه‌خواردن و
 خواردنه‌وه‌م لئی‌حه‌رام بئ هه‌تا په‌شیمان نه‌بیته‌وه . سئ‌رۆژ به‌م پئی‌یه‌مايه‌وه ،
 سه‌عد له‌تاوا هاته‌ خزمه‌ت پی‌غه‌مه‌ری خوا - د.خ - شکاتی دایکی‌لاکرد ،
 وه‌له‌وکاته‌دا خوای که‌وره‌ ته‌م‌تایه‌ته‌ی ناردە خواره‌وه (وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ
 بِإِلٰهِهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهَنًا عَلٰی وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِيْ وَلِوَالِدَيْكَ
 اِلَى الْبَصِيْرِ ، وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ،
 وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيْلَ مَنْ أَنَابَ اِلَىٰ ثُمَّ اِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ
 فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ] سووره‌ی لقمان: ۱۳۱

واته : نامۆزکاری ناده‌میزادمان‌کرد به‌چاکه‌ کردن له‌که‌ل باوک و‌دایکیا ،
 دایکی به‌چه‌رمی سک هه‌لی‌نه‌کری و زۆر ئیش و نازاری توش نه‌بن ، وه‌تا

ماوهی دووسال شیرى ئەداتىو نارهەت ئەبن پىزەى ، وه داوامان لىن کرد سوپاسى خواو باوکو دایكى بکا ، ئەکەر زۆریان لىن کردى و ئەیان ویست بت کەنەوه بە بت پەرسى و هاوەل دابنئى بۆخوا - مادەم ئەزانى راست نیه - بەگوئىيان مەکە ، بەلام بەجوانى و چاکى لەکەایانا بچولێردوه لە ئیش و کارى جیهانا ، وبکەوه رەسەر رینگەى ئەوانەى ئەکەر پێنەوه بۆلای من و من ئەپەرستن ، وه پاشان یەنەوه بۆلای خۆمو هەوالتان ئەدەمى لەو کردەوانەى کردووتانە .

ئەجار سەعد چووه لای دایكى و پىوت : دایكى خۆم بزانه ولایت پروون بئى : بەخوا ئەکەر سەد کیانت لەبەرا بئى یەکە یەکە هەموویان بێنە دەروە لەسەر ئەوهى واز لەئایینەکەم بێنم و کافر بىم بە کویت ناکەم و وازى لىن نایەنم ، جائىتر ئەکەر ئارەزووت هەیه بخۆو بخۆرەوه و بچۆرەوه مال و ئەکەر ئارەزووت نیه لەسەر ئەم مان گرتنەت بەردەوام بە . دایكى کە زانى بئى سووده واز نایەنئى مان گرتنەکەى شکان .

٤ - خالیدی کوپى سعیدی کوپى عاصى کوپى أمیه . باوکى لە کەورەکانى قورەیش بوو زۆر بەرێز بوو لەنايانا ، کە باوکى زانى بە ئیسلام بوونى کوپەکەى ، رقی هەلساو کەوتە ئازاردانى و خواردنى لىن قەدەغە کرد ، ئەویش چووە خزمەتى پێغەمبەر و لە خزمەتیا ئەژیاو لەوئى خواردنى ئەخواردو لەدەورو بەرى مەکەدا خۆى لە باوکى ئەشاردەوه .

وه زۆرکەسى تریش بەم پىنە لەدەس کەس و کاریانەوه ئیش و تازاریان چەشت - وه کولەمەودوا هەندىکى لىن ئەدوین - بەلام لەکەل ئەمانەیشا بە شێوه بەکى ئاشکرا ئەکەوتبوونە دوژمنایەتى کردنى ئابین و خواون ئایینەکان . بوسلمانەکان بەدزیه وه ئەچونە شـیووو دۆلە چۆلەکانى دەورو بەرى مەکە و

نوژنو خواپهرستی یان نه کرد ، تاروژئی هه ندئی له قوره یشه کان چون به سه ریانا نوژیان نه کرد ، ده سیان کرده گالتیه پین کردنیان و نه وانیش خزیان پین نه گیراو وه لامیان دانهوه ، وه جهنگو ههرا له نیوانیانا بهرپابوو ، سعدی کوری ابی وقاص په لاماری که للهی وشتریکیدا که له ویدا کهوتیوو به هه موو هیزی یهوه دای به دهم و چاوی کافر تکیانا خوزین فیشقهی کرد . نه مه یه کهم خوینتی بو له نیسلا ما پرژیترا ، پیغه مبهری خوا - درودی له سه ریپ - ویستی مرسلمانه کان لهو گیرو گرفتانه دور بخاته وه بو نهوه بهر یاری دا که مالی (ارقمی کوری ابی ارقم) بکهن به جیتکهی نوژنو موسلمانه کان تیا کۆبینه وه و خواپهرستی تیا بکهن ، چونکه شوینه کهی که نارو دور له ناوه دانی و بهرپوو ، وه هه موکاتی پیغه مبهرو موسلمانه کان تیا کۆنه بونهوه .

ناشکرا کردنی بانگی ئیسلامی

بۆ ماوهی سێ سال پیغه مبهرو موسلمانه کان به شیهوی نیستی و په نامه کی بانکه کهی خویان به مهردم رانه که یان ، وه به دزی یهوه نوژنو خواپهرستی یان نه کرد ، هه تا خوی کهوره ویستی بانکه که ناشکرا بیئ و به بی پهرده کوئی قوره یشه کان بکوئیته وه ، نایه تی ناشکرا کردنی بانکه کهی بۆنارد و فهرموی : (وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ وَخَفِضْ جَنَاحَكَ لِئَلَّا تَتَّبِعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنَّي بِرَبِّي مِمَّا تَعْمَلُونَ) الشعراء یانی : هه لسه خزمه نزیکه کانت بترسینه له رقیو قین و غزه بی خوا ، وه بالآت داخه بۆ نهو موسلمانانهی باوه ریان پین کردویت وشوئنت کهوتون ، نه کهر لیت یاخی بوونو به قسه یان نه کردی بلن : من دوورو بی به شم لهو کرده وانهی ئیهوه نهی کهن . وه فهرموی : (فاصدع بما تؤمر وأعرض عن المشركين) الحجر .

یانی بهوفه زمانه‌ی پیتا دراوه و بهوپه یاهه‌ی بۆت نیراوه کوئ یان بکوته ره وه
وپیایانا رابکه به نه وه کوئ مه دهره نهو کارانه‌ی نه فام و هاوهل دانه ره کان
ته یان کن .

لیره دا بانکه که بهرگیتی تری کرده بهرو له په نهانی به وه ناشکرا بوو .
پتغه مبهری خوا - دروودی له سه ربی - له پیشه وه که وته بانک کسردنی
خزمه کانی .. نه بوهوره یره ته لی : « که نایه تی (وَأَنْذِرُ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ)
هاته خواره وه پتغه مبهر بانگی کرد : نه‌ی گرۆهی قوره یش فریای خۆتان
که ونو ره زامه ندی خوا دس خۆتان بخه ن من ناتوانم هیچتان بۆبکه م ،
نه‌ی عه باسی کوپی (عبدالمطلب) من هیچم بۆناکری بۆت ، نه‌ی صفییه‌ی
پوری محمد من ناتوانم لای خوا وه هیچت بۆبکه م ، نه‌ی فاطمه‌ی کچی
محمد له مالی خۆم داوای چیم لئ نه که‌ی بیکه به لام له لای خوا هیچم بۆ
ناکری بۆت » (۱)

به یانیتکیان محمد - د . خ - بانگی که سه کانی خۆی کردو نه‌ی ویست
باسی خواو خوا ناسی یان بۆبکاو بانکیان بکا بۆسه ئی - سلامه تی ، به لام
ته بوله به بی مامی سه کانی پئ بپی و به زۆر خزمه کانی هه لساندن له لای .
جاریکی تر بۆقاوه لئ بانگی کردنو دواي نان خواردن پئ و وتن :
خزمه کانم وانا زانم هیچ که سه ئی له عه رب شتیکی کهوره تری بۆ که سه کانی
هیتابئ له وه‌ی من بۆئیه م هیتاوه . من خیره بیرو سه ره رزی نه م جیهانه و
جیهانه که‌ی تریشم بۆئیه هیتاوه ، خواي کهوره داوای لئ کردووم که
بانگتان بکه م بۆسه ر نایینی ئیسلام ، کیتان له سه ر نه م نیشه کرنکه
پشتیوانیم نه کن ؟ هه موویان روویان لئ وه رگنراو ویستیان به جئ ی بیتن

(۱) بوخاری ریوایه تی کردوه .

به لأم عهلی راست بۆوه و که هیشتا منال بور وتی : من نهی پیغه مبهری خوا
یارمتهی دهرت نه بم ، من ههرا بهرپا نه کهم له دژی نهوهی ههرات له که لا
نهکا ، بهنی هاشمی به کان کهوتنه بزهرگرتن و هه ندیکیان قاقانی پیکه نینیان
لینداو هه ندی تریان له ژیره وه بۆعهلی و نه بوتالیببیا ن نهروانی ، پاشان به کالته
کردنیکه وه هه لسانو به جنیان هیشت .

جاریکی تر خزمو که سهکانی کۆکرده وه و فهرموی پنیان : « پیشهوا
درو له کهل کهسو کاری خویانا کات ، بهخوا نه کهر - خوا نه خواسته -
دروم له کهل هه رکه سا بکردایه له کهل ئیوه دا نه م نه کرد ، وه نه کهرخه لکیم
بخه له تانایه ئیوه م نه نه خه له تان ، بهوخوایهی هاوه لئی نیه و بیجکه لهوخوایه
کی تر نیه من پیغه مبهری خوام بزلی ئیوه به تابه تی و بزلی هه مومروؤئیک
به کشتی ، بهخوا چۆن نه خه ون ههروه هاش نه مرن ، وه چۆن له خه وه ل
نه سن بهو پنی به زیندوو نه کرته وه ، وه له سه ر کرده وه کانتان پرسیارتان لئ
نه کرئو (موحا که مه) نه کرین و پاداشتان نه درتیه وه به چاکه له سه رچاکه
وبه خراپه له سه ر خراپه ، نه بچار یا به هه شتی هه تا هه تایی به یا دوزه خی هه تا
هه تایی به . خزمهکانی هه موویان به نه رمی وه لأمیان دایه وه نه نیا نه بو اهه ب
نه بی ووتی : دهسی بگرن پیش نهوهی هه موو عه رب کۆمه له بکاته سه ری
تهوسا نه کهر نهی دن به ده سه وه ریسوایی به و نایدن به ده سه وه له ناو نه چن ،
نه بوتالیب ووتی ؟ بهخوا تاماوین پشت گیری لئ نه کهین . »

بانکی ئیسلام وورده وورده په ره ی سه ندو له سنووری خزمهکانی
پیغه مبهری خوا - دروودی له سه ربی - تی په ری و که بیسته هه موو قوره یش و
مه که یی به کان . (ابن عباس) نه فهرموی : پیغه مبهر دوای هاتی نایه ته که ی
پیشه وه چوه سه رته پی سه فاو که وته بانگ کردنی قوره یشه کان : نهی نهوهی

فهر ، ئەى ئەوئى عەدى و هەتا هەموو ئىرەكانى بانك كورد ،
 قورەيشەكان وتیان : محمد بانك ئەكا ، هەموورویان تىن كورد و چون بۆلای
 و بزائن بۆچى بانگیان ئەكات ، فەرمووی پىئان ئەكەر هەوالتان بەدەمى :
 هۆردویەك وا لەوشیوەدا - یالە پشتى ئەو كەژەوہ - ئەیەوئى شەبەبخون
 بکاتەسەرتان ، ئایا باوەرم پىئەكەن ؟ وتیان : بەلئى چونكە هیچ درۆت
 لئىئەبیستراوہ . فەرمووی : دەى ئەتان ترستىم بەسزای سەختى خوا ئەكەر
 باوەر بەخواى تەنیا ئەیەنن و موسسلمان نەبن و واز لەبت پەرسقى و لە
 هاوہل دانان بۆخوا ئەیەنن . ئەى ئەوئى عەبدو مەئاف ، ئەى ئەوئى زوہرە
 ئەى ئەوئى تەمىم ، ئەى ئەوئى مەخزوم ، ئەى ئەوئى ئەسەد خوا
 فەرمانى پىاداوم كەخزمە نزىكەكانم بترستىم ، وەمن ئەلەم جىبەانەداو
 ئەلەپاشا رۆژا ناتوانم هیچ كەلك و سوودتان پىئىكە ئەنم هەتاشايتومان
 ئەیەنن و ئەلئىن : (لاإله الا لله) .

ئەبۆلەھەبى مامى كە پىاویكى قەلەوى رق ئەستور بوو - راست
 بۆوہ و هاوارى كورد : داماوى بۆتۆ ئابۆئەمەت كۆكردوینەوہ ؟ !
 پىغەمبەرى خواىش - درودى لەسەربى - بەدلتەنكىەوہ بۆى روانى ،
 زۆرى پىئەچو خواى كەورە لەجىياتى پىغەمبەرە شىرىنەكەى وەلامى داىبەوہ
 و ئەم سورەتەى ئارده خوارەوہ (تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ، مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ
 وَمَا كَسَبَ ، سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّنْ
 مَّسَدٍ) . (۱)

بۆچى ئىسلام لەناو عەرەبەكانا وە لە مەكەدا هات ؟
 خواى كەورە و پەرورەدكار - كەھەر خۆى زاناو ئاكادارى راستەقىنەىە و

(۱) بوخارى رىوايەتى كوردوہ .

ھەمووشتىن ھەربە دەستى خۇيەتى و خۇي ئەزانى چى و كوئى و كامە و كەي باشە ، الله أعلم حيث يجعل رسالته - بۇ ئايىنى ئىسلام كە كۆتايى و بەرتامە كانى خواو دوايىن پەيامى پىغەمبەرئە زمانى ەھرەبى و نەتەوھى ەھرەب و نيوھ دوركەي ەھرەب و شارى مەكەي ھەلبۇراد . ئايانەمە بۇچى بو ؟ وەھۇيە كانى چىن ؟

وھلامى ئەم پىرسىيارە ھەرچەندە زۆر كرانە و پەنكە - لە راستى يەكەيا - بەرزتربىن لە پلەي مېشكى مرۇئايەتى و ھەربەتەنيا خواي كەورە خۇي بىزانى و بەس ، بەلام كەل ئەويشا ئىمە بەدەورى خۇمان بۇ پون كىردنەوھى ھەندى لە پوھ كانى وھلامەكە سەرنەكەين بەكۆشى زانا دلسۆزە كانا ، وە لە ئەنجامى كارەسات و بەسەرھاتە مېژوويى يەكان و بەپىتى كات و داخوآزى يەكان و بەپىتى رۇيشتن و سەركەوتى بانكەكەو بەپىتى بەروبوو و بەرھەمە كانى ... بەپىتى ئەمانە ھەندى لە حىكمەتەكەي خوا ئەيخەينەپو و ، بۇ ھەلبۇرادنى ئەو شوين و ئەو نەتەوھى ئەو زمانەو ئەو جىكەو رىكايە ، وەئەوھى ئەيلىم پلەي تىن كەيشتى خۇم دەرنەخا ئەكىنا (نورى ئەولە كوئى و بىنايى خفاش)؟ بەشى ناوھدانى لەسەر زەرىدا - كانى ھاتى ئىسلام - چوار ئىمچەراتۇرىتى كەورە دا بەشيان كىردبو و ئەناو خۇيانا : -

۱ - ئىمچەراتۇرىتى رۇمان لە ئەوروپا و لە ھەندى لە ئاسىيا و ئەفەرىقادا .
۲ - ئىمچەراتۇرىتى فارس كەدەس كىشاپو و بەسەر زوربەي ئاسىيا و ئەفەرىقادا .

۳ - ئىمچەراتۇرىتى ھىندى .

۴ - ئىمچەراتۇرىتى چىنى .

ھەرچەندە ئەم دوانەي دوايى ئەنيا بۇ ولاتەكەي خۇيان بوون و لە

سنووری خۆیان نه نه ترازان به خۆیان و بیرو راو نه له سه فه یانه وه خۆیان
پنچا بۆوه ، به لام دوانه که ی پینشوویان سنگیان ده نه په پران و شه ره قۆچیان
نه کرد و هه ولیمان نه دا بۆتین کردنه سه مره فه کان و بۆ کۆرینی ژیان و بۆ
نال و کۆرپی له کاروباره کانی جیهان دا .

وه نه بێ له بیرمان نه چی که سه به شه ییش خۆی به پینچه من دانه نا له جیهان ناو
زۆرکات ده سی نه وه شان له در اوستی و نه م لاولا کانی و ده وری نه بیینی .
وه له سه ره سه ری جیهان نا دوو ئایین مابوون که ناوی ئاسمانی یان به سه ره وه
مابن : جوله که و گاور ، وه هه مو ئایینه کانی تر بوو بوونه بت په رستیکی په تی
و کاکله و تام و مه زه یان تیا نه مابوو . وه نه و دوو ئایینه ییش که وتبو نه ژیر
چه پۆکی دورد هه له ته ی رۆم و فارسه وه ، وه نه م دوو ئایینه ییش هه رچه نه
به ئایینی ئاسمانی نه ناسران به لام له راستی به که یا مه بادنی و کاکله و
مه به سه کانیان وه کو وینه و نیگاریان کۆرا یون و ده ستی نا پاک یان تی خرابوو
وه وایان لێ هاتبوو ده وه له ت زال بوو بوو به سه ر نه وانا نه ک نه وان بتوانن تین
بکه نه سه ر ده وه له ت و بی به ن به ر بۆوه .

وه که له پینشه وه با سمان کرد جوله که یه تی ده من
چه وساره ی رۆمان و ده من تر چه وساره ی ده ستی فارسه کان بوو ، وه ده سه لاتی
له هیچ شوێنکا به سه ر هیه چیا نه مابوو ، وه له بهر چه نه هۆیه کی نایه تی بوو بوو
به ئایینیکی نه وتۆ که هه ر بۆ به نی ئیسرا ئیلی بێ و به س ، ئیتیر هیچ هیوا و
نامانچتیکی نه بو که که ل و ولاته کانی تر بخاته ژیر بالی خۆیه وه .

وه ئایینی گاوریتی په یابو و به رز بۆوه له ژیر سیتی به ری ده وه له تی رۆمانیدا
که له و کاته دا ده سه لاتی په یا کرد بوو به سه ر نه له ستین و سووریه و میسر و
نه و ولاته نه ی ترا که گاوریتی به نه یینی تیا یانا بلا وه ی کرد بوو ، وه گاوریتی

ی به‌وه نه‌جولایه‌وه نیم‌په‌راتوری‌تی رومانی به‌شی‌وه‌یه‌کی دورندانه و
بی‌به‌زه‌یی نه‌چو به‌گژیانا ، وه‌چه‌نده‌ها هه‌رای پی‌گیرا که به‌ده‌یان هه‌زاران
قوربانی تیا‌ه‌درا .

وه‌که کاتی نازاردان و چه‌وسا:ه‌وه‌ی رومانی به‌سه‌رچو نیم‌په‌راتوری
رومانی (قوس‌ته‌نتین پاشا) چوه‌ ناو کاوریتی‌یه‌وه ، وه‌له‌که‌ل نه‌مه‌دا‌چ‌ه‌ند
پنکه‌وه‌نه‌فسانه‌یه‌کی بت په‌رسی‌و‌چه‌ند باسیکی‌فه‌سه‌فه‌ی نیغریقی بت په‌رستیش
په‌یی و و تیکه‌لی نایینه‌که کراو موری کاوریتی پیانرا ، وه‌لیره‌زه‌ ئیتر
نایینه‌ ناسمانی‌یه‌که نه‌ماو تیک‌چوو کوررا ، وه‌ ده‌وله‌تیش هیچ تینیکی له
له‌ نایینه‌که‌وه وه‌رنه‌کرت ، به‌لکو به‌پنجه‌وانه‌وه نه‌و زال بوو به‌سه‌ر‌ناییناو
تینی کرده‌سه‌ری هه‌تا عه‌قیده‌و پروا که‌یشی نه‌ی‌توانی زال بیی به‌سه‌ر
دل و ده‌رونو میشکا .

وه‌بیجکه له‌مه‌یش به‌ش به‌ش بوونی کاوریتی و بوونی به‌چه‌ند به‌شی
جیا‌وازه‌وه‌و نارینکی و تیک‌چوونی نه‌و‌به‌شانه له‌ناو‌خویانا - که‌نشته‌ی له‌ت و
په‌ت و په‌رت‌ه‌وازه‌ کردبوو نزیک‌بوو ده‌وله‌تیش هه‌مووی تیک‌بدا ، وه‌نه‌وانه‌ی
پنجه‌وانه‌ی (مه‌زه‌بی ره‌سمی) ده‌وله‌ت بوون توشیاری چه‌رمه‌سه‌ری و
سزاو نازارینکی زورو‌زه‌نه‌هانت . وه‌نه‌مانه هه‌موویان وه‌کسو یه‌ک له
راستی نایینه‌ پیروزه‌که‌ی عیسا پیغه‌مبه‌ر - د . خ - لایان دا‌بوو .

نالهم کاته‌دا ئیسلام هات .. هات بۆر‌کارکردنی مرؤ‌قایه‌تی نه‌و‌خرابه
وناله‌باری و نه‌فامیتی و ژیر چه‌پۆکه‌یی و چه‌وسا‌نه‌ده‌یه‌ی تووشی هات‌بوون له
هه‌موو شویتنیک‌ی سه‌رزه‌ویدا . هات بۆ‌نه‌وه‌ی وه‌رگ‌پیران و نال و گۆ‌پ‌نکی
ته‌واوی بکا له‌هه‌موو رویه‌که‌وه‌و له‌هه‌موو کاروباره‌کانی مرؤ‌قایه‌تی‌یا ، هات
هه‌تا هه‌موو مرؤ‌قه‌کان بیانه‌وه‌ جیکای‌خویانو بیان‌کاته‌وه به‌مرؤ‌ف دوا‌ی

پنی باوهر به لکو له ترسی شول و لیدانو له ترسی ژبان . وه کسو له ناو
نیمپه را تو رتی به کانا پرووی نه دا .

وه له ویدا ناینیتیکی رنک و پیک و خاوه نی بیرو باوهر نه بوو ، وه بت
په رستی به که بیان شتیکی پرو پوچ و شپرو شیناوو بن سه روبر بوو ، وه پرو او
په رستیان جیاواز بوو ، وه هریه که بیان شتو به کی تایبه تی بوو ، وه قوره یشه کان
هرچند چاودیری که عبه و دهسه لاتیکی کشتی ناینی یان بسوو به لام به
شیتو به کی وانه بوو بتوانی له پنی ناینه تازه که دا بوه ستی ، وه نه که رمه ترسی
له ناوچونی به رژه و ونندی تابووری و سه رۆکایه تی سه رۆکه قوره یشه کان نه بوایه
بهوشیتو به له پرووی نیسلا ما نه نه وه ستان . چونکه خویان ههستیان نه کرد
که ناینو بیرو باوهره که بیان چهنده په شتوو نارنکه و هیچ نرختیکی نه .

نهم نه بوونی و نارنکی به ی یاسای رامیاری به له که ل نارنکی و بن بایه خو .
بیرو باوهر و ناینه له ناو نیوه دور که ی عه ره ب دا - باشتین هه لو چاکترین
کاتی هه ل خستن بۆ بهرپا بوونی ناینه تازه که ی نیسلام ، که به سه ره به سق
بژی بن نه وه ی هیچ هتیزکی دهره وه زال بین به سه ریا ، وه له سه رخۆ که شه
بکاو دابمه زری .

وه له لایه کی تره وه باری کۆمه لایه تی نیوه دور که که نرخ و به سایه کی
که وهره ی بوو بۆ پاراستنی ناینه که و بۆ لایه ن گیری بانکه تازه که . . دهور دهوری
عه شایه ری و تیره په روره ی بوو ، یاسای دهمارگیری په که زایه تی و که سایه تی
له بره وو باوا بوو .

ههر که پیغه مبه ری خوا محمد - دروودی خوی له سه ربی - هه لسا به بانکه
تازه که ی له شیرو تیرو شمشیری به نی هاشمی به کانی خزمی پارنیزکاری باشی
دهس که وت ، وه له هاوتایی ترازووی تیره کان هه لی بسۆه لکه وت ، تیره و

ھۆزەگان ئەترسان لەو ھەجی ئەو ھەشەم جەنگ و ھەرایان لە کەلاھە لکیر سیتن
 لەسەر محمد ھەرچەن لەسەر ئایینە کەیشی نەبوون وە لە دەس دریزی یانا بۆ
 سەر ھەرموسلمانیک لە کەس و کارەکانی ئەترسان ، بۆیە ھەر کەس موسلمان
 ئەبوو ئەیان دا بە دەس خزمەکانی کە پەشیمانێ بکەن وە یا نازاری بدەن .
 وە ئەو بەندەو کە نێزەکانی موسلمان ئەبوون ئەیان دانە دەس ناغانیان و
 ئەوان نازاریان ئەدان ، بۆیە ئەبو بەکر - خوالی پەرازی بی - ئەی کەین
 و نازادی ئەکردن و ، ئیت لەسزاو چەرمە سەری رزگاریان ئەبوو . بی
 کومان ئیسلام سوودی گەوری لەمەدا دەس کەوت . وە لە لایەکی تریشەو
 عەرەبەکان خواونی چەندەھا پەووشت و سەفەت و خووی بەرز بوون ، وە گو
 نازیەتی و جوامیری و راستی و سەخاوەت و دل کوشادی و فیداکاری و وە فلو
 دلپاکی و خۆگرتن و لێھاتن . . کە ئەمانەیش شتیکی پنیوست بوون بۆ
 ھەلگرتنی باوەرە تازە کەو بۆ ھەستان بە پیوویستی بەکانی ئیسلام و بۆ شان دانە
 بەر باری کرانی .

نیوہ دور کە کە خاکینکی بە پیت بوو بۆ رواندنی تۆی راجەن ، شۆر شە کە ،
 وە پریو لە و مرقانە ی بتوانن ئالای ئیسلام ھەل بگرن و سەرزەوی پنی
 رۆشن بکەن وە ، وە زۆر بەراورد و تاقی کردنەو یان ھاتبە دەس بە ھۆی
 ھات و چۆ کردنیان بۆ دەورو بەری ئەودوو ئیچ پەراتۆریقی بەی رۆم و فارس ،
 بە تاییەتی لە کاروانی ھاوینە ی شام و کاروانی زستانە ی یەمەن دا ، وە ئەمانەیش
 پنی کە بیشتن و نامادە بوونیکێ کە وریان تیا دروست کرد بوون ، وایان لێ
 ھاتبوو چاوە پنی بزوتنەو یەکی گەورە بن کە خۆیان بکەن بە پالەوانەکانی
 و دەوری تیا بگێرن .

کاتی کە ئیسلام لە ناسۆی بەختیاری یەوہ سەری کیشا ، ئەو ھەموو نامادەیی

وگه نهج و خهزینهی نهوپیاوانهی وهرگرت و کردنی به بهردی بناغهی
 پرژیمه که یی و به هه لکری ئالاکه یی و به پاله وانی شانۆ که یی . خوا حهقه نه وانیس
 به راستی چونه ژیری و به ته وای شانیان دایه بهرو نهوپه پری فیداکاری یان
 له پری یا کرد و سیجرو موعجیزه یان بهرپا کرد .

به م پنیه ئیسلام و قورئانی پیروز به زمانی عه ره بی و له ناو عه ره به کانا
 هات و نیوه دور که یی عه ره ب و شاری مه که یی کرد به بنکه ، وه که به ته وای
 نیوه دور که ساغ بۆوه بۆ ئیسلام و له کوفروبت په رستی و نه فامیتی پاک بۆوه ،
 نه و موسلمانان راسته قینه و ناوازانه ئالاکه یان هه لکرت و رووبه خۆره لات
 و خۆراوا و باشوور و باکوور بردیان ، وه نه و په یامه شیرینه و نه و یاسا
 بهرینه یان پیش که شی هه موو مرۆقایه تی کرد ، وه هه لکره کانی ئالو بیرو
 باوه پر که باشترین کۆمهل بوون بۆ هه لکرتنی و بۆ بلا و کردنه وه ی
 وه له باشترین شوین و جیگادا نایینه که ژیاو پنی که یی .

شتیککی گرنک ماوه ئینی بدوینن نه ویش زمانی عه ره بی به . . به راستی و
 بن ده مارگیری زمانی عه ره بی زمانیککی تهرو پاراوو ره وان و کوشادو فراوانه ،
 وه زمانیککی به رزی جیهانیی به ، به تایبه تی له کاتی ئیسلاما باشترین زمان
 بوو بۆ وهرگرتنی نایینه که و بۆ هه لکرتن و پراکه یاننی به مرۆقه کانا ، وه نه که ر
 که م و کوپری تیا ببوایه نه ی نه توانی نایینه که ئاوه ها بلا و بکاته وه و له نیوه
 دور که دا نه مایه وه .

وه به م پنی به بۆمان ده رکه وت زمانی عه ره بی وه کو شوین و مرۆقه کان و
 کاته که باشترین شت و چاکترین هۆبوون بۆ که شه کردن و بلا و بونه وه و
 دامه زرانندی دامو ده زکای نایینی ئیسلام (الله أعلم حیث یجعل رسالته).

* * *

قورەيشەكان و محمد :

كاتى خىواي كەورە فەرمانى دا بەناشكرا كىردنى بانكى ئىسلام
 پىغەمبەر و موسلمانەكان بەناشكرا لە دەور و بەرى كەعبە كەوتتە نوپۇز كىردن
 و كەتتە پەرستىنى خىواي تاك و تەنياو دەستيان كىردە بانك كىردنى مەزۇف
 بۇلاي خىواپەرستى و بۇ وازەيتان لەبته بىن كىيان و بىن كەلك و سوودەكان .
 لەسەرە تاوہ قورەيشەكان كوىيان نەدانى و وايان زانى كە نەم بانكە يش
 وە كو بەنگى كاورو جوولەكان لەخۆبەوہ نەكوژتەوہ و ، پاشان كەزانىيان
 خەرىكە بانكە كە وردە وردە بلاوہ نەكاو بەرە بەرە پەرە نەسەنتى . . نەوہ تە
 سوپايەك لەلاوہ خوین كەرمەكان لەدەورى محمدو بانك و ئاينەكەي
 كۆبوونەتەوہ و وازى لىنانن ، لىرەدا وردە وردە مەترسى يە كىيان بۇ پەيدا
 بوو كەوتتە بەر بەرەكانى بەلام شىوہى بەر بەرەكانى بەكە لە پىشەوہ لەوینەي
 دەمەدەمى و كالتە پىن كىردن و بەسووكى سەير كىردن دا بو ، نەھاتن شاہەر و
 ھۆنەرە دەم پەسەكانىيان لى ھان نەدا تاوہ كو بەھۆنراوہى لۆتيا نە بە درۆزنى
 داينىن و لەبەر چىاوى خەلكا بىشكىنن ، بانكىتر - وە كو نەيانوت -
 كەسى پىن ھەل نەخەلەتنى و بانكەكەي بكوژتەوہ . . لەوانە نەبوسوفىيانى
 كوپرى (- اٹ) و عمرى كوپرى عاص و عبدواللہ كوپرى زەبەھرى بوون ،
 ھەتا ھەندى لە ھۆنەرە موسلمانەكان كەوتتە وەلام دانەوہ و دەم كوتيان .
 لەلایەكى ترەوہ نەچونە سەر محمدو داوبان لى نەكرد : مەغجىزەي وە كو
 موسا و عىسا بىننى و داواكەي خۆي پىن بىباتەسەر . . بۇچى سەفاو مەرەوہ
 ناكات بەزىر و زىو ؟ بۇچى نەو كىتەبەي باسى لى نەكا - مەبەسيان قورتانە -
 بەسەرىە كەوہ بەنوسراوى نايەتە خوارەوہ ؟ بۇچى مردو زىندون ساكاتەوہ ؟
 بۇچى كانىاويكى خۆشى شىرىن ھەل نەاقولەينى كە نەزانى خىزمەكانى زۆر

ئاتاجىيان پىئى ھەيە ؟ بۇچى خەزىنەيەك نادۇزىتەوہو بۇچى .. بۇچى .. ؟
 قورئان يەك بەيەك وەلامى ئەمانەو وىنەيان ئەدايەوہو بە شىوہى كشتى
 ئەى فەرموو : (قُلْ لِأَمَلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ
 الْغَيْبُ لَأَسْتَكْبَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ
 يُؤْمِنُونَ) الاعراف . آيە : ۱۸۸

واتە ئەى پىغەمبەر تۆلەوہو لأميانا بلىئى : من دەسەلاتم بەسەر سوودو
 زىانى خۇما نىە چى خوا مەيلى نەبىئ ، وەئەكەر غەيىم بزانى يايە تووشى
 خىرى زۆر ئەھاتم و لەناخۇشى دورئە كەوتمەوہ من ئىش و كارم . ئەيىتە قورئان
 ومژدە دانە بۇمسلمانان و خاوەن باوہرەكان .

بەلىئ راستە ئىش و پىشەى پىغەمبەر پىئ پىشاندانو رابەرى كىردنو
 مژدە دانو ترساندنە ، ئىتەر چۆن ئەبىئ ئەوانە داواى شتى واى لىئ بىكەن كە
 لەسنوورو شو راى ئىشە كەيا نەبىئ ؟! وە موەجىزەى محمد - دروودى لەسەربىئ -
 تەنيا قورئانەو ئىتەر موەجىزەى تىرى بۇچى يە ؟ .

ھەر قورئانە موەجىزەى محمد

بەلىئ راستە كە پىغەمبەرى خوا محمد - بە ھەزاران دروودى خو راى
 لەسەربىئ - زۆرو زەبەنە شتى واى لىئ رودراوہو كىردوويەتى و فەرموويەتى
 و بۆى كراوہ ھەرلەپىش لەدايك بونى يەوہ ھەتا كۆچى دوايى ، كە بۇ ھىچ
 كەس و بۆ ھىچ پىغەمبەرى نە بووہو ھەموويان لەسنوورى كارو كىردەوہى
 مرؤف بەدەر بوون - واتە ھەموويان خازىقە بوون و بە موەجىزە دانراون -
 وە ئەمانەيش لەھەموو كىتەبىكى فەرموودەو ئىسلامى و تەفسىرى قورئانا باس
 كراون . بەلام تەنيا ئەو قورئانە پىرۆزەى پەيتا پەيتا بە كۆترەى پىتويستى و
 ھەنكاوہ كانى پانكە كەى ئىسلام ئەھاتە خواروہ ، تەنيا ئەو قورئانە بەسە

بۆدამه زاندىنى ياساۋ بەرنامەى ئىسلام و ، بۇ ئىسپات كىردىنى پىغەمبەرىتى
محمد - د . خ - ۋە بۇدەر بىرىن و راستىتى پەيامە كەى محمد . چونكە قورە يشە كان
خۇيان محمدىان ئەناسى و ئەيان زانى محمد چۆن و لە كوئى و بە چ شىۋە يەك
ژىاۋ پىن كەيى و كەۋرە بۇۋە ، كەچى ئىستە ئەۋقور ئانەيان بۇ ئەخوئىتتە ۋە
بۇيان باس ئەكات . ئەكەر چاۋكەى مېشك و دلىان نە كوژايە تەۋە و پەردە
بەسەر چاۋيانەۋە نە بۋايە ئە بۋايە يە كسەر بە پىن خۆك رتن باۋە ريان پىن
بكر دايە و موسلمان بېۋونايە و خىرا ئالاکەيان ھەل بكر تايە و بە جىھانا بلاۋيان
بكر دايە تەۋە .

محمد - د . خ - پەياۋ و ژيا بە ھە تىۋى و لە ژىر دەستى باپىرو مامونامۇژنا
ۋە ژيانى بەسەر پىرد لە ناۋ كۆمە لىكى نە زانى نەخوئىندەۋارى بت پەرسى پىن
ۋىلى خاۋەن خەرافاتا ، نە مامۇستايە كى بوۋ ئامۇژكارى بكاۋ نە لە لە يە كى
بوۋ رەۋشت و خوۋى جوانى فىربكا ، كەۋرە بوۋ بە نەخوئىندەۋارى لە ناۋ
كەلىكى نەخوئىندەۋارا كە نە زانايە كيان تىباۋو نە قوتابخا نە يە كيان ھە بوۋ
ھە تا چىرۆك يىترو داستان خوانىشيان نە بوۋ : ۋە ئاكايان لە ھال و ھەۋالى
كەل و ئومە تە پىشۋە كان نە بوۋ ، ۋە تۆۋى شارستانىتىيان لە ناۋا نە چىنرا بوۋ .
محمد - د . خ - لە ناۋ ئەمانە دا ژيا ھەرچەند خوۋ رەۋشت و خراپكارى يە
كانى ئەۋانى ۋە رنە گرت و خۆى رازان بۇۋە بە رەۋشت و خوۋە پەسەندە كان ،
بەلام نە پىنرا لىنى بچىتە لاي ماموستايەك شتىكى فىربكا يا چىرۆك خوانى
داستانىتىكى بۇباس بكا ، ۋە لە درىژايى چل سالى تەمەنيا پىچكە لەدوۋ
سەفەرە كەى شام و سەفەرە كەى لە كەل دايكيا بۇمەدىنە سەفەرى تىرى بۇ
ھىچ كوئى يەك نە كىردوۋە ، ۋە لە ۋە سەفەرە نەش دا لىنى نە پىنراۋە تىسكلاۋى
كەس بكا بەرادە يە كى ئەتۇشتى لىۋە رگرى لىنى يەۋە فىرى ئىش و كار بىنى ،

ديسان تا كه بيشته تهمه نى چل سالى هيچ كاتى لئى نه بينراوه و نه بيستراوه
تهمايهرى كه وره بى يا رابهرى يا پيغهمبه ريتى يا سرؤكايه تى كسردين ، وه
هه تا نهوكاته لئى نه بيستراوه و نه بينراوه .

بهم پييه نه و پيشه وا كه وره به ژيا وه كو يه كئى له قوره يش هه تا تهمه نى
چل ساله ي ته واو كرد ، ليره دا كورج روئه كاته خزمه كانى و تهان : خزمه كانم
من بووم به رابهرو پيغهمبه رى خواى تاكو ته نيا بؤسر تيو به تا ييه تى و بؤ
سهر هه موو مرؤقه كانى تر به كشتى ، مژده تان نه ده منى به ره زامه ندى خواو
به به هه شتى به رين ته كه ر باوه روم پئى بكه ن ، وه ته تان ترسيتم به خشم و قينى
خواو به سزاي سه ختى دؤزه خ ته كه ر نه يه نه سهر نايين و بهرنامه كه م ، وه
تهى فرموو : ده ستوورى ته م كاره كه وره يه م قورئانى پيرؤزه كه فهرمايشى
خواى كه وره يه و ورده ورده بؤم نه نيرئى . وه له وقورئانه ي بؤنه خوئند نه وه و
بؤى باس ته كردن ، نه وانيش ته يان بينى ته م قورئان و فهرموده يه شتئى كى
زؤر سه يرو ناوازه يه .. بهر زتره له عه قل و ژبرى و ميشك و ده ماخ و دلو
ده رون و تئى كه بيشته نى نه وان له هه موو روويه كيه وه .. له رايك خستنيا . له
دارشتنيا ، له ره وانى يا ، له هينتان و دامه زراندى و پيشان دانى باس و
مه به سه كانيا له كا كه وه ماناو بنكه و بيرو باوه ره كانيا وه .. هتند .. ته يان دى شتى و اباس
ته كا كه نه وان نه يان بيستبوو . باسى داستان و به سه رهاتى تومنه ته پيشينه كان و
پيغهمبه ران و پاشاو سرؤكه كان وه له ونستيان له كه ل بانكوبانك كه ره پيشينه كانى
خواو نه نچاميان ته كا ، به شتيره يه كى سه يرو له بهر كو نيكارى كى ناوازه و دل فرين دا ،
وه له پرووداوى له مه وودوا ته دوئى و كه چنى به بن كه م و كورپى ديتهدى ، وه زؤر
و زه به نه مه بادنى و بيرو باوه رى كه وره كه وره دئينى له پرووى كؤمه لايه تى و
ئابورى و راميارى و زانبارى و پهروه رده و ته شريع و حوكم و ياساو

پژویم . . . هتد ، که ههریه که یان به دزیژایی تمه منی مرؤفایه تی به و پئی به
پیک ناخرین . ئەمانه یش هه موویان له سه ر بئکه ی خۆشه ویستی و به کسانێ و
یه کیتی وره وشت و خووی جوان و بهرز دامه زراون و ههریه که یان ئەوانی تریان
تهواو ئەکا و لیک جیانا کرینه وه .

ئایا ئەگونیچی محمدیکی نه خوینده وار له خۆیه وه گوت و پر بیت و بتوانی
ئهو هه موو شتانه بینن و پئیکیان بخا ؟ یا ئەگونیچی ئەو هه موو شته ناوازه و
سه رسور هینه رانه هه ل قولای دی و دهروونی مروئیک بوین ؟

بئ کومان قورئان گه وره ترین به لکه و به رزترین شایه ت و پراسه ترین
موعجیزه بوو بۆ پیغه مبه ریتی محمد - د ، خ - وه بۆ ئیسپات کردنی به شیوه یه ک
که پئیکای مله جه ره بۆ که س نه هیلیته وه وه هه موو که سئ جکه له گومراهان
ئەزانی فەرمووده ی خویه و زیاتره له میشک و دهروونی مرؤف (۱)

له هه مووی سه یرتر نه وه بوو ئەوانه ی داوای موعجیزه یان له محمد - د . خ -
ئەکرد خۆیان بت په رست بوون و کپ نوشیان ئەبرد بۆ دارو به رده بئ کیان و
بئ توانا و بئ که لک و سووده کان و به ته مای چاکه یان بوون و له خراپه یان
ئەترسان ، بئ ئەوه ی داوای شتیکیان لئ بکه ن که ئیسپاتی خویه تی خۆیان
بئ بکه ن ، له که ل ئەوه ش دا ئەهاتن په لپی موعجیزه ی گه وره یان له محمد
- درودی له سه ره بئ - ئەگرت . بۆیه محمدیش - د . خ - کاله ی به
بته کانیان ئەکردو به بئ عه قلی دائه نان . . که له ده وری که عبه کۆته بونه وه و
له نادیه که یانا دائه نیشتن ئەچوه ناویان باسی خواو ئیسلامه تی بۆئه کردن ،
ئەوانیش ئەهاتن به شان و بئالی بته کانیانا ، ئەویش به زه رده خه نه یه گه وه

(۱) بۆ ئەوه ی زیاتره له موعجیزه کانی قورئان ئی بکه ی سه یری ته فسیری

خال به رگی یه که م لاپه ره ٦٩ - ٨٣ بکه .

ئەكەوتە لىدوانيان و بەتايەتى ئەدوا لە (ھېلولات و عزى) كە بەتە
كەورەكانيان بوون ، ئەوانىش جىھانيان لىتارىك ئەيوو .

بۆچى بەسەرىبەكەو قورئان نايەت بۆ محمد ؟

ئەوئەلامى ئەوئەدا كەئەيان وت : بۆچى بەسەرىبەكەو قورئانى بۆنایەت ؟
قورئان ھات و فەرمووى : (وَقَالُوا لَوْلَا نُنزَلُ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جَمَلَةً وَاحِدَةً ،
كذلك نثبت به فؤادك و رتلناه ترتيلا ، ولاياتونك بمثل الاجتناك بالحق
وأحسن تفسيرا) الفرقان

يانى : ئەلەين : بۆچى بەيەك كۆمەل قورئانى بۆنەنەتە خوارەو ؟ بەلام
ئىمە بەوئەيە وردەوردە بۆت ئەئىرىن بۆئەوئەي ھەمووجارى دلى تۆئى پىقايىم
و دامەزراوبكەين ، وە داواى ھەرشتى يا ھەر پرسىيارىكەيان لىكردى
ئىمە راستى باسەئەو وئەلامى شىرىنت بۆ ئەئىرىن .

قورئان بەشىئەيىو بەكۆئىرەي پىويست ئەھات و راقەو باسسى ئەو
حەقىقەتانەي ئەكرد كە بەلەي خواي كەورەوئەن و مېئوى حەقىقەتەكەي
ئەكېرەيەو . وە لە بانگە كشتىيەكەيا (شوبوھاتى) جۆر بەجۆرىيەتى و
ئەيانخاتەپروو پاشان ھەليان ئەوئەشىئەتەو ، وە بەلگەو دەلىل لەسەر
مەبەسەكانى خۆي و لەسەر پانارېكەكانى دوژمنان دىئەتەو .

قورئان دەستى كرد بە ھاتنەخوارەو ئەناو كۆمەلىكا كە كوفرو بىئايىنىو
نەفامىتى تىايا شەكۆئەي كىشابوو ، لىق و پۆپى لىدا بو ، وە دەمەدەمىن
كردنو مشت و مرو دەم بازى باوى ناويان بوو ، ھەرەو كۆ خواي كەورە
بەتايەتى ئەمانەي ھەلئارادىن ھەتا ھەرچى رېكەي كومان و شوبەو خەيال
و خەتەرەيە بىئو لەوانە بىئىت بەدلى مرؤئىكا ئەوانە بېخەنەپروو پەلەقاژەي
تەواوى تىابكەن و ھەرچى ھەول و مەرگەمەلەيانە بېئەنە كايەو ، ئەبجەر

ئەمىش بە نووكى نەشتەرى راستى لىنى بىداو شەق و پەقى بىكات .
 ھەرپىسىيارىك ئاراستەى سىنگى ئىسلام يا پىغەمبەرى ئىسلام ئەكرا ،
 يا لەوانە بوو چاوەپوان ئەكرا پۇژى لەپۇژان ئاراستە بىكرى لە قورئانا
 وەلامى رۇشن و تىرچە لە دل بۇ دانراوہ بە شىوہەكى وا كەوہلامى
 پىسىيار وەنەبى تەنيا پەيوەندى بەپىسىيارە كەوہبى و بەس ، بەلكو دەرسىكى
 ھەتاھەتايى يەو دەرماني نەخۇشى بەكانى مرؤف ئەكات ھەرچى و ھەركاتى بى .
 بەم بۇنەيوہ بۇ ماوہى (۲۳) سال نىكا لەلای خوا ئەھات بۇسەر
 پىغەمبەرى خوا - درودى لەسەرىن - ئەى فەرمو : وابلنى و وەھا وەلامىان
 بدەرەوہ و ھتد بۇ وەلامى ئەو پىسىيارانەى ئەھاتنەسەرى يا لەوانە
 بوون بىن ، وە ھەندى جار لە پىشەوہ قورئان ئەھات بۇ دەرخستىن و
 پىشاندانى بىنەرەتەكانى بانكەكە و ئادا بەكانى ، وەبۇ شارەزا كىردنى خەلكى
 لە ئىسلام و پىغەمبەرەكەى بەجۇرىك كەباوہر پتەوبىكا و رەك و رىشەى
 كومان لە بىخ دەرىننى پىش ئەوہ كومانەكە بى بەدلى كەسا .

ئەبوتالىب و ئەبولەھەب و پىشتىگىرى محمد :

ئەبوتالىبى مامى پىغەمبەر - ھەرچەند لەسەر ئايىنى باوو باپىرى ماپوو
 نەھاتبەسەر ئايىنەكەى محمد - بەھەردوو دەستى باوہشى كىرد بە محمد و
 پىشتىگىرى لىنى كىرد و رىكەى نەئەدا كەس دەس درىزى بىكاتەسەرى ، لەكەل
 ئەوہدا كە ئەيزانى لەم رىكەى بەدا چەند زەحمەت و ئازارى پى ئەكاو تالى و
 سۆزى دىتە رىنى . بەلام ئەبولەھەب نەمۇنەيك بو لەو پىاوانەى لە
 رۇشتىن و لەدەس چوئى كەورەبى و سامان و بەرژەوہندى يان ئەترسان ، بۇيە
 بەبىن ئەوہى تى بىكاو كوئى بىداتە راستى و چەوتى بىانكەكە بەو پەرى
 دل رەقى يەو كەوتە بەر بەرەكانى و ئازاردانى پىغەمبەرى خوا - د . خ - ،

.. ئەي تۋانى ئالايەكى بۇ ئوممەتى غەرب ھەلبىكردايە قورەيش وتيرەكانى تىرى لەژىرا كۆبىكردايەوۈ دەولەتتىكى غەربى دابمەزرانايە و خۇى بىوايەبە سەرۆكى . بىن كومان ئەبولەبى مامى و ئەبو جەھلى كوپرى ھىشامو عوتبەى كوپرى رەببەوۈ وەلەيدى كوپرى موغىرەو وئەنيان لە پىشەنكى مرؤئەكانەوۈ ئەچونە ژىرى ئالايەكى و مىليان بۇ كەچ ئەكردو لە پىناويا ئەجەنكان . ئەوۈنەبوو كە ھەموشايتىيان ئەدا بەراستى و ئەمىنى محمد؟ ئەي ئەيان كەرد بە (ھەكەم) لە دانانى بەردە رەشەكەدا كە نىك بو كارەساتى كەورەى تىاروويدا ؟ ئەي لەسپەر زمانى عوتبە - وەگو لەمەودوا باسى ئەكەين - پىيان نەوت : « ئەكەر بەم كارەى ھىناوتە مەبەست سەرۆكايەتى بە ئالايەكت بۇ ھەل ئەكەين ھەتامامى سەرۆك بە ؟ » ئەوكاتە ئەي تۋانى بە پالەوان و دليرە غەربەكان بەدات لە دەولەتى رۇمو فارسو مافە داكىر كراوۈكانى غەربەكان بىستىتەوۈ ، وەئالاي سەر كەوتنى غەربى بە سەر تەپۆلكەكانى رۇمو فارسەوۈ بچەقېنى . وەئەكەر نەي وىستايە لەوكاتەدا دەمى لەكەل رۇمو و فارسا سپى بىتەوۈ ، ئەي تۋانى ھىرش بىاتە سەرىمەن ، يا جەبەشە و .. . بىخاتە سەر دەولەتە غەربى بەكەى خۇى و فراوانى بكا .

ئەمە ھەموى پىك ئەھات ئەكەر محمد - درودى لەسەرىن - وەھامى بىكردايە . بەلام محمد بۇ ئەوۈ نە نىراوۈ بەتالىك لابەرىن بەتالىكى تىرى لەجىدا دابىن ، ياجورى دەس درىژى بىكۆپرى بەجۆرىكى تر . . نە نىراوۈ سەرۆكىكى نىشتەمانى يا پىشەوايەكى رامبارى بىنومەردم لە ژىزدەسەى رۇمو و فارس دەرىن بۇ ژىر چەپۆلكى غەربى غەدنان و قەحتان . نىراوۈ مژدەدەرو ترسىنەرىن بۇ ھەموو مرؤئى بىن جىاوازى ، وەبانك كەرىن بۇلاى خواو چراى رۇشن كەرەوۈى ئادەمىزادەكان بىن . نىراوۈ بۇ لادانى

خەلكى لەبەندەبى و بت پەرسقو بىيان بات بۆدەشتى فراوانى خواپەرستى ،
 ۋە ئادەمىزاد لەتەنگەلانى ئەم جىھانەۋە بەرى بۆ فراوانى ھەردوو جىھان ،
 ۋە لە زولم و زورى ئاينە تىك دراۋە كەنەۋە بىيان بات بۆ دادو دادپەرۋەرى
 ئىسلام ، فەرمانىيان پىابدا بە چاگە و بىيان كىرپتەۋە لە خراپە ، ۋەشتى
 پاكىيان بۆ حەلال وشتى پىسىيان لى حەرام بكا و كۆت و زنجىريان لەمەل
 دەربىتى .

نايىنى بانگە كەى پىغەمبەرى خوا - درودى لەسەرىن - بۆ يەك نەتەۋە
 ۋە يايەك ولات يايەك ئومەت نەبوو ، بەلكو بۆدل و دەرونى ھەموو مرؤفايەتى
 بوو ، بەشتىۋە كى كىشتى و بەبىن ھىچ جۆرە جىئاۋازى يەك ، ۋە نەتەۋەى
 ەھرب لەبەرئەۋەى زۆرداماۋو ژىردەستەۋ ماف خوراۋ بوون لەلايەكەۋە ،
 ۋە لەلايەكى ترەۋە لەبەر ھەلكەۋە تويى جوكرانى شوئىنەكەيان ، ۋە لەبەر
 (خىصائىص) ى دەروونى و وىژە بىيان - ۋەكو لە پىشەۋە و تىمان -
 باشتىرەن جىكەبوو بۆ دەس پىن كەردنى ئەو بانگە پىرۆزە .

لەدەرگاۋە چوئورەۋە :

پىغەمبەرى خوا - درودى لەسەرىن - لەدەرگاۋە چوئورەۋە ،
 ۋە بە كىلىلى كارخانە قىلىلى دلۋدەرون و سروشتى ئادەمىزادى كەدەۋە . .
 بانگى كەردن بۆ ناسىنى خواى تاكو تەنياۋ بۆ باۋە پىن كەردنى و بۆلا بىردنى
 بەتەكانىيان بەھەر ناۋو لەژىر ھەربەر كىكەبىن . . ھەۋلى دا بچىتتە ناۋ دل و
 دەرونىانەۋەۋە ژىرى مېشك و دلپان بكا تەۋە و بىيان خاتە ئىش و تى بىنى كەردن .
 يەكەم ھەنگاۋى بۆ ناۋدل و دەرونىيان بوو ، نەچو لەپىشەۋە بەتەكانىيان
 پىروخىنىن و كۆزەكە پەرس تراۋە كانىيان سەربىرئى و ئىتىربادل و دەروون و باۋە پىيان
 ھەروەكو خۆى بوايە ، چونكە لەوانە بوون بىتى تىرپان پەيدا بىكردايە و

سەد لە جاران زیاتر لە دەوری کۆبیونایەوه . نابینی ئیستە لەم دەمی شارستانیاتی ئازەبەدا ھەر دەستەبەك ئەیەوی بەھیز خۆی بسەپینی ، خەلکی ھەردەمە لە دەوری جۆرەشتیکى سەیرتر (با بتى تازە) كۆنەبنەو و خەباتى لە پیاوا ئەكەن .

شیتۆی پابەرى گردنى ئىسلام :

جاری واهەیه تۆ لە تەنگ و چەلەم و پى كىرانتا لە شوینىكى سەخت و مەلەت و لا پىندا ، یالە ناو قور و چا پاور سەھۆل بەنداننا داسۆزىكى ئەمىن پىت ئەل . چاوت بونجینەو دەس بەدەرە دەستەم و بەشۆین مناوەرە بە رۆو و چاوت ھەل مەپرە و بە پى پرسىار و قسە وەرە بە دواما . زۆرنزىكە تۆ لە پەپرەوى كوردنیا بە پى وەى دەرىجى و پرزكارت پى ، ئەو چا و ساغەى تۆ پىرى كوردنەو و ئەو چارەبەى بە دلا ھاوہ بۆت ، بەلام ئەو نەدەھەیه ئەكەر ئەوتوش ببوايه تۆيش بە پى كومان تیانەچويت .

ئەى ئەكەر لەكاتە تاپا و ئىكى ژىرو شارەزا بەاتايە و نەخشەبەكى رىك و پىكى بۆ رۆيشتەكەت بکيشايە و شوینی مەترسى و جىنگای خەتەرى بۆ ديارى بکوردیتايە ، بەر و و بەكى رۆشن باسى قۇناغە سەختەکانى بکوردایە و ، چارەى ھەریەكەيانى دابنایە و تى بکەيانیتايە و تۆزىكیش لەكەلتا بەاتايە بەرئو و پەراوہى پى بکوردیتايە تارام ئەھانى ، تۆلەم کاتەدا ئەبویتە پىشەواى خۆت (خەلکى تریش) و ئەت توانى بەھۆى تىبىنى و وردبوانەوہى خۆتەوہ تى پەربکەیت و پىوستیت بەکەسى تر نەپى .

جۆرى يەكەمیان شاينى منال و نەفام و سادەكانە ، لەكاتىكا كەشیتۆى دوو كونجاوى پیاو و تى كەيشتوو مرۆقە خاوەن بىرو ھۆشەكانە .
خواى بەر وەردكسار محمدى كسرد بە پىغەمبەر ، ھەمومرۆش ، بەھۆى

قورئانى گەورەمۇ ھەممۇ جۆرە ئۇصول و ئاداب و بىنەپە تىكى رىئەتتىكى تىگە ياندن ، وەداساتانى جۆرە جۆرى لە باس ئومەتە پېشىنە گانەمۇ بۇ ھىمان و ھۆى سەرگەوتن ياكىرۇدە بوونىيانى رون كردهمۇ ، وە ھەمۇ جۆرە رىئەتتىكى جىگەيەكى بەين پىچو پەنسا بۇ دىيارى كرنن و لە ھەمۇشتىكا وردىن يان درشت (بەردى نايەسەر مەلۇ) بۇيان و شارەزاو ئاگادار و نامادەى كرنن بۇيە ھەرىكە ھەمۇلمانە گان ئە بوون بەمامۇستاو بە پىشەواى جىھان و بەچراى رۇشن كەرمۇ وە لەشرانى بىر كەيەك مەرمۇ ئە بوون بە كار بە دستىكى داد پەرورەى جىھانى .

گۆرىنى شىۋەى بەر بەرە گانى :

قورەيشە گان بىنى يان بە شىۋەى كالتەو پلوتك و بە سووكى سەر كرنن رىئەتتىكى بانكى ئىسلامىيان پىن ئاگىرى ، ئەو تە رۇز بە رۇز ژمارەى مۇسلمانە گان زىاترنە بى و پەرە ئەستىن . لە بەر ئەمە بە ناچارى بارىان كۆرى و ھەلسان پىزرو كۆمەلىكىيان لە پىيادە كەورە گانى قورەيش - چە ئە بو سو فىيان يە كىكىيان بوو - رىئەتتىكىست و ناردىنان بۇلاى ئە بو تالىب و پىن يان وت : ئە بو تالىب ئەم برازاى تۇيە خراب لە خواگانان ئە دوپى و ئاپر ووى ئايىنە گەمان ئە باو كالتە بە غەلەمان ئە گاو باوو باپىرە گانمان بە گومراو سەرلى شىۋاۋ ناۋنە با . تۇپىاۋى چاك بە يىاۋازى پىن بېتتە لەم جۆرە كاروبارانە ، ياخۇزىمان كەرى بۇى - خۇتۇيش يە كىكى وە گە ئىمە - بۇت چار ئە كەين .

ئە بو تالىب بە زمانى شىرىن ناردىنە ھەمۇ پىغەمبەرىش لە سەر بانكە كەى خۇى بەردەوام بوو ھەتا پىن ئە چو بانكە كەى بىلەۋەى ئە كرىد كۆمە ئە كەى زۇر ئە بوو قورەيشى يە گان پىتر كەوتنە مەترسى يە ھەمۇ بە تەنك ھاتن ، لە بەر ئەو دىسان ھاتنەۋە لاي « أبوطالب » و پىن يان وت : ئەى أبوطالب تۇ

له ناو ئېمەدا بەتەمەنۇ بەنەژادو بەشەرەفو بەپایە كەورەو بەرزیت وچىككای
 پىزى ھەموو لایەكیت ، ئېمە پىمان ووتیت : كەواز بە محمدى برازات
 بىنى لەو كارەساتەى دەربارەمان ئەى كات ، كەچى تۆكۈیت نەدايە ۱۱ ،
 بەخوا لەمە زياتر ناتوانىن دانىشىن وخۆمان پىن ناكېرىئ لەسەر كەسەئى كە
 جىئو بەباو وباپېرمان بداو كالتە بەعەقلمان بكاو قسە بەخواكانمان بلىئ ،
 يا ئەبى وازى پىن بىنى ، ياخۆ ناچار ئەبىن كەتۆش وەكو ئەوسەىر بىكەىن
 ولەكەل ئەوا بت ژمىرىن ، وەلەكەلتانا ئەجەنكەن تالايەكجان لەناوئەچىن .
 لىرەدا ھەلوئىسقى «أبو طالب» نەختى كەوتە لىئى ، چونكە لەلایەكەو
 لەسەر شانى سەخت بوو كەلەخزمو كەسەكانى جىيا بېتەو ، وە لەولایشەو
 پىئى ناخۆش بوو كەدەس بەردارى برازاكەى پىو بېدا بەدەست دوژمنەو ،
 لەبەرئەو ناردى بەشۆن محمداو پىئى ووت : برازای شىرىنم خزمەكانت
 ھاتتە لام وەھا وەھایان پىن ووتم ، جاتۆش پىساوى چاك بە منىش و
 خۆشقت لەناو مەبەو تووشى كىچەلېككم مەكە پىم ھەل نەسوورئ و لەتواناما
 نەبىت . ئەم كوفتارە زۆر تىبىنى كرده سەر دل و دەروونى محمد ، وەترسا
 لەوەى كەمامى دەس بەردارى بېن و پشت كېرى نەكات ، خۆ كەسەككى تر
 نىە لەخزمو كەسەكانى پەناى بدات ، وەموسلمانەكانىش كەم دەسن و ناتوانن
 بەجەنك و ھەرا لەرووى قورەيشا بوەستن .

ئايا بت پەرسقى زال ئەبىن و پىككای ئەونوورو پىوشناىى بە ئەكرىم ؟
 پىن گومان ئەبىن ئىسلام سەر كەوئ و پىوشناىى بەكەى تارىككای كوفرو بىن ئابىنى
 پىچىتەو ، ئەبىن چ ھىزىك بىن ھەلسىن بەم سىجرو موعجىزەى ؟ ئەبىن تەنبا
 ھىزى باوهرى پتەو بىن بەخوای پەروەردگار ، ئەبىن محمد بەردەوام بىن لە
 سەر كەياندىن ئەوبانكە راستەقىنەى ، با بەتەنبا ھەرخۆى بوو ، يا ئەبىن

لەو پىناویدا لەناو بچى ، هەرچى ئەبى با بىنى ، خو پاشە رۆژ بۆ محمد
 باشتە لەم جىهانە بە گۆيرەى فەرموودەى ئەونىگسا راستەى كە باوهرى پىنى
 هىناو ، لەپاش ئەم لىكدانەو هەى لای كردهو بە لای مامىهوهو فەرموى :
 « بەخوا ئەمى مامى بەرئىزم ئەكەر ئەوخزمانە رۆژ بوئىن و بىخەنە ناو
 دەستى راستم و مانگ بىخەنە ناو دەستى چەپمەوه لەسەرئەو هى واز لەم كارە
 كرنكە بىنم ، بىسوودە وازى لى ناھىنم ، هەتا ياخوا سەرى ئەخات ، يا
 ئەپىناويا لەناو ئەچم ؟ » ئەمەى وت و دلى پر بوو و چاوى پر بوو لە كرىان و
 پشتى هەل كردو كەرايەوه . كەورەى حەق و راستى و پتەوى باوهرى سوور
 بوون لەسەر ناين و هەلوئىستە دل فرىنەكەى محمد و تە بەتەين و
 تەووژمەكەى دلى « ابوطالب » ي راجلەكاند و خستىه لەرزەوهو سۆز دلى
 پر كردو بانگى كرد : محمد وەرە . كە محمد هاتەوه پىنى وت : برازای
 خۆم برۆ چىت پىنخۆشە بىلئى و چۆن حەز ئەكەى وەها بكە ، بەخواهەركىز
 شتىكى واناكەم كە تۆ پىت ناخۆش پىت .

محمد « دروودى لەسەربى » بەدلىيائى يەوه كەرايەوه بەسەر بانگە
 پىرۆزەكەى خۆى ، وەقورەيشى يەكان زانىيان « ابوطالب » واز لە پشتكەرى
 كردنى محمد ناھىنى ، هاتنەوه بەكۆمەل بۆلاى و كورنىكى لاويان هىنا كە
 ناوى عمارەى كورپى وەلیدى كورپى مغیره بوو تىنجا وتیان : ئەمى - ابوطالب
 ئەمە عمارەى - وەكو خۆت ئەزانى - جوانترىن و بەھىز ترىن و پى كەوتوو
 ترىن لاوكانى قورەيشە ، وەرە پىاوى چاك بە ئەم كسورەمان لى وەر كرهو
 بىكە بە كورپى خۆت و محمدى برازاتمان بەدەرى بىكسوژىن ، خوئى پىساو
 هەر پىاوه . ابوطالب وتى : بەخوا كارىكى خراب و ناپەر وام لەكەلانەكەن ،
 كورپى خۆمتان بەدەمى بىكسوژىن و كورپى خۆتانم ئەدەنى بۆتانى بەختوبكەم !!

هرگز شتی وانابن . نینجا قوره‌یشی‌یه‌کان بن‌هیوا بوون له ابوطالب‌وزانیان که‌به‌هیچ جورئ دهس به‌رداری محمدی برزای نابن ، وه‌به‌ناچاری په‌نایان برده به‌ر شیوه‌یه‌کی تر له‌پئ کرتن و به‌ر به‌ره‌کانی ئیسلام ، نه‌ویش سزاو تازاردان و چه‌وساندنه‌وه‌ی محمدو یاره‌ موسلمانانه‌کانی بوو .

وه‌ابوطالب‌یش - به‌ده‌وری خزوی - چوه‌ ناوخزمه‌کانی له‌به‌ره‌ی هاشمو به‌ره‌ی مطلب و نه‌م هه‌موو یاسو هه‌لو‌یستانه‌ی خزوی و محمدو قوره‌یشی‌ تی‌که‌یاندن و داوای لئ‌کردن که‌به‌یه‌ک ده‌نک پشته‌گیری محمد بکه‌ن و بی‌پارێزن ، هه‌موویان کفتیان دا به‌ابوطالب ته‌نیا (أبولهب) نه‌بن که‌ لئ‌بان جیابوه‌وه‌و پالی‌دا به‌دوژمنه‌کانیانه‌وه ،

قوره‌یشی تازاری محمد ته‌ده‌ن

قوره‌یشی‌یه‌کان که‌وته‌نه‌ تازاردان و چه‌وساندنه‌وه‌ی محمدو یاره‌کانی به‌ هه‌ر‌جور بۆیان کرا . أبوجهل و عقبه‌ی کورپی معیط و أبولهب و یتیه‌یان هه‌ر‌چی ر‌قو قینیان له‌دلا بوو به‌پیغه‌مبه‌ریان نه‌ر‌شت ، به‌جنتیوو کالته‌پن کردن و تانه‌و ته‌شهر لیدان ، به‌لیدان و سزادان و به‌در‌وخسته‌نه‌وه‌ی .

عبداللهی کورپی مسعود نه‌لئ : « له‌خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خسوادا بووین « د.خ » له‌کعبه‌دا نوێژی نه‌کرد ، نه‌بوجهل وتی : نه‌وه‌یه‌کن نیه‌ پروا له‌قه‌سابخانه‌ی فلان تیره‌ سلخوڤ و پیسایی ووشتریک بینئ و بیدا به‌سه‌ری محمدا که‌له‌سوجدده‌دایه ، کورج عقبه‌ی کورپی أبی‌معیط راست بوه‌وه‌و چوسلخوڤی ووشتریک‌کی هیتاو که‌پیغه‌مبه‌ر‌چوه‌ سوجدده‌وه‌ دای به‌سه‌ریا ، وه‌نه‌وموسلمانانه‌ی له‌ده‌وری کعبه‌دا بوون هه‌چیان نه‌یان وئرا بچن لای‌به‌ن له‌سه‌ری ، چونکه‌ دوژمنه‌کانی نه‌یان ته‌ه‌یشته‌و ته‌مانیش چاریان نه‌نه‌کردن ، هه‌تا فاطمه‌ی کچی هات و پیسایی‌یه‌که‌ی لاپردو پاکئ کرده‌وه‌و پرووی کس‌ده

قوره‌یشی به‌کانو دهستی کرد به‌قسه پین‌وتنیان ، نینجا پیغهمبهر هه‌لساو نوژی کرد وله‌خوا پارایه‌وه . عبدالله‌ی کوری مسعود نه‌لن : کویم‌لن‌بوو نه‌ی فهرموو : خویبه قوره‌یشی به‌کان بکره ، خویبه مضر بکره ، خویبه ابوجهل و عقبه‌ی کوری ربیعو و عقبه‌ی کوری ابی معیط و آیه‌ی کوری خلف و شه‌یه‌ی کوری ربیعو و لیدی کوری عتبه بکره به‌زقی خنوت . که کوئی‌یان له‌مه‌بوو ترسان و بلاوه‌یان کرد ، وه عبدالله نه‌لن : لاشه‌ی هه‌موویانم دی له‌بدرا که‌وتبوون « (۱) »

(ابن سعد) له‌خاتوعائشه‌وه نه‌کیریته‌وه که‌پیغهمبهر فهرمووی : « له ناوه‌ندی دوو دراوسیدا بووم که‌خراپترین دراوسن بوون : ابوله‌بو و عقبه‌ی کوری معیط ، نه‌هاتن پیسایی و سلخوری و شیریان نه‌هیتاو فری‌یان نه‌دایه به‌رده‌رگا که‌م ، هه‌تا پیسایی خۆشیان فری نه‌دا . »

« جارینکیان پیغهمبهر (د . خ) له‌حجره‌ی که‌عبه‌دا نوژی نه‌کرد وه‌عقبه‌هات و عه‌با که‌ی له‌ملا باداو توندی کرد خه‌ریک بوو بی‌خنکینن ، تا ابوبکر هات و قزلی کرت و دووری خسته‌وه لئی و فهرمووی : نایا ئیوه نه‌وپیاوه نه‌کوژن که‌نه‌لن : خوا به‌روه‌ردگارمه ، وه‌له‌سه‌ر نه‌مه‌یش به‌لگه‌و نیشانه‌ی ئاشکرای بۆهیتان له‌لایهن خوی خۆتانه‌وه » (۲) .

عه‌باسی مامی پیغهمبهر « د . خ » نه‌لن : رۆژی له‌که‌عبه‌دا بووم ابوجهل هات و وتی : به‌خوا نه‌که‌ر بینم محمد له‌سوجه‌دایی به‌پتوه نه‌چمه‌سه‌ر ملی ، منیش چه‌ووم نه‌م هه‌واله‌م دا به‌پیغهمبهر ، نه‌ویش رقی هه‌لساو کورج هات بۆمزه‌گوت ، نه‌وه‌نده به‌په‌له‌هات فریا نه‌که‌وت له‌ده‌رگاوه‌بن ، له‌سه‌ر دیواره‌که‌وه هاته ژووره‌وه و دهستی کرد به‌خویندنن : (اَقْرَأْ بِاسْمِ

(۱) بوخاری ریوایه‌تی کردووه . (۲) بوخاری ریوایه‌تی کردووه .

رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ - ههتا که یشته نهوشوینهی باسی
 أبو جهل نهکات - کلا إن الانسان لیطغى أن رآه استغنى « وه سوره ته که ی
 تهواو کردو چوه سوچه دهوه ، یه کئی به أبو جهلی ووت : أبو الحکمم نهوه تا
 محمد له سوچه دایه ، نهویش پرووی تن کردو رژیشت بؤلای و کوت و پر
 که راپه وه ، وتیمان : ها چی بوو ؟ بؤچی که راپته وه ؟ ووتی : نایینن چی یه
 له ناوه نندی من و نهوا ههتا تا سمان کیراوه .

أبو جهل زور جار به پیغه مبهری نهوت : نایین له مزکه و تا نوئز بکه ی .
 جار تکیان - له کاتیکا پیغه مبهر له نوئز نه بووووه - پی یوت : من
 نه موت نایین نوئز بکه ی ؟ پیغه مبهریش به توندی وه لای دایه وه و
 هه ره شه ی لن کرد ، نهویش وتی : هه ره شه م لن نه که ی ؟ خزمن له هه موو
 پیاو نیکی نهو شیوه له ناد ی دا که سم زیاتره نه که ر به موئی نه م دؤالت لن
 پر نه که م له سوار و پیاده ی جهنگی ، لیره دا خوای که ره به شی دوا یی سوره تی
 « علقی » ی نارده خواره وه بو ترساندنی : کَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَإِنْفٍ أَن رَّاهُ
 اسْتغنى ، إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الْهُرْجِيُّ ، أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى ، عَبْدًا إِذَا صَلَّى ،
 أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ أَوْ أَمَرَ بِالْتَّقْوَىٰ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ، أَلَمْ يَعْلَمْ
 بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ، كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنْتَه لِنُصَفَنَّ بِالنَّاصِيَةِ ، نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ،
 فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ، سَدَّعُ الزَّبَانِيَةَ ، كَلَّا لَا تُطِعهُ وَأَسْجُدْ وَاقْتَرِبْ . « پیغه مبهر قه رمووی
 به خوا قه سم نه که ر بانگی پیاوه کانی (ناد ی) یه که ی بکردایه ، به ناشکرا
 فریشته نهیدا به سه ریا ناو له ناوی نه بردن .

جار تکیان کابرایه کی تاواره به ناوی « نه راشی » یه وه هه نندی و شتری
 فروشت به « أبو جهل » نهویش له پاشا هه قه که ی نه نه دایه وه ته فره ی نه دا
 کابرایش ناچار بوو په نای برده به رکؤمه لی قوره یش و داوا ی یار مه تی

لین کردن تا نهو مالهی بۆ بستین له « أبو جهل » نهوانیش بۆ کالته پین کردن ناردیان بۆلای پیغه مبهەر چونکه نهیان زانی که « أبو جهل » چهند دژی پیغه مبهیره ، کابرایش هاته خزمهتی پیغه مبهرو داوای یارمهتی لین کرد ، پیغه مبهریش هات له کهلی و دای له ده رکای مالی ابو جهل ، أبو جهل ووتی کئی به ؟ فهرموی : « محمد » ه ، خیرا به شیرزه یی هاته دهره وه و رهنگی تیک چوو بوو ، پیغه مبهر فهرموی ههقی نه م پیاوه بده . أبو جهل وتی : بوهسته تانیستا بۆت دینم ، خیرا رژی و ههقه کهی بۆهیناوه دایه دهستی . قوره یشی به کان وتیان : نهوه أبو الحکم چی بوو ؟ به راستی هینشتا ئیشی وامان لین نه دیوی ؟ . وتی : هاوار بۆ ئیوه به خوا ههردای له ده رکاکه م دهنگن دای له کوئیم کاسی کردم و به سهر سهرمه وه نیره و شتریکم دی هینشتا شتی وام نه دیوه .

وه به کئی تر له وانهی نازاریان نه دا « أبو لهب » ی مامی و ژنه کهی بوو ، نه چون پیسی و درک و دالیان نه خسته بهرده رکاکه ی و پیغه مبهریش نه هات فری ئی نه داو نهی فهرموو : نهی به ره ی « عبد مناف » کهی دراوسیتی وایه ؟

« ابن اسحاق » نه لن : « حسینی کوپری عبدالله ی کوپری عبیداللهی کوپری عباس بۆی کپرامه وه ووتی : بیستوومه له کوپری « عبادی دیلی » نهی وت : کوپریکی کهنج بووم له کهل باوکما سهیری پیغه مبهری خوام نه کرد ، نه چوو بۆ ناو هۆزو تیره کانی عه ره ب و پیاویکی ختیلی دهم و چاو جوانی له دواوه بوو : ، پیغه مبهر « د . خ » له لای هه وو هۆزیک پانه وه ستاو نهی فهرموو : « نهی به ره ی فلان من پیغه مبهری خوام بۆلای ئیوه و داواتان لین نه که م که خوا بپه رستن و هاوه آلی بۆ دانه نین ، وه باوه رم

پن بکهن و پشتیوانیم بکهن هتا خوا چی فرمووه پنم بهخه لکی بکه یه نم «
 که لئ نه بووه پیاوه که ی تر له دوایه وه نه یوت : نه ی بهر هی فلان نه مه
 نه یه وی ایتان که دهس هه لکرن له « لات » و « عزی » و هاوپه یما نه
 جنۆ که کاتان له بهر هی مالکی کوپری نه قهس و بچنه سهر نه وشته خراب
 و سهرا لئ شیناوی بهی که هیناویه تی . کوئی نه ده نی وشوئی نه که ون .
 و وتم : بابه نه وه کئی به ؟ و وتی : « أبولهب » ی مامیتی « (۱)

وه ژنه که یشی که « نهروای که چی حربی کوپری آمیه و خزشکی
 اوسفیان بو وه پن یان نه ووت ام جمیل وه زور سازاری پیغه مبهری نه دا
 و نه چو به کؤل درک ودالی نه هینا و له پئی پیغه مبهری خواو بلاوی
 نه کرده وه ، « ابن اسحاق » نه لئ : « کاتن (ام جمیل) بیستی قورئان
 له دژی خوی و میزده که ی هاتوته خواره وه ، هات بۆلای پیغه مبهر که له
 مزکه و تالای که عبه دانیشه بوو نه بو کری له که لا بو ، بهردیکی پر به چنکی له
 ده ستا بو ، که هاته سهر سهریان خوا کویری کرد له حاستی پیغه مبهر و
 نه نیا نه بو به کری بیف ، وتی : نه ی نه بو به کر کوا هاو پئی که ت ؟ بیستومه
 هه جوی کردوم و وتی خراپه ی پیا هه لداوم ، به خوا ده سم که وتایه نه م
 بهردم نه مالی به ده میا ، داوایی رویشته . نه بو به کر وتی : نه ی پیغه مبهری
 خوا نه وه نه ی بینیت ؟ فرمووی : نه چونکه خوا کویری کرد له حاستی من «
 وه که سوپه تی « ثبت یدا ابلهب » هاته خواره وه ، ابلهب به عتبه ی
 کوپری وت : - که رقیه ی کچی پیغه مبهری ماره کردبو و هیشه تا نه ی
 کویرا بو وه - سهری من له سهرت حرام بین هتا کچکه ی محمد ته لاق
 نه دهیت ؟ نه ویش کورج ته لاقی دا ، نه م کوپه له دوای کرتنی شاری مه که

(۱) امام احمدو طبرانی زیوایه تیان کردوه .

موسلمان بوو خوالئی رازی بی ، وه عتیبهی گوریشی « ام کلثوم » ی
 کچی پیغه مبهری ماره کردبو وه نه میس هیشتانهی کوزا بووه ، نهی ویست
 پروات بۆ کاروانی شام ووتی : ناچم ههتا نازاری محمد نه دم ، هاته
 لای ووتی : من کافرو بی باوه رم به « النجم اذا هوی » وه « بالدی
 دنا فتدلی » نینجا تفتیکی کرده ناوچاوی پیغه مبهرو کچه کهی ته لاق دا ،
 پیغه مبهریش ناره حهت بوو و فهرمووی : « خواجه سه کن له سه که کانتی
 بۆ بنیره » ابوطالب لهوی بوو هاواری لی کردو وتی : رۆله بۆ نهو نزایهت
 لی کرد ؟ که چه وه نه م به سه رهاتهی بۆ ابولهب کیزایه وه و له کهل
 کۆمه لیکا چون بو شام و له ریکا له شو نیکا خستیان و راهیبیک له نه شکه و تیکا
 بوو هاتو پی و تن : نه م شوینه درندهی زوره ناکاتان له خوتان بی ،
 ابولهب به هاواریکانی وت : نیوه نه ژادو پایهی من نه زانن وتیان به لی .
 وتی : ده پایوی چاک بن نهی کۆمه لی قورهیش یارمه تیمان بدن نه م شهو ،
 چونکه من له نزاکهی محمد نه ترسم که له کوربه که می کرده ، هه موو
 که له وه له کانتان بینن لای نه م نه شکه و ته که له که بیان بکه ن و له سه
 نه وانوهه چیکه ی کوربه کهی من دابخه ن و به ده وریا جیکای خۆتان دابخه ن ،
 نه وهی ابولهب وتی چی به چی بیان کردو ووشت ره کانیشیان به ده وری
 خۆیاننا مزل داو هه موو چاویان بری به عتیبه ، به فرمانی خوا شیریک هات
 و به که یه که بۆنی پیوه کردن تاکه یشته سه ر عتیبه و لی دا و کوشتی ،
 وه له هه ناسهی دوا بی دابو وتی : نه موت نزای محمد ناکه پرته وه و مرد .
 باو کیشی وتی : به خوا نه م زانی له نزاکهی محمد ده ر ناچن .

وه یه کنی تر له وانهی نازاری پیغه مبهریان نه دا « عقه ی کورپی معیط »
 بوو : نه میس - وه کو ابولهب - دراوسی بوو ، جار نکیان نان و چیشته کی

دروست کردو که ووره که ووره کانی فوره یشی بانگ کردو پیغه مبه ریشیان
 تیا بوو ، پیغه مبه ر « درودی له سه ربی » فهرمووی : به خوا نانت ناخۆم
 هه تا باوهر به خوا نه که بیت ، نه ویش شایتمانی هینا ، نه مپر ووداوه که یشته وه
 « آبییه کی ووری خلاف » جه محی که ها وری ی بوو ، وتی چی یه نه و
 هه والهی بیستومه ؟ وتی : هیچ نیه . پیاوینکی ناودار هاته ماله که م و
 وتی : نانت ناخۆم تا شایتمان نه هینی ، منیش شهرم کرد بیته مالم
 ونانه که م نه خوا ، شایتمانم هینا آبییه وتی : روی من له روی تو حهرام
 بی نه که ر که یشتی به محمدو پیت نه نایه که رد نیاو تفت نه کرده ناوچاوی و
 وشه قازلهت نه دا له چاوی . که عقبه پیغه مبه ری دی بی شهرمی کرد
 له خزمه تیاو خوایش نه م نایه ته ی نارد خوار وه له باسی عقبه دا :

« ویوم بعض الظالم علی یدیه یقول یا لیتنی اتخذت مع الرسول
 سبیلاً ، یا ویلتا لیتنی لم اتخذ فلاناً خلیلاً لقد أضاق عن الذکر بعد اذ جاءنی
 وکان الشیطان للانسان خذولاً » (۱)

له پیشه وه باسمان کرد که عقبه به واته ی ابوجهل چو سلخو پری هینا ،
 وه چاریکی تر عه با که ی له ملی پیغه مبه را با دا ، وه دراوسنی به کی خراب بوو .
 وه به کین تر له واته ی نازاریان نه دا (حه که می کوری عاص) بوو .
 کچه که ی پنی ووت : به خوا نه ی کۆمه لی به ره ی آمیه نیوه کۆمه لیکه ی
 بی راو راویژو بی ده سه لات بوون له به را به ری پیغه مبه ره وه ، ووتی : کچی
 خۆم سه رزه نشتمان مه که به خوا چیم دیوه نه وه ت بۆنه کینر مه وه : چارنکیان
 بریارمان دا بچین و شوو بیکوژین ، که چوین نوژیی نه کردو چوینه پشتیه وه
 کونمان له ده نکیتیک بوو وامان زانی چیی که ژو چیا له تیهامه دایه نیستنا

(۱) سورته ی « الفرقان »

ئەگەوئى بەسەرمانا ، وە ئاكامان لەخۆمان ئەما ئەو لەنوێژە گەى بوەو و
 رۆبەشتەو ماله گەى خۆى ، لەپاشا شەوئى تر بېرمان دا كەبى كوژين و بوى
 دانېشتين كەهات هەلساين بوى كەچى سەيرمان كرد سەفاومەروە كەوتونە
 نېوان ئېمەو ئەووە .

وە يەكئى تر لەوانە عاص كۆرى وائى سەھمى قورەيشى باوكى عەمرى
 كۆرى عاص بوو : زۆر رەقى لە پېئەمبەرى خوا بوو و دووژمنايەتى ئەكرد ،
 ئەى ووت : محمد بەو شۆين كەوتو كانى هەل خەلە تاندوو كە لەدواى مردن
 زىندوو ئەبەو ، بەخوا ئەنيا چەرخى كەردون « الدھر » ئەمان مەرىنى .
 خوايش لە بەدرو خستەنەوئى ئەما ئەفەرموئى : « وقالوا ماھى إلا حيا تانا
 الدنيا نموت ونحيا وما يهلكنا إلا الدھر وما لهم بذلك من علم إن هم إلا
 يظنون » (١) . (عاص) قەرزىكى خەبایى كۆرى ئەرەتى بەسەرەو بوو
 داواى لى كرد ، عاصيش وتى : ئايا محمد كەتۆ لەسەر ئايىنە كەبى بەلایەو
 وانىە لەبەهەشتا زىرو زىوو بەرگۆ تۆكەر هەيە ؟ وتى : بەلئى واىە . وتى
 دەلیم كەپئى لەو رۆژەدا مال و مئالم ئەبىو قەرزە كەت ئەدەمەو . خوايش
 لەدۆى ئەو فەرموئى : « أفرأيت الذى كفر بأياتنا وقال لأوتين مالا وولداً
 اطلع الغيب أم اتخذ عند الرحمن عهداً ؟ كلا سنكتب ما يقول ونمد له
 من العذاب مدا ونرثه مايقوله ويأتينا فردا » (٢) .

وە يەكئى تر لەو پىباو خراپانە وەلیدی (٣) كۆرى مغیرهى مەخزومى و
 مامى ابو جەهل بوو : ئەمە ئەگەورە كانى قورەيش بوو زۆرىش دەو لەمەندو
 بەدەسەلات بوو . بە پېئەمبەرى ئەووت : ئەگەر پېئەمبەرىتى راست بوایە

(١) سورەتى - الجائیه - (٢) سورەتى - مريم -

(٣) سامان و دەسەلاتى وەلیدی بەجۆرى بوو پىيان ئەوت تاوانە (وحید) .

من شایانتر نه بووم پنی له تو ، چونکه به تهمهن و مال و سامان و دارایی له
 تو زیاترم . چارنکیان کوئی له پیغه مبه ربوو قورنانی نه خویند ، زور به
 لایه وه ناوازه بوو و تیفی تن کرد ، نینجا به بهره ی مه خزومی خزمی وت :
 به خوا و ته یه کسم له محمد بیستوه ، نه و ته ی ناده می یه وه نه و ته ی پهری
 - جنژکه - یه ، و ته که ی شیرینی تیایه و رازاوه یه ، سه ره که ی میوه دارو
 بنکه که ی قوواله ، به خوا نه و ته یه سه رنه که وئی و هیچ شتی به سه ریا زال
 نابن . قوره یشی به کان که نه مه یان زانی و تیان : به خوا و له یید شیت بووه و
 نیتر هه موو قوره یش شیت نه بن . ابو چهل وتی : من نه مه تان بوچارنه کم ،
 هه لسا چوو لایه وه و به خه نه ت باری یه که وه لای دانیش و که و ته دواندن
 هه تا که رمی کرد ، نجا هه لسا و هاته لایان و وتی :

نیه نه لاین محمد شیته ، نایا هه رکیز دیوتانه شتی ناره واکت ؟ نه لاین
 کاهینه ، نایا هیشتا رملی لن داوه ؟ نه لاین شاعیره ، نایا هه رکیز شیعی
 و توه ؟ وه نه لاین دروژنه ، نایا تا نیستا دروژان لن بیستوه ؟ له وه لایمی
 هه موویا نه یان وت : نه به خوا . و تیان : نه ی چی یه ؟ به خوا وازت لن
 ناهینین تاشتیکی لن نه ننی ، هه ندی بیری کرده وه و له پاشا وتی : هه ر
 جادوو که ره نه وه نیه جیاوازی نه خاته نیوانی پیاوو مال و منال و کهس و
 کاری . بهم رایه یه که سه ر نادیه که پر بوو له خوژی و شادی . خوی
 که وره یش له دژی و له یید نه تم نایه ته ی ناره خواره وه : « ذرنی و من خلقت
 و حیداً . و جعلت له مالاً ممدوداً و بنین شهوداً . و مهدت له تم پیدا . ثم
 یطمع أن أزید ، کلا انه کان لایاتنا رغیدا . سار هقه صعوداً انه فکر
 و قدر . فقتل کیف قدر . ثم قتل کیف قدر . ثم نظر . ثم عبس و بسر
 ثم أدبر و استکبر . فقال إن هذا إلا سحر یؤثر . إن هذا الا قول البشر

ساصلیه سقر « (۱) .

وه یه کئ تر لهو به دخوانه « نضری کورپی حارث » بوو : - که له بهری
عبدالدار کورپی قسی بوو ، که پیغه مبهه له ناو کۆمه لیک کا دائه نیشته و
نامۆژکاری نه کردن و بانگی نه کردن و باسی نوموت و که له پیشوه گانی یۆ
ته کپرانوه ، « نضر » یش نهی ووت : نهی کۆمه لی قوره یش وهرن بۆلای
من ، من قسمه خۆشته لهو ، وه دهستی نه کرد به باسی پاشا گانی فارس ،
وه نهی وت : قسه گانی محمدیش هه رنه فسانه ی رابوردوه گانه .

وه زۆری تر له قوره یشه کان نازاری جۆر به جۆری پیغه مبهه ریان نه دا ،
وه نه مایش نمونه یه که له خهروارنک .

به لام پیغه مبهه ری خوا له بهر نه وه موو جهورو سزاو نازاره دا خۆی
راکرت و خۆی نه نه له خشان : چونکه ئیش و کاری نه وه که وره تریبوو له وهی
به و جۆره کارانه به ره له سقی بکری ، وه نه و خۆی به خشی بوو به خـوای
پهروه ردکار ، وه نهی ویست مرۆفایه تی به جارنی رزکاربکا ، ئیتر نه نامه کان
چی نه کهن با بیکه ن .

نازاردانی یاران پیغه مبهه

- درودی له سه رین -

وه له م سزاو جهورو چه و سانه وه یه دا به شی یاره مو سلمانه گانی که متر
نه بوو - به پنی پله ی خۆیان - له به شه که ی پیغه مبهه ، به تایبه تی به نده و
که نه یه ک و ناواره و نه وانه ی که سو کاری وایان نه بوو بیان پاریزی ، وه
له وانه ی نازاردان : ۱ - ابوبکرئ صدیق - خوالسنی پازی بن -
چارنکیان له که عبه دا خوا په رستی نه کرد ، قوره یشی یه کان لیس کۆبونه وه

(۱) سووره تی - المدثر -

و کهوتنه نازاردانو لیدانی و خستیانه ژیر پتوه و زوریان لئ داو «عتبهی
 کوپی ربیعه» پیلآوه کانی کرت بهیه کهوهو نهی کیشا به سهروچاویا ، وای
 اینهات چااو و لووت و دهمی لیک جیانه نه کرایهوه ، بهرهی تهیمی به کانی
 خزمی هاتن و خه لکه که بیان لئ دوورخستهوه و خستیانه جلیک و بردیانهوه
 بۆ مالهوه و گومانیان نه بوو که نه مرئ ، هاتنهوه بۆ مزگهوت و وتیان :
 نه کهر (ابوبکر) مرد عتبهی له سههر نه کوژین . چونهوه بۆلای
 «أبو قحافه» ی باوکی و خزمه کانی هرچی بانگیان لئ کرد وه لآمی نه دایهوه .
 هه تا لای ئیواره چاوی هه ل پری و وتی : پیغه مبهری خوا چی به سهرهات ؟
 لیره دا دهستیان کرد به قسه پئوتنی و به جئیان هیشته وتیان به «أم الحیر» ی
 دایکی : بزانه به لکو ئاوئ خوار دنیکی ده رخوا ردهی ، دایکی چوه پشت
 سهری و زوری له که لآوت به لآم نهو هه رنه یوت : پیغه مبهری چی به سهرهات ؟
 دایکیشی وتی : به خوا نازانم و ناکام له هاوه له کهت نیه . وتی :
 ده برؤ بۆلای « أم جمیل » ی کچی خطاب و لئی پهرسه . دایکی چو
 بۆلای « أم جمیل » و پئی وت : « ابوبکر » داوای هه والی « محمد » ی
 کوپی « عبدالله » ت لئ شه کا ، نه ویش وتی : نه « محمد » نه زانم و
 نه « ابوبکر » جهزته کهی باپتیکهوه بچین بۆلای « ابوبکر » ی کوپت ،
 وتی : باشه ، وه پتیکهوه هاتن ، که ابوبکری بهوشیوه یه دی واپه رنشانه
 لئی نزیک بووهوه و هاواری کردو وتی : به خوا نه وانهی وایان کردوه
 له تو کافرو پیسو به دخوون و هیوام وایه خوا تو لهی تو یان لئ بستنی ،
 (ابوبکر) وتی : توواز بیته له وانه پیغه مبهری خوا چی به سهرهات ؟
 وتی دایکت کوئی لئی یه ، نه ویش وتی قه ی ناکات و زیانی نیه ، نینجا
 « أم جمیل » وتی : ساغو بنوهیه ؛ وتی : له کوئی یه ؟ وتی : له مالی

« أرقم » ی مهخزومی یه ، وتی : بهخواسا تامی هیچ ناکهم هه تا نهچمه خزمه تی پیغه مبهر ، دانیشتن تا ئیواره و هات وچۆ نه ما چوونه ژیر بسالی ویردیان تا که بیشتنه خزمه تی پیغه مبهر ، پیغه مبهرو موسلمانان کان زور بهزیییان پیا هاته ره و دهستیان کرد به ماچ کردنی ، أبوبکر فهرموی به پیغه مبهر : دایک و باوکم فیدات بن هیچسم نیه نه ودهم و چاره م نه بن ، نه وه دایکمه و زور باشه بۆم به لکو له سایه ی تۆوه خوا له ناگه ری دۆزه خ رزکاری بکا ، پیغه مبهریش له خوا بۆی پارایه وه و بانگی کرد بۆ ئیسلامه تی و موسلمان بوو .

خاتو « عائشه » - خوالئی رازی بی - ته لئی : کاتن بس شه رمی قوره یشی به کان^(۱) نازارو چه وساندنه وه ی زوریان چه شت لئی یانه وه و پیغه مبهر فهرمانی دا به موسلمانان کان که کوچ بکه ن بۆحه به شه ، نه بوبه کریش زور بن تاقه ت بوو ، ویستی کوچ بکا بۆحه به شه و بچیته شوینن به سه ره سقی خوا په رستی بکا ، له مال هاته دهره وه و به ره و حه به شه که وته ری هه تا که بیشته شوینن پی ئی ته لئین « برك الغماد » له ویدا « ابن الدغنه » ی پین که یشت - که سه رۆکی هۆزی قاره بوو - لئی پرسی : أبوبه کر ؛ نه وه بۆ کوی نه چی ؟ وتی : خزمه کانم دهریان کردوم و نه مه وی بکه ریم به جیهان او خوی خۆم بپه رستم ، نه ویش وتی : پیاوی وه کو تۆ دهرنا کرئی ، تۆ ئیشی چاک نه که ی و سه ر له خزم و خویش نه ده ی و دلنه وایی داماو وهه ژار نه که یست و میوانداری نه که یست و یارمه تی لئی قه و ماوانی نه ده یست . من ته بجه په ناگی ری تۆ ، بکه ریزه وه له وولاتی خۆتا خوی خۆت بپه رسته ، پیکه وه که پرانه وه که که بیشتنه مه که « ابن الدغنه » که پرانه و نه که وره که وره کانی قوره یشداو وتی : پیاوی وه کو « أبوبکر » دهرنا کرئی چونکه خزمه تی که وره ی هه یه

ومن په نام داوه تی ، قوره یشی به کان په ناکه ی « ابن الدغنه » یان وه رگرت و وتیان : بلن به ابوبکر بچن له مالی خو یا خوی خوی په رستن وچه ندی نه وی نو یژ بکاو چی پښ خو شه بن خوینتی ، به وانه نازاری نیمه نه داو ناشکرایان نه کا ، چونکه نه تر سین ژنو مناله کانمان به هویه وه تووشی خراپه بینو هل بخره له تین . « ابن الدغنه » نه مه ی که یاند به « ابوبکر » نه ویش له مال هوه خوا په رستی نه کردو نو یژو قورنانی له مالاً نه خویند ، پاش ماوه به ک ابوبکر له مالی خویا مزکه و تیکی دروست کردو نو یژی تیا نه کردو قورنانی تیا نه خویند ، ژنو مالی قوره یشی به کان نه چون بولای و دهوره یان نه داو سه یریان نه کرد زوریان پښ خو ش بوو وتینی تی نه کردن ، ابوبکر پیاوینکی دل نهرم بوو هره قورنانی بخویندایه خوی پښ نه که یرا له بهر کریان ، نه مه یش سه روه که قوره یشی به کانې نار ه حهت کرد ، بویه نار دیان به شوین « ابن الدغنه » داو پښ یان وت : نیمه له بهر په ناکه ی تو په نای ابوبکر مان دا که له مالاً خوا په رستی بکا ، نیستا نه و به وه نه وه ستاوه مزکه و تیکی له مال هوه دروست کردوه به ناشکرا نو یژی تیا نه کاو قورنانی تیا نه خوینتی ، نیمه یش نه تر سین که ژنو مناله کانمان لیره ی تووشی خراپه بین ، چا نه که ر پښی خو شه - وه کو پیمان وتی - بچینه ژوره وه که س پښی نه زانی ، وه نه که ر رازیش نابن ، په ناکه ی خوتی لن بستینه ره وه ، نیمه پیمان ناخو شه په نای تو بشکیتین و ناتوانین ابوبکر به و ناشکرای به خوا په رستی بسکات . « ابن الدغنه » یش چوه لای ابوبکر و پښی ووت : خوت نه زانی من له سه ر چ مهرجن په نام دایت ، نیستایش یا بچوره وه سه رمه رچه که ، یان په ناکه م بده ره وه ، من پیم ناخو شه عه رب بیسن که من په نای پیاوینکم داوه په ناکه م شکوه . ابوبکر « خوا لینی رازی بن » فهرموی :

په ناکهت نه دمه مه وو ته نیا به په نای خوی په روه ردگار رازیم . به م پونه به وو
نازاریکی زوری ابوبکر درا (۱) .

۲ - « بلال کوری رباح » ی حبهشی : وه به کتی تر له وانهی تووشی
نازاردان بوون (بلال) ی حبهشی بوو ، که به ندهی « آمیه ی کوری
خلف » بوو ، کاتی که زانی موسلمان بووه هولی دا په شیمانی بکاته وه ،
به لام بن سوو دبوو ، اینجا که وته نازاردانی ، به جوړی نه چو په تی نه خسته
ملی و نهیدایه دست مناله وورده هه تا رای کیشن وپهت په تی پن بکه ن ،
نه ویش هر نهی وت « أحد ، أحد » واته خوا هه ریه که ونابن به دوو ،
وه نه وه مه وو نازاره له خوا په رستی لای نه هدا . یا له کاتی که رمای هاوینا
نهی هینا له ناو نهوله که رمهی مه که دا نهی خست و به ردی که وره یان نه خسته
سه رسنگی و نهی وت : نه بن نه وه پیشهت بن هه تا یا نه مری ، یا په شیمان
نه بیته وه له سهر نایینه که ی محمد و « لات و عزا » نه په رستی ، نه ویش هر
نهی فرموو : « أحد ، أحد » . به وپن به مایه وه تا رژی ابوبکر به ویندا
تن په پری و نه و دیمه نه تر سینه ره ی بیستی به « آمیه » ی وت : نه وه له خوا
نا ترسی و تاکهی نازاری نه و داماوه نه دهی ؟ وتی : تو خراپت کردووه ده
رزگاری بکه ، لیره دن ابوبکر لئی کپی و نازادی کرد . وه بیچکه له
بلال ، ابوبکر « خوی لئی رازی بن » کومه لئی به نده و که نیزه کی کپی
- که له سهر نیسلام بوونیان ناغاکانیا ن سزایان نه دان - و نازادی کردن ،
وه له نلو نه وانده دا حه مامهی دایکی بلال و عامری کوری فهیره - که لئی یان
نه دا له سهر خوی نه چوو - وه ابوفکیمة که به ندهی « صفوان » ی کوری
« آمیه » بوو .

(۱) نجاری پیوایه تی کردوه .

۳ - خیزانی یاسر : وه له وانهی که نازاردان خیزانی یاسر بو . یاسر خزیو « سمیه » ژنی و عماری کوپی . . به سهخت ترین شیوه نازاریان نهدان ، به ناگرو ناسنی داخ دهم و چاو و پشتیان داخ نه کردن ولنی یان نهدان بۆ نهوی په شیمان بینه وه له نیسلام ، به لام نهان پرووناکی - نور - ی نیسلامه تی دلنی روشن کرد بوونه وه و بیریان له خیزی به ههشت و له کهرماو سزای سهختی دۆزهخ نه کرده وه .

ئیترا نه و نازاره ی نه وانیمان به لاه سووک بوو و نه یان ووت : « لا اله الا الله محمد رسول الله » . رۆژی پهغه مبه ر به و حاله وه به لایاننا تن پهری ، به دلی پر له ناسه زه وه فهرمی : « بهوره و به نارام بن نه ی به ره ی یاسر به راستی جیکاتان به ههشته ، خوابه پنی به هاواری به ره ی یاسره وه . »

به وچه شه سزاردان هه تا یاسر له ژیر سزادا مرد ، رۆژیکیش « سمیه » به توندی ولامی أبوجهیل دایه وه ، نه ویش نینه به کی کرد به ورکیاو کوشتی ، وه بوو به به کهم شه هیدنی که له نیسلاما خویتی رژابنی . وه نازاردنی عماری هه ژار هه تا پنی نه چو سه سهختتر نه بوو : جارنگ به تاگر داخیان نه کرد و جارنی له ناوا نوقمیان نه کرد و پنیان نه کرد و پنیان نهوت : لیت ناگه رین و واژت لنی ناهیتنی هه تابه خراپه له محمد نه دوی ، یابه باشی ناوی خواکانمان نه بهیت ، تارۆژی که بی به کیانی و قسه به ک هات به ده میا ، نه وانیش به ریان دا ، به گریانه وه هاته خزمه تی پتخه مبه رو هاواری بۆهینا ، پتخه مبه ریش فهرموری : چی به ؟ ووتی خراپه ، وه ها وه هام وت و وه ها وه هام کرد . فهرموی : دلت چۆنه ؟ وتی : به خوا دلم زۆر باشه و له سه ر باوه رینگی بته و دامه زراوه و نه گۆراوه

خه لکی وتیان : عمار خوئی کافر کردوه . پیغه مبهرا فهرموی : نه ،
 عمار پره له باوهر ههر له سه ره یوه هه تاپئی . لیره دا تم نایه ته هاته
 خواره وه : « مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ - إِلَّا مِنْ أَكْرَهٍ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ
 بِالْإِيمَانِ - وَلَكِنْ مِنْ شَرَحٍ بِالْكَفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ
 عَذَابٌ عَظِيمٌ . » (۱)

وعمار له سه ره ئیسلامه تی بهرده وام بوو و له سه موو جه نکه کانا له کهل
 پیغه مبهرا ناماده بوو ، تاله جه نگی نیوان علی و معاویه دا کومه لی معاویه
 شه هیدیان کرد .

۴ - زه نییره : یه کئی تر له وانه زه نییره بوو ، که که نیزه کئی بوو له ناو
 قوره یسه کانا و موسلمان بوو بوو ، قوره یسی یه کان زور نازارو سزاو
 چهره سه ری یان نه دا ، وه به بونه ی زه نییره وه کسان ته یان به موسلمان نه کان
 نه کرد ، ابو جهل نه یوت : نه کهر نه وه ی محمد بانگی ئیمه ی بوته کاباش
 بوایه ، زه نییره لیمان پیش نه نه کهوت تیمایا ، نایا زه نییره له ئیمه ژیر تره ؟
 خوای کهوره تم نایه ته ی ناردنه خواره وه : « وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ
 آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ قَالُوا هَذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ » (۲)
 وه نه وه نده نازاری زه نییره یان دا هه تا کویر بوو ، ئینجا وتیان : خوا کانمان
 کویریان کردی و پی یان نوانی . نه ویش وتی : درو نه کهن خواکانی ئیوه
 هیچیان له دهس نایه ، به لأم نه کهر خواکا که و ره بی یه وی چاوم چاک نه بیته وه ،
 وه به فهرمانی خوا به یانی چاوی چاک بووه وه .

۵ - « خبابی کوپی آرت » : یه کئی تر له ویساره نازار درواونه « خبابی
 کوپی آرت » بوو ، که له کاتی نه فامی یا (۳) به دیل گیراو کرا به به نده و

(۱) سوره ی - النحل - ۱۰۶ (۲) سوره ی - الأحقاف آیه ۱۱ (۳) واته پیش

« أم أنمار » گری ، وه پیش نهوی که محمد بیی به پیغهمبهر ، خووی به عمده وه گرنبوو ، وه یه کتیریان خزش نهویست نهجا که بوو به پیغهمبهر « خباب » موسلمان بوو و باوه ری پنهینا ، کاتی که خانمی ناغای پنی زانی که وته سزادنی و نه هات به ناسنی سووره وه کراو لاشهی داخ نه کرد و نازاری نه دا . چار نیکیان خه باب زور ناره حهت بوو که یشته کیانی و هاته خزمه تی پیغهمبهر ، نهویش له سیپه ری که عبدها شانی دادا بوو وتی : نهی پیغهمبهری خوا بچی له لای خوی کهوره بومان ناپار یته وه باله سزاو چهوسانه وه پرزکارمان بییت ؟ پیغهمبهره له سایه وه وه ره نکی سوور هه لکه راو فرموی : « تومعه ته پیشوه کان به شانهی ناسنین هه موو کؤشت و پیست و ره ک و په یان دانه رنین ، یا به مشار له سه ریانه وه بو خواره وه دایان نه هینان که چی له نایینه که یان و هرس نه بوون نووازیان لن نه نه هنا . به خوا به جو ری خوا هم نایینه سهر نه خات سوار له « صنعا » وه نه روات بو « حضرموت » بیحکه له خوا له هیچ ناترسن به لام تیوه په له نه کن « (۱)

موسلمان بوونی حمزه

هم هه لوئسته ناره وایه ی قوره یش به را به ری پیغهمبهر و یاره موسلمانانه کانی و نازاردان و چهوسانه و یان بویان بوو به هوی خیر نیکی کهوره ، بوو به هوی موسلمانان بوونی « حمزه ی کوری عبدالمطلب » ی مامی پیغهمبهر .

ابن اسحاق نه لنی : جارنک أبوجهل رویشت به لای پیغهمبهر له ته پی « صفا » قسه ی پیوت و نازاری داو به ناشیرینی له که لیا جوولایه وه ،

(۱) بخاری : ریوایه تی کردوه .

به لام پیغهمبهر وهلامی نه دایهوه ، ابو جهل هاتهوه بۆلای قوره شی به کار
 له نادى به که یانا ، زۆرى پښ نه چوو چه مزه له راو هاتهوه و شمشیره کهى
 کرد بوه شان ، خوویشى وابوو که له راو نه هاتهوه پیش نه وهى بچوايه ته وه
 بۆ مال هوه ، بده وورى که عبدها نه که را ، له م کاته دا تووشی که نپزه کتیکى (۱)
 (عبداللهى کورى جدعان) بوو و نه م هه والهى بۆ کتیرایه وه ، وتى :
 نه کهر محمدى بر ازات بدیایه که ابو جهل جنیوى نه دایه وه نازارى نه دا
 و بښ شهرمى له که لانه کرد : چه مزه وتى : هه رخۆت چاوت لښ بوو : وتى :
 به لښ ، چه مزه رقى هه لسا و چوه (نادى) به که و سهیر نه کا ابو جهل له
 ناو کۆمه لى قوره یشا دانیش تووه پرو به پرووى رۆیشت هه تا چوه سه رسه رى
 و کهوانى لښ به رز کرده وه و دای به ته وقى سه ریاو سه رى شکاندو که وته
 قسه پښ وتنى و وتى : قسه به محمد نه لښى که من وام له سه ر نایینه کهى
 و چى نه لښ من وانه لښم ، نه کهر نه توانى وه لامم بده ره وه ، (ابو جهل)
 که وته پارانه وه : . . ناخر نه و کالته به عه قلمان نه کاو توانج له خوا کانمان
 نه کرى و پیچه وانهى باو و با پیرمان نه جوولیته وه ، چه مزه وتى : جاله
 نیه بښ عه قلو نه فامتر هه یه نه چن دارو به رد نه په رشتن ؟ من نه لښم :
 أشهد ان لا اله الا الله وأشهد ان محمداً رسول الله . کۆمه لښ له به ره ی مه خزومى
 خزمه کانى ابو جهل هه لسان بۆ یارمه تى ابو جهل ووتیان : باوه ر نه که یت تۆیش
 شیت بوویت ، چه مزه یش وتى : کښ به ره هه لستیم نه کا ؟ بۆم ده ر که وتوه محمد
 پیغهمبهرى خوايه چى نه لښ راسته ، نه کهر راست نه کهن به ره هه لستیم بکهن .
 ابو جهل وتى : واز بښتن له «ابوعمار» به خوا وته ی ناشیرینم وتوه به بر ازاکه ی .
 که پیغهمبهر به مه ی زانى زۆرى پښ خووش بوو و زۆر ناموژکارى کردو

(۱) هه ندښ نه لښم که نپزه کى سه فیه ی خوشکى بوو بۆ کتیرایه وه .

ئەۋىش بوو بەموسلمانىكى راستە قىينە ، ۋە لەبەر ئەۋەى يەككى بوو لەپالەۋانە كانى
قورەيش و چاۋ نەترسو لىن ھاتو بوو ، قورەيشە كان زۇر پىنى پەست و
غەمبار بوون ، ۋە موسلمانە كان زۇر پىنى بەھىز بوون و زۇر دىخۇش بوون .

ھەل خەلەتاندن

قورەيشى يە كان كەزانى يان جەورو ستمە و نازار تىن ناكاتە سەرپىنغە مېبەر
و يارە كانى ، ۋە سوود ناكە يەننى بەخۇيان ، ئەۋەتا ئەۋان ھەر ئەزمىيان پتەو
ئەبى و دامەزراوتر ئەبن و پەشىمان نابنەۋە ھەتا پىنى ئەچنى قايم تر ئەبن
لەسەر بىرو باۋەپرە كەيان ، لىزەدا بىن ھىوا بوون لەۋە كە بتوانن بەرپىنگاى
زۇرو نازارو كوشتنو بېرىن زال بن بەسەرمانا ، يان بيان ترازىتنو لە
خشتە يان بەرن . ھەرۋە كو بەگالته پىن كىردن دەمە دەمى ھىچچىان بۇنە كرا .
كۇبونتەۋە كەۋننە راۋىژ كىردن لەم روۋەۋە ، ئىنچا رايان ھاتە سەرئەۋە
كەبزانن بەلكو لەرپىنگاى تەماع نانە بەرچاۋ بەمال و سامان و پلەۋپا يەو ...
ھتد بيان خەلەتىنن و پەشىمانىيان بىكە ئەۋە .

ھشام ئەلنى : چارىك كۆمەلنى لەكەۋرە كەۋرە كانى قورەيش لەدەۋرى
كەبەدا دائىشتىبوون ، پىنغە مېبەرىش بەتەنيا لەكۆشە يە كى ەزكەۋتا نوئىژى
ئەكرد ، لەم كاتەدا « عتبەى كورپى رىبەسى عەبشەمى » - كە لەبەرەى
(عبد شمسى) كورپى عبد مناف بوو وسەرۋك و باۋەپرپىن كىراۋى ھۆزە كەى
بوو - وتى : ئەى كروى قورەيش بۇنەچم بۇلاى محمدو نەختىنن لەكەلىيا
بىدوئىم وچەند شىتتىكى بىخەمە پىش چاۋ و تەماع بىننمە بەرى بەلكو ھەندىكىياز
لىن ھەلكىر مەۋە ؟ باھەرچى ئەۋى بىدەينى و ازانمان لىن بىننى . وتىيان : باشە
باۋكى ۋەلىد بچۇۋ لەكەلى بىدوئى و چى ئەۋى بىدەرى . عتبە چوۋ بۇلاى و
پىنى وت : كورپى برام تۇخۇت ئەزانى لەناۋ ئىمەدا پاىەو چىكەى بەرزو

هاتهوه وتیان : بهخوا عتبه هاتهوه بهروویه کی جیساواز له و پروهی پتیهوی
 رژیی بوو ، که هاتهوه ، وتیان : ئن باوکی وه لید ، ئایا چۆن هاتیهوه ؟
 وتی : بهخوا وته و قسه به کم لئ بیست هینشتا شتی وام نه بیستوه ، بهخوا
 نه شیرهو نه سحرهو نه وتهی کاهینو نجوم کهره . نهی کسروی قوره ییش
 وهرن به کونیم بکه نو وازل هو پیاوه بهینن ، چی نه کا بابیکا ، بهخوا نه و
 وتهیهی من لیم بیست له پاشه رۆژا دهنگ و باسی کهره یی نه بئ ، نه کهر
 عهره ب له زویان برد نهوا له کۆلتان نه که وی ، وه نه گهر زالیش بوو به سه ریلکا
 مولک و مالی نهو بۆنیهوه نه بئ و کهره یی نهو ئیهوی پئ کهره و به ختیار
 نه بئ ، وتیان : نهی باوکی وه لید نهوه به زمانی شیرین تۆیشی ناواخه له تان
 و چاوبهستی لئ کردی ، وتی : نهوه رای منه و ئیهویش ئاره زوی خۆتانه .

یاره کانی محمد له ئیسلام په شیمهان نابنهوه

محمد چی پئ نه کرئ دهر یاره ی نهو موسلمانان تازار دراوانه ؟ ئایا
 جهنگ و هه رایان له سه ر بهر پابکا ؟ خۆهینشتا نهو ره کی به ته وای
 دانه کواتوه ، بستنی زهوی رزکار کراوی به دهسته وه نهیه که دهوله تینکی تیا
 دا به زینتی ، تا فرمان دهر بکا بۆ جهنگ و ناشتی و پتیهستی به کانی تر ،
 ئایا به یاسای تیره په رستی بیکا ؟ خۆنهم نهیه وی وینه ی نهو یاسایانه
 قهلاچۆبکا و له ناویان بهرئ ، باچارنکان بانکه که ی بلاوه بکا ، شوینتیکی
 تابه تی یان دهس بکه وی ، نهو ساشتیه به کی پر دینه پتیهوه نه لئ ی له که ل شم شیرا
 له دایک بوون ، نه کینا محمد یاره کانی وه نه بئ تر سنۆک و لئ نه هاتووبن ، پاچه نگ و
 هه رایان نه دین ، به لکو به پینچه وانه وه جهنگ و هه رایان به شیره وه خوار دوه و
 بهراده یه که شهیدای بوون^(۱) وه کو جهنگه کانی دوا یی دهر یان خست ، وه جهنگی
 «بسوس و دامیس و غیرا» که نهوان و نه ته وه که یان بر بهر یی پشتمی بوون هینشتا تۆزو

(۱۹۴) شهیدای بوون نه لئ یی له که ل شم شیرا له دایک بوون وه کو جهنگ

گەردەگەي نەنیشتەتەوہ . پیتغەمبەر پەرورەرشى گىيانی کردن و دەرونى پى گەياندن لەسەر باوەرى راستەقىنە ، ھەموو رۆژى پىنج جار لەنوێژەکانا کپرنوشى پى ئەبزدن بۆخوای پەروردگار ، بەپاک و خاوبى کالۆ لەشيانەوہ ، لەکەل ئاکادارى و داسۆزى و گەردن گەچى دل و ميتشک و ئەنداميانا ، وەبەم رايئانە رۆژبەرۆژ گىيانان بەرز ئەبوہوہ دليان پاک ئەبوہوہ و رەوشتيان شيرين و جوان ئەبوہو دروونيان پالفتە ئەبوہو، وەرزگار يان ئەبو لەچنكى دەسەلاتەکانى ماددە و ئارەزوو . وەمەيل و ئاواتيان بەرز ئەبوہوہ بۆلاى خوای پەروردگارى ئاسمان و زەوى ، دلاوى ئارام و خۆگرتنى لى ئەکردن ، خۆگرتن لەبەر ھەموو جۆرە ناخۆشى و ئازار و سزايەك ، وەخۆگرتن و ئارامى خۆى ئەکرد بە دەرسىكى عەمەلى لەبەرچاويانا ، بىزاربوون و وەپسى و دەرمار گىرى لى دوور ئەخستەنەوہ و ئەي فەرمو : « دەستان بگرن و پەلامارى كەس مەدەن و نوێژەكانتان بگەن »

قوتابخانەگەي محمد

پیتغەمبەر « درودى لەسەربى » بەپەت و گوريس كەسى رانە ئەكيشا بۆسەر ئىسلامەتى ، وەبەچا و بەسقى و ھەلخەلەتاندن كەسى فریو نەئەدا ، وەيارەكانى لەسەر سوودىكى كاتى و ئىستايى كۆنە ئەگەردەوہ ، بەلكو ھات چاوپىچكى لەسەر چاويان لادا و ئەو حەقەيان بىنى كە چەند سالاہ دا پۆشراوہ ، پەردەى لابرە لەسەر دليان ، ئەو باوەريان دۆزىوہ كە نەفامىتى لى شاردبوونەوہ ، مەزۇفەكانى گەياند بەخوای خۆيان و پەيرەندى پتەو و بە ھىزى خستە نىوانيان ، كە لەپیتشەوہ سەرگەردان و سەرلى شىواو بوون ، بەراوردى بۆ كردن لەنىوانى ھەتا ھەتايى لەكەل لەناوچوونا ، ئەوان پاشەپۆريان ھەلبژارد بەسەر ئەم جىپانەدا ، كردنى بەسەر پشك لەنىوانى بتەبى كيانە پرو پووچەكان

له گهل خوای گهوره و پوره ردگارا ، نهوان بته کانیان فری داو پرویان کرده خوای پوره کاری ناسمان و زهوی .

محمد « دزوودی لهسهرین » میشک و ژیری کردنهوه و هانی هوش و عه قلسی دان بو بیر کردنهوه و لیکدانهوه و وردبونهوه ، نهوانیش نهختی توژیان لهسر دل و چاویان تهکان ، سهیریان کردهموو تیره یهک بگره هه موو بنه مالن بیتیکیان هه یه ، نه بن کام بتیان راست و کامیان پروبوچ بی ، خواهه موویشیان بی کیان و بی دهم و زمان و دهسکردی مرؤفن ، نه سوو و نه که یه نن و نه زیان و هیچیان لی نایهت ، وه له دراوسنی عه ره به کانا ناگر په رست و نهستیره په رست و شهیتان په رست هه یه ، نه بن نه مانه کامیان لهسر هق و کامیان لهسر به تال بن ؟

چکه له مانه ییش کیتی هموو به شه کانی په یوه نندی یان هه یه به یه که وه ، مرؤف به کهس و کارو دراوسنی کانی یه وه ، که له که ی به که لانی تره وه ، ناده میزاده کان په یوه نندی یان هه یه به کیاندارو بی کیانه وه ، زهوی په یوه نندی هه یه به رؤژو مانگ و نهستیره کانه وه ، وه به م پی یه هه موو پارچه کانی کیتی که و ره وابهسته یی یه کن به کویزه یی یاسابه کی رینگ و پیتی دامه زراوی نه گؤراو که هرشته به کویزه یی پروگرامیکی هه می شه یی په یوه نندی خزمه نه کردنی به واننی تره وه هه یه ، وه نه کهر هه ناسه یه که یه کم لهم په یوه نندی وابهسته یانه تیک بچن یا بگؤری یه که سه ر کیتی به ته وای کول نه بن .

خؤنه مه هه مووی به دیار چاوه وه یه وه سه روا بووه . که واته نه بن هیزیک و دهستیکی نه بنی نه م کیتی یه یی کرتبی و خواهیش و هیزیک پیتی هینا بن رینکی خستی ، وه هه مووی نه بن هه ره به دهست نه وخواهن هیزو خواهیشه وه بی ، وه نه بن که ردن ته نیا بؤ نه و که چ بکسری و پروهر له و بکری و هه ره و

بپه سترئ ، وه نه بسن بهرنامه و پروگرامی مروژته کاتیش هه ره له وه وه بئ و
نهو بؤیان دا بنئ .

موسلمانه پیشینه کان بهم پئ به و لهم پئ به وه و به کویره ی ناموژکاری
قورئان و محمد خویان ناسی و موسلمان بوون ، نیتر نه بئ قوره یش یا
عهرب یا جیهان له بهر چو یانا نرخی و به های چی بئ ؟ یا زور و جهورو
سته م کوشتن برین چزن بتوانئ نه وان په شیمان بکاته وه ؟ خو - له وه
سه رده مه دا - موسلماننه کان هه موویان عهرب بوون و به جوانی له قورئانی
پیروزو فه رمو ده ی محمد تن نه که یشتن ، وه نه یان زانی که موسلمان بوونیان
بریتی به له که ردشتیکی گشتی « انقلا ت عام » له بیرو باوه رو وتن و
بیستنیانا و له کارو کرده وه له پیشه و باوو له هه موو روو و هه موو
شوئتیکیانا ، وه بؤیان روون بوو بوو وه که ئیسلامه تی جه نک و هه رایه له
دژی بت و بت په پهرستی له هه موو روو بهرک و نیکاریکا ، ههروه ها به کزا
چوونی نه فامیتیره له نه و او ی سه رزه وی دا ، وه هه ره له و کاته دا نه هیزو ده سه لانیکی
کاتی بوو که به زور رایان بکیشئ بؤ سه ری و له ترسا موسلمان بین ،
وه نه دروو ده له سه و هه لئه له تانندن یا مال و سامان و نازو نه معمه تن بوو که
ته مع بیان کری و بؤی موسلمان بن به لکو تن نه که یشتن که ئیسلام بوونیان
تووشی هه ژاری و گیر و گرفت و نازارو سزاو چه وسانه وه یان نه کا ، وه
هیوایان بهس په زامه ندی خواو که یشتن به به هه شتی به ردین بوو . وه ترساندن
له رقی و غه زه بی خواو له سزای دوزه خ نه وانی موسلمان نه کرد ،
وه موسلمان بوونئ نه مه شیوه و کاکله ی بئ هه موو هیزی سه رزه وی و کیتی
به تیگرایی ناتوانئ په شیمانیا ن بکاته وه وه ههروه هایه و هه هاش هاتوه پیشه ی
بانک که ره راسته کانی ئیسلام له هه موو چه رخ و تافیکا ، چونکه له ئیسلام

تېن كەيشتون و بوونه ته په روانه ی و بانگیان بؤكردهوه و له بهر ا بهری هموو هیزنگی سه رزهوی یانه فامیتی دا وه ستاون بهر قی و توندی و لهو پیناوه دا له سر هموو توش هاتن نارامیان کرتوه . و چه نده ها قوربانی كهوره یار . تیاد اوه ، وه هرتنه یی وه هابن هتا ناوه دانی له سر هم ته مستیره دا بمینن ، نیت نه فامیتی هه ر بهر گن بکاته بهرو هه روینه و نیكاری بؤ خوی بکیشن ، نه مه سوننه تی خوایه له کیتی دا «ولن تجدلسنه الله تبدیلا» .

گه رانه وهی قوره یش بؤسه ر باری پیشموو

بهم هه لویتسه بن پشوه و بهم ووره بهرده واهمی پیغه مبهرو یاره گانی له سه ر نیسلامه تی و بهم وه رس نه بوونه یان لئی - له گهل نه وه هموو چوره بهر بهر گانی و جهنگ وه رایه ی نه فامیتی له بهرگی قوره یشه گانا بهر پای کرد له دژیان - به مانه قوره یشه گان ووره یان بهر داو فیل و ته له که یان له ده ستا نه ماو به ناچاری چوونه وه سه ر به زمه خراپه که ی گؤنیان و ده ستیان کرده وه به کالته پین کردن و ناوو ناتوره ی ناشیرین پیته نانو و نازاردانی پیغه مبهرو موسلمانان کان ا ده من نه یان ووت : محمد شیته « وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ » . وه جاری نه یان ووت جادو کهرو دروزه « وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ » وه نه یان ووت : شاعیره ، کاهینه ، نجوم که ره و .. هتد وه خوایش به دروی نه خسته نه وه . وه هه ولیان نه دا که نه به ان نه و بانکه بکا به کوئی نه وه مره بانه ی دین بومه که بؤبازرگانی یا بوجه ج کردن ، « ولیدی کوپی مغیره » نه ی ووت به پیاوه گانی قوره یش : له کاتی چه جدا خه لکی دین بولاتانو هه والی محمد تان لئی نه پرسن ، نیوش وه لاهه کانتان جیاوازن له به کتری به کئی نه لئی : سیحریازه ویه کئی تر نه لئی : شاعیره و نه هم نه لئی : کاهینه و نه و نه لئی : شیته و

حمدیش له هیچ کام له وانه ناچئ . به لآم باشت وایه هه موو بلین : سیحر بازه و جیاوازی نه خاته نیواتی بر او ژنو میزد و که رو کاره وه . وه سوئندیان نه خوارد هه موو ریگا کانی مه که بکرن و خه لکی له و بانگه بترسینن و نه به لن نزیکي بینه وه . به لآم پیغه مبه ر کوئی نه دانئ و خزی نه که یاند به هه موو که سئ یا کومه لن که نه هاتن و بانگی نه کردن بۆسه ر نیسلام و داوای یارمه تی لن نه کردن . « جابری کوری عبدالله » نه لن : پیغه مبه ر خزی پیشان خه لک نه داو له هه موو هه لکه و تیکا و نه ی ووت : « نایا که سسی وانیه من به ری بۆناو خزمه کانی ؟ خۆ قوره یش ری سگم ناده ن فرموده ی خوا بلاو بکه مه وه » حالی موسلمانان کان له م جزره هه لوئسته دا له حالی پیغه مبه ر باشت نه بوو ، به لکو نه و به سه زمانانه له تیواره و به یانیا نا جینکای پیکه نین و کالته و پلوتکی ناره وای کافره کان بوون « إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ وَأَرْسَلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ » (۱)

(آسود) ی کوری (عبد یعوث) له به ره ی زه هره ی خالوانی پیغه مبه ر که چاوی به یاره کانی پیغه مبه ر نه کهوت نه ی ووت : هه و پاشا کانی سه رزه وی هاتن ، وه له که ل هاوه له کانی چاویان له به کتر دانه کرت و نه یان ووت : نه مانه سه به ننی زال نه بن به سه ر « کیسری و قیصر » ، نینجا فیکه یان نه کیشاو چه ر تیان لن نه دا . وه به کالته وه پرسیماری له پیغه مبه ر نه کرد : نایا نه مرۆ له ناسمانه وه قسه ت

له که لآ نه کرا ؟ **دهرسیکی گرنگ**

له کاتیکا که پیغه مبه ری خوا له که ل که و ره که و ره کانی قوره یشا نه داو بانگی نه کردن بۆلای باوه ره نینان به خوا ی تاک و نه نیاو بۆسه ر نایینی خاوینی نیسلام ، وه بۆنه م نامانجه به رزه به ژیرانه و به و ته ی جوان و شیرین و به

شیوه به کی نهرمو نیانو په سهند له که لیانا نه دوا ، به لکو له که له شہیتان
 دابه زنو بینه سهر شه قامی راست و په وانی خوا په رستی ، نا لهم کاته دا
 (عبدالله) ی کوری (أم مکتوم) که کویر بوو وه له موسلمانانہ پیشینه کان
 بوو هات و وتی : نهی پیغہ مبهری خوا نه و قورثانہی خوا فیبری کردوی .
 بوم بخوینہ ، وه فترم بکہ . پیغہ مبهر له بهر خه ریک بوونی له که له نه و
 کومہ له دا کہ به هیوا بوو دلیمان نهرمو بووبی ، پرووی له عبدالله وه رک تیر او
 نهی ویست دواند نہ کہی نه وان بیچرئی و ترسا له وهی که تاوردانہ وهی - لهم
 کاته دا - بولای عبدالله تین بکاته سهر دہروونی نه وان و په شیمان بنہ وه ،
 خو نہ ہم موسلمانانہ و کات زوره بو فتر کردنی ، با نیسته چی کرنکه نه وه بکات ،
 عبدالله یش کولی نه داو داوای قورثان خویندنی له پیغہ مبهر کرد ، وه
 پیغہ مبهریش پرووی لی وه چہر خان . لیرہ دا خدای کہ وره په خنہی له
 پیغہ مبهر کرت و ہم سووره تہی ناردہ خوارہ وه : « عبس وتولی ان جاءہ
 الاعمی وما یدریک لعلہ یزکی اویذکر فتنفعہ الذکری اما من استغنی
 فانث له تصدی وما علیک الا ینذکی . واما من جاءک یسعی و هو یخشی فانث
 عند تلهی » له دوا ی نه مه ، پیغہ مبهر له پرووی کہ سا ناوچاوی ک-رژ
 نہ کرد ، وه هر کہ عبدالله ی نه دی نهی روت : مہرحہ با له و کہ سہی خوا
 په خنہی لی کرتم له سہری .

کوچ کردن بوحہ بشہ

پیغہ مبهر « دروودی له سہربنی » زور خه فہ تی نه خ-واردو نارہ حہت
 نہ بوو به و کارہ ساتہ نارہ و ابانہی دہر بارہی یارہ موسلمانانہ کانی نہ کرا ، وه
 زور نیسی پنی تہ کہ یشت به و جوڑہ تاوانہ نارہ دوا یانہی کہ تہ درایہ پالیان و
 پنی سزا نہ حران . نہ پنی حالی پیاوینکی کہ و ره و پیشہ وایہ کی دانہ رمی

داسۆزى خاوهن سۆزۈ بەزەبى ۋە كو محمد چۆن بىن ، كەببىنىنى چاكتىن
مرۇقتو خۆشەويست تىن ئادەمىزاد بەلاى خراۋە ئەۋەممو دەردى سەرى و
ئازارە ئەدرىن بەبى ھىچ تاۋانى ، تەنيا ئەۋە ئەبى كەموسلمانن و ئەلىن :
خوا ھەرىە كەو ناپى بەدوو .

ۋە بەسوود تىن چارە بەلايەۋە ئەۋە بۇ كەپنى فەرموون : بلاۋە بىكەن
و ئەم ولاتە پىس كىراۋە و ئەم كۆمەلە بەدخو ھەبەجى بىلن . كە وتىان :
بۇ كۆى ؟ فەرموى بچن بۇ ھەبەشە ، بەلكو لەۋى بەھوتتەۋە ، چونكە
پاشايەكى ھەبە كەس زۆرى لىنا كرى لەژىر دەسىا ، تا خوا رىزكار تان
ئەكات لەۋ ناپە ھەتەبى كەتيايا ئەژىن . ۋە ئەمەيش لە سالى پىنچەمى
پىنچەمبەرىتى و دووسال دواى ئاشكرا كىردنى بانكى ئىسلامەتى بوو .

لەدوى ئەۋ فەرمودەبە ھەندى لەموسلمانەكان كەوتتە خۇ كۆكردنەۋە
بۇ رۇيشتن بۇ ھەبەشە ، ۋە ژمارەيان (۱۵) ۋەيا (۱۶) بوو بە پىاۋو
ژنەۋە ، ئەمەش بەكەم كۆچ بوو ، ۋە عثمان كورى مەزەون كىرا بە
سەرۇكىان ، ئەمانە لەپەنای خوادا رۇيشتن ، كە كەيشتنە قەراغى
دەريا كەشتى بەكىان بە كرى كرت و پىى پەرىنەۋە و كەيشتنە « ھىشە »
و چوونە لای « نجاشى » و بوونە پەنا بەر و نەجاشىش بەخىرھاتنى كەرمى
لى كىردن و بەرىزەۋە بەھىمنى لەلای نەجاشىدا ژيان و ھەۋانەۋە بۇماۋەى
سى مانىك ، ۋە ئەم ماۋەبەدا - ۋە كو ئەمەۋدوا باسى ئەكەين - عمرى كورى
خطاب موسلمان بوو و موسلمانەكان نەختى بەھىز بوون ، ۋە قورەيشى بەكان
بۇ ماۋەبەك وازيان لە ئازاردانىان ھىنا ، دەنگ و باس كەيشتە ھىشە
كە قورەيشى بەكان وازيان لە ئازاردانى موسلمانان ھىناۋە موسلمانەكان
بەھىمى و بەبى تىرس خواپەرسىتى ئەكەن و بۇ خۇيان ئەژىن ، ئەمانىش

شوق و نارەزووێان بۆلای پێغه‌مبەر لەلایە دەوه ، وەبێ تاقەت بوونیان بۆ
 دەسوکارو نیشتمانیان لەلایەکی ترهوه پالی پێوه‌نان بۆ گەرانه‌وه‌یان
 بۆ مکه بەلام کە هاتنه‌وه سه‌یریان کرد بی ئابرویی قورە‌یسه‌کان پتربووه‌و
 زیاتر تازارو سزای موسلمانان ئەدەن هەرپڕۆژه لاپەرەیه‌کی ترله
 چه‌وسانه‌وه‌دا هەل ئەکێژ نه‌وه . وە بریارێ کشتی‌یان داوه بەخۆ دوورخستنه‌وه
 له پێغه‌مبەر و خزمه‌کانی و ئەمه‌یان له‌پەرەیه‌کا نووسیره و له (کعبه‌)دا
 هه‌لیان واسیوه - وەگو له‌مه‌ودوا باسی ئەکەین - لێره‌دا بۆ جاری دووهم
 پێغه‌مبەر فەرموی پێ‌یان کوچ بکە نه‌وه بۆ حه‌بشه ، وە ئەمه‌ش کۆچی دووهم
 بوو ، ژماره‌ی موسلمانه‌کان (٨٣) پیاو بوو بێجگه‌ له‌ ژنو منال ، وە هه‌تا
 دوا‌ی کوچ کردنی پێغه‌مبەر بۆ - مدینه - مانه‌وه‌و به‌ئاس‌ایش ژیان و
 خواپهرستی‌یان کرد .

کاتی قورە‌یشی‌یه‌کان به‌مه‌یان‌زانی مه‌ترسی‌یان لێ‌نیش‌ت و ترسان ،
 له‌لایه‌که‌وه ئەمانه‌ تازه له‌ ده‌ست ده‌رچوون و وازله‌م ئایینه‌یان ناهێنن‌و
 ئەبنه‌بنکه‌ بۆ ئەوانی‌ تریشیان ، وە له‌لایه‌کی ترهوه کە تیره‌گانی عه‌ره‌ب
 به‌مه‌یان‌زانی له‌وانه‌یه‌ شوێنی محمد و ئایینه‌که‌ی بکه‌ون وکۆمه‌له‌که‌ی زۆر
 بکه‌ن ، وە ئەمانه‌یش له‌وانه‌یه‌ پشتیان قایم‌بین‌و پڕۆژی له‌پڕۆژان به‌خۆیان و
 یارمه‌تی ده‌رو دۆستانیان‌وه‌ بده‌ن به‌سه‌ر قورە‌یsha ، یارنکه‌ی لێ‌ببه‌ستن ،
 له‌به‌ر ئەمانه‌ بریاران کرده‌وه کە چه‌ند که‌سی له‌که‌ل دیاری‌یه‌کی قورسا
 بنێرن بۆ نجاشی و بۆ قه‌شه‌کان به‌لکو بتوانن به‌هەر‌پیلانی بووه‌ ئەم
 پراکردوانه‌ به‌ینه‌وه . بریاریان هاته‌سه‌ر ناردنی دوو که‌سی زانای ژیری
 پیلان‌بازی بلیمه‌ت : عمری کوری عاص و عبدالله کوری أبی‌ربیعته
 - له‌پیش ئیسلام بوونیاندا - وه‌دیاری زۆرو ناوازه‌یان برد بۆ نجاشی و

بۆ قەشەو بە تریکه کان ، وه له ژیره وه وایان کرد له قەشەو دەسو پتووه نده گانی
نجاشی که به بێ نهوهی بانگیان بکو پرسیاریان لئ بکا بیان داتهوه به مانو
له حه به شه نه یان هیلن . که چوونه لای نه جاشی تا قمی قەشەو به تریکه کان
له دهووری دانیشتیوون نه مانیش چوون و دوای خۆپێ ناسین وتیان به نجاشی :
ئهی پاشا : کومه لئ له لاوانی ئیمه (قوره ش) شیت بوون و له نایی
باوو با پیریان لایان داوه و به نایینه کهی ئیوه ش (که نایی عیسا پیغه مبه)
پازی نه بوون و خۆیان نایینیکیان داهیناوه نه ئیمه ئهی زانین و نه ئیوه ،
که داوامان لئ کردن بینه وه سه ر نایینه کهی خۆیان هه لپاتن و هاتنه
وولاته کهی تو ، نیسته کس و کاره گانیان ئیمه یان ناردووه به شویتیا نا و
بیان به یه نه وه وه له کهل قەشەو به تریکه وه دەسو پتووه نده گانا زۆر هه ولایان دا
که به بێ ناردن به شویتیا نا بیان داتهوه به مان ، به لام هه وله که یان
بئ سوود بوو ، نجاشی وتی : هه تا چاوم پێ یان نه کوهی و هه ندی
نه یان دویتم ناتان ده مه وه . تنجا ناردی به شویتیا ناو هاتن .

(أبو موسی) ی نه شه ری ئه لئ : « که چوین بۆ لای نجاشی نه بینه یان
دانیشته وه عمری کوری عاص و اله لای راستیه وه و عبدالله ش له لای چه پیه وه
و قەشە کانیش له م لاو لایه وه دانیشتیوون ، عمر و عبدالله و وتبوویان : پاشا
سوژده بۆ ئیش نابهن . که که یشتینه ئه وی قەشەو راهبه کان پێ یان ووتین :
سوژده بهرن بۆ پاشا . جعفر وتی : ئیمه بیجکه له خوای پهروه ردگار
سوژده بۆ که سی تر نابهن . »

که که یشتنه به ره وه پاشا لئ ی پرسین : نه و نایینه چی به که وا داتان
هیناوه وه که سو و کاره گانتان جیا بوونه وه نه چونه ناو هیچ نایینیکه وه نه
نایی ئیمه و نه نایینه گانی تریش ؟ . جعفری کوری ابوطالب قسه که ربو و

له‌ئاویاناو وتی : پاشا ئیمه که لیکتی نه زانی بت په‌رسی بی وئلی خواوه
 خه‌رافات بـوین ، مرداره‌وه بوومان نه‌خواردو شه‌روال پیسیمان نه‌کردو
 سه‌رمان له‌خزمو که سو کار نه‌ئداو دراوسنی له‌دراوسنی نه‌ئه‌پرسیه‌وه ،
 تا‌خوای که‌وره له‌خزمان پیغه‌مبه‌ریکی بۆناردین ، که نه‌ژادو تیره‌ی نه‌ناسین
 وه‌مومان نه‌زانین که‌ پیاوئیکی راستی نه‌مینی ده‌سو ده‌مو دل و ده‌رون‌پاکه
 نه‌ویش بانگی کردین بۆ نه‌وه‌ی خوا به‌تاک و ته‌نیا بزانیو هه‌رخوا به‌پرستین
 و واز له‌په‌رستی نه‌ودارو به‌ردانه‌ بینین ، وه‌داوای لی‌کردین که‌ راستو
 نه‌مین بینو سه‌ر له‌خزمو که‌سو کارمان بده‌ین و چاکه‌ له‌گه‌ل دراوسنی دا
 بکه‌ بن و خزمان له‌گونا‌هو خراپه‌ بپاریزین به‌هه‌موو جو‌ر ، وه‌داوای لی‌کردین
 که‌خوا به‌پرستینو هاوه‌لی بۆدانه‌نئین و نوئز بکه‌ین و رۆژو بکیرین و زه‌کات
 بده‌ین .. وه‌تد . جعفر وتی : ئیمه‌یش باوه‌رمان پنه‌تاو شوئنی که‌وتین و
 به‌راستمان زانی و هه‌رچی بۆحه‌لال کردین به‌حه‌لال و هه‌رچی بۆحه‌رام
 کردین به‌حه‌رامان دانا ، خزمه‌کانمان که‌ نه‌مه‌یان زانی که‌وتنه‌ ده‌سو
 درئیزی کردن بۆ سه‌رمان ، ئازاریان داین و جه‌ورو سته‌میان لی‌کردین
 بۆ نه‌وه‌ی بدان‌گیر نه‌وه سه‌ر بت په‌رسی ، کاتن ته‌نگمان پنه‌له‌چنرا ، تۆمان
 به‌یاد کردو په‌نامان هینا بۆت و هیوامان وایه ئیستایش لای تۆپاریزراوبین .
 نجاشی وتی : باشه له‌وکتیبه‌ی له‌لای خواوه بۆتان هاتوه هه‌چتـان
 له‌به‌رنیه بۆم بخوئنه‌وه ؟ جعفر وتی : به‌لێ ، له‌سه‌زه‌تای سو‌ره‌ی «مریم» ه
 وه‌ که‌باسی (عیساو مریمی) تیا به‌ بۆی خوئنده‌وه هه‌تا که‌یشته‌ نایه‌تی
 « والسلام علی یوم ولدت ویوم أموت ویوم أبعث حیا » .
 نه‌جاشی و قه‌شه‌کان ده‌ستیان کرد به‌گریانو وتیان : به‌خـوا له‌وسه‌ر
 چاوه‌یه‌وه هاتوه که‌ « انجیل » ی عیسا‌ی لی‌وه هاتوه ، ئینجا نه‌جاشی به

عمرو عبداللهی وت : بهخوا هرگزیز نه مانه تان ناده مهوه . لیره دا عمرو
 عبدالله دهست و دلیان سارد بوهوه ، (عمرو) وتی : بهخوا بؤبه یانی
 شتیکتان بؤنه دؤزمهوه پردیان بدا به ئاوا . ئینجا به یانی (عمرو) وتی به
 نجاشی : پاشا نه مانه له باسی عیساو مریمی دایکیا قسه ی که وره نه کن .
 نه جاشی ناردی به شوینیا ناو وتی : راتان چی به ده باره ی عیسا ؟ جعفر
 وتی : « رمان له عیسا دا نه وه به قور تان تیمان نه که به نه ی عیسا به نده و
 پیغه مبهرو رۆحی خواجه . وتی خواجه و هاویش تو به ته لاشه ی مریمی پاک و
 خاوتنه وه » نه جاشی داریکی هه لکرت و هیلیکی کیشاو وتی : بهخوا عیسا
 نه ونده ی نه م داره له وقسانه ی تو تنه په ریوه ، وه زیاتر له م هیله له ناوه ندی
 تایینی ئیمه و ئیوه دا نیه ، وه به موسلمانان کان و ت : برۆن بؤ خۆتان سهر
 بهست و دلنیا ییش بن که ناتان دهم به دهس که سه وه ، وه من نامه وی بیم به
 خاوه نی چیا ی ئالتون به رامبه ر به نازاردنی یه که کیک له ئیوه ، وه دیاری
 قوره یشی یه کانی کل نه دایه وه وتی : خوا به رتیلی له من وه رنه گرتوه تا من
 له ئیوه ی وه کریم ، وه لیره دا بؤنه جاشی و حه به شی یه کان ده رکوت که
 موسلمانان کان دان نه نین به تایینی عیسا دا وه عیسا به پیغه مبه ر دانه نین و
 خوی ته نیا نه په رستن ، وه موسلمانان کان به هیمنی و ئاسایش له په نای
 نه جاشی دا ژیان ، وه فیللی قوره یشی یه کان سهری نه کرت و به دهستی خالیه وه
 که پانه وه .

لیره دا زۆر له ره وشت نووس و میژو نووسه کان شتیه ی نه م کۆچ کردنه
 به خو پزکار کردن له دهس نازاردنی بنی تایینه کان دانه نین ، بنی نه وه ی که
 هیچ به لکه یه کی به جی یان به دهسته وه بنی که مرۆف دلنیا بکات .
 به لام له راستی دا نه م کۆچ کردنه بؤ په بدا کردنی شوین و بنه که یه کی

سەر بەست بوو بۆيانگە وازەگەى ئىسلام ، تا پەره بىستىن و كەشە بىگاو
پىنغەمبەرىش بىچىن و دەولەتى ئىسلامى دا بىمەزىتىن و ئالاي رىزكار كەر هەل
بىكەن و نىو دەورگەى عەرەبى و ولاتانى تر رىزكار بىكەن .

بەلام بەرپابونى شوپشى قەشە و بەتارىكەكان لەدژى نەجاشى بوو بە
هۆى پىك نەهاتنى ئەوامانچە ، پىنغەمبەر زانى لەحە بەشەيشدا هەر تەبى
خەرىك بىن لەكەل كوژاننەهوى شوپشى ناوخۇدا ، بۆيە لایدا لەحە بەشەو
كەرا بەشونىن دۇزىنەهوى بىكەيەكى ترا ، ئەو بوو چو بىو « طائف »
وزانىشى ئەوئىش دەست نادات بۆئەم مەبەستە ، هەتا شارى « ىرب » يان
دەس كەوت .

وە لىرەدا ئەتوانىن بلىين : ئەگەر كۆچەكە بۇخۇ رىزگار كىردن و خۇ
شاردنەو بوایە ، ئەبوایە بەندەو كەنیزەك و بىن كەسو بىن ئەوايەكان بىچوناىە
و پرايان بىكردايە بۆئەوئى .. بەلام بەپىچەوانەو كەورەو خاوەن دەسەلات و
هۆزو تىرەكان چوو بوون ، وەكو جەمىرى كوپى ابوطالب كەباوكى ئەو بوو
مەمدى ئەپاراست ، وەعثمان كوپى عفان وزبىر كوپى عوامو .. ياوەكو
ام حىببەى كچى ابوسفياة كەباوكى ئەو بوو سەرۆكى قورەيشە ئازار
دەرەكان . وەو كو زانىشمان ياساى دەماركبرى و نەژاد پەرسبى زۆر باو
بوو لەنىونىاندا .

شوپشى حەبەشە

لەوكاتەدا حەبەشىەكان هەلسان بەشوپش دژى نەجاشى بەپىلانى
قەشەو بەتارىكەكان ، وەهەندى لەوخراپانەى لىيان ئەكسرت شىوئى
جولاننەهوى بوو لەكەل موسلمانەكان ، لەكەل ئىسلام بوونى خۆى كەوايان
ئەرانى موسلمان بوو ، هەرچەند نەجاشى موسلمان بوونەكەى ئەشاردەو

وه موسلمانان هه چهند هاوبهشیان نه کرد له گهل نه جاشی دا ، به لآم زور له خوا نه پارانهوه بۆ زال کردنی نه جاشی به سهر دوژمنه کانی ، وه لهم کاته یسا ده نك وباسی ناست بوونه وهی قوره یسه کانیان پئ که یشته بوو له بهرته وه وایان به باش زانی که بیته وه بۆ مه که وه نه وه راو هوریا به به جئ بلین . نه مه یش وه کو وتمان له کۆچی به که ما بوو ، وه تا که رانه وه بۆ چه به شه نه و شوړ شه ته واو بوو .

ئیسلام بوونی عمری کورپی خطاب

عمری کورپی خطاب که له بهر هی « عدی » به ، له وکاته دا ته مه نی له نیوانی (۳۰) و (۳۵) سالی دا بوو ، پاله وانیککی بی وینه و لاو نکی بلیمهت بوو ، وه زور نازاو به جهرک بوو ، وه تاره زوی را بواردنو خوار دنه وه یشی زور بوو ، له گهل نه وه شا دل نه رم بوو به رام بهر به کسه کانی و باش له که لیانا نه جوو لایه وه ، عمر - له سهره تا وه - زور دژی ئیسلام و پیغه مبهر بوو . وه زور نازاری موسلمانان کانی نه دا ، وه که زانی موسلمانان کان کۆچیان کردووه بۆ چه به شه پئی ناخۆش بوو ، (لیلی) ی ژنی عامری کورپی ربیعه نه لئ : عمر له هه موو کهس زیاتر نازاری نه داین ، وه له وکاته دا که خهریک بووین خۆمان کۆ نه کس ده وه - وه عامر چوو بوو به لای هه ندی پتویستی به وه - عمر هات و وتی : ها دایکی عبدالله بۆ کوئی ؟ وتم : ئیوه نازارمان نه دن و خراب له که لمان نه جوو لایته وه له بهر نه وه نه چین بۆ شوینن له سهر نه م زه مینی خوا که نازار نه درین و . وتی : باشه خواتان له گهل بئ ، وه من نه رمیم تیا بیی ، که عامر هاته وه و بۆم کتیرایه وه وتی : به هیوا بیت موسلمان بئ ؟ وتم : به لئ ، وتی : به خوا موسلمان نابئ هه تا که ری خطاب موسلمان نه بئ . له بهر نه وه هه موو دل په قی و ناره چه تی بهی لئی دی بوو

بەللام لە راستى يەكە يەكە دلى ژنەكە راستتر بوو لە راکەيا تاووەكو دلى
 پياووەكەى ، وە ئەو توندو تىزى يەى عمر لە تونكلىكى تەنكا وەستابوو ،
 وە لە ژىرى ئەووە چاوگەى دلنەرمى و سۆز و بەزەبى و چاوپۆش بوو ...
 عمر پوژى بىستبوى كەوا پىغەمبەر و يارە موسلمانەكانى لە مالىكا كۆبوونەووە
 لەلای سەفاووە كە أبوبكر و على و حمزەو كەلى ترىشان لەكەلایە ، كە
 ئەمەى زانى شمشىرى كردهشانو وىستى بچن محمد بكوژى تا قورەيش
 رزگاربان ببن و يەك بگەونەووە و بچنەووە چىكاكەى ئەوساى خۆيان .
 لەرێكادا توشى « نەيم » ى كورپى عبدالله بوو كە موسلمان بووبوو بەلام
 لە بەر خزمەكانى ئىسلامەتى يەكەى دەرئەبىرى ، وە زانى عمر بەتەمەى
 چىه ، لى پرسی : ها . . عمر بۆكوژى ئەچى ؟ ئەچم بۆ محمد كە تاواى
 بەسەر هيتاوين و بلاوى پى كردوين ، سویندم بەخواكانمان هەتانهى كوژم
 وازنايهنم . نەحىش ئەلبەتە مەترسى لى ئەنیش كە محمد لە دەست ئەم
 زۆردارەووە تووشى ئازارى ببن و ئەبەوى بەفيليك لای بەدا ، ئەلى : بە راستى
 عمر نەفس و دەرونت خەلەتاندوىتى . ئايا ئەگەر تۆ محمد بكوژى باوەرت
 وايه كە بەرەى عبدمناف لىت ئەكەرىين بۆخۆت بەسەر زەويدا بسوورپىتەووە ؟
 ئەى بۆچى ناكەرىتەووە بۆ مال و ئىش و كارى خىزانو كەسەكانى خۆت
 چاربكەيت ؟ عمر بەتوورەبى يەووە وتى : كەسى خۆم كى يە ؟ وتى : فاطمەى
 خوشكت و سعیدى كورپى زیدى مىردى موسلمان بوون (فاطمەى خوشكى و
 سعیدى ئامۆزای كە مىردى فاطمەبوو موسلمان بوو بوون ، وە سعید
 يەكێكە لەو دەكەسەى كە بەئاشكرا مژدەى بەهەشتیان درا بوو)
 بەرق هەستانەووە كە پرايهووە پوى كردهمالى خوشكى ، وە لەوكاتەدا موسلمانى
 راستەقىنە « خبابى كورپى ارت لەلايان بوو قورئانى پى ئەخويندن ،

كه زانيان وايه كښ هات خباب خڅى شاردوه. وفاطمه ياش قورنانه كهى شاردوه وه،
 عمر خڅى كرد به ژوراو وتى : نهو دهنكه چى بوو نهى بيسټ ؟ ووتيان :
 هيچ دهنكښ ليره وه نه بووه ، عمر قيرانى به سهر يانا : بيسټومه شوئى ئاينه كهى
 محمد كهوتوون و پهلامارى سميدى دا فاطمه هلسا له سهر ميره
 موسلماننه كهى بگانه وه و له برا كافره كهى بدا ، عمر داى به ناوده مى خوشكى دا
 وده مى پر كرد له خوښ ، ليره دا ژنو ميره داواريان لښ بهرزه بووه و ووتيان :
 به لښ موسلمان بووڼ و تويش چيت له دهست دى بيكه . نهى شيوه و
 هه لويسته تپى كرده سهر عمر و شهرم كرتى و له كرده وه كهى په شيمان
 بووه و به خوشكى وت : نهوه چى بوو نه تان خوښند بوم بيته تا بزانم محمد
 چى بؤ هيتاون ؟ خوشكى وتى : ناتوانڼ بيمينڼ . نهويش وتى : مه ترس
 و سويندى بؤ خواردن كه هر نهى خوښنښته وه ، وتى : تاخر توپيسى
 هه تا خوت نه شؤرى نابڼ دهستى لښ بدهى ، عمر هلساو به و جوړه خوشكى
 وتى خڅى پاك و خاوڼ كرد ، تنجا نهو په رة قورنانه يان دا به دهستى ،
 عمر ياش خوښنده وار بوو دهستى كرد به خوښنده وهى ، په رة كه ياش له
 سووره تى « طه » تيا بوو ، كاتښ خوښنښته وه وتى : « به خوا و نه واته به كى
 جوانو بهرزو پيروزه » . ليره دا خباب كه زانى عمر دلئ نهرم بووه هاته
 دهره وه و وتى : عمر به خوا هيواى به خوا وايه كه خوا توئى كرد بڼ
 به جيگه كهى نزاى بڼغه مبهر ، چونكه لښم بيسټ نهى فرمو : خوا به ئيسلام
 به هيزبكه كهى به هؤى عمرى كورپى هشام يا به هؤى عمرى كورى خطا به وه ..
 عمر وتى محمدم پيشان بدن له كوښ به بابچم بؤلاى ، نهوانيش ناو نيشانى
 مالى « ارقم » كورپى « خزوم » يان بؤهل دا كه له لاي ته پى « سفا »
 بوو ، عمر پرووى كرده ماله كهو داى له دهرگا ، له و كاته دا كښمه لښ له

موسلمانان کان کۆبوو بوونهوه و پیغه مبهەر قورئانی پین نه ووتن و په نند و
 تاموژگاری دانه دان ، په کښ له هاوړی یانی پیغه مبهەر رویش له درزی
 دهرگا که وه عمری بیخی هاته وه و وتی : نهی پیغه مبهری خوا عمری
 کوری خطابه و شمشیری کردوه ته شان . پیغه مبهریش « د . خ » به هیمنیه وه
 فرمووی : « دهرگا که ی بۆ بکه نه وه نه کهر به باشی هاتین باش له که لیا
 نه جوو لینه وه ، وه نه کهر خه یالی خراب بڼ به شمشیره که ی خوی نهی کوژین »
 کورج دهرگا که یان لڼ کردوه و عمر هاته ژووره وه و پیغه مبهەر به خیرایی
 چوو به ده میه وه و له ناو دالانه که دا پڼی که یشت و په خه ی کرت و پای
 ته کاندو فرمووی : « عمر تاکه ی وازنا هینتی ؟ موسلمان به نهی کوړی خطاب
 خویبه ایسلام به هیز بکه به عمری کوړی خطاب ، عمر بۆچی هاتوی ؟
 په خوا وایزانم به پر هه تی ناچیته دهروه ، عمر به هیواشی په که وه ووتی :
 ماتم موسلمان بیم و باوه پر بینم به خواو پیغه مبهره کهو به و قورئانه ی نار دویه تی .
 پیغه مبهەر « درودی له سه ربڼ » فرمووی : الله اکبر . په کسه هر هه مو
 هاوړیکانی بۆیان سه نده وه و تیان : الله اکبر . عمر وتی : « أشهد
 أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ . » نیتر به چاری موسلمانان کان
 به هژی موسلمان بوونی عمره وه خو شی و شادی دلی پر کردن .

عمر موسلمان بوو وه له پیش نه ویش حمزه موسلمان ، بوو بوو نه م
 جوته پاله وانه بلیمه ته له وانه بوو که قوره یش له بهریانا بله رزن ،
 وه موسلمان بوونی نه م دووانه بوو به هژی ده سه لآت و چاو قنایم بوونی
 موسلمانان کان ، ههروه کو پستی کافره کانی شکاندو زراوی بڼ نایین و بت
 په رسته کان چوو . له م کاته دا کورج عمر نهینتی و په نامه کیتی پڼ نه کرا و
 به پیغه مبهری وت : نهی پیغه مبهری خوا خو نيمه بکوژین یا بکوژرین

لەسەر حەتەین . فەرمووی بەلانی وتی : کەواتە ئیتر خۆشاردنەوهی بۆچی یە ؟
 وە ئیسلامەتی ھەرچەند ئاشکرا بوو بوو ، بەلام - بیچکە - ھە پێغەمبەر -
 موسلمانەکان بەدزیەو نوێزو خواپەرستی یان ئەکردو نەنەھاتن لە کەعبەدا
 نوێژبکەن . ئینجا لەسەر فەرمانی پێغەمبەر و بەپێی داخوای عمزی کورپی
 خطاب کۆری موسلمانان هاتن بۆ کەعبە بە دووریز ، ریزنکیان عمر و
 ریزە کەمی تریان حمزە پێشەنگی کرتبوون . وە کە کافرەکان ئەمە یان دی
 چەند ئەوئەندە جارەن مەترسی یان لانیشت وازانیان ئیتر وائەوان پەرەیان
 سەندوو لە چاری ئەمانا نین ، وە بەتایبەتی بە ئیسلام بوونی عمر و ریزەیان
 بەردا . وە لە راستیشا ئیسلام بوونی عمر بوو بەھۆی زال بوونی موسلمانان .
 (بخاری) لە عبدالله کورپی مسعودەو ئەگێریتەو کەوتوبەتی : « ئیمەمی
 موسلمانان - لە کاتی موسلمان بوونی عمر و دەسەلاتمان پەیدا کرد » .
 وە کافرەکان کەوتنە راویژکردن لە کوشتنی عمر . عمر بیچکە لەو هاتنەمی
 بە ئاشکرا بۆ حەوشی کەعبە ھەرکە کەیشتە سەر شەقام بینی یەکن لەبت
 پەرستەکان کە ناوی « جمیلی کورپی معمری جمعی بوو » تێ ئەپەری و
 بانگی کرد و پێیوت : ئایا زانیوتە من موسلمان بووم و چوومە ناو
 ناو ئایینە کەمی عەمدەو . جمیلیش پیاویکی چەند باز بوو ، ھەر ئەمەمی
 بیست رای کرد ھەتا کەیشتە دەرگای کعبە بەھەموو دەنگی ھاواری کرد :
 ئەمی کەلی قورەیش ھەواڵیکی ناخۆشتان بدەمن : عمری کورپی خطاب
 شیت بوو . عمریش بە شوئنیات و وتی : درۆئە کەیت ، بەلام موسلمان
 بووم و شایەتی ئەدەم : أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمداً رسول الله .
 لێرەدا قورەیشەکان کۆستی کەورەیان کەوت و بریاری کوشتنی عمریان دا
 کۆمەلێکیان نارد بۆ کوشتنی و هاتنە دەوری ماله کە چاوەروانیا ئەکرد ،

عاص (عاص) كورى وائىلى سەمى لە بەرەى سەمى كە ھاوپەيمانن لەكەل رەى (عدى) دا ھات و چوھ لای عمرو لى پىرسى ئەوھ چى يە ؟ مېش فەرمووى : من موسلمان بووم و خزمەكانت نيازبان وايە بىم كوژن صېش وتى : ناتوانن من پشتيوانى تۆم (عمر) بەمە دانىسابوو ، كە عاص (بينى خەلكىكى زۆر كۆبوونەتەوھ وتى : بۇ كوى ئەچن ؟ وتيان : لورى (خطاب شىت بووھو ئەى كوژىن ، وتى : « رىتان نى يەو لەپەناى نايە ، ئىتر خەلكە كە كەپرانەوھ .

بەشمى پىنچەم

لەدەنەك دابرىنەوھ تاكۆچ كردن بۆمەدىنە

دەنەك دابرىنى قورەيش

قورەيشەكان بى نىيان موسلمانەكان ھەر پەرە ئەستىن ، ئەوھ يە ھەررپوژە بالەوانىك ئەچىتە لای ئەوانو كە لەبەرىك لەقەلاى بت پەرسى دا پەيدا ئەكا ، دوئىنن ھەمزەو ئەمروئىچوونە رىزىانەوھ ، وابەناشكراو بەكۆمەل لەكەغبەدا نوئز ئەكەن ، بۆيە كەوتنە پەلەقاژەو ناردىانە لای پىغەمبەر : تۆ سالىك بتەكانمان پەرسىتە ئىمەيش سالىك خواى تۆ ئەپەرسىتىن ، پىغەمبەرىش وەلامى دانەوھو لەم روھوھ سوورەتى (الكافرون) ھاتەخوارەوھ وەلەم روھوھ ھەرچىيان كردو وتيان بىن سوود بوو ، ئىنجا ناردىانەوھ بۆلاى أبوطالب كە محمد ئەكوژىن و خويىتتان ئەدەبىن ، أبوطالبىش كوئى نەدانى و وەلامى نەدانەوھ .

ئىنجا كۆبوونەوھو بىريان كرددەوھ لەوھ كارىكى وا بىكەن خزمە بت پەرسىتەكانى محمد ناچار بىن واز لەمحمد بىنن و پشتكېرىيان نەكەن وئەوسا ئەمانىش بەھەرچۆرە بووھ لەناويان بەرن ، وەبىريارىيان ھاتە سەز ئەوھ :

دەنگيان لى دابېرن ولەسەر ئەمە پەرە بەرە كىيان نووسى كادەنگ دابېرن لە
 كۆمەلى محمد بەرە بەرەى هاشم و بەرەى عبدالمطلب و موسلمانە كانهو ، بە
 رەنگىن لەكە لىانا نەدوین و شتىان لى نەكېرن و شتىان پىن نەفرۆشن و ژنوژن
 خوازىان لەكە لا نەكەن ، وە پەرە كەيان مۆر كۆردو لەكە عېدا هەلىان واسى ،
 وە پىتغە مېبرو بەرەى هاشم هەسوویان بە موسلمان و بت پەرستىانەو ، وە
 موسلمانەكان هەموویان چۆنە شیوی أبوطالبەو ، تەنیا أبولەب نەبىن كە
 چۆه پال بت پەرستەكانى قورەیش و دوژمنایەتى خزمەكانى تەكرد ، بەجۆرى
 هەركاروانى بەهاتایەو خۆراكى پى بوایە أبولەب هەل ئەساو بانكى تەكرد ؛
 ئەى بازركانانى مەكە برۆن ئەو خۆراكە كران بکەن بەسەر هاو لەكانى
 محمدەو تانە تەوانن هیچى لى بکرن ، خۆئىو ئەزانن سامانى من و راستى بەتیم
 قازانچتان لەسەر من بىن ، ئەوانیش چەندقات نرخى شتە كەيان بەرز ئە كردهو
 و موسلمانەكان نەيان ئەتوانن بىكرن و بەناچارى ئەكە پانەو منالەكانیان
 لەبرسا هاواریان ئەكرد و هیچیان نەبوو بىدەنگيان بکەن ، دواى أبولەب
 قازانچى ئەدا بە بازركانەكان . وە نامۆزاكانیان لەبەرەى عبدالشمس و
 وە بەرەى نوفلیش چۆنە پال قورەیش .

ئەم دەنگ دابېرنە و دوركەوتنەو بە زۆر تىنى كرده سەرىسان
 خواردن و خۆراكیان تەواو بوو و هیچیان بەدەسەو نەماو رىنگای ئیش و
 كاریان نەو كەس نایان دوینى و ئیشیان ناداتى و شتىان لى نساكېرن و
 شتىان پى نافرۆشن و ژنوژن خوازىان لەكە لا ناكەن ، وە تەنیا لەمانكە
 قەدەغەكانا نەبىت رىنگای بازارىشيان نەبەر ئەمانە خواردمەنى و
 هۆى ژيان نەما و زۆر كەم و كۆر بوو . وە لەدەرەو هۆى شیو كەو دەنگ و
 هاوارى منالان لەبرسانا ئەبىسترا ، وە ناپەحتىیان بەرادەك بوو كە

دوژمن به زهیمی به حال یانا بیتهوه ، یونس له سعدی کوری ابی و قاصه وه
 نه کز پرته وه نه لئ : « شهوی به نیشی پتیویست هاتمه دهره وه له ژیر میزه که دا
 هستم به شتن کرد که سه یرم کرد پارچه به ک چهرمی ووشک بوو ، هلم
 کرت و شۆریم و دواپی برژاندم و به ئاوه وه خواردم و سن رۆژ به وه
 ژيام « وه ، له کهل ئەم ناره حهتی و برسی و روتی و قوتی به دا ، له مسانکه
 قهده غه کانا نه هاتنه ناو بازار و شاره وه و خزبان نه که یانده نه و که سانهی
 که له دهره وه نه هاتن و باسی خوا و ئیسلامیان بۆ نه کردن ، ئەم هه موو
 جه ورو سزاو برسیتی و ناره حهتی و دوور خستنه وه به هه تا پیی نه چو
 دلی موسلمانن قائم ترو دامه زراوتر نه کرد و باوه پریانی پتهوتر نه کرد
 به تاییه تی هه میسه پیغه مبهر به خویندنی ئایه ته پیروزه کانی قورئان و به
 نامۆزگاری به شیرینه کانی دلی زاخا و نه دانه وه و باشتر رای نه هینبان ،
 وه ئەم دهنگ دابرینه بوو به که و ره ترین قوتا بخانه و باشترین ناقی کردنه وه ،
 وای لئ کردن که ئیتر جیهان له ههر بهر کینکو خوشی له ههر شیوه به کا
 وه ناره حهتی له ههر چوار چیه به کا بیت نه توانی هه لیان بخه له تینن ، یا له
 ئیسلامه تی دووریان بخانه وه ، نه مانه دهریان خست که موسلمانن و شاکردی
 ئیسلام و باورن و بهس .

ئەم چونه شیوه دهنگ دابرینه له سه ره تایی سالی حه وته می ئیسلامه وه
 دهستی پی کرد و سن سالی خایان ، وه نه کهر یارمه تی ^{خوای} لایزیری هه ندیکیان
 نه بوایه نه نه ژیان و به ته وای به ته نگ نه هاتن ، چونکه زۆر له و پیلاوه
 قوره شی یانه بیریان نه کرده وه له م کرده وه درندانه یان و نه یان بینی ئەم
 کۆمه لی به ره ی هاشمه خزم و کهس و تیکلاوی نه مانن و ئەم کاره ناله باره ییش
 به و پی به تینی کرده ته سه ریان و لاوازی کسردون په شیمان نه بوونسه وه ،

پیاوی وایان هه بزو و شتری بار نه کرد له خۆراک و پروو به شیوی ابوطالبانی
 نه خوپی و جلوه وه که ی له سهه ر دا نه مالی و نه چوه شیوه گوه و نه وانیش
 باره که یان نه خست و بهشیان نه کرد ، وه له و پیاوانه ی نه مه یان نه کرد
 یه کینکیان هشامی کوپی عه مر ی عامری بوو . هه تا نه لین جار ی ابوجهل
 نه کاته حکیمی کوپی حزام به نده یه کی له که لا نه بن و کۆل ی که نه ی پ ن نه بن
 بیبات بۆ خه دیجه ی خیزانی پیغه مبه ر که پووری بوو ، نه ل ی : نه وه خواردن
 بۆ به ره ی هاشم نه به یت ؟ به خوا ئا بروت بۆ ناهیلیم له مه که دا تا تووشی
 ابوبه تری کوپی هشام نه بن له ر ی که دا نه پرس ی : نه وه چی یه ؟ ابوجهل
 نه ل ی : خواردن نه با بۆ به ره ی هاشم ، نه ویش ده ل ی : ده ی پووریه تی و
 خوشکی باوکیه تی ل ی که پ ی و ناپیاومه به ، ابوجهل ر ی ئا دا و له ویدا
 هه رایان نه ب ی و ابوبه تری په لاماری شه ویله ی ووشتر ی که نه دا و نه یدا به
 ابوجهل دا و نه که و ی و نه چیه سهه ری و نه ی شیل ی . وه له م ماوه یه دا خزمه
 بت په رسته کانی شی له سهه ر ده مارگیری ره که زایه تی خۆیان نه پۆن و به رده وام
 نه بن ، هه تا ابوطالب به شه و محم دی نه هینا و له ناوه راسته وه نه ی خه وان .
 نه ره ک شه و به دزیه وه ب ی ز و بچ کوژن .

هه ل وه شاننه وه ی ده نگ دا برینه که

به م پ ن یه کۆمه له که ی پیغه مبه ر س ی سالی ره به قی یان برده سهه ر له و
 شیوه دا به نار ه حه تی و ناخوشی ، هه تا هه ند ی له پیاوه که وره کانی قوره یش
 ر ی که و تن له سهه ر هو له شاننه وه ی نه و بر یاره ناله باره پر له جه و رو سهه مه .
 یه که م که س ی که زۆر به م کاره نارازی بوو وتی ی تی کرد بوو : هشامی کوپی
 عه مر ی کوپی حارثی عامری بوو - که له پاشا موسلمان بوو و بوو به یاری
 پیغه مبه ر - چوه لای زهیری کوپی ابوامیه ی خزومی که له عاتکه ی کچی

عبدالمطلب بوو . پنی وت : نهی زهیر نایا تۆپرازیت بهوه بخۆیت و
 بخۆیت بهوه بهرک بیۆشی و ژن به-ینیت ، خالوانیشت - وه-کو نهزانی -
 نهوه حالیان بی کههه یانه ؟ من سوئند نهخۆم بهخوا نهکه ر خالوانی
 ابوالحکمی کوری هشام بوونایه تۆبانکت بگردنایه بۆشتی وهها هرکیز
 بهکوئی نه نه کردی . زهیر وتی : جا چنی بکه م من ته نیا پیاونیکم ، بهخوا
 نهکه ر هاوه لم بویه هلم نهوه شانده وه . وتی : هاوه لت هه به . وتی : کن به ؟
 وتی : من تاماده م . زهیر وتی : باسن هه منیک په یا بکه ین - نه م زهیره ش
 له دوا بی دا موسلمان بوو - نینجا چون بۆلای مطغمی کوری عدی نوفلی و
 پنیان وت : تۆپرازیت که دوو بهره بابی بهره ی عبدمناف له ناو بچنو
 تۆیش ناوا بی ده نک دانیشی . ؟ وتی : جا من به ته نیا چی بکه م ؟ وتیان
 نیمه ییش له که لتاین وتی : با چواره من په یا بکه ین ، چون بۆلای ایوبحتزی
 کوری هشامی اسدی ودوان له که لیاو نهویش وتی : به ته نیا هیچم بۆنا کرئ
 ونه وانیش وتیان : له که لتاین ، نینجا هه موویان چون بۆلای زمه می کوری
 آسوده ی نه سه دی وهشام له که ل نهویشا دواو باسی خزمایه تی نهویشی کرد
 له که ل بهره ی هاشمی دا ، نهویش له که لیا نا هاوکاری پیشاندا ، نه م پینچه
 ناماده بوونو بریاریان دا لوسه ر درینی په ره نوسراوه که وه مه لوه شانده وه ی
 په یمانه که ، وه له سه راوردی مه که وه له « خطم الحجون » دا کۆبوونه وه
 نه م په یمانه یان ته واو کرد ، زهیر وتی : من نه م باسه ده ر نه بزم ونه یسه
 یازمه تیم بده ن . به یانی له کاتی دیاری کراوا له که به دا کۆبوونه وه و ابوجهل
 وقوره ییسه کانی تریش له وی بوون ، له نادیه که یان زهیر هات و جهوت
 جار که را به ده وری که به دا ، نینجا روی کرده خه لکه که و وتی : نهی
 خه لکی مه که نایا نیمه خواردن بخۆین و بهرک بیۆشین و بهره ی هاشمیش

به پښتانه به له ناو بچن؟ به خوا دانا نیشم هه تا نه و په پریه نه درې و نه په پیمانان
 سته مکاری به ههله ته و شته ووه . ابوجهل له کهل گوئی لئی بوو هاواری کرد
 درو ته کهیت به خوا نادرې ، زمعهی کوری آسود وتی : به خوا تژ درو
 نه کهیت ، که نووسیوته نیمه رازیمان نه بووه . ابوبحتری ههلی دایه وتی :
 زمعه راست نه کا رازیمان له نووسینه کهی نه بووه . مطعم و هشام و تیان
 نه دوانه راست نه کهن و تژ درو ته کهیت . ابوجهل وتی : نه مه کار نه که
 هه رشو پریاری له سر دراه ، که زانی واریکه و تون پیچ و وانه جولانه و یان
 شهر ههله نه کپرسیتن ، ناچار بیده نک دانیش . مطعم ههلسا و په لاماری
 په ره ههلسا و سر او کهی داو دای کرت ، که هه موویان سهیریان کرد مزانه
 هه مووی خوار دوه ته نیا نه مه نه بی « بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ » (که هه ره کان له هه مووی
 په پیمانیکا نه یان نووسی) وه نه مه میش بوو به معجزه یهک بؤ نیسلام . وه پیچ و مبه ریش
 زووتر نه مه و الهی دابوو به ابوطالبی مامی ، وه نه لین له پاش دزینی په ره که
 نه و پیچ پیاوه ههلسان به خویان و دهسته یهک کوری لاهوه شمشیریان کرده
 شان و چوونه ناو به ره ی هاشم و نه م باسه یان بؤ کپرانه ووه و نیجا به ریزه ووه
 هینانیا ووه بؤ شوین و جیکای خویان له ناوشارا . بهم پښتانه له سالی دایه می
 نیسلامه تی دا په پیمان دهنک دایرینه ووه هه لوه شایه ووه . وه نه و پیچ پیاوه ی
 ههلسان به و کاره پیروزه هشام و زهیز له دواینی دا موسلمان بوون خوا لئی یان
 رازی بی ، به لام - به داخه ووه - مطعم له مه کهدا به کافری مرد ، وه ابوبحتری
 و زمعه له جهنکی به درا به کافری کوثران ،

سیالی هاتنه می

محمد و موسلمانان کان و به ره ی هاشم هاتنه ووه چیکاو شوینی خویان ، وه
 سه له نوی دسقی کرده ووه به بلاو کسردنه ووهی بانکی خوا و پروناکی

ئىسلامەتى ، بەلام چەند مانكىكى پىنەچو تووشى دوو كۆسپى گەورە ھات كەزۆر گران بوون لەسەرشانى كەبرىقى بوو لە مردنى مامى و خىدىچەى خىزانى ، ئەبو طالب يارىدە دەرىكى گەورەى بور ، وە ئەگەرچى لەسەر ئايىقى باوو باپىرى ما بوو - وەكو ئەلین - بەلام دەسى گرت بە پىشى پىغە مېرەو وە لاينى بەرنەداو لە پىتاويا ھەموو جۆرە تال و سوئرى يەكى چەشت .

ابو طالب تەمەنى نىزىك بوو بوو ھەشتا سال ، كە قورەيشە كان زانىان بە نەخۆشى و كەوتنە ھىلا كەتى ترسان كە دواى ابو طالب ئەم نارىكى يانە زياتر يىت ، خۆ ئەو تە پالەوانى وەكو ھمزە و عمرىان ھەيسە ، كە بە توورە بى و دەسلەت بە ناوبانگن ، لە بەر ئەمە سەرۆكە كانىان ھاتن بۇلاى و پىن يانوت :

ابو طالب تۆنە زانى چەند بەر نىزى لە ناو ئىمەدا وائىستە تووشى ئەم نەخۆشى بە بوويت ئە ترسىن شتىكت بە سەربى و ئىمەش لە كەل محمدى برازانا نارىكىن ، تەكايە بانگى بگەو رىكمان بخە ، كاتى محمد ھات و بىنى ئەم كۆمە لە لای مامى دانىشتون تى كەيشت بۆچى ھاتوون ، فەر مووى : باشە ئەوان يەك ووشە بەدن بەمن ، ابو جەھل وتى : يەك ووشە ؟ بە سەھرى باوكت دە ووشەيشت ئەدەينى ، فەر مووى : دە بلىن : « لا إله الا الله » وە بت پەرسقى لە خۆتان دارنن . ھەندىكىان وتیان : محمد تۆنە تەوئى ھەموو خۆكان بگەى بە يەك خوا !! ئىنجا لە ناو خۆيانا وتیان : بە خوا ئەم پىاوە ھىچتان ناھتەن لەوھى ئىوہ بە ھىواينى لە پاشا بە جىيان ھىشت . وە لە كاتى مردنيا پىغە مېر زۆر ھاوارى لى كردو فەر مووى : مامە گىيان بلىن : لا إله الا الله بالە پاشە پۆژا بىكەم بە بەلكە بۆر زكار بىسوونت ، وە زۆر پەرىشان بوو كە شاھ تەمانى نە ئەھىتا ، وەوا بە ناوبانگە كە ابو جەھل و كۆمە لە كەى وازيان لى نەھىتا و تیان : دەس بەردارى ئايىنى باوو باپىرت نەبى ، ئەویش

گەمرد وتى : لەسەر ئايىنى عبدالمطلبم وكيانى دەرچو ، وە ئەم ئايەتە ھات بۇيىغە مېھەر « إنك لاتهدى من أحببت ولكن الله يهدى من يشاء وهو أعلم بالمهتدين (۱) » . بەمردنى ابوطالب پتەھەمبەر زۆر پەرىشانو خەمبار بوو ، ئىت كەسى وانەما پشتىوانى بىو قورەيشەكان شەرمى لى بىكەن وە مامى رۆر دلنەوايى ئەكردو راوئىزى بۇتەكردو قەلایەكى سەخت بوو بۆى ، وا ئەوقەلایەى روخاو ئىت بىن شەرمى قورەيشەكان پتەر پەرە ئەسینىو شىوہەكى ناشىرىن تر ئەبىن .

لەدواى ابوطالب بەچەند رۆژنىكى كەم - وەھەندى ئەلین مانگىن پىش مردنى ابوطالب - خاتو خەدىجەى خىزانىشى كسۆچى دوايى كىرد ، ئەو خەدىجەى لەپىش پىغەمبەرىنى دا بەمالى خۇى محمدى دەولەمەند كىردو خستىە رەحەتى بەو ، وە لەیەكەم رۆژى پىغەمبەرىتى بەو بەشتىرىن دلوسوزو پشتىوانى بوو .

پىغەمبەر (درودى لەسەرىن) ئەو ئەندە نارەحەت و خەم بار بوو - بوو لەم سالەدا ، بۆیە ئەم سالەيان ناونا بوو « سالى ماتەمى » مردنى ئەم دوانەش لە ئەنجامى برسیتى و بىن خۆراكى ماوەى دەنگ دا بىرینەكە بوو .

كە خەدىجەو « ابوطالب » مردن ئىتر لە قورەيشەكان كەسى وانەما برو كە شەرمى لى بىكەن و لى بىرسن ، بۆیە ئەمانىش شوليان لى ئەلكىشاو بى شەرمانە ھەرچۆرە بۆيان بىكرايە نازارىان ئەدا . ئەفامەكانىيان رىيان پىن ئەكرت و خۆلىيان ئەكرد بەسەرىسا ، ئەویش بەم حالەو ئەكەرايەو مالهەو فاتمەى كچى جەلەكانى بۆ ئەشتو دەستى ئەكرد بەكرىان . پىغەمبەرىش ، رووى ئەكردە ئەو كچە نازدارەى كە

بەمردنی ذایکی دلی برینداره بوو بوو ، وەبەم حالەیی باوکیشی زیاتر دل شکستە ئەبوو وەباری خەمی کران تر ئەکرد ، ئەی فەرموو : « کچی شیرینم مەگری ، باوکت خوا ئەی پارێزێی و سەریشی ئەخا » و ئەی فەرموو : « بەخوا تا (ابوطالب) ما بوو شتی وایان لەگەڵا ئە ئەکردم کە بەم شتیو بە داکران و ناپەرحەتم بکەن . »

(طفیل) ی کوری عەمری دەوسی

توفەیل ناو خەزمی (ابوهریره) بوو ، جارێکیان هەتای بۆ مەگە ، ئەم توفەیل ناو پیاویکی ژێرو زاناو گەلێ دانای بە لکۆویژەوانیش بوو، وەبگەرە دەم راستی هۆزەگەیی بوو ، قورەیشەکان ترسان لەوێی بچیتە سەر ئایینە تازەگەیی محمد (د خ) ، بۆیە چوونەلای و پیاووت : « محمد جادوگەر و دەسپرو پیاو ئەخە لەتینێ ، ئە ترسین ئەگەر بچیتەلای تۆش وەک و خەزمەکانی ئەیمەسەرت لێ بشتوینێ ، چاک وایە هەرنەیی بینی ، توفەیل رۆژی چوو بۆکەعبە و محمدیش لەوێ بوو کوئی لەقەهەکانی بوو بەلایەووە جوان بوو ، لەدەلێ خۆیا و تێ : (دایکم بۆم بگری خۆم پیاویکی زاناو شاعیرم و ئەتوانم چاک و خراب جیا بکەمەووە ئەی بۆ ئەچم کوئی لەم کابرایە بگرم ئەگەر قەسەکانی جوان بوون لێی وەر ئەگرم و ئەگەر خراب بوون گویان نادەم) . کە محمد رۆیشتەووە شونێکی کەوت و چووە مایان و مەبەستەگەیی خۆیی تێگەیان پێغەمبەریش ئیسلامی بۆ باس کردو قورئانی بۆ خویندەووە ، توفەیل موسڵمان بوو شایتمانی هینا ، پاشان چووەووە ناو خەزمەکانی و بانگی کردن بۆ ئیسلامەتی و هەندێی باوەرپیان پێ کردو هەندێکیان هەردوایان ئەخست ، ئەویش هەر لەگەڵایان ئەدوا هەتا بەشی زۆریان موسڵمان بوون .

گاواره کانی نهجران

کاتی به هۆی موسلمانان کانی حه به شهوه هات و چۆکه ری ئهم لاولاوه دهنگو باسی ئیسلام و پیغه مبهری ئیسلام بلاوهی کرد ، گاواره کانی نهجران (۱) کۆمه لیکیان نارد بۆمه که ههتا دهنگو باسی ئهوپیاوه بزانی که خۆی به پیغهر نهزانی ، وه له کهل ئه و ناوو نیشانانتهی که له کتیبی ئینجیلیایه بهراوردی بکهن ، کۆمه له که بیست پیاو بوون ، هاتن له مزکه و تا بیخیان و له که لیا دوان و پرسیارو وه لأمیان له که لا کرد وه بۆیان ده رکهوت به گوزرهی ئاکاداری کتیبی خۆیان محمد ههسان مژده پی دراوه که ی عیسا پیغه مبهره ، پیغه مبهر داوای ئیسلامی لی کردن و قورتانی بۆخویندن ئهوانیش هه موویان موسلمان بوون و په یمانیان له که لا بهست ، قوره یشه کانش ئاکایان له م به سه رهاته بوو کاتی که ههلسان برۆنه وه ئه بوجهل و تاقمیک هاتن به ره نکاریان بوون و قسه ی ساردیان پی ووتن و وتیان : ئه ی به خیر نه یه نه وه چ کۆمه لیکن ، له ئیوه نه فامترمان نه دیوه ، ئیوه خزمه کاتسان ناردونیان که هه والی ئه و پیاوه بزانی ، که چی ئه وه نده ی نه خایاند وازتان له نایینه که ی خۆتان هینا و شوین ئه و کهوتن و باوه رتان پی کرد ، ئهم وت و وژه تینیکی نه کرده سه ریان و باوه ریان پته و تریوو ، وتیان : سلواتان لی پی ئیمه له کهل ئیوه نالین ، نایی خۆتان بۆخۆتان و ئیمهش ئه و ناینه ی په سه ندمان کردوو بۆ خۆمان خوایم که و ره ئهم نایه تانه ی نارد ه خواره وه : (الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ، أُولَئِكَ

(۱) نهجران شارنک بوو له نیتوانی مه که و یه مه نا حهوت قۆناغ له

مه که وه دووریوو . (۲) رآست : عِن قَبْلِهِ هُمْ بِهِ ...

يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَ ، وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ (۱)

پیاوه گه ووره گانی قوره یشو و قورئان

ئیشو و کاری ئیسلام گه ووره تریوو له وهی بهرگری بکری ، وه بلاو
بوونه وهی وای لئ هات به ناچاری دانی پیا بنری هه ره دوزمه گانی پیغه مبهرو
ئیسلام وایان لئ هات له دلی خویانا نه یان وت : ئایا راسته محمد بانک
ته کات بؤسهر ئاینی راسته قینه ؟ ئایا نه وه موو به لئین و مژده و هه ره شان
راست بن ؟ شهوئیک له شهوان (أبوسفیانی) کوپری (حرب) و (أبوجہلی)
کوپری (هشام) و (أَخْنَسِی) کوپری (شریق) هه رکه سه له مالی خویوه
هات بؤنه وهی کوپری له دهنکی محمدو کوپری له قورئان خویندن بی ، وهیچیان
بهوانی تریان نازان ، پیغه مبه ریش (د . خ) شه وهل نه سا - ته نیا که میکی
نه بن - قورئانی نه خویند به دهنکیکی خوشی فریشته بی که له وانه بوو تاسن
و پؤلا بتاوتیتته وه ، هه تا سپیده بی بیانی نه مانه کوپریان لئ گرت ، ئنجا
هه رکه سه هه لساو به دزی به وه بکه رته وه تاکه س پی بی نه زانی ، که چسی
به فهرمانی خوا له پریکا به یه که یشترو له یه کتر تی که یشتن و که وتنه سهر
زه نشقی به کتری و وتیان : ئیتر جار نیکی تر شقی وانه که ن ، چونکه نه که ر
نه فامه کاتان به مه بزانی ئیوه بی دهنه لآت نه بن و محمد زال نه بی به سهر تانا
که شه و هاته وه هه ریه که یان وای نه زانی قاچی نه بیات به پریوه بؤشوتنه که ی
دوینتی شهوو بؤگوپری کسرتن له محمد ، وه خویان پی نه گیراو چونه وه هه تا
به یانی کوپریان گرت ، دیسانه وه به یانی به یه که که یشتنه وه و که وتنه وه سهر

زەنش كۆردى ۋە بېرىپتۇن داۋە كەنەچنەۋە ، كەچىن شەۋى سىن يەم ھەم
چۈنەۋەۋە لەبەيانى دا يە كىيان كرتەۋە . ۱ ئەججارە بېرىپتۇن تەۋاۋيان داۋ
سۈننەن بۇيەك خۋارد كەنەچنەۋە .

ئەم بېستەنەي قورئان لەيەكەم سەرچاۋەي سەرزەۋىۋە زۇر تىنى كۆردە
سەر ھەستەۋ دىل ۋە دەرونيان ، ھەمىشە لە دىلى خۇيانا لىكىيان ئەدايەۋە ۋە
ئەترسان كە كەۋرەيى ۋە سەرزۇكىيان لە كىس بچىن ئەكەر شۈننى محمد بىكەۋن
خۇيان ۋە خزمە كانيان مۇسلمان بىن ، ۋە پەرسىياربان لە دىلى خۇيان ئەكرد :
بۇچى شۈنن محمد ئەكەۋن ؟ خۇنە مالى ئەۋى لىمان ۋە نەكرى ۋە
نەپاداش ۋە ئەكەۋرەيى ، ئەۋەتە پىۋاۋىكى بى فېزى بى ھەۋاي لە سەرخۇيەۋە
دىلى پەرە لە خۇشەۋىستى ۋە سۆزۋ چاكە ۋە پىنەۋى بۇ خزمە كانى ،
ۋە زۇر خاۋەن بەزەيى ۋە دل نەرمە ئايچ خراپەيەك لە شۈنن كەۋتەنيا
پوۋبىدات ؟ بىن كومان ھىچ . بەلام ئەمانە سەروكن ئەبىن جىۋاۋازى پىان
بىن لەكەل خەلكاۋ ۋەك بەندەۋ ھەژارەكان سەيرنە كرىن . خۇنەۋەۋە بوۋ
قورئان پەخنەي لە محمد كرت بۇكۈنرې ۋە ئەبىن ئەمان لە ئىش ۋە كارىانا
پەرسىياربان لىن نەكرى ۋە بەرزىرن لە پىاسا ، بەلام قورئان دان بە بەرزى
ئەمانا نانى ۋە كەۋرەيى ئەدا بەۋەي كەزىياتر خوا پەرسىتنى ۋە لىن پەرسىتنى
بەپەندەش بىن (إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ) (۱) واتە : بەپەرسىتنى
بەرزىرن تان ئەۋەيەكە خۋاپەرسىترو لەخوا ترسائىرنى . لە ئەل ئەمەشا
بەخىلى دەسلىكى بالى ھەبو لە مۇسلمان نەبوۋنى ئەۋ سەۋكەنەدا .
[أمية] ى كۈرى سەلت كە ئەي بېست پىغەمبەرنىك لەۋ ۋالاتە پەيدان بىن
ئەۋىش بەھىۋا بوۋخۇي بىن . چۈنكە زاناۋ شاعىرو ھونەرۋەر بوۋ . كاتىن

محمد بو به پیغمبهبر نهو هیوایهی نامساو بهخیلی رینکهی نهدا موسلمان بین .
وه [ولید] ی کوری [مغیره] نهی هت : چون قورئان بۇ محمد دینت و
و من بؤم نایه . . ا خؤمن گهوره ترو بهدهسه لات ترو منال دارترم ، یا
چؤن نایهت بۇ [ابومسعود عمروی] کوری (عمیری) سهقه فی سهروکی
هؤزی سهقیف له تایفاخؤ ئیمه دوو گهوره پیاوی نهم دووشوتنهین قورئان
لیره دا نهفه رموی : [وَقَالُوا لَوْلَا نَزَّلَ عَلَيَّ رَجُلٌ مِّنَ الْقُرْآنِ عَظِيمٍ ، أَهْمٌ
يُقْسِمُونَ رَحْمَةً رَبِّكَ ، نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا] (۱)
لهدوای نهو سئ شهوه اخنس چوو بؤلای ابوجهل لهمالو لئی پرسی .
نهی (ابوالحکم) رات چی یه لهوهی بیستمان له محمد؟ ابوجهل نه لئی :
چیت بیست ؟ ئیمهو عبدمناف نه بهردمان کرد انه گهوره یی و
شهره فا : میوان داری یان کرد ئیمهش کردمان ، یارمه تی خه لکیان دا
ئیمهش یارمه تیمان دا ، شتیان دابه هه ژاران ئیمهش دامان ، هه تاوامان
لئ هات له کاروانی مرؤ قایه تی دا بهرابه ربوین ، وه هه زیه که مان نهی ویست
پیشی نهوی ترمان بکهوی ، تا نهوان ووتیان : ئیمه پیغمبه برمان هه یه و
نیکای له ناسمانه وه بؤ دینت . چؤن بهمه بکهین ؟ ! بهخوا قهت باوه پری
پئناکهین و شوتنی ناکه وین به لئی به راستی هه ر بهخیلی و
ترسی لهدهس چوونی گهوره یی و پایه بوو نهمانه ی به کافری هیشته وه ، وه
نهم جؤره خووانه له هه موو کاتیکا کاری خویان نه کهن و رینکای راست
له مهردوم کوم نه کهن و سهری لئی نه شیتوینن و رای نه کیشن بؤناو شیوی
جهنم و بش المصیر .

(۱) له سوره تی . (الرخرف) آیه ۳۱

(۲) نَزَّلْنَا الْقُرْآنَ عَلَى رَجُلٍ مِّنْ رَبِّكَ

ژن هینانی پیغه مبهەر :

له دواى مردنى خه دىجه نزيكهى مانگىكى پى چوو پیغه مبهەر (سوده)ى كچو زه مەهى عامرى قوره یشى ماره كوردو كوتزايه وه ، له پيشه وه سهوده ژنى [سکران] ى ناموزای خۆى بوو ، ههردو كيان موسلمان بوون ، وه له كۆچى⁽¹⁾ بۆ حه به شهو پاش ماوه بهك هاتنه وه بۆ [مه كه] ، له وى سهكران كۆچى دواى كرد ، وه كه [عه] ى به سهرچوو پیغه مبهەر (دروودى له سهربى [٤٠٠] درهم ماره بى داو ماره ى كرد ، وه مانگى دواى ماره كردنى سهوده پیغه مبهرى خوا عائشه ى كچى ته بو بگري صدیقی ماره كرد ، وه بيجكه له عائشه پیغه مبهەر كچى نه هیناوه ، وه له بهرته وه ى عائشه منالو حوت سالان بوو نه ى كوتزايه ره ههتا دواى كۆچ كردنیا بۆ مه دینه ، پیغه مبهرى خوا (دروودى له سهربى) بهم ژن هینانه چهن شتىكى گرنكى پىك هینا : له پيشه وه خۆى ژنى نه ما بوو هاوسه رىكى نه بوو كه رازو نیازى ته واوى لادهر بگرئ و نه ویش یارمهتى بداو دل نه واى بگا و پالى پتوه نئ بۆ زیاده بهر كه گرتن ، وه كه بیانۆیه كى نه بوو دهست به سهر مناله كانیا بگرئ و ئیشى مالى بۆرنگ بخت ، چونكه رقیه ى كچى دا بوو به (عثمان) ى كورپى (عفان) و [أم كلثوم و فاطمه] ش منال بوون و لى یان نه ته هات ئیشى مالى پیغه مبهەر بهرن بهر ئۆه .

وه سهوده یش له ناو خیزانه كه یانا ته نیا نهوو مژده گه ى موسلمان بو بوون . خۆ یا نه بوایه بى كهس و بى یارمهتى دهر به لى قه و ماوى بژیا یه ، یا نه بوایه بچوایه و سهر مالى باوكى و نه وانیش له ئایینه گه ى په شیمانیا بگردایه وه ههتا كاتى خوازینئى كهر (خوله) ى كچى (حكیم) چوو وه لای وتئى كه پاند كه پیغه مبهر نه یه وئى بیخوازئى ، وتئى : پیم خۆشه بچیتته لای باوكم .

(٢٢٥)

(1) وه له كۆچى دووه ما چوون بۆ حه به شه

که چووه لای (زمعه) نهویش پښخوش بوونی دهربری و وتی .
 هاو نهژادینکی باشه . لهوکاته دا براکهی (عبدی) کوپی (زمعه) که بهم
 کارساتهی زانی له داخا خولی نه کرد بهسه رخنویا . بهم ماره کردنهی پیغه مبهه
 هم هاوسه رینکی بؤ خزی پهیدا کرد هم موسلمانیکی له خراپهی تاینی
 پرکار کرد ، وه له کهل نه مانه شا بهم کاره بووبه زاوای تیره ی [بنی عامر]
 که نه مهش به پئی یاسای تیره په رستی گرنک بوو ، به ماره کردنی عائشه ییش
 (نه بو بکر) ی له خزی نزدیکتر کرده وه و خزی کرد به خزمی هؤزه گهی ،
 وه تم جزره کارانه تینی که وره یان هه بوو بؤ نه و چاخمی پیغه مبهه رو نیسلام .

(چونی پیغه مبهه بؤتایف)

که پیغه مبهه ری خوا (دروودی له سه رین) بؤی دهر کهوت هه تادی
 قوره ی شه کان سوورتر نه بن له سه ر به ربه ره کانیی تم بانکه پیروزی نیسلام
 وه نایه آن (مکه) بیته بنکه بؤ بلاو کرد نه وهی نووری پرکار که ری
 نیسلام ، خزنه وه ته زیاتر له (۱۰) ده ساله تم بانکه هاتووه و نیش
 نه کا ، وه هر چه ند ژمارهی موسلمانان زور بووه به لام بانکه که سه ربهستی
 وه رنه کرتووه و نایه آن ده له تیک دا بمه زرتنی و له و توه دس بکری به پرکار کردنی
 سه رزه وی به ته وای . وه بت په رسته کان رؤژ به رؤژ له نازاردان و
 بئ شه میدا زیاتر تیر نه بن ، له بهر نه مانه نه که را به شوینی هؤزو جینکایه کا
 تم بانکه تیا یا سه ربه ست بئو بیته بنکه یه کی پرکار بوو بؤ نیسلامه تی ،
 نه وه بوو له پیشته روه ناردی بؤ حه به شه به لام قه شو به تاریکه کان کردیان
 به هه راو نه یان هینشت نه و کاره رینک و پیکه له حه به شه دا سه ر بکری ،
 هه رچه ند (نه جاشی) پنی خوش بوو ، وه له ناو نه و شویتانهی به دلایا نه هاتن
 شاری (طائفی) هه ل بژارد ، چونکه نزدیک بوو (له مه که وه په نجامل

ذوور) وه دايكى هاشميش لهوان بوو ، واته نهخته خزمابه تى به كنى شك نه برد
 بهلكو به بوؤنه وه رينكاي بكه نو بى پاريزن . لهكهل (زيد) ي كورى
 حاريسه دا به پى رويشتن به دزى به وه تاكه يشتنه تائيف ، لهوى چووه لاي
 سى سه روكه كانى سه قيف (عبدوياله يل ، مه سعود ، حه ييب] كه برابوون ،
 وه سه روكا به تى (سقيف) و طائف به ده ست نه مانه وه بوو ، كه ونه دواندن
 و ئيسلامى بؤباس كردن و قورئانى بؤخويندنه وه و داواى يارمه تى لى كردن
 و تى كه تانندن به چ نيازى هاتووه به لام نهوان به شتوه به كى ناشيرين و
 نامردانه وه لاميان دايه وه به نه فاميانه چوون به ده ميه وه ، به كيكيان وتى :
 به ركسى كه عبهى دريى نه كهر تى پيغه مبه ربى . به كى ترسان وتى : خوا
 كه سى دهس نه كه وت بيكا به پيغه مبه رتو نه بى ؟ سى هه ميان وتى : به خوا
 قهت قسه ت له كه لانا كه م . نه كهر پيغه مبه ربى له وه كه وره ترى من قسه ت
 له كه ل بكه م ، وه نه كهر درو يش بكه يت نابى قسه ت له كه ل بكه م .
 به كورتى پيغه مبه ر (د . خ) لى يان بى هيو ابوو ئوميدى هيج چا كه به كى
 لى نه كردن ، بؤ ماوهى ده رؤژ مايه وه بى سوود بوو ، له پاشا داواى
 لى كردن كه باسى نه م هاتنهى نه كه ن باقوره يشى نه زانى ، نه ميه يشيان
 نه كرد ، زياتر له ميه يش مناله ورده يان لى هانندان و به رديان نه كرته قاچو
 قولى ، زيد ههولى پاراستنى نه داوخزى نه دايه به ر به رده كان به لام بى هوده بوو ،
 قاچه پيرؤزه كانى بريندار بون و خوئنيان پيائه هانه خواره وه وه كه ئيش به
 دلى نه كه يى دائه نيشت تا نه حه سايه وه نه بچاره هه ل نه ساو نه هات و نه وانيش
 به دوايه وه هه تا خزيان فرى داناو باخى [عوتبه و شيبه] ي كورانى
 (ره بيه) ي كورى (عبدالشمس) ي كورى [عبدمناف] وه ، چونه
 بنكى ميونك ، وه نه و دوو برايه يش كه خاوه نى باخه كه بوون بؤيان نه روانى ،
 (۲۲۷)

ئەگەرچى دوۋمىنىشى بون بەلام بەزەبىيان پايپا ھاتەوھو منالەكانيان لى
 دوورخستەوھ ، كە تۇزى ھەسايەوھ سەرى بەرزكردەوھو كەوتە نزاو
 پارانەوھو فەرمووى : « خوايە ھەرلاى تۇ سكالائى كەم ھىزى و بىن دەرنەنى
 و سووكىم لاي خەلك ئەكەم ، تۇ خواى منى و ھەموو بىن ھىزانى و
 بەزەبىت لە ھەمووكەس زىاترە ، بكىم ئەسپىرى ؟ بەبىكانەبەك كە بە
 پرووگرژى و بەدرژى يەوھ سەرىم بكا يسان بە دوۋمىنىك كاروبارم ئەخەبەتە
 ژىردەسىوھ ؟ ، لەكەل ئەمانەش دا ھەموو شتىك ئەخەمە پشت كوئى
 بەمەرجىك تۇم لىنەرەنچى ، بەلام خوشنوودى و مېھرەبانىت بۇمن فراوان ترە ،
 پەنائەكرم بە تىشكى پرووت كە ھەموو تارىكى يەكى لابردوھو بووھ بە
 ھۆى (اصلاح) ى ھەردو دونيا لەوھى كە غەزەب و خەشت بېرژىنى
 بەسەرماو لىم زویربى . ھەمووكەس . ھەموو دەم شايانى سەرزەنشە
 تاتۇ لەخۆى پازى ئەكا ، ھىچ پەناو ھىزىك لى يە چكە لە تۆوھ نەبى . »

دووكورەكەى رەببەبىش ھەرچاويان تى بېرىو لەپاشا بەزەبىيان
 پياھاتەوھ بەرامبەر بەو ھەموو ئازارەى ھاتبە رىئى ، بەندەبەكيان
 ھەبوو (عداس) نۇ لەگاوردەكانى موسل بوو ھىشووبەك تىرئىيان پىمانارد
 بۇ محمد كە تىرىكەى لەبەردەستادانا پىغەمبەرىش دەستى بۇ درىژكرد و
 فەرمووى [بِسْمِ اللّٰهِ] ئىنجا دەستى كرد بەخواردنى ، (عداس) وتى :
 ئەم وتەبە خەلكى ئەم ناوچەبە نابلىن ا پىغەمبەرىش (دروودى لەسەربى)
 فەرمووى : بىزچى تۇخەلكى كوئىت ؟ وتى گاورم خەلكى نەبەوام (۱)

(۱) چەندسالىك پىش لەدايك بوونى عىسا «نەبە» ناوئىك كە يەكئىك بوو
 لە پاشاكانى ئاشوور ئاوەدانى كوردەوھ ، ئىنجا كوردەكان بەو ھۆبەوھ ناويان نا
 نەبەوا لەم وشەبەوھ ەردەبەكان كىردىان بە (نىنوى)

فەرمووی : تۆ خەلکی شارەگە (یونسى كوپرى متى) ى وتى : تۆ
 (يونس) لە كوێ ئەناسى ؟ فەرمووی : « يونس برامەو » پێغەمبەرى
 خوا بوو منیش پێغەمبەرم . خواى گەورەيش داستانى (يونس) ى
 برامى بۆگێراومەتەو ، تەجا دەستى كرد بەباسى يونسو كو قورئان بۆى
 باس كردو (عداس) خیرازانى كە پێغەمبەر نەبوایە ئەوشتانەى نەئەزانى و
 تێتر كەوت بەسەر دەست و پێیاو ماچى كرد و موسلمان بوو . دوو
 كۆرەگەى (ربيعە) وتیان : ئەو بەندەبەمان گومراو بوو پەكوت ، كە
 هاتەو پێیان وت : خوابت كرى بۆوات ئەگردد ؟ ئەویش وتى : بەخوا
 لەسەر زەويدا لەم پیاو بەشتر و گەورەتر نابوو نى . ئەوانیش
 ئەیانويست پەشيمانى بكەنەو و محمد بشكێنن لەبەرچاوى و وتیان :
 بابەتەينەگەى خۆت لە ئاينى ئەو باشترە . بەلام ئەو تازەموسلمان بوو بوو .
 پێغەمبەرى خوا (دروودى لەسەربى) لەگەل (زيدا) ويستيان بكەرنەو
 بۆ (مەكە) .

(زيد) وتى ئايا ئەتەوئى بچیتەو ناوكۆمەئان كەناچارىان كردى بە
 رۆين ؟ فەرمووی : ئەى زيد خوا بۆئەوناپەختەتەبە چارهى داناو . لە
 رێگادا بوونو نزيك بوونەو لە (مکه) فریشتەبەك هاتە لای و وتى : ئەى
 پێغەمبەرى خوا من نێراوم لەلایەن خواو بۆلای تۆ ئەگەر ئەفەرمووی
 با ئەوكەژانە بەم لەبەكو (طایف) كاول بكەم . پێغەمبەرى فەرمووی :
 ئەو چونكە هياوایە لەئەوئى ئەوانە خوا مەردمى وادروسست بكات كەخوا
 بەتەنەها بپەرسن ، ئەجارە فەرمووی : خوايە رێئى نمووى ئەو خەزمانەم
 بكە چونكە نازان . ئەویش وتى : بەخوا راستە تۆ (رثوف و رحيم) ى .
 قورەيشەكان زانیبوویان بەم رۆیشتەى پێغەمبەر چونكە دەروژى خایاندبوو

له بهر نهوه پښه مېر ويستی به پشت قایمی یهوه بچیته وه (مکه) بویه ناردی بولای (مطعم) ی کوری (عدی) و داوای لښ کرد که په نای بدا . مطعمیش کوړو خزمه کانی چه کدار کردو هاتن به ریز لای پایه کانی (کعبه) وه ستان و (مطعم) به سهر حوشره که یهوه وه ستاو بانگی کرد : نهی کرؤی قوره یش من په نای محمد داوه ، که س قسه ی پښ نالښ و دلی ناشکیني ، پښه مېریش هاته لای کعبه و دوورکات نویژی کردو له پاشان چوه وه ماله وه و (مطعم) و دسو پتوه ننده کانی به چه که وه نه بیان پاراست .

محمد نه چوه ناوتیره کان

پښه مېری خوا (دروؤدی له سهر پښ) که له (طائف و ثقیف) یش پښ هیوا بوو که و ته که پان و هه ول دان بؤ دؤ زینه وه ی چی که ایه که تا پیکه به بنکه بؤ بانکه پیروزه که ی ، نه و بانکه ی له (مکه) و ناو قوره یشه کانا وشک و پراوه ستاوه ، له کاتی هاتنی تیره و هؤزه کانی عه رب بؤ (مکه) و بؤ (کعبه) و بؤ بازاره کان به نه پښی یهوه نه چوه ناویان و یه که یه که خـؤی پښ نه که یانن و باسی نیسلام و بانگی خوا ی بؤ نه گردن و داوای پشت گیری لښ نه کردن ، وه (أبو لهب) ی مامیشی هر که بیزانیا یه نه چوه له که لیاو به درؤی نه خسته وه و خه لکی لښ دور نه خسته وه ، پښه مېر ته نها به هاتنیان بؤ (مکه) وازی لښ نه نه هیتان و نه چوه بؤ ناویان له هواره کانیا نا ، چوه ناو (کنده) و (کلبی) و پښ حنیفه یی و به نی عامر . . هتد .

(واقدی) نه لښ : چوه ناو تیره ی (بنی عبس و بنی سلیم و بنی محارب ، فهزاره ، موره ، بنی نصر ، عزه ، خضارمه) ، به لآم هیچ که سښ له مانه وه لآمیان نه دایه وه و به لکو به ناشیرینی هاتن به دم یهوه ، (بنی حنیفه یی) زؤر

بن ناپروانه وه لأمیان دایه وه ، به لام به نی عامر وتیان : نه اهر تۆسه رگه وتی
 له دوا ی تۆ نیشه که بکه ویتته دهس نیمه ، که پیغه مبه ریش نه رموی : نیش و
 کاره که به دهس خوایه وه نهیدا به هه رکهس خۆی ناره زوو بسکا ، نه وانیش
 پشتیان تی کردو کوئی یان نه دایه .

شه وره وی و بولند بوونه وه (الأسراء والمعراج)

لهم کاتی ته نکو چه له مه دا ، کاتی نازاری سهخت و چه وسانه وه ی
 به اینشاوو زه حمت کیشانی زۆر ، لهم کاته دا په نه جهی قه ده ر لا په ره یه کی تر
 له ژیان و له په یامی پیغه مبه را هه ل نه دا توه ، خوا ی که وره نه یووئ به ته واوی
 محمد دلنیا بکو تی بی بکه یه نی له وشتا نه ی که هیشتا تی یان نه که یشتوه ،
 نه یه ووئ ناده میزادیک به رز بکاته وه بو لندی بسکا بۆ نه و جیکایه ی که هیشتا
 فریشته ییش نه ی که یشتوو نی ، نه یه ووئ شه وره وی [اسراء] وه بو لند بوونه وه
 (معراج) بکات به محمد پیغه مبه ری مرؤ قایه تی و کیتی (به هه زاران دروودی
 له سه ربی) جه ما هیری زانایان به کۆن و تازه وه رایان وایه که ته م شه
 ره وی و بولند بوونه وه به کیان و لاشه وه له کاتی ییداریدا بوو ، وه نیمه ییش
 له سه ر ته م رایه نه رۆین .

ته م کاره گرنگه وه ته م (معجزه) که وره یه له سالی یانزه مه می پیغه مبه ربی تی دا
 بوو ، واته نزیکه ی دوو سال له پیش کۆچ کردنی بۆ مه دینه . له شه وی
 دوو شه مه و (۲۷) ی مانگی ره جه با بوو . له وشه وه دا پیغه مبه ر له مالی (هند) ی
 کچی أبوطالبی مامیا بوو که پی ی نه لین (أم هانیء) . أم هانیء نه ی وت :
 پیغه مبه ری خوا (دروودی له سه ربی) نه وشه وه لای من ما بووه وه ، نوژی ی
 خه وتنانی کردو نیمه ییش نوژی ه که مان له که لا کرد ، پاشان نووست و نیمه ییش

نوستین ، تابە یانی لە پێش ڕۆژەوه بوونا خەبەری ڪردینەوهو نوژی بەیانیمان لەكەلآ كرد ، ئەجار فەرموی : تۆ ئەزانی من نوژی خەوتنا من لێرە لەكەل ئیوەدا كرد ، پاشان چوو « بیت المقدس » لەوێش نوژم كردو و هاتمەوه نوژی بەیانیشم لەكەل ئیوەدا كرد . ئەلئ : منیش وتم ئەم پێغەمبەری خوا ئەم قەسە بە بۆخەلك مەكێرەوه چونكە باوەرت پێ ناكەنو ئازاری دلت ئەدەن . فەرموی : « بەخوا بۆیان ئەكێرەوه » .

قورئان باسی ئەم شەپەرەوی بە ئوكاوە ئەفەرموی :

(سَبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ . الآية .)^(١) شەپەرەوی هەپێی ئەم ئایەتە شتیکی ئاشکرایە لەناینداو چێگەیی کومان نییە بەلام بەرزبوونەوه بۆ ئاسمانەکانو (سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى) وه کو شەپەرەوی نیە ، لەبەر ئەوه ژوبەیی زانایانی ئیسلام رایان لەسەر وه بڕوایان پێیەتی بەبەلگەیی رموودەیی پێغەمبەر (د . خ) كه (مُسْلِمٌ وَبُخَارِيٌّ) بڕوایەتیان کردوو ه (صحیح) یان داناوهو قاضی (عیاض) ییش لە (انس) ی کوری (مالک) ه وه رایەتی کردوه .

وه لەم فەرموودەدا باس کراوه كه پێغەمبەر (د . خ) بەرز کراوه تەوه اسمانەکانو (سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى) وه ئاسمانەکاندا هەندێ لە پێغەمبەرە گەرە . بینوووه نزای خێریان بۆ کردوو ، وه له (سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى) دا یە کسەر هل خوادا دواوهو نیکای لەكەلدا کراوه و پەرە لە ڕووی نهنسینی بەکانا
 اوه . (٢)

« ئەگەر ئەتەوی ئاکاداریی بەسەر ڕووداوی شەپەرەوی بەرزبوونەوهی ئەمبەردا ، سەیری کتییی مسلم و بخاری و سەرچاوه راستەکانی تر

←

دواندن له م شهوره ووی و بولند بوونه ویه

نهم داستانه پیروزه نیمه ی موسلمان هرچونن باسو به بیان کراوه له نایه تی قورئانو فهرموده ی پیغه مبهرا ، هر بهوشنویه باوه پری پنی نه کهین و دل نیاین له سر راستیتی . وه به هیچ کلونجی دوودلیمان تیسانی یه ، وه ناتاجیمان نی یه به که پران به شوین به لکه و بورهانی عه قلی دا ، وه نه وه ی که له چیزیه تی و فلسفه که ی نه که یشتین نه ی کتیرینه وه بولای زانیاری وده سه لاتی وخواهیشی خواو له سهری ناروین ، وه هر که سن له سروشتی ده سه لاتی خواو له سروشتی پیغه مبهری تی که یشتین نهم جوړه شتانه به دروو جینی سر سورمان نازانن ، خو له چاو ده سه لاتی خواوه نهمه زور شتیکی سوکو ناسانه ، وه به رزی و نرمی و دوورو نزیکی و که م و زوری و کورت و درنژی و دیاری و په نهانی یه کسانن به لای ده سه لاتی خواوه . هرکاتن هر شتیکی ویست که بی به وئ و بفرموی : به ، نه بی و ته او . وه سروشتی پیغه مبهری تی پیغه مبهر بری تی به له که یشتن به کومه ای ژووروو [الملأ الأعلى] وه که یشتنی پیغه مبهر به کومه ای ژووروو به هویه کی دیاری یا نادیاری یه وه له م شهوره ووی و بولند بوونه ویه که م ترو بی بایه خ تر نی یه .

بویه (ابوبکر صدیق) نه ی فرموو : له وه که وره تریش بی من باوه پری پنی نه که م . به لأم له که ل نهمانه ی شا هندی باسی لنی نه کهین ، بو نه وه ی

بکه ، به لأم ته ماشای کتیبی (ابن عباس) مه که له باسی میعراج دا چونکه پره له درزو خه رافات ، شتیکی ناشکرایه به دم (ابن عباس) وه هله به سراوه ، (ابن عباس) دووره له وانه . دوکتور محمد سعید رهمه زان

(فقه السیره) ل ۱۴۶ . چاپی چوارهم ۱۹۷۲

دوژمنه کانی ئیسلامو ناحهزه کانی پیغه مېهر (دروودی له سهرین) ړینکای په له قازیه یان نه بې و بهم بؤنه یه وه تاگری کومان له دای ساده و ساویلکه کانا هه له نه گیر سینن . کافرو بت په رسته کانی دهوری نه فامیتی پتیشرو باوه ړیان نه نه کردو کومانیان بوو ، به لآم به لکه یان هه نه وه نده بوو : چؤن محمد به شه ویک نه و ماوه دوورو دریزه نه بری .! که کاروانی ئیمه له م سهره وه مانکینک و له وسهره وه مانکینکی پې نه چن ، وه چؤن نه توانی به رزبیته وه بؤ ئاسمان خؤ نه وان که سیان ناتوانن به رزبته وه تا سهر بانى خؤ یان ؟

به لآم وه لآمی ئهم په خنه یه زور ئاسانه که تۆ باوه ږت بوو به خواو به ده سله اتی و به فهرمووده که ی ئیتر ئهمهت له بهرچاوا ئاسان نه بې ، نه وه یه خوا پؤشنایى دروست کرده که له سانى یه یه کا سه دو هه شتاو شش هه زار میل نه بری . وه سهره و ژوورو سه ره و ژیر هیچ جیاوازی نادات بهم خیرایى یه . نه کهر خوا بى به وئ کيانى محمد به رزبکاته وه و جله وى لاشه که ی بگری و به خیرایى تیشک و پؤشنایى بیبات ، یا تیشک و پؤشنایى بؤ بکات به ولاخی سواری و به خیرایى بى با بؤفه له ستین (فلسطین) وله ویشه وه بؤ ئاسمانه کان نه بى چ جینکه ی سهرسرمان یا هؤى کومان بى ؟ . کافره بت په رسته کانی دهورى زانیاری ماددى ، یا بلین دهورى نه فامیتی تازه ، به شتیه یه کی تازه نه یانه وئ باوه ږ بهم به سه رها ته به ږیزه نه که نو به کومان بن تیا یا . نه لاین :- بیچکه له بیانوه کانی دهورى پتیشرو که محمد هؤى گواسته نه وه ی خیرایى نه بووه - له تونیکلی زهوى که تنی په ږى و سنوورى را کیشان (جاذبه) ی نه ما ئیتر له ویدا کیش نامینئ و ئوکسجین که هؤى ژیانى هه مووزیندوویه که نامینئ و ئیتر هیچ زیندویه که ناتوانن بڑى چ جای پؤیشن ، ههروه ها به کوزره ی پله ی زانیاری تازه به جزرها کؤسپ و کسرى به ربه ستى به رز

بوونەو (معراج) ئەكەنو شتى وەك پروداووەكەى بەردەسمان ئەكەن
 بەروداویكى نەكونجاو (مستحیل) بەلام لەم دواىی بەدا هەروینەى ئەمانە
 خۆیان شتى وایان داھینا كەبیتتە بەلكە لەسەر راستى بولند بوونەووەكەى
 محمد (دخ) ئەووەیە ساروخ و مانكۆ ئەستیرە لەقەوارەى بچوووك و كەورەدا
 ئەنیزن بۆمانكۆ بۆزەھرەو مریخ . . وەمرؤف یا كیاندارى تری تى ئەخەن
 و ئەرواوەتەو ، وەبەھۆى وینەو تى یینی لە كورەكان ئەكەنو شارەزا ئەبن .
 ئەمەیش ھەمووی بەكوپرەى زانیاری بەكى ماددى سنوور دارى مرؤقاىەتى ،
 ئەى ئەكەر ئەوخوایەى كەبەوزانین و دەسەلانە بى سنوورەو كەھەپەتى تواناو
 ھیزی وابدأ بەخۆشەویست و پیغەمبەرەكەى ، كەئەوماووەى پى بېرئ و ئەو
 مەوادانەى كەژیان پتویستى پىیان ھەپە ، یا ئەكەر بەفریشتەبەكى وەك
 (جبرئیل) ئەو پتویستیانە بەجى یىنى بۆى چ جى سەر سەرمان و كومان
 ئەبن ؟ كى بلى ئەوسنك لەت كردن و شۆرین و پر كردنەووەیە كەبەمحمد كرا
 لەلای (كەبە) دا بریتى نەبوو لەئامادە كردن و پر كردنى لاشەى محمد
 لەومەوادانەى بۆئەو رۆیشتنە پىستى پى ئەبى وەتوینشودى ئەوسەفەرە
 كورت و پریە نەبوو . وەھەركەسنى سەرلەخۆى نەشیتوینى و شارەزایی بەكى
 ئەوتۆى لەژیانى ئەو پیغەمبەرە ناوازیەدا ھەبى بەبى چەن و چون دان بە
 شتى لەمە كەورەترا ئەنئو باوہرى پى ئەكا . ئەمە دواندنیکى كورت بوو
 لەباسى داستانەكەو ھیوام وایە جىكای كەلك بى .

(بەشى شەشەم لە كۆچ كردنەو تاجەنگى بەدر)
سەرەتای كۆچ كردن :

پیغەمبەرى خوا - درودى لەسەربى - ھەمیشە لەبیری ئەو دەبوو كە

چيکايه کي باش ايدوزيتهوه ده ريدا اؤ نهوهی بيته بنکه بؤ بانکه کهی ، تا بانکه کهی به سهر به سقی ايدا اؤوبکانهوه و لهويدا باره کاو ده لهت دابمه زرينن و ننجسا خوی و باره کانی مه شنه ای نازادی هلکرن و سهر زهوی پن پرکاره کن و مرؤاياهنی بيتهوه سهر شه قامی مرؤاياهنی راسته قينه . خزقوره يشه کان به خييل و هيناد بهرچاوی گرتون و وانه زانن ته کهر بيتو بچينه سهر نايينه کهی محمد نيتر نهوپلهی نايینی بهيان ناميني و عه ره به کان نايين بزحج کردن له که عبه که ياندا ، وه هؤزو خيله کانی دهر بهری مه که يش که قوره يشيان له وه له ويسته دايینی نه وانيش خراپتر چون به دهمی نايينه تازه کهوه .

قه شه کان و پياوانی نايینی حه به شيش هل سان به شورشتی ذژی نه جاشی و نه ترسان ولاتی حه به شه بکاته مه له بندی نايینی نيسلام و نايینی گاوری له ناو به ری . وه زانيمان له طائفدا سه قه فی به کان به چ شيوه به کی بن نابروانه جوولانه وه له کهل پيغه مبهری خوادا - دخ - . نه م جزوره کارو هل و نستانه وه نه بن تيفی پيچه وانه يان کرد بيته سهر دل و دهر وونی خاوتنی محمد . نه وانه بووه ، خز محمد - درودی له سهر بن - پيغه مبه ره و فه رماني پيا تراوه نه و نايينه به رزه راکه يه ننی به مهردومه کانا ، سروشتی نايينه کهش سروشتیکی زانياری يه ونه بن به خه بات و رهنج و تیکؤشان بلاوبکر يته وه ، به هيچ جزوی موعجيزه په يوه نندی نيه به بلاو کرد نه وهی نه و نايينه وه . نه و نايينه ته بن به پنی ياسای خوا له زهويدا چيکاي خوی بکاته وه له ناو دل و دهر وون و ميشک دا « ولن تجد لسنة الله تبديلاً » . بؤيه پيغه مبهری خوا هيچ کاتنی به ته مای نه وه نه بووه خوی که وره به شيوهی موعجيزه خه لکی بيني ته سهر رينکا کهی ، يافريشته بنيري بؤ که يانندی په يامه کهی سروشتی هاروا بووه و هاروايش

نه بن . هميشه نه بن به رنج و هولدان و تيكوشاني دلسوزانه بلاويتهوه
و سرکهوي و قهت لهخويهوه نابن .

مهدينه و مهدينه يي کان

وشه ي مهدينه ياني شار ، واته شاري پيغه مېهر ، هم شاره له پيشهوه
ناوي (يشرې) بوو هم ناوه ناوي کاتي نه فاميتي بوو ، نه لېته شتيکي نارينکي
تيا بووه بويه له پاشان (خوای گوره له سهر زمانې پيغه مېهر ناوي نا «طیبة يا طابه»
(۱) وه له دوايي دا ناوي مهدينه ي به سهر اېروا نيستا به و ناوهوه به ناو بانگه .
هم شارهدا دوو بهره باب : - (اوس و خزرچ) که دوو تيره ي عهره بن
وله پشته يه کن نه ژيان ، و سني تيره ي جووله گه يش : (بنوقريضه و بنونصير بنو
قینقاع) له که ليا نا نه ژيان ، عهره به گاوره کاني شام له ماوه ي ده سالاتيانا
هاتن و دايان به سهر هم جووله کانه دا (چونکه باوه پري گاوور وايه که جووله که
(عيسى) يان کوشتووه وه ليا ن واسيوه) به کوشتن و بړين و تالان کردن ،
وه عهره به کاني (يشرې) هر چند بت په رست بوون به لام به ده مارگيري
نه ته وايه تي يارمه تي عهره به گاوره کانيان دا .

دوايي جووله که نه يه زاني به جه ننگ و هرا چاري هم عهره بانه
ناکن به فليل و نه له که و پيلان دوژمنايه تي يه کي نه بر اوه يان خسته ناويانه وه
(۱۲۰) سال دريژه ي کيتشاو چند جهنگي خويناوي له نيوانيا پرووي دا
که دواينه که يان جهنگي (بهاث) بوو که چند پياوي ناودارياني تيا
کوژرا هم ساوه يه دا عهره به کان بوونه هاوپه يمان له که ل جووله که دا ،
نهوسي يه کان په يمانيان له که ل (بنوقريضه) دا و خه زره جي يه کان له که ل

(۱) مسلم و احمد ريوايه تيان کردوه .

(بنو النضير و بنو قينقاع) دا بەست . وە لەم دوايى بەدا ھەموو جارى
جوولە كە عەرەبەكانيان ئە ترسان بەمە : كەوا پىغەمبەرىك بەم نزيكانە
پەيدا ئەبۆ و ئەوان شوئى ئە كەون و عەرەبى پى ئەناو ئەبەن .

ئىسلام بوونى مەدینەىى بە كان :

خوای پەرەردگار وىستى ئاينە كەى خۆى سەربخا و پشكیر بۆ
پىغەمبەرە كەى پەيدا بكاو پەيمانە كانى بۆ بەجى بىئى ، پىغەمبەر (د . خ)
لە كانى حەجاوە كو جاره كانى تر چوولەى ئەو خەلكەى ھاتون بۆ حەج ،
وولەوسالەدا كۆمەلىكى شەش كەسى لە (خزرچ) كە بىرىتى بوون لە :
أسفد كورى زورارە ، عوف كورى حارث لە بنى نجار ، وە دافع كورى
مالك لە بنى زریق ، وە قتبه كورى عامر لە بنى سلمە ، وە عقبە بنى عامر لە
بنى حرام ، وە جابر كورى عبدالله لە عىید كورى عدى . لەلاى (عقبە)
پىيان كە بىشت و لى پىرسىن : - ئىو كىن ؟ و تىان : خەزرە جىن . فەرەووى :
ھاو پەيمان لە كەل جوولە كەدا ؟ ، و تىان : بەلى . فەرەووى : - دەى
دانانىشن نەختى لە كەلتانسا بدوئىم ؟ و تىان : بەلى ، پىغەمبەر لە كەلىانا
دانىشت و بانكى كردن بۆلاى خواو بۆسەر ئىسلام و پىغەمبەرەتى خۆى
بۆ باس كردن قورئانى بۆ خوئىدن ، ئالترەدا بۆ بە كىيان پروانى و تىان :
ئەمە ئەو پىغەمبەرە بە كە جوولە كە كان ئەمانترسىن پىى ، وەرن بائىمە
دەست پىش خەرىن و شوئى كە وتوى بىن ، ھەوو باوە پىيان پى كرد و
موسلمان بون و شایتومانىان ھىتاو پىيان وت : بەخوا ئىمە خزمە كانمان
- أوس و خزرچ - بەجى ھىشتوو ، ھىچ كۆمەلىك نى ئەوئەندە نارىكى و
دوژمنایەتىيان لەناو بىن . ئە كەر بىتو خوا لەسەر دەسى تۆدا بە كىيان بخاتەو

هیچ کس له تو به دهسه لات تر نابن ، وه په یه سانیان دایه که له سالی داهاتوودا دینه وه لای و سهری لئ بدن . وه هه تا دینه نه وه لای خهریک بن له مه دینه دا نیسلامه تی بلاوبکه نه وه و نارینکی په کانی پئ رینک بخه نه وه . که هاتنه وه مه دینه نه م ده نکوباسه یان بؤ که سه کانیان بساس کردو ناماده یی به کی زور فراوانیان ده سکه وت . بیننی یان هه موولایه کیان ناواته خوازن بؤ نایینکی وابتوانی په کیان بخاته وه و رینکیان بخاو باشتر له له جووه که کان دوست و پشتیوانی په کترین . هیچ مالی نه ماله ناو - اوس و خزرچ - دا که ناوی محمدی تیا نه برئ .

په یمانی په که هی - عقبه : -

که سال تی په ری و کانی حه ج کردن هاته پتسه وه ، له مه دینه وه دوانزه کهس له موسلمانان کان به ناوی حه جه وه هاتن بؤ لای پیغه مبه ر ، ده یان له (خزرچ و دوانیان له (اوس) ی په کان بوون ، پینجیان له شه شه که ی سالی پتیشوو حه وت که سی تازه یان له که لآ بوو (أبو هیشم) کوری (تیهان) و (عمیر) کوری (ساعده) له (اوس) ، و (معاذ) ی کوری (حارث) و (زکوان) کوری (قیس) و (عباده) ی کوری (صامت) و (یزید) ی کوری (ثعلبه) و (عباس) ی کوری (عباده) نه م دوانزه پیاوه له - عقبه - له کاتیکا خه لکی وان له ناو بهرکی تاریکایی شه او نارامیان کرتوو و کس به ده ره وه نیه ، نه مانه به خزه مه تی پیغه مبه ری خوا که یشتن و نیسلامه تی یان تازه کرده وه ، پیغه مبه ری خوا (دخ) په یمانی له که لآ بهستن له سه رنه وه که : « به هیچ جزئی هاو هل بؤ خوا دانه نین ، وه دزی نه کهن و شهروال پیسی نه کهن و منالی خو یان

نه كوژنو دروؤ ده له سهو بوختان مهل نه بهستن له كاري شهرعي و چا كه دا له
 فهرمانى پيغه مېهر دهر نه چن ، نه كهر نه مه يان به چن هينا به هشت جيكا يان بى
 وه نه كهر له مانه ، يان له هه نديكيان لاياندا نه و كاره كه ته نيا به ده س
 خواويه ، نه كهر ويستى سزايان نه دايان لنيان نه بوورى « نه م په مانه
 ناوبرا به (په يمانى ژنان) چونكه باسى جهنگ وه هراى تيانيه كه كه پرا نه وه
 بو مه دينه له سهر داخوازي خوځيان پيغه مېهر - د. خ - (مصعب) ي كورى
 (عمير) ي له كه لانا ردن ، بو نه وه ي قورنانيان پني بلين و فيرى ناداب و
 رهوشتى تايبيسيان بكهن . مصعب له لاي (اسعد) ي كورى (زراره)
 ميوان بوو ، روژى (مصعب) له كه ل (اسعد) هاتن بو ناو باخيتك ،
 له وي كومه ليتك له موسلمانان كان ده وريان لني دابوون و فيرى رهوشت و
 خووى ئيسلامه تى نه كردن ، (سهد) كورى (معاذ) كه سه روژكى
 (اوسى) ي به كان بوو له كه ل (اسيد) كورى (مضير) كه سه روژكى
 (بنى عبدالاشهل) بوو هه ردوكيان بت په رست بوون هاتن . (سهد) كه
 ناموزاى (اسعد) بوو به (حضير) ي وت : بو ناچى بولاى نه ، درو
 پياوه كه نه يانه وي سهر له منالو نه فامه كانمان تيك بدن و شيتيان بكهن
 دهريان بكه يت و قه ده نه ي نه و جزره كرده وان هيان لني بكه يت . خو نه كهر
 (اسعد) كورى مامم نه بوايه نه مزانى چيم لني نه كرد ، (اسيد) هه لسا
 نيزه كه ي كرت به ده سته وه و رووى تن كردن ، كه بينى يان . (اسعد)
 وتى به (مصعب) نه مه سه روژكى هوزه كه به تى واها ت بولات توش پراست
 بكه له كه ل خوادا له كاتى قسه كردن له كه ليا . كه هاته سهر سهريان پراواستاو
 وتى : بوچى هاتونه ناومان و سهر له منالو نه فامه كان نه شيوتنن ؟ نه كهر
 گياني خو تان خوش نه وي پرؤن و واز له و كارانه بيتن ، مصعب وتى :

تۆنەرمو دانىشەو ھەندى گويماڭ لىڭ بىكرە ، ئەگەر بەدلىت بوو لىمان وەر
 بىكرە . ئەگەر پىشت ناخۆش بوو چى ئەلىنىت وانە كەين . (اسيد)
 دانىشتو (مصعب) باسى ئىسلامى بۇكردو ھەندى قورئانى بۇخوئىند ،
 (اسيد) زۆر بەلايەو ھەندى جوان بوو خوا رىئى نمووى كىزو موسلمان بوو ،
 ئەبجارتى : پىاوتىكم لەدواو ھەندى (سعدى كورى معاذ) ئىستە ئەنى نىرم
 بۇلاتان سەركى ھۆزە كەيەتى ئەگەر موسلمان بىن ھەمو ھۆزە كەي
 موسلمان ئەبن . ئىنجا كەرايەو ھەندى بۇلاى (سعد) ولەدوورەو ھەندى (سعد) وتى :
 بەخوا ئەو پەروەى پىئى كەرايەو جىاوازە لەو ھەندى پىئى رۇبى (سعد) لىئى
 پىسى چىت كىرد ؟ وتى : بەخوا خىراپەيان تىئا ناپىنم (سعد) رقى ھەلسا
 وپۇبى بۇيان ، كەبىنىيان ، (اسعد) وتى : ئەمەى (سعد) و سەركى ،
 كەھاتە پىشت سەرىانە ھەندى ئەمان بەھىننىو بەئارامەو دانىشتىبون ، وتى بە
 (اسعد) : ئەگەر خىزمايەتى لەئىوانمانا نەبوايە تۆنەت ئەترانى ئەم پىاو ھەندى
 بىننىو لەناو مالى خۇمانا لەرئىكە لاماندا (مصعب) لەسەرخۆ وتى : تۆبۆ
 دانانىشى نەختى كۆنم لىڭ بىكرى ؟ ، ئەگەر قىسەكانمت بەدل بوو وا پەرى
 ئەگىرى ، و ئەگەر لىيان نارازى بوو بۇكۆئ ئەلىنى ئەچم . ئىنجا كەوتە
 دواندنىو باسى ئىسلامى بۇكردو قورئانى بۇخوئىندو داواى ئىسلام بوونى
 لىڭ كىرد ، (سعد) زۆر پىئى جوان و راست بوو خوا رىئى نمووى ئەوئىشى كىردو
 موسلمان بوو شائىتومانى ھىتا . ئەبجارتى كەرايەو ھەندى بۇناو خىزمەكانى بەرەى
 (عبدالاشول) وپىئى وتى : ئىو چۆن سەيرى من ئەكەن ؟ ئەوانىش بە
 بەك دەنگ و تىيان : كەورەو كەورە زادەى ئىمەى . وتى : دەى قىسەى
 پىاوو ئىنتان لەمن ھەرام بىن ھەتا موسلمان ئەبن . بەم بۇنەيەو مال نەما
 لەناو خىلە كەيا كەموسلمان نەبوون بەژنو پىاويانەو . وەئىسلامەتى لە

شارى مەدېنەدا بەجۈرى بىلاۋبوۋە ماڭما ئەما كەباسى ئىسلام ئەكاۋ قىسە
ئەما لەباسى ئىسلام بەۋلاۋە .

بېر كىرەنەۋە لە كۆچ كىرەن

مىسەب لەپىش كاتى - جا بەماۋە يەك ھاتەۋە بۇمەكەۋ ئەم ھەۋالە
خۇش ۋە نىگۈباسە پىر لەمژدە يە دا بەپىنغە مېر ، ئەم ھەۋالە كىرەنكە پىنغە مېرى
خۇاى دلشاد كىرەن خىستىە بېر كىرەنەۋە يە كى درىژ . ئەۋە يە مۇسلمانە كاتى
مەدېنە نامەخۇا پەرەيان سەندوۋە لەزىاد بوۋنان ، ۋە ھىزىكى راميارى نىە
كەبتۋاننى جەۋرۋ ستمىيان لىن بىكات . بىت پەرست ۋە جىۋولە كەكان دەستەۋ
خۇارى مۇسلمانە كاتى . ۋە لەلایە كى ترەۋە مەدېنە خاكىكى بەپىتى ھە يە
بۇنىش ۋە كار زۇر لەبارترە لەمەكە . ئايا مەدېنە ئەۋ جىكايە نىە كەبىكا
بەبىنكە بۇبانكە كەي ۋە لەۋىۋە دەس بىكا بەھەلكىردى ئالای پىزكارى
مىرۋقا يە تى ۋە پۇش كىرەنەۋە سەرزەۋى ؟ ئەۋە بو يە كەم كۆمەلى مەدېنە بى
پىيان ۋە : ئەكەر تۇبتۋانى (اوس ۋە خىزىج) يەك بىخەيتەۋە تۇنىتر لە
ھەمۋە كەسنى بەدەسەلات تر ئەبى . بەم پىن يە مەم بەدرىژى بېرى كىردوۋە
لەناكاما بىريارى ھاتە سەرتەۋە : كەمەدېنە بى بەكان ھاتى پەيمانى تەۋاۋيان
لىۋە بىكى ۋە بەخۇۋى ھەۋە مۇسلمانە كاتى ۋە كۆچ بىكەن بۇشارى مەدېنە .

بەيمانى گەۋرەى عقبە

لەم سالەدا كەرىكەۋتى (۶۲۲) ى زاينى بوۋ حاجى مەدېنە بى زۇر
بوۋن . لەناۋيانا ھەفتاۋ پىنچ مۇسلمان ھەبوۋ ، ھەفتاۋسى پىۋو دوۋژن ،
ۋە ئەۋاننى تىريان بىت پەرست بوۋن . پىنغە مېر (د . خ) كە بەھاتتە كەيانى
زانى بەپە نامەكى خۇى كەياندىن ، ۋە ئەبجارى ۋە كەۋ چارانى پىشۋى ئەبوۋ

که تهنیا داوای ئیسلام بوونیان لئ بکا ، به لکو داوای په یمانیان لئ ته کا که خژی و موسلماننه کانی پئ پپـاریزی له هه موو دس دریزی و نازارو چهوسانه وه بهک ، لهم رووه وه له کهل سهروکه کانیان به بهک که یشتن و ناماده یی ته اوویان تیا بهدی کردن . وه بریاریان دا شو له نیوه شهوا لای - عقبه - کۆبته وه و کۆنفرانسئ بپهستن و بریاری تهواوی تیا ده رکهن ، به مهرچئ کهس تا کای لئ نه بئ و پئی نه زانی .

دووشه و داوی جهژنی قوربان که کاتی کۆبۆنه وه که بوو موسلماننه مه دینه یی به کان که سن به کی شه و تپه پری به نه یئیی بهک بهک و دوو دوو روشتن بۆلای - عقبه - ، له ویدا به کیان کرت ، چه فتاوی سن پیاوو دووژن : شهست و دوو که سیان (خزرچ) ی و یانزه یان (اوس) ی بون . دوو دووژنه که یش (نسبه) کچی (کهب) له (بنی نجار) و (اسماء) کچی (عمر) له (بنی سلمه) . له کاتی دیاری کراوا پتفه مبهر که یشته ناویان و عباسی مامی له که لآبوو ، نه کهرچی هیشتا موسلمان نه بوو بوو به لآم ده مارگیری خزمایه تی پالی پتوه نابۆ حازر بوونی کۆنکره که ، نهوا کۆبونه وه که شتیه به کی وای بئ جه نکئ بهر پابکا ناکره که ی به نی هاشمیه کان بسوتینئ ، وه نه لئین : - أبو بکر و علی - له رنکا کرد به به چاودیر نه وه ک بت پهسته کانی مه که پئیان بزانی .

به کهم قسه کهر (عباس) بوو وتی : نهی کۆمه لئ (خزرچ) محمد له ناو ئیمه داخۆتان نه زانی چۆنه ، وه ئیمه نهوانه یشمان که باوه پرمان پئ نه هیتاوه پاراسته و مانه و ناکاداریمان کردوه ، وه له ناو مانا به ده سه لآت و به حورمهت ، به لآم ته یهوی بیته ناو ئیوه و به ئیمه رازی نابئ ، جائتیه و یش نه کهر نه زانی نه وهی داواتان لئ ته کا به جئیی یه نن و نه پاریزن له دوژمنه کانی

ئەو باشەو ئەو ئەتەرە محمد، وە ئەگەر كەمتەرخەمى لەكەلەنە كەن و پىنگەى ناھەز ئەدەن بۆسەرى ھەرلە ئىستەوہ لىنى كەپىن با لەناو كەس و كارەكانى خۇياپى . كەوہرى مەدینەى يەكەن (براء) كەورى (معرور) وتى : بەخو ئەگەر لەدلمانا شتى بوايە يىجكە لەوہى لەسەر زمانمانە ئەمانوت : بەلام ئەوہى ئەمانەوى وەفاو راستى و كيان بەخت كردنە لەپىي پىغەمبەرا بەتەواوى . ئەى پىغەرى خوافەر مو قسەت بكەو مەرجه كانت بۆخو او بۆخوت چۆنت پى خۇشە دايان بىنى .

پىغەمبەرى خوايش (د . خ) ھەلساو ھەندى قورئانى خوئىندوھات بەباسى ئىسلام و موسلمانان او فەرمووى : فەرمانى خوا وايە بەتەنيا ھەر خوا بپەرسن و ھاوہ لى بۆدانە نىن ، وە گووى رايەلى من بكەن لە خۇشى و ناخۇشيدا ، وە ھەلسن بۆ خواو لۆمەى لۆمە كەران ساردتان ئەكاتەوہ . وە يارمەتى من يدەن و بىم پارىزن لەوانەى خۆتان و خاوخىزانئانى لى ئە پارىزن (عبدالله كورى رواحە) وتى : ئەى پىغەمبەرى خوائەگەر ئەوانەمان كرد ئىمە چىمان دەس ئەكەى . : فەرمووى : بەھەشتان دەس ئەكەوى وتى : بەخواشتىكى چاكەو موعامە لە يەكن پىرسوودە . ئەھەلى ئەو شىئىنەوہ و ئەئەيشە لىن ھەلەو شىتەوہ .

ئەبجار (براء) دەستى درىژ كرد بۆ پەيمان بەستەن لەكەل پىغەمبەرا و دەستيان خستە ناودەستى يەك لەسەر ئەمانەو وتى ئەوا پەيمانمان بەستەن لەكەل پىغەمبەرى خوادا ، قەسەم بەوہى كەتۆى بەراستى ناردووە ئەتپارىزىن لەوانەى خۆمان و مال و خىزانمانى لى ئە پارىزىن ، بەخو ئىمە كورى جەنگىن وەرۆلەى چەكەين ، ئەمانەمان لە باوبا پىرمانە وە بۆ بەجى ماوہ تەوہ

(أبوہيشم) كورى (تېهان) ئەى ھىشت (براء) بەتەواوى لەدواندەنەكەى پىتەوہ وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا ئىمە لەكەل جوولەكە كانا پەيمانمان

له نيو انايه نيمه ئه ي پچرين ، ئايا نه كهر نيمه ئه و په يمانه مان پچرى له وانه به تۆنه كهر خوا سهرى خستى بگه پريته وه بۆناو خزمه كانت و نيمه به جى بيللى ؟
به زه رده خه نه به گه وه فهرموى : نه به لكو خويزن و مردن ، واته خوئينى من
و خوئينى ئيوه يه كه ئه بى پاراستنى من و پاراستنى ئيوه يه كه ئه بى و قهت من
خۆم له ئيوه جيانا كه مه وه و دهس به رد ار تان نابم .

ئه بچار ويستيان به كسه ر په لامارى په يمان به ستن بدهن ، به لام (عباس) ي كورى
(عباده) وتى : نه ي كۆمه لى (خزرج) ئايا نه زانن له سه رچى په يمان نه به ستن
له كه ل ئه م پياوه دا ؟ ئيوه په يمانى له كه لانه به ستن له سه ر جهنگى رهش و
سه وور (واته جهنگى عه رب و عه جم) ، جا نه كهر نه زانن كه مال و
سامانتان به تالان بړاو و پياوو سه رۆكه كانتان كوژرا ئيوه ئيتردهس به ردارى
ئهن ، له ئيستوه لى كهرين ، چونكو نه كهر شتى واتان كرد به خوا
ئه بيته شه رمه زارى ئه م جيهان و ئه و جيهاتان ، وه نه كهر نه زانن ئيوه كوئ
را به لئى نه كهن و ئه چن به ده ميه وه له كه ل رۆينى مسال و كوژرانى پياوه
كه و ره كانتانا دهس به ردارى نابن و به هه ردوودهس ئه ي كرن به خوا ئه مه
هؤى خيرو بى ترى هه ردو و جيهاتانه . وه هه موو ده ستيان بۆ دزيژ كردو
به كه به كه په يمانيان له كه لانه به ست پاشان پيغه مبه ر فهرموى : دوازه كهس
له ناو خو تانا هه ل بيزن بينه نه قيب (واته لى پرسراوه) ي ئه وانى تر تان و
هه رنه قيبه لى پرسراوى كۆمه لى خۆى ئه بى . دوازه نه قيبه كه يان هه ل بژارد
نؤيان له (خزرج) و سيانيان له (اوس) ي به كان ، هه ربه كه نوئته ر
و لى پرسراوى به ره بابيك بوون .

ئه م هه موو كارو په يمانانه له تاريكايى شه وا ته واو كرا له شى وى
- عقبه - دا به بى ده نك و به ته ماى ئه وه بيچكه له خوا كهس نه يزانيئى ،
(٢٤٥)

بەلّام ھېشتا بەتەواوی لىن نەبوو بونەوہ گىوئىيان لەدەنگى بوو ئەلن :
 قورەيشەکان محمد مەدینەىى بە شىت بوەکان کۆبونەوہ لەسەر بەگژاچونتان ،
 ئەم دەنگەش دەنگى پىاوئىكى قورەيشى بوو ، رەنگە بۆئىشى خۆى ھاتبى و
 رىئى لەمە کەوتبى وشتىكى لى تى گەى بى و ويستىتى لىيان تىك بدا ، وە
 دووريش نىە ھەر بەجاسوسى ھاتبى لەلایەن قورەيشەکانەوہ ، بەلّام
 مەدینەىەکان تامادەن و لەجەنگ ناترسن بۆیە نەشلەژان و کوىيان نەدايە ،
 ھەتا (عباس) .يان (سعد) ی کوپى (عبادە) وتى : بەوگەسە قەسەم
 تۆى بەراسىتى ناردووہ ئەگەر ھەزئە کەیت بەيانى بەشمشیرە کانمانەوہ
 ھەلمەتى ئەبەینە سەرخەلکى مینا . پیغەمبەر فەرەووی : نە ھېشتا
 ئىزنى جەنگمان نەدراوہ ، پرۆنەوہ بۆشوین و چىکای خۆتان بەلّام باپىتان
 نەزانن « ھەمویان چونەوہ چىکای خۆیان و ھاوپرئ بت پەرستەکانىيان
 پىيان نەزانن بەھىچ چۆرى .

ھەرلەگەل رۆژبووہ قورەيشەکان وە کوشەيتان قورانبىتى بەکوىيانا
 بەم پەيمانەيان زانى و ناپرەحەت بوون و ھاتنە سەر مەدینەىى بەکان و
 پىيان وتن : زانیومانە کە ئیوہ ھاتون بۆلای محمد لەژیر دەسماننا
 دەرى کەن و پەیمانتان لەگەل بەستووہ بۆ جەنگ کردن لەگەل ئىمەدا ،
 بەخوا ھىچ ھۆزو بەرەىەكى عەرەب نىە پىیمان ناخۆشبى جەنگى لەگەل
 دابکیرسىنن بەئەندازەى ئیوہ ، بت پەرستەکانى مەدینە کە ئاکایان لەھىچ
 نىە دەستیان کردە سوتىد خواردن و پاگانەکردن بۆيان کە ئاکامان نىە و
 ھىچى وانەبووہ نابن - عبدالله کوپى (أبى) ی کوپى سلول (۱) - کەسەرۆکى
 (خزرچ) ی بەکان بوو ئەبوت : قەت خزمەکانم بەبى ئاکادارى من شتى

(۱) عبدالله کوپى أبى بووبە سەرۆکى منافقەکان لەدوايدا .

وانا كەن . موسلمانەكانىش بىن دەنگ دانىشتە بونو قورەيشەكان باوۋەريان كىرد
 و كەرەنەوۋە و نەيان نەزانى چى بىكەن و بەدل ھەر لە مەترسىدا بونو و
 ژىر بەژىر بۇ راستى ھەوالە كە ئەكەرەن . مەدىنە يەكان بارىان كىردو بەرەو
 مەدىنە كەرەنەوۋە ، لەدوايىدا كە قورەيشەكان راستى كارو پەيمانە كەيان
 بۇ دەر كەوت رايان كىرد بە شۆينەيانا بەلام پىيان نەكەيشتن تەنيا بە (سعد)
 ى كورپى (عبادە) نەپى ، كرتيان و باليان بەست و ھىنايانەوۋە بۇ
 مەكەو كەوتنە نازاردانى ، يەكەن توو كى رتە اكىشاو يەكەن شەتازلە ى لىن تەدا
 و يەكەن سىخورمە ى تىن تەكوتا ، ھەتا (جېير) ى كورپى (مطعم) و
 (حارثە) ى كورپى (أميئە) پىيان زانى و پەناياندا ، چونكو ھەموجارى
 (سعد) پەناى كاروانى ئەمانى تەدا كەلە كاروانى شاما بە مەدىنەدا
 تىن تەپەرى .

دەس پى كىردنى كۆچ بۇ مەدىنە :

قورەيشەكان زياتر مەترسىيان لىن نىشت و لەپاشە پۇژىكى تارىك
 ئەترسان بۇ يەنە ھەندە ى توانايان بىن شەرمىيان ئە كىردو نازارى پىغەمبەر
 ەوسلمانەكانىان ئەدا ، پىغەمبەرى مەزنىش (د . خ) بەدەورى خۇى
 كەوتە بىر كىردنەوۋە ، بىنى سەرەتاى خۇشى و شادى رووى تىن كىردەوۋە ،
 بەلپنە بەرزو راستەكانى خوا يەك لەدواى يەك رووئەدەن ، تەوا شۆينەيكى
 بەپىت و بەفەرى ەكەو مەدىنە دەس كەوت كە لە مېژەوۋە بۇى ئەكەرە ،
 ەھۇزو بەرە ى (اوس و خزرج) ى ھاتوونەتە نساو پەيمانەوۋە ، نىتر
 مەترسىنە كە بەرھەلستىكى ئەوتۆى بىن نەپەلنى و بانكە شىرپنەكەى
 پىلاوبكاتەوۋە كە خوا داواى پىلاو كىردنەوۋە لىن تەك : خۇموسلمانى مەدىنە بى
 (۲۴۷)

دەستە بەر بون بۇ پاراستنى خۇى و ياره كانى ، بۇ پاراستنى خۇى و بانگە كەى له هر مه ترسى يەك .

موسلمانە كانى كۆكردە وە و نامۆزگارى يەكى بەسۆزى پربەدل كردن ،
ئەبجار پەيمانى برايه تى له ناوا بەستىن و براىى خسته نساويانە وە : براىى
خسته نيوان (أبوبكر و عمر) وە ناوہندى (حَمَزَ) هى مامى و
(زيدكورى جارثه) وە ناوہندى (عثمان و عبدالحق كورى عوف) وە
ناوہندى (زيبدو ابن مسعود) وە ناوہندى (عبادەى كورى حرث و بيلال)
وە ناوہندى (مصعب كورى عمير و سعد كورى أبى وقاص) وە ناوہندى
(أبوعبادە و سالم مەولاي) (أبوحنيفه) وە ناوہندى (سعيد كورى
زيد و طلحەى كورى عبدالله) وە خۇيشى له كەل (على كورى أبى طالب دا)
(خوا له مەمويان رازى بى) . بەم پى يە پەيمانى پى تازە كردنە وە وە زياتر
له يەكى نزيك كردنە وە و كردنى بە براو پشتيوانى يە كترى . ئەبجار
فەرموى پى يان : وردە وردە يەك يەك و دوو دوو مە يە ان قورەيش پى تان
بزانن كۆچ بكنن بۇ مەدينە : بۇلاى ئەو برا موسلمانانە تان كە له وى
چارە رى تان ئەكەن : ئەوانيش له سەر فەرمو و دە كەى ئەو دەسيان كرده
كۆچ كردن بۇ مەدينە يەك يەك و كەم كەم و بەشە و بە پەنھانى : هەتا
قورەيش پى يان نەزانن و لى يان قەدە غەنە كەن : بەلام قورەيش كە مەيشە
چاودىرى بەهيتتر ئەكرد : پى يان زانين و كەوتنە ئازاردان و كىرآنە وە يان
و قەدە غە كوردنيان . هەتاكو يەكەم كەسيان (أبوسلمه) ي خزومى بوو
مىردى (أم سلمه) (كە له پاشان بوو بەختزانى پىغەمبەر) كە ويستى
كۆچ بكا خزمە كانى (أم سلمه) يان لى سەندە وە نە يان هيشت بيبالە كەل خۇى ،
وە خزمە كانى (أبوسلمه) يش كورە كە يان له داىكى سەندە وە و برديانە لاى

خۇيان ، وە بۇ ماوەى سالى (أم سلمه) بەيانى تا ئىئوارى ئەھاتە دەرە وەو ئەكرىيا ، ھەتا پۇژى خزمىتىكى ھات بەسەريانائو وتى : ئەو ھەج ھالىكىكە ئىئو ۋان لەمىردو دايك لەپۇلە ئەكەن ، لىنى كەپىن بىا پروات ، ئەوانىش رىكە يانداو كوپرە كەى ھەلكرت و چوو بۇمەدىنە .

بەم پىئە موسلمانەكان وورده وورده كۇچيان كرد بۇمەدىنە ، وە بىئىچكە لەپىنغە مەبرو على و أبوبكر و كەمىكى تر كەسى . موسلمان ئەما لەمە كەدا (عمر) ى كوپرى (خطاب) وىستى كۇچ بكا ، شمشىرى كرده شانى و بە شىرو تىرو نىزە خۇى پىرچەك كىردو ھاھاھ لای كەعبە لەكاتىبكا نادى قورەيشى يەكان پىرپو لەپىياو ، ھەوت جار بەدەورى كەعبەدا كەپراو ھاھە مەقامى إبراهيم دووركات نوئىژى كرد ، ئەبجار ھاھە پىشت سەرى خەلكە كەو وەستائو وتى : چەند دەو چاوينكى ناشىرنى ، خوا ئەودە وەو لوتانە بدا لەخۇلەو ، ئەوسا كە بزائى وامن كۇچ ئەكەم بۇمەدىنە ، جاھەر كەسىن ئەيەوئى دايكى كۇتەلى بۇبكاو ۋنى بىئو ۋنو منالى ھەتپوئى بىئە ئەودىوى ئەرشىو پىم بىكات .. امامى ەلى ئەلنى : « ھىچ كەس نەچو بەشونىئاو كەسىش وەلامى نەدايەو ، ھەركەسىن كۇچى كرد بەدزىو وە پۇبى تەنيا عمرنەبى » صەيبى پۇمى وىستى كۇچ بكا ، قورەيشى يەكان پىئان پىن كرت ووتىان : تۇبەھەژارى ھا توبىئە مەكەو لىرە ئەو مائتە دەست خۇت خىستوو و دەولە مەند بووئى ، ئىستە ئەتەوئى خۇت و مالا كەت لەمە كە دەر كەيت ؟ بەخو نايەلین . وتى : ئەكەر مالا كەمتان بۇبەجى بىلم ئەھلن بەخۇم و باو پرە كەمەو بەرۇم بۇمەدىنە ؟ وتىان : بەلئى وتى : دەئەو مالا كەم بۇئىو . كەئەم ھەوالە كەبىشتە پىنغە مەبر فەرمووى : (قازانجى كىرد صەيب) أبوبكرىش وىستى كۇچ بكاو لەم پروو ە وتى بەپىنغە مەبرى خوا

(د . خ) ئەۋىش فەرمۇۋى « بەلە مەكە بەلكو خورا ھاۋەلىكت بۇبىنئىرى »
ۋە لەمە زىياترى نەۋت ، بەلام أبوبىكر تىكەبى كەمەبەسى خۇبەتى ، زۇر
دۇخۇش بو ، دوۋوشتى خۇشەرەۋى كرى و دایبەستىن و نامادەى كرىن بۇ
ماۋەى چوارمانگ .

ئەمە لەلایەكەۋە ، لەلایەكى ترەۋە پاش كەپانەۋەى موسلمانە
مەدینەبى بەكان بۇمەدینە ، بەتەۋاۋى ئىسلامەتى لەمەدینەدا بىلاۋ بوۋەۋە
ئاشكرا بو بەرادەپەك بەخەۋ نەبىنراۋە ، ھىزو دەسەلاتى تەۋاۋ درا بە
ئىسلام بت پەرسىتو جۈلەكە ھىچ دەسەلاتیان نەما .

يانەى ئەنجومەن (دارالندوہ) :

قورەيشەكان ھەزار ھىسانىيان بۇ كۆچكردىنى پىنغەمبەر دانا ،
ئەۋەموسلمانانى مەدینە دەسەلاتىكى ئەۋتۇيان پەياكردوۋە بىچكە لەۋان
كەس ئاتۋاننى سەرھەبىرى ، ئەۋەبە ئەۋ ھەمبو كۆچەرىيانەى مەكەش
چون بۇلايانو بونەپەك ھىز لەدزى كوفروبت بەرسىتى ، ئەكەر ھىتو مەدەش
بىچىتە پالمان بەۋ دامەزراۋى و ژىرى و وردىنى و پاپەسەندە كە ھەبەتى
ئىتر جىكەى مەترسى بە كەبدەن بەسەرمەكەدا يان رىكەى كارۋانى شاميان
لىن بېەستىن و برسى يان بىكەن ۋەك چۆن ئەمان (بنى ھاشم) يان لەشىۋى
(أبى طالب) دا برسى كرى . ئەكەر ناشىئەن پروا دىسان خۇ ھەموۋىيان
پىش مەركەى مەمدن كى ئەلئ نایەنە سەرىان و جەنكىكى لەسەر بەرپا
بىكەن ، كەبلىسەى ئاكرەكەى قورەيشو مەكە بداتەبەر ، ئەىچى بىكەن و
چارەىيان چىە ؟ بەم بۇنەبەۋە كۆبۈنەۋەبەكى كىشىيان كرى لە يانەى
ئەنجومەن دا ، ۋەكەۋتەن لى كۆلىنەۋەۋە پراۋىژ لەم كىروكرفتە و كرى كۆبۈرەبە

(أبو بختري كورپى هشام) وتى : بيهيبنن و كؤتو زنجيرى بىكەن و بىخەنەنەو بەندىخانەو ەتا ئەمرى و رزكار تان ئەبى لە دەستى «وتيان : ئەم پرايە پەسەندىنە ، چونكو شوين كەو تووەكانى پىي بزائن دىن بەشوتىناو جەنك و ەراو دوژمنابەتى بەرپا ئەكەنو تىمەى تىئا ئەچن ، (أبو أسود ربيەه كورپى عمرى عامرى) وتى : لەناو خۇمانا دەرى ئەكەين و لەولانى خۇمان دوورى ئەخەينەو ، ئەوسا كەيفى خۇيەتى چى ئەكا بابىكا . ووتيان : ئەم پرايەش ەيچەنە ، چونكو خۇى ئەكە بەتتەو ە مەدينەو مەترسى بەكەى تىمە ە بەرپا ئەبى . ئەبجار شەيتانى كەورەيان (بوجەل) وتى : من پرايەكم بەبىردا دى وانا زانم تائىستە ئىو پەيتان لى . كەوتبى : لە ەەر ەوزە كورپىكى لاوچاك ەلسى و شمشىرى بگرى بەدەستەو ە بچنەسەرى و بە ەموويان بەجارى بەكى شمشىرىكى لى بەدن و بىكوژن ، ئەوسا خوينەكەى بەناو ەمو ەوزەكانى قورەيشا بلاو ئەبىتەو ە (بنى ەاشم) ەكانى خزمى خۇچارى ئەو ەمو ەوزانەناكەن و بەناچارى پراى ئەبن بەخوينەكەى ، وە كۆچەرى بەكانىش كە بەمەيازانى بەناچارى دىتەو ە چنەو ە سەر ئابى باو باپىريان ، وە مەدينەى بەكانىش كە محمدنەما ئىتر بۆكىى ئەكەن و شوين كى ئەكەون ؟ ئەوانىش وازىبەنن و ەمولايەك رزكارمان ئەبى . دانىشتەو ەكان ەموورەيان ئەم پرايەيان بەلاو ە جوان بوو پەسەندىيان كرد و پىي پراى بوون و لەسەر ئەم پرايە بلاو ەيان كرد بە خەيالى خۇيان كرى كۆپرە كەيان رە ەا كرد .

بەلئ ئەمە پراى كوفرە بەراپەر بە ئىسلام لەكۆنەو ەتا ئىستە و لەئىستەو ە دوايشەو ە ەروائەبى ، وا ئەزانن ئىسلامىش وەكو بىرو باو ەكانى تر بت پەرسەت و شوين كەوتى مرؤفە و بەنەمانى مرؤفەكە

(یا بلای بانگ کهره که) نیتیر بیرو باوه پرده که له ناو نه چنی و نامینتی ، بویه هه ره کاتی پیغه مبه ره وه ده سیان پی کردوه له پیتشه وه به ناشیرین کردزو ناو و ناتوری دروو نه شایاو لیتانی پیغه مبه ر: دروزه ، شاعیره شیته ، کاهینه ، .. پاشان به هیوا بون به کوشتنی خوی نایینه که ی بکوژیننه وه ، وه له پاش پیغه مبه ره تا نیتسه - نه لبت له مه و دوایش هه روا نه بی - هه رپیاو باشی یا کومه لیک هه لسا بن و سه ره نوی بانگی خه لکیان کرد بیتته وه بۆ سه ر ناوه راستی شاقمی راست و ره وان و پان و پوری نیتسلام دوژمنه کانی نیتسلام هه ره کو نه فامه کانی قوره یش - هه لسا ون به ناشیرین کردنی نه و کومه له به هه زاران دروو ده له سه یان بۆ دروست کردون و هه ر پوژه به شیتیه به کی ناشیرینی تازه ناویان بردون و بردونیا نه دل و میتشکی موسلمانه ساده و دل نه رم و ساویلکه کانه وه ، . . . نه مانه پیاوی نیتمپریالیزمن یا پیاوی خۆر هه لاتین و نیتشیراکین ، نه مانه به کری. کیراون ، نه مانه دژی پیتشینه کان نه مانه وه ما بین و دان به شه ریحه تدا نانتین ، نه مانه داوای نیتجته یادی تازه نه که نو باوه ریان به کتیه (فقهی) یه کانیه ، وه . . . وه له لای چیفی خوینده وار : ناین کۆسپه و نیشانه ی دوا که وتنه ، نه وانیه کۆنه په رستن و . . . وه که زانییان نه م دروو ده له سانه جیتکایان نامینتی و خۆیان لانه چن ، که پرووی راست و روشنی نیتسلام پاک و خاوتنی ده رکهرت ، که پوژ هه له ات تاریکایی خوی نه پیتجته وه ، به ناچاری هه ول نه دهن بۆ کوشتن و له ناو بردنی نه و بانگ کهرانه به لام خه یالیا ن خاوه خۆ نیتسلام بیرو باوه پرو کرده ی خوی به و نه یه وی بلا و بیتته وه و سه رزه وی پن روشن بیتته وه ، نیتیر هه زار فاکسی نه وان به فیکتی .

كۆچ كوردنى پيغەمبەر بۆمەدينە :

خوای گەورە ھەوالى كۆبونەوھى قورەيشى پراگەيان بە محمد و نى كەبىي كە مەبەستيان كوشتنىھتى بەشئوھى كۆمەلى ، وە موسلمانە كانىش ھەندىكى كەم نەبى - كە ئەوانىش بەھۆى تىرەيانەوھ ئەپاريزرين - ھەمويان چون بۆ مەدينەو كەيشتوونە وولاتى ئىسلامى و چونە ناوبرا و پشتيوانو ھاوپەيمانى ئاينىيان و كەوتونەتە پەحەتى يەوھ بەخۆشى ئەژين و بەسەر بەستى خواپەرستى ئەگەن ئىترچى ماوھ ؟ ئەبچار كاتى ئەوھ يە كە محمد كۆچ بىكاو بىكانە ئىشتمانە ئىسلامە كەى و لەوئى دامو دەزكايەكى نوئى دابمەزىنن و لاپەرەيەكى تازە لە ژيانى ئىسلامى ھەلبەتەوھ ، لەم كاتەدا خوای گەورە بە (جبرائيل) دا نىكاي بۆنارد كە لەكەل - أبو بكر الصديق - دا كۆچ بىكات بۆلاى يارە كانى بۆمەدينە . (ابن إسحاق) ئەگىر تەوھ لە (عروھ كورپى مۇبىر) ئەوئىش لە خاتو (عائىشە) وە (خوا لىيان خۆشبن) ئەلئى : « پيغەمبەرى خوا (د . خ) پوژنەبو چارىك نەيە تەمالى (أبو بكر) ئىوارە يا بەيانى ، ھەتا ئەو پوژەى خوای گەورە ئىزنى دا بۆ كۆچ كوردن لە كاتى كەرمای نىوھ پوژاھات كە لەوكاتەدا نەئەھات ، ئەلئى : كە (أبو بكر) دى وتى : « بەخوا ھاتنى پيغەمبەر لەم كاتەدا ھۆيەكى تايبەتى ھەيە ئاخۆ چى تازە پرووى دابى كە ھاتە بەرەوھ - أبو بكر - چووھ دواوھ و تەختە كەى خۆى بۆ بەجنى ھىلاو پيغەمبەرىش دانىشت كەسىش لەويدانەبوو تەتسا من و (أسماء) ى خوشكەم نەبى ، فەرمووى : أبو بكر ، كىت لاىە باپروژنە دەرەوھ ، أبو بكر وتى : دايك و باكم قىدات بىن تەنیا دوو كچى خۆمە (عائىشە و أسماء) وە وتى : چى پروى داوھ ؟

فهرموی : خوایزنی داوم به کۆچ کردن ن وتی : هاوړئ ییم نه که هی ؟
 فهرموی : به لئ . (عائشه نه لئ : به خوا نه مزانیوه کهس له خوښیدا
 نه کری تا نه و روزه ابوبکرمدی له خوښیدا دستی کرد به کریان) تنجا
 وتی : نهی پیغه مبهری خوا دوو ولاخم ناماده کردوه بۆنهم کۆچ کردنه مان
 عبداللهی کورپی (اریقط) یان به کری گرت - که بت په رستیش بوو ،
 تا رینکایان پیشاندا ، وه هردوو ولاخه که یان دایه که به خپویتیویان بکاتا
 نه و کاته ی ری نه کون .

کاتی هم دوو پیاوه ناوازه به ویستیان کوچ بکه ن و مه که به چی بیلن
 کومانیا ن نه بوو له ودا که قوزیشی به کان شویننیا ن ته کون و هوای
 کوشتیان نه دن ، له بهر نه وه بریاریان دا به رینکایه کی نه پتی دا پرون ،
 وه له کاتیک دا که کاتی رویشتن نه بی . وه نه و کورانهی که قوره یش
 هه آیان بژاردوه بۆ کوشتنی هه میسه نابلقهی خانوه که هی نه دن نه وه کو
 ده ربچی و رابکا ، هه تا نه و شه وهی بریازی قوره یشه کان و ابو محمدی
 تیا بکوژن ، له و شه ودا خوای کهوره فهرمانی دایه به رویشتنیا ن و نه م
 نایه نه ی بۆ نارد ه خواره وه (وَقُلْ رَبِّيَ أَخْلَفَنِي مَلَأَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجَنِي مَخْرَجَ
 صِدْقٍ وَأَجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطٰنًا نَصِيْرًا » آیه : ۵۱

پیغه مبهر (د . خ) به نه پتی به (علی کورپی ابوطالب) ی ووت :
 له چی کا که ی بخه وی بۆ نه وهی کافره کان و ابزانن نه وه محمده وه پتی فهرموو :
 چی نه مانه تی خه لکی لایه دواپی نه و بیداته وه نه وسا بیت به شویتنیا نسا .
 (بیجکه له علی و خیزانی ابوبکر کهس به م کۆچه ی نه زانی) ، لاه
 قوره یشه کان به خو یان و شیری پروتی ده سیانه وه هاتون و دوری مال ه که ی
 پیغه مبهریان داوه به ته مای نه وه ن هه رکه هانه ده رده به یه ک دس هه موویان

(۲۵۴) (۱) وَقُلْ رَبِّيَ أَخْلَفَنِي سُدْخَلَ صِدْقٍ : ۵۱

لبنی بدن و بیکوژن ، و له بهر نهوهی پتچه وانهی باوی یاسای تیره
 په رستی بوو نه چونه ژوره و بزه سهری ، که شه و دوو به شی رژی و به شیک
 ما بوو پتچه مبه ر هاته دهره ووه ده سستی کرد به خویندنی سوره تی (یس)
 به سهریانا هتا که یشته (وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ
 خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَا سَمْعَهُمْ فَهُمْ لَا يَبْصُرُونَ ^(۱)) تیر به فرمانی خوا
 که سیان پنیسان نه زانی ، چوو یو مالی ابوبکر کی ساور پی و له و توه
 به جوته هاته دهره ووه روو به نه شکوه تی (ثَوْر) نه لین له رینگادا ابوبکر
 شتیه به کی زور سهیری هه بوو جاری له پتچه ووه نه رژیشت ، دوا ی توژی
 نه که ته ذوایه ووه ، نه بچار راستی نه کرت ، کورج نه که و ته لای چه پیه ووه .
 که پتچه مبه ر لبنی نه پرسی : بچی واته که یته . نه لن : هه ندی چار نه ترسم
 له پتچه ووه بزمان دانیش تین ، دوا ی بیرنه که موه نه ترسم بین به دوامانا ،
 نه بچار نه لیم راست یان چه بیان لبی کرت بین ، و له هه موویا نه موه ی نه که ر
 مه ترسی یه که هه بین باروو بکانه من و تو ی پتوه نه بیت ، بهم پی یه به پین
 نه رژن هتا نه که نه دهرگای نه شکوه ته که ، پتچه مبه ری خوا نه یه وی له
 پتچه ووه پرواته ژور دوه ، به لام (ابوبکر) سویتند نه خوا و نایه لبی و
 نه فهرموی : نه بن من له پتچه ووه برژم هتا چ مه ترسی یه کی تیابن تساقی
 بکه موه . ابوبکر له پتچه ووه نه پرواته ژور دوه هه رچی کون و که له به ری
 تیابن به جلله کانی نه بیان کری . نه عمار پتچه مبه ریش نه چیته ژور دوه .

لاوه قوره شی یه کان هتا فهردای به یانی نه میتنه ووه ، بژنه ووهی که محمد
 هاته دهره ووه به ناشکرا بیکوژن ، هه موو جاری له درزی دهرگا که ووه سهیریان
 نه کردو بن تاکا بوون له ووهی که علی یه و له جیکا که یا نوو ستوه ، که به یانی
 علی هاته دهره ووه زور سهیریان سرماو پرسی یان له لبی کوا محمد ؟ وتی : نازانم

ئەلەين ھەندى ئازارو چەرمەسەرىيان داو دوايى چون بۇمالى أبو بىكر ،
ئەبىنن ئەوئش ديارنيە ئەپرسن لە (اسماء) ەى كچى كوا باوكتو
محمد ؟ ئەوئش ئەلئى : نازانم (أبو جهل) ى نايك شەقازلەيەكى لئى ئەدا
وكوارەكەى لەكوى ئەپەپئى .

محمدو أبو بىكر بۇماوەى سئ پۇژ لەوئەشكەوتەدا خۇزيان لەمەكۆئەدەن
وہكەس بەم مەكۆيەيانە . نازانئ خىزانەكەى أبو بىكرنەبئ . عبداللهى كورى
وعائشەو اسماءى كچىو عامرى كورى فم يرهى كۆنە بەندەى ، عائشەو
اسماء لەناكاو لەتارىكايى شەوا خۇراكيان بۇيەنن ، عبداللهى كورى بەپۇژ
لەناو قورەيشەكانا كوى تەقئ ئەكاو ئىوارە دىتە لايان و ھال و ھوال چى
بئ بۇيان دىنئ . عامرىش شۇانى رانەكەى أبو بىكرە ئىواران رانەكەى
ئەدا لەئەشكەوتەكە بۇشير دۇشئنو جەيوان سەرپرئنيان ، وەدواى عبدالله
أبو بىكرئش رانەكە ئەدا لەرئىكاكەى ھەتا شوئن پئ كەى بكوژئنىتەوہ ،
بەم پئىيە سئ پۇژ لەناو ئەوئەشكەوتە رەقو تەقە پرلەمەترسەيەدا خۇزيان
شاردەوہ .

سیرت نووسانى پتفہمبەر (دروودى لە سەرئى) ئەلئىن : لەو
ئەشكەوتەدا مارئىك داى بەا بوبكرەوہ .

قورەيشىيەكان كەزانيان محمدو أبو بىكر دەرچون بەرەو مەدئنەو خۇ
ئەكەيەننە ھاوباوہرەكانيان ، كەوتنە كەران و پەلەقاژە كىردنو پئ لئى
كرئنيان و بەھەموو لايەكا خەلكيان ناردو مەترسيان لئى نىشت ئەكەرئەيان
دۇزنەو ، ئىتر وان لەوپەپئى لئى قەوماننا ، كۆمەلئ لەوشمشئر بەدەستانە لە
نزىكى ئەشكەوتەكەوہ كەوہ كەيشتن بەشوانئو لئىيان پرسى ئەوئش وتئ : من
كەسم نەديوہ بچئتە ئەوئەشكەوتەوہ ، بەلام بچن بىكەرئىن ، بەلكولەوئى بن

پینگه مبهەر (د خ) هه میسه دەمی بهزیکرو ناوی خواوه بوو ، هه تا بزانی
 ئەوانه‌ی بۆیان ئەگه‌رین ری‌سان ئەگه‌وتته ئەشکه‌وته‌گه‌و ئەیان‌دۆزنه‌وه ؟
 که‌ أبوبکر کونی له‌وته‌ی شوانه‌گه‌بوو له‌تاو پینگه‌مبهەر ئاره‌قینکی کردو زۆر
 ترسا هه‌تا هه‌ناسه‌ی له‌خۆی بری‌بوو قوره‌یشه‌ی به‌کان هاتن بۆ سه‌هیری
 ئەشکه‌و ته‌که‌و گه‌رانه‌وه ، که‌ لێیان پرسین ؛ بۆچی نه‌چونه‌ ناوی و
 باش نه‌گه‌ران ؟ وتیان ؛ له‌وه‌ناچێ زه‌لامی تی‌چوبێ دیاره‌له‌ کۆنه‌وه‌ شه‌قلی نه‌شکاوه ،
 ئەلین ؛ جال‌جالۆ که‌ ده‌رگای ئەشکه‌وته‌که‌ی ته‌نی‌بوو دوو کۆتر له‌سه‌ر کونی
 ئەشکه‌وته‌که‌ هیلانه‌و هیلکه‌یان کرد‌بوو ، نیت‌ر چۆن به‌م زوی‌یه‌ شه‌لکی
 تی‌چوو ؟ . له‌کاتی هاتی قوره‌یشه‌کان بۆسه‌ر دەمی ئەشکه‌وته‌که‌ - أبوبکر-
 زۆر مه‌ترسی لێ‌نه‌نیشن و خۆی نه‌نوسیتین به‌پینگه‌مبه‌ره‌وه‌ و ئەلێ ؛ ته‌که‌ر
 بیتو سه‌هیری قاچی خۆیان بکه‌ن ئیمه‌نه‌بینن . پینگه‌مبه‌ریش (د خ)
 به‌هێواشی پتی نه‌فه‌رموی ؛ (مه‌ترسه‌ خوامان له‌گه‌له‌ ، چونه‌رات ده‌رباره‌ی
 دوو‌که‌س که‌خوا سێ‌هه‌میان‌بێ ؟) .

به‌لێ ، خۆای په‌روه‌ردگار چاوی کافره‌کانی کۆترکرد له‌ عاستیان ،
 هه‌تا ناچه‌زترین که‌سیان (أمیه‌ کۆری‌خلف) زۆر به‌دووری دانه‌نا که‌
 له‌ویدا‌بن ، جابه‌ ناهومیدی گه‌رانه‌وه‌ بۆمه‌که‌ . وه‌بۆ‌ئهو‌ی ئەم‌هه‌له‌ .
 له‌ده‌سه‌ت‌نه‌ده‌ن بریاری گشتی‌یان‌دا خوی‌نی هه‌ردوکیان (که‌ دووسه‌د
 ووشره‌گات) بیده‌ن به‌هه‌رکه‌سێ‌ که‌ بیان هینیته‌وه‌ به‌زیندوویی یا
 مردوویی . خۆ‌ئهمه‌ش سامانیکی گه‌وره‌بوو بۆ ئەو‌کاته‌ی ئەو ولاته‌ .

رۆژی سێ‌هه‌م که‌ شه‌لکی له‌به‌ر بێ‌هیوایی هێمن‌بو‌نه‌وه‌ - عبدالله
 کۆری‌أریق‌ط که‌ چاوساخێ رینگایان‌بو‌دوو ووشره‌که‌ی ئەوان و وشرتیکی

بۇ خۆى ھىناو ھات بۇلايان . ھەرچەند - أبوبكر - ويستى وشتره كه
 بېخشى به پىغھمبەر بەلام پىغھمبەر رزاي نه بوو ھەتا پنى فرۆشت ،
 وه - أسماء - ى كچى أبكر ھات و تۆشوو خۆراكى بۇ ھىنان ، كه
 كهوتنه پنى ھىچ نه بوو تویشوو كه يانى پنى بېستىن - أسماء - پشتينه كهى
 خۆى كرد بەدوگەر تەوہ بېھ كىكيان شتە كانى بەست و ئەوى ترى بەستە
 پشت لە بەر تەرە ناوئرا (ذات النطاقين) . وه - أبوبكر - ھەرچى
 سامانى بووبايى پىنجج ھەزار درھەم بۇھىنا بووى لەكەل خۇيا ، وه لە بەر
 ئەوى قورەيش پىيان نەزانن بەر پىكە يەكى كۆنى كۆيزە پىندا بەشارە زايى
 - عبدالله - چاوساغيان كهوتنه پنى . بەرەو باشوور بۇ خۆرئاواى مەكە .
 پاشان لەكەنارى دەرياي سوردوہ پروو بە (تھامە) رۆيشتن . ھەميشە بە
 كۆيزە پىندا نە رۆيشتن . بەدرى ژايى شو و تاقى بەيانى انيش پنىيان نەبرى
 بى كۆى دانە زەحمەت و ناپرەحتى و شەوژەوى و بى خەوى و برس و تىنويىق
 بەر ژىش خۇيان كەنار تەداو ئەحوانەوہ .

ئەم ھەموو (احتياط) ى پىغھمبەر و ئەم شىئەو كاروبارانەى
 بەكار ھىنا بۇ سەر شىئوان لە قورەيش و بت پەرستەكان ، لەكاتىكا كه
 پىغھمبەر يىكى كورەو خۇشەويستى خوايە . نەھى كردوہ بە موعجىزە ئەم
 پىكايە بېرى ، ياھەموو كەس كۆزى بىكا لەعاستيان ، يانە وىرن بىتەر پىكايى
 و ھتد . ئەمانە ئەوہ مان تى ئەكە يەننى ئىشى خوا لەسەر زەوى و لەكىتى دا
 بە پنى بىكە يەكى بەجى و ياسايەكى نەكۆراردو ئەبىن ھەموو كارىك بە پنى
 ئەو ياسايانە بېرى بەر تەو ناپى بانك كەرى ئىسلام بە ھىوايى كە مادام
 ئىسلام ھەقەو بەرنامەى خوايە ئەبىن ھەر لە خۆوہ خواسەرى بخاؤ بە

موعجيزه ئىشەكانى بىكات .

قورەيشەكان دەنگ و بىاسى كۆچ كىردى محمدو أبوبكر و بەخشىشى
دۆزىنەوەيان بەھەموولا يەك كەيانبوو، ھەموخەلكيان تى كەياندبوو . كاتى بەلاى
خىلى (بنى مدلج) دا تى پەرىن ، پىاونىكيان بەدى كرد ، ھاتەوہ لە
ناو كۆمەلىكا وتى : ئىستە تارمايى يەكم دى بەكوتى دەريادا تى پەرىن
لاموايە محمد و ھاوپىكانى بون (سراقەى كوپى مالك مدلجى) لەوئىدا
چەقىە دلپوہ كە ئەوان بىن ، بەلام بۆئەوہى بەخشىشەكە ھەر بۆخۆى بى و
كەس نەچىت بەدوايانا وتى : نە، ئەوہ فلان و فىسار بون . ئەمەىوت و
دواى تۆزى ھەلسا و چوہ مالەوہ خۆى اچەكدار كىردى و لاخەكەيان
بەزىن كراوى بىردە شىونىكەوہ لەخوار مالا ئەوہ ، ھەتاكەس پى نەزانى ،
كورج چو و لەوئى سوارى بوو شىونىيان كەوت بەو پىكايەى كابر
ھەلى دا بوو ، وە پىغەمبەر و ھاوپىكانى لەبىن دارىكا خستبووان تاكەمى
بەسەسەنەوہ ماندوئەتەيان دەرچى و قاوہلتى بىكەن لەكەل خوا پەرسىدا
، . كەپۆژ لارەى كىردى سىبەر درىژەى كىشاو ھەوا بەرەو فىنەكى
ئەپۇشت ، پىغەمبەر و ھاوہلانى ئەيان وىست بىرۇن بۆلاى و لاخەكانيان و
بىكەونەپى ئەبىن (سراقە) بىرەو روىان دىت و لىيان
نرىك بوو تەوہ . كە لەوہ پىش و لاخەكەى دووجار خستبووى، بەلام كەچاوى
كىردن و زانى ئەوان بىرى كىردەوہ كە بەھۆى كىرانەوہى ئەمانەوہ دووسەد
ووشترى دەس ئەكەوئى ، ئىتر ئاكاي لە خۆى و لاخى و لەكەوتن و كلانى
نەماو ئاوزەنگى توند كىرد لەبىن دەس و لاخو كەوتە تى كوتانى ، بەلام
پەنجەى قەدەر نەخشەبەكى تى كىشا بوو ، خۆ ئەوہ پىغەمبەر و ھاوپى

به هونره كه به تی و خوا نه یانپساریزی له موله و ئیشی گرانیان پئسپیراوه
 نه مانه نیچیری نهونین ، به لئ و لاخه كه ی سراقه كلا به لام چۆن كلانئ :
 هتا نه ژنزی چوبه زه ویدا و سراقه ی به جۆرنك فری دا له وانه بوو ملی بشكن ،
 (سراقه) زانی ته مه (معجیزه) به و خۆی خستۆته ناو كارنكی پر له
 نه ندیشهوه و له وانه به نه بچاره پشتی بشكینئ ، له بهر نهوه وهستاو هاواری
 كردو ئامانی خواست و وتی : من (سراقه ی هدلیچی) م بۆم پروانن با
 قسه تان بۆبكه م ، به خوا قه سدم له لایهن منهوه زیاتان پئناكاو كهستان
 به شوینا نا ئیرم ، وه بهم قسانه وه لئ یان نزیك بووه وه باسه كه ی بۆكئیرانهوه
 و له پاشان وتی بانان و ئاوتان بۆ بیتم ، وتیان هیچمان ناوئ به لام
 رینكا كه مان له خه لكی كوم بكه ئه ویش به لئینی دانئ و داوای كرد كه
 نه مانه ت نامه به كه ی بده نئ ، پیغه به ریش (د.خ) به ابوبكری نه رموو ، ئه ویش
 له ئیستقان یان سوآله ت بۆی نوسی و دایانئ . سراقه كه پرایه وه و له رینكا
 توشی هه ركهس بوو ئه یكئیرایه وه و سه ری لئ نه شوانن و ئه یوت : كهس
 لیره وه نه پۆیوه

لادان له قباء :

كه پیغه مبه ر و هاوړنكانی كه یشتنه لای قوباد پیغه مبه ری خوا
 (د . خ) له قوباء له ناو هژی (بنی عمر كوری عوف لای دا . بۆماوه ی چوار
 (یان چواره) رۆژ له قوبادا مایه وه وه له وئ له ناو هژی بنی عمر)
 مزگه وتیكی دروست كرد كه ناله برا به مزگه وتی (تقوی) و له شانئ نهوا
 نه م ئایه ته هاته خواره وه : «مسجد أسس علی التَّقوی مِن أول یوم

أحق أن تقومَ فيه ، فيه رجالٌ يحبون أن يَظْهروا والله يحب المَظْهَرين «
وهلهم ماوهيهدا علی کوری (ابي طالب) یش کوچی کرد .

لهپاشان پیغهمبهری خوا کهوته ری بومه دینهو موسلمانه مه دینهیی به کان
هموویان شیروتیرو چه کیان لهخویان دابوو ، چواردهوریان کرتبوو ، نهویش
لهسه رخۆ نهړویی بهړیوه ، مه دینهیی به کان زیاتر نه چونه پیشه وهو باشت
هولیان نه دا که لئی نزیك بینه وهو به خزمه تی بکهن و چاویان تیر بکهن
لهسیری نه وړه نگ و روخساره شیرینه ی ، وه به کسه ر خه لکسی ناوشار
هاتبوونه دهره وهو سهیری نه و پیغهمبهره کهوره بهړیزه یان نه کرد ، به لای
هر بهره و تیره به کا نهړویی زور به سؤزه وه داویان لئ نه کرد که له ناویانا
لابداو بیته میوانی نه وان ، به لام نهویش زور به هیمنی و لهسه رخۆ وه لامی
ته دانه وهو نه یغه رموو : نه م وشتره له کویدا وه ستاو یخی کرد نه بئ لهویدا
لابدهم و بیکم به مزگهوت و مال و جینکای خۆم . وشتره که ی لهسه رخۆ
نهړویی و نه وقه له بالغه کهوره به ییش به دهوریا بوون هه تا که یشته ناو خیلی
(بنی نجار) ی خالوانی لهویدا وشتره که ی بهزی (۱) وه نه وشوئنهش
کهوتبوو به رده می مالی (ابویوب الانصاری) ، پیغهمبهر فهرمووی : نه مه
زهوی کنه به ؟ وتیان هیئی نه وودوو کوره به (معاذ) وتی : خه لاتئ تۆبئ ،
نهویش فهرمووی : به کپین نه بئ نابئ ، وه فهرمووی : نه کهر خوا مه یلی بئ
نه مه مزگهوت و جینکامان نه بئ .

(ابویوب) که له وپه له کانی برده مالی خزیان و پیغهمبهر به میوانی لهوئی

(۱) نه و جینکایهش مولکی دووهه تیوبوو ناویان (سهـل و سهـیل) بوو ،
خورمایان تیا وشک نه کرد ، وه نه م دووهه تیوهش (معاذ) به خپوی نه کردن .

بوو ، وه (أسعدی کوپری زواره) وشتره کهی برده مالی خوځیان و بۆی بهخیزو کرد . لهم ماوه یه که پیغه مبهه هاته ناوشار ههتا که یشته شوینه کهی خوځی له هه موو لایه که وه خه لک نه م بهرو نه و بهری رینکا که یان گرتبوو بۆ چاوپن که وتنی پیغه مبهرو یاره کانی ، وه دهسته دهسته که نه چه کار دهفو ته پلیمان لی نه داو سروودی به خیره اتنیان بۆ نه ووت . هه ندی له م سروودانه نه مه بوو :

(طَلَعَ الْبَدْرُ عَلَيْنَا + مِنْ ثَنِيَّاتِ الْوَدَاعِ ، وَجَبَّ الشُّكْرُ عَلَيْنَا مَا دَعَا اللَّهُ دَاعٍ . أَيُّهَا الْمَبْعُوثُ فِينَا + جِئْتَ بِالْأَمْرِ الْمَطَاعِ) وهه ندی تر نه یان وت :

(نَحْنُ جَوَارٍ مِنْ بَنِي النَّجَارِ ، يَا حَبِذَا مُحَمَّدٍ مِنْ جَارِ) .

نه م کۆچ کردنه له سه ره تای مانگی (ربیع الاول) دا ده سی پنی کرد ، له دو انزه ی نه م مانکه دا که یشته شاری مه دینه ، که رینکه وتنی (۲۸) ی حوزه یران یا ته موزی سالی (۶۲۲) زایینی نه کات . (خضری) به ک له کتیبی « نورالیقین » دا ل ۸۳ نه لئ : مه حمود پاشای فه له کی ده ری هینا وهه نه لئ ؛ « کۆچه که ی له پوژی دو وه می (ربیع الاول) دا ده سق پنی کرد به رینکه وتنی (۲۰) ی نه یلولی سالی ۶۲۲ ز که یشته مه دینه « ۱۳ سال له ته مه نی پیغه مبهه ریتی تی په ریبوو . واته له م کاته دا ته مه نی (۵۳) سال بوو . له کاتی فه رمان په وایی عمری کوپری خطاب دا نه م کۆچ کردنه ی کرد به سه ره تای تاریخی ئیسلامی ، له بهر نه وی سه ری سال له مانگی (محرم) وه ده س پنی نه کا - هه رچه ند دوو مانگی شی به سه را تی په ریبوو ، نیمامی عمر تاریخه که ی کتیرایه وه بۆیه کی مانگی (محرم) .

دروست کردنی مزگهوت و خانوو

یه کهم ئیشیک که پیغه مبهه پئی ههستا له مه دینه دا بریتی بوو له دروست کردنی مزگهوت له هه مان شوین دا که حوشتره که ی تیا نوست ، بۆنه وه ی بیکا به شوینی نوێژو خوا په رستی وه له هه مان کانا کارو باری دهوله تی تیا جی به جی بکاوشوینی دادگا و قوتا بخانه پئی بۆ فیر بوونی ئاداب و رهوشتی جوان ، وه یانه و نادى موسلمانان و چیکای کۆبوونه وه ی په رله مان و نه نجومه نی گشتی و میوان خانهی ئاواره و چیکای بی خانوه لانه کان بی .

پیغه مبهه وه وه یاره کانی مزگهوته که یان دروست کرد ، به لام به شیوه یه کی زۆر ساده و (متواضع) ، دیواره کانی له خشتی کال و قوړو لایه کی به په لکی دارخورما سه رگرت و لاکه ی تری به ره لالا بوو ، ناوه که شی لم و گل بوو . خانوه که شی هه ره به و جوړه ساده یی به ته واو بوو ، خیرا کویتزایه وه و چوه ناویه وه .

ئنجادس به جی (زید) ی کوړی (حارث) و (ابورافع) ی نارد وه بۆشاری مه که ، وه (عبدالله) ی کوړی (اریقط) ی له که لالا ناردن بۆشاره زایی بۆنه وه ی خیزانه که ی بهینن بۆمه دینه ، وه هینانیهان ، به لام (زینب) ی کچی که خیزانی (ابوالعاص) ی کوړی (ربیع) بوو نه ی دایه وه .

برایه تی ئیسه لامی

پیغه مبهه ری خوا که وته بیر کردنه وه له پرئسک خستنی باری مه دینه و له دروست کردنی کۆمه لیککی به یه کا شیلراوی وه ها که پیلانی ههچ بت په رست

ودوو پروو جووله که یه که نه توانی لیکیان بترازینی و پهرته وازه یان بسکات ،
 ویان کۆسپیتی تازه له مه دینه دا دروست بسکات که بیته به ره هه لست له پینی
 بلاو کردنه وهی بانگی ئیسلام دا ، خۆموسلمانه کۆچهری یه کان له چه ند تیره ی
 جیاوازو یاریده دهره کان له دوو تیره ی (اوس و خزرچی) دوژهن و ناحه ز
 پیک هاتوون . وه کۆبوونه وهی ئهم دوو کۆمه له لیره دا بۆ حه وانه وه و پرابواردن
 وژیان نیه ، به لکو ئامانجی هه موان بلاو کردنه وهی ئایینه رزگار که ره گهی
 ئیسلامه به سه ر زه ویدا ته بێن مه شخه لی ئازادی هه ل بکرن و سه رزه وی
 روناک بکه نه وه و مرۆقا یه تی رزگار بکه ن . وه له لایه کی تزه وه موسلمانه گانی
 مه که که کۆچیان کردوه به نه پینی هاتوون و چی یان بووه له مه که دا به جـ
 ماوه ، خۆمرۆق به بێن مال و خۆراک ناژی و نه وونی و هه ژاریش باریکی گرانه
 لیره دا پتغه مبه ری خوا که وته بیر کردنه وه و پراویژ کردن له که ل یاره
 زاناگانیا ، وه له ئه نجامدا برایه تی یه کی به هینزی پته وی له نیوانی هه ردوو
 کۆمه له که دا دامه زراندن و په یمانی پین به ستن له سه ر بناغه ی (انما المؤمنون
 اخوة) سوره تی (الحجرات) ، خۆی له که ل (علی) کورپی (ابوطالب) دا
 (حمزه) ی مامی له که ل (زید) ی کورپی (حارثه) و (ابوبکر) له که ل
 (خارجه) ی کورپی (زید) و (عه مر) له که ل (عتبان) ی کورپی (مالکی
 خزرچی) تنجا ده ستی هه ری به کین له کۆچهری یه گانی خسته ناو ده ستی به کین
 له یاریده دهره گانه وه و په یمانی برایه تی راسته قینه و پته وی پین به ستن ، ده به م
 پین یه توانی زال بپین به سه ره و کۆسپ و کرئ یانه ی مه ترسی یان لئ ئه کرا و
 له وانه بوون ریکای ده ستیان بکرن .

به لآم ئهم په یمانه و برایه تی یه له هه موو په یمان و سویندو برایه تی یه کی

نهژاد و خـزـل و خوین پتهوترو راستترو بههیتزربوو ، چونکه برایهتی
 دلو باوهربوو ، نهوباوهرهی مرؤف بتوانن کیان و مال وهه موو شتیکی
 له رندا بهخت بکات ، بویه وشهی (من ، تو) ی تیدا کـوژابووه و
 گیانی خـز ویستن و ده ماگیری تیاتووا بووه . نهک وه کو پهیمان و
 برایهتی یه کانی تر و ابوو بیت .

یاریده دهره کان بهخوشی و دل فراوانی یه وه هاتن بهدم کزچهری یه کانه و
 وگردنیاں بهسهر پشک له مال و دارایی یانا ، نیسته نموونه یهک باس نه کین
 بوته وهی له قولایی نهو پهیمان و برایهتی یه راسته قینه یه تی بگهین :-
 بخاری ریوایه تی کردوه : « کاتی کزچهری یه کان چوونه مه دینه
 پیغه مبهر (د . خ) برایه تی خسته نیوانی (عبدالرحمنی کورپی عوفو
 سعدی کورپی ربیعه) وه سعد به عبدالرحمنی وت : برا من له هه موو
 یاریده دهره کان ده و له مه ند ترم ، ماله کهم نه کهم به دوو هه شه وه هه ریه که مان
 به شتیکی ، وه دوو ژنم هه یه سه بیریا نکه کامیانت به دله با ته لاقی بهدم و
 (عه) ی به سه رچوو تزیبخوازه ، عبدالرحمن وتی : خـوای که زره فـهـرو
 بهره کهت بخانه مال و خیزانته وه ، بازاره که تان له کوژی یه ؟ بازارپی (بی
 قینتقاع) یان پیشاندا ، کاتی که رایه وه هه ندی که شک و پونی له کهل
 خویا هیتاوه ته وه ، وه ده سی کرده هاتوو چو کردن تا پروژی هات و نیشانه ی
 خـز پـرازانهری پیوه بوو ، پیغه مبهر فه مووی چی یه ؟ وتی ژنم هیتاوه ،
 فه مووی : چیت بۆناردووه ؟ وتی : نه ندازه یهک ئالتون ، پیاو لیره دا
 چه نده سه خاوت و دل فراوانی و پیاوه تی « سعدی » بهلاوه ناوازه یه ،
 نه و ندهش جوامیری و غیره تی عبدالرحمنی بهلاوه ناوازه یه ، که چزن
 نه پویست بهسهر نهو برایه وه بژی و به ته مه لی دانیشین ، پهلاماری بازارپی

داو توانی بهر نهجی شان سامان دەس خۆی بخاو ژن بپنډی و مال پهیا بکا
 نهك وهكو خهلكی ئەم گاتهی نئمه كه ئاواتهخوازن كه باربن بهسهرخهلكهوه
 وبهتهمهلی و بیکارهیی دانیشن و بهناوی ئاینهوه بهسهر موسلمانهوه بژین ،
 لایان وایه نیش کردن بۆتهوان سووکیه وپنی ئەشکین ، ئایا تهوانه له
 (عبدالرحمن) ی گوپی (عوف) پیاوترن ؟؟

وه نه بئ تهنا عبدالرحمن پهلاماری نیش کردنی دابن ، بهلکو بهجاری
 ههریه که خۆیان خهریک کرد بهکاریکهوه . بیتجکه له عبدالرحمن هه نهدئ
 تریان به کپرن و فرۆشتن و بازرگانیقیهوه خهریک بوون ، تهوانی تریان
 وهکو ابویکرو عمرو علی و زوری تر کشت و کالیان ته کرد له زهوی
 مه دینهیی بهکانا ، وه زوری تریشان خۆیان نازار ته داو ژبانی کوله مه رکبان
 نه برده سهرو نه یانه ویست بهسهرخهلكهوه بژین . بهم پنی به تهوموسلمانه
 کۆچهری یانه لاپه ره به کبی سپی پر له پیاوه تی یان بۆخۆیان له میژوودا داگیر
 کردو نه یان ویست به ژبانی ته مه لی و خۆیان بکهن به سه ربارو به سه ر
 موسلمانانهوه بژین . وه موسلمانه یاریده دهره کانیش نه خشه به کیان له
 سه خاوهت و پیاوه تی و جوامیری و راستیدا بۆخۆیان کیشا که هه تا هه تایه
 له میژووی مر قایه تی یا وه کو مانکی چوارده بدره وشیتتهوه ، قورئانی پیروز
 له مه دح و سه ناو پیاوه تی یانا ته فه رموی : « والذین تبووا الدار والایمان
 من قبلهم یحبون من هاجر الیهم ولا یجدون فی صدورهم حاجه عما اوتوا
 ویؤثرون علی أنفسهم ولو کان بهم خصاصة ، ومن یوق شح نفسه فإلنک
 هم المفلحون » (۱)

وه بیتجکه له مانه کۆمه لیک له م لاو لاوه هاتبوون موسلمان بووبوون،

ئەمانە ھەژارو نەبوو، پۈتۈن مەزگەوتى بۇتەرخان كۆرۈنۈش
تايان ئەزىيان ولەمالى مۇسلمانە كۆچەرى و يارىدەدەرە كانا ئەزىيان ئەمانە
پەنجان ئەوتتەن : (أهل الصُّفَّة) .

بەم پەنجانە پۈتۈن مەزگەوتى خوا (د . خ) تۈنى كۆرۈنۈش ئابوورى چارە
سەربىكاو بەكەتتەكى پەنجانە ترسى لەتاو مۇسلمانە كانا پەنجانە .

پەيمان بەستەن لەگەل جوولە كەدا

لەپشەو زانيمان لەمەدینەو دەورو بەريا جوولە كەى زۆر ھەبوون
لەمەدینەدا (بنوقینتاق) لە (فدك) دا (بنوقریضە) ولەنزىك ئەوانەو
(بنونضیر) ولەسەروى مەدینەو جوولە كەى خەبەر ئەم جوولە كانە لە
سەرەتای كۆچەو بەشیرىنى چون بەدەمى پۈتۈن مەزگەوتى پۈتۈن پەنجانە
كردو بەتەمابوون بىخەنە ناو پەيمانى خۇيانەو بەفیل و تەلە كە نىودور كەى
عەرەبى داكیر بەكەن ولەپرووى گاوردە كانا بوەستەن كە ئەوانیان ئاوارەو دەر
بەدەر كوردو ، پۈتۈن مەزگەوتى (د . خ) بەجوانى ولەمى ئەو پۈتۈن پەنجانە
دانەو ئەویش بەدەورى خۇى بىرى لەو ئەكردەو كە كارىكى وا بىكات
ئەم جوولە كانە بەكەم كۆمەل ین پەنجانە ناو ئىسلامەو ، ئەكەر ئەمەیش
ئەكەن ئەنە كۆسپ لەپەننى بىلاو كوردەو ئىسلاما و پەنجانە پەنجانە دوو
بەرەكى و دوژمنایەتى و ئازاوە پەنجانە . سەرۆكە كانى پەنجانە كۆردەو كەوتە
دواندن و دلنەوايان ، بەپەنجانە ئەووە كە خساوونى كىتابىكى ئاسمانین
پەيمانىكى شىرىنى بەست لەكەلىماندا كە پەنجانە پەنجانە و دوژمنایەتى و
سەر بەستى ئاپىنى و بىروباوە پەنجانە بەم كارە تۈنى بەكەتتە بەكەى تەوا لەمەدینە
دروست بىكا كە ئىتر لە پاشەپروژى بانك و باوەرە كەى نەترسى .

بەم پىن يە پىنغەمبەرى خوا توانى يە كىتى يەك لەمە يىنەدا پىنك بىننى ،
 ۋە بە شىۋە يەكى داد پەرورانه لەكەل بت پەرسىت و جولەكەدا بچوۋا پىتەۋە
 بەم شىۋە يە موسلمانەكان حەسەنەۋە و كەتتە ئىش و كار و خواپەرسىتى ،
 ئالەم كاتەدا پىنغەمبەرى خوا خاتوئايشەى كچى أبوبكرى صدىق كەلەتەمەنى
 يازدەسالى دا بوو كۆنزا يەۋە .

بانگى نوپۇز :

ابن اسحاق ئەلېن : « كە پىنغەمبەر ھاتە مەدىنە موسلمان بەبىن
 بانگ يا شتىكى تر لەكەتتى نوپۇزالىنى كۆنە بوونەۋە . بەلام پىنغەمبەر بىرى
 كرىدەۋە كە زەنكىك ۋە كو زەنگى جولەكەكان دروست بىكات بۇ بانگ و
 بۇ نوپۇز كرىدن لىن بىدرى ، بەلام لەبەرئەۋە ئەۋزەنكە پەپرەۋى جوولەكەى
 تىابوو وازى لەۋەھىتاۋ كەۋتتە بىر كرىدەۋەۋە وتووۋىز ئالەم وتووۋىزەدا
 بوون كە (عبدالله) كورى (زىد) كورى (ئىلبە) خەۋىكى
 لەم بارەيەۋە دىبوو ، ھاتەخزمەتى پىنغەمبەرۋە تى : ئەم شەۋ لە خوادىم
 پىاۋنىك دوۋبەركى سەۋزى لەبەردا بوو بەلاماتىن پەپرى و زەنكىكى بەدەستەۋە
 بوو ، وتم : ئەرى برا ئەو زەنگە ئەفرۇشى ؟ وتى بۇچىتە ؟ وتم :
 خەلىكى پىن كۆنە كەينەۋە بۇ نوپۇز . . . وتى : ئەى بۇچى شتىكى باشتىرت
 پىنەلېم . وتم : ئەۋشتەچىپە ؟ وتى الله اكبر الله اكبر . . . پىنغەمبەر
 فەرمۋى : ئەمە خەۋىكى راستە ئەكەر خوا مەبلى بىن ، برۇ بە - بلال -
 بلن بابانگى پىن پىدا چونكە دەنگى ئەو زور بەرزترە لە دەنگى تۇ ، كە
 بلال بانگى پىدا - عمر - لەمالا بوۋبىستى و ھات بۇ خزمەتى پىنغەمبەرۋە
 وتى : قەسەم بەۋكەسەى تۇى بەراستى كرىدەۋە بە پىنغەمبەر خەۋىكى
 ئاۋەھام دىۋە ، پىنغەمبەرىش (د . خ) نەرمۋى : « دەى سوپاس بۇ

خسوا (زهرى) ئەلن : بلال لە نوێژى بەيانىدا ئەمەى لى زیاد كرد :
(الصلاه خير من النوم) وه پىغەمبەرىش بېرىارى لەسەردا .

پىغەمبەر خۆى جىانە ئە كرده وه :

پىغەمبەرى ئىسلام دەستى كرد بە پتەوكردنى پەيوەندىيان و بە دامەزراندنو رام هيتانيان لەسەر ئاداب و بىروباوهره كانى ئىسلام ، وه هەر جاره لە پروويه كه وه وتارى بەرزى بۆ ئەدان و ئامۆژكارى جوانى ئە كردن و هەر جومعهى لە هلايه كه وه - خطبه - ى بۆ ئەخۆيتندنه وه تابه تهواوى لە بىرو باوهره و فرمانه كانى ئىسلامى كه ياندن وه بە كرده وه و پيشانى ئەدان ، خۆى بە يه كئى لەوان ئەدايه قەلەم و فيزو ههواى بەسەر كه سا نه ئە كرد ، نهى ئە هيشت لە خۆيان جىاى بكه نه وه ، لە هەر كوئى يه كا رى بكه وتايه دائه نيشت ، لەرۆيشتنا وه كويه كئى لەوان بوو ، ئەى فرموو : «بەرزى مه كه نه وه وه ككاوره كان كردىيان لە كه ل عيساى كورپى مه ريه ما، من بەندهى خوام ، پىم بلين بەنده و پىغەمبەى خوا » . جارى چوبۆلاى كۆمه لى لە يساره كانى ئەوانيش لە بەرى هەلسان ، ئەو يش فرمووى : « هەل مەسن لە بەرم وه كو (عجم) هەل ئەسن و هەندى كى هەندى تريان بە كه و ره سه ير ئە كه ن » تىكه لاوى ئە كردن و منالايانى ئە لاواند . ئەى خستنه باوهره يه وه ، هەر كه سن لە ژن و بەنده و پىرو هه ژار بانگىيان بى كرايه ئە چرو بە ده ميانه وه ، سه رى لە نه خۆشيان ئە داو (عذر) ى لى وه ره ئە كرتن بە هەر كهس بكه بيشتايه لە پيشا - لاوى لى ئە كردو ته و قەى لە كه لا ئە كرد ، هه ميشه پرووخوش و دم بە زه رده خه نه وه بوو ، رىزى لە هه مو كهس ئە كرت و زۆر به وه فا بوو ، لە هه مو پروويه كه وه نموونهى ره وشت و كەردارى شيرين و پىاوه تى و جوامى رى بوو ، بهم كوفتار و (۲۶۹) .

کردارانه ریزی موسلمانه کانی پته و کردو کردنی به یه ك لاشه :

جووله که کان مه ترسی بیان لی نیشمت :

ته عالیمی محمد و رهوشته شیرینه کهی و قسه جوان و پرتو نیکله کهی تینی کهوره بیان نه کرده سهر دل و دهرونی مهردم ، وه بهم هویانه وه کۆمه لیتیکی زۆر رویان کرده نیسلامه تی و موسلمانه کان کان هیزوده سه لاتیان په ره ی سه ند ، لیره دا جووله که کان سهرله نوئ دهستیان کرده بیر کردنه وه دهر باره ی محمد و یاره کانی ، له پتسه وه په یمانیان له کهل به سته بوو به ته ما بوون به وه هویه وه بیخه نه ناو ریزی خویانه وه و به هویه وه زال بن به سهر کاو ره کانا . که چی وا خه ریکه رۆژ به رۆژ هیزو ده سه لاتی هم پتر نه بن و نیتر نه مان ناتوان له به ره یزی نه ما خۆبگرن ، نه وه یه که وتۆته بیر کردنه وه له قوره ی شه کان که خۆی و یاره کانیان دهر کردوه ، له ریکه ی بلاو کردنه وه ی بانگه که یا وه ستان ، نایا نه کری نه مان - جووله که - دانیشن و نه و بانگه که ی خۆی ناوا بلاو بکا ته وه ده سه لآب په یا بکاو زال بی و نه مان ته نیا به وه رازی بن که له ژیر په یمانه که یاو له ژیر بالی نه وا به ناسایشی دانیشن ؟ کئ نه لئ نه مانیش له سهر حالی خۆیان - واته له سهر ناینی موساپتغه مه ره - نه مینه وه ؟ خۆ نه وه ته نه بینن نه و بانگه به ناو ساده کانی نه وانیشا بلاو بۆته وه (له کهل نه وه دا که ته عالیمی ناینه تیک دراووده س تن خراوه که یان نه لئ : نایب نه مان دان بنین به پیغه مبه ر رینکا که له به نی اسرائیل نه بن) مه ترسی یه که یان کهوره و سامناک بوو ، کاتئ یه کئ له زانا کهوره کانیان (عبدالله) ی کوپی (سلام) چوو له لای پیغه مبه ری خوا (د . خ) قورنانی بۆخۆتندو بانگی کرد بۆ سهر نیسلام و نه ویش موسلمان بوو ، وه له بهر نه وه ی زانی ناپاکی جووله که له چ پله یه کایه و

چون شت ههله که کپره نهوه ؟ وتی به پیغه مبهری خوا : لئی یان بپرسه بزانه پلهی من له ناویانا چونه ؟ بهلام پیش نهوهی بزانه ئیسلام، ووه ! که لئی پرسین وتیان : که ووه که ووه زاده مانه زانا و باوه پپن کراو مانه ، که عیاله ها نه ناویان و ئیسلامه تی ده بربری ترسان نه انجامی کی ناله باری هه بئ بویان ، بویه کورج په شیمان بونه ووه که وتنه قسهی ناره و پئوتنی ، بهلام (عبدالله) چوووه ماله ووه و هه موو خاو و خیزانی موسلمان کرد . لیره دا جوله که کان به ته و اووی که وتنه ترسو بیعی له نا و چونه ووه ، نهجا بریاری گشتی یان دا بکه و نه فروفیل و پیلان و ته له که بازی - که شتیکی سروشتی به بۆ جوله که - وه پیغه مبهری تی به که ی به درؤ بخه نه ووه ، نه مه زوری نه خایان که بت په رسته کانی مه دینه و نه وانه ی - منافع - بوون وانه هه به سه زاری موسلمان بوو بوون له (اوس) و (خزرچ) نه مانه ییش چونه پالیان و بوون به کلکیان .

مشت و مری جوله که له گهل پیغه مبهر

لیزه ووه مشت مرو دمه دمه می جوله که له گهل پیغه مبهری خوا دا ده سی پئ کرد به شتیه به کی توندتر له قوره یسه کانی مه که نه هانن به فروفیل و بۆ پروتیا که نده بلا و کرد نه ووه زانا کانیان نه کرد به موسلمان و له ناو موسلمانه کانا خزیان زور به موسلمان تیکی راست پیشان نه دان ، که چی زوری پئ نه نه چو ده ستیلن نه کرد به پیلان کپران و کومانی یان له ئیسلامه تی دا دروست نه کرد و پرسیماری وایان ناراسته ی پیغه مبهر نه کرد که لهره که بدا به دل و باوه پری موسلمانه کان ، نه هانن نه یان پرسی : نه که رخوا نه م کیتی به ی دروست کرده نه ی کتی خوی دروست کرده ؟ پیغه مبهریش (د . خ) به هیواشی وه لامی

به قورئان نه دانه وه : (قل هو الله احد الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً احد) .

موسلمانه كان به جوانی تی که یشتن که مه به سو نامانجیان چی یه ؟ وه بۆچی نه که پزین ؟ پوژئی سه یریان کرد له مزگه وتا کۆمه له یان کردوه و زور لیک نزیك بوونه وه و به چپه قسه نه کهن ، پیغه مبه ر فه رمانی دا ده ریان کردن به خراپی . به لآم به مه وازیان نه هیتنا و هه میسه نه که پران بسۆنه وه ی هه لیک هه لخنه . جووله که یه کیان (شاس) ی کوری (قیس) تی پهری به لای کۆمه لیک له نه وس و خه زرجی به یه که وه به برابه تی دانیشه بوون زور پی پی ناخۆش بوو ، له دلی خۆیا وتی : تاوا عه ره به کان پزیک بنو پزیکه وه تاشتن و دانیشن ؟ جا ئیتر ئیبه چۆن نه زین له ناویانا ؟ خیرا وتی به کوره جووله که یه که له ویدا بوو : هه ره هلت بۆه لکه هوت باسی جهنگی (بعث) و زال بوونی (اوس) به سه ر (خزرچ) دا بیته ره کایه وه . کوره که باسی (باث) ی هیتنا یه پشه وه و خستی یه وه بی پی دانیشه تو وه کان نه وانیشه که وتنه نارێکی و خۆه لکیشان و شانازی و دوژمنایه تی ، هه تا هه ندیکه یان وتیان : نه که ره جه زنه کهن با دا یمه زرینه وه . نه م هه واله که یشته پیغه مبه ر نه ویش به خۆی و یاره کایه وه هات بۆلایان و که وته کفتو کۆ له که لیانا نه وه ی پیره خسته نه وه ئیسلام دلی کردوون به یه ک و کردوونی به برارو دوست و پشتیوان و خۆشه ویتتی یه کتری « وه له که لیان دا دوا هه تا ده ستیان کسره ملی یه ک و داوای لێ بووردنیان له خوا کرد .

نارێکی نیوان جووله که و پیغه مبه ری خوا که بیشته پله یه کی سه خت قورئان نه هاته خواره وه به پزۆشی باری ناله بارو ناراست و ناپاکسی جووله که ی پیشاندا ، که نه م خووانه سه روشتی یه تیایانا و هه روا بوون و

ههروايش نه بن ههتا ههتايه ، لهسه ره تاى سوره تى (بقره) وه ههتا ئايه تى ههشتاويهك ، وه بهشى زورى سوره تى (النساء) يش ههروه ها باسى نه هلى كيتاب نه كاو ، باسى ئينه - كاري و ناپاكي يان نه كاو نه فرين و هه ره شهى سهختيان لى نه كا .

جووله كه به تيكدانى به ينى موسلمانه كانو به هه ولدان به زبه شيمان كردنه وه يان وازيان نه هيتا به لكو نه يانويست ههول بدهن بوسه ر شيوان له پيغه مبه ر خوى . . زاناو سه روك و كهوره كانيان چونه لاي پيغه مبه رى خواو وتيان : تَزَوَّجْتَ نَهْزَانِي نِيْمَه كِيِنِ وَ پَلَو پايه مان چي به له ناو كه سه كانمانا؟ نه كه ر نِيْمَه شوينت بكه وين هه مو جووله كه شوينت نه كه ون و كه س پيچه وانهي نِيْمَه ناجوليتوه وه له ناوه ندى نِيْمَه و خزمه كانمانا نارتيكي هه به هه مانه وي توبكه ين به حه كه م ، تويش به لاي نِيْمَه دا داباشه ، نيتر نِيْمَه شوينت نه كه وين و باوه رت پي نه كه ين .

له م روداوه دا كورج نهم ئايه تهى بزها ته خواره وه : « وَأَنْ أَحْكُمُ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَمَا عَلِمَ اللَّهُ أَنْ تُبَدِّلَهُمْ مِنْ بِعْضِ دُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ أَنْفُكُمُ الْجَاهِلِيَّةِ يَفْعَلُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حَكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ » (۱) له م ئايه ته دا خواى كهوره ناموزكاري پيغه مبه ر نه كا كه دواى جووله كه نه كه وي و به قسه يان هه له نه خه له تى .

لى كونه وه له هه لو يستي جووله كه بوئيسلام

جووله كه به كه م كزمه ل بوون هه لو يستيكي نارتيكيان هه بوو به رانبه ر به بانگى ئيسلام له مه دينه دا ، وه چهنه هزيهك پالى پي - وه نه نان بو نه و

مه لوتسته ناله باره ، جووله كه كان پايه و پله يه كي ديارى يان هه بوو له ناو
 عه ره به نه خوینده وارو نه فامه كانا ، چونكه نه هلی كیتاب و خاوه نی په راوی
 ئاسمانی بوون ، نه كه رچی نه و عه ره بانه ئاره زووی وه رگرتنی ئایینه كه یانیا
 نه بوو له كه ل نه وه شا به زانا و خاوه فامیان دائه نان . دیسان كاتیکی له بار بوو
 بۆ جووله كه كه بتوانن دوژمنایه تی بخه نه ناو دووخیلی (اوس و خزرچ) وه .
 كاتی ئیسلامی پیروز هات و له ئاسمانی مه دینه دا كه وته پرشه و ورشه ته و پله و
 پایه ی له جووله كه سه نده وه . نه و نا رینکی یه ی له ناو دووخیله كه دا لای برد
 و برابه تی و خۆشه ویستی له نیوانا چاند ، وه موسلماننه كان جله وی فه رمان به ری
 مه دینه یان كه وته ده ست . جووله كه خۆیان دائه نا به كه لی هه لپژیراوی خوا
 په یام و پیغه مبه ریتی نه بئ هر بۆته وان بئ و تا پۆبئ له سه ریان . له بهر نه وه
 به ته ما بوون پیغه مبه ری ذوایی - كه هه مو كاتی مژده یان پئ نه دا - له خۆیان بئ .
 كه نه و پیغه مبه ره له ناو عه ره با هات ، ئینجا به ته ما بوون له ده ره وه ی بانكه كه ی
 بن و هه قی نه بئ به سه ر نه وانه وه ته نیا بۆ نه ره به كان بئ . جا كه بیخیان
 بانكه كه ی روویان تن نه كا - چونكه نه هلی كیتابن و شاره زایی ئایین و خوا
 ناسین - ئیتر نه م بانكه یان به شتیه یه كي ناله بار سه ر نه كرد و فیزو هه وا به رچاوی
 كرتن ، به كالته پئ كردن و ریسوایی یان دانا .

ههروه ما به خیلی یان نه برد به پیغه مبه ر له دوو ره وه : یه كه م كه خوا
 نه وی هه لپژاردوه و كتیبی بۆناردوه - چونكه كومانیا ن نه بوو له راستی یا -
 دووم كه بانكه كه ئاوه ها به زووی بئاوه ی كردو كۆمه لی كه و ره ی ئی
 كۆبۆته وه .

بیجكه له مهیش مه ترسی یه كي كه و ره تریان هه بوو : نه وه یش یان دور
 كه وته وه یان له كۆمه لی مه دینه یی ، كه تا ئیسته له پرووی بسیری و ژیری و

بازرگانی پرله قازانچو له سووی چهند قانا نهوان پئشه واییان بووه ، یان
ئەبێ باوهر به نیسلام بکهن و شوین محمد بکهون و بتوتنه وه له ناو کۆمهلی
موسلمانه کانا . ئەم دوانه ییش به لای نهوانه وه شیرینه که یان تالتره .

له بهرته مانه هه موو جووله که ههلسان به وهه لوئسته پیسه ی که قورئان
له زور سووره تا به ووردی باسی ئەکا ، به جۆری که هه موو که سنی تی بکا تا
چ راده به ک پیسو ناپاک و پرله تاشوب و پیلانو ئازاوه چین و . هتد .
ئهمانه هه ر سروشین بۆیان ، هه رله کاتی موسا پیغه مبهروه تا چاخی عیسا
پیغه مبهرو تاکاتی محمدو هه تا هه تایه له ئیسته و له مه و دوایش بهرام بهری هه موو
بانکیکی ئیسلامه تی و خوا په رستی به وشینوه به نه جولینه وه نه و خووانه ئی یان
جیا نه بۆته وه و جیاش نابیته وه ، هه رکه سنی یا کۆمه لیک بیه ویت هه لسی به
بلاو کردنه وه ی بانکی خوایی و ئیسلامه تی ئەبێ زور به ووردی ئاگای له
جووله که و دهسو پیوه ندو شاگردو به کری کیراوه کانیان بی .

مونا فقه کانی مه دینه :

(مونا فقی) یان دوورو : یری به له و که سه ی به سه رزاری موسلمان بی ،
به لام له راستی و له قولایی دلایا کافره و ناموسلمانه ، یا کرده وه ی ناو موسلمانانه
ئەکا ، ئەمانه له که ل کۆچ کردنی پیغه مبهرا (د . خ) بۆ مه دینه په یسا
بوون ، (منافق) له مه که دا نه بوو ، چونکو ئیسلام له مه که ده واته و
و هیزو ده سه لاتنی نه بوو ، به لکو کۆمه لیکنی نه وتۆیش نه بوو که مه که یی به کان
ئیی بترسن و له ترسانا ئیسلامه تی پیشان بدن و دووویی تیا به کاریئن
به لکو به پیچه وانه وه - وه کو زانیمان - ئیسلام له مه که دا چه وساوه بوو ،
نهوانه ی موسلمان نه بوون نه بوایه خو یان بخسته یه ته ناو مه ترسی به کی
سامنا که وه له ریکای باوهر هه موو زه حمه ت و چه ره سه ری یه دی قبوول

بگردایه . دهی هر که سن به ته و اوای موسلمان نه بوایه خۆی به موسلمان پیشان نه ئه دا به لّام له مه دانه ئی - لّام به هیزو خواوه نی ده و له ت و ده سه لّات و هه موو ناموسلمانن بله ززی و ناچار بئ به ریک که وتن له که لیا - به تایه به تی حوای جهنگی به درو سه رکه وتی موسلمانه کان تیا یا - وه له پیتشهنگی نه مانه وه هه ندئ له سه رۆک و گه وه خیله کان که ده ست و پتوه ندو خیل و هۆزه کانیا ن موسلمان بوو بوون ، نه مانه بۆ نه وهی نه و پله و پایه یانه به مینیتته وه و به رژه - وه ندی یان له ناونه چئ به ناچار ی وایان پیشان نه دا که وا موسلمانن و ئیسلامه تی یان وه رگرتوه ، به کئ له وانه (عبدالله) کورپی (ابی) ی کورپی (سلولی حزر ج) ی بوو (أسید) ی کورپی (حضیر) له روداوینکا وتی به پیغه مبه ر : نهی پیغه مبه ری خوا کوئ مه دهره بئ شه رمی (عبدالله) نه وه داخی له دله و سه رۆکی له کیس چووه ، کاتی ئیوه کۆچتان کرد یا په یمان له خزمه تی تۆدا به ستره که کۆچ بکه یه له و کاته دا بریاری کشتی درابوو که ئالای بۆ بچه قیت و تاجی پاشایی بنریت به سه ریه وه به لّام به کۆچی پر خیری ئیوه نه وهی له کیس چوو .

بیر گردنه وه له قوره یش و هه که

پیغه مبه ری خوا و یاره کانی هه میشه له بیر قوره یشه کانا بوون . ئایا له مه ودوا نه بئ هه لۆسته یان چۆن بئ له که لیا نا ؟ خۆ نه وه که عبه یه و مالی (ابراهیم) ی باپیریانه و جینگه ی چه جی نه وان و هه موو عه ره به . ئایا نه بئ واز له (که به) و له چه ج بئین ؟ یامه که خۆی نه وه ته پر یه تی له که سو کاریان وزۆر له سامان و مالیانی تیا به جئ ماوه ، بئجگه له وه یش نیشتمانیا نه و جینگای باوو باپیریانه نه بئ هه روا به جی بیان و نه یناسن و نه یانناسن ئه ی نه بئ ئاوبت په رسته سه مکارو زۆردارانه ی نه مانیا ن ئازار

داو دەريان گەردنو بەشى زۆر لەمال و سامانیان داگیر گەردنو ماوهی سیانزە سال بەر بەرە گانی ئەوتاییین و بانگەیان کردو بەرەهەستی بلاو بوئەوهیان ئەکرد ؟ نایا ئەبێ ئاوا بەبێ عارەق دەربچنو وازیان لێ بەیتەئێ کە ئیستەیش کۆسپ بێو نەبەلن گەزنگی بانگە کە بەکاتە هۆزو تیرە عەرە بەکان ؟ یان ئەبێ چارە یەکیان بۆ بدۆزیتەوهو لەکەلی شەیتان بەیتەئێ خوارەوه ؟ نابێ وازیان لێ بەیتەئێ کە ئیستەش بەرگری لەنەفامی بکەن و پێکە لە ئیسلام بگرن کە بەناو خێلەکانا بلاو بیتەوه ، بۆ ئەم مەبەسە پێیاری پێغەمبەر و موسلمانەکان هاتە سەر ئەوه چەند سەریە یەک ، یەک لە دوا یەک بنیترن بەم لاو لادا .

سەریە گانی (۱) پێغەمبەر

پێغەمبەری خوا (د . خ) لەسالی یەکەمی کۆچیدا ، واتە دوا ی جێ کێر بوونی خۆی و یارە گانی لەشاری مەدینەدا کە شەش حەوت مانگێ تێ پەری کرد بەسەر کۆچە کە یانا ، کەوتە ناردنی چەند سەریە یەک بەم لاو بەولاداو سەرۆکایەتی هەریە کە یانی دایە دەست پالەوانێکی کۆچەری هەلبژاردە .

هۆی گەزنگ و وورد بێنی لەناردنی ئەم سەریانەدا کورت ئەگەرتەوهو لە دووشتی گەزنگا :

یەکەمیان ترساندنی قورەیشەکان لە ئەنجامی کومرایی یەکەیان و مەترسی کە وەرە خستە بەرچاویان . چونکە قورەیشی یەکان ئەوماوه درێژە دوژمنایەتی ئیسلامیان کردو ئیستە بەبێ پسانەوه دوژمنایەتی ئەکەنو لە سەر ئەو کومرایی یەیان ئەرۆن . نایەلن کەس لەمە کە یی موسلمان بێ ، وه

(۱) سەریە : بریتی یە لە پارچە یەک لە سوپا کە ئەو پەری چوار سەد کەس بێ .

نایمان نهم نایینه له هیچ کوئی یه کا بجه ویتوهه ، له بهر نه مه پیغه مبهه ر ویستی
 تی یان بکه یه نین مانه وه یان له سه ر نه و باره تووشی زیانیان نه کاو په شیمان
 نه بنه وه . خو نیتسته یش نهوسا نیه نهوان دهس در نژی بکه نو کهس کوئی یان
 نه داتی ، به لکو سوودی نهوان له مه و دوا نه وه یه که ریک بکه ون له که ل
 موسلمانه کانا ، نه کینا خو یان و سامان و بازار گانی و کاروانی شامیان نه که ویته
 مه ترسی یه وه .

دوهم هژ : تی که یان دنی بت په رست و جووله که کانی مه دینه و عه ره به کانی
 دهورو به ری ، که موسلمانه کان به هیزو خواو نه دهسه لائن و جیا و ازن له و
 دهوره ی له مه که دا به بن هیزی و لاوازی نه ژیان ، هه تاوه کو ترسیان بچیته
 دل ی هه مولایه که وه و کهس نه توانی خه یالی به ره له سی و په لامر دانیان بکات
 به پنی فهرموده ی قورنان که نه فرموی : (وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ
 وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَأَخْرِبُونَ مِنْ ذُنُوبِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمْ .
 اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ » ۱)

سریه ی یه کهم :

له سالی یه که می کۆچی دا پیغه مبهه ری خوا - حمزه - ی
 مامی نارد به (۳۰) سواره وه له کۆچهری یه کان بۆرینکه ی کاروانی قوره یش
 که له شامه وه نه که پرایه وه و (أبو جهل) یان له که لآبو ، که که یشتنه قه راغی
 ده ربای سوور له ناوچه ی (عیص) دا به ره نکاری یه که تر بوون و ویستیان
 له یه که تر بدن ، به لآم (محمدي) کور ی (عمرو جهنی) که هاو په یمانی هه ردو
 لایان بوو که وته نینوانیانو نه ی هیشت له یه ک بدن و به بن جه نک هه ریبه که
 به لایه کا که پرایه وه ، وه پیغه مبهه ر سوپاسی (محمدي) ی کرد له سه ر نه و ناو بژی یه ی .

(۱) سوره تی أنفال نایه تی (۶۰)

سرىيەى دووهم :

لەمازىكى شەشەلانى سالى يەكەما (أبو عبیدە) كورپى (جراحی) نارد بەشەست سوارەوہ بۆسەر رىنگاى كاروانىكى قۇرەش كە بەسەرۆكايەتى (أبوسفیان) بوو وەدووسەد سوارى لەكەلابوو وەلەشىوى (رابغ) دا لەنزىكى دەرياوہ بەيەك كەيشتن و كەوتنە تيرنەندازى كردن ، بەلام بت پەرستەكان ترسان لەموسلمانەكان نەك خۇيان لەمەكۆ دابىن بۇيان شكانو ھەلەتن ، وەبەين كوشتار لەيەك جىيا بوونەوہ . وە (مقداد) كورپى (أسود) و (عتبە) كورپى (غروان) كەموسلمان بوو بوون رايان كرده ناويان .

سرىيەى سىئەھەم :

لەمازىكى - ذى القعدە - سالى يەكەما (سعد أبى وقاص) لەكەل بىست سواردا چوئە رىنگاى كاروانىكى مەكە ، بەلام پنى نەكەيشتن و كەرانەوہ .

كۆچى دوايى :

ھەر لەسالى يەكەمى كۆچىدا لە كۆچەرى يەكان (عثمان) كورپى (مظنون) كەبراى شىرى پىغەمبەر بوو كۆچى دوايى كرد ، و دوايى ناشتنى پىغەمبەر فەرمانىدا بەردىك لەسەر كۆپرە كەي دابچە قىين (ئەمە بوە پىشە لە ئىسلاما و ئەو تە ھەمو كۆپرە كىلى بۆ نەكەن) وە فەرمووى : (بەھۆى ئەو بەردەوہ كۆپرە كەي ئەدۆزمەوہ و ھەر كەسىتكم مرد لەلايىا ئەينىزم » وە لە يارىدە دەرەكان (أسعد) كورپى (زرارە) كە يەكئى بوو لە دوانزە نەقىبەكە و نقىبى (بنى النجار) كورپى خالوانى باپىرى بوو كۆچى دوايى كرد ، وە پىغەمبەر خۆى بوو بەنەقىبىيان چوئەكە خوشكەزا

به کهس دائه نری . وه (براء) ی کوپری (معرور) که نهویش نه قیبینک بوو ، وه قسه کهری (بیعة العقبة) بوو کۆچی دوایی کرد . وه له بت په رسته کانی مه که (ولید) ی کوپری (مغیره) مرد ، که که وته کیانه لآو بی تاقه تی نه کرد (أبو جهل) وتی : مامه بۆچی وانه کهی ؟ وتی : به خواخه می مردنم نیه به لآم نه ترسم ناینه کهی کوپری (أبی کبشه) له مه که دا سهره هل بدات ، (أبوسفیان) وتی : مه ترسه من ده سه بهرته بزم که نه یه لم سهره لیدا . ده (عاص) ی کوپری (وانلی السهمی) ش مردو موسلمانه کان له خراپه ی نه مانه پرزگاریان بوو .

سالی دووهم :

سریه ی چواره م :

وه له مانکی سه نه ردا له سالی دووهمی کۆچیدا پیغه مبهری خوا (د . خ) (سهد) ی کوپری (عباده) ی کرد به چی نشین له مه دینه دا و خۆی چوو بۆرینکای کاروانیکی قوره ییش ، به رهو (أبواء) پویشن هه تا که یشتنه (ودان) به لآم کاروانه که تی په پریوو ، وه له ویدا په یمانی دوستایه تی له کهل (بنی ضمیره) دا به ست .

سریه ی پینچهم :

وه له مانکی مه ولودی نهوسا له دا بیستیان کاروانیکی قوره ییش له شام که راهه ته وهو (أمیه) ی کوپری (خلف) سه رقا له یه له کهل سهد سوارا و ژماره ی کاروانه که دووه هزارو پینج سهد وشتره ، پیغه مبهر له کهل دووسه دکهس ره یشتن بۆیان هه تا که یشتنه (بواط) ، به لآم نه یان که یشتن ، چونکه کاروانه که بهرینکه ی ئاسایی دا نه پویشن بوو و له کویره ری به کهوه خۆیان ده رکرد بوو .

سریه‌ی شه‌شه‌م :

وه له مانگی (جمادی الأولى) داکروانیککی اوره‌بشی ده‌رچوو که هه‌موو مه‌که‌یی هاوبه‌ش بوو تیایا ، وه به سه‌رۆکایاتی (ابوسفیان) ی‌کوری (حرب) بوو ، پینغه‌مبه‌ر که به‌مه‌ی زانی (ابوسلمه) کوری (عبدالأسود) له‌جئی خۆی له‌مه‌دینه‌ داناوخزی له‌که‌ل دوسه‌د که‌سا رۆیی بۆ رینکا‌که‌یان هه‌تا که‌یشتنه (عشیره) له (بطنی ینبع) له‌ویندا ده‌وری دوو مانگ مانه‌وه چاوه‌رینی کاروانه‌که‌یان نه‌کرد ، به‌لام کاروانیان دوسه‌نه‌که‌وت ، له‌ویندا له‌که‌ل (بنی‌صدلج) و (بنی‌ضمرة) ی‌هاوپه‌یمانیا نا په‌یمانی دۆستایه‌تی به‌ست و که‌رايه‌وه .
دوای که‌رانه‌وه‌یان له (عشیره) زۆری پین‌نه‌چو (کرز) ی‌کوری (جابر‌الفیهری) که‌ هاوچۆی ناومه‌که‌و قوربه‌یشه‌کانی نه‌کرد له‌ناکاوینکا دای‌به‌سه‌ر ران و وشتر و مه‌ری مه‌دینه‌داو بردی ، پینغه‌مبه‌ر (زید) ی‌کورتی (حارثه‌الأنصاری) کرد به‌جئی نشین له‌مه‌دینه‌داو خزی چوو به‌شوئینیا هه‌تا که‌یشتنه‌ شیوی (سفوان) له‌ ناوچه‌ی (بدر) دا ، به‌لام فریایان نه‌که‌وتن و (کرز) ده‌رچر بوو ، وه‌به‌م ده‌رچونه‌ نه‌لین : جه‌نگی یه‌که‌می (بدر) .

سریه‌ی جه‌وته‌م :

وه له مانگی (رجب) ی‌سالی دوومه‌ما پینغه‌مبه‌ری خوا (عبدالله) ی‌کوری (جحش) ی‌له‌که‌ل کۆمه‌لێ له‌کۆچه‌ریه‌کانا نامه‌یه‌کی دایه‌و فه‌رمووی : (هه‌لی‌مه‌پچه‌وه سه‌یری مه‌که هه‌تا دوپۆژ به‌رئێ نه‌رۆن ، له‌ویندا که‌ کرته‌وه زۆر له‌که‌س مه‌که و هه‌رکه‌س ئاره‌زووی نه‌بوو مه‌یه‌ له‌که‌ل خۆتا . که‌ پاش دوپۆژ رۆیشتن نامه‌که‌ی (٢٨١)

ھەلپچىرى دى نووسرا بوو : « كە سەيرى ئەم نامە يەت كىرد بىرۆ ھەتا
 ئەگەنە (نخلە) (۱) لەوئىدا چاودىزى قورەيش بىكەو ھەواليان بزانە بۆمان»
 ئەوئىش ھاوپرىكانى تى كە ياند كە بە زۆركەس نابات ، ھەموويان پۇشتم
 يىتجكەلە (سعد) ى (ابىوقاص) و (عتبە) ى كوپرى (عزوان) كە
 وشترىان كوم بوو بوو بۆى ئەگەران ، قورەيش پىيان زانين بەدىل بىردىيان
 (عبداللە) و ھاوپرىكانى پۇيىن ھەتاكەيتە (نخلە) لەوئىدا كاروانىكى
 قورەيش بەسەرۆكايەتى (عمرو) ى (الحضرمى) تى پەپرى ، وئەو پۇژەيش
 دواين پۇژى مانكى (رجب) بوو كە يەككىكە لە مانكە قەدەغە كراوہ كان
 (الأشهر الحرم) لىرەدا ھەرچەندە فەرمانىيان پىيانەدرا بوو بەتالان يىا
 بەكوشتم و تەنيا بۇ چاودىزى و ھەوال زانين نىرايون ، بەلام كە پىرى ئەو
 ھەموو كارەنالا بارەى قورەيشيان كىردەو كە دەرىبارە يىان كراوہ كەوتنە
 پراوئى لەناو خۆيانا بۇ دەس وەشاندىن لەو كاروانە ، وە لەناو خۆيانا
 وتيان : «ئەكەر دەسى بۇ نابەين و لىيان ناسىننن ئەم شەو خۆيان ئەگە يەننە
 جەرەمى . كەو لەكىسمان ئەچىن ، وە ئەكەر پەلامارىيان ئەدەين و جەنگيان
 لەكەل ئەكەين ئەبىتتە جەنگ لەمانكە قەدەغە كانا» لەدەدا دودل بوون ،
 بەلام لەئەنجاما دلىان ھاتسەر پەلاماردانىيان و بىرىارى تالان كىردنىياندا
 (عبداللە الحضرمى) يان كوشت و دوانىيان لى بەدىل كىرتن و كاروانە كە يان ھىتا ...
 كە ھاتتەو و ھاتتە خىزمەتى پىنغەمبەر و بەسەرھاتە كە يان بۇ كىپراپەو ،
 فەرموى : من پىم نەوتوون جەنگ و ھەرا بىكەن لە مانكى قەدەغەدا وە
 كاروان و دىلە كانى پاكىرت . عبداللەو كۆمە لى پەشىمان بوئەو لە كىردەو كە يان

(۱) كە لەنىوانى مەكەو طائف داپە .

بت په رسته کان نه مه یان به همل زانی و وتیان : محمد و یاره کانی پرنزی مانکه قهده غه کانیان نه کرت و جهنکیان تیا کردو پیاویان گوشت ، وه له م رووه و قیره و قره ی زوریان کرد ، هه تا قورنانی پیروز هاته خواره وه پومرامسی عبدالله و هاوه له کانی و دهم کوتی کافره کانی کردو فرموی : «سألونک عن الشهر الحرم قتال فيه ، قل قتال فيه کبیر و صد عن سبیل الله و کفر به و المسجد الحرام و إخراج أهله منه أكبر عند الله و الفتنة أكبر من القتل ، و لا يزالون یقاتلونکم حتی یرد و کم عن دینکم إن استطاعوا» سووره تی (البقره)

موسلمانان کان به مه دل شاد بون و پیغه مبه ر کاروان و دیله کانی وه رگرت قوره بیه کان داوای بهردانی دیله کان یان (عثمان) ی کوری (عبدالله المخرومی) و (حکم) ی کوری (کیسان) یان ، گرت که توله یان بژبدن به لأم پیغه مبه ر فرموی : به توله بهریان نادم هه تا دوهاوه له ده مان : (سعد و عتبه) نه یه نه وه ، چونکو نه ترسین بیسان کوژن ، نه گهر نیوه نه و اتان گوشت نیمه یش نه مان نه کوژین .

قوره بیه کان (سعد و عتبه) یان ناردوه ، پیغه مبه ریش نه وانی به ره لا کرد . (حکم) موسلمان بوو له مه دینه دا دانیش هه تا له پرژی بیری مه عوانه دا به شهیدی مرد . به لأم عثمان رویشته وه بومه که له وی له سهر دینی باوبا پیرانی مرد ، وه پیغه مبه ریش تالانه که ی دابهش کرد به سهر یانا به پیی یاسای تالانی جهنک .

گیرانی که عبه به قیبله

شانزه مانک به سهر پیغه مبه را تی په ری له مه دینه دا له نوینا رویان نه کرده (بیت المقدس) پیغه مبه ر به دل وای پی خوشبوو که (کعبه)

بیته « پروگه یسان (قبیلہ) وہامہ کہدا ہرچہند پرویان نہ کردہ (بیت المقدس) بہ لآم بہ جزئی وہستان کہ پرویان لہ کہ عبو (بیت المقدس) بن / لہ و ماوہ یہدا ہموو جارئی چاوی نہ کتیرا بہ ناسماناو داوی لہ خوا نہ کرد (کعبہ) بکاتہ پرووگہ یان ، وہ لہ کاتیکا لہ نویترا بوون خوا فرمانی پئی کردن پروو بکہ نہ (کعبہ) تھویش پرووی و ہر کتیرا بڑ (کعبہ) و نویترا کھرہ کانیش لہ کہ لیا پروویان تہی کرد : « قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ، فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا ، قَوْلٌ وَجْهِكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُمَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ » .^(۱) خوی پھروردگار بہم نایہ تہ دلسی خزش کردو پئی پراکہ یان : کہ پروو بکہرہ تھو قبیلہ یہی تھو تھوئی پرووی تہی بکہی ، پروو بکہرہ کعبہ ، لہ مہولا لہ ہر کوی بکہ بوون پروو بکہ نہ تھوئی .

تیرہدا جوولہ کہ کان ناگریان تہی بہر بوو کہوتنہ دروؤ دہ لہ سہو گو مان پھیا کردن لہ نیسلام و پیغہ مہرو لہ قورٹان ، لہ پتیشہ وہ تا (بیت المقدس) پروو کہ بوو تھیان ووت : تاین تاینی تینمہ یہو تھو تہ محمد و ہاوپئی کانی لہ نویترا پروو تہ کہ نہ پروو کہ کہی تینمہ ، دہی ہدقی وایہ ہر بہ تہوای بیتہ سہر تاینہ کہی تینمہ و نیتر تھم تاینہ ہی محمد ہیناوتی چی یہ ؟ وہ یان تھیان ووت : تھمہ مانای وایہ کہ تھم تاینہ ہی محمد دہس ہلہ سہستہ و لہ لای خواوہ نہ ہاتوہ چونکہ تھ کہر پروو کہ (کعبہ) یہ تھ بئی نویتری تھم چہند کاتہی پتیشویان دروست نہ بئی ، وہ تھ کہر (بیت المقدس) پروو کہ یہ تھمہی تریان دروست نہیہ ، کہوا شتیککی بئی با یہخ و دہست کردی محمد خزیہ تی ، ہتسا خوا بہم نایہ تہ دہم کوتی کردن : « سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَاهُمْ عَن قِبَلَتِهِمْ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا ؟ قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرُقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ^(۲) وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى

النَّاسُ وَيَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا
 إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى
 الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ . . . « البقره - ۱۴۳

پۆژووی په مهزان :

له مانگی (شعبان) ی سالی دووه ما خوا پۆژووی له سهه موسلمان
 پتویشت کرد ، له وه پتیش مانگی سن پۆژ به پۆژوو نه بوون

زه کات و سهه فطره :

هر لهم ساله دا سهه فطره و زه کاتی مالی پتویشت کراو تابه تی
 تورنان هاته خواره وه و پتغه مبهه به جوانی بۆی باس کردن .

بهشی ههوتهم : له جهنگی بهدري كه هروه تاجهنگی (أحد) :

له مه كه دا جهنگ نه كرا :

پتیش نه وهی بچینه ناو جهنگی بهدروه هه ندی له وه نه دوین كه بۆچی
 له ماوهی ژبانی مه كه دا موسلمان هه كان له گهل دوژمنه كانی خوادا نه جهنگان ؟
 له وه لاما نه لین : ماوهی سهه انزه سالی مه كه موسلمان هه كان جهنگ و
 هه رایان نه كرد ، به لكو داوايان لئ كرا كه نه جهنگن و به تارام بن و
 خزیان له بهرباری گرانان را بگرن ، نه مهیش چه ند هۆیه كی هه بوو :
 په كه م : به هۆی شمشیری بهه ی (هاشم) هوه تاراده كه بانكه كه
 نه پاریزرا و بلاو نه كرایه وه . نه و ماوهیه ماوهی پهروه ده كردن و
 رام هیتاو ناماده كردن و خۆگرتن و فیر كردنی دهروون بوو به هه موشیوه كانی
 تازارو ناره حه تی و قوتابخانه یه كی كرده وه یی بوو بۆ دهه كردنی پاله وان و
 بلیمهت و جوامیره كان ، سنیه م بانك كردنی به تاشقی له شویتكی وهك ناو
 قوره ی شهه كانا باشر تینی نه كردو بلاو نه بۆوه ، چونكه نه كهه جهنگ وهه رای

بۆبكر ايه نه بووه رقه بهرى دوژمنايه تى و دهمبار كيرى خيلايه تى چوارهم
 جهنگو هه راله هه مو مالئك په يانه بئ ، چونكو له ويدا ده سه لائىكى نيزامى
 نه بوو بؤ ئازاردان و چهوساننه وه ، بهلكو ئازاردنى ههركه سن درابووه
 ده ستمى كهس و كارى ، وه ئيزنى دانى جهنگ له م كاته دا نه بووه هؤى
 په يابونى هه ر له ناو هه موو خيزانئىكاو نه وكاته پالائته تى زؤريان ده ربارهى
 ئىسلام بلاونه كرده وه ، خؤبئ ته مه نه يانوت ئايينه كهى محمد جياوازى و
 دوو بهر كهى نه خاته ناو خاوخيزانه وه . پئىنجهم ته وه بو خواى كه و ره نه يزانى
 زؤر له و دل ره قانه له دو ايندا موسلمان نه بن و نه بنه سه ر بازو پاله وانى
 ئىسلام ، ئايا - عمر - يه كئ له وانه نه بوو ؟ .

وه ديسان سروشتى عه رب له ياساى خيلايه تى يا وابوو هه ل ته سان
 له دؤى زؤر لئى كرا وو چه وساو ه به تا ييه تى نه كه ر له به ره بابى به پئىز بو ايه ،
 ته وه نه بوو يه يممانى (فضول) يان به ست ؟ يا (ابن الدعنه) نهى
 هيشت - ابوبكر - ده ربكرى ؟ وه ته وه بوو په يممانى دهنگ دا پئىن يان هه ل
 وه شان وه . ديسان ژماره ي موسلماننه كان كه م بوون و هه ر به ته نيا له مه كه دا
 بوون ، نه كه ر ئيزه دا جهنگ به ر پا بكر ايه له وانه بوو قو پره يشه كان هه موولا يه كيان
 لئى پراست بكر دن ايه وه و هه موويان له ناو بردن ايه و ئىسلامه تى بكوژ ايه وه ،
 ته مه هه ندى له هؤيه كانى جهنگ نه كردن بوو له مه كه دا ، وه هه ر وه ها
 له سه ر ه تاي مه دينه شاجهنگ نه كرا هه تا پئىغه م به ر (د . خ) يه كئ تى يه كئ
 ته و اوى له مه دينه و ده و رو به ر يا پئىك هئىنا و په يممانى له كه ل بت په رسته كان و
 جوو له كه كانى مه دينه و ده و رو به ر يا به ست و خؤى يهك چاو كرده وه بؤ
 قوره يشه كان و ئيتر هئىچ هؤيهك نه ما بؤنه وهى دا بنيشن و له جهنگ كردن
 خؤيان بلزنه وه و جهنگ ده سئ پئى كرد ، وه يه كه م جهنگ . ك اجهنگى

که وروی به در یوو .

جهنگی به دری گه وره :

سریه ی (عبدالله) ی کوپری (ججش) بوو به هژی کوپرانی رامیاری نیسلام ، وه نیسلامی خسته چه قی چوارده ری یان . (عبدالله) ی کوپری (عمرو) کوژراو بوو به یه که م خونینی که پرژا له نیسلاما وه چهند نایه تی به و بزنه یه وه هاته خواریه وه به دوای تهوا نینینی جهنگ له که له تهوانه دا درا که نازاری موسلمانان نه دهن و رینکه له بلا و بونه وه ی نیسلام نه کرن ، وه قوره یش و موسلمانان کان رایان له که له یه کا کوپرا . . موسلمانان کان بیریان له وه نه کرده وه : چۆن نه و سامان و مال هیان له قوره یشه کان بسیتنه وه ؟ وه قوره یشه کانیش که وتنه هاندانی هه موو نیره دور که له محمد و یاره کانیش به وه که له مانکه قه ده غه کرا وه کانا جهنگیان کردو وه و خونینیان رشتو وه ، پیغه مبه ر لئی روون بوو تازه هیوای ری که وتن له که له قوره یشا نه ماوه . پیغه مبه رو موسلمانان کان زانی یان که کاروانیتیکی که ره ی قوره یش سامانی هه موو قوره یشی به کانیش و اتیایو بریتی به له هه زار و شتر به باری کران به هاوه و (ابوسفیان) سه ر قافلله یه و پاسه وانه کانیش سر یی اچل پیاو زیاتر نین ، وانه کاروانه له شامه وه نه که بریتته وه ، وه نه ویش هه ر تهو کاروانه بوو پیغه مبه ر (د . خ) چه رینکای له (عشیره) ز زانیان تی پهریوه که پرانه وه ؛ وه هه ر له و کاته وه بریاریان دا له که پرانه وه یالنی بدنه هه تا نه مه بیته توله ی مالو سانی کوچه ریبه کان که له مه که جی ماوه و قوره یشه کان داگیریان کرده وه ، که زانی یان کاتی که پرانه وه ی کاروانه که هاتوو پیغه مبه ر (طلحه) ی کوپری (عبیدالله) و (سعدی) کوپری (زید) ی نارد که چاودیری بکن و هه والیان بدنه تی ، تهوانیش

رۇيشتن ھەتا كەيشتەن (حوراء) (۱) و لەوئى لاي (كشدالجھنى) دابەزىن
 بىن ئەوھى كەس پىن يان بزانتى ھەتا كاروانە كە كەپرايەوھ ، خىرا بە پەلەھ
 ھاتن بۇئەوھى ئەم ھەوالە بەدەن پىتغەمبەر و مۇسلمانە كان بەلام پىتغەمبەر (د.خ)
 نەوھ ستاھە تا ئەوان ئە كەپرايەوھ ، چونكو زانىيان كاروانە كە زۇر كەورەو بە لىشاوھ
 سەرمايە كەى بە پەنجا ھەزار دىنار دائە نرى ، لەوھ ترسان ئە كەر چاوە پىرى
 كەپرا ئەوھى ئەوان بىكەن كاروانە كەيان لە دەس ئە چى ھەرەك لە م سەرەوھ
 لە دەستىيان چو ، لە بەر ئەمە مۇسلمانە كانى ھانداو فەرموى : « ئەوھ كاروانى
 قوبەيشە بىرۇن بۇى بەلكو خىواى كەورە بىخاتە دەستان » وە زۇرى لە
 كەس نە كەرد بۇ رۇيشتن بەلكو خىستىيە ئارەزووى خۇيانەوھ ، ھەندى
 خۇيان بۇ ئامادە كەردو ھەندى تر كويىيان نەدايە ، چونكو نەيانزانى پىتغەمبەر
 تەماى جەنگاننى ھەيە ئەوھ تە زۇر بە كرنك نايگىزى ، ھەتا فەرموى :
 « كېن و لاخى ئامادە يە و لە مالايە سوارىي و نەوھ ستا بە ديارى ئەوانەى
 و لاخە كانىيان لە دەرەوھ لە لەوھ پىكا بون . وە كۆمە لىكى نامۇسلمان وىستىيان
 بە تەماى تالان بىرۇن لە كەلىانا ، بەلام پىتغەمبەر نەى ھىشت و فەرموى : ناپى بىن
 مەكەر مۇسلمان بىن و باوھ پىتغەمبەرى خىوا بىن . پىتغەمبەرى
 (د.خ) لە كەل سى سەدو سىانزە (ياچە ئىدە) كەس كەوتنە پى لەرۇژى ھەشتەمى
 رەمەزانى سالى دووھ مى كۆچى دا . ھەشتاوشەش كەسىيان كۆچەرى و
 شەست و يەك يان لە (اوس) و ئەوانى تىريان (خىزرج) و بون .
 وە كەمى (اوس) و يەكان بەھۇى ئەوھ وەوھ بوو كە مالىيان لەسەر اوردى
 مەدەينەوھ بوو ھەوالە كايان نەزانيبوو و لاخىيان لە مالانەبوو ، وە داواى خۇ
 ئامادە كەردنە كەيش كوت و پىرى بوو ، پىتغەمبەرىش فەرموى : « كەس لە

(۱) چىكايە كە ۳۰ تا ۴۰ مىل لە خواروى رۇژئاواى مەدەينەوھ يە .

پاشان نه بهت به شونمانا « وه كۆمه لىك وتيان ولاخه كانمان والهوپشته وه بوستن له ريمان تا ئه يان هينينه وه . به لام نه وه ستازو نه ره روى : نايى وه خزيان بۆجه نك ناماده نه كردبوو به ته ماي ههرا نه بوون تا به رىك وپىكى بچن بۆى . نه م سوپا بچكۆله به كهوته رى به خيراى ههتا كاروانه كه تينه په رى وه وه له يان له كىس نه چى ، وه هه ر شونى نه چون هه واليان له پرسى .

أبوسفیان بیستبووی كۆله رۆیشتنیا نا محمد و یاره كانی هاتوونه ته رى یان و فریایان نه كهوتون ترسا له كه پانه وه یا رى یان پى بگرن ، له بهر نه مه كهوته هه وال پرسین له هه مولا به كه وه ، وه له نه نجاما بۆى ده ركه وت كه هاتوونه ته رى كه ی ، خۆ نه ویش سى چل كه سى له كه لایه ، مانای وایه خۆى و كاروانه كه ی و ساماناهه یان جى كای بیهه و تیا نه چن به جارى ، له بهر نه مه سات (أبوضمفم الغفارى) به كرى كرت و به په له ناردى بۆ مه كه هه تا بگهن به فریای مال و سامانه كه یان و هه والیان بداتى كه محمد و هاو رى كانی هاتوونه ته رى . . كه (أبوضمضم) نزیك بو وه ههردوو كوئى وشتره كه ی برى و لوتى قرتان و زینه كه ی پاش و پیش كردو به سه ریه وه وه ستاو كراسه كه ی دراندو هاوارى كرد : نه ی جه ماهیرى قوربه ش نه ی به ره ی (لوته) ی كورپى غالب كاروانه كه تان ، فریای كه ون محمد و هاوه له كانی هاتوونه ته رى ، هه ی هاوار ، به خوا باوه ر نا كه م بیهگهن ، قوربه شه كانیش وه كو شتى دلیمان خه به ر بیدا هه رله خۆ یانه وه بن تا قه تى یان نه كردو كوئى قولاخ بوون بۆ هاتنى كاروانه كه یان ، كه نه مه یان بیست ئاكریان تى به ربوو (أبوجهل) كه به مه ی زانى كردى به هه لآو كهوته بانك كردنى قوربه شه كانو هاندانیان .

هندی له قوربه یسه کان هستیان نه کرد به و هه مو زۆرو نازاره ی قوربه یش
 ده رباره ی موسلمانان کان و بیرى نه و هه مو ناره وایى یانه یان نه کرده و و
 دوودل بوون : برۆن بۆ رزگاره کردنى کاروانه که یان یاخود دانیشن و
 کوئى نه ده نى ، وه له لایه کی تره وه بیریان له وه کرده وه که له کهل (کینه انه)
 دا دوژمنایه تی یان هه یه ، نه ترسان نه کهر برۆنه سه ر محمد بۆ رزگار کردنى
 کاروانه که له پشته وه (بنى بکرى له کینه انه) لى یان ده ن و تیا بچن وه
 له وانه بوو نه م رایه سه ر بکه وئى نه کهر . (مالیک بن جعشم المدلجى)
 نه ها تیا به و بلئى : من په نسا کیریتان نه بم له لایه ن کینه انه وه ، لیره دا قسه ی
 (أبوجهل و عامر کوبرى الحضرمى و نضرى کوبرى حارث و عقبه کوبرى
 ابى معیط . . .) سه ر کهوت ، وه که سئ نه ما که توانای چه نگی بئى و نه روات
 یایه کئى له جینگای خوى نه نیرئى ، وه له سه ره رۆ که کانى قوربه یش که س
 نه ما نه روات بیجکه له (أبولهب) که (عاص کوبرى هشامى کوبرى
 مغیره) ی به کرى گرت و ناردى ، وه ده سه لاتداره کان یارمه تی که م ده سته
 کانیان نه دا و نه یان خسته نیرئى ، (سهیل کوبرى عمرو) وتى نه ی به ره ی غالب
 نایا ئیوه له له محمد و شیتته کانى ها ورئى نه که رین مال و کاروانه که تان
 دا کیر بکه ن ؟ کئى مالی نه وئى نه وه مال و کئى هئزى نه وئى نه وه هئز . وه
 (أمیهى کوبرى أبى سلط) به هئز را وه به ک سه نای کرد ، وه (نوفلى
 کوبرى مو عاویه ی دئیل) چو بۆلای ده سه لات داره کان تاس و پا که
 به سامانیا ن رینک بخه ن (عبدالله کوبرى أبى ربیع) وتى : نه وه پئنج سه د
 دینار ، دوسه د سئ سه د دینار ئکى له (حویطبى کوبرى عبدالعزى) وه رگرت
 وه (طعیمه کوبرى عدى) بیسه ت و شترى دا ، (عداس) : به نه ده
 کا وره که ی له سه فه رى (طائف) دا به خزمه تی پئغه مبه ر که بیشت بوو

ويستی (شيبه و عقبه ي كورپى ربيعه و عاصى كورپى متبيه) په شيمان بكتاه و
 له پړوښتن ، وه (اميه كورپى خلف يش پريارى دابو كه دانیشن ، وه
 (ضمضم ي كورپى عمر و) له خه وادى شيوى مه كه له سهرو خواره وه
 پر بووه له خوین ، وه (عاتيكه ي كچى عبدالمطلب) يش خه وینكى وای
 ديوو له بهر نه مه زور له خاوه ن پراكان پړوښتنيان به لاوه خراب بوو ، به لام
 (ابوجهل و عقبه و نصر) و هندی تر ناچار يان كړدن به پړوښتن .
 اميه پياوینكى پيرى وركنى كه وړه بوو (ابوجهل) گلو كلدانى بؤهیناو وتی :
 فهرمو تو ژنى چاوت پریژه ، وه (عقبه) بوخوردانتيكى بؤهیناو بوخورى تی كړدو
 وتی : فهرموو تو نافرته تی قاچ بهم بوخوردانه دابكره . اميهش رقی داهات
 وتی : بزون باشترین و شترم بؤ بكرن ، بهم پنی به سوپای قوره يشى به كان
 كه وته پری . ژماره يان نو سه دو په نجا كهس بوو ، سه د نه سپيان پنی بوو بؤ
 جهنك له كهل جهوت سه د و شترا بؤ سواری ، وه ژنانيان هیتا بوو به ده فو
 ده هؤل لى دانو كوراني و تنه وه كه و تنه پری

وه پيغه مبهرو موسلمانان كانیس له م لاوه كه و تنه پری نه يانويست هه والی
 كاروانه كه بزانونا كايان له م سوپا كه وړه يه ي قوره يش ني . وه موسلمانان كان
 دوو نه سپو جهفتا وشتر يان پنی بوو ، هه ردوانو سيانيسان به نوره سواری
 وشترنك نه بوون ، (ابولبابه وعلی كورپى ابى طالب و پيغه مبهري خوا)
 هاوه لى يهك بوونو پنیان وت ئيمه به پنی نه پړوینو تو سوار به . فهرموی :
 نه ئيوه له من به هیزو ته وانا ترنو نه من له ئيوه له پاداشتی خوا بی ئاتاج ترم
 وه (عبدالله) ی كورپى (أم مكتوم) ی كړد به جتن نشين له مه دینه دا ،
 وه دوو ئالای ره شيان هه لكرد بوو . هاتن تا كه يمينه (زفيران) وله ویدا
 خستيان ، وه هه رله ويا هه واليان بؤهات كه قوره يشى به كان هاتون به هاواری
 كاروانه كه يانه وه ، وه به مه رووی داستانه كه كزرا ، نه وسا به ته مای

کاروانیک بوون کهسی یا چل کهسی له که لابئی ، نیسته وا کهوتنه بهردهم
 سوپایه کی کهورهی قورهیش ، خۆنه کهر نه مان کاروانه کهیش له ابوسفیان
 بستین . قورهیشه کان بهوسوپایانهوه پئی یان نه کهنو وئی یان نه سیننهوه !! یا
 هردوولا تیا نه چن . لیره دا پیغه مبهر کهوته راویش له کهل یاره کانیا ،
 چونکه نه کهر پیتهوهو گوئی ناداته کاروان و قورهیش ، له لایه کهوه قورهیشه کان
 نه کهونهوه نازاردان و پئی پئی کرتن و چهوسانه وه یان له ههر کوئی دهر کهون ،
 وه جووله کهو بت په رست و دوو رووه کانی مه دینه ییشان لئی راست نه بنهوه .
 پیغه مبهز فهرموی : « موسلماننه کان خوا به لیتی داومئ که به کئی له و دوانه
 مان دس نه خا : « کاروانه که یا قورهیشه کان » نه وانیش وتیان بۆچی باسی
 سوپای قورهیش بۆنه کردین هه تا خۆمان بۆ ناماده بکزدایه و نه موسلمانا
 نهیش له مه دینه ماونه تهوه بهاتنایه ؟ . وه پئی یان خۆشبوو تووشی کاروانه که
 بوونایه نه ک سوپای قورهیش چونکو به ته مای جهنگ نه هاتوون و نازان
 په نجهی قهدهر نه خشه به کی تاییه تی یان بۆ نه کیشی وه قورئان له م باسه دا
 نه فهرموی : (کَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
 لَكَارِهُونَ ، يَجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ،
 وَإِذْ يَعِدُّكُمْ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَا السَّوْكَةِ تَكُونُ
 لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ، لِيُحِقَّ الْحَقَّ
 وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ) « الانفال » ۵ - ۸

تنجا (ابوبکر) و (عمر) هه ریه که وتارنکی جوانیان داو پیغه مبه ریش
 (د . خ) دوعای خیری بۆ کردن ، پاشان (مقداد) ی کوری (عمرو)
 هه لساو وتی : (نهی پیغه مبهری خوا له سهه رهوه برۆ که خوا پیشانی
 داوی نیمه له که لتاین ، به خوا نیمه پیت نالیین وه کو بی (اسرائیل) ی

كەوتيان بەموسا : بېرۇ خۇت و خواكەت جەنك بىكەنو ئىمە لىرەدا
 دانىشتوین ، بەلام ئىمە ئەلین : پىشت بەخوا جەنك بىكەنو ئىمەش
 لەكەلتاين ، بەوخوایەى تۆى بەراستى بۇناردوین ئەكەر بەمانبەيت بۇ(برك
 الغماد) « شوتنىكە لەسەر ووی یەمەنەوہ » دىین لەكەلتا بە ھەرچۆرىن
 خۇى ئەكە یەنى . پىغەمبەر دوعاى خىرى بۇ كىردو فەرموى : جوانت
 وت . ئىتر خەلكە كە بىدەنك بوون . پىغەمبەر فەرموى : پراوئزم بۇ
 بىكەن ، مەبەستىشى یارىدەدەرەكان بوو چونكە ئەوان زوربەى خەلكەكە
 بوونو لەكاتى خۇیا لە (عقبە) پەیمانان دابوویە كە بیچارىزن وە كومالو
 منالیان ولە پەیمانەكەدا ئەوہى تیانەبوو كە لەدەرەوہى مەدینە جەنگى بۇ
 بىكەن . كاتى مەدینەى بەكان زانمان مەبەستى ئەوانە (سعدى كورمى معاذ)
 كەخواوہنى ئالاكەيان بوو لای كىردەوہ بەلای پىغەمبەرەوہ وتى : ئەى
 پىغەمبەرى خوا ئەلینى مەبەستت ئىمە یە ؟ فەرموى : بەلین . سعد وتى :
 ئىمە باوہرمان پى كىردویت و بەراستت دائە نىین وشایە تیمان داوہ كە ھەرچىت
 ھىتاوہ راستە ، وە لەسەر ئەوہ پەیمانان داویتى كە بیستىن و كوئى رايەلى
 بىكەین . ئەى پىغەمبەرى خوا بېرۇ بۇ ھەر كوئى ئەرۆیت ئىمەت لەكەلین .
 بەوخوایەى تۆى كىردوہ بە پىغەمبەر ئەكەر بمان ئىرىتە ناو ئەو دەریا بەوہو
 خۇت بخەیتە ناو بەوہ لەكەلتا خۇتە خەینە ناو بەوہو یەك كەسمان لى دوا
 ناكەوئى ، وە ئىمە پىمان ناخۇش نىە ئەكەر سبەینى بمانكە یە نیتە دوژمن
 ئىمە زۆر بەئارامین لەكاتى جەنگا و راستىن لەكاتى بە یەك كەشتنا ،
 ھىوامان بەخوا وا بە كەلە ئىمەوہ شتى وات پىشان بسدا چاوتى پىن رۇشن
 پىتەوہ ، ئىنچا فەرموى : « دەبا بېرۇین لەسەر بەرەكەتى خوا »

لەوانە بو سعد لەوتارەكەى نەبىتەوہ پىغەمبەر روى كەش بووہو و

نیشانه‌ی شادی لیوه نه‌بینرا و فهرمووی : برژن ، مژده‌تان لئ‌بی خوا
 به‌آینی داومن به‌یه‌کئی له‌ودوانه . به‌خوا نه‌لئیی چاوم واله‌شوینی که‌وتنی
 قوره‌یشه‌کانه‌وه . به‌م فهرمووده‌یه خه‌لکه‌که لئ‌یان روون بوو تووشی
 جه‌نگ نه‌بن و کاروانیان ده‌س ناکه‌وی ، به‌لام سه‌رکه‌وتوو نه‌بن ، به‌خیرایی
 هه‌لسان و که‌تنه‌رئ وه له‌وکانه‌وه پیغه‌مبه‌ر ئالای هه‌لکرد : ئالایه‌کی
 دایه‌ده‌س (مصعب) ی‌کوری (عمیر) وه دونالای ره‌ش به‌کیکیان
 بۆ (علی) و نه‌وی‌تریان بۆ (سعدی) کوری (معاذ) وه‌چه‌گیان‌خسته
 ده‌ر هه‌تا. نزیکیی به‌در (۱) بونه‌وه ، له‌ویدا خۆی به‌سواری وشتره‌که‌ی
 رۆیی هه‌تا که‌یشه‌ پی‌اوینکی هه‌رب که‌وته پرس‌یاری قوره‌یش و محمد و
 یاره‌کانی لئ‌ی ، وه‌بۆی ده‌رکه‌وت که‌ کاروانی قوره‌یش نزیک بۆته‌وه .
 خیراهاته‌وه ناو هاوه‌له‌کانی (علی) کوری (ابی‌طالب) و (زبیر) ی‌کوری
 (عوام) و (سعد) کوری (ابی‌وقاص) ی له‌که‌ل چه‌ند که‌ستیکا
 نارد بۆ سه‌ر ئاوی به‌در هه‌تا هه‌والی بۆ بزانی ، زۆری پئ‌نه‌چوو هاته‌وه
 و دووزه‌لامیان هه‌تا بوو ، له‌وکاته‌دا پیغه‌مبه‌ر نوێژی نه‌کرد ، لئ‌یان پرس‌ین
 ئیوه‌چین ؟ وتیان : به‌نده‌ی قوره‌یشین و ئاوکیشن ، لئ‌یان دان وتیان :
 ئاوکیشی (ابوسفیان) ین ئنجا لئ‌یان که‌پان پیغه‌مبه‌ر له‌ نوێژه‌که‌ی
 بوه‌وه و فهرمووی : که‌پاستیان نه‌کرد لئ‌تان‌دان و که‌ درۆیان نه‌کرد
 لئ‌یان که‌پان . راست نه‌که‌ن ئاوکیشی قوره‌یشه‌کاتن . ئینجا که‌وته
 پرس‌یارکردن لئ‌یان : قوره‌یشه‌کان وان له‌کوئ ؟ وتیان : وان له‌ودیونه‌وه
 ته‌پۆلکه‌وه . فهرمووی : چه‌ندن ؟ وتیان : نازانین . فهرمووی : رۆژی

(۱) به‌در شوئ‌نیکه‌ له‌نیوان مه‌که‌و مه‌دینه‌دا و زیاتر له (۱۶۰) کم له

مه‌دینه‌وه دوره .

چەند وشتەر سەرئەبىر ؟ وتىيان دەيانۇ . زانى كە ژمارەيان لە (۹۰۰) تا ۱۰۰۰) كەسە وەبۇى دەر كەوت كەھەموو سەرۆك و كەورەكانى قورەيشى تىايە . فەرمووى بەھاو لەكانى : بزائن مە كە بەتەواوى جگەرى خۇى خستۆتە بەردەستيان . وەلەم كاتە دووكەس لەموسلمانەكان چ-وو بوون بۇ بەدر و لەتەپىكى نىكى ئاوە كەو وشتريان يىخ دابو وئاويان هەلكۆستبو لەم كاتەدا كوئيان لەدەنگى كەنپەزە كى ئەبى داواى قەرز ئەكا لە كەنپەزە كىكى ترو ئەوئش ئەلئى : بەيانى پا دووبەيانى كاروانە كە ئەكاتە ئىرە و منىش ئىشيان بۆتە كەم و قەرزە كەت ئەدەمەو . ئەوانئش كەھاتەوە ئەم هەوالەيان دا بەپىغەمبەر . بەلام (أبوسفیان) زۆرى پئى ناچئى كە لەپئش كاروانە كەو و خۇى دئت بۇھال و هەوال زانئىن كە ئەكاتە سەر ئاوە كە ئەيئى (مجد) ي كۆزى (عمرو) ي لئى بە پرسىيارى لئى ئەكا ، ئەوئش ئەلئى : كەسى وام نەدىو و دوو سوار نەبئ لای ئەوتەپە دابەزىن و هاتن ئاويان برد . أبوسفیان كورج چوو و شۆتە كەيان و سەيرى پشقىلى وشتەرەكانى كرد بئى ناوكى تىايە وئى : بەخوا ئەمە ئالفى مەدىنە بەزوانى محمد و موسلمانەكان ، بەخىرايى راى كردهو و بۇلاى كاروانە كە و رىكاكەى كۆزى و لەكوئزە رئى بەكەو و لەقەراغى دەريادا بەپەلە تئى پەران ، هەتا لەمەترسى دوورى خستەو و رزكارىان بو .

(أبوسفیان) كەزانى كاروانە كە رزكارى بوو و لەمەترسى دەرچوو ، بىرى كردهو و بۆچى جەنگ بكن ؟ ئەى باشتر وانىە بگەرئىنەو ؟ بەم بۆنە بەو و ناردى بۇلاى قورەيشەكان كەپئىيان بلىئى : ئيوە بۆتەو و هاتون كاروانە كە دەر بكن ، خۇواكاروان رزكارى بوو دەئيوئش بگەرئىنەو ، كۆمەلئىك لەقورەيشەكان هاتنە سەر راكەى أبوسفیان . بەلام أبوجەل كە

ئەمەى بىست نەۋەستاۋ ھاۋارى كىرد : بەخۇا ناگە پىتەۋە ھەتا ئەچىنە بەدرو لەۋىدا سىن پۇژ ئەمىنىنەۋە خۇراك دەرخواردى خەلك ئەدەين و وشتر سەر ئەپىن و ەرق. ئەخۇىنەۋە گەنپزەك سەماو پەقسىمان بۇبەكەن . ئەوكاتە ھەموو ەرب ايمان ئەترىن و باۋەپمان پىتەكەن .

بەدر يەككىك بوو لە شونى بازاركانى قورەيش لەكاتى ھەجدا تى ئەھاتن و چىكاي سەيرانىان بوو ، بەلاى (أبوجهل) ھو و ابوو كە كەپرانەۋەى قورەيش بەپى مانەۋە لەبەدراۋانەكە يەنى كەلە محمدو يارەكانى ترساۋن بەمە محمد دەسەلاتى زىادەكەۋ بانگەكەى بلاۋتەبىتەۋە ، بەلام ئەم شىۋەبەى ئەو دايناۋە ئەبىتە سىپىر بۇيان و خەلكى مەترىمان لى ئەكات خەلكى دوۋدل بوون كە بەكۆى ئەم واتەبەى (أبوجهل) بىكەن تاپىسان ئەلپن ترىسۆك ، يان بگەپىتەۋە خۇكارۋانە كەيان بەپى ۋەى دەرچو ، ئىتر چ شەپىك بىكپىن . لەترسى تانەۋتە شەرى (أبوجهل) و ھاۋكارەكانى كەس نەكەپرايەۋە بىچكە لە (بنى زھرە) كە ھاۋپەيمانى (أحنسى) كۆپى (شرىقى سەقى) بوون و كۆپرايەلى و لە ژىر فەرمىانى ئەۋا بوون ، (أحنسە) وتى : ئەى (بنى زھرە) خوا مالاكەتانى رزكار كىردو ھاۋەلەكەتان كە (مخرمى كۆپى (نوفل) ە لە ناۋ كارۋانەكەدا بوو دەرچو ، ئىۋەش بۇ رزكار كىردى ئەۋو مالاكەتان ھاتوون ، ئىتر ئىشتان چىبە بەپى كەلك و سوود ئەپۇن بۇ بەدر ، ھەقتان بەسەر قەسى ئەوكا پرايەۋە نەپى (مەبەس أبوجهل) بوو ، (بنى زھرە) بىبەكان كەپرانەۋە بۇ مەكە . . . قورەيشەكان شونى (أبوجهل) كەوتن و پۇىشتن تانزىكى بەدربوونەۋە ، ۋە لەۋدبوى بەدرەۋە بەلاى مەكەۋە لەپىشتى تەپۇلكەبەكى لەۋە ھەلىاندا و خۇيان لەمەكۇدا .

پتغهمبهره موسلماننه كان لهم ديوى به دره وه به لای مه دینه وه هه لایان دا بوو
 لها کینکی وشک و رفق و دوور له ناو بوو ، به یانی که هه لسان هه ندی تینوو
 هه ندی (نیحتیلام) یان بوو بوو خوی گه وره بارانیککی بۆ ناردن هه تا
 لافاو هه لساو شیوه که پر بوو له ناو . کۆمیان لئ دروست کرد بۆ نیویستیان و
 زهویه که ی نه رم کرده وه بۆ یان . له هه مان کاتا نهو بارانه بوو به بار بۆ
 کافره کان و جیکاکه یان بوو به قورولیته نه یان نه توانی هه نکاو هه ل بینه وه ،
 لورئان لیره دا نه فرموی : [. . . وَيُنزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ
 بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْسَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ]
 الأتقال ۱۱ له پاش نه مه موسلماننه كان کویزایانه وه هه تا چون له خواروی
 ناوی به دره وه به زین به جۆریک که ناوه که له قوره یشی کانه وه نریک تر بوو .
 لیره (حباب) ی کورپی (المنذر) ی مه دینه یی که شاره زای شوین و
 جیکاکه بوو هات و وتی : نه ی پتغهمبهری خوا نایا نه م شوینه به فه رمانی
 خوا تیا به زیویت یان راوجه نک و فیله ؟ فرموی : به لئ راوجه نک و فیله ،
 وتی : ده ی که وایه نه م شوینه باش نیه به فرموو با برۆین هه تا نه چینه سه ر
 ناوه که و نه که وینه ناوه ندی ناوه که و قوره یسه کان ، من نه زانم ناوه که
 زۆره و بیرو چه وزی خو مانی لئ پر نه که ین و نه وان به یئ ناو په کیان نه که وئ
 پتغهمبهر فرمووی راکهت زۆر جوانه ، فه رمانی دا چوونه سه ر ناوه که و
 چه وزیان لئ دروست کردو نه وی تریان دا پۆشی ، له پاش نه مه (سعد) ی
 کورپی (معاذ) وتی : نه ی پتغهمبهری خوا با که پر نکت له پشتی
 خو مانه وه بۆ دروست بکه ین و ولاخه کهت له لات بی و توله ویدابه ، نیه
 نه چین بۆ سه ر دوژمنه کان ، نه کهر خوا سه ری خسته ین و زال بووین به سه ر یانا
 نه وا ناوا تمان به دی هاتوو ، وه نه که ره و بارا بوو تو سواری ولاخه کهت

نه بېتو نه که پرته وه بۆلای خزمه موسلماننه کانمان ، چونکو نهی پیغه مبهري خوا موسلمانان و امان به چي هيشته وه که له نيمه زياتر تویان خوش نهوی و باشتر کوئی رایه لیت نه کهن و نامادهی غه زاو جه نکن ، وه نه کهر بیان زانیا به تو توشی جه نک نه بی که سیان به چي نه ته مان و وایان زانی ته نیا کاروانیکه ، وه به وانه خوا نه تپاریزی و سهرت نه خوا نه وان دلس-ؤزترین و جه نک و جیهادت بۆنه کهن « پیغه مبهر فهرمووی : خواکاری له وه باشتر مان بۆنه کات . نینجا که پره بچکوله به کیان بۆ دروست کرد له سهر ته په که و نهی پراوانی به سه رجیکای جه نکه که دا .

نه وشه وه موسلماننه کان به دلنیا بی خه وتن و دلایان پر بوو له متمانه و باوهر . پیغه مبهر (عمار) ی کوری (یاسر) و (عبدالله) ی کوری (مسعود) ی نارد بۆ ناو کافره کان و کهران به ده ورو به ریانان و هاتنه وه وتیان : زور پهریشان و ناره خه تن و به بارانه که زور زیانیا ن پین که یاندروه . وه له وشه وه دا خوا له خه واکافره کانی پیشاندان که کهم هیزو کهم ده سه لات بوون ، قوره ن نه فهرموئی : « اذیفشیکم النعاس أمنه منه . . .) وه نه فهرموئی « اذیریکم الله فی منامیک قلبلا وکو اراکم کثیراً لَفَشَلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فی الْأَمْرِ وَلَکِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلَیْکُمْ بِذَاتِ الصُّدُورِ وَادْخِرْ بِکُمْ وَهُمْ أَعْیُنِکُمْ قَلْبِلَا وَیَمْلَلْکُمْ فی أَعْیُنِهِمْ لَیَقْضِیَ اللَّهُ أُمْرًا کَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ) کوه قوره یشه کان ناردیان بۆ ناو موسلماننه کان تا هه وایان بزائن که کهرانه وه وتیان : ده وری سنی سه د که سنی نه بن هیچ پیشه نکو که مینیا ن نه ، به لام سوپایه کن پال و پشتیان نه بیجکه له شمشیر و تیره کانیا ن ، به خوا که سیان نامری تا چه نذپیاوی له پیش خویه وه نه کوژی ، له به یانیا قوره یشه کان خویان نوار . پیغه مبهر چاوی پیا ن که وت و فهرمووی : خوایه نه وه قوره یشه هاتوون

به هموو هیزو هو او لووت بهرزی بهوه له کهل تۆدا نهجه نکتی و
 پینه مبهره کهت به درۆ نهخاتهوه ، خوايه نهو سه رکهوتنه ی به آیتت داومن ،
 خوايه له ناویان بهره ، وه که (عتبه) ی بیی سواری وشتر یکی سووره
 نهرومی : نه کهر خیریان تیای لای سواری وشتره سووره نه کهر به گوئی ی
 بکهن پرکار نه بن . وه له بهرتهوه ی همو پیاوه کانی قوره یش هاتبوون
 هه ندی له ژیره کانیان بیریان کرده وه : نه کهر نه مانه لهم چه نکه دا بشکین
 ئیتر قوره یش و مه که نرخو به هایان نامیتنی ، به لأم هر له و کاته دا
 له ترسی بی ئاپرووی (أبوجهل) نه یان توانی ده ری پرن ته نیا (عتبه) ی
 کوپی (ریهه) نه بی له ناویانا هه لساو وتی : « نهی جه ماهیری قوره یش
 به خوا به جه نکانن له کهل محمد و یاره کانیا نیوه هیچتان دهس ناکه وئی ،
 به خوا پیاو هه رکه سن بکوژی یا ناموزای یا خالوزای یا پیاو نیکی تیره که ی
 خزیه تی ، پیاوی چاک بن بکه پته وه واز له محمدو عه ره به کانی تر به یتن ،
 نه کهر له ناویان برد هووا به ئاواتی خۆتان که یون ، وه نه کهر بهو بارابوو
 نیوش تووشی زیان نابن » وه یه ته سه ر خوینی (عمری الحضرمی) من
 که هاوپه یمانیمی خوینه که ی نه دم « که نه م وتاره که نیشته (أبوجهل)
 له داخا ئاکری تیچوو ناردی بۆلای (عامر الحضرمی) : نه وه (عتبه) ی
 هاوپه یمانته نه یه وئی سوپا که بگپه رته وه که تۆهقی برا کهت که وتۆته به ردست
 هه لسه هاوار که به کوشتنی (عمر) ی برات « (عامر) هه لسا و
 هاواری کرد عه مری برام برۆ خوینی برا که م نه وئی . ئیتر هیچ لوان له
 جه نکه نه ماو جه نکه داگیرسا . لهم کاته (أسود) ی (عبدالأسد المخزومی)
 که پیاو نیکی شه رانی و خراپ بوو هه لساو سویندی خوارد : له
 حهوزه که یان ئاونه خواته وه نه ی روخیننی یان لهو ری یه دا نه بی بمری ، له ریزی

کافره کان هانه دهروه بۆ لای موسلمانان کان به په له (حمزه) ی کورپی
 (عبدالمطلب) بۆی کشا ، که به یهک که یشتن (حمزه) شمشیریکی
 لیداو قاچی په رانو به پشتا کهوت ، به لام ویستی به و پښ بهش به کاکولکن
 خۆبکه به نیتته حموزه که سوینده که ی نه خات ، (حمزه) که و نه سه ری و
 نه ی هینشت بگاته حموزه که گوشتی . بیکومان دیمه ن له مه پر ناسورت نرابن
 که پیاو به شمشیری دوژمن بکوژی و خوینه که ی به له میسکه به ستی و
 که سه کانیشی له ریزا وه ستابن و سه یری بکه ن .

هرکه (أسود) کهوت دهس به چن له سوپای کافره کان (عتبه) ی
 کورپی (ربیعه) له کهل (شیبه) ی براباو (ولید) ی کولپا هاتنه
 دهرهوه بۆ مهیدانی جهنگ و داوای هاوسه ریان کرد . وه له ریزی
 موسلمانان سن که سی مه دینه یی (عوف) و (معوز) ی کورپی (حارث)
 له کهل (عبدالله) ی کورپی (روحه) هاتن بۆ بهر نه نگاری یان و وتیان : ئیوه
 کین؟ وتیان : مه دینه یی ، وتیان : ئیشمان به ئیوه نیه . بانگیان کرد : نه ی
 حمد له که سه کانن خۆمان و هاوسه رمان بۆ بنیره . پیغه مبه ری خوا فهرموی :
 « هه لسه نه ی (عبیده) ی کورپی (حارث) ی کورپی (عبدالمطلب)
 هه لسه (حمزه) هه لسه (علی) .» ئهم سن پاله وانه راست بوونه وه و چون
 بزیان که لایان نزیك بوونه وه و زانیان نه وانن وتیان : زۆرباشه هاوشانی
 ته وان ، (عبیده) که له هه موویان پیر تر بوو بهر نه نگاری (عتبه) بوو
 حمزه ییش چوبۆ (شیبه) و علی په لامازی (ولید) ی دا ، ئهم دوو سوپایه
 سه یری ئهم شش پاله وانه نه که ن دوو دوو له یهک ته دهن و ده ستیان داوه ته
 به خه ی به کتری و دیمه نینکی سامناکی دروست کرد ، (حمزه) نه ی هینشت
 نه وه نده ی پښ بچی (شیبه) ی گوشت ، وه (علی) ش (ولید) ی

گوشت ، به لّام (عبیده) و (عتبه) هردوو گیان به کتربان کۆله وار کردبوو، (حمزه) و (علی) گه رانهوه بـۆ لای (عبیده) و عتبه یان به تهواوی گوشت و (عبیده) یان هه لکرت و هینایانهوه بۆلای پیغه مبهەر ، به لّام برینه که ی واکاری گه ربوو مۆخی قاچی نه هاته ده ره وه ، له ناو که پره که ی پیغه مبهرا پالیان دایه وه و پیغه مبهەر قاچی پیروزی بۆراکتشاو سه ری کرده سه ری و کهوته دل دانه وه ی و مژده ی شه هیدی دایه و پایه ی بهرز له به هه شتاو ئینجا گیانی به خاک سپارد ، خوالی ی رازی بی ، وه بوو به یه که م شه هیدی جهنگ . هه رکه کافره کان نه م روداوه ناله باره یان دی چاویان په ری به تهوقی سه ریان و یه که سه ر به جار ی په لاماریان داو له که ل سوپای موسلمانانه کانا تیک پڑان . نه مه یش له به یانی پوژی (جمعه) (۱۷) ی مانگی په مه زان بوو له سالی دووه می کۆچی دا .

پیش تیکر پڑانی هردوو سوپا پیغه مبهری خوا (د . خ) سوپا که ی رینک خست و کهوته ناو-ژۆگاری کـردن و به لـینی گه وه ره ی دانـی به ره زامه ندی خوا و به هشتی به رین و فه رموی : « به و که سه قسه م گیانی منی به ده سته هه رکه سنی نه مرۆ له که ل نه مه انه دا بجهنگی و بکوژری و پشت هه ل نه کا خوی گه وه نه یخاته به هه شته وه و فه رموی « ئیوه په لامار مه دن هه تا هه لمه تان نه ده نین وه هه ر که لیتان کۆبونه وه به تیر دوریان بخه نه وه . وه شمشیتر هه لمه کیشن هه تا نه یه نه سه ره تان » . وه زۆر نایهت و فه رموده ی بۆ خویندن و داوای نارام و خۆگرتنی لئـ کردن و مژده ی گه وه ره ی دانـی .

پیغه مبهەر سهیری زۆری قوره ی شه کان و که می موسلمانانه کانی کـرد

زور ناپرهت بوو ، پرووی لاشه ی کرده که عبو پرووی دلی کرده خواو
 دهستی بهرز کرده بوئاسمان و که و ته پارانه و ده داوای به لینی له خوا نه کرد
 و فهرمووی : (خوابه نهو په یمان و به لینه ی پیت داووم ، خوابه نه که ر نه م
 کومه له له ناو بچن نیتر تو ناپرستریت) هرهاوارو نرای نه کرد عه با که ی
 له شان که و ته خواره ووه . ابوبکر عه با که ی خسته ووه سهرشانی و وتی : نه ی
 پیغه مبهری خوا به سه نیتر نزا ، به خوا خوا کسیرای نه کاو به لینه که ی
 نه باته سهر . به م پنی به مایه ووه هه تا وه نه وزینکی داو یارمه تی خوی بیسی
 راستبو ووه به دلشادی و فهرمووی : ابوبکر مژده بین یارمه تی خوا هات ،
 نه ووه (جبرئیل) . چله وی نه سپه که ی گرتو ووه که یشته به ره ووه توژی
 له سه ره ووه بهرز بوئنه ووه . وه خوی که و ره فریشته ی نارد بو یارمه تی و دل
 قایم کردن و مژده پنی دانیان ، وه پیغه مبهری مشتق لم و چوی هه لکرت و
 کردی به سهر کافره کاناو فهرمووی : (شاهدت الوجوه) واته نه و روانه
 ره شو ریسوا بوون . موسلمانان کان که و ته لیدان به هر چوارلادا و هموو
 خویان له بیر چوو ووه هر (أحد أحد) و (الله اکبر) بوو ، توژی بهری
 ناسمانی گرتبو و کردبووی به تاریکه شو بریسکه ی شمشیری موسلمانان کان
 بوو بوو به ره عدو بهرق و نه و ناوه ی روشن کردبو ووه ، نه و نه نه زم و دلیان
 پته ووه دامه زرا و بوو نه ت و ت شیره تیر کاریان لئناکا ، وه جار بوچار
 پیغه مبهری دلی قایم تر نه کردن و نه ی فهرموو : په لاماریان بدنه بیان کوژن
 بیان کرن . . .

(ابن اسحاق) نه لئ پیغه مبهری خوا فهرمووی به یاره کانی له پیش
 جهنگه که دا : من نه زانم چهنه پیاوئی له بنی هاشمو تیره کانی تر هاتوون
 به لام نایانه وی چه نکمان له که لا بکه نو به زور هیتا و نیان ، هر که سنی پنیان

گه یشت نه یان کسوژی . هه رکهس گه یشت به بهنی هاشمی نهی کسوژی ،
 هه رکهس گه یشت به (ابوالجتری) نهی کسوژی ، هه رکهس گه یشت به
 (عباسی) کوپی (عبدالمطلب) نهی کسوژی .

موسلمانه کان هه له مهت و هیزو په لامار دانیان تا نه هات پتر نه بوو چونکو
 باوه پی ناودل چاودیزو هاندهریان بوو ، به لام هیزی کافره کان به ره و کزی
 و پروخانن نه چوو ، چونکو شهیتان هاندهریان بوو ، خو که هیزی خوا دهر
 کهوت شهیتان نه کشیته دواوه ، وه قورئان نه فه رموی : « وَرَبِّكَ لَهْمُ الشَّيْطَانِ
 اَعْمَالِهِمْ وَقَالَ لَأُغَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ . . . فَلَمَّا تَرَأَتِ الْفِتْنَانَ نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ .
 وَقَالَ إِنِّي بِرِئْسِكُمْ إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ » (۱)

(بلال) ی حه به شی (امیه) ی کوپی (خلف) و کوره که ی بیی ،
 نه و امیه به ی که زور نازاری دابوو له مه که دا ، بیی واهه ندی له موسلمانه کان
 (عبدالرحمن کوپی عوف) نه وانه یان به دیل کرتوون . بلال هاواری کرد
 نه وه (امیه) یه سه رک کرده ی خوا نه ناسه کانه . دهر نه چم نه که ره بیلم
 دهر چی ، عبدالرحمن نه لئ : وتم : دیلی منن ، وتی دهر نه چم نه که ره دهر چی
 نه لئ وتم : کوپی ره شه که دیلی منن . هاواری کرد : کوره نه وه امیه وه
 سه رک کرده ی کوفره ، دهره یان داین به حال خویشم دهر چوم ، هه ردو کیان
 کوشتن ومن قاچم بریندار بوو ، عبدالرحمن نه لئ : کاتی نه هاتین و هیشتا
 بلال پیی نه زانی بوین (امیه) وتی : پیم بلئ نه وه کنی یه که وازری که ی
 له حاسقی سنکی نه لئ ی تووکی وشتر مرغی پیوه یه ؟ وتم : نه وه (حمزه) ی
 کوپی (عبدالمطلب) . . . وتی : هه رچی پیمان کرا نه وه پیی کردین .
 موسلمانه کان که و ته کوشتی پی اوه ناوداره کانی قوره یش (أبو جهل)
 که زانی پرو به شکستن ویستی خوی پسینیته وه و نه په لئ بشکین هاواری

(۳۰۳)

اربنهی پتویه « عبدالله کوری مسعود ته‌لن : رویتتم که نه‌بینم به‌حال
 کیانی تیاماوه . چوم قاچم خسته سهر ملی ، جازیک لامه‌که خراب
 لازاری دابووم نه‌وم . له‌بیربوو وتم : ها دوژمنی خوا باش بوو خواخرایی
 بوکردی ، وتی بوجی خراپی بوکزدوم ؟ تایا پیماوی لغمن که‌وره‌ترسان
 کوشتوه ؟ تو پیم‌بان : کن زالو سهرکه‌وتووو ته‌لن : وتم خواو پیغه‌مبهری
 خوا . پاشان وتی : چوینته شویتکی بهرز تو نه‌وسا شوا تو‌لکه‌ی نیمه
 نه‌بووی ؟ ته‌لن : نیتجا سهریم‌بری و بردم بو به‌رده‌می پیغه‌مبهری وتم :
 نه‌ی پیغه‌مبهری خوا نه‌مه سهری دوژمنی خوا (ابو‌جهل) . نه‌ویش
 سوپاسی خواهی کردو فهرمووی : « اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ » . وه‌به‌فهرماتی
 خوا کافره‌کان شکان و شیرزه‌بوون نه‌وه‌ی کوژرا کوژرا ته‌وی به‌ذیل‌گیرا
 کیرا و نه‌وی‌تری رای‌کرد و هه‌موو مالو سامانیان به‌جی‌هیش و
 موسلمانه‌کان که‌وتنه‌ سزبان فراندنیان .

له‌ کافره‌کانی مه‌که‌ حه‌فتایان لن کوژرا ، له‌وانه (عتبه و شیبه‌ی
 کوری ربیعه ، ولیدی کوری عتبه ، ابو‌بختری کوری هشام که‌یه‌کن له
 موسلمانه‌کانی پن‌که‌یی و پس‌ی وت : پیغه‌مبهر فهرمویه‌تی نه‌تکوژین ،
 وه‌ره‌با‌بته‌م‌بو‌لای ، به‌لام به‌کوئی‌نه‌کردو په‌لاماری‌دایه‌ بیکوژی به‌ناچاری
 موسلمانه‌که‌ کوشتی ، وه (جراح) ی باوکی (ابو‌عبیده) په‌لاماری
 (ابو‌عبیده) ی دا بیکوژی به‌لام (ابو‌عبیده) خۆی لن‌لاداو ناموژکاری
 کرد که موسلمان بن . به‌لام بن‌سودبوو په‌لامازی‌دایه‌و نینجا (ابو‌عبیده)
 کوشتی ، وه (امیه) کوری (خلف) و علی کوری و حنظله‌ی کوری
 ابو‌سفیان و ابو‌جهل و نوفلی کوری خوینلته پیغه‌مبهر فهرمووی : « کن
 نه‌زانی نوفل چی‌به‌سهرهات ؟ علی وتی : من کوشتم پیغه‌مبهر فهرمووی :

سو پاس بۇ ئەو خويابى پارانەره كەي گيرا كىردم .

لە موسلمانەكان (۱۴) شەھىدكران ، ئەمانە بوون بە پۇستەي بە كەم
لە شەھىدانى رىنگاى خوا كىسانىان بە خوا سپارد بۇ بە ھەشتى بەرىن
(رەزاي خوا يان لى بىن) . شەشيان لە كۆچەرى و ھەشتيان لە يارىدەدەران
لە ھەشتە شەشيان لە خەزرەج و دوانيان لە ئەوس بوون .

وہ لە كاتى شكاندنو و راكردنى قورەيشە كانا ھەندى لە موسلمانەكان
كەوتنە سەريان و فرانىيان پ ھەندى ترىان لەسەر فەرمانى پىغەمبەر كەوتنە
كۆكردنەوى مال و تالانە كەي پىيان بە جىن ھىلابون ، و ھەندى ترىش لە
لە سپىرابون و پارىزكارى يان ئەكردن . . . ئىنجسا پىغەمبەرى خوا
(د . خ) - وە كو خۆى لە كەل كۆژراوانا ھەمو جارىك فەرمانى دا ئەو
ھەمو كۆژراوانە يان كۆكردەو ھەستىانە چالىكەو ، لە بەر رىزكرتن لە
ئادەمىزاد باھەر باوہ رىكى بىن ، كاتى كە (عتبە) يان ھىناو ھەستىانە ناو
چالەكەو پىغەمبەر سەبرى (أبو حذيفه) ى كورپى عتبەى كىردو فەرمووى :
ھا أبو حذيفه ئەلى بى بۇ باوكت شتى لە دلتايە ؟ أبو حذيفه وتى : نە بە خوا
ئەي پىغەمبەرى خوا بەلام من راي پەسەندو ژىرى و چاكەم لە باو كمانەدى
و ھىوام وابو كە ئەوانە رايكىشن بۇ ئىسلامەتى ، كە ئىستە بىنېم وابو
پى بە مرد خەفەتى پى ئەخۆم ، پىغەمبەر دوعاى خىرى بۇ كىرد . كە ھەمويان
خستنە چالەكەو پىغەمبەر ھاتە كوئى قەراغى چالەكەو فەرمووى : ئەي
خەلكى چالەكە ، ئەي عتبەى كورپى رىبىعە . . . ھەروەھا بەم پى بە
ناوى خۆيان و باوكيانەو ھەمويانى بانك كىرد : ئىمە ئەو بە ئىنەي خواى
خۆمان دا بونى بە راستى دەستمان كەوت ، ئايانئو ھەستى بە ئىنى خواى خۆتان
بە راستى دەس كەوت ؟ ئايان پىتان خۆش ئەبوو ئەكەر كۆئى رايەلى خواو

پيغمبهرتان بگردايه ؟ موسلمانان کان و تيان : نايان نهي پيغمبهرى خوا بانگى
 نهولاشه بۆكهن كردوانه نه كه يبت ؟ فهرمووى : نيوه لهوان باشتر كويتان
 لاي نيه ، به لام ناتوانن وه لام بده نه وه . وه دواى جهنگه كه سئ پره ژ له بدره
 مانه وه بۆ كۆ كردنه وهى تالان و ناشتنى شه هيدنه كان و كۆر كردنى كافره
 كوژراوه كانو پشوو دانيك .

مژده دان به مه دينه

به بۆ نهى نهم سهر كه و تنه وه و پيش كه پرانه ويان بۆ مه دينه پيغمبهرى
 خوا مژده بچيرى نارد وه بۆ مه دينه و مژدهى سهر كه و تنه
 نـاـواـزه كه يان دابه مه دينه بى به كان اسامهى كورپى زيد نه لى : ههوالى
 نهم سهر كه و تنه مان پى كه بى كاتى كه خهريك بووين خاتو (رقيه) ي
 كچى پيغمبهرمان نه سپهردهى خاك نه كرد . له كاتى رۆيشتنى پيغمبهره
 موسلمانان كان دا خاتورقيه نه خۆش بوو ، پيغمبهر (عثمان) ي كورپى (عفان) ي
 به ديار به وه به چى هيشت كه ميردى بوو تا ئاكاي لى بى و داو و ده رمانى
 بداتى ، وه لهو رۆژهى ههوالى سهر كه و تنه دا كۆچى دواى كرد بوو
 نه مان ناشت وه پيغمبهر به شى له تالان بۆ عثمان دانـاـو فهرمووى :
 هاوبه شه له پاداشيشا چونكو به فهرمانى پيغمبهر دانيشت بوو .

به ش كردنى تالانه كه :

دوا به دواى مژده به ره كان پيغمبهره و ياره كانى كه و تنه رى و كه پرانه وه
 بۆ مه دينه ديله كانيان له كه لا بوو و ده سكه وته كانيش له ژير چاوديرى
 (عبدالله) ي كورپى (كعب) دا بوو ، تا كه يشتنه نه نكه به را بى
 (سفراء) له ويدا پيغمبهر كه وته دابه ش كردنى تالانه كه ، ههر له به يانى

خوايه واى لى بكا ، پيغهمبەرىش - بە پىنى فەرمانى خوا - وه گسوو يەك
 دا به شى كرد به سەريانا ، پياده له كەل پياده سوار له كەل سوارا ، وه
 له وانەيش كه شهيد كرابوون به شه كەيان دا به كسو و كاريان ، وه هەندى
 له وانەيش هاو به شىيان نه كردبوو پيغهمبەر فەرمانى تايبه تى دا بوو به سەريانا
 به بۆنهى نهوچه نكهوه به شيان درايه .

داوى ئەم دا به ش كردنه به ناوى خواوه كه وتنه پى و به خو شى و سەر
 به رزى يه وه كه يشتموه شارى مەدينه و موسلمانەكان پىيان شاد بوونه وه ،
 وه له خو شى يا دەنگى (الله اكبر) له هه موو ماله موسلمانى كه وه به رزى بووه وه .
 به لام ناموسلمانەكان زور خەمبارو نارهحت بوون هه تا يەكتى له سه رۆكى
 جهوله كه كان ئەى وت : مادەم نهوجواميرانه نهوپياوه كه ورا نه نهوپاشايانەى
 هەرب تووشى كارەساتى واها تن ئيتى ژىرى زهوى و ناو خاك با شتره بۆ پياو .

دبيله كانى به در

داوى كه پرانهوى موسلمانەكان و دبيله كان بۆ شارى مەكه پيغهمبەرى خوا
 (د . خ) دا به شى كردن به سەر موسلمانەكان و فەرمانى دا كه به شتوه يەكى
 شيرين و ريزه وه له كه لايانا بچوليتنه وه ، وه كه وته بىر كردنه وه كه چىيان له
 كه لا بكات : بيان كوژى و موسلمانان له خراپەيان رزكار بكاو چاوشكيتى
 تيره و هۆزه كانيان پى بكاو تۆلهى كارەساتەكانى مەكه يان لى بكاتنه وه ، يا به
 تۆله (فديە) لى سەندنيان به رە لايان بكا ، به لكو دليان نەرم بى و ببيتە
 هۆى نهوى ئيسلام لای ئەوان و لای خەلكى تيريش شيرين بى و له نه نجاما
 ببنه موسلمان و خوا پەرسى ؟

لەم رووهوه راوئێژىكى به رى لاوى كرد به ياره كانى و داوى دەنگ دان و
 راده رى لى كردن . أبوبكر فەرموى : ئەى پيغهمبەرى خوا ئەمانه

گهسو کاری خۆتنو دووره کانیان نزیك و خزمن ، تۆمنهت باریان بکه
خوای گهوره منهنی گهوره نهکا بهسهرتا ، یان تۆله یان لئی بکوره به لکو
له پاشان بیتنه سهر پئی راست و له ناگری دۆزهخ پرکازیان بپن ، وه نهو
تۆله بهیش هیزو توانایی له موسلمانانا پهیا نهکات .

پیتغه مبهزی خوا (د . خ) بپنهنگ بوو ابوبکریش له ووتاره کهی بۆوهوه
ودانیشت نه بچار پیتغه مبهز فهرمووی : نهی کوری خطاب تۆرات چییه ؟
عمر ههلساو وتی : نهی پیتغه مبهزی خوا نهوانه دوزمنی خوای گهوره ن ..
تۆیان به درۆزن داناو نازارو چه ره سه ری یان دایت و ده ریان کوردی و
له کهلتا جه نکان بۆ کوشتن و له ناو بردنی خۆت و موسلمانان کان ، من رام وایه
فهرمان بدهی بیان کوژین ، نه و کاته بۆ هه موو کهس دهر نه کهوی که شیمه
له کهل کوفرا نه رمی و سۆزمان تیا نیه و کافره کان لیتمان نه ترسن . به لآم
زور به یان له سه ر راکهی ابوبکر بوون ولایه نگیری نه رمی و بهزه یی تان
نه کرد .

یه کئی له دیله کان که ناوی (ابوعزه) ی (عمری) کوری (عبدالله) ی
(جمعی) بوو شاعیر و هۆنر بوو نه م کاتهی به هه ل زانی هات و داوای پرکار
کردنی کردو وتی : پیتنج کچم هه یه و کهس نیه به ختیویان بکا ، نهی
محمد بپه خشه پنیان و په یمانت نه ده منی تیر نه یه مه وه جه نک له کهلتا ناو
کهستان لئ هه ل نه نیم و لیتمان نه دووم . پیتغه مبهز (د . خ) بهزه یی پیا
هاته وه و به خۆرای به ره لآی کرد . وه تاته دیلی بوو که به پنی تۆله به ره لآ
کرا . به لآم زوری پنی نه چو په یمانه کهی شکانو له سالی دوا ییدا به شداری
کرد له جه نکئی (احدا) و به دیل کیراو کوژرا .

وه له نه نجامی راویژه که دا رای (ابوبکر) سه ر کهوت به سه ر رای

(عمر) دا كه به تۆله لىن سەندىن بەرەلایان بىكەن ، چونكە راي زياتر بوو
داى پىنغەمبەرىش لەكەل ئەو دەدا بوو ، وە ئەو وەيش بوو پارسەنگو پراكەى
ئەبو بە كرى قورستر كرد .

كانق قورەيشەكان كەپرانەره مەكەو زانىيان چى كوژراو و چى بەدىل
گىراو كەتە شىنو زارى و چەمەر گىران ، ژنانيان قۇيان و لاولۇى خۇيان
ئەپرى ، تەنيا (ھىند) ى كچى (عتبە) نەبىن كەژنى (أبوسفیان) بوو ژنان
چوونە لای ووتيان : ئەلئى تۇناكرىت و چەمەر ناكئېرى بۇباوك و براومام و
كەسەكانت ؟ وتى : من بكرىم و محمدو يارەكانى پىم خۇش بن ؟ نەبەخوا
كارى وا ناكەم تاھەقى خۇمىيان لىن نەسىتم ، وەھەتا لەكەلىانا نەجەنكەم و
بەچاوى خۇم خۇم و خۇشە وىستىيان بەكوژراوى نەبىنم وە بەوپىنە ماپەو
و نزیكى أبوسفیان نەكەوتەو ، أبوسفیانىش سوتىندى خوارد كە ناو
نەكەوئى لەلەشى تالەكەل محمدنا نەجەنگى .

وە أبوسفیان سەرۇكەكانى قورەيشى كۆگردەو ، گریانو شیوہنىيان ھەلكرت
با محمد و يارەكانى پىنسان خۇش نەبن ، وەپرىارىيان دا نەپۇن بەدەم
دىلەكانەو باتۆلەكەيان لەسەر گران نەكەن .

كە ھەوالى سەرکەوتن و زال بوونى پىنغەمبەرى خوا - درودى لەسەربىن -
كەيشتە حەبەشە نەجاشى زۆرى پىنخۇشبوو سوژدەى سوپاسى بۇ خوا برد ،
دوايى ناردى بەشوینى جەغفەرو موسلمانەكانى ترا كە لە حەبەشەدا بوون و
بەدریژى ھەوالەكەى بۇگىرانەو ، ھەتا يەكە يەكە كوژراوو دىلەكانى بۇ
بۇ باس كردن . وە لە دواى ئەم سەرکەوتنە موسلمانەكان لە حەبەشەو
ھاتن بۇ مەدینە .

هبله كان و تۆله سه نندن

هرچه نند قوره يشه كان بر ياريان دا كه نه چن به سه رده مي دي له كان يانه وه ، به لام ته مه سه ري نه كرت و هر كه زاني يان پيغهمبهر به توله دان به دي له كان به ره لانه كا (مطلبى) كورى (ابي و ديهه) ي (سه همى) كه باوكى به دي ل كير ابو و به دزيه وه چوبؤ مه دينه و چوار هزار دره مي دا له تۆله باوكيا و هيتايه وه . حواي نه و قوره يشه كان تۆله يان نازد بؤ دي له كان يان و تۆله ي هه ريه كئ چوار هزار دره هم بوو .

مايه وه نه وانه ي هه ژارو كه مدهس بوون و نه يان بوو تۆله بدهن به لام خوئنده وار بوون پيغهمبهر فرمويى : هه ريه كه تان ده منال له به چكه موسلماننه كان فيري خوئنده وه يان بكن كه بخوئنه وه و بنووسن ئيتر به ره لاتان نه كه م . ته مه نمونه يه كي راده ي هه ول دان و ناره زوى زانيارى و زانستى پيغهمبهرى خوامان پيشان نه دا ، واته هه ره لتيكى بؤ هه لكه وتبين كه سوودى موسلماننه كانى تيا بوو بئ به كارى هيتاوه .

نم كاره ساته كه وره يه و نه و جولانه وه شير يانه ي پيغهمبهر و موسلماننه كان بئ يان هه لسان نه بوايه پال پتوه نه ريكي كه وره بوايه بؤ موسلمان بوونى قوره يش يا بؤ به ستنى په يمانى ناشتى له كه ليانا . كه چى به پيچه وانه وه هه ميشه خه ريكي خؤ ناماده كردن بون بؤ نه وه ي نه و هه قه بستينه وه ۱۱۱ .

ره خنه له تۆله سه نندن :

پيغهمبهرى خوا له به ره لانه كردنى دي له كان بووه وه ، كه چى ئيره دا نايه تى قورئان هاته خواره وه و ره خنه يان لئ نه كرى و نه فرمويى : (ماكان لئبى ان يكون له أسرى حتى يشخن فى الأرض تر يدون عرض

الدنيا والله يريد الآخرة والله عزيز حكيم ولو لا كتاب من الله سبق لمسك
فيما أخذتم عذاب عظيم]

عمرن کورپی (شطاب) خوا اینی رازی بن - نه این « چوم بۆلای
پینغه مبهری خوا نه یینم له کهل ابوبکرا نه گریان وتم : نهی پینغه مبهری
خوا تیم بکه یه نه بزایم بۆچی نه گرین ؟ .. » نه رموی : بۆنه وه نه گرین
رای هاوه له کانت و ابوو به تۆله سه نندن دیله کان به ربه دین ، وه سزاتانم
پیشاندره به نزیکتر لهم درخته - مه بهس دره ختیکی نزیکیان بوو - وه
خوا نهو تایه نهی نارده خواره وه «

هه رای (بنی قینقاع) :

هه رای به در - وه کوزانرا - مه که یی به کانی که یاند به ناخوشتین
نه نجام ، وه مه که یی به مه وه نه وه ستانه وه به لکو که وتنه خو کۆ کردنه وه و
خۆ تاماده کردن بۆ سه ندنه وهی نه مه هه وه هه رکانی بۆ یان ری کوهوت .
وه هه وه هاتینی نه مه کاره ساته بۆ سه ربت په ربست و جووله که کانی مه دینه
که متر نه بوو له وی مه که یی به کان له سه ره تاوه نه یان ویست به دروی دا بنین
هه تا به دیار چاویانه وه تالان و دیله کان هاتنه مه دینه ، نه بچاره ترسی یان
لن نیشت و که وتنه چم و چار .. نه وه ته ره ژ به ره ژ موسلمانان به هه تر
نه بن و په ره نه سینن ، نهو کابرا بیکانه یه - مه بهس پینغه مبهری خۆ یه -
دوو سالی ته واو نه کردوه به را کردویی هه اتزوته نیره وه که چی خه ریکه
نه یی به یه که م کهس له ولاتا .

لهم کاته دا زور له بت په رسته کان له سه ره تامۆژکاری (عبدالله) ی
کورپی (ابی) چونه ناو تیسلامه وه ، واته به ناو بۆ یه ی تیسلامی یان
له خۆ یاندا به ناچاری و په سه زراری . وه کۆچهری و و بیابان نشینه کانی دهوری

مەدینە (الأعراب) گوی یان لە کوفرو و ئیسلامەتی و ئایین و بێ ئایینی یەو
 نەبوو تەنیا بە شوینی نان پەیاکردن وتالان کردنا ئە کەران و بەس ئەو نەندە
 هەبوو بە هۆی تالان و خراپکاری یانەو دایان لە کەل بت پەرستەکانی
 نیو دەوردا بوو بە سەرکەوتنی موسلمانەکان دلکران بون لە بەر ئەمە هاتن
 سوپایەکیان کۆکردەو و ئە کەران بۆ دەسکەوتنی هەلێک مەدینە ی تیار
 تالان بکەن . بەلام پێغەمبەری خوا - درودی لە سەر بێ - چوو بۆ یان و
 توونای کردن بێ ئوسنی تووشی نازاری یازیانیک بیت . ماوە تەو جۆله کە
 کە ماو پەیمان بوون لە کەل پێغەمبەرا (د . خ) موسلمانەکان هەمیشە
 ئەیان و پست ئەو پەیمانە بچینی تەو و هەتا هەتایە لە کەل جۆله کەدا لە نیو
 دەور کەدا بۆین ، بە لکو بە تەما بوون جۆله کە یارمەتی یان بەدر . لە بلاو
 کردنەوی باوەری (خوا بە یەک دانان) و لە گۆر کردنی بت پەرستی دا
 بەلام ئەم هیوانانە بە هیچ کەران ، خۆ جۆله کە هەر جۆله کە تە لە
 هەر کوئی بێ . . جۆله کە کان کەوتنە فرۆتیل لە ژێرەو - وە کو سروسشی
 خۆیانە وە زۆرشتی یان ئە کرد ئە کەر موسلمانەکان دەستیان بە پەیمانە کەو
 نە کرایە ئە بوایە جەنکیان هەل بگێرسانایە . بە تاییەتی دوای جەنکی بەدر
 کەوتنە نازاوە نانەو و پیلان کێران . . لە ژێرەو خەلکیان لە موسلمانەکان
 هەل ئەناو بە دزی یەو هۆنراوە یان لە دژیان ئەنارد بۆ مەکە وە بۆ ئەم
 لاوای ترو جۆرەها دەوری خراپیان ئە بینی . ئەمانەیش هیچیان لە پێغەمبەر
 کوم ئە بوون و موسلمانەکان یان ئەزانین . ئەم جۆرە شتانه موسلمانەکانی
 خستە مەترسی و بێ ئردنەو وە ، ئەم کاتەدا خوای کەورە ئەم ئایە تە ی
 بۆ ناردن : [وإما تخافن من قوم خيائة فانبذ إليهم على سواء إن الله
 لا يحب الخائنين] واتە ئە کەر لە خیانەت کردنی کۆمەلیکی ماو پەیمانان

ترسای ئەو پەیمانە کە یان وە کوخۆی بۆ فری بددرەو - واتە تێیان بگەیهنە
 کە پەیمانە کە لێردا کۆتایی پێهات - خوا خائینانی خۆش ناوی .
 پیغەمبەری خوا - درودی لەسەربێ - ناردی بەشوین سەرۆکەکانیاو
 هەندێ هات بەسەریاناو ترسانتی لە ئەنجامی هەل وەشانەووی پەیمانە کەو
 فەرمووی : پاداشی خراپە خراپە ئەبێ . کەچی لەو لاما وتیان : هاجەد
 بەو هەل مەخە لە تێ چەنگاویت لە کەل کە لێکا کە نازانن چەنگ چۆنە ،
 بەخوا لە کەل ئەمەدا بچەنگی تێ ئەگەیت کە ئەمەین پیاو .

کوشتمنی (أبوعفك و عصماء)

تاجەنگی بەدر ئەکرا بوو موسلمانەکان لە هاو نیشتمانی بە گانی مەدینە
 ئەترسان ، هەتادەسیان ئەکێراپەو لەوانەیش کە دەس درێژی یان ئەکردە
 سەر موسلمانەکان ، کە لە بەدر کەرانەو (سالمی کورپی عمیر) سویتندی
 خوارد کە (أبوعفك) بکوژی - أبوعفك یەکی بوو لە جوولە کە گانی
 (بنی عمر) ی کورپی (عوف) - لەسەر ئەووی هەلبەستی ناپەرەوای لە
 دژی پیغەمبەر و موسلمانەن ئەناردو بەم لاو لاداو قسە ی خراپی ئەوت و
 هانی کەسە گانی ئەدا کە هەلسن لە دژی موسلمانەکان . . شەویک سالم
 چوو بۆ بیی و الەناو مالە کە یا نووستوو ئەویش شەشپەرە کە ی خستە سەر
 جەرگی و کوشتی ، وە لە لایەکی ترەو (عصماء) ی کچی (مروان)
 کە لە (بنی أمیه) ی کورپی زیدبوو کالتە ی بە موسلمانەکان ئەکرد و
 نازاری پیغەمبەری ئەداو خەڵکی لێ هەل ئەناو بە هیچ جوژی وازی
 ئەئەهینا ، شەوی (عمیر) ی کورپی (عوف) چوو بۆ بۆ مالەو ئەبینن
 کۆمەلێ لە دەوری نووستوون و ئەویش خەریکە شیر ئەدا بە منالە کە ی ، و
 خەوی لێ کەوتوو ، (عمیر) ئەختن چاوی کزبوو دەس ئەکوتن و

ئەي دۆزىتتەۋە و منالەكەي لى دور ئەخاتەرە و شەشپىرى ئەكا بە سىنگيا
 لەپشتىتەۋە دەرتەچن پاشان دىتە خزمەتى پىنخەمبەرە ھەۋالەكەي ئەداتى ،
 كە ئەكەپتەۋە ئەيىنى كۆرەكانى لەكەل كۆمەلىكا ئەسپەردەي ئەكەن ،
 لەكەل ئەي بىئىن دىن بەرەۋە روى و ئەلىن : (عمير) تۆكۈشتت ؟ ئەلىن :
 بەلىن ، چىتان لە دەست دىت بىكەن بەۋخوایەي كىيانى منى بەدەستتە
 ھەركامىكتان ۋە كو ئەۋ بچوۋلىنەۋە ۋە كوئەۋى لى ئەكەم ھەتتا ھەمووتان
 ئە كوژم يالەۋپىناۋدا ئەرۆم . ۋە ئەم كارە بوۋبەھۆي دەركەۋتتى ئىسلامەتى
 لەناۋ تىرەپى (بنى ختمە) دا ، چونكە مىردەكەي عصمانە يەكەن بوۋ لەۋ
 تىرەپە و مۇسلمانەكانى خستە روۋ ئەۋانىش چۈنە پال يەك .

داگىرسانلىنى جەنگ

روودانى ئەۋكارەسانانە ترسو بىمى جۈۋلەكەي زۇر كىرد وئىتركەس
 ئەمىن نەبوۋن ، كەچى لەكەل ئەۋەيشا ھەر ۋازىيان لەكارو ۋتەي خىراپ
 نەئەھىتا ، رۆژى ژىتىكى مۇسلمان لەكۆمەلى يارىدە دەركان چۈە بازارى
 (بنى قىنقاع) پارچەپەك خىشلى پىن بوۋ بى فرۇشىن ، لەلای زەرەنگەرئى
 دانىشت ، جۈۋالەكەكان لى كۆبۈنەۋەۋە ئەيان وىست روۋى خۆى دەرخا
 بۆيان ، بەلام ژنەكە كۆپى نەدانىن ، يەكەن لەجۈۋلەكەكان نەي ھىشت
 ژنەكە پىن بزانن لەدواۋە جىلەكانى بەستەۋە بەشتىكەۋە كاتن ژنەكەھەلسا
 لاشەي دەركەۋت و دانىشتۋان دەستيان كىرد بەقائاي پىنكەنەين ، ژنەيش
 ھاۋارى كىرد مۇسلمانن ئاكاى لى بوۋ ھەلمەتى بىرد جۈۋە زەرەنگەرەكەي
 كوشت ، جۈۋلەكەكانىش دەۋرى مۇسلمانەكەيان داۋ كوشتيان ، كەسو
 كارى مۇسلمانەكە ھاۋارىيان كىرد مۇسلمانان كۆبۈنەۋەۋە جەنگ لەنۆۋانى
 مۇسلمانان و جۈۋلەكەي (بنى قىنقاع) دا داگىرسان ئەمەيش رىكەۋتتى

اووه راستی مانگی شه‌شهلانی سالی دووه‌می کۆچی بوو . موسلمانان کان
 چوونه سهر ختیلی (بنی قینقاع) و بۆماوه‌ی پانزه رۆژ ئابلسوقه‌یان دان ،
 لهم چه‌نکه‌دا ئالاً به‌دهس (حمزه) ی کوری (عبدالطلب) هوه بوو ،
 وه (ابولبابه) ی یاریده‌دهر به‌سهر مه‌دینه‌وه به‌جی هیلسرا . موسلمانان
 له‌یان هیشته له‌وماوه‌یه‌دا کهس له‌جووله‌که بیته ده‌روه یا هیچیان بۆ بچی
 هه‌تا ناچار بوون رازی بن به‌فرمانی خواو پیغه‌مبه‌ری خوا وچی یان لئ
 بکه‌ن رازی بنو به‌مل که‌چی هاتنه ده‌روه ، وه پیغه‌مبه‌ریش (د . خ) له
 سهر راویژی موسلمانان که‌وره‌کان بریاری کوشتی پیاوه‌کانیانی دا . له‌پیش
 چه‌نکه‌که‌دا (عباده) ی کوری (صامت) که‌له‌که‌وره‌کانی خهرزه‌ج وه
 هاوپه‌یمانی (بنی قینقاع) بوو - له‌په‌یمانان ده‌رچوو بوو له‌سهر به‌دخوویی
 یان به‌لام (عبدالله) ی کوری (ابي) که‌یه‌کتی تریوو له‌خهرزه‌جی ههر
 هاوپه‌یمانی جووله‌که‌کان بوو ، که به‌هم بریاری زانی هاته خزمه‌تی
 پیغه‌مبه‌رو وتی : محمد چاکه‌ بکه‌ له‌که‌ل هه‌لوپه‌یمانان کانما ، پیغه‌مبه‌ر
 (درودی له‌سه‌ری) کوئی نه‌دایه . دووباره‌ی کرده‌وه وه هم کوئی نه‌دایه
 نه‌بجار هات ده‌ستی کرد به‌باخه‌لی زریکه‌ی پیغه‌مبه‌راو پیغه‌مبه‌ر په‌نگی
 تیک‌چوو و فرمووی : به‌رم‌ده . عبدالله وتی : به‌خوا به‌رت ناده‌م هه‌تا
 چاکه‌ له‌که‌ل هاوپه‌یمانان کانما نه‌که‌یت ، سئ سه‌د زری له‌به‌رو چوارسه‌د
 بن‌زری که‌له‌په‌شو سوور پاراستوو میان نه‌ته‌وی به‌چیشته‌نگاوئ بی‌یان
 بریته‌وه ؟ من پیاوینکم له‌وه نه‌ترسم که‌ده‌ور بکه‌ریته‌وه سه‌رم . (عبدالله)
 هه‌رچه‌ند به‌هاتی نیسلام کزبوو بوو به‌لام هیشته‌ده‌سته‌لانی له‌ناو (اوس) و
 (خزر ج) دا ما بوو .

لهم کۆل نه‌دانه‌ی (عبدالله) دا پیغه‌مبه‌ری خوا (د . خ) هه‌ندی

بیری کرده و به نایب‌تبی دواى نه‌وى (عباده) هات و هه‌ندى یاسی
 (عبدالله) ی بۆ کرد وه‌واى به‌چاکتر زانی ئەم جارەش بە لى بووردنو
 چاکه (عبدالله) وجووله‌که‌و بت په‌رسته‌کان چاوله‌به‌ربکا ، بۆیه فه‌رم‌وى :
 به‌رم ده له‌به‌رتۆ نایان کوژم به‌لام نایى له‌مه‌دینه‌دا دانیشنو نایى دراوسیم
 بن . (عبدالله) ویستی بۆجاری دووم بێته‌وه لای و تکایان بۆبکا به‌لام
 موسلمانى نه‌ی هیشتو له‌که‌ل (عبدالله) دا به‌ره‌نکاری یه‌ک بوون و سه‌رى
 (عبدالله) ی شکاند جووله‌که که‌نه‌وه‌یان دی وتیان : مه‌چۆروه لای
 به‌خوڵا نېمه له‌چینکایه‌کا دانانیشن که‌سه‌رى کوپى (أبى) ی تیا بشکى
 و نه‌توانین له‌سه‌رى بکه‌ینه‌وه . له‌م پرووه‌وه ئەم نایه‌تانه هاته‌ خواره‌وه :
 (يا ايها الذين آمنوا لا تتخذوا اليهود والنصارى اولياء بعضهم اولياء بعضهم
 يقولون منكم فانه منهم ان الله لا يهدي القوم الظالمين ، فترى الذين في قلوبهم
 مرض يسارعون فيهم يقولون نخشى ان تصيبنا دائرة فعسى الله ان يأتي
 بالفتح او امر من عنده فيضربحوا على ما اسروا في انفسهم ناديهن) . (۱)
 وه له‌سه‌ر نه‌وه پێک هاتن که‌مال و سامانیان به‌جى بێلن بۆ موسلمانان
 و به‌خۆیان و خاوو خیزانیانه‌وه برۆن بۆ (اذرعات) (۱) وه پێغه‌مبه‌رى
 خوا - درودى له‌سه‌رى - (عبادى) ی کوپى (صامت) ی کرد
 به‌سه‌ره‌رشتى کرى بارکردنه‌که‌یان ، نه‌ویش سى رۆژ مۆله‌تى دان و له‌و
 ماوه‌یه‌دا باریان کردو چونه (اذرعات) . وه به‌وه‌فه‌رمانى خوا س‌ال
 وه‌ر نه‌چه‌رخابه‌وه به‌سه‌ریانا هه‌موویان مردن . پێغه‌مبه‌ر سامانه‌که‌یانى کرد
 به‌پێنج که‌رته‌وه و به‌پێى فه‌رمانى خوا دابه‌شى کرد .

(۱) سورة (المائدة) ۵۱ - ۵۶

(۲) شارىك بو له رلانى شام

جهنگى قاوت :

شتىكى سروشتى يە كە ئەم دوورخستنه وەى جووله كە يە مەترسى لە
دلى دوژمنه كانى ترى ئىسلاما دروست بكات دەس بكىشنه وە لەو خراپكارى
يانەى ئەيان ويست پىنى هەلسن ، وە بۇ ماو يەك خۆشى و ئاسايىش لە
مەدينەدا دابمەزىنتى - ئەكەر أبوسفیان لاپەرە يەكى نۆبى هەل نەكۆپرا يەتە وە .
وە كو زانيمان أبوسفیان لە جهنگى بەردا بەشدار نەبوو شەقەى
ئەلماسەى نەبىستبوو ، لەكەل ئەو يەشا كۆپىنكى لە بەدرا كۆژرا بوو سوئندى
طوارد بوو تا لەكەل حمدا نەجەنگى سەرى نەشات . چا پۇتە وەى
سوئندە كەى نەكە وى و لە لايەكى تریشە وە پيشانى خەلكى بىدات كە
قورەيش هیزو دەسەلاتى ماو ، كاریكى وابكا مەدينەى بترستىنى و
هەقیان لى بكاتە وە . . بۇ ئەمانە ويستى لە ناکاوا بىدا بەسەر مەدينەدا و
زبانىكى كەورەيان لى بىدات ، هات دووسەد سواری هینا و رووبە مەدينە
بەدزى يە وە كەوتە پى لە ژىر تارىكايى شەوا هەتا خۆى كە يانە ناو خىلىكى
جووله كەى (بنى نضير) لەزىكى مەدينە ، وە لە لای (سلامى) كۆپى
(مشىكم) سەرۆكى جووله كە كان مېوان بوو ، بەجووتە كەوتنە دراندن
لەدزى موسلمانە كان و بۇ دۆزىنە وەى پیلانن كە بەهۆ يە وە بتوانن نازارى
موسلمانە كان بەدن لە كە وەى بە يانیدا دایان بەسەر ناوچەى (عریض)
دلو لەویدا موسلمانىك و ها پەيمانىكىان بەردەس ، كەوت كوشتيان و
دوو خانوو و چەند باخە خورما يە كيان سووتانند ئىتر روو وە مەكە پرايان
كردە وە كە يىغەمبەرى خوا - درودى لەسەرىن - بەمەى زانى يارە كانى
بەختىراى كۆگردە وە دووسەد كەسى لەكەل خۆيا برد ، (بشير) كۆپى
(عبدالمنذر) كى دانا لەسەر مەدينە و بەشوتنىانا رۆيشتن تا كە يشتنە

(قررة الكدر) بهلام پښيان نه که بيشتن چونکه زور به پهله رويي بوون
 وهرچی کزل و باريان پښوو به چينيان هيتلابوو تا سوو کبارين و به خيراى
 دهرچن لهدهس موسلمانان ، وه له وانهى لښيان به چين ماپوو فهرده بهک
 قاوت بوو موسلمانان کان هليان کرت ، وه له بهر ته مه بوو اتم جهنکه ناوئرا
 (جهنكى قاوت) که پيغه مبه ر زاني نايان که نښ که رانه وه بسؤمه دينه ،
 هرچند ابوسفيان نه مهى بهدهس وه شاندينک دانا که سهري قوره يش بهرز
 بکاته وه بهلام هلاتنيان و راگردنى موسلمانان کان به دوايانا نه وه ندهى تر
 قوره يشي شکاند له ولاته که دا . وه اتم روداو له پينجى مانگى قوربانى سالى
 دووه ما بوو .

(سالى سى يه مهى کوچى) گوشتمنى که عبي کورى اشرف :

که عبي کورى اشرف به کښ بوو له وانهى له دژى ئيسلام نه جولايه وه . .
 که هوالى کوژراوه کاني قوره يشى له بهدرا هات ووتى : « نه وانه بوون
 که ووهو پاشايانى عه رب ، نه که ر غمد دا بيتى له وان نيتر ژيزى زهوى
 باشتهر بؤ پياو له سه ر زهوى » چوو بؤ مه که بؤ هل نسانى خه لکى له
 دژى ئيسلام وه له به ستى نه خوئنده وه و کوژراوه کاني نه لاوانده وه ، وه له
 مه دينه دا نهى ويست هه له به ستى ناشيرين به ژناني موسلمانان بلښ ، له بهر
 نه مانه بريارى گوشتمنيان دا و پيغه مبه رى خوا - د . خ - فهرمووى :
 کښ نه چڼ (که عبي) کورى (اشرف) مان له کزل نه خات ؟ نه وه ته
 نازارى خواو پيغه بهر نه دات .

(محمد) ي کورپى (مسيلمه) ي ياريدده رى اوس . وتى : نه وه
 له سه رمن بهلام ر ټنگام بنده کارى بکه م به هژيه وه بتوانم بى کوژم ، فهرمووى :

باشه .

(محمد) كورپى (مسيلمه) له گهل چوار له خزمه گانې له سهر پيلاننيك پنيك هاتن : محمد چوه لاي (كعب) ودهستي كرده تانمو ته شهردان و ناپره زايي لهو باره ي تيا نه ژيان و نه ي وت : هاتني هم پياوه بۇ ناومان بووبه به لاو پرژا به سهرمانا ، نهوه ته عه رب دوژمنايه تيمان . له كهزو هموو په كيان كرتووه له دژي نيمه و پتي هاتو چومان لن هاتو ته وه پهك و خاو خيزانو كياني خوژمان بو ته مللمان . بهم وتو واتانه كعبى دانپا كرد و نه بچار داواي هه ندي مالي لن كرد بوخزي و خزمه گانې له سهر نهوه پني كهوتن كه زري گانيان له بارمته دا دابنين له لاي (كعب) و كاتن تريين بو ماله كه . چينكاو مالي (كعب) له دورى مه دينه وه بووشه وي له شهوان ابو نائله بو به چن هيناني پيلانه كه بانكي كعبى كرد و نه وپش هه لساو به دهم ده نكه وه كه روي ، هه رچه ند بوو كه كه ي مه ترسي نايه به ري كه لهو كاته دا نه چي ته دهره وه كوي نه دايه ، به جوته له گهل (ابونائله) دا رويين تا كه ييشته نه هاوه له گانې و نه بچار هموويان به دهم وتو ويژوناره زايي دهر پرين له و باره ي تيايا نه ژين تا له مالي (كعب) دور كه و تنه وه ، نه وانپش كه و تنه لينداني هه تا كوشتيان و موسلمانانيان له خراپه ي رزگار كرد ، پاشان هاته وه هه واله كيان دا به پيغهمبهرى خوا .

(جهنگي « غطفان ») :

هه وال كه يشته پيغهمبهرى خوا - دروردى له سهرين - كه تيره و كومه لي (غطفان و سليم) نه يانه وي دهم دريژي بكه نه سه رموسلمانانگان و بينه سه رمه دينه ، پيغهمبهرى و يستی ده ستي خوي پيش بخاو له شوينه كه ي خويانابدا به سهر يانا پيش نهوه ي نه وان بكه ونه پري ، وه خه لكيان

پن چاو ترسین بکنا .

له بهر نه مه کۆمه لیککی دووسه د کهسی له گهل خویا برد و رویشتن ههتا که یشتنه شوینی ناوی (فرفرة الکدر) بوو بۆ نهوهی ریگایان لئی بکرن . به لام بیجکه له شوینی پیتی و لآخ هیچی تریان نه بیستی ، چهند که سینکی له هاومله کانی نارد بۆ سهرا وردی دۆله که و خزی له خواره وه مایه وه ، له م کاته دا به نده یه کی بیستی ناوی (یسار) بوو پرسیاری لئی کرد بۆی دهر کهوت کۆمه له که سهر کهوتوون بۆ سهراوه که ، له ولایشه وه کۆمه له که پنیان نهوانن و ئیتر هچیان بۆ ناکرئ هه لاتن و ، وه هه رچی یاسا پنی بوو به جی یان هیشت ، موسلمانه کان تالانه که یان کۆکرده وه ، دوا ی چیا کرد نه وهی پینج یه کی به پیتی فه رمانی خوا دابهش کرد به سه ریانان - دیسان پیغه مبه ری خوا (د . خ) زانی که به ره ی (ثعلبه) و (محارب) - دوو تیره بوون به سه رۆکایه تی پیاوینک به ناوی (عثور) وه له (ذی آمر) دا کۆبونه وه نه یانه وی له لایه که وه به دن به سه ر مه دینه دا ، پیغه مبه ر ویستی پینش نه وهی نهوان بین نه م بدا به سه ریانان له شوینی خویانا کپیان بکانه وه ، بۆ نه مه چوار سه دو په نجا که سی هه لکرت و عثمانی کوپی عفانی له سه ر مه دینه دانان له دوانزه ی مانگی (ربیع الاول) دا کهوتنه ری .

له ریکا تووشی پیاوینکی تیره ی (ثعلبه) بوون پیغه مبه ر هه والی پرس و نهویش جیکاکه ی پیوت و وتی : نه ی عحمد نه که ر پینان بزانی رانه کهن بۆ سه ر شاخه کان و ده ستان لپیان گیرنا بی ، من دیم له که لمانا و نه ت به مه سه ر شوینه که یان ، له گهل نه وه یشا کۆمه له که پنیان زانی و ئیتر خویان پنی نه کیراو رایان کرد ، کاتی موسلمانه کان بلاوه یان کرد بوو له و بن دارانه دا خویان نه حه وان وه پیغه مبه ری خوا - د . خ - جله کانی

۱. اران، تهر، بوو خەریك بووشكى ئە كرده وه و خۇزى دابوہ ژىر سەئىبەرى
 ۲. اران، لىو كاتە دا (دعشور) چاوى كړدو بە شمشىرى پرووتە بە سەرى
 ۳. مەبەرەوہ وە ستاوتى : محمد كىن لە دەسم رزكارت ئەكات ؟ پىڭە مەبەرىش
 ۴. مەبەرىش بىر سىن يا بىر زى - فەر مووى : خوا . مەبەرەو و تەبە ترس و بىم
 ۵. مەبەرەو نىشت و شمشىرە كەى لە دەس كەوتە خوارەوہ و پىڭە مەبەرەو
 ۶. مەبەرەو فەر مووى بە (دعشور) : كىن لە دەس مەن رزكارت ئەكات ؟ مەبەرىش
 ۷. مەبەرەو : بە خوا كەس نىبە . بە لām پىڭە مەبەر (د . خ) لىبى بورد و بەرە لآى
 ۸. مەبەرەو كەبەرىش مۇسلمان بوو چوہ ناو خزمە كانى و كەوتە بانك كورد نىبان
 ۹. مەبەرەو نىسلامە تى . بىن گومان كارى وەها شىرىن ئەبىتە ھۆ بۆ كۆرپى دلى
 ۱۰. مەبەرەو لە بارىكەوہ بۆ بارىكى تر، وە نىشانەى بانك كەرى دلسۆز ئەوہ بە
 ۱۱. كە ھەموو ژيانى تەنيا بۆ بەرژەوہ ندى بانكە كەى بىن و كوئى نەدانە ھەق
 ۱۲. سەندن و تۆلە كوردنەوہ . ئەوہ بە لىن بوردن لە تاوانى ناوانبارىكى وەھا
 ۱۳. بانك كەرىكى دەس كەوت .

۱۴. وە لە لایەكى ترەوہ پىڭە مەبەرى خوا بىستى : كۆمە لىن لە (بىن سەلىم)
 ۱۵. ئەيانەوئى ھىرش بېتتە سەر مەدینە ، پىڭە مەبەر - درودى خواى لە سەرىن -
 ۱۶. بە سى سەد پىاوى چەنگاوەرەوہ چو بۆيان و (عبدالله) ى كورپى (أم متكوم)
 ۱۷. ى لە سەر مەدینە دانا . كاتى لىبان نرىك بوونەوہ رايان كورد دەستىبان
 ۱۸. كىرەنە بوو ، ئەمەش لە شەشى مانكى (جادى الأولى) دا بوو لە سالى
 ۱۹. سى بەم دا .

۲۰. بەم پىن بە ھەرتىرەبەك ئەى وىست پەلامارى مەدینە بىداو كارىكى وابكەن
 ۲۱. مۇسلمانەكان رىكەى شام بەر بەست ئەكەن ، بە لām پىڭە مەبەر پىش دەستى

نه كړدو نه چووو سهریان و بلاوهی پښ نه كړدن و په رته وازهی نه كړدن .

قوره بېشمی پړی شام ته گورپی :

نه بڼ لیره دا هه لوستی قوره بېشمی چی بڼ ؟ چۆن کاروانی شام بڼه ؟
خو محمد پړنگای لڼ بردو نه به ست و مه که یش به بڼ کاروان نازین نهی چۆن
له م کپرو گرفته پزگار یان بڼی ؟ ۱۱ .

پوژنی له پوژان (صفوان) ی کورپی (أمیه) له ناو قوره بېشمه کانا
هه لسا به پڼو وتی : وه کسو نه زانن محمد و یاره کانی پړی کاروانیان لڼ
به ستون و نازانین چی یان له که لایکه یان ، خو نه وان
کونی دهریا به چی نه یان ، وه خه لکی نه و ناوه یش بونه ته هاوپه یمانی و له که لیا
پړی که وتون ، نهی نیمه له کوپی دانیشین ؟ خو نه کهر له مالادانیشین
ده سما به که مان نه خوزینو بهر که ناکرئ ، نیمه ژیانمان وابه سهر کاروانه وه له
هاوینا بو شام و له زستانا بو حه به شه .

(اسود) ی کورپی (عبدالطلب) هه والی دایه و وتی : له پړنگای
قراخی دهریا لابه و پړنگای عیراق بگره . وه ناو نیشانی (فزانی)
کورپی (حیانی) بو هه لدا که پړنگه که یان پیمان بدات . چونه لای
فزات و نه ویش دانیای کړدن که کهس له یاره کانی محمد به پړنگای عیراق دا
ناروا و نه و پړنگه بهش بریتی به له زه وینکی وشک و برنگ و بڼ ناو .
به و پړنگا چولهی عیراق دا کاروانیان خسته پړی و بابی سهد هه زار درهم
کهلو په لیان برد ، وه (صفوان) و (ابوسفیان) و (حویطی) کورپی
(عبدالعزی) و که لڼ پیاوی تری له که لاپوژی ، وه (صفوان) ی کورپی .
(أمیه) سهر کاروان بوو ، له کاتی نه م پراوینو وت و ویژه دا پیاوینکی
مه دینه یی (نعیم) کورپی (مسعود) ی (أجشمی) له مه که دا بوو

ئاكاي لى بوو ، كەرزىيشتەمە لە گاتى سەرخۇشىدا ئەم ھەوالەى بۇ
 موسلماننىك كەناوى (سىلپى) كوپى (نىمان) بوو بۇى كىرايەو ،
 ئەوئىش چوو خزمەتى پىغەمبەرى خوا و بۇى كىرايەو ، پىغەمبەرى
 خوائىش - درودى لەسەرىن - بەگورجى (زىد) كوپى (خارئەى)
 بەسەد سوارەو ناردە رىئىيان ، كومەلى زىد لەسەر ئاوتىك لە ناچەى
 نەجد كەناوى (قردە) بوو بەبەرەنكارىيان بوون و مەكەبى بەكان رايان
 كردو ئەوانئىش كاروانو تالانەكەيان كرتو ئەمە بەكەم تالانئىكى بەنرخ
 بوو كە دەسكەوتىيان بوو وە (فراتى) كوپى (حىيان) بەدىل كىرا ،
 كە ھاتتەو مەدىنە دواى پىنجبەك كاروانەكەيان بەسەرا دا بەش كردن .
 فراتىيان ھىنا بۇلاى پىغەمبەرى خوا - د . خ - ئەوئىش كەوتە
 ئامۇزكارى كردنى و بانكى كرد بۇسەر ئىسلام ، فرات موسلمان بوو و
 پىغەمبەرىدا ئەم روداوەئىش لە مانكى (جادى الآخره) دابوو ،

بەشمى ھەشتمەم

جەنگى احد :

موسلمانەكان بەوجۆرەى زانىمان تەنكىيان بەقورەئىش ھەلچنى بوو
 لە داخو و مەراقاھو خۇراسو ھەوانەيان لى ھەراسان بوو بوو . ئەو بوو
 پىنجكە لە بەد ناو بوون سەرۆك و كەورەكانىيان لە ناوچوون و قەدرورپىزىيان
 لە ناو ەورە بەكانا شكاو وەرىنگەى شامىيان لى قەدەغە كراو ، ھەراى قساوت
 نەى توانى دەرمانى ئەو برىنە كەورە بەكا ، سرىكەى زىدى كوپى خارئە
 سەرلەنوئى برىنەكەى ھىنايەو سز . . . وە ژنانى مەكە ھەرخەرىكى
 لاوانەوئى كوژراوەكانى بەدرىيان بوون نەيان بوو كوپى يامىردى يابراى
 ياباوكى ياخزمى نە كوژراپن و كۆتەلى بۆنە كراپن ،

له کاتی چه نگی به درا که نه بو سو فیان هاته وه کاروانه که ی به بی وه ی
 هینا یه وه پیاوه که وره کانی قوره یش فرمانیان دا : که کاروانه که لای ناد ی به که
 را بگیری و بفروشی و قازانجه که ی به جی ادا بیری بۆ ناماده کردنی
 سوپا بۆ چه نکانن له که ل محمدو موسلمانان کان وه هه موخواهون به شه کانی
 کاروانه که به مه پرازی بوون ، وه نزیکه ی په نجا هه زار لیره قازانچی کرد .
 له سالی دوا یی دا که سالی سن یه می کۆچی بوو که وتنه خۆریک خستن بۆ
 سرینه وه ی نه ونه نگی و شور یی یه و بۆ سه ندنه وه ی هه قی سالی به در ، أبو
 سفیان بوو به فرمانده ی سوپا و نزیکه ی سن هه زار که سنی کۆ کرده وه ، بیچکه
 له قوره یش تیره و خیله کانی ته وده ورو به ره و عه ره به کۆچه ری یه هاوپه یمانه
 کانیشیان له که لا بوو ، وه (أبو عمری راهب) ی نهوسی مه دینه یی - که
 له رقی پیغه مبه ر مه دینه ی به جن هیشته بوو ها تبه وه ناو قوره یشه کان و پیغه مبه ری
 خوا (درودی له سه ری) ناوی نابو (أبو عمری فاسق) - له که لیا نابو ،
 صفوانی کوری امیه وتی به (أبو عزه) ی شاعیر « تۆ هۆنرو دهم لووسی
 نه بی به هه لبه ست یاریده مان بده یت » وتی : من په یمانم داوه به محمد که
 له دزی نه دووم ، نه ترسم نه بچاره بکه وه وه به رده سسی و رزکارم نه بی .
 وازی لی نه هینا تا له که لیا نا رۆیی .

ژنانی قوره یش هاوبه شمی نه که ن

ژنانی قوره یش به سه رۆکایه تی (هیندی که چی عتبه که ژنی أبو سفیان)
 بوو سوور بوون له سه رته وه بچن له که لیا ناو هاوبه شی یان بکه ن ، پیاوه کانیا ن
 له م رووه وه که وتنه مشت و مر . هه ندیکیان له سه رته وه بوون بیان به ن ،
 چونکه باش نه توانن هانیا ن بده ن و کۆژاوه کانی به دریا ن بیه ر بجه نه وه ،
 خۆ ئیمه نامانه وی بکه پری نه وه هه تا هه قی خۆمان نه سینین یا له و پینه اوه دا

لەناوئەچین . ھەندێ تریان ئەم رایەیان بەلاو پەسەند نەبوو ئەیان وت : ئەم گەلی قورەیش ئیوہ چۆن ژنو ناموسی خۆتان ئەخەنە بەردەسی دوژمن ؟ کئی ئەلێ ئیوہ ژیرناکەون ، ئەوسا بەھۆی ژنەکانتانەوہ ئابروتان ئەچن . لەم کاتەدا (ھیند) ھاتە زمان و قیژانی بەملیانانو وتی : ئیوہ لە پوژی بەدرا خۆتان دەرکردو ھاتنەوہ باخەلی ژنەکانتان ، بەلێ ئیمە بەین وکەس نامان گێرتنەوہ ھەرۆکوو لەجاری بەدرا لە (حەفە) ژنەکانتان گێراپەوہو لەوێ کەسو کارەکانتان کوژرانو چاویان پێیان نەکەوتەوہ . قورەیش بەسێ ھەزار کەسەرە لەجەنکاوەرەکان کەوتنە پێو ژنانیشیان لەکەل خزیانا برد بەسەرۆکایەتی ھیند - کە لەبەدرا باوک و براو خۆشە- ویستی ک-وژرابوو - وە دووسەد ئەسپ و سێ ھەزار و شتر و حەت سەد زری جەنگی یان پێبوو ، وەسێ ئالایان ھەل کردبوو ئالاکورە کەیان بە دەس (نەلجەمی کورپی آبی طلحە) وەبوو .

لەکاتی پێ کەوتنی ئەم سوپایەیی قورەیشا عباس کورپی عبدالمطلب مامی پێغەمبەر ھەرچەند ھیشتا ھاوئایینی قورەیش بوو موسلمان نەبوو بوو بەلام بەسۆزی خزمایەتی و دەمارگیرتی ویستی محمدی برازای - درودی لەسەرپێ - ئاکاداربکا لەئیشە کە ، بەم بۆنەوہ نامە بەکێ بۆناردو بە پوشتی ھەموو شتیکی بۆباس کردو دای بەپیاوئیکی (غفاری) کە لەماوہی سێ پوژا بی کەبەنیتە محمد . کابراکە کەوتە پێو پوو بەمەدینە پوژی .

قورەیش کەوتنە پێو کەبیشتنە (أبواء) و بەلای گزیری (آمینە) ی دایکی پێغەمبەر دا تێ پەڕین ، ھەندێ لەنەفامەکانیان ویستیان گۆرە کە ھەل بەدەنەوہ ، بەلام سەرۆک و ژیرەکانیان نەیان ھیشت و وتیان : ئابروومان ئەچن و ئەبیتە باو لەناو ھەرەبەکانا ، پاشان پوین تا کەبینە (عقیق) و

لهلای هندی له ته پۆلكه كانی كه ژى (أحد) دا خستیان - كه پینج میل له مه دینه وه دووره - وه كه نيزه كه كانیان كۆرانیان پیا نهوتن و سـروودیان پیا هه له دان و ته پل و ده ف و موسیقایان بۆلێ نه دان .

له م لایشه وه كابرای خفاری كه بیسته مه دینه و له و كاته دا پیغه مبهری خوا (د . خ) له (قباء) بوو له دهركای مزكه و تا كه خهريك بوو سواری و لاخه كه ی نه بوو نه چوو وه بۆ مه دینه پیا وه كه ی به خزمهت كه یی و نامه كه ی دایه وه (أبی) ی كۆزی (كه ب) بۆئ خوینده وه . پیغه مبهر ویستی چاری كه س پنی نه زانی ، كه چونه وه مه دینه چوه لای (سهد) ی كۆزی (ربیع) له ماله وه و روودا وه كه ی بۆ كێرا یه وه و فەرموویشی : با چاری كه س نه زانی ، به لآم ژنی (سهد) كۆبی لئ بۆو كاره كه به نهتی نه مایه وه :

پیغه مبهر (انس و مؤنسی) كۆزی (فضالهی) نارد بۆ هه وال زانی قوره يشه كان ، بیی یان وانزیک بوونه ته وه و ولاخ و وشتره كانیان به ره لآ كرده . بۆ ناو كشت و كالی مه دینه ، وه به دوا ی ته وانا (حبابی) كۆزی (منذر) ی كۆزی (جوحیش) نارد ، هه مو هاته وه وه هه والیان دایه وه كو (عباس) نوسی بوی . پیغه مبهر (د . خ) كه و ته بیر كرده وه له ئیشه كه دا (سلمه) ی كۆزی (سلامه) چوو ده ری شارو بیی وا پیشه نگی سو پای قوره يش نزیك بووه ته وه له مه دینه وه و خه ریکه دیته ناوشاره وه ، به كورجی كه پرا یه وه وه والی دا به خزمه كانی ، اوس و خزر جی و مه دینه یی به پروویه کی گشتی ترسان له نه نجامی ته م چه نكه كه وا قوره يش به هه مو و توانا یانه وه خۆیان بۆ تاماده كرده وه ، تا وای لئ هات پیا وه دلیره موسلمانه كان شه و به چه كه وه له مزكه و تا ته مانه وه له ترسی پیغه مبهر ، وه به ته وای پاسه وانی مه دینه یان ته كرد .

پاویژ کردنی پیغهمبهر و موسلمانان :

له به یانی یا پیغهمبهری خوا - د.خ - هه موو موשלمانه خاوهن پراکانی کۆکردوه و ناردی به شویی دوو پرووه (مناققه) کانیشاو کهوتنه وت و ویز و پاویژ .. که چۆنوه له کۆی بهرهنکاری سوپایه ی قوره ییش بکهن؟ پیغهمبهری خوا - درودی له سه ریج - خۆی رای و ابو که له ناو مه دینه دا به میننه وه و شاره که بکهن به قه لآو سپیرو له قوره ییش که پین باله دهروه به میننه وه ، نه کهر هاته ناو شار نه مان نه توانن بهرهنکاریان بین و بیان فرینن و زال بن به سه ریانا ، وه نه کهر له دهروه ییش مانه وه که یفی خزیبا نه و ناخری ناچاری کهرانه وه نه بن . وه پیاو ه که وه کانیش له کۆچهری و یاریده ده ره له سه ره نه م رایه بوون . سه رۆکی دوو ره کانیش (عبدالله) ی کورپی (سلول) هه ره نه م رایه ی بوو و هه لی دایه و وتی :

« نه ی پیغهمبهری خوا نیمه له مه و بهر هه ره له ناو شارا نه چه نکاین له که له دوژمنانمانا ، وه ژن و منالانمان له پیزدا دانه ناو کۆمه له بهر دیان له لاخزیان دانه نا ، وه خانوه کانمان سه پیربوون ، نه کهر دوژمن به اتایه ته سه رمان ژن و منال بهر د بارانیان نه کرد و خۆیشمان له کۆلانه کانا به شمشیرتیان نه کهوتین ، وه نه م شاره مان - نه ی پیغهمبهر - هیشه تا ژیر دهس نه خراوه و هه ره کاتی دوژمن تیایا په لاماری دابین به سه ریازال بووین ، وه پرووی نه داوه که چوینه دهروه به ژ پروو به پرووی دوژمن و ژیر نه که وتین . نه ی پیغهمبهر تۆ راز له وته واته ی نه م و نه و بینه و به کویم بکه ، من نه م رایه م له پیاوه پیشینه که وه کانی خزمی خۆم وهرگرتوه که به سه ره اتی زۆریان دیوه »

نه مه له لایه که وه و له لایه که تره وه که نه چه خوین که ره مان و نه و پیاوانه ی

له جهنگی بهدرا بهشدار نهبوو بوون و لهسه شانی خۆیان ههله بهچری
 یۆ جهنگی له وینهی بهدرا ههتا تهو شهرهف و ناوهیان دهس بکهوی که
 دهس بهدری به کان کهوتوو ، وه زۆر لهوانهیش که بهشداري بهدربوو
 بوون و خوا تهو سههرکهوتن و زال بوونهی دابوونی و وایان تهزانی ئیتر
 هیز نیه بتوانی له بهریانا خۆی بگری تهمانه ههموویان رایان وابوو بچنه
 دهرهوی شار بۆجهنگانن تهوهك وادابنری تهمان لهترسا لهشارا ماونهتهوه
 وناویرن بچنه دهرهوه ، لهکاتیكا که ئیسته تهمان زۆرترو تاماده ترن بۆ
 جهنگ تا تهوانهی له بهدرا جهنگان .. وهنوینهری تهم پیره نهیوت :

« نامانهوی قورهیشهکان بکهپینهوه بۆلانی خۆیان و لایین : محمدمان
 ئابلقه دا له ناو خانوو کۆلانهکانی مه دینهدا ، چونکه بهمه دم سوورتههین
 لیمان ، تهوه ته باخو رهزه کانمانیان شیلاره ، ته کهر له ناو زهوی وزاره کانمانا
 دهریان نه کهین که لکی کشت و کالیان پیوه نامینی . قورهیش کۆمه لیکي
 کهورهیان له عهرهبو له هاو پهیماننهکانیان له خۆیان کۆکردۆتهوه و هاتونه ته
 سهرمانو تهنگیان پنههل چنیوین ، نایا لییان که پیرینو تهوان بئین له ناو
 خانوو مالهکانی خۆمانا بهندمان بکهن و ئابلقه مان بدهنو پاشان به بینهوی
 بکهپینهوه و نازاریکیان پنهکات !! ته کهر بیتو ته مه مان کرد تهوان
 زیاتر ته مامان تی ته کهنو پهلاماری تالانمان ته دهنو ریکامان لی ته بهستن
 و پاسه وانمان به سه رهوه دانه نین که نه توانین بچوولینهوه »

وه بهم جۆره تهوانهی رای چونه دهرهویان بوو یسهك له دوای یهك
 کهوتنه ووتاردانو باشی چونه دهرهویان تهخسته پيش چاوو روشنیان
 نه کردوه ، وهه موو تهیان وت : ته کهر خوا سهری خستن به سهردوژمنی
 ئیسلاما تهوه ههرو ئاوانیانه ، وه خوای کهورهش به لینی راستی داوه به

پيغەمبەرەكەي كەتايىنى ئىسلام سەرتەختات ، وەئەگەر ئەمان شكانو
كوژران ئەوا شەھيد ئەبن وجيگايان بەھەشتى بەرىنە .

لەكۆتايى ئەم راوئزە راستەقىنە سەربەستەدا پيغەمبەرى خوا (د.خ)
بۆى دەركەوت كەوا زوربەي را لەكەل چوونە دەردوودايە ، وەلەبەرئەمە
ناچاربوو بەپىي ياساى راوئز (المشورة) لەسەر راى ئەوان برەوا
فەرمووى : « لەشكانتەن ئەترسم » وە بەرئەكەوت ئەوررۇزەيش رۇزى
ھەينى بووو دەبەمىنى مانكى شەشەلانى سالى سىن يەمى كۆچى بوو ، پيغەمبەر
(نوئزى ھەينى) بۆكردن و تار (خطبە) ي جوان و پر لەنام و پال پئو
نەرى بۆفیداكارى بۆخوئەندن و داواى سەبر و ئارام خۆكرتنى لى كرىن وە
لەداواى نوئزى عەسر چووە مالەوہ بۆژوورى خاتووعايشە و خۆى كرىج كرىو
زىنى كرىدە بەرو شەشئىرى كرىدە مل و ھاتەوہ بۆناويان و فەرمووى : « سەر
ئەكەون بەمەرچى سەبر و ئارامتان بىئ » ئەركاتەي پيغەمبەر چووە مالەوہ
موسلمانەكان و تيان : پيغەمبەر (د.خ) پىي ناخۆش بوو كە بچىتە
دەرەوہ ئىوہ ناچارەتان كرىد ، وە مادەم ئەونا رازى بى سەرتا كەون
خىرا بىتان كرىد را كەتان شكاند . (أسيد) ي كورى (حضير) و (سعدى)
كورى (معاذ) كە رايان دانىشتن بوو لەناوشارا و تيان بەوانەي رايان
لەسەر چوونە دەرەوہ بوو : « ھەموو ئەزانن كە پيغەمبەر خەزى ئەكرد لە
ناوشارا بىئىتەوہ ، ئىوہ ناچارەتان كرىد كە لەكەل پىي ناخۆشيدا بچىتە
دەرەوہ ، ئىستەيش ئىوہ ئىشەكە بختەنە دەستى خۆى وچى فەرموو واپكەن
و راى لەسەر چى بوو كوى را يەلى بکەن » ئەوانىش دايان نەرم بوو لە
ئەنجامى كارەكە ترسان و پەشيمان بوونەوہ ، كە پيغەمبەرى خوا (درودى
لەسەربى) بەنامادەبى يەوہ ھاتە دەر و زىو شەشئىرى بەستبوو ، كۆمەلەكە

بەرەزپووی رۇيىن و پۇيان وت : « ئەي پىغەمبەرى خوا ئىيمە نامانەئى پىنچەوانەى راو فەرمايش و فەرمانى تۇ بچولئىنەو ، تۇخۇت چى بەباش ئەزانى وەھا بکە وئىمە گوئى راىهالى ئەكەين ئىشەكە بەدەستى خواو بە دەستى تۇيە . »

پىغەمبەرىش (د . خ) فەرمووى : « ئەوسا من وام وت و ئىوہ ئەتان بىست ، تازە تىن پەريوہ ، كە پىغەمبەر چەكى ھەلگرت ئىتر بۇى رەوانىيە داى بنىتەوہ ھەتا فەرمانى خۇى ئەباتە سەر لەكەل دوژمنەكانيا ، من چىم پۇوتن ئۇوہ ئەوہ بکەن و بەگوئىم بکەن ، ئىوہ سەرکەوتوو ئەبن ئەكەر سەبرو ئارامتان بىن »

پىغەمبەرى خوا لئى رۈون بوو ئەنجامى جەنكەكە چۇن ئەبن وئەم چۈنە دەرەوہيە ئەبىتتە ھۇى شكانىيان ، بەلام لەكەل ئەوہيشا ناچار بوو كەبەپنى ياسا بچولئىتەوہ ئەبن پەيرەوى ياساو بىرو باوہرەكانى ئىسلام بكا . ئەبن پەرورەشى ئومەت بكاو لەسەر بەجئ ھىتانى ياسا راميان بىنن وە راھىتانى ھەركۇمەلئ بەراوردو كارەساتى كرانى ئەوئ و لەكاتى كارەسات و تاقى كردنەوہدا راست لەناراست وپاك لەپىس جيا ئەبىتەوہ و مەردمەكان پۇن ئەكەن وئامادە ئەبن وپەند وەرئەكرن .

پىغەمبەرى خوا (د . خ) لەخەوا دى بووى كەوا « كەلىك بووہتە شمشىرەكەى ، وەكايەك سەرپراوہ ، وەدەسى خستۇتە زرى ئەگى مەحكەمەوہ » ھۇى كەل بونى شمشىرەكەى بەكوشتنى پىاويكى خزمى نزيكى لىك دابوہ وە ، وەسەرپرىنى كاكەى بەكوشتنى كۇمەلئ لەيارەكانى دانابوو ، وەزرى مەحكەمەكەى بەناوشارى مەدينە لىك دابوہوہ . كەچى لەكەل ئەم زانىنەيشا ھەرلەسەر بەجئ ھىتانى ياساى راويژ رۇيى و ئەى ويست

پېچەوانەى پروباوهرىكى ئىسلام پروات ھەرچەند زىيانىشان پىن ئەگات
بۇئەۋەى دەرسىكى ەمەلى بىن بۇموسلمانان ھەتا ھەتايە .

پىكەوتنى سوپاي ئىسلام

سوپاي ئىسلام كۆبۈۋەۋە كەۋتە پىو ژمارەيان لە ھەزاركەس تىن
نەپەرى پىغەمبەرى خوا ئالاي كۆچەرى دايە دەستى (مصعبى) كوپرى
(عمير) ۋە ئالاي خەرزەجى دايە دەس (حبابى) كوپرى (منذر) ۋە
ئالاي ئەوسى دايە دەس (أسيدى) كوپرى (حضير) كەگە يىشتنە لاي
(ثنیه) كۆمەلىكى بىنى پرسسى : ئەوانە كىن ؟ وتيان : ئەوانە
جۈولە كەن ۋە ھاۋپەيمانى (عبدالله) كوپرى (أبى) ن . فەرموۋى : داۋاي
يارمەتى ناكرىئ لە كافر بۇسەر كافر ، يا بگەر پىتەۋە يا موسلمان بىن .
جۈولە كەكان كەپرانەۋە بۇمەدینە ، ۋە پىغەمبەر كەۋتە ناۋ كەنجەكان ۋە ھەر
كامى بەمنال بزانى يايەۋ پيا رانە بىنى يايە كەلەجەنكا خۆى پىن بگىرىئ ئەى
كىراپەۋە . چەند كەسىكى لەبەر منالى كىراپەۋە .

شەۋ لەۋىدامانەۋە ، (محمد) كوپرى (مسلمە) كى كرد بە
سەرۋكى پاسەۋانەكانى سوپا (زكوانى) كوپرى (قيسى) كرد بە پاسەۋانى
تايبەتىن خۆى . بەيانى كەۋتەپى تا كەيشتنە نىۋانى ئوحد و مەدینە ،
لەۋىدا (عبدالله) كوپرى (أبى) كوپرى (سلول) - سەرۋكى
ناپاكەكان - لە خۆپەۋە كەۋتە پروبىانوۋ كرتن و ئەىوت : محمد بەگۈبى
ئىمەى نەكردو بەۋانەى منال و نەقامەكان ناۋشارى بە جىئەشت ، بۇچى
خۆمان بدەين بەكۈشت ؟ ۱۱ . ۋە لەكەل سىئەدكەس لە ھاۋباۋەپەكانى
(ەناققەكان) كەپرانەۋە .

كەپرانەۋەى دوۋرۋەكان خەرىك بوۋ تىن بگاتە سەر دوۋ كۆمەل ئەموسلمانەكان

و سهریان لئ بشیوی : بهری (حارثه) له خهزره ج و بهری (سلمه) له نهوس ، بهلام باش بوو په حمی خوا فریایان کهوت و خوی کهوره پاراستی . وه موسلمانان کان دهر باره ی ناپاکه کان بوون به دوو به شهوه : هندی نه یازوت : بیان کوژین و هندی تریان نه یان وت : لئ یان بکه پرین هتا خوی . په روه ردکار هم نایه ته ی بژ ناردن : (فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فُتْنًا وَاللَّهُ أَرْكَسَهُم بِمَا كَسَبُوا ؟ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَهْدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ ؟ وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَمَا لَهُ سَبِيلًا) الباء : ۸۸

نه بچار پیغه مبهرو موسلمانان راسته قینه کان رویشتن هتا که یشتنه (احد) و پشتیان دا به که ژه که وه و روویان کرده قوره یش - که له ناو دؤلیکا لای (احد) بهزی بوون - وه شهو له ویدامانه وه .

دهس پی کردنی جهنگ

هردوو سوپاکه لیک نریک بونه وه و ورده ورده هرا دهس پی گرا .. یه کهم که سئ هرای دامه زرانند أبو (عامر) ی (فاسق) بوو که به پانزه له نهوسی به کانی خزمی یه وه هاتبووه ناو قوره یش وه و به لینی دابوونی . که اوسی به کانی خزمی هه ری پی یان زانی یه نه لای هم و له برای هم دهر ناچن و یارمه تی قوره یش نه دهن) . . . یه کهم که سئ بوو له پیزی قوره یش هاته دهر وه و بانگی کرد : نهی بهری هوس من أبو عامر . اوسی یه موسلمانان وه لأمیان دایه وه : دهک چاوت کوژی پی نهی له خویاخی . وتی : وادیاره دوی من توشی خراپه بوون ، لهم کاته دا نیتر هرا داکیرسا . . بهنده کانی قوریش و (عکرمه) ی کورپی (أبو جهل) ویستیان له لای چه په وه هه لمهت بهر نه سهر موسلمانان کان ، بهلام موسلمانان کان بهرد بارانیان کردن و که پانه وه .

لهم كاتهدا (حمزه) ی مامی پیغه مبهه - رهزای خوای له سه رین -
 نر که یه کی لیداو وه کو هه وری به هار کرمانی و ده نکی جه نکی بهرز
 کرده و هه وهر مووی : بکوژه بکوژه و خزی هه لدا به ناو سو پای دوژمنه وه ،
 وه له و لاشه وه هه لگری ئالای قوره یش (طلحه) ی کوپی (أبو طلحه)
 هاواری کرد : کتی به ته مه دیدانم ؟ علی کوپی أبو طالب بزی چوو له ناوه راستی
 مه دیداننا کوشتی ، پیغه مبهه زوری پی خۆشبوو فهرمووی : (الله اکبر)
 موسلمانان هه کانیش وتیان : (الله اکبر) ، نه ججار عثمانی برای ئالاکهی
 هه لگرت و (حمزه) یش په لاماری دایه و کوشتی ، دواي نهو سعدي
 برایان ئالاکهی هه لگرت و سعدي کوپی این وقاص - یاعلی کوپی
 ابی طالب - هه لمه تی بۆرد و کوشتی . بهم پی به یه که له دواي یه که به ره ی
 (عبدالدار) ئالایان هه ل نه گرت و نه کوژان هه تا نۆ که سیان این کوژرا ،
 وه دوا که سیان (صوابی حبش) بوو که به نده ی به ره ی (عبدالدار) بوو
 ئالاکهی هه لگرت و (قزمان) شمشیریکی داله دهستی راستی شکانی
 به دهستی چه پ گرتی ، نه ویشی شکان ، به باسکه کانی و سنگی ئالاکهی
 گرت و خزی به سه را چه مانه وه و نه ی وت نه ی به ره ی (عبدالدار)
 نایا کله بیم این نه کن ؟ نه ججار قزمان - یا (سعد) ی کوپی
 (ابی وقاص) - لینی داو کوشتی .

(حمزه) ی کوپی (عبدالمطب) له سه ره تای نه م جه نکه دا وه کو
 شیر ی بیشه لان په لاماری نه داو کافره کانی شه لو په ت نه کرد ،
 وه لهم جه نکه دا - وه کو جه نکی به در - شمشیری بو پر نده ی
 خوابوو ، زوری له قوره یشه کان کوشت . . وه به هه رکامیان نه گه یی له ت و
 په تی نه کردو پرووی نه کرده هه ر لایه که له تر سا دریان نه دا . به لام -

به‌داخه‌وه - زۆری نه‌برد كه (وحشی حبشی) پرمیگی لێداو شه‌هیدی كرد .
 وه‌هه‌روه‌ها أبو دجانەیش یه‌كێ بوو له‌وانه‌ی به‌هه‌لمه‌ته‌وه‌ خۆی كوتایه‌ ناو
 قوره‌یشه‌وه و ده‌سه‌سره‌ سووره‌ كه‌ی به‌سه‌ره‌وه‌بوو شیمشیره‌ كه‌ی پینغه‌مبه‌ری
 خوای خستبووه‌ كاره‌وه به‌ هه‌ر كه‌س نه‌كه‌یشت نه‌ی كوشت و نه‌ی به‌ری
 هه‌تاسوپا كه‌یانی له‌ت كرد . . بینی یه‌كێ خه‌ریكه‌ به‌ناو كوژراو و بریندارا
 نه‌كه‌پێو له‌تیان نه‌كا، وه‌كو پلنك بۆی كشاوه‌لی كوتایه‌ سه‌ری كه‌چاوی
 پتی كه‌وت قیژانی و هاوازی كرد ، بینی نه‌مه‌ژنه‌ و هیندی ژنی أبوسفیانه‌ ،
 نیتر كه‌پرایه‌وه و پتی ناخۆشبوو شمشیری پینغه‌مبه‌ر بداله‌ژن سه‌ه‌ربه‌یانی
 سه‌ر كه‌وتن به‌شی موسلمانه‌كان یوو . . خه‌فتایان له‌كه‌وره‌كانی قوره‌یش
 كوشت و ئالای ئیسلام هه‌ر پێش نه‌كه‌وت و موسلمانان - به‌ كۆچه‌ری
 و یاریده‌ ده‌روه‌ له‌ مه‌یدانی شه‌رف‌دا به‌ره‌و پێش خۆیان نه‌كوتا ، وه
 كاتی ئالاهه‌لكه‌ره‌كانی قوره‌یش كوژران ئالاهه‌كان كه‌وته‌ زه‌وی ژیرپێ
 خراو سوپا كه‌یان شكاو پشتیان هه‌ل كردو له‌كه‌ل ژنه‌كانیا نا كه‌وته‌ راكردن
 به‌ره‌و دواوه‌ ، موسلمانه‌كان كه‌وته‌ دوايان و كرمه‌ی (لااله‌ الاالله) و
 (الله أكبر) و بكوژه‌ بكوژه‌ ئاسمانی پر كرد بوو هه‌تا له‌ سوپاگاه
 دووریان خستنه‌وه ، لێره‌دا - به‌داخه‌وه - زۆر له‌ موسلمانه‌كان كه‌وته‌
 كو كرده‌هوی تالان و نه‌م زال بوونه‌ سه‌ر خۆشی كردن . . .

له‌فه‌رمان ده‌رچون :

كاتی ئیرنه‌ندازه‌كانی سه‌ر كه‌ژه‌ كه‌ - نه‌وانه‌ی پینغه‌مبه‌ر فه‌رمانی پیا‌دان :
 به‌هیچ كهلزجی سه‌ر كه‌ژه‌ كه‌ به‌جێ نه‌به‌ن و نه‌یه‌نه‌ خواره‌وه - بینی‌یان‌وا
 كافره‌كان شكان و موسلمانه‌كان كه‌وته‌ سه‌ر شكسته‌یان و خه‌ریك
 تالانه‌كان كۆ نه‌كه‌نه‌وه له‌ ناوخۆیا نا و تیان : « ئیمه‌ به‌خۆپایی به‌م

که ژوه چی بکهین ؟ نه وه ته خوا دوژمنه کانی شکاندو و براکانمان خه ریکی
کۆ کردنه وهی تالانه که یان و چوونه ناو سوپا که یانه وه ، با برزین له که لیانا
به شداری تالانه که بین .

هندیکیان نارازی بوون و ووتیان : نهی پیغه مبه رنه ی فهرموو :
له چیگای خۆتانان بماننه وه و به چی مه یه لن نیمه شکاین یا شکانمان ؟
وتیان : مه به سه پیغه مبه ر نه وه نه بوو که دوا ی ته واو بوونی جه نکیش
نیمه هه رلیتره دا بماننه وه . به م پی یه لی یان بوو به مشت و مرو سه رۆ که که یان
(عبدالله) ی کورپی (جییر) هه لساو و تارکی بۆ دان و داوا ی لی کردن
که فهرمانه که ی پیغه مبه ر - درودی له سه ربی - نه شکینن و له جینی خۆیانان
بماننه وه . به لام زور به یان به کوی یان نه کردو له فهرمانه که ده رچوون
و هاتنه خواره وه ، وه بیجکه له چه ند که سنی - که له ده که س که متر بوون -
به لای (عبدالله) وه نه مانه وه و هه مو هاتنه خواره وه و خه ریکی تالان
کۆ کردنه وه بوون .

گه پانه وه ی ده ور بۆ سه ر هه ر سلمانه کان :

(خالد) ی کورپی (ولید) که سه ر کرده ی سواره ی قوره یش
بوو له و ماوه یه دا نه گه را بۆ شوین و هه لیک تالان یه وه بتوانی پشتی موسلمانه کان
بگری و بیان خاته ناوه وه ، به لام ریکای نه بوو و تیر نه ندازه کان ماوه یان
نه نه دا و هه ر که نزیک نه بووه وه به تیر نه وانیه ی سه ر که ژه که شپزه یان
ته کردن ، که زانی وا تیر نه ندازه کان که ژه که یان به چی هیشت و ناکیان
لیی نه ماوه نیمتر هه لی بۆ هه لکه وت و به خۆی و سواره کانیه وه له پشته وه
هان و سه ر که ژه که یان داگیر کردو (عبدالله) و هاوه له کانیان شه هید کردو
دوا ی نه وه (خالد) نر که یه کی لیداو له دواوه دای له موسلمانه کان ،

قوره یسه شکاوه کان زانی یان نهوه (خالد) ه و پشقی له موسلماننه کان کرتووه کیانیان هاتهوه به بهراو دهستیان دایهوه چهک و کهپانهوه بۆ سههر موسلماننه کان و ژنیکیان هاتو سهری ئالاکهی له ناو قور و خاکا دهرهینا و بهرزی کردهوه ، وه له هه مولایه کهوه دهوری موسلماننه کان یان کرت .

موسلماننه کان که به مه یان زانی سه رسام بوون ، هه رچی یان له تالان کۆ کرد بووه فریان داو په لاماری چه کیان دا و هه لمه تیان بۆ بردنهوه . به لام تازه چ سوود ؟ نهوسا نه چه نکان به سهر که رمی به وه بۆ له ناو بردنی کوفرو زال بوون به سهر کافره کاناو نیسته نه چه نکن بۆ خۆرزگار کردنیان له دهس مردن !! نهوسا پرتزیکي ریتخراو بوون به پنی پرۆگرام و نه خشه به کی شیرین و نیسته شه پرزه بوون و شیرازه ی نه خشه که یان پچراوه و هه ریه که کهوتۆته لایه که وه و فه رمان دهر دیار نیه و هه ریه که نه یه وئ خۆی دهر بازبکا ، هه تا وایان لی هه ات موسلمان نه یدا له موسلمان به دوژمه نی نه زانی . . کۆمه لی له موسلماننه کان په لاماری (یمانی) باوکی (حذیفه) ی کورپی (یمانیان) داو (حذیفه) چاوی لی بوو هاواری کرد : موسلماننه کان مه ی کوزن نهوه باوکه ، به لام کوی یان لی نه بوو کوشتیان . (حذیفه) وتی : نه ی خوا لی تان خۆشین خۆ هاوارم لی کردن . دواپی پیغه مبهری خوا ویستی خوینه که ی بدابه (حذیفه) و (حذیفه) یش - خوالی پازی بی - وه ری نه کرت و وتی : خوینه که ی خیر بی بۆ موسلمانان . وه به م کاره (حذیفه) زیاتر خۆشه ویست بوو لای پیغه مبهری خوا - درودی له سه ربی - نه وه ی که له هه موو ناخۆشتر بوو پیاوینکی قوره یش (این تمیته) ناو (مصعبی) کورپی (عمر) ی گوشت که هه لگری ئالای موسلمانان بوو

(مصعب) - خوا لئی رازی بن - رهنگو پرووی زور له پیغه مبر نه چوو
 بویه بلاوی کرده وه و هاواری کرد : (محمد) م گوشت . وه به وه هاواری
 (محمد کوژرا) بلاو بووه وه ، وه تم هاواره نه می زوری له موسلمانان کان
 شل کرد ، بوویان نهی وت : (محمد) کوژرابن تیر نیمه له سه رچی
 بجه نکین !! بابچینه وه ناوخز مه کانمان نه وان نه مان پاریزن ، وه کومه لیکیان
 که پانه وه بومه دینه ، هندی تر له وانیه وایان زانی پیغه بهری خوا (د.خ)
 کوژرا وه - وه کو ابوبکرو عمری کوپی (خطاب) و (طلحه) ی کوپی
 (عبیدالله) و که لیکتری له کوچه ری و یاریده ره - روویان کرده که ژه که
 وخزیان دابه زه ویداو هه ناویان تیا نه ما بوو وده سیان دایه بهر نه ژنویان (أنسی)
 کوپی (نصر) دای به لایانو وتی : نه وه بوجی دانیشتون ؟ وتیان :
 پیغه مبری خوا کوژرا وه وتی جا ئیوه دوی نه ژیانتان بوجی به ؟ هه لسن
 بمرن له سهر نه وهی که نه وی له سهر مردوه ، نه مهی وتو پرووی کرده
 دوژمن و جهنگی پیش مهرکانه و فیداکارانیه کرد ، وه نه کوژرا هه تاحه فتا
 برینی لئ کرا بهرمو شمشیرو تیر ، وه کهس نهی ناسی به وه ته نیا خوشکینکی
 نه بن که به په نجه یا ناسی به وه .

قوره یسه کان که تم هاواریان بیست به جارئ هیرشیان برده سهر نه و
 ناوچه به که پیغه مبری خوی لئ بوو ، دیاره نه یان ویست له درؤو راستی
 هه واله که تی بکن ، یاخو هه موو به شدار بن له کوشتنو برینیاو تم به شدار
 بوونه یشیان بیته جیکه ی شانازی و پشتا و پشت بکه ریته وه . نه مه به راو
 تی که بیشتنی کوفرو نه فامیتی له هه موو چهرخو ده ورینکا وه هول نه دا بؤ به شدار
 بوونی له کوژانه وهی بانکی چاره سهر گردنو و زکاریداو خوی به به ختیار
 نه زانی نه کهر به شی بین له له ناو بردنی بانک کهرا ۱۱۱ .

نالهم کاتی تهنگانه و تهنگ و چه لهمه به دا پیغه مبهری خوا (د . خ) وه کو
 کهژی دامه زراو لهجیکای خزیما مایه وه و له ره و جولای لیوه نه هات ، وه
 کهوته تیر باران کردنی کافره کان هه تا خهریک بوو تیرو که وانه کهی بشکن
 وه کۆمه لئی له یاره کانی له دهوری ما بوونه وه : له وانه (أبو طلحه) ی یاریده
 دهه که پارێزگاری پیغه مبهری ته کرد و تیره نه ندازیکی بلیمهت و دلیر بوو ،
 تیره کانی هه ل رشته بهرده می پیغه مبهری خوا (د . خ) نه یوت : پرووی
 من فیدای پرووی تۆبئ . هه رموسلما نئی له وێه بهاتایه پیغه مبهر نه ی فه رموو :
 تیرو که وانه کهت بینه بو (أبو طلحه) وه که تیری نه هاویشته پیغه مبهر
 (د . خ) خۆی هه ل نه بپی تا بزانی کافره کان چی نه که نو (أبو طلحه) ی
 نه یوت : نه ی پیغه مبهری خوا دایک و باو کم فیدات بئ مهروانه نه وه ک تیرتیکی
 دوژمنت به ربکه وئ ، لاشه م له پیش لاشه ته وه یه .

قوره ی شه کان که وانه بهرد باران کردنی پیغه مبهر . (عتبه) ی کوپی
 (ابی وقاص) بهردیکی گرت ه پیغه مبهرو دانی پیروزی شکان (حاطبی)
 کوپی (ابی بلتمه) کهوته سهری و کوشتی ، وه (عبدالله) ی کسۆپی
 (شهابی) (زه هری) پرووی شیرینی بریندار کرد . وه (ابن فحینه) ی
 چه په ل بهردیکی پیا مالی و نه لته ی زری که ی چوو به پرویا و ههردوو کولمی
 پیروزی بریندار بوو (ابوعامر) ی فاسق چه ند چالیسکی هه ل که ند بوو
 سهریانی دا پۆشیبوو ، بۆ نه وه ی موسلمان هه کانی تی بکه وئ ، پیغه مبهری خوا
 کهوته یه کئی له وچالانه وه و زۆر نازاری بئ که یی و ههردوو نه ژنۆی بریندار
 بوون و له سهه خۆ چوو ، (علی) کوپی (ابوطالب) و (طلحه) ی کوپی
 (عبیدالله) به په له رایان کرد و دهریان هتیا یه وه ، وه به م کومه له وه نه یان
 ویست ورده ورده سهه رکه ون بۆ سهه که ژه که تا خۆیان رزگار بکه نو نه یه لئ

دو باره پشتیان لئ بگر نهوه ، وه به هیزی بازووی تیر نه ندازه کان توانی یان
نهو کافرانه بکیر نهوه که نه یان ویست بچنه سه ر که ژه که ، وه موسلمانان
په رته وازه کان که رانه وه نه توت له خه و راپه ریوون .

قوره یش به هه والی مردنی محمد زور شادمان بوون (أبوسفیان) له ناو
کوژراوه کانا بوی نه که ر ، چونکه له لایهن موسلمانان کانه وه نه وه هواله به
درؤ نه خرایه وه له سه ر فرمانی پیغه مبه ر خوی نه وه که به چاری هیرش به رن
وله ناوی به رن ، به لآم (که بی) کوپری (مالک) روو به (أبودجانان) و
هاوریکانی هات که چاوی به پیغه مبه ر کهوت به ده نگی به رز بانگی کرد :
موسلمانان کان مژده بی نه مه پیغه مبه ری خوی به ، پیغه مبه ر (د.خ) دهستی
لئ هه ل وه شان بی ده نک به . نه بچار پیغه مبه ر له که ل که ه لیکه روین بؤ
شیونک له و دیو که ژه که وه ، پیغه مبه ر له رویشتنا خوی نه دا به سه ر شانی
(سعد) ی کوپری (أبی وقاص) و (سعد) ی کوپری (عباده) داو (أبو بکر) و
(عمر) و (علی) و (زبیر) و (حارثی) کوپری (حسمه) و که لیکه تریشی
له که لآ بوو .

بانکه که ی (کعب) دیاره تینی زوری کرده سه ر قوره یشه کان ، به لئ
هه ندیکیان باوه ریان نه کردو. وایان زانی بؤ زات نانه به ری موسلمانان کانه
به لآم زوریان به راستیان دانا بؤیه نه یان ویست به رون به شوینیا نا ، وه
له و کاته دا (عثمان) ی کوپری (عبدالله) ی کوپری (مغیره) رووی تی کردن
و پیغه مبه ری چاو کردو وتی : نه وه (محمد) ه ، ده رنه چم نه که ر ده رچن
نه وه ی وتو و لآخه که ی خسته یه خواره وه و که وته ناو چالیک (حارث) ی
کوپری حسمه چوبؤی و کوشتی ، وه (أبی) ی کوپری (خلفیان) پنی که بی
ونه یوت : گوا محمد ؟ ده رنه چم نه که ر ده رچن (أبی) به سه ر و لآخیکه

چا که وه بوو که له مه که دا دای به سستیوو نه یوت : (محمد) ی له سهر نه کوژم که پیغه مبهری خوا (د . خ) نه وه ی بیعت فهرمووی : نه که ر خوا چه زکا من نه ونه کوژم . که نزدیک بووه وه پیغه مبهر ر مه که ی حارشی گسرت به ده سه وه ر میکی لیداو برینداری کردو دیار بو جتیگای کوشنده ی کرتبوو بویه کورج که رایه وه وه کو کا نه ی بۆران و له ریکادا کوشتی و خواسته که ی پیغه مبهر هاته دی ، (خضیر) ی به ک له په راوی (نور الیقین) دا نه لای : « پیغه مبهری خوا (د . خ) بیجکه له (ابی) که سی تری نه کوشتوه نه له احدا ونه له جه نگی ترا » .

کاتی که که بیشتنه ده می شیوه که (علی) چوو هندی ناوی هیناو خانو (فاطمه) ده مو چاوی پیغه مبهری نه شوری و (علی) ناوی پیا نه کرد ، خوینه که ت نه نه وه ستایه وه هتا پارچه چه سیرت کیان سوتان و خۆله میشه - که یان لیدا .

کاتی چوونه سهر ته وه سه ری که ژه که به ردیک هه بوو پیغه مبهرویسق بیچینه سه ری به لام نه ی توانی و به کۆل سه ریان خست . که له ونه کافره کانی بیفی فهرمووی : نابن سه رمان که ون ، خوابه هیزو په نامان هه رله تۆوه به . تا له م کاته دا سه ر نه که ن وا (خالد) به تیچن سواره وه هه لکه را به که ژه که بۆیان پیغه مبهر (د . خ) (عمر) و تا قمیکی بۆناردنو به ره نکاریان بوون و کتیرانیانه وه ، وه موسلمانه کان زیاتر سه ر که وتن بۆسه ر اوتسکه ی که ژه که و زۆر ماندوو شه که تیش بوو بوون هتا پیغه مبهر له بهر ماندویه تی و ئی - شی برینه کانی به دانیشته وه بهر نوژی کرد بۆیان له نوژی نیوه رۆداو نه وانیش به دانیشته وه نوژیان له دواوه کرد .

که موسلمانه کان له دهوری پیغه مبهر کۆبونه وه هه رچه ند زۆر نارحەت

ومانوو بووبوون بهلام بهچاوکهوتنیان بهپیغهمبهر حسانهوه دلپان لهتهپه تهپ کهوت وسرهوتن وههموو خهویان تههات و کهوتنه وهنهوزه کوتیو هینی وایان بو دانیشتهووکاتی بهخۆی نهزانی شمشیره کهی لهدهس کهوتوو پرائهپهیری و خهپهیری نهبووهوه .

قورهیش لهماندوبونیا نا لهموسلمانان کان کهمتر نهبوون . . بهتایهتی لهشکاننه کهی سهه لهبهیانیدا زور تیکچوبوون ، وهتاقی دوایی ههچههه سهرکهوتن بهنهاندازیک و موسلمانانان شپزه کرد بهلام خۆگرتنهوهی موسلمانان بهپهنگی بووزانیان پنیان ناویرن و چاریان ناکن ، بویهبهو نهاندازه سهرکهوتنهیان وازیان هینا . ژنانی قورهیش بهسهروکایهتی (هند) کهتنه ناو موسلمانان شهید کراوهکان و دهستیان کرده ناشیرین کردنیان ههتا(هند) ملوینکهیهکی لهکوئی و لوتیان هۆنی بووهوه ، وهکونی کرده سکی (حمزه) و جکهری دههیناو کهوته خواردن و ههچی ته کرد بۆی قوت نههچوو .

که قورهیش ویستیان بکهپینهوه (أبوسفیان) بهرز بووه بۆ سهه کهژه که و بانگی موسلمانانانی کرد : نایا (محمد) تان لهناوایه ؟ پیغهمبهر - درودی لهسهههین - فهرمووی : وهلامی مهدهنهوه وتی : نهی کوپی (أبوقحافه) تان لهناوایه ؟ فهرمووی : وهلامی مهدهنهوه . وتی : نهی عمری کوپی خطابتان له ناوایه ؟ وهلامیان نهدانهوه نهبچار روی کرده کۆمهله کهی خۆی و وتی : لهدهس هه سیانیهیان رزگارتان بوو . لیره دا (عمر) خۆی پنیانهگیرا وتی : بهخوا نهی دوژمنی خوا نهوانه هه موزیندون و خوا بههشی بهدهبخت کردنی تۆی هینشتۆنهوه . نهویش وتی : بهخوا (عمر) من باوهه بهتۆ نه کهم ههتا (ابن قمیئة) ، وه

ئەمۇش بزانن كەدەسكارى كوژراوه كانتان كراوه و من ئەفەرمانم پىنداوه
 و نە قەدەغەم كىردوھ و نە پىتم خۇش بووه و نە پىتم نساخۇشبووه ، پاشان
 بەھەموو ھىزى قىرانى : باش بوو ، جەنگ بەنۇرەيە ئەم پۇژە بەرپۇژە كەي
 بەدر و وادەمان سالىكى ترو بەدر پىنغەمبەر فەرمووى : بلىن باشو
 وادەمان بىو پۇژە كانمان وە كويەك نىن . . كوژراوى ئىمە لەبەھەشتان و
 كوژراوى ئىوہ لە ئاگرى دۇزەخان . ئەھجار وتى : بولندبە
 (ھل) . پىنغەمبەر - د . خ - فەرمووى بەعمر وەلامى بەدرەوہ و بلىن :
 خواگەورە ترو بولند ترە ، وتى : ئىمە (عزى) مان ھەيەو ئىوہ نىتانە .
 پىنغەمبەر فەرمووى : بلىن : خىواى كەورە پىشتىوانى ئىمەيەو ئىوہ
 پىشتىوانتان نىہ .

دواى ئەمانە قورەيش كوژراوى خويان كۆپر كىرد و كەپرانەوہ پرووبە
 مەكە . بەلام موسلمانەكان لەوہ بىمىيان بوو كە قورەيش بچنەسەر مەدینە بۇتالان
 و يەخسىر كىردن ، و بەوہ زۆر نارەھەت بوون ، پىنغەمبەر فەرمووى بە (على) :
 برپۇشونى قورەيش بىكەوہو بزانە چى ئەكەن ؟ ئەكەر سوارى و شتر بووبوون و
 ئەسپەكانيان يەختەرمە كىردىن ئەوہ بۇمەكە ئەكەر پىنئەوہو، وە ئەكەر سوارى ئەسپ
 بووبوون و وشترەكان لىخوپن ئەوہ بۇمەدینە ئەچن ، قەسەم بەو كەسەي
 كىيانى منى بەدەسە ئەكەر بۇ مەدینە برۆن ئەچم بۇيان و تاكىيانم تىابن
 لەكەلىيان ئەجەنكەم . (على) ئەلن : شونىيان كەوتم ئەبىنم سوارى
 و شتر بوون و ئەسپەكانيان داوہ تەبەر پرووبەمەكە . پاشان پىنغەمبەر ويارەكانى
 ھاتنە خوارەوہ بۇ ناو مەيدانەكە بۇ بەسەر كىردنەوہ و ئەسپەردە كىردنى
 كوژراوہ كانيان ، پىنغەمبەرى خوا - درودى لەسەرىن - ئەكەر پى بەناو
 شەھىدەكانا و چاوى بە (حمزەى) مامى كەوت كە بەو جۇرەي لى كرابوو

زور پنی تیک چوو خه فه تبار بوو فرموی : (هیچ کانی کسوستی وام ناکهوی و هیتا شتی وام بهسرا نهاتوو که نهوه ندم پنی ناخوش بووین)
 وه فرموی : (نه کهر رژی له رژیان دهم بهسریانا رژی نهی به جوری له کهل کوژراویانا بجوایمهوه هیتا عه رب نهی دی بی) له پرووه
 نه م تابه تهی بزهاته خوارموه : (لیس لک من الامر شیئی اویتوب علیهم اویعذبهم فانهم ظالمون) واته تزئیشت بهدس نیه و بهدس خویه لریان
 بیوری نه کهر په شیمان بوونهوه یا سزایان بدات چونکه نهوانه زالم و تاوانبارن . نیر پیغمبر وازی له و خه یاله هیناو دهسکاری کردنی مردوی
 قدهغه کرد ، دواي نهوه نویژی لهسر کردو عهباکهی خوی پیادا ، نه بچار فرمانی دا (حمزه) یان خسته ناوکوره وه و دواي نهوه هم و شه هیده کانیان نه سپرده کرد به بهر که کانی خویانه وه . دوان و سیان نه بیان
 خسته گوریکه وه ، چونکه له بهر ماندویتی نه یان توانی هریه که گوریکنی بزهل که نن .

هه رای حواء الاسد

رژی شهه پانزه هه می مانگی شه لانی سالی سن یه می کسچی جهنگی احد کرا ، وه له دواي نه سپرده کردنی شه هیده کان پیغمبر و موسلمانان کان بهودل برینداری و ماندویتی بهوه که پانهوه بومه دینه ، جووله که وبت په رست و دوو پروه کان کهوتنه دهر برینی خوشی و شادمانی و هر که هه لیکیان دهس بکه و تابه نه یان وت : نه کهر بهدر نیشانهی پیغمبریتی محمد بوو نهی احد نیشانهی چی به ؟ پیغمبریی خوا (درودی له سهرین) بیری کردم وه له وه : نه کهر کاریکی وانه کهن هیزی پشان بدهن و دوژمن چاو ترسین بکهن و زات بنه نهوه دلی موسلمانان کان امانیه دوژمن ته میان

تىن بىكەن و لەمەموو لايە كەو ھەل كوتنە سەريان . ئەمە لەلايە كەو ، وە لە
لايە كى ترەو قورەيش لەناوخۇيانا لىيان بوو مەشت و مەر كە بۇچىسى
كەرانەو بو بەيە كىجارى موسلمانە كانيان لەناو نەبرد .

(واقدى) ئەكپرىتەو : ئەوشەو پىاوە كەورە كانى مەدينە تا بەياني
لەدەورو بەرى مالى پىغەمبەرا بوون پاسەوانىيان كردو بىعى ئەوەيان بو
قورەيشە كان بگەپرىتەو سەريان بۆمەدينە ، كە بەياني داھات و (بلال)
بانگى دا (عبداللهى كورپى عمرى مزنى) ھات و ھەوالى دا بە پىغەمبەر
(د . خ) كە لەناو خزمە كانيەو ھاتو لە (ملل) « ۱ » و قورەيش لەوئىدا
بەزىوون و كورپىيان لىبوو لەناوخۇيانا ئەيان وت : ھىچتەن نەكرد ،
ھەلسان چەند پىاويكى ديارتەن لىكوشتنو تىتر لىيان كەرانو بەتەواوى
لەناوتان نەبردو ئەوئەدىان ماو كە بتوانن كۆپىنەو بۆتان ، بابگەپرىتە
و ھە لەریشەيان بىتىن .

(صفوانى) كورپى (أمية) بەمە قايل نەبوو وتى : شتى وانە كەن
چونكە توورەتان كردونو ئەترسم چىيان لەمەدينە ماو لىتان كۆپىتەو
ئەبجارە ئىو سەر كەوتن ، دوورنىە ئەكەر بچنەو سەريان ئىو ژىربكەون ،
بگەپرىتەو بۆمە كە .

پىغەمبەرى خوا - درودى لەسەربى - فەرمووى : (صفوان) لەوان
راستتر ئەگا ، وەرەستىش نىە ، بەوخ-وايەى كىيانى منى بەدەسە ئەكەر
بىتە سەرمان وەكو جارى پىشووېان بەسەردى . كە لەنوئىزى بەياني بوونەو
پىغەمبەز فەرمووى بە (بلال) : بانگى جەنگ لىبە ، وەھەرچى لە (أحد)
لەكەلمان نەبوو نەبەت لەكەلمان . ئەم فەرمانەى دا ھەتا تواناو دەستەلاتى

(۱) شوئىنكىكە لەنزىكى مەدينە .

موسلمانانەكان دەر كەوئى و كەورەيى پايەي ھاوبەشەكانى (أحد) بکەوئتە
پوو ، وەدوو پروهكان تىنكلأويان نەبن .

پوژى يەك شەمە شانزەي مانكى شەشەلان سوپاي پىغەمبەر كەوتە پى
(عبدالله) كورى (أم مكتوم) ي لەسەر مەدينە دانا ، ئالائى دايشە
دەستى (علی) كورى (أبى طالب) سوپاي موسلمانانەكان كەيشتە (حمراء
الأسدا) - كەهشت ميل لەمەدينەوہ دورە - وەيشتا قورەيشەكان لەمشت
و مپە كەيانا مابوونەوہ كەئايا بىنەوہ سەرمەدينە يا پرونەوہ ؟

(معبد) ي (خزاعى) - كەيشتا بت پەرسەت بوو - لەلاى سوپاي
موسلمانانەكانەوہ ھاو كەيشتە لاى قورەيشەكان و ئىيان پىرسى : چى
ھەيە لەپىنكادا ؟ وتى : نحمدو يارەكانى ھاوون بۇتان بەكۆمەئىكى واوہ
كەيشتا نەم ديوہ ، ھەرچى لەمەدينەدا بوو لەكەليا ھاوہو روقو قىنيان
لئى ئەچۆرئ بۇتان و ئەيانەوئ تۆلەتان لئى بکەنەوہ .

ليرەدا (أبوسفنان) كەوتە بىر كوردنەوہ : ئەكەر پائەكاتەوہ بۆمەكەو
لەدەس موسلمانانەكان ھەل دئى خەلكى ئەلئىن : قورەيش دواى سەر كەوتنە
كەيان شكان و ئىتر بايەخيان نامىنئى ، وەئەكەر ئەكەر پىتەوہ بۇ سەريان
ئەترسى ئەبجارە بەتەواوى شەقلى قورەيش بشكىئ و لەناو بچن و سەر كەوتنە
كەي دوينئىيان بەھىچ بکەرئى ، لەبەرئەمە كەوتە فروقئىل و لەكەل كاروانى
(عبدالقيس) دا كەبۆمەدينە ئەرۆبى پىاوى نارد كەمەدو موسلمانانەكان
بترسىنئى و بئى : قورەيش پىريارىيان داوہ بکەر پىتەوہ بۆمەدينەو موسلمانانەكان
لەرەگ و ريشە دەرئىنن . بەلام پىغەمبەر و موسلمانانەكان نەترسان و ئەزميان
شل نەبوو لەشوقئى خۇيانا وەكو كەژى دامەزراو مانەوہو بەشەو ئەھاتن
پىنچ سەد ئاكرىيان ئەكردەوہ كەلەھەموو لايەكەوہ ئەبىنراو بەسوپايەكى

کهوره نه زانرا پینج شو بهم جوره مانه وه و چاوه ری که پرانه وه ی قوره یشیان نه کرد ، به لام قوره یش مه ترسی یان لن نیش و که پرانه وه بؤ مه که ، وه پیغه مبرو موسلمانان کانیش به سر به رزی به وه که پرانه وه بؤ مه دینه و بؤشوی جومه که بیشتنه وه ناوشار .

اهم هاوه یه دا ابوعزه ی شاعیر - نه وه ی له به درا گیر او پیغه مبر - درودی له سه ربین - به زهی پیلما ته وه م به خشی به کچه کانی و به بن توله به ری دا به ومه رجعی نیتر نه جه نگی و خراب نه دوی ، که چی له جه نکى (احد) ا به شداری کرد و چومه سه ر به زمه گه ی خوی - که وه ته به رده سی موسلمانان کان و هیتسایانه خزمه تی پیغه مبرى خوا به گیرای ، وتی : نه ی (محمد) نه هاره یش بم به خشه به کچه کانم و به آینت نه دمه تی جاریکی تر به یمان نه شکینم و نیشی وانه که م .

پیغه مبرى خوا - نه رموی : نه ا به خوا جاریکی تر ناچیتته وه ناو مه که وه و ده سن بیتی به سمیله کانتاو له حجردا دا بنیشو و بلتی : محمد خه له تان . (زید) بردی های له ملی و کوشی .

وه له که پرانه وه یانا بؤ مه دینه (معاویه) ی کوری (مغیره) ی کوری (أبو العاص) یان کرت (که با پیره ی عبدالملکی کوری مروانه) وه به نه رمانی پیغه مبرى خوا - درودی له سه ربین - کوشتیان .

سالی چواره م

پشماوه کانی (احد)

سالی چواره می کزچی هله هات به سه ر موسلمانان کاناو هیتشا هیلاکی و نیش و نازاری (احد) له جه سته یان دهرنه چوو بوو ، هه رچه ند موسلمانان کان ویستیان به بؤنه ی هه رای (حمراء الاسده) وه شوین که وتیمان

بۇ قورەش سام و دەستەلانی خۇیان بگیزنەو ، لەكەل ئەوودا لە ناو مەدینەدا چوولەكە و بت پەرسەت و دوورووكان پنیان خۇش ئەبوو و پلوتکیان لئ ئەدان ، وەتیرە عەرەبەکانی دەوروو بەرو ریکـاو بانەکان ئەو ترس و بیسەیان لە موسلمانەکان ئەما بوو ، بەلكو هەندیکیان لە ییری ئەوودا بوون هەرهلەیان لئ هەلکەوت بەدن بەسەر مەدینەدا . کـراتترین ئیش لەجیپانا یریتی یە لەسەرۆکایەتی و فەرماندەیی ئومەت لەدوای شکان و ژیرکەوتن ، سەرپەرشتی کردن و بەرپۆە بردنی بانگ لە دوای توشی کیروکرفت هاتن . بەلام ئیش هەرچەند گران بئ بەلای پیاوی هەلکەوتوو قارماناوە بەسووک دانەنری . پیغەمبەری مەزن هەستی کرد بەومەترسی یە کەورانە ی چاوەرپئی مەدینەیان ئەکرد ، بۆیە زۆر بەدەر بەسەو بوو کە هەوایی عەرەبەکان بەگشتی و دەوروو بەری مەدینە بەتایبەتی بزانی ، بۆ ئەو پئش روودانی کارەسات چارە ی بۆ بدۆزنەو و سام و ترس بخاتەو دلی دوژمنەکان .

سەریە ی أبوسلمە :

لە مانگی محرمی سالی چوارەما هەوال کەیشته پیغەمبەری خوا - درودی لەسەربن - کە (طلیحە و سەلەمە) ی کورپی (خویلد) کە سەرۆکی بەرە ی (أسد) بوون خەریکن خزمەکانیان و ئەوانە ی کوی پرایەلیانن هەل ئەنن و سوپا کۆنە کەنەو و بەتەمای ئەوون بیئەسەر مەدینەو دەستی بوە شینن ، گوا یە موسلمانەکان (أحد) لاوازی کردوون و ناتوانن بەرەنکاری یان بکەن .

پیغەمبەر بەخیرایی (سەریە) یەکی ریکخسنت و بەسەرۆکایەتی (أبوسلمە) نازدی و ئالاکە ی دایە دەس و فەرمانی پێدان کە بچنە

سەر بەرەى (أسد) سەرىپە كە سەدو پەنجەكەس بوون . نەرمووى :
بەشەو بېرۇنو بەرۇژ خۇتان لەمە كۆ بدەن با كەس پىتان نەزانى هەتا
ئەدەن بەسەريانا .

(أبوسلمه) وسەرىپە كەى نەرمەنە كەيان بەجى ھىنساو لە بەيانى يەكە
شە بەيخونيان كەردو دايان بەسەر بەرەى (أسد) ا وشپرزەيان كەردن و
خۇيان پى پانە كىراو شكان و ھەلان ، (أبوسلمه) یش سوپاكەى كەرد
بەدوو بېر بىركىيانى ناردو كەوتە سەرشكستەيان ، بېرە كەى تریان تالانو
وشترو مەپرە كانىاي كۆكردەو پاشان كۆبونەو لە تالانە كە أبوسلمه پىنج
يەكى جىيا كەردەو ئەوى تریانى دا بەش كەرد ، لە ذواى دەرۇژ بەسەر
بەرزى يەو ھاتەو ھاتەو ھاتەو .

بەم كارە توانىيان تارپادە يەك بچنەو جىي خۇيان و بىم بىخەنەو دلى
دوژمنە كانىانەو ھە زۆرى نەخايان (أبوسلمه) كۆچى دوايى كەردو ،
بىرىنىكى كەلە (أحد) ا لى كرابو ھاتەو سۆكوشتى وپاھى شەھىدى
و ھەركەت .

عبداللہى كورى انيس

پىغەمبەرى خوا (د . خ) بىستى كە (خالد) ى كورى (سفىانى)
كورى (نبىجى ھزلى) والە (نخلە) يالە (عرنە) وئە يەوئى لەشكر كۆبكا
تەو ھەو بىتە سەرىپەمبەر ، پىغەمبەر (عبداللہ) ى كورى (انيسى جىنى)
نارد بۆكوشتى (عبداللہ) ئىزنى خواست كە بۆ پىك ھىنسانى مەبەستە كەى
چاوپراو بكا ، پىغەمبەرىش ئىزنى داو نەرمووى : خ-ۆت بىكە بە
(خزاعەبى) لە پىنجى مەرما (عبداللہ) كەوتە رى كەكە بىشتە ئەوئى (خالد)
لىي پىرسى : لەچ تىرە يەكى ؟ وتى : لەخزاعەو بىستومە ئەتەوئى لەشكر

كۆيكەيتەۋەو بېچىتە سەر (محمد) ومنىش ھاتووم بۇلات ، (خالد) ىش نەى شاردەۋەو وتى : بەئى خەرىكى ئەۋەم (عبدالله) ھەرئەۋاۋ خالد دوانتە كەى پىنخۇش بوۋ ھەتا ھەل بۇھەلكەوت كوشتى و دەربازبوۋ وھاتەۋە بىۋ مەدىنەو ھەۋالە كەى دابەپىنخەمبەر - درودى لەسەربىن - ۋە (بىنلىخىانى ھزلى) و خزمە كانى خالد - دواى كوشتنى سەرۋكە كەيان بۇماۋەيكە بىن دەنگ بوۋن پاشان كەوتنە فرۇفئىل بۇتۇلە سەندنى .

پووداۋى رجب (۱)

(بىنلىخىانى ھزلى) زانىيان بەجەنگى ھەرا ناتوانن ئەم تۇلە بەبسىتتەۋە لەپەرئەۋە كەوتنە دۇزىنەۋەى فىلىكى شەيتانى :

كۆمدايكىيان چۈنەلەى تىرەى (عقل) وتىرەى (قارە) - كەدووتىرە بوۋن لە (بىن ھزلى) كوپرى (خزىمە) ى كوپرى (مدر كە) و بەلىنىيان دانى كە پانە و شترىكىيان بەدەننى ئەكەر ئەۋان تۋانىيان بەھەرفىئەى بوۋە كۆمەلى لەپارە كانى (محمد) يان دەس بىخەن . ئەۋانىش خەوت كەسىيان نارد بىۋ مەدىنەو ئىسلامەتىيان دەربىرى و تىيان : ئەى پىنخەمبەرى خىۋا ئىمە دوو تىرەىز و زۇرمان لىن مۇسلمان بوۋە ، كۆمەلى لەپارەكانت بىنئىرە بابەتەۋاۋى فىتىرى ئادابى ئايىنمان بىكەن و قورئانمان پىن بلىن و ئىسلامان تىن بىكەيەن . پىنخەمبەرىش - درودى لەسەربىن - ئەى وىست چاۋدىرى كەر (عىون) بىنئىرە سەر قورەىش و تى بىكا چى ئەكەن ، كەئەمانە ھاتن و داۋاى مامۇستاۋ كادىريان كىرد ئەمەى بەھەل زانى و بەتەمابوۋ بەتىرىك دوونىشان بىشكىتتىن ھەم تىرەكان فىتىرى ئىسلام بىكا ھەم ھەۋالى قورەىش بزانى . بىن كومان پىنخەمبەرى خىۋا ھەمىشە پىش خستنى ئايىنە كەى لەژوورۋى ھەموشىتىكەۋە

(۱) ئاۋىكى (ھزىلە) لەنىۋانى مەكەو (عسفا نا) .

داناوه، بۆيه ههر كه داواي مامۇستاو پرى پيشاندهرى لى بىكرايه بۆهركۆي يەك
 بوايه ئەي نارد ، هەتا ئاينەكە بلاو پىتەو و بەرەوانى وەرگىرى ،
 ئەو بوو لە مەكەو و هەندىكى نارد بۆ مەدينە بۆ فېر كوردنى ئىسلام و
 قورئان .

و بۆ ئەم داخو ازى يەيش شەش يارى تى كەيشتووى بە سەرزكايەتى
 (عاصمى) كورپى (ثابت) ى يارىدە دەرى نارد . .

ئەمانە لەكەل جەوت كەسى ترا لە مانكى سەفەرى سالى چوارەما
 كەيشتنە (رجيع) كە كەيشتنە ئەوئى لەژىرەو و هەواليان دا بە (هزلى) يە
 كان و ئەوانىش دوو سەد جەنگاوەرى چەك بە دەسيان بۆناردن و كاتى
 ئەمان بەخۆيان زانى لەشكرئى پژا بە سەريانان و بريسكەي شمشير نەبى
 هېچيان نەئەدى ، هەرچەند ئەمانىش دەسيان دا يە شمشيرو پەلاماريان دانى
 بەلام شەش كەس بى تاكا لەكەل دوو سەد جەنگاوەرى پرچەكا چى بۆئە كرى ؟
 بەلام (هزلى) يە كان بانكيان كردن : مەجەنگن و پەيمان بى ناتان كوژين
 و ، بەس ئەتان دەينە دەس مەكەبى يە كان . موسلمانە كانىش دىل كردن و
 بردنيان بۆ ژىردەسى دوژمن و بەخوارى سەير كردنيان بەلاو و لە كوشتن
 ناخۆشتر بوو ، بېجگە لەو يەيش دەستى مەكەبى كەوون ئەيان كوژن ،
 لە بەرئەمە خۆيان ئەدا بە دەسەو و كەوتنە جەنگ كردن . لە ئەنجاما
 (عاصم) و (مرئى) شەھيد کران و (زید) و (حبيب) و (عبدالله)
 دىل کران و بردنيان بۆ مەكە تاپىيان فرۆشن بە قورەيشە كان .

لەرنگادا لەلای (زهران) (عبدالله) خۆي لە دەسيان پراپسكاند
 و شمشيرە كەي كرت بە دەستەو و ويستی دەربچى ، بەلام بى سوود بوو
 بەرد بارانيان كرد تا شەھيد كرا ، و (حبيب) و (زید) يان برد و

فرۆشتنیان به قوره ییش : (صفوان) (زید) ی کپری تاله جیاتی (أمیه) ی
 باوکی بی کوژیتهوه و دایه دهسی (نسناسی) بهندهی که بی کوژی ،
 لهو کاته دا (أبوسفیان) بینی و وتی : ها (زید) توخوا پیت خۆش نه بوو
 ئنا ئیسته محمد له جیاتی تو له دار بدرایه ، تویش له ناو مال و منالی
 خۆتا بویتایه ؟ (زید) وتی : نه به خوا پیم خۆش نه من به خۆشی له ناو
 خیزانی خۆ ما بمو محمد درکن بچن به جهسته یا ، (أبوسفیان) به سه رسامی به ره
 وتی : که سم نه دیووه وه کو یاره کانی (محمد) سه رۆکی خۆیان خۆش بوئی ،
 ئنجا (نسناس) زیدی شهید کرد .

(عقبه) ی کپری حارث (خبیب) ی کپری تاله جیاتی باوکی
 بی کوژیتهوه ، کاتی بردیان بۆ سه ر سئ داره (خبیب) وتی : پینکه م نه دن
 دوورکات نوژی بکه م ؟ وتیان : بی که . دوورکات نوژی جوانی کردو
 دوایی پرووی تین کردن و وتی : به خوا له بهر نه وه نه بوایه واتان
 بزانی پایه له ترسی کوشتن نوژی نه که م زیاتر نوژی م نه کرد . که بردیان و
 هه لیان واسی و وتی : خوایه سپاردی پیغه مبه ره که تمان که یاند ، خوایه
 نه مرۆ پیغه مبه ر تین بکه یه نه که چیمان به سه ر هات ، خوایه بهرته وازه یان
 بکه و له ناویان به ره و که سیان مه یه له ره وه . نه بچار هۆنرا ده یه کی له م مانایه دا
 خوینده وه و ئینجا شهیدیان کرد .

ئهم هه وایه که بیشته مه دینه و پیغه مبه ر - درودی له سه رین - و
 موسلمانه کان زۆریان پین ناخۆش بوو دلکران بوون و تینی که وه ری تین کردن .
 وه پیغه مبه ر (عمر) ی کپری (أمیه) ی (ضمری) له که ل به کینکی
 ترا نارد بۆ گوشتنی (أبوسفیان) له مه که (عمر) زۆر به هه له مه ت بوو
 شاره زای مه که ییش بوو ، که که بیشته مه که (طوانی) کرد . . . حه وت

چار بەدەوری کەعبە دا سوپا یەو، بەناکو پیاوێک پەیاوو 'عمری ناسی و هاواری کرد : ئەمە عمرە . ئەوانیش بەناچاری رایان کردو هیچیان پۆ نه کرا .

سەریە ی بیری مەوێه : (۱)

زانیمان کە هوزەیلی و قورەیش بە پیلانی شەیتانی شەشیان لە موسلمانە بە پێزەکان شەهید کردو پێغەمبەر و موسلمانە کانیس بەم کارەساتە زۆر دلگران بوون ، چونکە بێجگە لەوەی ئیسلام لەوکاتە ناسکەدا شەش پالەوانی زەبر بەدەستی لەکەیس چو - دەرکای پروپالانتە و پیلان کێزی درایەو و متمانەنەما . بێ کومان کاری واتین ئەکاتەسەر پێشەواو ئیتر متمانە ی نامینی تاکەس لە هەوالە کانی بنیتری بە هیچ لایەکا تا بەتەواوی دلتیا نەبێ لە پاراستنیان .

کواپە پێغەمبەری خوا - درودی لەسەر بێ - ئەبێ هەلۆیستی چی بێ ؟ خۆ بۆ کردنەوی بانگی ئیسلام داوای لێ ئەکا - بەلکو ناچاری ئەکا - هەرچەند تووشی زیان بێن - ئەوزیانانە قبول بکەن بۆخاتری بۆ کردنەوی بانگەکە ، هەر وەکو بازرگان زۆر جار لەبەر بەرز بـوونەوی پلە ی بازرگانیتی خۆیان و سامانیان ئەخەنە مەترسی یەو . ئەمە بوو هۆی ئەو کە پێغەمبەر - د . خ - بەوتە ی (أبو براء) کۆمە لێکی تری لە یارەکانی نارد و لە ئەنجاما شەهید کران .

(۱) والە خۆر هەلانی مەدینەو لە نێوانی خاکی بێ عامر و حەرە ی بێ سلیم دایە .

سدیری نامه که بکا په لاماری (حرامی) دا و شهیدی کرد وه داوای کرد له تیره کهی که پرژن و موسلمانان کان بکوژن ، به لام تیره کهی به کوئی یان نه کردو وتیان : په نای ابوبراء ناشکینین ، وه په نای بسو چند تیره کهی نه برردو تهوان هان به ده نگی به وه : (تیره ی بنی سلیم به رعلو ذکوان و عصیه) هان له که لیاو ده وره ی موسلمانان کان یان کرت .

که یاره شیرینه کان به مه یان زانی چاره یان نه ما بیتجکه له دهس دانه شمیشیرو چه نکاندن هتا به روودوا هموویان شهید کران - خوالی یان رازی بن - نه نیسا عمری کوپی امیه ی ضمری نه بن که له و کاته دا له وی نه بوو ، وه که بی کوپی زید که به زامداری له ناو شهیده کانا ما بووه وه ، دواپی عمریان کرت و ویستیان بی کوژن به لام عامر نه ی هیشتوو به رهلای کرد به بونه ی ته وه که چا که به کی هه بوو به سهر دایکی به وه .

نهم دوانه که رانه وه بسو مه دینه له رینکادا (عمر) که بی به دوو پیانو و وای زانی له وتیره و به راندن که دهس دریزیان کرده سهریان ، هات خوی خلافتان له که لیا نا تا کر دینه خهو ، نه بچار هردوو کیانی کوشت به خه یالی توله سه نده وه که چی دواپی ده رکوت نهم دووانه خزمی (ابوبراء) و له په نای پیغه مبه رابون - یاله هوزی بنی کلاب و په نادرا و بوون - پیغه مبه ر - درودی له سهر بن - خوینی هردو کیانی دا .

(عمرو کهپ) هاتنه وه مه دینه و نهم هه واله پرله ناسوره یان کتیرا به وه بسو پیغه مبه ر و موسلمانان کان . شتیکی سروشتی به که زور به لایانه وه ناخوش بوو ، هتا ته لین : پیغه مبه ر بسو هیچ کاره ساتی نه ونده دلکران نه بووه ، وه تامانگن (قنوت) ی له نریزا نه خویند و له خوا نه پارا به وه که هه قیان لی بسو یتن ، وه فرموی : نه مه نیشی (ابوبراء)

بوو، نه کینا من لهما نه ترسام ونهم نه گرد، (أبو براء) که زانی په ناکاهه ی شکینرا و په نادراوه کانی ک-وژران و دوايي نهم نه رمووده یه ی پیغه ری بیست زور نار-حمت بوو مهراقی کرد و کوشتی ، وه (ربیعه) ی کوری له توله ی باوکیا چوه سهر (عامر) و دایه بهر یم و زوری نه برد عامریش مرد .

جهنگی بنی نضیر :

جووله کهو دوو پرووه کانی مه دینه به هوی کاره ساتی (رجیح) و بیری (معونه) وهو له پیش نه وانه یشههه زال بوونی قوره یس له (احد) دا دلشاد بوون و کهوتنه پروپالآنته و پیلان کیران و راویژکردن بسو له ناو بردنی موسلمانان ، پیسترین پیلان نه وه بوو جووله کهی (بنی نضیر) ویستیان له کاتیکی بن ناکایی دا پیغه مبهری خوا بکوژن به لام خواهی شی خوی په روه ردگار به جوړنکی تریوو . . پیغه مبهره شیرینه کهی خوی پاراست و جووله که کان له مه دینه دوور خرانه وه .

نهمه یس له کاتیکی بوو که پیغه مبهری خوا - درودی له سه ربین - خه ریک بوو خوینی دوو پیاوه کهی کو نه کرده وه که (عمر) ی کوری (أمیه) به نه زانی کوشته بوونی ، پیغه مبهر چوو بوو ناو جووله کهی (بنی نضیر) که هاوپه یمان بوون له که لیاو له ده روه بهری مه دینه دا دانه نیشتن له نریکی (قبلاء) ه وه ، کاتج که ییسته نه وی له بنی دیواریکا له کهل سه رو که کانیانا دانیشیت و باسی یارمه تی دانی بوو ته کردن ، نه وانیش به سه رزاری پن خو شحالی و ناماده یی یان ده رپری و کهوتنه دواندن له که لیا ، وه له ولایشه وه کهوتنه راویژی کوشتنی و وتیان : هلی لهما باشترمان بوو هلی ناکه وی . . نه وه ته به ته نیاو به بن ترس هاتوته ناومان و له و بن دیواره دا بن ساکانه لینی دانیشتووه ، پیاویکیان که ناوی (عمر) ی کوری

(ججاشی) کوپری (کعب) بوو وتی : ئیوه بیخلاقینن من له پشتهوه
 نهچمه سهربان و بهردینکی کهوره له کهل خۆما ته بهم و تهی دهم به سه ریاو
 تهی کوژم . (سلامی) کوپری (مشیکم) وتی : شتی و امه کهن ، تهوه
 په یمان شکانه و به خوا پتی ته زانی و له دوایی دا ئیوه زهره ری تیا ته کهن .
 به لآم کوئی یان نه دایه و وبستیان هه لسن به پیلانه که ، له و کاته دا کابرا
 رۆیی بچئ بۆ سه ربانه که خوای کهوره پیغه مبه ری تی که یساند . پغه مبه ر
 به کورجی هه لسا وه کو ئیشتیکی زۆر په لهی هه بی که رایه وه بۆ ناو شار ،
 تنجا جووله که کان له ناو خزیانا که وتنه مقومقۆ : ئایا محمد بۆچی وابه بی
 قسه و به خیرایی هه لساو رۆیی ؟ ئایا به پیلانه کهی زانی بی ؟

پیغه مبه ری خوا - درودی له سه ریئ - هاته وه ناو شار و پیلانی
 جووله که کانی بۆ موسلمانان کان کپراوه و نه مهی به په یمان شکانن دانا ،
 وه که وتنه بیر کرد نه وه له وه که هه تا دوژمنی ئاوه هاله بن ده سیانانی ئه وان
 ناحه وینه وه و رینگه له بلا و کرد نه وهی ئایینه که یان یه ننه وه په لکو هیچ کاتی
 نه وانه جیکه ی متمانه نین ، باشتترین رینگه ته وه یه هه مانه له م بن ده سه دا
 نه مین ، وه بۆ نه مه (محمد) ی کوپری (مسلمیه) ی ناردو فه رمووی :
 « پنیان بلن : پیغه مبه ری خوا منی ناردوه بۆ لانا ن که تی تان بکه یه نم :
 ئیوه ویستوو تانه پیلانیکه وه ها بیتکپرن ، وه ته بی ئیوه لیره دا نه مین و
 برۆن و نه م ناوچه یه به چن بیلن و تازهن له که لئا ناناژیم ، بۆ نه مه یه
 ده رۆژ ماوه تان بی ، دوای نه و ماوه یه هه رکه س ببینین نه ده ین له ملی .
 که نه م هه واله که ییشت به جووله که کان مه ترسی یان لئ نیشته و سه رسام و
 بوون و هیچ وه لآمیان پنی نه درایه وه ته وه نه بی وتیان به (محمد) ی کوپری
 (مسلمه) (که له تیره ی اوس بوو ته وانیش هاو په یمانی اوس بوون بۆ

بۇ جەنكاندن لەكەل خزرجددا (وامان نەنەزانی كە پیاویكى اوسى ھوالى
وامان نەداتى . ئەویش ھەرئەوئەندى پىنوتىن : ئەو كاتە رۆيى و ئەو دلە كۆپرا .
جوولە كە كان لە پاشە رۆژى تارىكتىر ترسان وزانى يان پىغەمبەرى خوا
- درودى لەسەرىن - لەسەر وتەى خۆى ئەروا ، لەبەرئەمە كەوتنە
خۆ كۆكردنەو و خۆئامادە كردن بۇ باركردن . . ئالەم كاتەدا دوو پياو
لەلايەن (عبدالله) ى كۆپى (أبى) كۆپى سلو لەو ھات و وتیان :
مەرۋن و بارمكەن و جىنگا و رىنگاى خۆنان بەجى مەيەلنو لە قەلاكانتانا بن
من دوو ھەزار كەس لە خزم و دۆستە كانم لە كەلايەو بەينە ناوقەلاكانتازەو
و تادوا كەس لە ئىمە نە كۆژرى تىن ناكاتە ئىو .

جوولە كە كان كەوتنە راوئىز لەم نىراوھى (عبدالله) وزۆريان
متمانەيان بەوتەى عبدالله نەبوو ، ئەو ھوو (بنى قىنقايشى) بە كۆركان
خواردودا و درۆى لە كەلا كۆردن . بەلام سەرە كە كەيان (حىيى) كۆپى
(أخطب) وتى : نارۆين و سەر لە خۆمان ناشىوتىن و ئەچىنە ناو
قەلاكانتازەو ، خۆ ھەتا سالىن پەكمان لە ھىچ ئازۆخە يەك ناكەوتى و
بەردى زۆر ئەبەينە لاي خۆمان و ھەر كە ھاتن بەرد بارانيان ئەكەين .
و ناردى بۇلای پىغەمبەر : بۇ ھىچ كۆي نارۆين و چىت لە دەس بەت
بىكە .

ھەتا دە رۆژە كە تىن پەرى پىغەمبەر و موسلمانە كان كۆي يان نەداتى ،
تەجار چە كيان شان كردو (عبدالله) ى كۆپى (أم مكتومى) لە سەر مەدينە
داناو ئالاکەي دايە دەس (على) كۆپى (أبى طالب) ولە لەمانكى (ربىع
الأول) دا كەوتنە رى و چونە سەريان و چواردەورى خانوو قەلاكانيان دان
ولە ھەموو لايە كەو و ئابلوقەيان دان ، ئەمە پانزە رۆژى خايان و ھەر كە

لېيان نريك نه بوونهوه بهرديان تي نه كرتن ، دوايي پيڅه مېهر - د . خ -
 فېرمانی دا كه باخه دارخورماكانيان بېرنو بيسووتينن ، هه تا جووله كه شق
 وایان نه مینتی دلیان پټوهی به ندېئو له پیناویا بجه نكن وخوین بریژری .
 كه جووله كه بیفیان و اباخه كانیان نه بېرن و نه یسووتینن كه وتنه هاوار :
 تۆنه وسا شتی وه هات یاساغ نه كړدو دار بېرنو زیان كه یاننت قه ده غه نه كړد
 نیسته خۆت چۆن و بۆچی واته كهی ؟ به لآم بې سوود بوو ، قورئان هانه
 خواره وو نه و كارهیانی په سهند كړدو فېرموی : (مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْتَةٍ أَوْ
 تَرَكْتُمْهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ) واته هرچی تان
 بریوه له دارخورمای باخه كانیان یا به پټوه هیشتون تانه وه نه وه به پټی نیزنو
 ره زاو خواهیخی خوا بووه و بۆنه وه كه پیاوخراپ و له سنور دهرچوه كان توشی
 داخو مهراق یین .

جووله كهی (بیفانصیر) ههرچهند دانیان به خویانا كرت وچاوه پټی
 سوپای (عبدالله) یان كړد بې سوود بوو و كهس نه هات به هاوارپانه وه ، كه
 به ته واوی بې هیوا بوون داولیان كړد له پيڅه مېهری خوا : كه ریكایان بۆ
 چۆل بكهن تابرونو ولات به چی بیلن ، پيڅه مېهری خوایش - د . خ -
 بۆنه وهی نه په لښ خوین بریژری بکری ری كهوت له كه لیانا : به سستی كهس
 باری وشتری كه لو په لو نازوخه بیهن به لآم چه كی تیا نه بی و بېرؤن و
 چهك به چی بیلن . له سه رنه مه پتیک هاتن و جووله كه كان به ناچار ی چه کیان
 داناو چی یان بۆرؤیی بردیان و سه ری خویان دهر كړد ، نه هاتن به دده سی
 خویان خانووه كانیان نه پروخان تاموسلما نان تی یان نه چن ، وه (حیی) ی
 رپ (شایب) و (سلامی) كوری (ابی حقیق) و هه ندی تر له و
 سه رؤكانه یان چونه (خیبر) و در - ا . حن بۆ (أذرعات) له شام

و تالان و مالیان به جی هیتشت بۆ موسلمانان کان ، وه له ناو هه مویانا دوانیان :
[یامینی کورپی عمرو أبو سعدی کورپی وهب] موسلمان بوون و له سه ر
مال و ملکی خۆیان مانه وه .

پینگه مبهری خوا دابه شی کرد به سه ر هه ژاره کۆچه ره کانا ، به م پنی به
جوله که ی بینی نضیر دوور خرا نه وه له مه دینه و خۆیان
به ده سی خۆیان ئاویان کرد به خۆیان ، وه دوو رووه کانیش لاپه ره به کی
تریان له بن ئا برووی هه لدا به وه و ئیجکاری بوون به چی کای پلوتکی
ئه م و ئه و .

وه موسلمانان کانیش به م سه ر که وتن و ده سه که وته پنی زیان و ئازاره
ده سه لاتیکیان په یا کرد و مه ترسی ناو خۆییان شتیکی ئاوتوی ناما و
ده سیان خالی بوو بۆ ژیر کردنی بیابان نشینه کان .

جهنگی ذات الرقاع :

له مانگی دووهمی ربیعی دروه می سالی چواره ما واته که متر له
مانگن دوا ی دوور خسته نه وه ی (بنی نضیر) هه وال که یشته پینگه م به ری
خوا - درودی له سه ری - که چهند تیره به ک له (نجد) وه کو (بنو محارب)
و (بنو ثعلبه) (و بنو انمار) خه ریکن خۆیان ریک ئه خه ن بۆ چه نک ، وه
(خطه) ی پینگه م به ریش و ابوو که زوو به زوو له کو تر په را بدا به سه ر
دوژمنان ، له بهر ئه مه به خیرایی له که ل جهزت سه د (یا چواره سه د) که سا
که وته ری و عوسمانی کوری عفانی دانا له سه ر مدینه (وه هه ندیگ
ئه لین : أبو ذری غفاری) رۆیشتن نا که یشته شویتیک پنی ئه لین :
(ذات الرقاع) که دوژمن پنی زانین رای کردو ژنو مال و سامانی به جی ما و
موسلمانان کان ، ده سیان به سه راکرت ، وه مه سلیمانان کان له و نا وه دا مانه وه و بیستیان

كۆمەلىكىيان بى كۆ بۆتەوۈ كەلە ناكادا بىدەن بەسەريانا و لىيان نىريك
بوونەتەوۈ ، لەبەر ئەمە موسلمانەكانىش كەوتنە وريايى و خۇئامادە كردن
هەتا نوئىزى (عصر) يان بەنوئىزى مەترسى - صلاة الخوف - كرد ،

دوأتىرىن جەنگەكانى - بدر -

لەمانكى شەعبانى سالى چوارەمدا پىنغەمبەرى خوا - د . خ - بە
هەزارو پىنچسەد كەسەوۈ لەيارە موسلمانەكانى چوون يۆبەدر وەدەئەسپيان
پىبوو و عبداللهى كوپرى عبداللهى كوپرى ابى كوپرى سلولى دانا لەسەر
مدىنە . . ھىزى ئەيش ئەوۈبوو سالى پىشوو لە جەنگى احد ابوسفىيان
وتى : وادەمان ، سالىكى ترو - بدر - ، پىنغەمبەرىش فەرەوى : باشە .
موسلمانەكان رۇيشتن تاكەيشتە بەدر و لەوى خستيان ، وە چاوەروانى
قورەيشەكان بۆون ، وە لەوئىشەوۈ قورەيشەكان كە سوپايەكى زياتر لە
دوۈھزار كەس و پەنجا ئەسپيان پىبوو ، بەسەرۆكايەتى ابوسفىيان ھاتن ،
تساكەيشتە نىريكى - زھوان - لىرەدا ابوسفىيان واى بەباش زانى
بگەرپتەوۈ و پىلاننىك بۆترساندى موسلمانەكان دروسەت بكا ، بۆ ئەمە
بانگەوازى كرد بەناو قورەيشەكانا : كە ئەسال وشكە سالو بەكەلكى
دەرچونتان نايەو سالىكى تر ئەرۈين كە تەرەسال بىو لەرەپى مەرۇمالات
و بەرۈبوم زۆرىن ، وە من ئەكەرپىمەوۈ و ئىوۈش بىكەرپىنەوۈ بەم جۆرە
قورەيشەكان كەرآنەوۈ و نەچونە - بدر - وەھەر لەوئىدا پىاوئى كە ناوى
(نەبىئى) كوپرى (مسعود) بوو كرتى بەكرى و ناردى بۆمەدىنە كە
پىيان بەلى : (ابوسفىيان) سوپايەكى زۆر كەورەى بۆ كۆكردوونەتەوۈ كە
لە چارى ئىوۈدانىيەو مەچن بۆيان ، بۆ ئەوۈى نەچنە - بەدر - بەلى
كابرا رۇيى بەلام بىسوود بوو ، پىنغەمبەر فەرەوى : بەخوا كەسەيش

نهیهت له که لما به ته نیا نه چم ، لهم جزوره هه لوئیستانه دایه که خوای که ووره
مدحنی موسلمانانه کان نه کاو نه فه رموی : (الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ : إِنَّ
النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا ، وَقَالُوا : حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ
(۱)

سالی پینجه م : هه رای - دومه الجندل -

له مانکی - ربیع الاول - ی سالی پینجه ما هه وال که یشته پیغه بهری
خوا - د.خ - که کۆمه لئ له عربیه بیابان نشینه کان کۆبوونه ته وه له شوئیتیکا
که ناوی (دومه الجندل) ه وه پینچ رۆژ ریکه یه له (دمشق) ه وه (۱۱)
رۆژ له مه دینه وه دوره له ناوه راستی ریکای ده رای سورو که نداوی
هه ری دایه ، وه ئه و ریکانه یان کرتو وه مه رد م روت نه که نه وه ، وه نه یانه وی
ورده ورده نزیکی مدینه ش بینه وه پیغه مبه ریش فه رمانی داو هه زار چهک
به ده ستی له گهل خۆیا بردو (سباعی) عقاری به سه ر مدینه وه ناوا که وته
ری ، به شو ئه رۆیشتن و به رۆژ خۆیان نه شارده وه ، پیاویسکی شاره زا
که ناوی (مذکور) بوو چاوساغیان بوو ، به لام هه ر نزیکیان بوونه وه پینان
زانین و هه لاتن و بلاوه یان لئ کرد ، موسلمانانه کانیش که وته کۆکردنه وه ی
ناژالو تالانه که یان ، کاتن که یشته سه ر جیت کاکانیا که سیان ده ست
نه که وت ، ئیتر چه ند رۆژ لئ لئیدا مانه وه سه ریه یان به م لاوлада نه ناردو
که سیان ده س نه که وت ، له پاشان به سه ر که وتن و ده س که وتیکی باشه وه
که پرانه وه بۆ مدینه وه له که پرانه وه یاندا په یمانی ناشتی له گهل (عینه) ی
کوپی (حصی فزاریدا) به ست و پارچه زه وی به کی دایه که ناژالی تیا

بله وه ریتی . (۱) العشر ۱۷۳

پەردە - حجاب -

لەپېشەووە لەبەندی (باری جیهان لەپېش ئىسلاما) تىنگە يەشتىن كە
پەيوەندى پياوان بەژنانەووە تەنيا لە پرووى رابواردنەووە بوو وبەس ، وە ژنان
وەكو هۆيەكى رابواردن سەيز ئەكران و بەس ، بئى ئەوەى هەيچ جىنگا و
پلەيەكى تريان بئى لەكۆمەلدا ، وە ياساى خىزان و ژن و مێردى شىووەيەكى
نارىك و شپرزەى هەبوو ، وە نرخی كۆمەلایەتيان تەنھا لەوەدا ئەبينرا كە
بەباشترین شىووە لەجوانترین كالۆ نىكاردا خۆيان دەرڤەن و بەرچاوى
پياوان بکەون ، كە ئەمەيش زۆر جار ئەبوو بەهۆى بئى ئابرووى و شەروال
پىسو و تىنگا و بىوونى نەژاد ، وە كەلئى رووداوى ناخۆش و گىرو گەرفتى
ناشايسەتى لئى پەيدا ئەبوو .

خۆ ئىسلاميش هاتووەو ياساىەكى خوايى يەو ئەيەوى لەهەمو روووەو
خراپەكانى مرۆڤايەتى چارە سەربكاو بيان باتەووە چىگە راستەكەى خۆى ،
لەبەرئەووە سەيرى ژنانى كرد بەچاويەكى ريزو گرنك و بەرزى كەردنەووە
لەو كە تەنھا هۆى رابواردن بزو بەس ، بەلكو كەردنى بەنيووەى كۆمەل و
بەخوشك و هاوبەشى پياوان لەژيانا ، وە پەيوەندى نيوانيانى دامەزراند لە
سەر بنەپرە تىنگى كونجاوى بەسوودو ياساى خىزانى رىكخست لەسەر
بنەپرەتى خۆشەويستى خزمایەتى و دلنپايى لەيەكترى . ئافرە تارى بنكەى
كۆمەلنو كە بيانوو خانمى مالن دايك و مامۆستای پىنگەياندى مالن و
قوتابخانەى يەكەمى كۆمەلن . ئەين پەروەردە كەردنى ئافرە تازو ئامادە
كەردنيان بەشىووەيك بئى كە بتوانن كۆمەلنىكى رىك و پىك پىك بىنن ، ئەين
ئافرەتان لەبەرگى حورمەت و ريزاين ، بۆ ئەوەى مرۆڤى بەدخوو و نەفام
نەتوانن يارى بەناموسيان بکەن ، ئەين بەرگى شەرم و كەرامەتيان

له بهرابین، نه بئین جینگه‌ی چه‌زو ته‌ماو ره‌خنه‌ی خه‌لکی نه‌بن، نه‌بئین دووربن له داوین پیسی و له کاری ناره‌واو ناشیرینه‌وه، نه‌بئین شیوه‌ی تیکلاوی و به‌یه‌کابوونی نافر تان و پیاوان به‌جۆری نه‌بئین گومان و ناله‌باری له په‌یوه‌ندیان بکری له‌سه‌ر ته‌م به‌په‌ته سات یاسای (په‌رده‌ی) له به‌رگیتی که نه‌زاکه‌ت و شیرینا دانا که ژنان و پیاوان سه‌یری به‌کتر نه‌که‌ن تاخراپه له‌ناویانا روونه‌دا .

به‌شی نو‌یه‌م

له‌جه‌نگی (بنو المطلق) هه‌تا رووداوی حدیبیه :

جه‌نگی (بنو المطلق)

هه‌وال که‌یی به‌ پیغه‌مبه‌ری خوا (دروودی له‌سه‌ربین) که تیره‌ی [بنوالمطلق] نه‌وانه‌ی له‌جه‌نگی نو‌حده‌دا یارمه‌تی قوره‌یشیان‌دا خه‌ریکن به‌سه‌رژکایه‌تی (حارث) ی کوپی (ضرار) ی سه‌رژکیان سه‌وسا کۆنه‌که‌نه‌وه و خۆیان ناماده‌ نه‌که‌ن بۆه‌یرش هه‌تانه‌سه‌ر مه‌دینه، وه‌ته‌مانه تیره‌یه‌ک بوون له (خوزاعه) له نزیك مکه دانیشن . پیغه‌مبه‌ریش به‌ په‌له‌ که‌وته خۆبۆ نه‌وه‌ی هه‌ر له‌بیشکه‌دا ئاکره‌که بکوژینه‌ته‌وه و به‌خیرایی سه‌وپایه‌کی که‌وره‌ی کۆکرده‌وه و ئالای ئۆچه‌ریه‌کانی دایه‌ده‌س نه‌بو بکری صدیق و ئالای یاریده‌ره‌کانیشی دایه‌ده‌س سه‌عدی کوپی عوباده‌وه، زیدی کوپی حاریسه‌ی له‌سه‌ر مه‌دینه دانا . وه‌خاتو عایشه‌ی له‌که‌ل خۆیا برد . وه‌ بۆیه‌ که‌م جار کۆمه‌لێ له‌ دووروه‌وه‌کانی له‌که‌لا رۆیین . سوپای ئیسلام که‌وته‌رئ له‌مانگی شه‌عبانا له‌سالی (۵) کۆچی‌دا . له‌رێکادا که‌یشتن به‌جاس‌وسینگی (بنوالمطلق) و که‌وته‌ه پرسیار لێ کردنی، هه‌رچی هه‌ولیان له‌که‌لا‌دا راستی پسنه‌وتن و پیغه‌مبه‌ر

فەرمانى دا بە كوشتى ، ئەبجار رۇبشتن تاگە يىشتنە سەر ئاوينك ۋە ناوى (مریسح) بوو ، كاتىن حارىسى سەرۇكىيان زانى بە هاتى سوپاي ئىسلام و بەگرتى جاسوسەكەى خۆى و كۆمەلەكەى ترسیان لى نىشت و ھەرچى يارىدە دەريان بوو بە جىيان ھىشتىن ، پىغەمبەر (دروى لەسەرىن) فەرموى بە عومەرى كورپى خەطاب بانگيان بگە بۆسەر ئىسلامەتى ئىمامى عومەرىش بانگى كردن : ئەى ھۆزى (بنوالمصطلق) بلین [لاإله إلا الله] و موسلمان بىن مالو سامان و كيانى خۆتان لە مەترسى رزكار بگەن ئەوانىش كۆئىيان ئەدایە ئەبجار لەسەر فەرمانى پىغەمبەر لەشكر نامادەى جەنگ بوو لە ھەردوو لاوہ بەرىز بەراپەرى يەگتر وەستان وە پىغەمبەر فەرمانى دا ھەلمەتيان بردە سەرىان و كەسىان لى دەرنەچوو . . . دەپىاويان لى كوژراو ئەوانى تريان كە زياتر بوون لە ھەوسەد پىاو - بەدىل كيران ، وە لە موسلمانەكان تەنيا پىاوينك كوژرا .

رووداوه كانى ئەم جەنگە :

رووداوى يەكەم :

كورپىكى كۆچەرى لە يەكىنك لە يارىدە دەرهكان (الانصار) ، لەسەر ئاودانى و لاخ لىيان بووبە ھەرا ، يەكەمیان ھاوارى كرد لە كۆچەرى يەكان و دوهمیان بانگى كرد لە يارىدە دەرهكان كە فرىيان كەون (عبدالله) ي كورپى (أبى) ي كۆپى (سلول) گوئى لەم بانك و ھاوارە بوو ، خۆى پىننەگىرا و وتى « . . سمن كىلك يا كلك ، أما والله لئن رجعنا إلى المدينة ليخرجن الاعزمنها الاذل » .

(زىد) ي كورپى (ارقم) ئەم جىنئوى (عبدالله) يەى كىرايەوہ

بۇ پىنغەمبەر ، (عمر) ى كۆپرى (خطاب) كە لەوئىدا بوو ، وتى ئەى
پىنغەمبەرى خوا ئەمر بەكوشنى بىكە ، پىنغەمبەر نەرموى شتى وانابى ،
تەكەر من بىكۆرم خەلك ئەلەن عمەد يارەكانى ئەكۆزى .

لەم كاتەدا پىنغەمبەر (د . خ) فەرمانى دا بەباركردن - لەكاتىكا
وہختى باركردن ئەبوو - شەورۇژنىكى تەواو رۇيشتن ، نىجا پىنغەمبەر
فەرمووى لىرەدا بخەن ، لەبەر هىلاكى ھەمووىان كورج خەويان
لە كەوت .

پىنغەمبەر (د ، خ) مەبەسى لەم باركردنە كۆپرى يە ئەو بوو كە
كە خەلكە كە ئەكۆلئەو لە جىنئە كەى (عبدالله) ى كۆپرى (سلول) .
لەو كاتەدا كە (زىد) ى كۆپرى نەرقەم جىنئە كەى كۆپرايەو بۇ پىنغەمبەر ،
(عبدالله) ى كۆپرى (سلول) وتى ئەى پىنغەمبەرى خوا ئەم قەسە يە راست
نى يە باوكم ھەركىز قەسى دا ناكاو (زىد) درۇ ئەكا . لەپەر ئەم ئايەتە
ھاتە خوارئەو (يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنَهَا الْأَذْلَ
وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ ، وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ) الصَّافِيْنَ: ۸

كە پىنغەمەر (د.خ) كەپرايەو بۇ مەدىنە (عبدالله) ى كۆپرى (عبدالله)
كە موسلماننىكى راست و رەوان بوو چوہ لای پىنغەمەر و وتى : (ئەى
پىنغەمەرى خوا بىستوو مە تۆ كۆپرى (أبى) ئەكۆزى ، فەرمان بەدە بە خۆم
با سەرەكەيت بۇ بىنم چونكە من لەو ئەترسم تۆ فەرمان بەدەيت بە
يەككىكى ترا بى كۆزى و ومنىش دلم لىنم ئەكەپى و سەبرى بىكەم لەناو
خەلكا بىكۆرمەو موسلماننىك بىكۆرم لەجىاتى كافرىك) پىنغەمەر (د.خ)
فەرمووى : (ئەى ئىمە نای كۆزىن بەلكو بە جوانى و نەرمو نىان لەكەلەيا
نەجولئىنەو ھەتا لەكەلمانا ئەزى) كاتى كە كەبشتە مەدىنە بەدولای

كۆپى عەبدوللاي (ئەبى) ھەلساۋ دەركاى شارى مەدېنەى لە باۋكى گرت و وتى : تۆتۈتە : ئەگەر كەپراينەۋە بۇ مەدېنە دەسەلاندانمان بىن دەسەلاتمان دەرتەكات بەخۋا ئەبى ئىستە تىن بىكەى كە تۆ بە دەسەلاتى يان پىغەمەرى خوا ، بەخۋا سىبەرى مەدېنەت ناكەۋىتە سەرو تىن ناچىت ھەتا خوا پىغەمەر ئىزنت نەدەن .

باۋكىشى ھاۋزى گرت ئەى جەماۋەرى خەزرەج كۆرە كەم قەدەغەى شارو مالە كەم لىن ئەكات . ووتى : بىن سوۋدە بەبى ئىزنى خوا پىغەمەر تىن ناچىت ، ھەتا كۆمەلن ھاتنە خزمەت پىغەمەرۈ ئەم ھەۋالەيان داىە ئەۋىش فەرموۋى برون پىن بلىن پىن بىكات با بچىتەۋە شوئىنى خۆى : كە ھاتنەۋە لاي و ئەم فەرمانەيان داىەۋ وتى : ئىستە كەمادام فەرمانى پىغەمەرى خوا ھات باشە با پروانەۋە ۋە لەم باسەدا سورەتى (المنافقون) ھاتە خوارەۋە

پووداۋى دوۋەم :-

ھەل بەستىنى درۆۋ بوختان بۇ خاتو (عايشە) لوكەل موسلمانىكى خاۋىنى راستەقىنەدا (صفوان) ى كۆپى (معتلى سلمى) كە يە كىنك بوۋلە پالەۋانەكانى (بدر) ۋە لە باسى ئەم رووداۋەدا ھەندى لە فەرموۋدەيەك ئەھىتن كە (نجارى) لە خاتو (عايشە) ۋە رىۋايەتى كىردوۋە :

لە كاتى كەپرانەۋەدا بۇ مەدېنە شەۋىك لە شوئىنەىكا ئەخەن ، خاتوۋ عايشە شەۋ بۇ چۈنە سەرتاۋ دوور ئە كەۋىتەۋەۋە لەۋىندا ملۇيانكە كەتتى لىن ئە كەۋىت ، كە پىن ئەزانى ئەچىتەۋە بۇى لەۋىندا ئەكەرى بۇى كە ئەى دۆزىتەۋەۋە ئەكەپىتەۋە ئەپىننى سوپا كە بارىان كىردوۋەۋە كاتى ھاتوۋن كەژاۋە كەى عايشەيان ناۋە لە وشترە كە ، عايشە ئەۋەندە سووك و بىن كۆشت

بووه پښان نه زانپوه که نه ناو که ژاوه که دا نهه . نه ویش له شونځی خویدا
 خوی نه پښچیتته ووه نه زانځی که پښان زانی دینه ووه به شونځیا ، (صفوان)
 له سوپا که دوا نه که ووی بژته ووهی بزانی چی به چی ماوه که لڼی نزیک نه بیته
 وه نهی ناسیت نه لڼ : (إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) نه وه بؤچی به چی
 ماوی ؟ خیرا و شتره که ی خوی دینځی و دور نه که ویتته ووه تا سوار نه بی ، نجا
 جلوه وی را نه کیش و نه که ووه ری به دوا ی له شکر ، که نه یان که نیچ ،
 له شکره که خسته و ویه تی ، که له شکر نه م دیمه نه نه بینن و عایشه نه ناسن
 کژمه لی دوو روو به سه ره زکایه تی (عبدالله) ی کوری (أبی) نه که ووه نه نیځی
 دروو بوختان و به ناو سوپا و شارا بلاوه ی پښ نه که ووه نه ی که ن به رازی ناو
 کژمه ل و نه گاته ووه به پیغه مبر ، نه ویش زور پڼی ناخوش نه بی چون-که
 هر چه ند نه زانځی (عایشه و صفوان) هیچیان له وانه نه بن که هل سن به
 خیانه تی وها ، به لأم شهیتان نه مرد ووه و عایشه ی که نه چه و نه مه دل پر او که
 وناژاوه ی دهر وونی تیا پهیدا نه کات ، وه (أبو بکر) و خیزانی (دایکی
 عایشه) هه واله که نه بیستن و زور دلگران نه بن و له وانه یه گیانیان دهر چن
 له ناوانا به لأم کهس نایدا نه پرووی عایشه ، نه نیا نه ووه نده هه ست پښ نه کات
 که پیغه مبر سؤزه که ی جارانی نه ماوه بوی .

که دینه ووه مه دینه عایشه نه خوش نه که ووی و نارحمت نه بی و بی سوزیش
 له پیغه مبر وه هه ست نه کات ، داوا ی نیزی لڼ نه کات که بچیتته ووه مالی باوکی
 و نه ویش ری نه داو نه چیتته ووه مالی (أبو بکر) ، پیغه مبر ی خوا زور
 بن تاقت نه بی و نه که ویتته راویژ له که ل که لڼ له یاره کانی دا که نایا دوس
 بهرداری بی یانه ؟ له وانه (أسامه) و (عمر) نه لڼ : وازی لڼ مه هینه ،
 به خوا بیچکه له چا که هیچی لڼ نابین ، (علی) نه لڼ : نه ی پیغه مبر ی

خو ھەرژن زۆرە بۆتۇ ۋە پەگت لەژن ناكەوى ، بەلام بئىرە بەسۈين
 (بريدە) ى كە نيزە كيا ۋە پرسیاری لى بکە ، (بريدە) ئەللى : بەخوایەى
 تۆى کردوو بە پىغەمبەر ھىچم لى نەدیوہ كە جىى كومان بىو بىكەم بە
 رەخنە لى ، ئەوئندە ھەبە منال و كەم تەرخەمە ، ھەویر ئەشیلەم و ئەلیم :
 ئاگات لى بى ، كویى نادان و ئەخەوئى ئازال ھەویرە كە ئەخوات . ۋە لە
 (زىنب) ى خىزانى ئەپرسى ، ئەویش ئەلئیت : خوا ھەل ئاكرئیت بەخو
 لەچاكە بەولاولە ھىچم لى نەبىستووہ ھىچم لى نەدیوہ ، لەناو ژنەكانى
 پىغەمبەرە ئەنبا (زىنب) بوو ھاوشانى عايشە بى بەلام . لەخو ترساو ھىچى
 نەوت ، كەچى (حەنە) ى خوشكى لەبەر (زىنب) كەوتە خىراپەوہ و
 ھاوبەشى پىلانە كە بوو .

نەخۇشى بەكەى عايشە نىكەى مانگى درىژەى كىشاو ئىجا تۆى باری
 لەشى سووك ئەبى ، شەوئىك لەكەل دایكى (مستطح) دا كە پوورى
 (أبوبكر) بوو ئەچن بۇدەشت بۇبەجى ھىنانى پىئویستى ، دایكى (مستطح)
 قاچى ئەخلىسكىن و ئەللى : دەك مستطح دامابى . عايشە ئەللى : چەون
 دەربارەى پىاۋىكى موسلمانى كۆچەرى كە ھاوبەشى بەدرى کردووہ شتى
 وا ئەلئىت ؟ ئەویش ئەللى : ئەى نەت زانىوہ چى ووتووہ ؟ لەنوۋ كەوہ
 ھەوالەكەى بۇئەكەىر ئەتەوہ ، ئىتر عايشە ئەكەپ ئەتەوہ كىرمان و بى ئاقەتى
 واى لى ئەكات خەوو خۇراس و ھەموو شتىكى لاھەل ئەكیرئیت . ئەللى بە
 بەدایكى تۇبۇچى بۇت نەكتر او مەوہ ؟ ئەللى : كچم لەسەر خۇت بە ،
 بەخو كەم رى ئەكەوئى ژنىكى ۋە كو تۇلاى پىاۋىكى باش بىو خۇشى
 بوئ و ھەوئى بىو ناولا تۆرەى لى نەنئىن . ئىتر عايشە بەشەوو پۇژ
 پىشەى بوو بەگرمان .

پيغەمبەر لەم زگەوتا وتارىك ئەداو ئەفەرموى : موسلمانەكان بۇچى نازارم ئەدەن لەخيزانەكانما ؟ بەخو خراپەم لى ئەديون وھەستم بەھيچ نە كەردووہ . خەريك ئەبى موسلمانەكان لەناوخۇيانا تىك بچىن بەلام پيغەمبەر نايەلىو بى دەنگيان ئەكات . ئەبچار ئەچى بۇمالى (أبوبكر) و دەس ئەكات بەنامۇژكارى كردنى عايشەو داراى لى كرد تۆبە بكا ئەكەر شتى وا پرووى داوہ ، عايشەيش ئەلى : بەخو تۆبە ناكەم وھيچيش ناليم بەلكو خوا بيت بەھاوارمەوہو (فصر جيل) : ئەلى : من ئەمزانى پاكەم بەلام خۆم وانە ئەزانى قورئان لىرەدا دیتە خواریوہو بەتەما بۆم بە خەو پيغەمبەر بۆى دەربكەوئى كەم پاك و خاوينم ، وەختزانى أبوبكر بەجۆرى لەنازارابرون باوہر ناكەم كەس تا ئىستە تووشى كارەساتى وەھا كران ھاتى .

ھەر لەو كاتەدا نىكا دیتە سەر پيغەمبەر و تووشى حالەتى وەرگرتنى نىكا دیت ، عايشە ئەلى : من دلشاد بووم بەھاتى نىكا كە بەلام باوكم ودايكم خەريك بوون كيانيان دەرچى و ئەترسان قورئان باسى خراپى من بكات ، ئەنجا پيغەمبەر فەرموى : عايشە مژدە بى خوا پاكىتى تۆى ناردە خواریوہو نايەتەكانى خویندەوہ : (إِنْ الَّذِينَ جَاؤُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ - نائەگاتە - والله يعلم وأنتم لا تعلمون) (۱) خيزانە كەمان كەش بوونەوہو دايكەم ونى : ھەلسە بۇلاى پيغەمبەر و سوپاسى بكە . وتم : بەخو ھەل ناسم و تەنسا سوپاسى خوا ئەكەم . ئەنجا پيغەمبەر چوو بۆم زگەوت و نايەتەكانى خویندەوہ و موسلمانەكان دلشاد بوون و دوو پرووہ كان لوتيان رەق بوو شەرمەزار بوون ، وەبەم بۆنە يەوہ نايەت بۆسزادانى بوختان كەر ھات و فەرموى : (والذين

(۱) سوورەتى (البقره) : ۱۱۰

يرمون المحصنات ثم لم يأتوا بأربعة شهداء، فاجلدوهم ثمانين جلدة ولا تقبلوا لهم شهادة أبدا وأولئك هم الفاسقون (٢) وه به پيى ئەم ياسايه ههشتا دار درا له (مسطح) و (حسان) ي كوپرى (ثابت) و (حمنه) ي كچي (ججش) كه به ئاشكرا ئەمەيان وتبوو ، به لام دوو رووه كان هه رچەند پالەوانى بوختانه كه به چۆرى ئەيان وتبوو خەلكى پەنيان بزاني تاحەديان لى بدرى . بوون

جهنگى خەندەق

له دواى ئەوه كه پيغەمەر (د ، خ) سەرکەوت به سەر جووله كهو خانووى گوفرو ئيلحادى تىك داو لايەنى كوفرکز بوو ، جووله كهو قورەيش كهوتە جوولانەوه له دژى ئىسلام ، جووله كانى مهدينه له كهل ئەوه دا كه ئەهلى (كتاب) بوون ، دوژمن ترين كۆمەل بوون به پيغەمەرو ئىسلام ، وه ئەستوورى دوژمنايەتى به كهيان - بيجگه له پيسى سروشتيان - ئەوه بوو پيش پەيا بوونى ئىسلام ئەوان به كەم كۆمەلى خاوهن كتيبي ئاسمانى بوون ئەو زانبارى يەيان به كار ئەهينا بۆ ژير بارکردنى عەرە به كان و زال بوون به سەريانا ، به لام ئىستە هەموو شتيكيان له دەس چوو خۆ ئەوه ته له بەر بەد رهفتارىيان له شوينى خۆيشيانا دەر کران سامان و مال و حاليان لى دا کير کرا .

له بەر ئەمه بير کرد ئەوه له يەك گرتنى كۆمۆله كان له دژى پيغەمبەر و موسلمانە كان هەل قولاوى ناو دلى جووله كه كان بوو . . . كۆمەلى له جولە كه كانى به نى نضير به خەيالى يەك گرتن به كۆمەله كان له دژى موسلمانە كان چوون - بۆ مه كه بۆ هەلئەنى قورەيشە كان له پيغەمبەر و

(١) سوورەتى (النور)

موسلمانه كان ، وه لهوئى كؤبونوهويان كرد به قوره يشيه كان و داوايان
 لئى كردن بؤ جه نكانن له كه ل موسلمانه كاندا و وتيان : نيمه يه كه يه كه
 چاريان ناكهين ، به لام نه كه ر به چاري هموو لايه كمان يه ك بگرين و
 بدهين به سهريانا بهين زيانتيكى نهوتؤ له ناويان نه بهين و پاكيان نه كه يه وه
 ، قوره يش له حذيبسان پرسى بؤ تيره كه ي ، وتى : وان له ناوه ندى
 خه بهر و مه دينه دا چاوه رئى ئيوه نه كه ن كه له كه لايانا برون بؤ سه ر
 محمد ، وتيان : نه ي قوره يزه ؟ وتى : به فيل له مه دينه دا ماونه ته وه هه تا
 ئيوه نه چن و پتيكه وه بدهن به سه ر محمد .

قوره يشه كان نه ختى دوود لايان هه بوو . چونكه نارتيكى نه وان له كه ل
 محمد ته نيا له سه ر بانگه كه يه تى ، په لكو نهو بانگه ي راست بن نه وه ته
 هر زياد نه كاو بهرز ته بيته وه و په ره نه سينئى له بهر نه مه پرسى چاريان كرد
 له جوله كه كان ئيوه نه هلى كتابن و شاره زان له نارتيكى نيمه و محمد ،
 نايا نيمه له سه ر راستين يا محمد ؟ وه نايا نايئى نيمه باشتره يائينه كه ي
 محمد ؟ ليره دا به پنى ناروه ايبى خووپيسى دل و سروشتيان كه نه يشيان زانى
 محمد پتغه مبه ره و نايينه كه ي خوايى به و راسته و قوره يش بت په رسته و به س
 وتيان : به لئى نايئى ئيوه باشتره و ئيوه له سه ر راستين . قورئان باسى
 نه مه نه كاو نه فرموي : *أَلَمْ تَرَى الَّذِينَ أَوْتُوا نَسِيئًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْحُبُوبِ
 وَالطَّاعُونَ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا: هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا ، أُولَئِكَ
 الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا* . النساء . ٥١

قوره يش به مه دلشاد بوون و بريان دا كه به سه رو ماله وه هه ول بدهن
 بؤ له ناو بردنى موسلمانوكان و يران كرنى مه دينه .

ئنجما جوله كه كان هاتن بؤ ناوتيره ي (غطفان) و (بنى مره) و

(بنی فزاره) و (أشجع) و (شليم) و (بنی سعد) و (أسد) و تیره‌گانی ترو به‌درؤو ده‌له‌سه و هه‌لانیان هه‌موویان هینانه‌سه‌ر ته‌وه که به تیکراییی بدن به‌سه‌ر مه‌دینه‌داو موسلمانانه‌کان له‌ناو به‌رن . له‌گاتی دیاری کراوا هه‌ر تیره‌یه له‌لای خۆیه‌وه که‌وته‌رئ و له‌شوینی ناوبراوا له‌نزیکی مه‌دینه‌وه یه‌گیان کرت و ژماره‌یان که‌ییشه‌ده هه‌زار که‌سی جه‌نکی وه تازوخه‌و چه‌ک و ولاخی زور و زه‌به‌نده‌یان پئ‌بوو . سه‌رؤ‌کایه‌تی گشتی دایه‌ ده‌ستی (أبوسفیان) هه‌تا نه‌که‌نه مه‌دینه ، وه‌له‌ویندا هه‌ررؤ‌ژه سه‌ره‌ک خیلنیک بکریت به‌فه‌رمانده و سه‌رؤ‌ک .

نهم هه‌واله که‌ییشه پیغه‌مبه‌ری خوا و موسلمانان ، وه‌زانیان که سوپایه‌کی بئ‌ژماره‌یان لئ‌کۆ کراوه‌ته‌وه له‌هه‌وو تیره‌یه‌که‌که‌وه ، وه له ژماماره‌و له‌چه‌ک و ناماده‌یی‌دا زیاترن له‌قوره‌یشه‌گانی ئو‌خود ، وه پیغه‌مبه‌ر که‌وته راویژ کردن له‌که‌ل موسلمانانه‌کانا که له‌شارا دابنیشن یا بچن بۆ رییگیان ، له‌ته‌نجاما پریاربان‌دا که له‌ناو شارا به‌میتنه‌وه ، (سلمانی فارسی) وتی : باله ده‌وری مه‌دینه‌چال (خه‌نده‌ق) هه‌ل‌بکه‌نین و ریکه‌یان نه‌ده‌ین بیته‌ ناوشار . وه نهم رایه‌ په‌سندکرا و به‌گورچی ده‌سیان کرد به‌چال هه‌ل‌ک‌اندن له‌سه‌راوردی مه‌ودینه‌وه به‌درئ‌ژایی خۆر هه‌لات خۆرئاوا ، که‌لهم لایه‌وه دوژمن ته‌هاته سه‌ریان وه‌لاگانی تری له‌به‌ر خانوو باخی خورما رینگای هاتن و جه‌نگ نه‌بوو .

موسلمانانه‌کان ده‌سیان کرد به‌هه‌لکه‌ندنی چال هه‌ریه‌که له‌لایه‌که‌ه ، وه پیغه‌مبه‌ریش له‌که‌لیانسا وه‌کو یه‌کئ له‌وان ئیشی ته‌کرد : چالی هه‌ل‌ته‌که‌ندو به‌بیل و خا‌که‌نازو به‌گۆل خۆل و به‌ردی فرئ ته‌داو وه هه‌موو سه‌رؤ‌ک و که‌وره پیاوه‌کان که پیغه‌مبه‌ریان بئنی ده‌ستیان کرد به‌ئیش

کردن ، و نه ئیش کردنه ی پیغه مبهه و نه بئ و نه ئیش کردنی سه رۆ که کانی ئیسته بئ که له ئامه نکه کانا دهس نه داته شتیکی ساده و له سه بهرگی ره مزا نه ا وانه بوو ، به لکو ئیش کردنه که ی و نه کو کرینکارنیکی لئ هاتوو به جارئ ئیشی نه کرد .

بوخاری نه کپرتیه وه (له براه) ی کوپی عازیب نه لئ : [پیغه مبهه ی خوا کلی فرئ نه دا له رۆژی خه نده قا هه تا له که ل نه و هه موو موودی به سکیه وه بوو نه وه نده ی خۆل له سه ره کز بوو بۆ وه له بهرخۆل ورگیم نه نه دی » وه بۆ ئارام دان به یاره کانی له هه له بهستی عه بدولای کوپی ره واح پارچه یی بۆ نه خویندنه وه به ئاوازه یه وه ئیش که ره کان که نه و ئاوازه یان نه بیست مانده یتی یان تیانه نه ما و نه ویش وشه ی دوایی شه ره کانی درێژ نه کرده وه « موسلمانان زۆر ئازاریان پی که یی له بهر سه ره ماو سه و له ی زۆر سهخت و له بهر هه ژاری و کهم ده سی یان . . . بوخاری له صحیحجا ئه کپرتیه وه له جابه ره وه نه لئ : [له رۆژی خه نده قا چالیان هه لته که ند و تیشی شاکیکی ره قو و توند هاتین و هه رچییه مان کرد پاچ و بئیل کاری لئ نه نه کرد ، چوونه خزمه تی پیغه مبهه بۆ یان کپرتیه وه فهرمووی : « من نه چمه خۆاره وه بۆی ، هه لساو نه بینین سکی به بهردنک به ستووه و ده سی دایه پاچیک و لئ ی دا نه بینین نه و خاکه ره قه بوو به کلیکی شی کراوه . ابن اسحاق ریوایه تی کرده . پیغه مبهه ی خوا خۆی هیللی خه نده قه که ی کیشاو هه ر چل که زی دانا بۆ ده کهس ، وه یاریده ده ر و کز چهره کان هه ر لایه یان نه ی وت [سه لمان له ئیمه یه - سه لمان پیاوینکی ئازاو به هیز بوو - پیغه مبهه ریش فهرمووی : (سه لمان له نه لئ به یق ئیمه یه « ئاله م کانی ته نک و چه له مه دا موسلمانان به شه وو به رۆژ خه ریکن

حهج كردنى ابوبكر به موسلمانان :

له كۆتايى مانكى (ناوجه ژتان) دا پيغه مبهري خوا (د . خ)
 ابوبكرى نارد كه سه رۆكى هه ج بئ و هه ج بكا به موسلمانان ، وه بيست
 وشترى دايه بۆ قۆچ ، وه ابوبكر له كهل سه سهد كه سا رۆيشتن به ره و
 مه كه ، وه ابوبكر پينج وشترى خۆيشى برد . له نيوان پيغه مبهرو تيره عه ره به
 كانا دوو جۆر پهيمان هه بو : پهيمانى كشتى : كه ريكه ي كهس نه گيرئ
 له هه ج كردن و كهس نازار نه درئ و نه ترس پيترئ له مانكه حورمهت
 گيراوه كانا . وه پيمانى تايبه تى : له كهل كه لئ له تيره كانا وه بۆ ساوه يه كى
 ديارى كراو سأل له دواى سال بت په رسته كان له كهل موسلمانان كانا پيكه وه
 هه ج نه كهن . خۆ به گويزه ي پهيمانان كان ناكريئ قه ده غه يان لئ بكنه ي سا
 نازاريان بدن ، وه له ولايشه وه دوو جۆره په رستش نه كريئ كه زۆر
 له يه كه وه دوورن و پيكه وه ناكونجئين : خوا په رستى و بت په رستى ، وه
 بت په رسته كان به رووت و قووتى نه كه پران و هه جيان نه كرد ، نه ي چۆن
 نه مه نه كونجئ ؟ خۆ بينينى لاشه ي كهس دروست نيه ، وه له ولايشه وه
 پهيمان هه يه ، نه ليه ته نه مه بسار يكي كران بوو به لاي موسلمانان كانه وه ،
 خۆ زۆر له وبتانه ي نه مان نه يسان په رستن رووخاون و له ناوچون ، وه
 كه عبه و ده رووبه رى پاك كراوه ته وه له بت و له په رستراوى نه و بت
 په رستانه ، به راستى ئيتركاتى نه و پهيمانانان نه ماوه وه قى هه لوه شانده وه يان
 هه يه ، تاكه ي نه و خه لكه له نه فاميدابن ؟ ، وادياره ئامۆژكارى و ترساندن
 و مشت و مرو شت خسته نه پيش چاو سوودى نيه بۆ نه مانه و په رده له سه ر
 چاويان لاناچئ هه تا زۆر نه بينن .
 بۆ به جئ هيتانى نه م ئاوانانه ، وه بۆ به سه رچوونى كاتى نه و پهيمانان ،

عەرەبا پرووی نەداوہ ، ھاتن لە شویتنی کۆبونەوہی لافاوەکانا لەلای
 رۆمەوہ بەزین و لەشکرەکیان ھەل دا وە [غطفان] و تیرەکانی [نجد]
 لەلای ئوحوودوہ ھەلیان دا ، وە پیغەمبەر و موسلمانەکانیش کە ژمارەیان
 سێھەزار کەس بوو لەلای خۆرھەلاتەوہ ھەلیان داوپیشتیان کردە سەلح ،
 [سەلح کە ژێکە ئەپوانی بەسەر مەدینەدا] وە چادریکی سووریان بۆھەلدا
 وئالای کۆچەر یەکان درایە دەس زەیدی کوپی حاریسە وئالای یاریدەدەر
 درایە دەسی سەعدی کوپی عوبادە ، وە خەندەق کەوتبوہ ناوہندی
 کافرەکان و موسلمانەکان .

ماوہ یەک بەم پێیە مانەوہ بێ ئەوہی بتوانن زیانێک بە مەدینە بکە یەنن ،
 لێرەدا قورەیشەکان و تیرەکانی تری عەرەب چی بکەم چی بکەمیان پێ
 کەوت و بەتایبەتی زستانێکی سارد و سەرما یەکی زۆر و باوکیژە لوێکە یە
 تەوژم بوو ، چی بکەن ؟ خۆ موسلمانەکان باکیان نی یە و ان لەمالی
 خۆیان دا ، ئەمان ھەرچەند لێرەدا بەمێنەوہ رینگایان نیە بچن بۆیان ،
 ئە ی چی بکەن ؟ [غطفان] یش ئەبێن ناتوانن زال بن بەسەر موسلمانە
 کانا کە واپن بەلێنەکیان دەست ناکەوئ ، ئەگەر ئەمان کەرانیەوہ و
 چوونەوہ چیکاو رینگای خۆیان ئە ی ئەبێن جوولەکی خەیبەر و بەرە ی
 (بنوالنضیر) چی بکەن ؟ تازە جارێکی تر لەشکری وایان بۆکۆناکرتتەوہ
 کەواتە ئیتیر تۆلە ی ئەوہەموو ناسۆرەیان بۆناسیتیری .

کتی بلن دوایی محمد نادا بەسەریاناو لەخەیبەردا لەناویان بەرئ ؟ ئە
 ترسی ئەمانە حدیبە ی کوپی ئەختەب ھەلسا و بەناو لەشکرە کەدا کەر او
 وتی : ئیستە ئەچمە ناوھۆزی (قریظە) وایان لئ ئەکەم کە پەیمانەکی
 محمد ھەلۆشینتەوہ و بەدەنە پال ئەمان ، کە ئەوہیشیان کرد لەلایە کەوہ

یارمه تی و پشتیوابی بزمحمد نامیتینوو، له لایه کی ترهوه رینکه نه کریتهوه بو
 چوونه ناوشار . بهمه لهشکره کهی داخوش ک-ردو رژی بوناو جواه کهی
 بهنی (قریظة) ورووی کرده قه لاکه ی که عیبی کوری نه سهد که خاوه نی
 په یمانه که بوو له کهل پیغه مبهراو سه روکی خیله که بوو . که عیبش که هاتی
 نه ولهشکره ی زانیوو دهرگای قه لای له خو ی داخستبوو، بریاری دا بوو که
 نه و په یمانه ی له کهل پیغه مبهرا به ستویتی هلی نه وه شینیتته وه و یارمه تی هیچ
 دوژمنتیکی نه دا ، به لام حوییه ی هاتو دای له دهرگا که . که عیب پی ی
 وت : دهرگات پزناکه موه تزی پیاوینکی خراب و ناله باری و نه تهن تووشی
 سه رکه ردانیمان بکه ییت ، من په یمانم هه یه له کهل محمد او پیچکه له راستی
 و باشه و پیاوه تی هیچم لئ نه دیوه و هلی ناوه شینیم ، خوده یبه وتی : تو
 دهرگا کهم بزیکه ره وه نه ختی له که لئا نه دووم ، وتی : برقوازم لئ بینه ،
 نای که موه . حدیبه وتی : به خوا له ترسی نه وه نانیکت نه خوم نایکه یته وه
 که عیب دهرگا که ی بزکرده وه . حدیبه چوه ژوره وه و وتی به که ب : مال
 ویران دوتیام سپرانوته سه رمحمد ودهشت و دهرم لئ پر کردوه اقوره یشم
 شیناوه به ممو سوپاو پیاوه کانیه وه و (غطفان) و ممو تیره کانی بیابانی
 (نجد) م کۆگردوته وه . و په یمانیان داومه تی هه تا محمد و هاوړینکانی له
 ریشه دهرنه یه ن له شوینی خزیان نه بزوون . که عیب وتی به خوا نه مانه
 هیچیان تیا به سه ر نی به لیم که ری ، بالسه ر په یمانه که ی خوم بم ، به خوا
 له چا که و راستی به ولاره هیچم له محمد نه دیوه . خه لکی تر که اهدوره یان
 کۆبوو بووه هاتنه ناوقسه که وه بوونه پشتیوانی خوده یبه ، وه خوده یبه
 لئ یان نه که را هه تا وای لئ کردن که په یمان نامه که یان هینا و له ت و په تیان
 کرد ، وه خوده یبه په یمانی دانئ نه کهر نم ممو سوپایه که رایه وه و نه یان

توانی موسلمانان کان له ناوبهرن نهو بچیتته ناویا بهوه و هاوبه شیان بی لهه موو
به سه رها تیا نا .

کاتی هم هواله که یشته پیغه مبه ر به خیرایی سه عدی معاذی سه رۆکی
(اوس) و سه عدی عوباده ی سه رۆکی (خزرج) له کهل عبدولای ره و اح
وخه وواتی کورپی جو به یرا نارد تا بزائن هم ده نـک و باسه چی به . وه
فهرمووی ته که ر راستیوو که هاتنه وه ناشکرای مه که ن با موسلمانان وره به ر
نه دن ، کاتی هم پیاوا نه چوونه ناویان و سه یریان کردن ته یینن خراپترین
شپوه و ده مو زمانیا ن مه به ، کاتی ویستیان بیان کیر نه وه بۆ سه ر په یمانه که
وتیان : ده ئیوهش برا (بنوالنضیر) به کانمان بیتنه وه ، سه عد (که هاو
په یمانیان بو له یاسای خیلایه تیدا) ویستی بیان ترسینی له ناکامی هم
کاره یان و نه وانیس به ده ردی (بنوالنضیر) نه یرین .

جووله که ی بی قهول که وتنه هیرش بردنه سه ر پیغه مبه رو وتیان :

پیغه مبه ری چی و په یمانی چی ؟ ئیمه په یمانان له کهل خمدان نی به .

موسلمانان کان به م کاره زور نارو حهت بوون و مه ترسیان لی نیشته ، نه وه
به نی (قریظه) ده رگای شار ته که نه وه و نه وسوپا که وره به برژیتته ناوشار
له ریشه یان دین و نه یان برینیتته وه ، وه سوپای دوژمنیـش به که رانه وه ی
حویبه دلشاد بوون و که وتنه خو ناماده کردن بۆ جه نـک ، چونکه (قریظه)
وتبویان به ماوه ی ده رۆژ ئیمه خو مان کۆنه کهینه وه و نه بیج ئیوه له م ماوه دا
بجه نـگن ، وه دهس به چی که وتنه خو توند کردنه وه و سی تا قیمان رینکـخت .
تاقمی کورپی (اهور السلمی) له ژووری شیوه وه و تاقمی (عوینه) له لا
قهده وه و تاقمی (ابوسفیان) له لای خه نده قه وه تی یان هل کـردو ترسو
بیم نیشته له موسلمانان کان و که وتنه له رزه و به ته ما بوون نیشته یا تاوینکی تر

لهخه نه که که بکه نه نه به ره وه و شار دا کیر بسکه ن ، لیره دا دوو پروه کان که و تنه پرو پالاته و مه ترسی و خوشاردنه وه و قسه ی پرو پوچ بلاو کردنه وه هتا (معقب بن قشی) برای (بنی عمر بن عوف) نهی ووت : محمد پی پی نهوتین خهزیتنه ی کیمسراو قهیسره تهخوین . که چی نیستا که سمان ناتوانی به بنی ترس بجیتته سهر تاودهس ، وه (اوس بن قیظی) له (بنی حارس کوپی حاریس) وتی نهی پیغه مبهری خوا ماله کانمان دیارن له دوژمنه وه ریمان بده با بچینه وه ناومالی خومان چونکه له دهری شارن . لیره دا قورنمان لهم باسه دا نه فه رموی : (إِذْ جَاءَكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَنَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا هُنَا لِكَابُ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مُا وَعَدْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ، وَإِذْ قَالَتِ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا) . الاحزاب : ۱۱ - ۱۳

به لام پیغه مبهرو زور له موسلمانه کان به باوه لری پته وه وه خویمان کرتو خه نده قیام به ختو نه کردو نه یان نه هیشت لئیه وه پیه رنه وه . که نابلو قه که دریزه ی کتیشا بؤماوه ی بیست رۆژ هه ندی له پاله وانه کان قوره یش بریاریان دا که له خه نه که که بکه نه نه وه به ره وه و رۆریان کرد له نه سهپه کانیان بازیان دا نه وه به ره وه ، له وانه (عمرو کوپی عبود) و (عکرومه کوپی أبو جهل) و (ضیرار کوپی خطاب) بوو وه کۆمه لئ له موسلمانه کان به سه ره کایه تی (عهلی کوپی ابی طالب) هاتن بۆیان ، عهلی وتی به (عهمری کوپی عبود) - که پاله وانیکه ناسراو بوو له ته مه نی نه وه د سالی دا بوو - نهی عهمر تو په یمانته داوه به خوا که هه رکاتن پیاوینکی قوره یش بانکی کردی بۆیه کنی

له دوو شت تۆ په كتيكياڼى لى وهرته كىرى ؟ وتى به لى عهلى وتى : ده من داوات لى نه كه م كه باوهر بىنى به خواو به پىغه مبهرى خواو به ئىسلام ، عهمر وتى : پى ويستم به مه نى به . عهلى وتى : دهى بانكت نه كه م بۆزوران بازى عمرو وتى : به خوا پىم خۆش نى به منالېكى وه كو تۆ بكوژم . عهلى وتى به خوا من جهزته كه م بت كوژم . عهمر رقى داها تو له نه سپه كهى دابه زى و پروى كرده عهلى و په لامارى په كيان داو په كترىان هيتاو بردو له نه نجاما خوا بۆى كرد عهلى عهمرى كوشت . ابن اسحاق نه لى : قوره يشه كان نارديان بولاي پىغه مبهرى خوا (د . خ) كه لاشه كهى عهمرمان بده نه وه بده ده هزار ليره . پىغه مبهر فرموى برون بى به نه وه به لام ئيمه نرخصى مرداره وه بوو ناخوين .

وه كافره كان كه وتته هه لپه كردن و له هه موولاوه هيرشيان بۆ نه بردن ، [محمدي كوپى مسلميه] و زۆر تر بيان نه لىن . له كاتى خه نه قدا شه و رۆژمان په كسان بوو . كافره كان به نۆبه سه ركردا په تيان نه كرد و هه رپوژه په كتيكياڼى نه هاتن هه تا به لاکه زۆر نه ستوور بوو خه لكى زۆر مه ترسيان په يا كرد .

رۆژنيكياڼى كافره كان شه به يخونيان كرده سه ر موسلما نه كان و پىغه مبهرىش ياره كانى ناماده كرد ، نه و رپوژه تا ئيتوارو شه و داها ت جه نكان و نه پىغه مبهرو نه مو سلما نه كان نه يان توانى و بۆيان نه كرا نوئى نيوه رۆو عه سرو شيوان و خه وتنان بكهن .

فېل كردن له جهنگاو شكاندنى دوزمن :

ئابلو قه دانى له شكره كه دريژه كيشا و هيچيه سان ده س كير نه بوو ، كاته كه يش زستانه وه ساردو سه رما كهى له وه دانى په پياو خۆى له به را بگرئ

توره يشه كان بن تاقهت بوون و لهوزه يانا نهما ، خو جوله كه كانيش له درو و
 چاو و پراو زياتر نيتره هيچ هه لوؤ-تتيكيان نه بوو ، (غطفان) يش كه به ته ماي
 بهروو بوومي باخه گاني خه بهر بوو نه و يش بهمه رجى سر كه وتن بوو به سه ر
 حمدا ، كئى نه لئى نه م سه ر كه زتنه نه بئى و كهى نه بئى ؟ له شكرى دژ من
 شپزه بووو ، آرام و تواناي بهر گرى نهما ، پيغه مبه ريش هه ستي بهمه كرد
 و هه ولى بيانو هه لكه وتيك نهدا كه بلاوه يان پئى بكا . لهم كانهدا (نعيم) ي
 كورپى مسعودى غطفانى هاته خزمه تى پيغه مبه ر و موسلمان بوو ، به لام
 هبچ كهس بهم ئيسلام بوونه ي نه زان بوو ، وه له گاني نه فاميتى دا دوست و
 چئى باوه پرى جووله كهى [قريظه] بوو ، وه هه روه ها دوست و باوه ر
 پئى كراوى ناو قوره يش و تيره گاني (نجد) يش بوو ، ليره دا نعيم وتى :
 نهى پيغه مبه ر خزمه كانم به ئيسلام بوونم يان نه زان بوو چ فرمانتيكم
 پيانه ديت تا بيكهم ، پيغه مبه ر فه رموى : تو به كتيكيت له ئيمه و ليره دا
 هيچت پئى ناكريئ . به لام برز بو ناو كافره كان و چونت بو نه كرى بيان
 خه له تينه ، خو جه نك به فيل نه كرى ، به لام ئيسلام بوونه كهت دهر نه تيه ت .
 خيرا نعيم رويى بو ناو جووله كهى [قريظه] ﷺ بى نيان هان
 به دمه هوه و ر بزبان لئى كرت ، له پاشا (نعيم) وتى : قسه به كتان بو نه كه م
 بهمه رجئى په يمانم به نئى لاي كهس نهى لئى ، وتيان په يمان بئى وتى : ئيوه
 نه زانن له مه و پيش به نئى [قينقاع] و [بنى النضير] چى يان به سه ره ات
 به دمه س نه م پساوه وه ، كارتيكى و امه كه ن ئيويش تووشى نه وه بئى ،
 قوره يش و غطفان وه كو ئيوه نين و نه وان دورن و جيكيان قايمه و
 حمديش ده ستي پئى يان ناكات . نه كه ر زال بوون و تالان و مالىيان ده س
 كهوت و اباشه ، نه كه ر نه بوو نه كه ر تينه وه بو جيكيان خويان و ئيوه به چئى

یەلەن لەژێر چەپۆکی ئەم کایرا بەدا ، ئێوەیش بەتەنیا چاری ناگەن و
تیا ئەچن ، جامن وای بەباش ئەزانم هەتا لە قوڕەیش و غطفان دلتیا ئەبن
کە بە جێتان نایەلن و بەگورگان خۆاردوتان . نەهەن نەچنە جەنگی ئەم
پیاووە ، وە بەتەسەیی پرووت باوەر مەگەن هەتا حەفتا پیاوی خانەدانتان
نەدەنێ کە بارمەتە بێ لاتان خۆتان تووشی بەلا مەگەن . هەموو بەجاری
باوەریان پێ کردو پراکەیان بەلاوە پەسەند بو .

پاشان هاتە ناو قوڕەیشە گان و کۆبو نەووی کرد بەسەرۆکە گانیان و وتی
قەسە بە گەن بۆ ئەگەر زۆر نەیتنی بە بەلام مەرچ ئەووە یە لای گەس نەیی درکینن ،
ئەگەر باوەرم پێ ئەگەن و بە دلسۆزم ئەزانم ، وتیان : بەلێ دلسۆز و
راستی و پەیمانەت ئەدەینێ . وتی : وەکو بۆم پروون بۆتەو [بەنی فریظە]
پەشیمان بوونەووە ، چونکە ئەترسن کە ئێوە گەرا نەووە محمد بەدا بەسەریاناو تووشی
بەلایان بکا . ئیستە پێک هاتوون لە گەلیا بەو مەرچەیی ئەمان کۆمەلێکی
کەیرە لەسەرۆک و گەورە خانەدانە گانی ئێوەیان بەفێل یۆ بگرن و بی دەنە
دەسی و ئەویش رێکابێدا بە جوولەگەیی بەنی (النضیر) بێتەووە جێگای
خۆیان ، جا ئێوەیش ئاگاتان لەخۆتان بێ جوولەگە تەلەگە بازوو جادوگەرن
و نەتان خەلەتینن . وە لە پاشان هاتە ناو غطفان و ئەم هەوآلەیی دا بە
ئەوانیش و مێشکی ئەوانیشی پێ کرد .

زۆری پێ نەچوو ئەبوسفیان ناردی بەلایان ئیتر تا گەیی بوەستین و چاوەرێنی
چی بین ؟ ئەبێ بەیانی دەس بگەن بەجەنگ ، ئەوانیش وتیان : تێمە
پیمانەووە نایەت لە شەمەدا جەنگ بگەین (شەوی شەمەبوو کە ناردی بە
لایان) وە لەگەل ئەووەشا ناتوانین بەش جەنگین لەگەل محمد هەتا ئێوە
حەفتا پیاوی خانەدانتان نەنیرنە لامان و بارمەتە بێ ، ئەگەر ئێوە کشانەووە

نیمه چی بکه یین لیره دا به تهنیا . که نهم ههواله که یشته وه به قوره یش و
غطفان وتیان : نه ها نهوا قسه که ی (نعیم) هاته دی ، له بهر نه وه ناردیانه
لای (قریظه) : به خوا منالیکتان به بارمته ناده یین که نهم ههواله که یشته
[قریظه] وتیان : به راستی قسه که ی نعیم تهوا بوو ، نه مانه نه یانه وی
ده سین بوه شینن نه کهر بۆیان ری کهوت نالانی بهرن نه کینسا بکه پرینه وه .
بۆ جیکای خۆیان .

به م پی به پیلانه که ی نعیم سه رکته و نارینکی کهوته ناوس و پای
دوژمنه وه باوه پریان به یه که نه ماو شپرزهی کهوته ناو پرزه کانیانه وه ، شه یش
به فه رمانی خوی که وروه پهروه ردکار کردی به تو فانی که نه وسه ری نه بیته وه
باو کیزه لوو که ی سهخت و ساردو به تهوژم ههلی کرد ، به پرهنگی چادری
به پی وه نه هیشته و ناگری هه موو کوژانه وه ، باران وه کو یه کئی بسلنی به
سهطل نه یکه نه خواره وه ناوا نه باری و کردی به ههوره گرمه و چه خماخه
وسکه و زوردار زوری نه توقی ، سهرما که یش له وه دانه بوو ترس و بیم کهوته
دلی له شکری دوژمنه وه ، نه ترسان موسلمانانه کان نهم کاته به ههل بزائن و
له خنده ق بیه پر نه وه و بدهن به سه ریاناو شپرزهیان بکه ن . (طلیحه) ی
کوپی (خویلد) ههلساو هاواری کرد : محمد هات بۆتان ، خۆتان
پرکار کهن ، وه نه بوسفیان بانکی که پرانه وه ی لیدا .

(حدیفه) نه لئ : پیغه مبه ر که من له شهو رۆیی بوو لای کرده وه
به لامانه وه و فه رموی چ پیاوی ههل نه سین بچنی بزانی نهو کۆمه له
چی نه کهن و پاشان بکه پرینه وه ، کهس هه لئه سا له بهر ترسو سهرمار
برسیتی ، تنجا پیغه مبه ر بانکی کردم و ئیتر ناچار بووم ههلسام چوومه
خزمه تی فه رموی (حدیفه) پرۆ بۆ ناو له شکری دوژمن و بزانه چی نه کهن

به لآم هيچ نه كهيت تا نه كه پرتوهه ، منيش له هه موو كه سى زياترم سه رما .
 بوو زياترئش نه تر سام ، دوعاى بؤ كردم و له خؤوه كه رم بوومه وه نه توت
 له حه مامدا نه رؤم ، كه يشتمه ناويان و بينيم تا كرى تروسكهى دياره
 رووم تئ كرد ديم پئساويكى ره شى زله ده سى پئسا نه كرى و نهى هئتن به
 سه ر نه ژئوو پئى كه رم نه كا توهه . ويستم بئ كوژم به لآم فه رموده كهى
 پئغه مبه رم بير كه وتوهه و ده سم كئرايه وه ، بينيم باو سه رما كار بئكى
 پئ كردون به كه س نه كرابئ ، نه چادريان به پئتوه ماوه نه ديزه يان به سه ر
 تا كه روه ماوه و ته واو په كيان كه وتوهه ، كوئ و پئ نه بوسوفيان هه لسا يه
 سه ر پئ و قيرانى : نهى جه مـ اهيري قوره يش به خوا ناتوانن له مه زياتر
 به مينيه وه ، نه وه به چى و ولاخ و وشترمان بوو له نا ارچوو وه بنو قرنطه
 درؤيان له كه ل كردن خيرا بار كه ن ، نه بچار هه لساو په لامارى و ولاخه كهى دا
 و چوو سه رى ، نئتر قوره يش به كه سه ر دا يان به يه كاو كه رانه وه ، تيره كانى
 تريش كه نه ما يان زانى نه وانئش به په له بار يان كرد و كه رانه وه و كه سى
 له دوژمن تيانه ما .

حذيفه نه لئ : كه هاتمه وه بؤلاى پئغه مبه ر هه وا لم دا يه فه رموى :
 لا إله إلا الله وحده ، صدق وعده ، ونعسر عبه ، وأعز جنده ، وهزم الاحزاب
 وحده ، ولاشء بعده) به يانى كه رؤژ بووه نه بينن چؤل و هؤل و كه سى
 تيانه ماوه دلئ يابئ و هئمنئ كه رايه وه دلى موسلمانان .

جهنگى (بنوقريظه)

كاتن له شكرى به ككرتوو كه رايه وه و موسلمانان كه رانه وه بؤ ناو
 مال و منال ، پئغه مبه رى خوا (د . خ) كه رايه وه بؤ مال و چوو ژوورى
 عائشه يا [أم سلمة] وچه كئى دانا و نهى ويست سه رو لاشهى بشؤرى

لهو تۆزۈ خۆزەلى له. هەراى خەندەقا تىوھى چووبوو، لەم كاتەدا جېرەئىل
 ھات و وتى : ئەى پىغەمبەر خواى كەورە داوات لى ئەكات پىرۆيتە سەر
 بەنى قورەيزە ، ئەجبار پىغەمبەرى خوا فەرمانى داو بانگەوازىيان كرد :
 ھەر كەس ئەبىستىن و كوئى پايەلى ئەكات نوئىزى ەسر ناكات لەناو بەنى
 [قريظە] دا ئەبىت ، پىغەمبەر ئالاکەى دا يە دەس [على كورپى ابى
 طالب] و [عبدالله كورپى ام مکتوم] ى لەسەر مەدینە دانان، وە نزىكى
 سىن ھەزار پىاوى جەنگى كەوتە پى ۳۶ ئەسپى سوارىيان پى بوو ، جىنگاى
 قريظە چەند مىلىك دوور بوو لە مەدینەو ، لە پىنگا بوون نوئىزى ەسر
 پىرو : ھەندى لە مرسلمانەگان وتىيان : مەبەسى پىغەمبەر ئەو ئەبوو ە
 نوئىزەگانمان ، بھوتىن وىستى بەپەلە پىرۆين . وە ھەندىگان وتىيان ئەو
 فەرەو پىو : لەناو بەنى قريظە دا ئەبى ئەى كەن و لە پىنگا دا بوون پىرۆ
 تاوا بوو نوئىزەگانىيان پىو . كاتى پىغەمبەر بەمەى زانى پەخەى لە ھىچ
 لا يەك ئەكرت .

ەلى لەكەل كۆمەلە كۆچەرى و يارىدە دەرەگان لە پىشەو
 كەيشتە نو بەنى [قريظە] و حويبەى ئەختەبىشى لەكەلىيان چووبوو ناو
 قەلاكانىا ئەو ، كە چاوىيان پىيان كەوت دەسىيان كرد بە دەم درىزى كردن
 بۇ سەر پىغەمبەرى خوا و بە ناشىرىنى و پى تا پىو لى خۆى و خىزانى
 دووان ، كە پىغەمبەر بەدوايانا ھات ەلى پىى كەيشت و داواى لى كرد :
 كە نزىكى قەلاكانىيان ئەبىتەو ، پىغەمبەرىش فەرمووى بۇچى ؟ وازانم
 وتەى خراپت لى بىستەو ئەترسى ئازارم پى بگەبەن ؟ وتى : بەلى
 فەرمووى : ئەكەر منىيان دى ئەو وتانە نالین .

وەكە لە قەلاكانىيان نزىك بوو بە بانگى كردن : برادەرانى مەيموون
 (۳۸۶)

ئايا خوا سەھرى لى تىك دان و بەلایى بەسەرا پېژن ؟ و تىيان : ئەى
 [ابو القاسم] تۆ ھىچ كاتىك پىاوتىكى نەفام و نەزان نەبۇوت ، وە بە
 روودوا موسلمانەكان ھەموو ھاتن ھەتا لەوئىدا ھەموويان كۆبوونەوہ و
 پىغەمبەر فەرمانى دا ئابلاوقەيان دان . ئەم ئابلاوقەيە درىژەى كىشا بۆ
 ماوہى بىست و پىنچ رۆژ و لەم ماوہيەدا جەنگ و ھەرايەكى ئەوتۆ
 رووي نەدا بىچكە لە ھەندى بەرد باران تىراوېشتن ، لەم ماوہيەدا
 [قريظە] زانى ئەوہيان نەبوو چارىكىش بىنە دەروہ ، كە بىزار بوون
 لە ئابلاوقەيو لەوزەيانا ئەما سەرۆكە كەيان [كەب كورى أسد]
 پىى وتن :

« ئەى كۆمەلى قريظە ئەبىنن تووشى چ بەسەرھاتىك ھاتوون ،
 وە ئەم چەند شتە تا ئەخمە پىش چارو بە ئارەزووى خۇتان يەكەيان
 ھەلبىژن . وتيان : ئەوانە چىن ؟ وتى : باشوتى ئەم پىاوە بکەوين
 بەخوا ھەموو بۆتان دەرکەوتووە كە پىغەمبەر و نىراوہ و ئەوہيە ئەتەوران
 باسى ئەبىنن ، وە نىتر ئەمىن ئەبن لە خوین و مال و منال و ناموستان ،
 وتيان ھىچ كاتىك واز لە فەرمان و ئايىنى تەورات نايەنن و ھىچ جۆرىك
 ناي كۆپن ، وتى : دەى ئەوہناكەن باپەلامارى ژنو منالانى خۇزمان بەدەن
 و ھەموويان بکوژنن و ئەجار بەدلىكى رەحەت شمشىر ھەلكىشىن و
 پرووبكەينە عەمد و يارەكانى ھەتا بزائىن خوا چىمان لەكەلەكەت ،
 ئەكەر لەناوچوین خەمى دواى خۇمانمان نابن ، وە ئەكەر سەرىش كەوتىن
 ھەر ژنو منال زۆرە . وتيان : چۆن ؟ ئەوہەزارە بىگوناھانە بکوژنن ؟
 جانتىر دواى ئەوان ژيانى نىمە بۇچى چاكە ؟ وتى : كە ئەوہيش ناكەن ئەم
 شەو شەھەيو رەنگە شەمەد و ھاورىكانى لەم شەوہدا لىمان ئەمىنن و

كۆيىيان نەدايىنى باۋىيان دەرچىن و دەسىكىيان لى بوەشىتىن . وتىيان : نابى
 وتى : دەپازى بن بەحوكم و فەرمانى محمد و ابزانن لەسەر بىرىن بەولاولە
 نىيە ، وەھىچ پىاويك لەئىوۋە ھىشتا پىاوانە شەويك رۇۋى نەكردۇتەوۋە
 لىرەدا كەوتنە وتوئىوو راوئىز ، ھەيان بوو ئەىوت : لى بنو
 [النضير] خراپترمان لى ناكەن و ئەوسى بەكانى ھاوپەيمانمان يارمەتىمان
 ئەدەن .

لەسەر ئەم بىر يارە نارديان بۇلاى پىغەمبەر كە ئەچن بۇ ئەزروعات
 و ھەرچىيان ھەيە بەجھى يەلن . پىغەمبەر فەرمووى : ئەبى رازى بن
 بەفەرمانى خوا ، ئىنجا نارديان بەشويىن (أبولبابة) ى يارىدەدەرا كە لە
 ئەوسى بە ھاوپەيمانە كانىان بوو پىغەمبەرىش ناردى بۇ ناويان ، ئەوانىش
 داواى رايان لى كىرد كە بچنە سەر فەرمانى محمد ئەوىش بەدەم وتى :
 بەلئى وە بەدەسىش دەسى برد بۇ قوركى ، (يانى نەرمانەكەى ئەوۋە بە
 سەرتان ئەبىرىن) وە ئەوىش ئەوۋە بوو كىريان و ھاوارو كورزاننەوۋەى ژنو
 مىنال تىنى لى كىردو دلى نەرم كىردو ئەوۋەى كىرد ، وە كورج پەشىمان
 بوۋەوۋە و زانى خىيانەتى كىردوۋەوۋە پرووى نەھات بەكەرئىتەوۋە بۇلاى پىغەمبەر
 و چوبۇ مزكەوت و خۇى بەستەوۋە بەكۆلەكەيەكەوۋە و سوئىندى خوارد
 ھەتا خوا تۇبەى لى وەرئەكرىئى ياوۋەھانەمرئى نابى لىم كۆلەكەيە بەكەرئىتەوۋە .
 كە پىغەمبەرىش پىرسى چى كىرد أبولبابە ؟ بۇيان كىتارايەوۋە و فەرمووى :
 ئەكەر بەھاتاىتە لىم داواى لى خۇشبوونم بۇ ئەكرد . بەلام كەوايە لىى
 ئەكەر بىن بزىنن فەرمانى خوا چۆنە ؟ وە لە ئەنجامدا خوا تۇبەى
 لى وەر كىرت ، ئەم ئايەتە ھانەخوارەوۋە [وآخرون اعترفوا بذنوبهم خلطوا
 عملاً صالحاً وأخرسيتاً عسى الله أن يتوب عليهم إن الله غفور رحيم] .

له‌دوای بیست و پینج رۆژ بریاریان دا هیزش بکه‌نه سه‌ریان و قه‌لاکانیان بکرن . عه‌لی هاواری کرد : ئە‌هی کۆمه‌لی موس‌لمانان به‌خوا یا‌ئه‌بێ وه‌ک حه‌مه‌زم لێ‌بێ یا قه‌لاکانیان ئە‌که‌مه‌وه و ئە‌یان گرم . به‌لام جووله‌که‌کان به‌ناچاری هاتنه سه‌ر فه‌رمانی پینغه‌مبه‌رو ناردیانه لای ئە‌وسێ‌یه‌کانی هاو‌به‌یم‌انیان : خه‌زره‌جیه‌کان چی‌یان کرد بۆ هاو‌به‌یمانه‌کانیان ئیوه‌یش وانا‌که‌ن له‌که‌ل ئیمه‌دا ؟ کۆمه‌لێ له‌ ئە‌وسێ‌یه‌کان چوونه‌لای پینغه‌مبه‌رو که‌وتنه‌ تکه‌کردن بۆیان و تکه‌وه‌رکرتنی خه‌زره‌جی‌یه‌کانیان له‌ پێش‌وودا هه‌تایه‌وه‌ بیری و پینغه‌مبه‌ریش فه‌رمووی : باشه ئیوه‌ رازی نابن پیاوی‌ک له‌ خۆتان هه‌که‌م بێ له‌ناوه‌ندی من و ئە‌وانا ؟ وتیان : باشه به‌مه‌ رازی ئە‌بین . ئینجا جووله‌که‌کان سه‌عدی کو‌پی (معاذ) یان کرد به‌ هه‌که‌م ، پینغه‌مبه‌ریش به‌مه‌رازای بوو ، وه‌ناردی به‌دوای سه‌عدا ئە‌ویش هات ،

ئینجا سه‌عد وتی به‌ جووله‌که‌کان : « ئیوه‌ رازین به‌ هه‌که‌م و فه‌رمانی من » وتیان : به‌لێ .

ئینجا به‌ده‌نکی به‌رز سه‌عد بانگی کرد و (به‌جۆرتیک هه‌موو موس‌لمانانه‌کان و جووله‌که‌کان گوێ‌یان لێ‌بێ) وتی : « رای من ئە‌وه‌یه‌ پیاوه‌کانیان بکوژرێ و ژن و منالیان به‌پیلریته‌وه .

- ئینجا هه‌موو پیاوه‌کانیان کوشتن ، به‌لام چواریان موس‌لمان بوون و خۆیان رزگار کرد له‌کوشتن و تالان .

ئهم رووداوه‌ له‌کۆتایی مانگی شه‌شه‌لان و سه‌ره‌تای مانگی ئا‌و جه‌ژنان بوو ، که‌رێ‌که‌وتی سالی پینجه‌می کۆچی بوو .

وه هه‌ر لهم ساله‌دا هه‌ج فه‌رز کرا و بووبه‌ شیعاری ئیسلام .

له سالی شهشمی کۆچی دا جهنگی (بی لیحیان) پرووی دا ، هۆزی لیحیان نهوانه بوون که بهفیل و تهله که عاسمی کوپی (سابت) و هاوریکانیان شهید کرد .

پیغمه مبهر چوو بۆیان بهلام زانیان که پیغمه مبهر بۆیان چوه رایان کرد و خۆیان شاردوه و ، موسلمانان کانیس له بهر که رمای به تین که رانه وه .

جهنگی ذی قیره دا - غابه -

هر له مانگی « ربیع الال » دا دواي که رانه وه ی پیغمه مبهر به چهند رۆژیک « عوهینه ی فهراری به چل سوارده وه هات بۆ دهوری مه دینه و دهستی بوه شینیی ، وه له ، دهری شار رانه حوشتریک بوو ژماره یان بیست حوشتربوو ، پیاویک و ژنیک به لایه وه بوو عوهینه په لاماری دایه پیاوه که و کوشتی و ژنه که و وشتره کانیان فران و که رانه وه ، به خه یالی خۆیان ده رچوون به لام له و کاته دا سه له مه ی کوپی عه مری ته که وه ی ته سه له می تیرو که وانی دا بوو له شانی و نه یویست بچن بۆته و شوینه ی پنیان تهوت (غابه) کانی که یشته نه و نزیکانه خه لکه که ی دی و حوشتره کانیان به رخژدا وه و ژنه که یشیان هه لکرتوه ، هاواری کرد : « واصباحاه » که ته م هاواره بۆ فریاد ره سی بوو له ناو عه ربه کانا وه به دم هاواره وه رای کرد به شوینیانا هه تا لنیان نزیک بووه وه دانیه به رتیر ، وه ته م هاواره یش که یشته پیغمه مبهر و نه ویش هاواری کرد بۆ ناوشار به م دنکه وه له هه موو لایه که وه سوار رایان کرد بۆ خزمه تی و نه ویش فهرمووی برۆن به دم نه و هاواره وه وه خۆیشی له که ل هیزنیکدا رۆیی به دوايانا ، هه تا که یشته که ژنی « ذی قرد » و له وئ دا خستیان وه عوهینه و ناقمه که ی زۆر به په له هاتن بۆ ته وه ی بکه نه غه تان و له چنکی ته مان رزکاریان بیتی ، به لام سواره موسلمانان کان که یشتن

به دوايينه كه يانا به شى زور له و وشتره كه يان لى سـه نندنه وه نه و ننده هه بوو
 پيشه نكه كه يان به هه ندى له و وشتره كانه وه ده رچوو بوون ، وه ژنه ديله كه يش
 بالى خوى كرد بووه وه و له ناكايه كا سواری وشترىكى پينغه مبه ر بوو بوو وه
 به سواری بوى ده رچوو بوو ها تبووه وه بۇلای پينغه مبه رو موسلمانان ه كان ، وه
 هه و اسى دا به پينغه مبه ر كه نه زرم كرد وه كه هر رزك ارم بى
 هم وشتره سه ر برم . پينغه مبه ريش فهرموى : « به راستى پاداشتيكى
 خراپى نه ده بته وه . . نه و توى رزكار كردووه و نه و سه ر نه برى ا .
 نه ز له كونا هو مالى خه لكا دانا مه زرى . . نه و وشتره مالى منه . .
 پرزه وه بۇ نا و كه س و كارت له په نای خوا وه » . وه له م جه نكه دا
 موسلمانانك شه يدكرا و چه ند كه سيش له كافر ه كان ، وه له كه زى
 قيره دا نو ئى ترى ترس « صلاة الخوف » يان كردو دواى پينج رؤژ كه پرانه وه
 بۇ مه دينه .

**به شى ده يه م : له جه نكى (حديبيه) وه تا كرتى شارى مه كه
 جه نك يان په يه مانى (حديبيه)**

له مانكى نا وجه ژنان (ذى القعدة) دا بوو پينغه مبه ر مژده ي دا به
 موسلمانان ه كان كه نه يه وى بچن بۇ حه ج و عه مره له مه كه داو له خه وا بينيو يقى ا
 خوى و ياره كانى نه چنه مزكه وتى حه رام به هيتى و له سه ر خوى و حه ج و
 عه مر ته كه ن و سه ريان نه تاشن و له كه س نا تر سن . وه موسلمانان ه كان كه
 نه مه يان بيست له خو شيانا ده نكى سو پاسى خوايان به رز كرد وه ، وه ناردى
 بۇلای هه مو تيره عه ره به كان به موسلمان و ناموسلمانان وه كه برؤن بۇ مه كه ،
 به لآم بت په رست و دوو رووه كان كه وتنه بروو بيانوو هيتان وه وه نه چوون ، وه
 هه زارو چوار سه د موسلمان رى كه وتن و ئي حه رامى عه مره يان به ست و حه فتا

وشتري قوربانىيان پيش خۇدا ونه مەيش نىشانەى جەنگ نه كردن بوو
شمشيريان خستبووه ناو كىلانەوه ، وه له خىزانە كانيا (أم سلمه) ى له كەل
خۇيا برد .

كه كه ييشته (ذوالخليفه) پياوئىكى خوزاعه ىي كه ناوى (بشر) ى
كوپى (سفیان) بوو ناردى تا هه والى مه كه يان بۇبىتته وه ، وه خۇيشيان
رۇيشتن تاجوونه (غدیر الاشطاط) وكابرا هه اتهوه و تى : قوره ىش
سوپا به كى زورى كۆكردۆته وه بۆت و كۆمه لى (أحابيش) يان هيتاوه
(نه حابيش له هۆزى به نى حارثى كوپى عبدومه نافی كوپى كىنانه بوون و
له ده ورى مه كه دا نه ژيان وتير نه ندازو جه نساكاه ورو هاوپه ىمانى قوره ىش
بوون) له كه لتا نه جه نكن و ريت نادهن بچيته مه كه وه . پىغه مبه رفه رموى :
خه لكينه راتان چى به ؟ (أبوبكر) وتى : نه ى پىغه مبه رى خوا تۆهاتويت
بۆحه جى كه عبه و ناتهوئ جەنگ بكه ىت يا كەس بكوژىت ، برۆبه رېته وه ،
هه ركەس رېئ لى كرتين له كه ليا نه جه نكن . فهرموى : برۆن به ناوى
خواوه . ئنجا فهرموى كى له رى ىه كى تره وه نه مان بات وا قوره ىش
نهم رى ىه يان به ستووه ؟ پياوئىكى (بنى أسلم) ى وتى : من ، به رى ىه كى
سهخت و هه لهت و دركو دالاويدا بردنى تا كه ييشته (ثنية المرار) ليره دا
وشتره كه ى پىغه مبه ر خهوت و هه رچى تى يان خوڤى هه ل نه سا ، وتىيان :
فیره خوو بووه ، فهرموى : نه ، به ندى كهرى فيل به ندى كردووه ، به خوا
قوره ىش داواى هه رچىم لى بكه ن كه رى ى كه عبه ى تيا بىت نه يانده من ،
له پاشا خوڤى له وشتره كه ى هه لساو رۇيشتن تا كه ييشته (حديبيه) وله ويدا
له سه ر تۆزه ئاويك خستيان و زورى نه برد ئاوه كه ته واو بوو كه وتته هاوار
بۆئاو ، نه وىش تيرىكى ده ره يتاوه فهرموى : بىخه نه ناوچاله كه وه به فرمانى

خوئا ئاۋ ھاۋى كىردۈ زۇر بوۋ . لەم كاتەدا بوۋ (بدىلى) كوپى (ورفا) ى
 خوزاعىي لەكەل چەند كەسىكا ھاىن ، (بدىل) وتى : قورەيش ۋە ھاىبىش
 بەجارى بەركى پلەنكىيان پۇشىۋەۋ نايەن بچىتە مەكەۋە ، پىنغەم بەرئەرموى
 ئىمە بۇجەنگ نەھاىن ۋە ھاىۋىن ۋە ھاىۋىن ۋە مەرە ئەكەىن ، قورەيش جەئەك ماندوى
 كىردوون ° بۇچى لىم ناكەرىن بۇعەرە بەكان ؟ ئەكەر خوا سەرى خىستىم
 ئەتوانن بەبىۋەى بىنە ناومان يا بچەسىنەۋە ، ۋە ئەكەر لەناۋچوم واناۋاتىيان
 بەدى يەت ، بەخوا قەسەم وازنايەنم تا لەناۋئەچم يا خوا سەرم ئەخات .
 (بدىل) وتى : باشە من تىيان ئەكەيەنم ، كەھاىتەۋە دوۋا لەكەل
 قورەيشا بەناشىرىنى ۋە لامىيان دايەۋە .

بۇجارى دوۋەم (مكرز) ى كوپى (حنىسى) بەنى عامرى ۋە بۇجارى
 سىيەم (حلىس) ى كوپى (علقم) ى سەرۋكى ئەھاىبىشان ناردوپىنغەمبەر
 (درودى لەسەرىن) تىي كەياندن كەبۇجەچ ۋە مەرە ھاىۋەۋ جەئەك
 ناكات ، ئەۋانىش كە ئەھاىتەۋە ۋە مەىيان ئەۋت قورەيش كاتەىيان پىن
 ئەكردن ، تاۋتىيان بە (حلىس) بابە تۇكابرايەكى بىابانىم چى ئەزانىت ؟
 ئەۋىش توۋرە بوۋ وتى : بەخوا رىيان نەدەن بىنە مەكەۋە ئەھاىبىش دىنن
 وىارمەتى محمد ئەدات .

ئىنجال و تىيان بە (عروە) ى كوپى (مسعودى ثقفى) كە بچىن ۋ قەسەى
 لەكەل بىكات ، عروە ھاىۋ كەۋتە رتو وىژو وتى : محمد ئەۋە چىيە
 سوپايەكت لەمەتىۋو مەتىۋ ھىئاۋە ئەتەۋى ھىلانەكەى خۆت پىروخىنى ۋ
 خزمەكانت لەناۋ بەرىت ؟ بەخوا لەبەرچاۋمە ھەرچەئەك پىروى دا ئەمانە
 ھەموۋ پائەكەن ۋتۇ بەجى دىلن ، خۆقورەيش كەۋرەترىن سوپاي كۆكردوۋە
 تەۋە . (أبوبكر) فەرەموى : دەستىت بەكەنى (لات) ئىمە پىنغەمبەر بەجىن

دېلېن !! وتى : ئەو كىيە ؟ وتيان : ابوبكره . وتى . بەخو ئەگەر پياوۋەتى
 بەسەر مەرە نە بوایە ۋە لاسم ئەدايەۋە . (عروە) كەۋتە ھواندىن ۋە ھەر كە قەسى
 ئە كىرد دەسى ئە برد بۇرېشى پىنغە مېرە (مغيرە) ى كوپرى (شەبە)
 كە ۋە سەر سەرى پىنغە مېرە ۋە ستا بوو قۇناغى شىرە كەى ئەدا لەدە سقى و
 ئە ۋوت : دەست لاپە ، عروە سەرى بەرز كىردەۋە وتى : ئەمە كىيە ؟
 وتيان : ئەو (مغيرە) يە ، وتى : ئەى ستەمكار خۇ دوتىنن من شوورەىى ئۆم
 شۇرى (۱)

عروە دىنيا بوو كە موسلمانان جەنكىيان ناۋى و ھاتوون بۇجەچو عەمرە
 ۋە كەسىش لەجەج قەدەغە ناكىرى و ھاتەۋە ناۋ قورەيش و وتى : خەل كىنە
 من چورمە لای (قىصر) ى رۇم و (كىسرا) ى فارس و (نچاش) ى جەبەشە
 ئەۋەى بارە كانى محمد ئەى كەن بۇ محمد كەس بۇكەسى ناكات ، پياۋى
 چاك بن لىيان كەپىن باجەج بىكەن ۋىكەپىنەۋە ، بەلام ھەر قاىل نە بوون و
 ۋىستىيان پىيان نەدەن . نىچا پىنغە مېرە (خراش) ى كوپرى (أمية) ى
 خوزاعەىى نارد بۇناۋيان ، ۋىستىيان بى كورن ئەجائىش نەيان ھىشت ،
 بەلام وشترە كەيان سەرپى ، پىنغە مېرە ۋىستى (عمر) ى كوپرى (خطاب)
 بىئىرى (عمر) ىش وتى : ئەى پىنغە مېرە خوا من وقورەيش رىك ناكەۋىن ،
 تۇ (عثمان) ى كوپرى (عفان) بىئىرە ئەۋ خىزمى زۇرە ئەى پارىزون ، عثمان
 چو بۇناۋيان ۋە لەپەناى خىزمىكىيا بوو راسپاردە كەى كەياندىۋ تى كەياندىن
 كەبۇجەنگ نە ھاتوون ، بەلام رازى نە بوون و وتيان تۇخۇت بچۇ (طواف)
 بىكە ئەۋىش وتى : بەخو پەبىن پىنغە مېرە ناچىم ، وتيان : دە سوئىندمان

«۱» مغيرە لەپىش ئىسلام بوونىا سىمانزە كەسى (ثقفى) ئەكوژى و (عروە)
 خوتىيان ئەدا تاجەنگ روو نەدات ،

خواردووہ نابین بیٹہ مکہ مکہ وہ عثمان ، ماوہ یہ کی پی چوو لہمہ کہ داو موسلمانہ
کان ترسان کوژرابت .

مانہ وہی عوسمان لہ ناو قورہ یشہ کانا بہم ہویہ وہ بوو کہ عرسہ۔ ان خوی
کہ یانہ بوو نہ و موسلمانہ ہزارانہی کہ لہمہ کہ دا بوون وہ توانای۔ ک۔ چیان
نہ بوو مژدہی دانن بہ نزدیک بوونہ وہی داکیر کردنی شاری مکہ ، قورہ یش
کہ بہ میان زانی وتیان : عوسمان لہ سنوری نی۔ رراوی دہر چووہو بہ ندیان
کرد ، یاخو لہم ماوہ بہ دا سہرؤ کہ کان پہ یوہندی یان پتہ وہ نہ کرد ، وہ
« بنود » ی ریکہ وتیان دائنا ، بہ لام ہہ وال ہات بو پتہ مہر کہ عوسمان
کوژراوہ ، پتہ مہر زور ناپہ حہت بوو وفہرمووی : « کواوی ئی ہات
نا رزینو لہ کہل قورہ یشا نہ جہ نکین » .

پتہ مہری خوا - درودی لہ سہرین - موسلمانہ کانی کؤ کردہ وہ لہ ژیر
داریکو پہیمانی لہ کہ لا تازہ ک۔ ردنہ وہ : یہ کہ یہ کہ پہیمانیان لہ کہ لا
تازہ کردنہ وہ : یہ کہ یہ کہ پہیمانیان لہ کہل نہ بہ ست لہ سہر مردن ،
لہ سہر نہ وہ رانہ کن ، یا مہ کہ بکرن یاشہ ہیدین ، وہ نہمہ یش
لہ تؤلہیی کوشتمی عوسمانا ، کہ موسلمانہ کان ہہ موو ئی بوونہ وہ ، پتہ مہر
دہستیکی خستہ ناو دہستہ کہی تری و فہرمووی . نہمہ یش پہیمانی
عوسمان یچ ، وہ نہم پہیمانہ ناو ترا بہ پہیمانی رہ زامہندی « بیۃ الرضوان »
وہ خوا سہنای موسلمانہ کانی لہ سہر کردووہ و فہرمووی : « لقد رضی اللہ
عن المؤمنین إذ یبایعوبک تحت الشجرة فعلم ما فی قلوبہم فأنزل السکینۃ
علیہم وأتابہم فتحاً قریباً » ۱

قورہ یشہ کان کہ نہمہ یان بیست مہ ترسیان ئی نیشت و عوسمانیان

« ۱ » سورة الفتح (۱۸) .

ناردوهه پاش نهوئی که سنی رۆژی پیچوو . عوسمان هاتهوهو ونه ی قورهیشی که یاند به پیغهمنهری خوا وهتیی که یاند که له کهل نهوهدا نهزانین وه لئی یان روونه بۆجهنگ نههاتوو وه بۆ حهج هاتوو بهلام تازه ئەم سال رئی یان نادهن . بینه مهکهوه ، وه نامادهن . لهوه بهولاه بۆ رئی کهوتن . پیغهمبهریش - درودی خوی لهسهربن - نامادهیی بۆ رینکهوتن نیشاندا ، نهکهرچی نامادهیی جهنکیان رینک و پینک بوو ، بهلام حهزی لهههرا نهئه کرد ، لهسهر ئەم بناغه به قورهیش (سهیل) کوپی (عمر) یان ناردوو وتیان : بچۆ بۆلای محمد و رئی کهوه له کهلیاو پهیمانی له کهلا بیهسته ، بهلام نهبن ئەم سال بکه ریتهوه و تهواف نهکا ، سهیل هاته لای پیغهمبهر و کهوتنه وت و ویز بۆ رینکهوتن وه زۆر جار ههردوولا له رینکهوتنه که پالی پتوه نه نان بۆ زال بوون بهسهر کپرو گرفته کانی ههتا له نهنجاما پینک هاتن .

موسلمانان کان زۆر جار ناره حهت نه بوون لهو ههموو نهرمو نیانی و خۆشل کردنه ی پیغهمبهر نهی کرد له بنو دومه رجه کانا ، وه نه کهر متمانه و باوه پی پتهویان به پیغهمبهر نه بوايه ، رازی نه نه بوون ، وه هه لیان ته دایه و په لاماریان نه دا که به جهنگ و ههرا بچنه مهکهوه . بهتسا بیهتی که لهم په ایمان بهستنه دا به پیچه وانهی جارانی هتچ پرس و رایه کی نه ئه کرد به یاره کانی .

له پاشان پیغهمبهر علی کوپی اُبی طالبی بانگ کرد و فهرموی : بنوسه « بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ » سهیل وتی . هیواش ، ئەم وته به نازانم . بنوسه : « بِاسْمِكَ اَللّٰهُمَّ » پیغهمبهریش فهرموی : بنوسه « بِاسْمِكَ اللّٰهُمَّ » پاشان فهرموی : بنوسه : ئەمه نه په ایمانه به که محمد پینه مبهری

خواو سهیلی کوری عمر له سهری پیکهاتن . سهیل ونی نه گهر شایه نیم
 بدایه پیغه مبهری خواریت له که آتا جهنگ و هه رام نه نه کرد ، به لام ناوی
 خوت و باوکت بنوسه ، پیغه مبه ریش فهرمووی نهوه بکوژینه رهوه و بنوسه :
 نه مه نهو په یمانه یه که محمدی کوری عبدالله و سهیلی کوری عمر له سهری
 پیکهاتن . . پیکهاتن له سهر نهوهی که بۆ ماوهی ده سال له کهل یه کا
 نه جهنگن ، وه خه لکی له م ماوه یه دا نه مین بن و زیانیا ن پیندکات وه ههچ
 کهس له قوره ییش به بپن پرسی کهس و کاری هات بۆلای محمد بینیر نهوه بۆ
 مه که ، وه هه رکهس لای محمدهوه چوو بۆمه که نه بینیر نهوه ، وه له ناواماندا
 دهس در یژی و خهرا په و دزی و تالان و خهتانهت نه بپن ، وه خه یله کان
 بۆیان هه یه نه کهر بیانهوی - بن به هاو په یمان له کهل محمدا یان له کهل
 قوره ییش ، وه نه م سال محمدهو موسلمانان کان به بپن نهوهی جهج و نه مره بکه ن
 بکه رینهوه و سالیکی تر بیننهوه ، به مه رجین ته نیا چه کی کاروانیا ن پین بپن ،
 دوا ی نهوهی قوره ییش له مه که ده رجوون بیننه ناو مه که وه وه سهی رۆژ
 تیا بمیننهوه . «

هه ره له م کاته دا خه یلی (خزاعه) هیرشیا ن هینا و وتیا ن نهمه نه چینه
 په یمانه وه له کهل محمدا ، وه (بنوبکر) وتیا ن نهمه نه بین به هاو په یمانی
 قوره ییش . . لیره دا موسلمانان کان زۆریا ن بپن تاقهت و ناره حهت بوون له بهشی
 زۆری بنوده کان و وتیا ن : په نا به خوا چۆن نهمه موسلمان بینیرینهوه و نهوان
 نازاری بدن وه په شیمانی بکه نهوه ، که چی نهوهی له نیسلام وه ر بکه رینهوه
 نهوان نه مان دهنوه پیغه مبه ره فهرمووی : بپن تاقهتی مه که ن ، نهوهی که
 موسلمانان و نهمه بۆیا ن نه بینیرینهوه خوا گری یان بۆناسان نه کا و فریا یان
 نه که وی ، وه نهوهی له نیسلام وه نه که رینهوه نهمه نامانهوی ، خوا له ناوی

به ری . وه بژنه وهی که نه مسال به بن چوونه مه که و . حج کردن بگه پینه وه ،
 خۆ پینغه مبه ریش فهرموو بووی پنیان له خه وادیوه تی که حج نه که نو سه ریان
 نه تاشن . بژنه مه عمر هاته جۆش و وتی به ابوبکر : نهی پینغه مبه ر نهی
 فهرموو حج نه که بن و نه چینه که عبه به ناسایش و به بن ترسو سه رمان
 نه تاشین . ابوبکر وتی : جا فهرمووی : نه مسال ؟ وه سالی دیاری کرد ؟
 عمر وتی : نهه . ابوبکر وتی : دهی تا قه تبت بن نه چین و خه وه که به ته دی ،
 وه له که ل پینغه مبه ریشا نه م وتو ویژهی هه ربه م پنی به کرد .

وه له پاش نوسینه وهی په یمانه که کۆمه لی له موسلمانان کان و کافره کان نیمزایان
 کرد ، له وانه ابوبکر و عمرو عبدالرحمنی کورپی عوف و عبداللهی
 کورپی سهیل و سعدی کورپی ابی وقاص و محمدی کورپی مسلمه و علی کورپی
 ابی طالب و سهیلی کوری عمر بو وه په یمانه که به دوو وینه نوسرایه وه به کتیکیان
 لای قوره یسه کان و نهی تریان لای موسلمانان کان مایه وه .

له کاتی نوسینی نه م په یمانه دا ابو جندل کورپی سهیلی کورپی عمر هات
 و په نای هیتا بۆ موسلمانان کان و وتی : موسلمانانم و لای نیه نه بم ، که سهیل
 کوره کهی بیفی هه لسا بۆی دهستی کرد به لیدانی و ملی کرت و پرووی کرده
 پینغه مبه ری خوا و وتی : نهی محمد پیش هاتی نه م ری که وتنه که مان ته و او
 بوو بوو ، پینغه مبه ریش - درودی خه وای له سه رین - فهرمووی راست
 نه کهی ، سهیل رای کیشاو نهی برده وه بۆنا و مه که ، ابو جندل هاواری
 کرد : نهی کۆمه لی موسلمانان نایا بم با ته وه بۆنا و بت په رسته کان و له نایین
 لام بدن ؟ موسلمانان کان به کمه ییش زیاتر په ست و بیزار بوون ، به لام
 پینغه مبه ری خوا - درودی له سه رین - پرووی کرده ابو جندل و فهرمووی :
 « نهی ابو جندل نارامت بن و بخایه نه و رازی به به کاری خوا ، بزانه خوای

کهوره دەرۆوی خۆشی له تۆزیش و موسلمانانه بێ دهسه لاته کانی تریش ته کانهوه و
رژگار تان ته کا ، ئیمه پهیمانی ئاشتیمان له کهل قسوره یشا به ستوده له سه ر
ئه وه پهیمانی خوامان داوین ، ئیمه ناتوانین ئه و پهیمانه بشکینین .

که لهم به زمه ئی بوونه وه سهیل که رایه وه ، ئنجا پیغه مبه ری خوا (درودی
له سه ر بێ) فه رمووی به یاره موسلمانانه دل زامداره کانی : هه لسن قوربانی به
کان سه ر بێن و سه ر تان بتاشن . به لام کهس هه لنه سا ، وه پیغه مبه ر تاسن
چار ته مه ی فه رموو و کهس هه ره لنه سا ، که ته مه ی ئی بینه ی ، چوو به
ژووری چادره که بۆلای « أم سلمه » وه ته م به سه رهاته ی بۆ که تر رایه وه أم
سلمه یش وتی : ئه ی پیغه مبه ری خوا ته که ر پیت خۆشه برۆ دهره وه و
له کال که سا مه دووه هه تا وشتره که ت سه ره ته بری و ، نه بچار بانگی سه ر
تاش بکه سه رت بتاشن ، پیغه مبه ر هاته دهره وه به بێ دهنگ به ده ستی خۆی
وشتره که ی سه ره بری و بانگی سه ر تاشی کرد سه ری تاشی ، که یاره کانی
ئه مه یان بینی به کسه ر هه لسان و وشتره کانیان سه ره بری و که وتنه سه ر تاشینی
به کتری ، له وانه بوو له خه فه تا به کتر سه ره برن .

موسلمانانه کان هینه دیکیان سه ر یان تاشی و هه ندی تریان به مه ته ست
هه لیان پاچی ، له پاشا پیغه مبه ر فه رمووی : « ره حمه تی خوا له وانه بێ
سه ر یان تاشی » .

له پاش ئه مه ئیتر ئیشیان نه ما به ره و مه دینه که وتنه وه ری بۆ هاته وه
زۆریان سه رسام بوون که بۆچی ئه م په یمانه یان به ست وه بۆچی که پرانه وه
بێ حه ج کردن ؟ وه به ته مه ی سالیکی تره وه دلخۆشی خۆیان نه دا به وه ،
که چی له پرنگادا بوون خوی که وه سورته تیکی قورئانی له م رووه وه به
بۆ

ناردن (سوره تی الفتح) پیغمبر موسلمانه کانی کۆ کرده وه و سوره ته که ی بۆخویندنه وه (إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا) (۱) وه هه موو سوره ته که مژده دانه به پیغمبره و موسلمانان به سه رکه وتن و بهرز بوونه وه و په ره سه ندنی ئایفی خواو سه رکه وتی رێبازی پیغمبره - درودی خوا ی له سه ربی - ههروه ها دلنیا یان نه کات که هه موو کات سه رکه وتن به شیانه ، وه نه و په یمانه ی که موسلمانه کان ئی ی بن تاقهت بوون خوا به «فتح» واته به سه رکه وتن ناوی بهرد .

سوده کانی په یمانی حدیبیه

خوا ی که وه نه روودا وه ی حدیبیه ی به سه رکه وتن ناونا . به ئی سه رکه وتن بوو له وه په ری پله ی سه رکه وتن دا . سه رکه وتن بوو چونکه نهوسا که له سه رکه وتی به ک موسلمان و بت په رست به به ک که یشتن ، وت و ویزیان بریتی بوو له جهنگ و هه را و لیکدان ، وه ته نها زمانی جهنگ له ناوا بوو ، به لām دوا ی نه م په یمانه زمانی وت و ویزو شت روون کردنه وه هاته کایه وه ، له که ل هه رکه سا نه دوان ئیسلامیان بۆشی نه ک کرده وه موسلمان نه بوو ، وه له ما وه ی دو سالآ « واته له به ستنی نه م په یمانه وه هه تا کسرتنی شاری مه که » زیاتر له ژماره ی موسلمانه کانی نه و کاته مه ردوم موسلمان بوون . وه له م ماره یه دا بوو خالدی کوری وابد موسلمان بوو .

سه رکه تن بوو چونکه موسلمانه کان ترسیان نه ما له شهرو خراپه ی قوره یش ، وه پیغمبره ی خوا - درودی له سه ربی - ده ستی خالی بوو و رووی کرده پاک کردنه وه ی نیوه دور که ی عه رب ، له ده سه لانی جووله که ، نه وه بوو - وه کو له دوا وه باسه ی نه که یین - قه لآی (خیبر) یان داگیر

کردو له د هس جووله که یان سه ند ، ده سته که وتیان چی هه بوو پیغه مەر دای به وانهی که هاو به شی حدیبیه بوون و بهس . . سهر که وتن بوو له پرووی هه لوئستی قوره یش و بت په رست و کافره کانی تری نه و دهوره ، نه وه بوو قوره یش دانیان نابه پیغه مبه ر و نیسلام و قهواره یانا ، وه به هیز و ده سله اتی باوهر پی کراویان دانا ، به ناچاری ملیان بۆ که چ کرد ، وه هه موو تیره و هۆزه کانی تریش ناچاری نه و دان پیمانانه بوون ، به وه پستی موسلمانان نه ستوور بوو ، وه خه لکی به کۆمه ل نه هاتن و موسلمان نه بوون ، وه نه یان توانی (سریه) بنیزن بۆ نه جدو مونا فیه که کانی مه دینه نه وه نده ی تر کپ بوونه وه و ده نکیان نه دا ، وه زۆر تیره و کۆمه ل چه ونه پال موسلمانانه کان .

جی به جی کردنی په یمانه که و پوداوی ابوبصیر

دوا ی که پرا نه وه ی موسلمانانه کان بۆ مه دینه ، زۆری پی نه چه ونه رمووده که ی پیغه مبه ر هاته دی . . ابوبصیر (عتبه) ی کوپی (أسید الثقفی) که هاو په یمانی (بنی زهرة) بوو موسلمان بوو ، له مه که وه به بی پرس کردن به خاوه نی هات بۆ مه دینه بۆ لای پیغه مبه رو موسلمانانه کان ، وه (أزهر) ی کوپی (عوف) و (أخنسی) کوپی (شریق) نامه یه کیان بۆ پیغه مبه ر نووسی و به پیاوئکی (بنی عامر) و به نده یه کی خۆ یانا ناردیان که (ابوبصیر) له سهر په یمانه که بنیز ته وه ، پیغه مبه ریش فهرمووی به (ابوبصیر) : « وه کو نه زانی ئیمه په یمانان داوه به توره یش و ئیمه ئاینه که مان رینکامان نسا دا که غه درو ده ست دریزی بکه ین ، نه بی بچیته وه بۆ ناو خزمه کانت » ابوبصیر وتی : نه ی پیغه مبه ری خوا ئهم نیریته وه بۆ لای بت په رسته کان له تاین لام بدن ؟ پیغه مبه ر فهرمووی : چارنیه ، هیوای ده رووی خواییم هه یه بۆتان . (ابوبصیر) چاری نه ما ، له که ل قوره یش یه کان که پرا یه وه بۆ مه که ،

هتا كه يشته (ذوالحلیفه) لهویدا پیری كردهوه له پاشه پوژو چاره نووسی خوی ، نه كهر بچیتتهوه مه كهو ناو قوره يشه كان باوه پری ری نادا كهر دن كه چی بكا پوژو فر ، لهویدا وتی به كا برای عامری : كامه یه تم شمشیره ی تۆ ؟ به هر فیلی بوو له دهستی وه ركرت له كهل كهوته دهستی به رزی كردهوه وعامریه كهی كوشت و تهوی تریان له ترسا رای كردهوه پو مه كه ، وه به سه رها ته كهی گیرایه وه ، (أبو بصیر) یش چه کی خوی این كرده شان و هاته وه بۆمه دینه ، چوه خزمه تی پیغه مبهرو وتی : نهی پیغه مبهری خوا تۆ به یمانی خۆت به چی هینا و منت دایه وه دهستی قوره یش ، منیش نایینم ری نه دام كه توشی خراپه م بكه ن و یاریم پین بكه ن . پیغه مبهر فرمووی : دایك نهی بینتی ، نه مه نه كهر هار ری بووا به جه نگی ههله ته گیرسان ، وادیار بوو كه نیشه كهی پین خۆش بوو .

(أبو بصیر) سه رنجی دا نابین له مه دینه دابین ، خۆ له مه كه یشا ناژی ، له بهر ته وه روو به پوژوخی ده ریا كهوته ری ، هه تا كه يشته جی كایه ك ناوی (العیسی) بوو ، له سه ر پینكای شام ، وه په یمان بوو له نیه وانی محم دو قوره یشا كه نه مه پینكهی نسا زوخیه له كهس نه گیرتی ، أبو بصیر چوه وه سه ر نهو پینكیه ، كه موسلماننه هه ژاره كانی مه كه پینیان زانی چوون پۆلای ، أبو جندل و زوری تر هه تا ژماره یان كه يشته حه فتسا پیاو ، (أبو بصیر) بوو به فرمانده و سه رۆکیان ، وه نهو پینكایه یان پری له قوره یش ، هه ركه سیتکیان بدیا به نه یان كوشت و هه ر كاروانیتکیان پوژوتایه تالانیان ته كرد .

قوره یش به ته نك هاتن ، وه زانیان نه م به نده یه یان نه یی به زیانیتکی كه وه ، وه تی كه یشتن به به نده كردن و نسا زاردان نسا توانن كهس له ئیسلام

دووربخه نه وه ، له بهر نه مه به ناچاری ناردیان بۆلای پیغه مبهرو که ونه
تکاو پارانه وه که نهو به بنده له په یمانه که دا بسر یته وه ، وه بنیزی به شونځی
(ابوبصیر) و تاومه که یا که بچن بۆ مه دینه وه رینگه که به ره لاکه کن ،
وه هر که سځ نار ه زووی هیه ، نه توانی له مه که وه بڼ بۆ مه دینه ، ئیتر
قه ده نه نابڼ . پیغه مبهری خوا (درودی له سه ربڼ) نامایه کی نارد بۆ
(ابوبصیر) و موسلمانانه کانی تری هاوه لیان که بینه وه و نازاری که س
مه دن ، وه نهو به بنده مان له په یمانه که کوژانه وه . کاتی نامه که که یشته
دهس (ابوبصیر) له سه ره مرکا بوو ، پیش دوا ه ناسه ی نامه که ی خسته
سه ردلی و دوا ه ناسه ی ه لکیشاو کزچی دوا یی کرد - خوا لڼی پرازی بیت
وه گیانی شیرین و شیرانه ی به به هشت شاد بوو . ابوجندل شوری و کفنی
کردو نه سپه رده یان کرد ، وه لای کزپه که یا مزکه و تیکمان دروست کردو
پاشان که پرا نه وه بۆ مه دینه ، وه نه وه ی مه که ی پڼ خوش بوو چوه وه مه که
قوره پیش له مه تر سسی رزکار یان بوو ، خوایش که وره ترین ده رووی له
موسلمانانه کان کرده وه ، وه به م پڼ یه فهرمووده که ی پیغه مبهر هاته دی .
وه ابوبکر نه ی فهرموو له سه رگه وتی حدیبه که وره ترمان نه بووه ، به لام
خه لکی لهشت تن نا که نو په له نه که زو ئیشی خوایش به گویره ی یاسایه کی
نایه تی و نه کزپاوه .

وه له پیش نه م روو دوا وه ی ابوبصیرا « ام کلثوم کچی عقبه » و چهند
ژنیکمی تر که موسلمان بوون ، مه که یان به چی هیشت و کزچیان کرد
بۆ مه دینه ، عماره و ولیدی برای هانن به دوا یانا ، داوایان کرد له
پیغه مبهر که به به گویره ی په یمانه که بیان داته وه ، لیره دا موسلمانانه کان زور
ناره حمت بوون ، ترسان که پیغه مبهر بیان نیر یته وه بسومه که ، به لام

پيغەمبەرى خوا ئەي دانەوۋە و فەرموۋى : پەيمانى ئىمە تەنيا بۇ پياۋانە و نادىرى بەسەر ژانا ، وە ژنى مۇسلمان ناين لاي پياۋى نامۇسلمان بى ، ئەين لىك جىبا بىكرىتەوۋە « وە بۇ ئەمە ئەم ئايەتە ھاتە خوارەوۋە : [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَتْكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَاِمْتَحِنُوهُنَّ ، اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ ، لَأَنَّ جِلَّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ . الممتحنه : ۱۰]

نامە ناردن بۇ پاشاۋ سەرۆكە كان

كانى كە مۇسلمانە نە كان لە (حدىيە) كە پانەوۋە بەھۋى بەستىنى پەيمانە كەوۋە مەترىيان لە قورەيش نەما ، پيغەمبەرى خوا ھەلى بۇخۇش بوۋ كە بەشىۋە يەكى فراون تر بانكە كەى بە جىھانا بلاۋ بىكەتەوۋە ، وە پىرى لەوۋە كەردەوۋە كە نامە بىتيرى بۇ سەرۆك و پاشاكان ، وە بۇ ئەمە پراۋىژى كەرد بە يارەكانى و فەرموۋى : « خەلكىنە خوا منى ناردەوۋە كە پەرحمەت بىم بۇ ھەموۋ جىھان - نەك تەنھا بۇ عەرەب - ئىۋە مەبىن بە يارەكانى عىسا و لە رام دەرمەچىن » ، وتيان : يارەكانى عىسا چۈن بوۋن ؟ فەرموۋى : بانكى كەردن بۇ ئەوۋەى من بانكى ئىۋەى بۇ ئەكەم ، وە ناردنى بەم لاۋلادا ئەوانەى بۇنىكى ناردن پازى بوۋن ، وە ئەوانەى بۇ دوۋرى ناردن سىتىيان كەردو پىيان ناخۇش بوۋ « ئەبجار بۇى بىاس كەردن كە ئەيەۋى نامە بىتيرى بۇ سەرۆك و پاشاكان و بانكىيان بىكە بۇسەر ئىسلام ، يارەكانى ھەموۋ پراكەيان پەسەند كەردو پىيارىيان دا كەلە فەرمانى دەرنەچىن ، وە يارەكانى پىيانوت : - ئەلەين سەلمان بوۋ وتى - كە نامەى سەرۆك و پاشاكان ئەبىن مۇرى پىۋەبى . پيغەمبەرىش ناردى مۇرىكىيان بۇھەلكەند كە لەسى دىر پىكەتەبوۋ ، بەم پىيە ، لەخوارەوۋە بۇسەرەوۋە : ۱ - محمد ، ۲ - رسول

۳ - الله ، وه بههرسن دڙره كه (محمد رسول الله) ى دروست كرد بوو ، وه نهم مؤره نهنگوستنيله يك بوو له په نچه ى پيغهمبهر ، پاشان له په نچه ى ابوبكر ، نه بچار عمر ، نه بچار عثمان ، وه له كاتى جن نشينى عثمانسا ، كه وته ناو بیره وه هر چن بوى كهران نه دوزر ياوه .

ئنجا پيغهمبهرى خوا - درودى له سهر بن - نامه يه كى نارد بۇ قهيسهر پاشاى رزم به (دحيه) ى (كلبى) دا ، تهوئش داى به فه رمان ره واى (بصرى) كه كه يشته دهستى قهيسهر (كه ناوى هيره قىل بوو) خوئنديه وه ناردى به شوئنى (دحيه) دا وه هئندئ ديارى دايه وه هاى پيشان دا كه باوه رى ههيه وه نارديه وه ، به لام پيغهمبهر فه رموى : درؤ نه كا وه نامه يه كى ترى نارد به (حارث) ى كورپى (عمير) ى تهزدى دا بۇ كار به دهستى (بصرى) له رنكا (شرجيل) ى كورپى (عمرى غسانى) به ره نكارى بوو كه زانى نيرراوه وه نامه يى به كوشتى ، وه بيتجكه لهم نيرراوى تر نه كوژراو نازارى نه درا .

وه نامه يه كى به (شجاع) ى كورپى (وهبى اسدى) دا نارد بۇ (حارث) ى كورپى (أبى شمري غسانى) فه رمان ره واى ديمشق ، به لام خوئى تووره كردو هه ره شه ى كردو موسلمان نه بوو . وه نامه يه كى نارد بۇ موقه وقيس پاشاى ميسر به (حاطب) ى كورپى (أبى بلطعه) دا له كاتى هاتنى نامه كه دا له نه سكه ندر به نه بين ، به ريزه وه نامه كه وه ره كه رن دوايى وتو ويژنيكى دريژ له كه ل (حاطب) نه كا ، ئنجا نامه يه كى نووسى بۇ پيغهمبهر ، هه رچه ند موسلمان نه بوو به لام ديارى يه كى كه وره ى بۇ پيغهمبهر نارد ، له ناو نهو ديارى به دا (مارى به) ى كه نيزه كى تيا بوو كه پيغهمبهر داى نا بوخوئى وه دوايى (ابراهيم) ى بوو وه نامه يه كى

به (عمرو) كورپى (آميهى ضميرى) دا نارد بۇنەجاشى پاشاى حەبەشە ، دەس بەجى نامەكەى ماچ كوردو نايە سەر چاوى و لە تەختە كەى ھاتە خوارەوہ و لەسەر زەوى دانىشت و موسلمان بوو وتى : ئەگەر بىم توانايە نىستە ئەھاتم بۇلاى ، وە نامەيەكى جوانى بۇ نووسى و ناردىە خزمەتى لە كەل چەند پياويكا .

وہ نامەيەكى بە (عبدالله) ي كورپى (حذافى سەمى) دا نارد بۇ كيسرا پاشاى فارس دەس بەجى نامەكەى درى و فرىتى دا (كە پىغەمبەر ئەمەى بىست فەرموى : (خۇا مولكەكەى لەت و پەت بكات) وە ناردى بۇلاى (بازان) كلر بە دەستى يە مەن كە دوو كەس بىتيرىت ئەو حىججازى يەى بۇيىنن ، ئەوئىش دوو پياوو نامەيەكى نارد بۇ پىغەمبەر كە لە كە لىانا بچىت بۇلاى كيسرا ، كە چوونە لاي و نامەو ھەرەشە كە يان كە ياند ، پىغەمبەر بە ھىمنى فەرموى : پرۇن بە يانى وەر نەوہ لام ، كە بە يانى ھاتەوہ فەرموى پرۇن بە ئاغا كە تان بلين : ئەمشەو خواى من پاشاكەى ئەوى كوشت لە سەعات حەوتا . خوا شىرۆيەى كورپى زال كرد بە سەرياو كوشتى . كە چوونەوہو ئەم ھەوالەيان دا بە بازان و دواى دەر كەوت راستە بازان و ھاوہ لە كانى موسلمان بوون ، و پىغەمبەر كردى بە كار بە دەستى ھەموو يە مەن ، وە نامەيەكى بە (علاء حىزمى) دا نارد بۇ (مندر) ي كورپى (ساوى) پاشاى (بحرین) و ئەوئىش لە كەل زور بەى كە لە كە يا موسلمان بوون .

وہ بە (عمرەى) كورپى (عاص) دا نامەيەكى نارد بۇ دوو پاشاكەى (عمان) دوو كورپەكەى (جلندى) كە ناويكا : (جىفرو عبد) بوو ، ئەوانىش موسلمان بوون و لە شوقى خۇيانا مانەوہ .

وہ بە (سليط) ي كورپى (عمروى عامرى) دا نامەيەكى نارد بۇ كار

بەدەستى (يىمامە) (على) كوپرى (ھۆدەي حنفى) ئەۋىش نامەيدەكى ئار دەۋە
بۇ پىغەمبەر دىۋانى پايدە پەلەي لىنى كىرد ، پىغەمبەرىش فەرەمۇۋى : كەۋاى
لىنى ھات بەستى زەۋى ئادەمى .

ۋە نامەى بۇ زۆرى تر لە فەرمان رە ۋايرانو سەرەك خىلەكان ئارد ،
ھەندىي مۇسلمان ئە ۋوونو ھەندىي لەسەر بىرو راي خۇيان ئەمانەۋە ، ۋە
ھەرگەلو خىلنى مۇسلمان بوۋنايەۋ ئىسلاميان بەبەرنامە ۋە رىگرتايە ھەرلە
خۇيان پىۋاۋىكى زاناۋ ژىرى ئە كىرد بەكار بەدەستىيان بۇ بەرئوۋە بردى ئىسلام ،
ئەك خىزمىكى بىئىرتە سەريانو بىيان رۋوتىنىتەۋە ۋە كۈ لەم چەرخى ئاسمان
دۆزى بەدا . ۋە بەھۇى ئەم نامەۋ نىرراۋانەۋە بانكى ئىسلام بەجىھانا بلۆ
بوۋەۋە لەۋە بەرزتر بوۋەۋە كە قورەش يا خىل و تىرە ەەرە بەكان بىتۋان
تەمايان تى بىكەن ، ۋە كە لى كەس مۇسلمان بوۋون دەست كەۋتى باشى بۇ
ئىسلام دەست كەۋتو مەترسى ئەماۋە ياكەم بوۋ .

« سائى جەۋتەم »

جەنگى خىبىر :

لە پاش بەستى پەيمانى ئاشى (خىدىيە) لە كەل قورۇشا ، لە بەردەمى
پىغەمبەرا لە نىۋە دۆرگەى ەەرەبا دوو كۆمەل دوژمن ماپەۋە : يەكەمىيان
ئەۋ ەەرەبە بىبابان نشىنانەى ئەسورانەۋە بەبىبابانە كەدا ، ھەر كە ھەستىيان
بىكرداپە بە ئالانى پەلامارىيان ئەداۋ بە شۇنىيا ئەرۋىشتىن ئىتر بىرو باۋەر
نرخىكى ئەۋتۆى ئە بوۋ . دوەمىيان جۋولەكە كە ئەيان وىست پىغەمبەرىتەى
ئاپۇبى لەسەريان و تىنەپەرى بۇ لايەكى تر ، ۋە پىغەمبەرىتەى و ئابىن و
ھەموو شىتىكىيان تەنيا بۇ ئەۋە ئەۋىست كە خەلكى پى ئىزىر بارىخەن و
سوۋدى تايبەتەىيان بۇ بەرھەم بىت .

وه له م کاته ناسکه دا که پیغه مبهر نامه ی نه نارد به هه موو لایه کا ،
 جووله که کان له شاری خیبر کۆبوونه وه خۆیان و هه موو نه م لاولاشیان له
 له قه لاکانی خیبر قایم کرد ، کئی نه لئی نه م جووله که سروسشت پیسه سانه
 نابنه چاوساغی هیرقلی رۆم یا کسرای فارس و سوپای تری بی شوماریان
 - وه کو چاره که ی خندق - لئی کۆنا که نه وه ؟ که واین باشترین چاره بۆ
 نه م قۆناغی نیستا لابرندی نه م سپله ی لاورک و نه م سه ره تانه ته شه نه ک
 داری جووله که ی (خیبر) ه یه ، (خیبر شویتکی فراون و پر له باخ
 و کیلکه یه ، وه قه لای زۆر قایمیان هه بوو ، وه شوینه که ی نه وه دو شه ش
 میل له مه دینه وه دووره ، له سه رووی خۆرئاوا یه وه بۆلای شام) جا له بهر
 نه مه پیغه مبهری خوا له دوای که پرا نه وه ی له (حدیبیه) به ماوه یه ک ، له
 مانگی محرمی سالی جهوتهم دا فه رمانی دا به ریخکه مستنی سوپا بۆ سه ر
 خیبر ، بۆ لابرندی نه م به لآخرابه له بن ده ستیانا ، وه له سوپا یه کی هه زار
 و شه ش سه د که سی دا که وتنه ری ، وه هه ندی ئافره تیش له که آیانان هات بۆ
 یارمه تی دان و ده رمان کردنی زمدار و نه خوش ، فه رموی : هه رکه س
 له (حدیبیه) دا له که لمان به شدار نه بوو نه یه ت له که لمانا به ته مای
 تالان ، مه کهر ته نیا بۆ غه زاکردن بی ، چونکه ده سه که وتی (خیبر)
 ته نها بۆ هاوپه یمانه کانی (حدیبیه) نه بی ، وه (سباع) ی کوپی
 (عرفطه ی) له سه ر مه دینه دانا ، وه (أم سلمه) له خزمه تی دا رۆیشت
 نه م سوپای باوه ره کاتی که وته ری ، کارینکی وای کرد له وتیره عه ره بانهی
 له که ل جووله که دا بوون و ابزانن بۆ سه ر نه وان نه چن و له ترسا هه رکه سه
 بچینه شوینی خۆی وه ده وری خۆی قایم بکا ، تاکه س نه توانی بی بۆ
 یارمه تی جووله که ی (خیبر) ، به پرا ده یه ک جووله که کانی خیبر نه وه نده

بن ټاکا بوون که سوپا که ی پیغه مبهړ دابهزی بوو به سه ریانا وشو له دوه وری
 قه لاکانیان بهزی بوون ، به یانی کرینکارو جوتیارو نیش که ریان به پاچ و
 بیلوه هاتن بوټاو کیلکه کانیان به ژنیش کردن برقن ، که نه م سوپا به یان
 بیی هاواریان کرد ئای محمدو سوپا . پیغه مبهړیش که نه مهی بیست
 فرمووی : « خیبرتان له ده ست نیمه دایه که دامان به سه ر شوی نیکه نیت
 کاریان خراب نه بی » وه رایان کرده وه ناو قه لاکان و که وتنه خز قایم کردن .
 جوله که کانی خیبر که پیغه مبهړو سوپا که یان بیی کورج رایان کرده
 ناو قه لاکانیان و ده رکایان داخست ، نه بچار له ناو خزیانا که وتنه ووت و ویزو
 راویژ ، وه (سلامی) کورپی (مشکمی) سه رۆ کیان رینکای بو دانان : مال و
 منال و خیزانیان بخه نه قه لای اوطیح و سلالم) . وه . نازو خه یان بخه نه
 قه لای (ناعم) . وه ، جه نکا و ره کانیان بچنه قه لای (النظاة) . وه ، وه سلام
 خزیی له که لیان چوه قه لاکه وه وهانی نه دان بو جه نکانن .

پیغه مبهړی خوا (درودی له سه ریڼ) له نزیکی قه لای (النظاة) . وه
 خستی ، (حباب) ی کورپی (منذر) داوای لی کرد که له وی دا بکزی نیته وه
 وتی : من شاهه زاییم له دانیش توانی نه م قه لایه هیه . که س نیه وه کوته مان
 تیره نه ندازو نیشان شکین بی ، وه نیتا نه وان وان به ژووری سه رمانه وه ، وه
 تیره کانیان به ناسانی نه مان که نی ، دووریش نیه شهو له پره شای دارخورما
 کانه وه بدن به سه رمانا . پیغه مبهړیش را که ی پی جوان بوو ، فرمانی دا
 دوور بکه ونه وه ، که وتنه ناو هندی (خیبر) و (غطفان) . وه له وی دا جینک
 نوژی نکیان کروس ت کردو نه و ماو هیه نوژیان کرد ، پاشان فرمانی دا به
 برینی هندی دارخورما که بوو بووه شه خهل و ریکه ی ده ست و چاوی لی
 بری بوونه وه ، وه هم بو ترساندنن جووله که کان هه تا چوارسه د دارخورمایان

بری ، پاشان فەرمانی دا واز له داربرین بینهن . ئه ورۆژه پیغه مبههر ئالاکی
دا به دهست یه کچی له مه دینه ی به کانه وه و جهنگینکی زوریان کرد ، وه ژماره یه کی
زور له مهردوولا بریندار بوو ، له موسلمانانه کان محمود کوری مسیلمه شهید
بوو ، وه له جوله که کان سلام کوری مشکم مرد ، وه حارث کوری زینب
بوو به سه رۆکی جوله که کان ، به لام قه لاکه نه کیرا .

به م پنی یه جهوت رۆژ چه نکان ، هه موو رۆژی پیغه مبههری خوا
(درودی له سه ربین) عثمان کوری عفانی له سهر سوپا کا که دانه نا ، وه
رۆژی پینجه م ئالاکی دایه دهست ابوبکر . وه له رۆژی شه شه مدا دایه
دهست عمری کوری خطاب ، به لام هه رچی یان کرد قه لاکه نه کیرا ، له
شهو ی جهوته ما عمر پاسه وانی سوپا که بوو ، جوله که یه کی کورت و هینایه
خزمهت پیغه مبههری خوا ، کابرا ترسی لئ نیشته وتی : نه کهر دلنیام
بکه ن ئازارم نادهن شتی کتان پنی ته لیم به هۆیه وه سه ره که ون ، نه وانیش
دلنیایان کرد ، نه ویش وتی : دانیشتوانی ته م قه لایه بیزاریوون و له وزه یانا
نه ماوه به نینه وه له وه زیاتر ، که من ها تم خه ریک بوون منالو شته کانیان
ته کو یزایه وه بۆ قه لای (الشق) وه به یانی دینه ده ره وه به وتان ، نه کهر
توانیتان ته م قه لایه یان له دهست بسینه من ته تان به مه سه ره قه لای (صعب)
له ژوورنکیا مه نجه نیقو زری و شمشیرو چه کی جۆر به جۆری زوری تیایه
به هۆیه وه نه توانن هه موو قه لاکانی تر بکرن .

پاش ته م هه واله پیغه مبههر به محمد کوری مسیلمه ی فهرموو : به یانی
ئالا که نه ده مه دهست پیاوی ، خه واو پیغه مبههری خۆش نه وی ، خه واو
پیغه مبههریش نه ویان خۆش نه وی (عمر کوری خطاب که هه یچ کاتی جهزی
له سه رۆکی نه نه کرد نه لئ : ناواتم نه خواست که نه و پیاوه من بووایه م که

خواو پیغه مبهەر خوشیان ئەوی (وه خوینی براکهت ئەستێن ، به یسانی
 پیغه مبهەر فەرمووی : له کۆی یه « علی کوری ابی طالب » علی هات بۆ خزمهتی
 چاوی بهستبوو ، چونکه چاوی هەردووکیان داها تیبوون . پیغه مبهەری خوا
 « دزودی له سه ربی » ئالایه کی سپی بۆ هەل کەردو دایه دەستی و هەندێ
 تفی کرده چاوی و دەستی پیا هینان ، چاوی علی چاک بووهوه به پرەنگن
 ئیتر چاوی دانه هاتهوه ، وه دوعای خیری بۆ کردو فەرمووی : « خوا یه له
 گەرماو سه رما بی پارێزه » ئیتر علی نه گەرما وه نه سه رما ی نه بوو ، هه تا کۆچی
 دوا یی کرد . علی فەرمووی : له که لایانا نه چه نکم هه تا وه کو خۆمانیان لێ
 دیت . پیغه مبهەر فەرمووی : له سه رخۆ برۆ هه تا نه چیتته ناومه ی دانه که یان .
 ئەبجار بانگیان بکه بۆ سه ر ئیسلامه تی و تی یان بکه یه نه هه قی خوا چی یه
 له سه ر یان ، به خوا نه گەر له سه ر دهستی تۆدا خوا یه کتی بخاته سه ر پێنگای
 راستی ئیسلام بۆ تۆ له ران و ره و کینکی زۆر زۆر باشته » علی به ئالاکه یه
 وه رۆی هه تا که بیشته لای قه لاکه و ئالاکه ی له بنکا چه قان ، دانیشه توانی
 قه لاکه یه که سه ر هاتنه دهره وه و په لاماری علی یان دا ، یه که م که سه تی که
 هات بۆ علی فەرمانده ی قه لاکه حارث کوری زینب بوو به نازایی و پالهوانی
 به ناو بانگ بوو ، خوا بۆی کرد علی کوشی ، پیاوینک دای له علی و کلا و
 خوده که ی په ری ، علی دهرگی قه لاکه ی کسرد به سپیرو هه ره به ده سه تی هه
 بوو هه تا قه لاکه ی گرت ، جووله که که ئەو نازایه تی یه یان دی له علی و
 هاو پێنگانی رایان گرده وه ناو قه لاکه وه ، وه دروشم و بانگی موسلمانان کان
 بکوژه ، بکوژه بوو ، به ورهنگه په لاماریان دا هه تا قه لاکه یان گرت .
 وه علی دهرگا که ی کرد به پردو موسلمانان کان لێ یه وه په رینه وه بژووره گانی
 ناو قه لاکه وه دوا ی قه لای « ناعم » موسلمانان کان قه لای « قهوس » یان

کرت ، وه به هؤی نهوقه لانه وه نازوخهی زؤریان دهست کهوت وه له برسیه تی
 رزکاریان بوو ، وه لهم کاتی سه رکهوتنه دا بوون مرحب که پالهاوانی کی
 بلیمهت و جهنگاوهر بوو ، هاته دهره وه هؤی پرچهک کـ ردبوو ، کهوته
 راونشکه له مهیدانا ، داوای هاوسهرینکی نه کرد له که لیا بجهنگی ، کهوته
 سروود وتنو خۆهه لنان ، علی کوری اهی طالب وه کو پلنک بؤی کشاو
 نهویش دووباره وه لآمی سروودو خۆهه لنانه کهی داوه وهانن به یه کا ، به لآم
 خواپارمه تی علی داو شمشیرینکی بؤ داهیناوه سپیرو کلاو خودو به ردی
 ژیر کلاو خودو هردوو میزهره کهی بری ، له ژیر نهوانه یشه وه سه ری
 لهت کرد ، ههتا نه لئ شمشیره که که یشته ددانه کانی و کوشتی و رزکاریان
 بوو له چنگی .

وه له دوا ی مرحب یاسری برای هاته مهیدانه وه . زبیری کوری عوام
 بؤی چوو ، صفیه کچی عبدالمطلب دایکی زبیر که یه کن بوو له و ژانانی
 هاتبوون له که لیا نا ترسی لئ نیشته که کوره کهی بکوژری ، به لآم پیغه مبهری
 خوا - درودی له سه ربی - دلخۆشی دایه وه و فرمووی : کوره کهت نهو
 نه کوژی نه کهر خوا بیه وی . خوا بؤی کرد زبیر یاسری کوشت ، ئیتر
 جووله که په تیان پچرا و ناوکیان کهوت و خۆیان کوتایه قوژینی
 قه لاکانیان که ما بوون ، وه موسلمانه کان هیرشیان برده سه ریان و قه لآ
 له دوا ی قه لآ له دهستیان . نه سه ندن ، وه نه وان نه چوونه قه لآ یه کی تره وه ،
 پاشان له قه لآ یه کا زؤر خۆیان کرت ، نه مانیش نابله و قه یان دان بئ سوود بوو
 ، وه له بهر نه وهی ناو و ههوا ی (خیبر) ناسازه و مهلاری ای زؤره ،
 بهشی زؤری موسلمانه کان نه خۆش کهوتن ، له نه انجاما یه کن ههوالی دا
 به پیغه مبهر : که جووله که کوئی یان لهم نابله و قه یه نیه چونکه نازوخه یان

پئی یه و له ژیره وه جۆکه ی ئاویشیان پراکینشاوه بۆ ناو قه لاکه ، وه جۆکه که ی پیشان دان پیغه مبه ریش فه رمانی دا جۆکه ئاوه که یان لئی پیرین بۆ نه وه ی یابکه و نه جه نکه وه یاخۆ بده ن به ده سه ته وه ، نه بچار به نا چاری جووله که که کان ده ر په رین و که و ته جه نکه وه له که ل موسلمان ه کا نا ، نه و رۆژه ژماره یه که یان له موسلمان ه کان شه هید کردو زۆریش له وان کوژراو قه لاکه یان لئی دا کیر کرا ، نه نجا موسلمان ه کان په لاماری زنجیره قه لایه کی تریان دا ، پیغه مبه ر خۆی له سه ر قه لایه ک وه ستاو جه نکه یکی که و ره ی تیا کرا ، پیاوینکی لئی ها ته ده ره وه ناوی «عزول» بوو ، داوا ی هاو سه ری کرد ، (حباب) کوری (منزر) بۆی رۆی و شمشیر تکی دا له ده ستی ، شکانی و شمشیره که ی له ده ست که و ته خواره وه رای کرد حباب که و ته سه ری و کوشتی ، یه کی تره ات و موسلمان تیک بۆی چوو ، موسلمان ه که ی شه هید کرد ، پاشان ابودجانة وه کو شیر ه له مه تی دایه و کوشتی ، وه به سه ر رۆکایه تی ابودجان ه ه له مه تیان دایه سه ر قه لاکه و کرتیان ، وه هه ندێ له مانه رایان کرد له که ل کۆمه لئی قه لایه کی ترا یه کیان کرت و که و ته تیرو به رد هاویشتن به مه نجه نیق هه تا په نه جی پیغه مبه ر بریندار بوو ، لیره شا موسلمان ه کان په لاماریان داو نه می شیان کرت ، پاشان موسلمان ه کان بریاریان دا چی قه لآو شوین ماوه بیده نه به ر به رد و ناگر ، مه نجه نیقیان لئی دا به ستن ، ئیتر جووله که بئی هیوا مان ، وه زانیان تازه هه موو شتیکیان له ده ست چوو ، داوا ی رینکه و تینیان کرد : که برۆن له (خیبر) خۆیان و و منالیان و قاتی جل و لاغ تیک ده رکهن و برۆن ، پیغه مبه ریش فه رموی : باشه ، به لام به و مه رجه هیچیان لئی په نا نه ده نو و نه شار نه وه ،

ئیتر سه ریان بۆ پیغه مبه ر شۆر کرد ، وه داوا یان لئی کرد که زه وی

(خیبر) یان بداتی به نیوه یی بیکن به کشتو کال .

پیغه مبه ریش فهرمووی : باشه ، به لام مهر کاتی ناره زوومان
نه بوو لئتان نه سینینه وه ، وه نه گهر ویستمان دهرتان نه کین
له (خیبر) دا « وه بهم پی به زهوی و زاریان نه کرد به کشتو کال به نیوه یی
هتا کاتی عمری کوری خطاب ، له و کاته دا به پی سی سروشت پیسی که و ته
تاوان و پیلان کپران ، (عمر) ی کوری (خطاب) له پاش نه وه
چاری نه ما دهری کردن بؤ ولاتی شام .

دابش کردنی تالان و گه رانه وی کوچه ره کانی حه بشه
موسلمانان تالانی به کی زورو به ایشاویان ده سکهوت کویان کرده وه و
که رانه وه بؤ مدینه ، له م کاته دا له حبشه وه کزچه ره موسلمانان کار
هاتنه وه ، که (ام حبیبه) و (جعفر) ی کوری (ابوطالب) یان له
که لآبوو ماوهی ده سال له حبشه دا ما بوونه وه ، به مه پیغه مبه ر زور دلی
که شایه وه دهستی کرده ملی جفرو فهرمووی : به خوا نازانم به کامیان دلم
خوشره به هاتنه وهی (جعفر) یان به داگیر کردن خیبر ، له کاتی دابش
کردنی تالانی (خیبر) دا نه مانیش بوون به هاوبهش . وه پیغه مبه ی
خوا (صفیه) ی کچی (حبیبی) سه رۆکی جووله که کانی ماره کرد .

گۆشتی ژه هراوی یان دابه پیغه مبه ر :

کاتی رنکه و تن که و ته نیوان پیغه مبه رو جووله که کانه وه و دلنیا بوون
له یه ک ، وه ناشتی ره کی دامه زرایه وه ، زینبی کچی حارث که ژنی
سلامی کوری مشکم بوو مه ریکی به بورسانی نارد بؤ پیغه مبه ری خوا
وه ژه هری پیوه کرد بوو به تایبه تی به شان و قوئی یه وه . که نه زانی ،
پیغه مبه ر نالوده یه تی ، کاتی پیغه مبه رو یاره کانی لئی کؤبوونه وه له پیغه وه

پینگه مبه‌ر ده‌ستی برد یۆ بالو شان‌ه‌که‌ی و تیکه‌یه‌کی لئ‌ه‌لگرت ، خسته‌یه ده‌می و خیرا پئی‌زانی و تفی کرده‌وه و قهرمووی : نهم ئیسقانه پیم‌ئه‌لئ : ژه‌هری پئوه‌کراوه ، وه‌له‌که‌ل نه‌وا (بشر) ی کوپری (براه) یش تیکه‌یه‌کی هه‌لگرتبوو به‌لام قوتی دابوو ، وه‌له‌ نه‌نج‌امما . (بشر) به‌و ژه‌هره‌مرد . وه‌ نارديان به‌ شوین (زه‌ینب) دا ، ئه‌ویش دانی پیا‌نا و وتی : ئه‌وی راست‌بئ ژه‌هرم پئوه‌کرد چونکه‌ ئه‌وه‌ی که‌ ئه‌یزانی کردت له‌که‌ل که‌سه‌کانما و منیش وتم : ئه‌که‌ر پاشایه‌ک‌بئ تۆله‌ی لئ‌ئه‌سینم و پرزکارمان ئه‌بئ له‌ده‌ستی ، وه‌ئه‌که‌ر پینگه‌مبه‌ریش بئ پئی‌ئه‌زانی و هه‌والی ئه‌دریتئ . وه‌ لیره‌دا چهند ریوایه‌تیک هه‌یه . هه‌ندئ‌ئه‌لئین : موسلمان بوو پینگه‌مبه‌ر لئ‌ی‌بوورد . هه‌ندئ‌ئه‌لئین : کوشتی . وه‌ئه‌لئین : له‌پیشه‌وه لئ‌ی‌بوورد به‌لام له‌پاشان له‌جیاتی بشر کوشتیان . وه‌هه‌رکام‌بئ ، به‌م‌کاره‌ دیسانه‌وه‌ده‌رکه‌وته‌وه‌که‌ جووله‌که‌ به‌پئی‌سروشست جئ‌ی‌موتمانه‌نین .

کوژراوه‌کانی خیبر

وه‌له‌م‌جه‌نکه‌ی خیبردا پانزه‌له‌موسلمانان شه‌هیدکران ، وه‌ نه‌وه‌دوسئ‌که‌سیش له‌جووله‌که‌کان . وه‌نهم‌جه‌نکه‌له‌مانگی (سفرری) سالی‌حه‌وته‌ما‌کرا .

ریکه‌وتن له‌گه‌ل دانیشمتوانی (فدک) دا :

(فدک شاریکی جووله‌که‌بوو له‌نزیک‌خیبرا ، شش‌پوژه‌رینکا‌له‌مه‌دینه‌وه‌دووهره . کاتئ‌گرتنی‌خیبر‌ته‌واو‌بوو ، پینگه‌مبه‌ر‌ناردی‌یۆ (فدک) و داوای‌له‌خه‌لکه‌که‌ی‌کرد : یا‌موسلمان‌بین‌یان‌چی‌یان هه‌یه‌بیده‌ن‌به‌موسلمانه‌کان ، ئه‌وانیش‌که‌ به‌به‌زمی‌خیبریان‌زانی‌ترسیان

لین نیشت و وتیان : خۆمان مه کوژه ئیتر مال و سامان و زهوی و زار
 یۆتۆ . له سه ره نه چه ری که وتن وه فدک مالی تایبه تی پیغه مبه ره بوو چونکه
 به بی جه ننگ و هه را گیرا بوو پیغه مبه ره هه موو سالی به رو بوومه که ی سه رف
 نه کرد بۆ خۆی و ریوارو داماوان و بۆ منالو هه ژاره کانی (بی هاشم)
 ژنی بۆ که نه چو بی ژنه کانی پین ته هینا . کاتی پیغه مبه ری خوا - دروودی
 له سه ربی - کۆچی دوایی کرد ، خاتو فاطمه داوای کرد له ابوبکر که
 (فدک) هه مووی یا نیوهی بدات به و ، به لام ابوبکر نهی دایه و فه رمووی :
 ناتوانم چونکه پیغه مبه ری خوا فه رموویه : ئیمه که کۆمه لی پیغه مبه رانین
 که له پورمان لینا گیرئ نه وهی له دوامان به چی ما خیره « وه له سه ره نه وه
 خاتو فاطمه له ابوبکر عاجز بوو قسه ی له که لا نه کرد .

کاتی که جووله که ی (تیماء) زانیان به حالی جووله که ی خبیرو
 به ری که وتنی جووله که ی فدک ، نه وانیش به ده وری خۆیان ری که وتن له که ل
 پیغه مبه را که چیزیه و باچی خۆیان بدن و به هیمفی و بی وهی له شوقی
 خۆیان دانیشتن .

جهنگی وادی القری

وادی القری چهند دئی به که له نساوه ندی (تیماء) و (خیبر) دا
 له ریگای شام ، دانیشته و کانی جووله که بوون ، کاتی پیغه مبه ری خۆ
 - درودی له سه ربی - که پرایه وه له خیبر لای ئیواره له وی به زین و
 داوای که هردن که چی اسن کردن ، نه وانیش نه هاتنه سه ربی -
 پیغه مبه ریش فه رمانی دا نابله و ته یان دان بۆ ماوه ی چوار رۆژ ، نه بچار
 که وتنه جه ننگ له که لیانا یانزه که سیان لین کۆژراو داگیران کرد ، تالان و
 که لو په لیککی زۆریان گرت ، پیغه مبه ره به پنی یاسای ئیسلام دابه شی کرد

به‌سەر یاره‌کانیا ، زهوی و زارو باخه‌کانی هینشته‌وه ، دوایی به‌نیوه‌کاری
دایه‌وه به‌جووا‌که‌کان .

پینگه‌مبه‌ر (عمر) ی کوپری (سه‌مید) ی کرد به‌سه‌رکاری وادی القری و
عبداللهی کوپری رواحه‌ی کرد به‌سه‌رکاری خیبر ، وه‌ه‌موو سالی خه‌ملیان
ئه‌کرد ، وه‌له‌م ماوه‌یه‌دا (خالد) ی کوپری (ولید) و (عمرو) ی کوپری
(عاصر) و (عثمان) ی کوپری (طلحه) هاتن بۆمه‌دینه‌و موسلمان بوون .

عه‌مه‌ی قه‌زا «عمر القضاء»

سالی تێ‌په‌ر‌بوو به‌سەر په‌یمانی ناشتی (حدیبیه) داو له‌مانگی نوا
جه‌ژنان‌دا (ذی‌القعدة) پینگه‌مبه‌ری خوا به‌خۆی و ئه‌وانه‌ی له‌سالی پیشوو‌دا
رێنگای عه‌مه‌ریان لێ‌گیرا که‌وتنه‌ خۆرێک خستن بۆمه‌که‌ بۆبه‌جێ هینسانی
عه‌مه‌ ، ئه‌وه‌بوو له‌په‌یمان‌ه‌که‌ یانا به‌ریاریان دا‌بوو که‌ سالی‌تر بینه‌وه‌ عه‌مه‌
بکه‌ن و قوره‌یش مه‌که‌ به‌جێ به‌یلن ، ئه‌وان بۆسێن رۆژ بچنه‌ مه‌که‌وه‌ .
ئه‌له‌یه‌ته‌ ئه‌م سه‌فه‌ره‌و ئه‌م عه‌مه‌یه‌ زۆر خۆشو به‌تین بوو به‌سه‌ردل‌وده‌رون
و می‌شکی موسلمان‌ه‌کانه‌وه‌ . چونکه‌ ئه‌وه‌ بوو چۆن به‌دزی و په‌له‌پرو‌زده‌وه‌ له‌
مه‌که‌وه‌ گۆچیان کرد وشوین و چینه‌گا‌و نیشتمانی خۆیان و که‌س و کاریان
به‌جێ هێلا ، وه‌ئه‌وه‌ جه‌وت ساله‌ چاویان پێ‌یان نه‌که‌وتوه‌ ، مه‌دینه‌یه‌کانیش
هه‌موو سالی بۆحه‌ج ئه‌چوون و کاروانیان ئه‌کرد بۆمه‌که‌ . به‌لێ زۆر به‌
خۆشی و شادی‌یه‌وه‌ که‌وتنه‌ ری و ژماره‌یان له‌سالی پیشو پتر بوو (بیتجکه‌
له‌ژنو منال) (أبوذری غفار) ی یان له‌سه‌ر مه‌دینه‌ دانا ، وه‌چه‌ک‌وجه‌ک
به‌ده‌ستی زۆریان له‌که‌ل خۆیان هینا ، . چونکه‌ پینگه‌مبه‌ر فه‌رمانی‌دا سه‌د
سواریان به‌سه‌ر‌زۆکایه‌تی (محمد) ی کوپری (مسيلمه) یا (بشیر) ی کوپری
(سعد) به‌چه‌کی جه‌نگی‌یه‌وه‌ رێک‌خست و کردنیان به‌پیشه‌نگ ، به‌لام

بەمەرجى ئەچنە مەكەو، وە ئەم چەكانەى برد لەترسى ئەو، ئەو ك فوره يش
 بيا نوويان پى بگرن وە پيلانيان پى بگيرن ، چونكە كە لىيان پرسى : ئەى
 پىغەمبەرى خوا تۆ چەكت بردو خۆ لەمەرجى پەيمانە كە دا يە . كە چەك
 نە بەيت ؟ فەرمووى : چەك نابەينە مەكەو بەلام با پيمان پى ئەكەرتووشى
 نارىكى يەك بووين پەلامارى ئەدەين . ئەفتا وشترىان پيش خۇيان داو ،
 پىغەمبەر بەسواری وشترە كوئى قلىشاو كە يەو پيش كەوت و كەوتنە پى
 كە كەيشتنە (مرالظهران) كۆمە لى قورەيشيان پى كە يى و ئەو چەكانەيان بىنى
 ترسانو چونەو بۆمەكە وەهواليان دا ، ئەوانيش چەند كەسىپكيان ناردو
 وتيان : ئەى محمد ئىمە پەيمان شكاندنمان لەتۆو ئەدو ئەبەكە وورە يى و نە
 بەبچوكى وە ئىمەيش بەپىچە وانەو نەجولآوينەو | پىغەمبەرىش - درودى
 لەسەرىپى - فەرمووى : مەترسن چەك نابەينە ناو حەرەمى مەكەو . كە
 نزيكى مەكە بوونەو فەرمانى دا چەكەكانيان لەشيوئىكا داناو كۆمە لىكيان
 كرد بەپاسەوانى و ئەنجار تەنيا بەچەكى كاروانى يەو - كە شمشىرىك بوو
 لە كىلانا - پرويان كرده ناوشارى مەكە . وە دانىشتوانى مەكە لەبەر
 ئەوئى چاويان بەرايى ئەئەدا ئەم كۆمە لە موسلمانە رىك و پىسكە بىينن
 هەموويان يەكسەر هاتنە دەرەو و شارى مەكەيان بەجى هىشت ، وە لەسەر
 تەپ و يالەكانەو بەزۆرى لەلاى (دارالندو) وە بەرىز وەستا بوون و
 سەبرىان ئەكردن .

كاتى كە چوونە مەكەو عبداللهى كورپى (رواحه) جەلەوى وولآخەكەى
 كرتبوو سرودى سەر كەوتنى ئەخويندەو و سوپاسى خواى ئەكرد ، ئەوانيش
 بۆيان ئەسەندەو ، كە لەكەل مزكەوتيان بىنى پىغەمبەر و موسلمانە كان بە يەك
 دەنگ و بەئاوازی بەرز ئەيان ووت : (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) ، وە پىغەمبەر

به سواری دهستی کرد به که پران به ده دوری که عبدها وه که یشته حاسستی
 به رده ره شه که (الحجر الاسود) به کوچانه که دهستی یو راکیشا
 (استلامی کرد) وه خوی که ونه کور که لؤقه و یاره کانیشی به شؤنیا ،
 وه بهم پئی به که پرانیان له چوار چینهی هیزو تواناو دهسه لاتیکی فراوانا
 ته او کرد ، دهنگی خوا په رستی ناسمانی که پر کرد بوو و هه وایه کی
 سهیری دروست کرد بوو ، به راده یه که سه د نه وندهی جاران سام و بیم و
 ترسیان خسته دلی دوژمنه گانی خواوه ، وه که پرانیان به ده دوری که عبدها
 ته او کردو چون بؤ (صفاو) و (مروء) ، له ویش که پرانی حهوت
 جاره یان به کور که لؤقه ته او کرد ، نه بچار سه ریان تاشو به هیمنی و دلتیابی
 حهوانه وه ، ووشره کانیاان سه بری ، بهم پئی به پیوستی عه مره یان به جئ هینا
 نه بچار پیغه مبه ر فرمانی دا : دو سه د که سن له مان بچئ بؤ سه ر چه که کان
 و نه وانهی وان له وئی بین عه مره که یان بکه ن . وه له رژی دواپی دا
 پیغه مبه ر - درودی له سه رین - هاته که عبه وه - که پر بوو له بت -
 دهستی کرده خوا په رستی ، نیوه رۆ فرمانی دا به (بلال) چوه سه ربانی
 که عبه و بانگیتی موسلمانانهی داو تاوازهی (لاله الا الله و محمد رسول
 الله و الله اکبر) نهوده شت و ده رویال و دؤل و ناسمانهی پر کرد ، نیشانهی
 رووخاندنی بت په رستی دیاری دا ، نه بچار پیغه مبه ر به رنوژی کرد بؤ
 دووه زار کهس ، پاش نه وهی حهوت سال بوو قه ده غه کرابوو لهوشوین
 چیکای خوا په رستی به دا ، بهم شیوه به موسلمانان کان سن رۆژ له مه که دا
 ما بوونوه و کافره کان مه که یان به جئ هیشتبوو .

سالى ھەشتەم :

ناردنى چەند سىرىيەك بەم لاولادا :

كە لە ەمرەى قەزا ھاتنەو ەو ھەموو بەختيارى يەيان بىنى ، پىغەمبەر بىرى كىردەو ەك ھەرچى دىك و دال وا لەدەورە ، وە رىئەكرىئە لە بىلاو بوونەو ەى ئىسلام لای بىدا ، وە رىئەكە خۇش بىكا بۇ كۆيۈنەو ەى خەلكى بەئىترس لەدەورى بانكى رىزكارى كەرى ئىسلام وە بەم بۇنەپەو ە چەند سىرىيەكى نارد بەم لاولادا بۇ چاوشكىن كىردنى پىاوە خراپەكان .

چەنگى مۇتە (۱)

لە مانكى جمادى يەكەمى سالى ھەستەما پىغەمبەرى خوا - درودى لەسەرىئ - سوپايەكى سىئەزار كەسى رىئەخست و بەسەؤكايەتى (زىد) ى كوپرى (حارثە) ناردى بۇشام ، ئالايەكى سىپى بەسست و دای بە دەست زەيدەو ە و فەرەموى : « ئەكەر (زىد) تووشى شتى ھات (جەفر) ى كوپرى (أبىطالب) سەرؤك و ئالاً بەدەست بى ، ئەكەر (جەفر) ىش تووشى ھات (عبدالله) ى كوپرى (رواحە) ، وە ئەكەر ئەو ىش تووشى ھات مۇسلمانەكان بۇخۇيان فەرماندەيەك ھەلبۇزىن » وە لە پىاش ئەمە ووتارىكى جوان و پرلە سودو بەرزى بۇدانو نامۇزكارى كىردنو فەرەموى : نامۇزكارىتەن ئەكەم بەترسان لە خواو خۇپاراستنتان ، وە بە باشى لەكەل يە كىترا بىجولتەو ە ، بىجەنكىن بەناوى خواو ە لە رىئەكەى خوادا لەكەل ئەوانەى كافىزو باو ەرى راستيان بەخوانىە ، غەدرو خىيانەت مەكەن ، دەست بەسەر مالى كەسامە كىرن ، ئىنومئال و پىروپەك كەوتو مە كوژن ، ئەوانە مە كوژن كەدوورە پەرىزن

(۱) مۇتە دىئەكە لە وولانى شام و نىكە لە كەر كەو ە دوو قۇناغ لە

قودسەو ە دوورەو كەوتۇتە خوارووى خۇرھەلاتى دەريايى مردو ەو ە .

و لە ئەشكەوت و كۆنەكانا خۇيان شاردووەتەووە ، نزیكى باخ مەكەوئەووە و دارى
 بەردار مەپرن و خانو و كۆشك مەروختین « وەپىغەمبەر ئادەرى شار لەگەلیان
 رۆیشت و ئامۆژگارى ئەكردن و دوغای خیری بۆ ئەكردن ، خەلكیش
 هەموو خوا حافیزیان لێ ئەكردن ، وە بەناوی خواوە سوپا روووە شام
 كەوتەپێ . بۆ وولانی شام ، زۆربەى میژووناس و سیرەت نووسەكان لایان
 وایە پىغەمبەر ئەم سوپایەى نارد كە تۆلە (شرحبیل) كورپى (عمر)
 ی (غسانى) بستینى ، كە ئەو بوو نیراوە كەى پىغەمبەر بۆ لای كار بە دەستی
 (بصرى) ی كوشت كەناوی (حارث كورپى عمیرى یزدى) بوو . وە
 پىغەمبەر زۆر پێى دلگران بوو ، وە هەندى تر لایان وایە بۆ تۆلەسەندنى
 كۆمەلەكەى (كەمبى) كورپى (عمیر) لە (ذات الأطلاق)
 بوو . وە هەركام لەمانە بووبى ئەكەل ئەو شدا ئاشكرايە كە پىغەمبەر
 هەمیشە دلى لە ولاتى شام بوو ، چونكە ژيانى نیو دەور كەى عەرەبى
 بەسەر وەبوو ، تىكە لاوى ها توچۆیان بەسەر یەكاً بوو ، تیرە و هۆزى ئەوناووە
 ئەو پىنگایەش ئازارى پىبواریان زۆر ئەداو پىنگای بانك كەرانیان ئەبەست
 ئەبوايە چارە بکرانایە و ئەو پىنگایە هینم بکرایەتەووە ، سوپا كە بە
 سەرۆكایەتى زیدو بەناوی خواوە كەوتەپێ ، هەرچەند فەرماندەكانى سوپا كە
 پىریان لەووە ئەكردەووە و هەولیان ئەدا كە وەكو پىغەمبەرى خوا بکەن
 و نەيە ئن پىیان بزائرى هەتەا لەناكایەكاً ئەدەن بەسەر دوژمنا ، بەلام
 هەوالەكە زوو كەيشتە شام (شرحبیل) كە كار بە دەستی (هیرقل) بوو لە
 شاما ، سوپایەكی گەورەى كۆكردەووە ژمارەیان : هەندى ئەلین سەد هەزار
 و هەندى تر ئەلین دووسەد هەزار بوو ، سەد هەزارى رۆم و سەد هەزارى
 عەرەبە گاوەرەكان بوو ، وە ئەلین : (توپودۆر) ی برأى هیرقل فەرماندەى

گشتی سوپا که بوو . کاتن لهشکری ئیسلام که یشته (معان) ههوالی
 ئەم سوپا که وریه یان زانی و لهوئیدا دووشه و مانه وه ، که وئته راویژ
 له ناوخویانا : ههندیکیان رایان وابوو له خۆوه بهرابهری کردن و جهنکانان
 له کهل ئەو سوپا بئشوماره دا شتیکی ناراسته ، که وایه باینوسنه خزمهتی
 پیغه مبهری خواو ئەم ههوالهی بدهنن ، یایارمهتی دهریان بۆئهنیری ، یا
 فهرمانی هه رچۆن بئوابکهن . خهریک بوو ئەم رایه سه ربگری ههئا
 (عبدالله) ی کورپی (رواحه) هاته دواندن و وتی : خزمهکان بهخوا ئەو
 شتهی ئیستا پنتان ناخۆشه ئەوهیه که ئیوه ههوالی بۆئهدهن : ئەویش
 شهیدییه ئیمه ناچه نکین له کهل دوژمنانه به چهک و نه به هیز و نه به ژماره و زوری
 ، ئیمه ته نیا به و باوهرو ئاینه ئەجه نکین ، فهرموون ، ئیمه یه گن لهو
 دوو خۆشی چاکه مان دهست ئەکهوی : یاسه رکهوتن ، وه یاشه هید بوون
 ، (عبدالله) له کهل پتهوی باوهرو نازایه تر و چاونه ترسی دا شاعیر بوو ،
 قسهی زور تینی ئەکرده سه رکوی کرانی ، له بهرته وه بوو له کهل دهر پینی
 قسه کانی گیانی نازایه تی وفیدا کاری هاته به رسوپا که و بئوه ستاز و خۆکرتن
 وتیان : راست ئەکا ، که لهشکری دوژمن نزیک بووه وه موسلمانه کان هاتنه
 (موته) و لهوئیدا خستیان ، ئەبجار جهنگ دهستی پئکرد له نیوانی
 دووسه د ههزار سوپای رۆم و سن ههزار سوپای ئیسلاما هه رکه ههرا دهستی
 پئکرد (زید) ی کورپی (حارته) ئالاکهی پیغه مبهری هه لکرت و خۆی
 کوتا بۆ ناوجهرگهی دوژمن . زید جهنکیکی فیدا کارانهی کرد هه تا شه هید
 بوو ، ئەبجار (جعفر) ی کورپی (ابی طالب) ئالاکهی هه لکرت و پهلاماری
 داو کهوته سرود خویندنه وه وتی : چه ند خۆشه به ههشت و نزیک بوونه وه
 له به ههشت ، (جعفر) که نه چیک بوو له ته مه نی سوسنی سالی دا بوو به سواری

خۆی کوتایه ناوسوپای دوژمنو کهوته شمشیر بازی ههتا دوریان گرتو
 نهسپه که یان گوشت دابهزی و شمشیری لێرادانو شمشیره که ی وه کو تیر
 نهژی ، وه ئالاکه ی به دهستی راستی گرتبوو دایان له دهستی قرانیان ،
 به دهستی چهپی ئالاکه ی گرت ، که دهستی چهپیان قرانان به قۆله کانی گرتی
 ههتا به تهواوی شههیدیان کرد ، له پاش (جعفر عبدالله) ی کوپی (رواحه)
 ئالاکه ی هه لگرتو به سواری نهسپه که ی خۆی کوتا بۆناو دوژمن ، وادیاره
 له بینینی نهودیمه نه سامناکه و له گوشتی دوو هاوه له که یه وه هه ندی دوو دل
 بۆ پهیدا نه بێ به لام که یشتی به ئامانجی راسته قینه که دهستکه وتنی شههید
 بوونو که یشتی به دوو هاوه له که یه تی له به هه شتا دل به هیز کردو دهستی
 کرد به سه رزه نشتی دهرونی خۆی . وه به سه روود ووتنه وه خۆی هه لدا یه ناو
 کزپی دوژمن ، نه لێ : له و کاته دا ئاموزایه کی پارچه گوشتیکی بۆهیناو
 وتی : تۆ نه مرۆ زۆر ماندوو بوویت و هیچت پێ نه خوراوه ، نه م نه خته
 گوشته بخه ره به ردلت ، گوشته که ی وه رگرت و تیکه یه کی لێدا گرتو گوئی
 له گرمه و هه رای دوژمن بوو له به رده میه وه ، گوشته که ی فری داو په لاماری
 داو جهنگا هه تا شههید کرا (ئابقی) کوپی (أرقم) له تیره ی (بنی عجلان)
 ئالاکه ی هه لگرتو وتی : نه ی چه ماهیری موسلمان پێ بکه ون له ناوخوتانا
 ویه کن بکه ن به فه رمانده تان . وتیان : تۆ فه رمانده مان به . وتی : من نایکه م
 نه بچار بپریاریان دا فه رمانده یان (خالد) ی کوپی (ولید) بێ .

(خالد) ی کوپی (ولید) که چه ند مانکن بوو موسلمان بوو بوو ، وه
 نه مه یه که م جهنگی ئیسلامی بوو که تیایا به شدار بوو ، فه رمانده یی گرتو
 دهست و ئالاکه ی هه لگرت له کاتیکا سوپای موسلمانان له قو لۆق بوو بوو
 به هژی شههید بوونی نهوسنی سه رۆکه وه ، هه تا هه ندیکه یان نه یان ویست

بکه پرنهوه تا (عقبه) ی کوری (عامر) پنی وتن : برا پیاو له روو به روودا بکوژی چاکتره لهوهی له پشت هه اکردنا بکوژی . بهو پنی-ه په شیمانی کردنهوه . بهلن (خالد) نالاکهی هه لکرت و کهوته بیر کردنه وه له رزگار کردنی نهم سوپا بچکوله یه ی نیسلام له ده ست نه وه موو جرو جانه وه ره ی رۆم ، نه ورۆژه تا نیواره جه نکینکی پاله وانانیهان کرد ، وه نیواره له هه ردوولاوو چهک دانرا بۆحه واننهوه ، لیره دا (خالد) سوپاکهی کۆکرده وه وشیه کهی کۆرین ، چهپ بۆراست و پیشهنگ بوداوه و دواوه بۆپیشهوه ، بهم پنی به سازی کوردن ، وه چه ند تیپ سواری ناردا که له به یانی دا له دووره وه بین و تۆز هه لسیمن ، که له به یانی دا رۆم نه و تۆزو دو که له یان بیی وه بیی یان نه وانهی دوینن له که له یان جه نکان نه مانه نه بوون وایان زانی نه مه سوپای تازه یه و یارمه تی یان بۆهاتوو له لایه ن پیغه مبهری خواوه - درودی له سه ربین - وه ترسیان لن نیشت ، هه تا دوینن بهو ژماره که مه وه رۆمیان شپرزه کردبوو ، نه وه منووه یان لن کوشتن ، جا نیستا سوپای تازه یان بۆهاتبێ نه بین چی یان پنی بکه ن ؟ له بهر نه مه سوپای رۆم خواخواهی بوو موسلمانان هه ترش نه به نه سه ریان ، وه خال دیش به ده وری خۆی نه ی ویست جهنگی تن پرژان بکا بهوشنویه شپرزهی کردن هه رده من له لایه که وه په لاماری نه دان ، بهم پنی به حهوت رۆژ مانه وه ، زیانی زۆر کهوره یان به دوژمن که یاند وخۆشیانی نه نه خسته مه ترسی یه وه ، وه به راده - یهک ناره حه تیان کردبوون چه ند که ره تی له دوژمن له شوینی خۆی په ریشان بوون و له جیتکای خۆیان هه لکه تران و رایان کرد .

بخاری له خالده وه ریا یه تی کردوه نه لئ : له جهنگی موه ته دا رۆژنیکیان نۆشمشیر له ده ستما شکا وه شمشیر نه بوو له ده ستما خۆی بکری ته نیا

تهنیا شمشیرنکی یهمانی نه بی ، وه بهم شیوه یه خالد توانی نهو سوپایه یه
 نیسلام پپاریزی و نه یه لئ له ناوبچی ، وه کارنکی به سه ر پوم هینا ناواتیان
 نه خواست که نه مان بکه پینه وه و پرکاریان بی له ده ستیان . خالدهش
 که زانی دوژمنی و هرس کرده و نایه ن به شوینیان ، له شهوتکا که پانه وه و
 هاتنه وه بومه دینه ، موسلماننه کان له دهس دوژمن پرکاریان بو ، وه ژماره ی
 شه هیده کان له ده کهس تی نه په پی ، به لام کوژراوی دوژمن زور بی شمار
 بو . وه له شکری پوم له وهی نه ترسان نه م که پانه وه یه قیل بی ، بیانه وی
 رایان کیشن بو دهشت و بیابان له وی لایان لی بر نه وه ، له بهر نه وه نه یان
 توانی شویتیان کهون .

له پیش هاتی هوالی نه م کاره ساته دا پیغه مبهری خوا هه والی دا به
 موسلماننه کانی مه دینه . بخاری له صحیحنا ریوایه تی کرده له انس
 کوری مالکوهه : پیغه مبهری خوا هه والی شه هید بوونی سه رۆ که کانی دا
 پیش هاتی هوال و فهرمووی به چاوی پر له کریانه وه - زید نالاکی
 هه لکرت و شه هیدکرا ، پاشان جعفر هه لی کرت و شه هیدکرا ، پاش نه وه
 عبداللهی کوری رواحه هه لی کرت ، نه ویش شه هیدکرا ، نه بچار شمشیری له
 شمشیره کانی خوا نالاکی هه لکرت و پرکاریان بو وه سه ره کهوتن
 له م کانه وه خالد ناوئرا (سیف الله) واته شمشیری خوا .

به لئ خالد سه رکهوت ، چونکه توانی نهو سوپایه له دهس نهو هه موو
 دروندانه ی پوم پرگسار بکاو ترس و بیم بخاته دلپانه وه ، وه بیان تو قین
 بویه که سوپاکه ی خالد که پانه وه هه ندی له پرووی نه زانینه وه پنیان وتن :
 نه ی پرا کرده کان تیوه راتان کرده له دهس دژمن . پیغه مبه ره فهرمووی :
 نهه نه مان پاپان نه کرد ، نه مان هه لمه تیان برد .

جهنگى ذات السلاسل :

له پاش که پانهوى سوپای موده به چه چند هفته بهک پیغه مبهری
 خوا - درودی له سهرین - ویستی سامو هه بیه تی موسلمانان کان بگیزیته وه
 شوینی خۆی له سهرووی نیوه دورگه ی عه ره بی یه وه ، به تایه تی که بیستی
 کۆمه لی تیره ی (قوزاعه) کۆبوونه ته وه له (وادی القرای) ته یانه وئ
 هیرش پیئنه سهر مه دینه ، بۆ بهر بهستی نه وه بۆ چاوشکاندن تیره و
 هیزه گانی نه و ناوچه یه به کشتی ، له مانگی جمادی دوایی دا عمری کورپی
 عاصی نارد ، به سن سه د که سه وه و سی سواریان له که لایبو ئالایه کی ره شی
 به ستو دایه دهستی عمرو ناردنی ، عمرو دایکی له وتیرانه بوو ، به و بۆ نه یه وه
 ته ی توانی ژیرده ستیان بکاو رایان پیئ .

عمرو سهر بازه گانی به شه و نه رژیشتن و رۆژ خۆیان نه شارده وه ، هه نا
 که یشتنه سهر ئاوی (سلاسل) له خاکی (جزام) له پشتی (وادی
 القری) وه ، عمرو بۆی ده رکهوت که سوپای دوژمن زۆره ، ترسی لی نیش
 و هه والی نارد بۆ پیغه مبهر که یارمه تی ده ری بۆ بنیری ، پیغه مبه ریش
 - درودی له سهرین - أبو عبیده ی کورپی جراحی بۆ نارد له که ل دوو سه د
 که سا له کۆچه ری یه پیئینه کان ، له وانه أبو بکرو عمریان تیا بوو ، فه رمووی
 به أبو عبیده : « له که ل عمرا ناریک مه بن » که که یشتنه لای عمرو ،
 عمرو وتی به أبو عبیده : تۆ بۆ یارمه تی من نیراوی ، من خۆم فهرمانده ی
 سوپام . أبو عبیده فه رمووی : من فهرمانده ی خۆم و تۆیش
 فهرمانده ی کۆمه لی خۆت به . عمرو وتی نه فهرمانده ی
 کشتی هینی منه و تۆ به یارمه تی ده ر نیراوی أبو عبیده پیاویکی له سه رخۆ نه رم
 و نیان بوو ، کوئی له نیش و کاری جیهانی نه بوو وتی : پیغه مبه ر فه رموویه :

نارنك مەبن . تۆنەكەر لىم ياخى نەبى من كوئى رايەلىت ئەكەم ،
 فەرماندەبى كەوتە دەست عمرو ، شەو وىستيان ئاكرېكەنەو عمرو نەبى ھىشت
 عىر وىستى تۈرەبىن ابوبكر وتى عىر پىغەمبەرى خوا نەمى كىردو بە
 سەرۆك چونكە لە فىلى جەنگ ئەزانى ، لەقسەى دەرمەچۆ ، عىر كەردن
 كەچى كىرد ، تىرە تىرە دەستى كىرد بە رافراندىنى دوژمن و كەوتە نساو
 تىرەى (بلى) و (عذرە) و (بلقین) و (طى) ، وە ئەچوونە ھەركۆزى
 ئەيان ووت : كۆمەلى ئىرەدا بوون كە بە ئىوہیان زانى ھەلاتن و خۆيان
 شاردەو ، ھەتا جارىكىان لەكەل كۆمەلىكا بەجەنگ ھاتن و ئەوئەندەى
 نەبرد دوژمنەكان شكان و رايان كىرد ، ئەوانىش تالانەكەيان كۆكردەو
 و ئەيان وىست سەر شكتەكەيان بىكەون ، عمرو نەبى ھىشت . بەم پىنە
 لە پەناى خواوہ توانيان دوژمن لەو ناوچەدا چاوشكىن بىكەن و ترس و
 بىم بخەنە ناو دلى دانىشتوانى ناوچەكەو و بەسەر كەوتووبى كەرانەو بۆ
 مەدینە .

بەشى يانزەھەم لەداگىر كىردنى مەكەوہ تاجەنگى (تبوك) داگىر كىردنى شارى مەكە (فتح مەكە) :

لەپىشەوہ زانىمان كە لە پەيمانى ئاشتى حدىبەدا بەندىكى برىتى بوو
 لەوہ : ھەركەس پىن خۆش بىن بىتتە ھاوپەيمان لەكەل پىغەمبەرا ، وە
 ھەركەسىش ئەيوئى بچپتە پەيمانى قورەيشەوہ ، وە زانىمان كە تىرەى
 خزاعە چوونە پەيمانى پىغەمبەرى خواوہ - درودى لەسەرىن - وە تىرەى
 بى بىر چوونە پەيمانى قورەيشەوہ ، وە لە كاتى خۆىدا دوژمنابەتى و
 خۆين رىزى لەناوى ئەم دووتىرەدا بوو بوو ، بەلام لەدواى ئەم پەيمانە
 نەختىن دامردەوہ كاتى ھەراى (موئە) رووىدا و قورەيش واى زانى ئىتر
 (٤٢٧)

(محمد) تياچووهو دهسه لاتی نه ماوه ، نه لبت لهم پرووهو زور دواون .
 هم کاره سانه دای له دلی (بنی دئیل) له تیره ی (بنی بکر) که هه لیان
 بۆ هه لکه وتوه بۆ نه وه ی بدن به سه ر (خزاعه) دا و تۆله ی سه د ساله یان
 لئ بستیئن ، وه هه ندئ له کهوره کانی قوره یش وه کو (عکرمه) ی کوپری
 (ابی جهل) و وینه ی نهو هانیان دان ،

له ناکایه کا که (خزاعه) ئاکیان له هیچ نه بوو شه وئیک (بنی بکر)
 دایان به سه ر یانا له سه ر ئاوئیک پئی نه لئین - (وتیر) بیست یا بیست و
 سن که سیان لئ کوشتن ، له ناو نه مانه دا به دزیه وه کۆمه لئ له پیاوه کانی
 قوره یش جه نگان ، (خزاعه) که نه مه یان به سه ر هات کۆمه لئیکیان
 رینکخست به سه ر و کایه تی (عمر) ی کوپری (سه المی خزاعه) یی ،
 ناردیان بۆ لای پیغه مبه ری خوا - درودی له سه ربئ - بۆ مه دینه ، که
 که یشته نه وئ (عمر) به سه ر سه ری پیغه مبه ری خواوه وه ستاو پارچه
 هۆنراوه یه کی خوئنده وه ، باسی ده ست دریزئ (بنوبکر) و قوره یش و
 به سه ر هاته پر له ناسۆره که ی کرد ، به دلی که رمه وه داوای یارمه تی و تۆله
 سه ندنه وه ی لئ کرد . پیغه مبه ریش فه رمووی : یارمه تیت درا نه ی عمر .
 یا فه رمووی : بهو خوابه ی گیانی منی به ده سه ته وه یه وه کو گیانی خۆم نه تان
 پاریزم . وه له پاشان فه رمووی به (عمر) و هاورپئیکانی : ئیوه برۆن
 خۆتان چه شار به دن و لهو شیوو دۆلانه دا باکس پیتان نه زانئ و هه قتان
 نه بئ . وه بدیلیش له که ل چه ند که سینکا هات و نه ویش که رایه وه بۆمه که .
 له دوا ی نه م پرووداوه قوره یش له خۆیه ره مه ترسی لئ نیش و که وته
 دواندن له م په یمان شکاندزو ده ست دریزئ کردنه ، خۆ محمد نه وه یه
 ده سه لاتی له سنوری نیوه دور که ده رچووه ، هه تابئ په ره نه سینیئ ، نه بئ

چاره نووسی ئەمان چرو چۆن بێ ؟ . . . وە لەم رووهوه وایان بە باش زانی
 که (أبوسفیان) بنیرن بۆ لای (محمد) بۆ ئەوهی پهیمانە که پتەو بکاتەوه و
 ماوه که یش درێژتر بکا . (أبوسفیان) که وتەری و بە تە ما بوو کەس لێ ی
 پیش نە کوتبێ ، بێ نا کا بوو که هه موو شتی لێ بووه تەوه ، لەرێکا له (عصفا)
 که یشت به (بدیل) و هاوڕێکانی و تر سا که له لای محمدوه هاتبەوه و
 نیشە که یان تیک دا بێ ، بە لām که لێ ی پرسین : له کوێ بوون ؟ نه چوونه
 ژیر ، وتیان له ناو خزاعه دا بووین . بە لām که سهیری پشکه لی وو شتره کانی
 کردن و وردی کردو بینی ناو که خورمای تیا به ، زانی له لای محمدوه
 هاتوون وتی ئەمه له وه پری مه دینه به .

(أبوسفیان) له ترسی هاتی (بدیل) بۆ مه دینو به کسه ر نه چوو
 بۆ لای پیغه مبه ر ، وای به باش زانی که له پیغه وه به چینی سه ر له کچه که ی
 بدات (أم حبیبه) خیزانی پیغه مبه ر ، له به که م هه نگا ویا (ام حبیبه) شتیکی سه ر
 سو په ئینه ری بی و لێ ی بێ هیوا بوو . (أبوسفیان) ویستی له سه ر چی کا
 که ی پیغه مبه ری خوا دا بنیشی ، به لām (أم حبیبه) په لاماری چی کا که ی
 داو هه لی ته کاند ، نه ی هیشت له سه ری دانیشی (أبوسفیان) واقی و پر ما
 و وتی : پرۆ له نه وه له بهر من چی کا که ت لا برد ، یان له بهر چی کا که بوو ؟
 نه ویش به بێ په رده وتی : نه وه چی کا ی پیغه مبه ری خوایه - درودی
 له سه ربی - پرۆزه و تۆیش بت په رستی و پیسی وتم : با پیسی نه کات .
 (أبوسفیان) وتی : به خوا کچم دوا ی من تۆیش توشی خراپی هانووی .
 وه رقی دا هات و چوو دهره وه ، چوو له لای پیغه مبه رو له که لیا دوا ، به لām
 به هیچ جزئی وه لāmی نه دایه وه پ دوا ی نه وه چوو له لای (أبو بکر) و له که لی
 دوا هه تا له که ل پیغه مبه را بۆی بدوی و تکای بۆ بسکا ، به کوئی نه کرد ،

ئەبجار چوۋە لاي (عمر) و بەتەماي تىكاي ئەوبوو ، بەلام (عمر) زۆر بە توندى ۋە لامى دايەۋە ، اۋوسفىيان ھاتەۋە مەكەۋ زانى پىغەمبەر بەرا بەرى ئەم پەيمان شكاندن ۋە دەست درىژى كردنەي قوزەيش بۆسەر ھاۋپەيمانەكانى تۆلەيك ئەستىن ۋە ھەل ئەسەن بەكارىك ، بەلام نەي ئەزانى كەتەكانە داكىر كردنى مەكە بەسوك ۋە ئاسانى ، ۋە بەسەر ھاتەكەي خۆي گىرايەۋە بۆ قورەيش . ئەوانىش وتيان : ھەي ھاۋار كايبرا ۋاي لى ھاتەۋە كەكالتەي پىن كرىۋى ۋە تىۋى كرىۋى ۋە كەوتنە راۋىژ .

پىغەمبەر خۆي ئامادە ئەكات بۆسەر ھەكە

پىغەمبەرى خوا كەوتە خۆرىنكەستىن ، ۋە داۋاي كرد لەموسلمانەكان كە ھەموو خۆيان ئامادە بىكەن بۆجەنگ ، بەلام لەپىشەۋە بەكەسى نەوت بۆكۆي ۋە بۆچى ئەچن ؟ ھەتا كەورە تىرىن يارو نىزىكترىن باۋەر پىن كراۋى نەي ئەزانى بۆچلايك ئەپۇن ، ئەلن : اۋوبىكر چوو بۆمالى پىغەمبەرى خوا ۋە خاتو عائشە خەرىكى كۆكردنەۋەي ئازوخەۋ رىنكەستىن تفاق بوو ، لىن پىرسى : عائشە پىغەمبەرى خوا بۆكۆي ئەچن ؟ وتى : بەخوا نازانم ، بەس فەرەمۋىيە : تفاق ئامادە بىكە ۱۱ ئەم نەپتى ۋە پەنامەكىيە بەۋ رادەيە لەبەرئەۋە بوو دوژمن ئەزانى ۋە نەبىستىن ، ۋە بەخۆيان ئەزانى ھەتا لەناۋ مەكەدا ئەدەن بەسەريانا ، بەلكو بەم پىنە خوين رىژى نەكرى ۋە ناچار بن خۆبەدن بەدەستەۋە ، لەپاش ماۋەيك ئەبجار كۆمەلىك لەئەمىن ۋە باۋەر پىن كراۋانى كۆكردەۋە تىن كەياندن كەخەيالى مەكەۋ سەر قىورەيشى ھەيە ، ئەوانىش وتيان : ئەي پەيمانەت نىە لەكەلىيان ؟ فەرەمۋىي : بەلن ، بەلام ئەوان لەپەيمان دەرىچوون ۋە شكاندىيان ، ۋە داۋاي لىن كرىن ئەم قەسەيە بلاۋە نەكاۋ نەپتى پىن . ۋە ھەرالى نارد بۆھەموو دانىشتۋانى بىتابانەكان ۋە ئەۋ

دهورو بهره : هر كهس بر وای به خـواو رۆژی دواپی ههیه له مانگی
 رهمه زاندا بێته شاری مه دینه « وه له خوایش پارایه وه كه ئهم هه واله نه گاته
 قوره یش و فهرمووی : « خواجه قوره یش کـوینو کهر بکه ، لهم پرووه وه
 پیمان نه زان هه تا نه دهین به سه ریانا) . به لاین هه موو که وتنه خو ناماده
 کردن ، کهچی لیره دا شتیکی سه یر پرووی دا .

نامه‌ی حاظبی کوپی آبی بلتعه

(حاظبی) کوپی (آبی بلتعه) پیاوینکی رینک و رهوان بوو ، به کینک
 بوو له کۆچهره پیشینه کان ، هاوبه شی جهنگی به دربوو ، خۆی له قوره یش
 نه بوو به لکو هاوپه یمانی (بی آسد) ی به کان بوو ، مالو منالی له مه که دا
 مایوه وه ، پیاوینک بوو جینکای باوه رو راویژی پیغه مبه ر بوو ، ناگادار
 بوو که پیغه مبه ر نه یه وئ بچیتته سه ر مه که ، نامه یه کی نوسی و به ژنیـکا
 ناردی بۆ قوره یش - ئهم ژنه بۆ زانیی حال و هه والی پیغه مبه ر نیرا بوو -
 بۆ ئه مه ی خزمه تی بکا به قوره یش ، هه تا نه کهر وارینکه وت قوره یش زال
 بوو به سه رموسلمانه کانا چاوپۆشی له مالو منالی بکریت . . به لام بی سوده
 خوا نه یه وئ ئیشه که به جوانی بر و او پیغه مبه ریش دو عاو نزای کـردوه .
 خوا پیغه مبه ری لهم گاره ناله باره ی (حاظب) تین که یاند .

بخاری و مسلم ریوایه تیان کـردوه له طی کوپی آبی طالبه وه نه لاین :
 « پیغه مبه ری خوا - درودی له سه ربین - نارد می له که ل أبو مرشد و
 زبیری کوپی عوام دا ، هه رسیانمان سوار بووین و فهرمووی : برۆن هه تانه که نه
 (روضه خاخ) له وی به ژنیکی بت په رست نه کن ، نامه یه کی له حاظبه وه
 بردوه بۆ بت په رسته کانی قوره یش . ئیمه یش له و شوینه دا پنی که یشتین
 به سواری وو شترینکه وه نه رۆپی وه کو پیغه مبه ر فهرمووی : وتمان : نامه یه کت

پنیه بمان ده ری وتی : نامهم پنیه . هرچی هولمان دا بن سوودبوو
 نه چوه ژیری ، وتمان پیغه مبهری خوا دروی نه کرده ، یا نامه که ده ریینه ،
 یاروتت نه که ینه وه . که زانی به راستمانه و آزی این ناهینین ، نامه که ی
 ده ریینه و دایه دستمان ، نیمهش نامه که مان هینا یه وه بۆلای پیغه مبهری
 خوا و نه ویش ناردی به شوین (حاطب) داو فرمووی : چی پالی پیوه نای
 بۆ کردنی تم کاره ؟ (حاطب) وتی : به خوا نه ی پیغه مبهری خوا
 باوهری پته وم هیه به خوا و پیغه مبهری خوا ، وه من ویستم بهم کاره
 خزمه تیک بکه م به قوره یسه کان هتا به هوی نه وه خوا پاریزکاری بکا
 له مال و منداله که م ، وه کهس نیه له م یاره موسلمانانه ی لای تو له وین
 خزم و خویشیان نه بن که به هوی نه وانه وه خوا پاریزکاری بکا له مال
 مندالیان . پیغه مبهر فرمووی : راست نه کا .

ریکه وتنی سوپای پیغه مبهر :

پیغه مبهری خوا - درودی له سهر بن - سوپای کۆ کرده وه و (عبدالله) ی
 کورپی (ام مکتوم) ی له سهر مه دینه دانا ، له ده ی مانگی ره مه زانی
 سالی هه شتم دا به سوپا یه کی که وره وه رووه مه که که و ته ری ، وه له
 هه موو تیره کانیشه وه یارمه تی و هیزیان بۆهات ، و ژماره ی سوپا که یشته
 ده هزار کهس . تم سوپا که وره یه هه مووی به پروای قاییم و به دلی پر له
 نیسلا مه تی به وه که و ته ری رووه نه و شوینه ی که خوا کردویه تی به چی کای
 نه مینی و ناسایش ، تاواتی پیغه مبهر هه رنه وه بوو خوین ریژی تیا نه کریت ،
 بن گومان که هاتن هه موو به رۆژوو بوون ، به لام پیغه مبهر رۆژوو که ی
 شکاندو نه و انیش هه موو شکاندیان ، وه بۆ تم سه فه ره ی له خیزانه کانی
 (ام سلمه و میمونه) له که لیا هاتبوون . به لئ نه مان به م پنیه ده شت و

رینگایان دایه‌بەر ، تاکه‌یشتنه (مرالظهران) .

وه له‌ویشه‌وه به‌گه‌رانه‌وه‌ی (أبوسفیان) بۆمه‌که ترس و له‌رز له‌ناو
قوره‌یشا په‌یدا‌بوو ، نه‌یان نه‌زانی چی‌بکه‌ن و چۆن نه‌بن و چی‌روویان
تی‌نه‌کا ؟ وه‌ له‌م سئو دووه‌دا بوون (عباسی) کورپی (عبدالطلب)
به‌جئیی هیشتن به‌خاو خیزانه‌وه هات بۆ مه‌دینه له‌رینگادا له (جحفه)
(چوار قۆناغ دووره له‌مه‌که‌وه) که‌یشته پیغه‌مبه‌رو زووتر موسلمان
بوو‌بوو ، وه‌بیجکه له (عباس) (أبوسفیانی) کورپی (حارثی) کورپی
(عبدالطلب) که‌ نامۆزای پیغه‌مبه‌ر بوو ، وه (عبدالله) ی کورپی
(أمیه) ی کورپی (مغیره) که‌ پورزای پیغه‌مبه‌رو برای (أم سلمه)
بوو هاتن بۆ مه‌دینه‌و داوای ئیزنیان کرد بچنه‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ، به‌لام
ئهم دوانه‌ چونکه پیستهرین دوژمنایه‌تی و جولانه‌وه‌یان کرد‌بوو له‌که‌ل‌خۆ‌ی و
موسلمانه‌کانا ، پیغه‌مبه‌ر زۆر ئیزیان توپه‌ بوو ، فه‌رمو‌ی . به (أم سلمه)
که‌ تکاکاریان بوو : ئیشم پنیان نیه ، پاشان (علی) رینگایه‌کی بۆ
دۆزینه‌وه ، به‌وپنی‌یه ئیزیان بوورد موسلمان بوون .

عباسی مامی پیغه‌مبه‌ر که‌ئهم سوپاو هیزه‌ گه‌وره‌یه‌ی دی زانی قوره‌یش
به‌رکه‌ی ناگرئ ، پنی ناخۆش‌بوو قوره‌یش له‌ناو‌بچئ و خوین ریزی له
مه‌که‌دا بگرئ ، له‌م رووه‌وه له‌که‌ل پیغه‌مبه‌ردا دوا ، پیغه‌مبه‌ریش پنی
خۆش‌بوو رینگایه‌ک بدۆزیته‌وه و به‌وبۆنه‌یه‌وه به‌بئ کوشتار ده‌ست به‌سه‌ر
مه‌که‌دا بکرن ، وه‌ داوای کرد له‌مامی : که‌ بکه‌رئ به‌لکۆیه‌کن
بدۆزیته‌وه و بینیری بۆ ناویان و بیان‌ترسینئ . عباسیش سواری هینستره
سپی‌یه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر بوو هات بۆ ناوچه‌ی (أراک) ، به‌لکو له‌وئ‌دا
دارکیشئ یسا ریبواری بره‌ا بۆ مه‌که‌ و رای س‌پیری بۆ ناو قوره‌یش و

هیزو دده سە لانی موسلمانەکانیان تی بکە بە نێ ، هەتا بە ناشتی بین بە پیری یەوە
 پیش ئەوێ ئەم سوپا کەورە یە برژیتە ناو شارو خوێن ریزی تیا بکات .
 لەولایشەو قورەیش مەترسی کەورەیان لێ نیشتبوو ، هەرچەند خوا
 نەمی هیشتبوو دەنگ و باسی لەشکری موسلمانەکانیان بکاتنی ، بەلام
 لەخۆیانەو هەستیان ئەکرد بە رووداویکی کەورە ، بۆیە (أبوسفیان) ی
 کورپی (حرب) و (بدیلی) کورپی (ورقا) و (حکیمی) کورپی
 (حزامیان) نارد بۆ دەرەوێ مەکە ، تا هالو هەوالی وەر بگرن و لە
 دەورو بەری مەکە تی بکەن ، (عباس) کە بەسواری هێستەرە سپی یە کەمی
 پیغەمبەرەو ئەرقویی کوی ی لە (أبوسفیان و بدیل) بوو پێکەو ئەدوان :
 (عباس) : وتی بە (أبوسفیان) بەخوا ئەو پیغەمبەری خوا یە - درودی
 لەسەربین - بە سوپایەکی بێ شمارەو هاتوو ، قور بەسەر قورەیش ئەکەر
 پرژیتە ناوی . (عباس) وتی : لەدوای خۆمەو سوارت ئەکەم وە لای
 پیغەمبەر تکات یۆ ئەکەم و ئەمانت بۆ ئەخوایم ، بەخوا ئەکەر پیت بزانی
 ئەت کوژن . (بدیل و حکیمی) بەم هەوالەو ناردەو بۆ مەکە و
 (أبوسفیانی) لە پاش خۆیەو سوار کرد و بەناو ئەم سوپایەدا تی پەری
 بۆلای چادەرە کەمی پیغەمبەری خوا - درودی لەسەربین - کە خەلکی
 سەیریان ئەکرد ئەیانوت : مامی پیغەمبەر بەسەر هێستەرە کەمی پیغەمبەرەو یە
 و دەستیان بۆ ئە ئەبرد ، هەتا کە یشتە لای ناگرە کەمی (عمر) ی کورپی
 (خطاب) و سەری هەلبەری و (أبوسفیانی) ناسی و زانی (عباس)
 ئەمانی داو ، بەخیرایی رای کرد بۆ چادەرە کەمی پیغەمبەر ، بەلکو لە پیش
 أبوسفیانەو بکاتە ئەوێ و ئەمانە کەمی عباس هەل وە شینیتەو و أبوسفیان
 بکوژی ، بەلام ئەمان بەدوری خۆیان هەستیان بە مەترسی کردو کوتایانە

بنده ست هیستره که و له پیش عمردا که یشتنه ژیر چادره که ی پیغه مبهری .
 عمر که که یشتنه ژیر چادره که وتی : نه ی پیغه مبهری خوا نه مه ابوسفیان
 دوژمنی خویه و به بن هیچ نه مان و په یمانی خوا که یاندویه تی ، لیم که ری
 بابد هم له که ردنی ، عباس هلی دایه و وتی : نه ی پیغه مبهری خوا من
 په نام داوه . پیغه مبهریش فهرمووی : وا په نامان دا ، ده بیبه له که ل خوتاو
 به یانی بیهینه ره وه ، عباس به یانی هینایه وه بو خزمه تی ، وه له بهر چاوی
 که وره کانی کوچهری و یاریده دهره کانا نه م وت و ویژه پرووی دا :

پیغه مبهری : هاوار بو تو ابوسفیان هیستا کاتی نه وه نه ها تووه که تن بگه ی
 بیجکه له خوی په روه ردگار خویه کی تر نیه ؟

ابوسفیان : دایک و باو کم به فیدات بی چند دلسوزو خاون به زه بی و
 جوامیریت ، به خوا نه زانم نه که ر جکه له خوی په روه ردگار خویه کی
 تربویا به یارمه تیه کی منی نه دا .

پیغه مبهری : نه ی کاتی نه وه نه ها تووه تن بگه ی که من پیغه مبهری و
 نیراوی خوام ؟ . ابوسفیان : دایک و باو کم به فیدات بی نه مه دا نیسته شتن
 له دلما بوو . لیره دا عباس کورج هلی دایه و داوی کرد له ابوسفیان
 موسلمان بی ، شایه تومان بیتن به خوی تاک و نه نیاو به پیغه مبهریه تی محمد
 له پیش نه وه ی بدری له که ردنی . ابوسفیان بیجکه له نیسلام بوون
 چاره ی تری نه ما . نه بچار عباس پرووی کرده پیغه مبهری خوا - درودی
 له سه ربی - و وتی : نه ی پیغه مبهری خوا ابوسفیان پیواویکی وایه شانازی
 پی خو شه ، شتیکی وای بده ری که چنی شانازی بی بو ی ، پیغه مبهریش
 فهرمووی : « به لئ ، هر که س بچینه مالی ابوسفیان نه مین بی و هر که س
 بچینه مزگهوت نه مین بی و هر که س بچینه مالی خوی و درکا له سه رخوی

داخا ئەمىن بىن . « . وە لەم ئەمىنى پەنادانە چەند كەسنىكى جيا كرده وە
بريارى گوشتنى دان ، وە كو لە پەلشان باسيان ئەكەين .

لەكەل ئەم ئىسلام بوونەى أبوسفیان دا پىغەمبەرى خوا ويستى زياتر
(احتياط) بەكو شتىكى وا پيشان بە أبوسفیان بەدا - كە سەرۆك و
بەكوئى كراو بوو - خەيالى بەر بەرە كائى و جەنگى تيانەمىنى ، فەرمووى بە
عباس : أبوسفیان بەرەو لە تەنگە بەرايى بە كا راي كره ، تەابە دريژى
هەموو لەشكرە كە ئەبىنى ، ئەبجار بىتيرەو بە بۆلاى قورەيش ، وە خوئيشى
هەموو ئامادەيى و پراوئىزىكى ترى بە كار هيتا ، ئەمە بە سروشت و پيشەى
پيشەوای لى زانو دلسۆز و كارامە ، بەلن راستە سەر كە وتنو يارمەتى .
بە دەست خوايه ، بەلام پيشەى خوا وايه نايدا بە كەسنى ئامادەيى ئەبى و
(احتياطي) وەرنە كرتى و بەرەوئى ياساى كىتى ئە كرتى ،

عباس ئەلن : أبوسفیانم هەلگرت و بردم لە تەنگە بەرايى شيوە كە دا
لە خوارووى كەژە كەو بە ناومە كە ، وە كو پىغەمبەر فەرمووى رام كرت ،
تیب تیب لەشكر ئەهات و هەرتيرەو كۆمە لىك ئەهات لى ئە پرسيم :
عباس ئەمە كىن ؟ منيش ئەى وت : ئەمە سلیمە . ئەى وت : چیمە بەسەر
سلیمەو ؟ بە كىن تر ئەهات و ئەم وت : ئەمە أسلمە . ئەى وت چى بەكم
لە أسلم ؟ هەروەها بۆ جىمە و مزىنە و . . . هتد . . . هەتا پىغەمبەرى
خوا لەكەل كۆمە لىكى كەورە لە كۆچەر و يارىدە دەرە كان تى پەرىن ،
هەموو زرى و ئاسنپان پۆشى بوو ئەنيا چاويان و ئاسنت ئەبىنى . وتى :
ئەبوالفضل ئەمانە كىن ؟ وتم : ئەمە پىغەمبەرى خوايه لەناو كۆچەرى و
يارىدە دەرە كانا . وتى : بەخوا ئەمانە لە چارو دەسەلاتى كەسانىن ، بەخوا
ابوالفضل موئكى برازاكەت كەورە بوو . ئەبجار أبوسفیان چووە مەكە و

به پهرنشانی و سه رسورمانه وه هاواری کرد : نهی جه ماهیری قوره‌یش ، نه وه عمد هات بۆ سهرتان به لهشکره که یه وه که به رهه‌لستی و ری پئی گرتنی له توانای نیوه و که سی ترانیه ، وه بسانکه وازی کرد : هه رکه سی بجیته مالی ابوسفیان نه مین بی ، هه رکه س بجیته مزکه وت نه مین بی و هه رکه س بجیته ماله وه ده رکا له سه ر خۆی داخا نه مین بی ، وه چه ند که رت نه مهی دووباره نه کرده وه و نهی ترساندن له وهی خه یالی جه نگ و هه رایان بی و نهی وت : سوپا که له وزه ی ئیمه دانیه . وه خه لکی بلا وه یا لی کرد .

سوپا که و پیغه مبه ری خوا - درودی له سه رین - رۆیشتن تا که یشتنه (ذی طوی) و بی نی قوره‌یش به رگری ناکا ، به سه ر و لاخه که یه وه هه لو یستیکی کرد و سه ری کپنوش بردنی بۆخوا دانه وان و که وته سوپاس و ستایشی خوا که به بی جه نگ و هه را و خوین ریژی ، به بی شکاندنی حورمه تی مه که و که عبه ، وه به بی زیان لی که وتن و زیان که یاندن نه چه یته وه مه که و نه که ری به ده وری که عبه دا ، وه سه رته داته وه له وجیکه یانه ی تیا یانا ژبا وه و نیکای بۆهاتوه تیا یانا .

به لی سوپاسی خوای کرد له سه ر نه م گرتن و ده سه که وته که و ره یه ، به لام له که ل نه وه یشا که وته راویژو (احتیاط) کردن ، هات و سوپا که ی کرد به چوار که رته وه له پیشه وه به کشتی ناموزگاری جوانی هه موویانی کرد و داوای لی کردن که نه جه نگی و که س نه کوژن و خوین نه ریژن و زیان نه که یه نن هه تا ناچار یان نه که ن ! زبیری کوپی عوامی کرد به سه رۆکی که رتی چه پ و داوای لی کرد که له لای چه په وه برژیسته ناوشاره وه ، وه خالدی کوپی ولیدی کرد به سه رۆکی که رتی راست و داوای لی کرد که له خواره وه هه لکه رین و بیننه ناوشاره وه ، سه دی کوپی عبادی کرد به

سەرۆكى مەدینەیی یەكان و داواى لى كود لەخۆرئاواوە بىننە ناوشارەووە ،
 وە أبو عبيدەى كىرد بەسەرۆكى كۆچەرى یەكان و خۆيشى لەكە لىانا رۆيشت
 كە لەلای ژوورەووە لەبەر ابا بەرى كەژى ھندەووە بچنە ناوشارەووە . لەكاتى
 خۆ پرىكخستنىانا سعدى كورپى عبادە سەرۆكى كەرتى مەدینەیی وتى :
 ئەمەرزۆ رۆژى گوشت خستنە ، ئەمەرزۆ حورمەت ناھىلا رۆژى ، ئەمەرزۆ كەعبە
 ريسوا ئەكەرتى . ئەم وتەيەى كەيشتەووە پىغەمبەر و زۆرى پى ناخۆش بوو
 فەرمووى : نە ، بەلكو ئەمەرزۆ كەعبە ريزى زياتر ئەبى و ئەمەرزۆ خوا
 قووەيش كەرپ ئەكا . وە داواى كىرد ئالاکەيان لەسعد سەندەووە و دايانە
 دەست قيسى كورپى (سعد) كەھىن و لەسەر خۆ بوو ، نەو ك بەوخەيالەووە
 پر و او خوين ريزى و تۆلە سەندن بىدا ئەدە ماخى و ھەرا ھەلكير سىنى .

پىغەمبەر - درودى لەسەر بى - لەسەر اور دەووە چوووە ناوشارى مەكەووە ،
 وە ھەموو كەرتەكانى تريس ھەريەكە لەلای خۆيانەووە رژانە ناو شارەووە
 ھىچيان تووشى ھەرا نەھاتن ، بىجگە لە (خالدى) كورپى (وليد) كە لە
 پىننەووە تى ھەلكرد و لەولايەووە كۆمە لىك لە قورەيش زياتر لەھەمووان
 داخ لەدل بوون بۆ پىغەمبەر و ئەوانە بوون كەھانى بى بىكرىان دا بەسەر
 خزاھو پەيمانەكەى پىغەمبەريان ھەل وەشان دەووە . لەكەل (بى بىكر) و
 ھەندى ئە (ھزىل) ئەمانە پىيان ناخۆش بۆ كەردن كەچسى بىكەن بۆ
 پىغەمبەر ، بەو پىنە سوپاى ئىسلام شارى مەكە بىكرى ، وە كوئىيان ئەدا
 بانك و ھەراكەى أبوسفیان و بەسەرۆكايەتەتى (عكرمە) كورپى (أبو جەل)
 و (سەبلى) كورپى عمزو صفوانى كورپى أمىە لە (خەندە قدا) كۆبوونەووە
 بۆ بەرەنگارى كەردنى ئەم لەشكرەو نەيان ئەويست خۆ بەدن بەدەستەووە .
 كاتى خالدى كەرتەكەى خۆيان كوتا بۆ ناوشار كەوتنە ئىرباران كەردنىان ،

بهلام زوری نه خایاند، خالد به په لامارنك بڼاوهی پښ کردن ، وه له نه نجاما بیستو چوار له بی بی بکرو چوار له هزیلی به کان کسوژران ، وه له که رته که ی خالد دوو موسلمان شهید بوون ، که رنیکه یان هله کردبوو . بیچکه له م لایه وه یتیر جه ننگ و هه راو کوشتار نه کرا و به ناشق و ناسایش مه که یان داگیر کرت .

پیغه مبهری خوا - درودی له سه ربین - له سه راورده وه هاته ناوشاری مه که وه ، له بهر شهرم له خواو بۆ که ردن که چی نه وه ند سه ری دانه وان دبوو خه ریک بوو سه ری بدا له سه ر زینی وولآخه که ی ، وه آسامه ی کوپری زید له پشتیه وه سوار بوو بوو ، وه له (حجون) له سه ر ته پۆلکه به چکۆ له به ک چادر نکی بۆ هه لدر ابوو له نزیك گزری ابوطالب و خدیجه وه ، چوو له وئ دا که میك چه سایه وه . نه مه یش له پوژی هه بی بی بیسته می مانگی ره مه زاندا بوو . له پاشان مه لساو ابو بکر له شانیه وه بوو ، پویشتن هه تا که یشتنه که عبه ، به سواری ته وانی کردو به داره که ی ده سقی را کیتشا پۆلای به رده ره شه که وه که حه وت جار که رانی به ده وری که عبه دا ته و او کرد ، وه ستاو بی بی سی سه دو شه ست بت وا له ده وری که عبه ، به دار به ربووه سه رو کوئ لاکیان و نه ی فه رموو : « وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا » .

لئی بووردن له کاتی ده سه لات دا

پیغه مبهری خوا که عبه ی پاک کرده وه له بت و بت په رستی له مه که دا نه مه یش مانای وایه ده وری بت په رستی له نیوه دور که دا پوئی ، وه فه رمانی دا (بلال) چوه سه ربانی که عبه و بانگی دا بۆ نوێ کردن ، وه خه لکی پۆل پۆل نه هاتن و موسلمان نه بوون ، پیغه مبهر له زه مزه م ناوی خوارده وه وله لای چیکای ئیبراهیم دوو رکات نوێزی کرد .

خه لکه که به موسلمانان کانو قوره یسه بت په رسته کانه وه سهرنجی نهم
 فرمانده که وره یه و نهم پیغه مبهره دلسوزه نه دهن ، نایا چ فرمانیک بدات
 به رابه ری نه و قوره یسی یانه ی نزیکه ی بیست ساله بوونه کوسپ له ری ی
 بلاو بوونه وه ی بانگی خوادا و نازاری خوی و نه و موسلمانان راسته قینانه نه دهن
 و چی یان بؤکرا بئ پی هی هلساون و نیسته وان له ژنیر فرمانی نه و ا به بئ
 هیچ جزره تواناو دهسه لاتیگ ؟ نایا فرمان نه دا به کوشتمنیان ؟ یان لئ یان
 نه بووری و نازادیان نه کات ؟

به لام محمد پیغه مبهره ، نیشی نه و راکه یاندنی نیسلامه و شهیدای خوین
 ریژی نیه جهز له توله سندن ناکتو ، نه یه وی سهرزه وی پاک بکانه وه له
 بت په رستی و له یاسای دهسکرد ، بویه لهم کاته ناسکه دا و تاریکی شیرینی
 بؤدان و باسی خوا ناسی و خوا په رستی بؤکردن ، ننجا پرووی کرده
 قوره یسی به کان و فهرمووی : نه ی گرؤهی قوره یس لانان وایه چیتان له که لا
 نه کهم ؟ هه موو به جاری و تیان : برایه کی چاک و برازایه کی چاک به ته مان
 چاکه مان له که لا بکه ییت ، فهرمووی : (بزۆن و نازادم کردن) .

په یمان به ستنی مه که یی

له پاشا پیغه مبهری خوا - درودی له سهر بئ - له سهر ته پی (صفا)
 دانیش و مه که یی به کان هاتنو و په یمانیان دا به پیغه مبهری خوا له سهر
 نیسلامه تی و بیستن و کوئ رایه لی کردنی خوا و پیغه مبهری خوا ، وه دهستی
 نه خسته ناودهستی پیاوه کان له په یمان به ستنه که دا .

نه وانه ی فرمانی کوشتمنیان دهرکرا بوو :

له کاتی نازادکردنی مه که یی و نه مان پی دانیا نا چهند که سیک جیا
 کرانه وه و فرمانی کوشتمنیان درا ، چونکه نه وانه دوری پیاوخرایی و

نالہ باری یان بہ چوڑنکی و ابوو شایانی لئ بوردن نہ بوون ، لہ گہل نہوہیشا
 لہ نہنجاما ہہندیکیان بہ خشران بہ لام ہہندیکیان لئ کوڑرا . .
 بہ خشراوہ کان : (عبدالله) ی کوپری (اُبی سرح) و کہ نیزہ کینکی
 (عبدالله) ی کوپری (خطل) و (عکرہ) ی کوپری (اُبی جہل) و
 (ہبار) ی کوپری (اُسود) (کعبی) کوپری (زہیر) و (حارث)
 ی کوپری (ہشام) و (زہیر) ی کوپری (اُمیہ) ی (مخزومی) و
 (صفوان) ی کوپری (اُمیہ) و (وحشی) کہ (حمزہ) ی شہید
 کرد و (سارہ) کہ نیزہ کی (بنی المطلب) و (ہند) ی ژنی (اُبو سفیان)
 بوون .

وہ کوڑراوہ کانیان : (عبدالله) ی کوپری (خطل) و یہ کن لہ
 کہ نیزہ کہ کانی و (حویرث) ، کوپری (نفید) و (مقیس) ی کوپری
 (حبابہ) بوون (۱)

خالد و بنی جذیمہ :

لہم کا تہدا پیغہ مہبر (خالد) ی کوپری (ولید) ی بہ سنی سہ دو
 پہنجا کہ سہوہ نارد بؤ ناو (بنی جذیمہ) کہ بانکیان بکات بؤ سہ رئیہ سلام
 کہ خالد بیننی چہ کیان پئی یہ لئی پرسین : تئوہ چین ؟ وتیان : موسلمانین
 نوئزو خواہہ رستی نہ کہین و مزکہ و تمان ہہ یہ وتی : نہو چہ کہ چی یہ
 پیمان ؟ وتیان لہ گہل فلان تیرہ دا دوژمنایہ تیمان ہہ یہ . (خالد) وتی : تازہ
 ہہ مولایہ ک موسلمانن و دوژمنایہ تی نہ ماوہ چہ کہ کانتسان دانین ، ہہ موو
 چہ کیان دانا ، کہ چی خالد وتی : بالیان بہ ستن بہ دیل کراوی بلاوی
 کردنہوہ بہ ناو لہ شکرہ کہ یا ، بہ یانی چارنکی رادا و لہ چارہ کہ دا وشہ یہ کی

(۱) لہ پاشکوی ژبان دا بہ دریزی باسپان نہ کہ پن .

تیاوو ، دەس ئەدا بە گەرم کردنەوهی دیلەکان و دەسێش ئەدا بە گوشتنیان ، کۆمەڵی (بنی سلیم) دیلی خۆیانیان گوشت ، بەلام کوچەرو یاریدەدەر نەیان گوشتن ، که پیغەمبەر ئەمەیی زانی وتی (خویە من دوورم لەم نیشەیی خالد) وه (علی) بەمالیکی زۆرەوه نارد لەوئێ خویئیی کۆژراوەکانی دا و تالانەکەیی بۆ بژاردن و چی مایەوه بلایوی کردەوه بە ناویانا و دلنەوایی کردن .

جەنگی حونین

دوای گرتنی شاری مەکه موسلمانەکان لەمەکەدا دانیشتیون بە شادمانی و دلخۆشی ، نزیکی دووچەنە پشوویمان داو لەم کاتەدا هەوال گەیشته پیغەمبەر گەوا (هوازن و ثقیف) سوپایان کۆکردۆتەوه و ئەیانەوئێ بدن بەسەریانا ، وه دیاره هۆی ئەمەش ئەوه بوو کاتی پیغەمبەری خوا شاری مەکهی گرت و ناوچەکەیی لەبت و بت پەرسی پاك کردەوه ، سەرۆکی تیرەیی هوازن و ثقیف مەترسیمیان لێ نیشته که بچیتە سەرئەوانیش لەبەرئەوه بریاریان دا که ئەمان دەست پێش بخەن و بچنە سەر ئەوهردوو تیرە که کۆبونەوه سەرۆکایەتیان دا بە دەست (مالیکی) کورپی (عوفی) (نزی) که کورپکی لێ هاتوو بوو ، ئەمەنی سی سال بو ، وه بیجگە لە (کەب) و (کلاب) کەس لە هوازن بەچئەما ، هەر وهما تیرەیی (نضرو چشم) و (بنی سەعد) کورپی (بکر) ئەوانەیی که پیغەمبەر بەشیری ئەوان ولە ناویانا گەوره بوو ، وه کە لێ تیرەیی تریش وه بریاریان دا که (مالک) راویژبکا بە دوریدی کورپی سیمەیی سەرۆکی جوشەم که بەاله وازو ئازاو بلیمەت و لێزان بوو بەلام پیربوو بوو ئەمەنی لە دەوری سەدو بیست سالی دا بوو کورپبوو بوو ئەنیا مەگەر لای لێ وه ربکیرایە ، وه

(كئانە) ى كوپرى عبدوبالەبلىش سەرۆكى سەقىقە يەكان بوو بەلام
 فەرماندەبى گشتى درا بەمالك و ئەوئىش داواى كرد كەژن و منال و
 ئازەلبان ھەموو لەكەل خۇيانا بىنن و ھىچ بەجى نەبەن ، ئەم تىرانە
 كۆپونەو بەخۇيانو ژنو مال و منال و ئازال يانەو پۇزانە دەشتى ئەوتاس
 (ناوى چىگەبەكە لەناوچەبى ھەوازن) كە دورىد ، كۆبى لەدەنگى ژنو
 كرىانى منالو بارەبارى مالىاتەو و زەرەبى كەرو دەنگى وشتەرەو بوو
 پرسى لە مالىك بۇچى لەكەل جەنگ ئاوەرەكانا ئەمانەت ھىنەو ؟ مالك
 وتى : ھەتا جەنگاوەرەكان ئازابن و چەنگى سەرو مالى پكەن وەبزانن
 ئەكەر تياچون سەررومال و ناموسيان تيانەچى و ئىتر فىداكارانە ئەجەنگن
 دورەبد وتى : ھەلەيت لە پاكانتا و خراپت كوردوو ، ئەمە شكاندنى
 لەشكرت لى ناكىرەتەو ئەكەر سەرکەوتن بەدەست تۆو بى تەنيا سوود لە
 شمشىر بەدەست و ئىر لەشان وەر ئەگرىت ، و ئەكەر بەدەست دووژمنەو بى
 ئابرووت ئەچى بۇمالو مندالەكەت . لەكەل مالىكا لەسەر ئەمەئىك چوون
 و مالك وتى : تۆ لە پىرىدا خەرەفاوى وە ھۆشت لای خۆت نەماو و
 نازانى ، ئىنجا خەلكەكەبىش داواى مالك كەوتن و كۆبىيان نەدايەپراكەبى
 دورىد ، وە ژمارەبى لەشكرەكەبى مالك سى ھەزار وەھندى ئەلەن بىست
 ھەزار جەنگاوەر بوون . مالك فەرمانىدا كە ئەم سوپا كەورەبە پۇنە
 سەر تەپۇلكەبى خونىن ، وە تەنگە بەرايى شىوى خونىن بگرن و دەنگ
 نەكەن لەكەلبان ھەتا ئەكەونە ناويان ، ئەبجار بەكجار ھەلمەتيان بەدەنن
 وەك ھەلمەتى پياويك بەلكو بەئاسانى بتوانىن لەناويان بەرن و ، سوپاكەبى
 بەم پۇنەبىز كرد لەپىشەو جەنگ كەرو لەداوى ئەوانەو ژن و منالو
 ئەبجار ئازەن و مال بۇنەو بى كەس پانەكات . وە موسلمانەكانىش

بەسەرۇڭايەتى پىنغەمبەر پۇۋى شەمەى شەشى مانىكى شەشەلانى سالى
 ھەشتەمى كۇچى كەوتنەپى ، ژمارەيان . دوانزە ھەزار كەس بوو ،
 دەھەزاريان ئەولانەبوون ھاتن مەكەيان كرتو دووھەزازىشيان مەكەبى يەكان
 بوون ۋەھەندىكىيان ۋەكو صفوانى كورپى امىيە ھېشتا مۇسلمان نەبوو بوون .
 بەلى مۇسلمانەكان بەم سوپا كەورەيەوۋە كەھىشتا لەوناوچەيەداسوپاي
 ۋا كۇنەبۇتەوۋە كەوتنە پى ۋەلەپىشەوۋە وشتەر بەبارە ئازوخ-ەوۋە ئەپۇشتو
 ھەرتىرەيەك ئالاي خۇي ھەلكرتەبوو ، لەبەر زۇرىيان نەختى ھەوۋا ئارەزو
 تىكەل بەمىشكىيان بوو ھەتا ئەيان وت : ئەمرو لەبەر زۇرىمان ژىرناكەوين
 ۋەوادیار بوو كەلەدالپانا پىرپارىياندا بۇسەر كەوتن يارمەتى خۇايان بەردابو
 بۇيە خوا ژىرى كردن ۋەردنى يەوۋە سەر باوۋەرە كەى خۇيان .

أبوداود پىوایەتى كردوۋ : پىاوتىك ھانە لای پىنغەمبەرى خواو وتى :
 لەلای ئىوۋەوۋە رۇشىتمو چوومە سەرفلانۋ فیسار كەسو بىنىم ھەوازىن بە
 يەكچار بەژنو منالۋ ئاۋالۋ مالىانەوۋە ھاتون ۋەلەخونىن كۇبونەتەوۋە . .
 پىنغەمبەر زەردەخەنەيەك كىرتى فەرموۋى : ئەوۋ سبەينى ئەبىتسە ئالانو
 دەست كەوتى مۇسلمانان ئەكەر خوا ئارەزوۋى لىن .

دەست پى كردنى جەنگ

لەتارىكايى بەيانىدا سوپا كەوتە پى ۋە لوتى نابەشىۋى خونىنەوۋەو
 ئاكاي لەوۋەنى يە دوژمن بەئاكادارى بۇى دامەزراو ، سەنگەرى لىن كرتوۋە
 كاتى بەخۇيان زانى ۋەكو مالك فەرمانى دابوۋ بەيەكچار ۋەلەھەموۋ لایەكە
 ۋە تىرباران كرانۋ داكىران ھەروەكو تەرزەو باران ، تىرنەبارى بەسەريانا
 ۋەھىشتا ھەرتارىكىشە ، كۇمەلى سوارە كەلەپىشەوۋەن سەريان لى تىك چوۋ
 نەيان ئەزانى چى بكنو ھەربەيەكا ئەمان لەپاشا بەناچارى شىكان ۋ

گه پانهوه بۆدواوه ، ومه گه يى كان دوايان كهوتن وسوپا كه پهرتشان بوو
 شكاو پشتى ههلكرد ، دوژمن نه مهى به ههله زانى و كردى به ههراو سهريان
 كهوتن و بهوشيوه به شان كهس لهرا كردنا سهرا باوك و براى نه نه پهرژا ،
 كه سه رهۆ كه كانى مه كه نه م شانكندن و شپرزه يى به يان دى (كفره) كۆنه كه يان
 جوولاو دلشاد بوون و كه و تنه ده برينى پيخوشحالى له ناوخويانا ، نه بوسفيان
 به زه رده خه نهى شادمانى به وه وتى : تازه ههتا سه ره دريا خويان ناگر نه وه .
 له شكر به م پى به شپرزه بوو شكاو پيغه مبهرا - د . خ - واله دواوه كه
 نه م شانكتهى بينى زور ناره حهت بوو هاوارى كرد : كوپه رامه كه ن وهرن
 بۆلاى من خۆتان بگرن من پيغه مبهرى خوام من محمدي كوپى عبداللهم ،
 وه تاوزهنگى نه دا له ئيستره كهى رو به سوپاي دوژمن نهى كوتاو نهى فرموو:
 من پيغه مبهرم و راستم و درۆ نيم ، وه نه وانهى كه له كهله پيغه مبهرا ما بوونه
 وهو را يان نه كردبوو خو يان يان گرتبو وه شپرزه نه بوو بوون چهنه كه سيك
 بوون له كوچى به كان و باريدده ره كان كه ژماره يان نه نه كه يشته سه ده كهس ،
 به لى سوپا كهى پيغه مبهرا به هۆى هه ندى له ناكارامه كانه وه وه به هۆى پالته
 نه كراوه كانه وه به و پى به سهرى لى شياو هه رچى پيغه مبهرا بانكى نه كردن
 كو يان لى نه بوو ، هوازينش كه نه م سهر كهوتنه يان بينى له جيكهى خو يان نه وه
 هه لسان و پياو يكي بليمهت به سهر و شتر يكي سووره وه وبه ئالا يه كى ره شه وه
 كهوتوته پيشيانه وه ورميكي دريژى وابه ده سه ته وه نه گانه ههرا موسلمان يكي
 تى نه سرويتى سوپا كهش به كسهر به دوايه وه نه كشتين ، پيغه مبهرى خوا
 كه نه م ديغه نهى دى ناره حهت بوو كوتايه بن ده ست وولاخه كهى كه بچيته
 سهرى به لام عباسى مامى و فضل ناموزاى نهنگهى ولاخه كه يان كرت و نه يان
 هيشته جووله بكا .

ئەبجا پىغەمبەر - د.خ - فەرموۋى بەعباسى مامى كە پىئاۋىنگى دەنگ كەورە بوو : ئادەى بەھەمو دەنگ-تەورە بانكى موسلمانە كان بىكە كە بىننەھو بەكە پىنەھو بەعباسىش بانكى كرد : ئەى مسلمانە كان ئەى خاوەنە كانى پەيمانى (عقبە) ئەى پەيمان دەره كانى دارى رەزامەندى لەھودىيەدا بەكە پىنەھو بۇلاى پىغەمبەرى خوا - د.خ - دەنگى عباس دۆلە كەى پىر كردو ھەمو موسلمانان بەيارىدە دەرو كۆچەرى يەو بەستىيان و ھەمو و تىيان : لىبك ، ھەموو كۆى رايەل و فەرمان بەرى تۆىن ئەى پىغەمبەرى خوا و ھەموو كە كۆى تىان لەم بانگە بوو بەجارى ھۇشيان ھاتەو بەرخۆيان و پىريان كىردەو و شەرمەزار بوون بەيەك كەپەت كەپانەو بۇلاى پىغەمبەرى خوا (د.خ) خاۋى كەورە ھىمنى خستە دلىسانەو و بەتەواۋى ھاتەو سەر خويان ، ئەبجار پىغەمبەر فەرمانى دا كە پەلامارىنگى راستىيان لى بەدەن . موسلمانە كان بەباۋەرى پتەو ھەلگەپانەو سەر دوژمن ، پەلامارىان دانى و جەنگ كەرم بوو ، على و يارىدە دەرىنگ پەلامارى ئالابەدەستە كەيان داو على شىمشىرىكى دا لە قاچى و شترە كەى و خىتى ، يارىدە دەره كەى لى داو كوشتى ، پىغەمبەر فەرموۋى ئىستە جەنگ كەرم بوو ، داۋاى كرد لەعباس و چىنگىن وردە بەردى داىە و پۇزانى بەچروچاۋى دوژمندا و فەرموۋى ئىستە جەنگ كەرم بوو ، داۋاى كرد لەعباس و چىنگى وردە بەردى داىە و پۇزانى بەچروچاۋى دوژمنەو فەرموۋى : ئەور و ووانە رەش بون و شكان . لەپاش تىك پۇزانى كەورە و تاوسەندى شەر لە نىوانىيانا ، دوژمن پىشى ھەلگىرد و شكاۋ راي كرد ، بەرەنگى دە خۆيان پىنە كىرايەو و نەيان پەرزايە سەر ژنو مندال و ئاژال و مالىيان ، بەتەنپا خۆيان بەسەلنى ھەلاتن ، موسلمانە كان كەوتنە سەريان و فراندنىيان كۆمەلىكىيان لەناۋچەى

(نهوتاسا) خۆيان په نادابوو ، پيغه مېهر ابو عاميري اشعري نارد بۆيان ،
 وه له كه لايانا به چه نك هات هه تا شهيد كرا ، پاشان ابو موسا په لاماري
 دان هه تا نهوي گوژراو نهوي راي كرد راي كرد ، مالكن كوڤري عوف
 له كهل هندی له پياوه كانيا راي كرد بۆ تائف ، وه پياوینك سهری كه
 كه ژاوه په كی لاداوایان زانی ژنه ، كه نه بیستی دره یده دهست به چي كوشتیان
 نه حجار موسلمانان كه وتنه كۆ كردنه وهی تالان و به چي ماوی دووژمنه كانیان
 بیچكه له دیل شش هزار ژنو بیست و چوار هزار ووشترو زیاتر له
 چل هزار سهر مهروو چوار هزار هۆقه زیو و كه آبی شتی تریش ، وه بهم
 شیوه په وه له سایه ی یارمه تی خوی كه و رهو خۆكرتن و دامه زراوی
 پيغه مېهر وه موسلمانان سهر كه وتن و زال بوون ، نهو هه موو تالان په بیان
 به دهست هینا ، لهم پرووه وه نه م تابه تانه ی خواره وه یان بۆ هانه خواره وه
 [لقد نصرکم الله فی موطن کثیرة و یوم حنین إذ أعجبکم کثرتکم فلم
 یغن عنکم شیئاً و ضاقت علیکم الأرض بما رحبت ثم ولیتم مدبرین
 ثم أنزل الله سکینة علی رسوله و علی المؤمنین و أنزل جنوداً لهم ترها و غلب الذین
 کفروا و ذالک جزاء الکافرین .

به آی سو پاس بۆخوا موسلمانان له پاش سهر لئ شیوانی کی كه م
 به و پین په سهر كه وتن و زال بوون ، وه بهم سهر كه وتنهش زیاتر چیكای
 خۆیان كرده وه له ناوچه كه دا ، خه لك به زۆر یسابه خوا بهیشت وه یا
 له ترسان په نایان ته هینا و موسلمان نه بوون ، به آی موسلمانان زۆر دلشاد
 بوون و به ته مای نه وه بوون كه تالانی په كه دابهش بکه ن ، به لام پيغه مېهری
 خوا (د . خ) زیاتر له وان قوای پیری نه كرده وه ، نه بوست نه م تالانی په
 بیته هوی موسلمان بوونی نهوتیرانه ، بۆیه تالانی په كه ی بهش نه كردو فرمانی دا

بچیتہ سہر طایف ، چونکہ سوپاکہ لہ طائفنا خزبان شاردبووہوہ

تابلوقہی طائف

پتغہمبہری خوا (د . خ) فرمانی دا سوپاکہ کہوتنہری بہرہو
طائف کہلہشکری ہوازین و ثقیف خزبان شاردبووہوہ ، خالید بہ کومہ آن
سوارہوہ لہپیشہوہ پڑیشتن لہرینکادا بہلای قہلای (مالک) ی کوری
(عوفا) تین پہرین فرمانی دا بہ پروخاندنی و پروخاندیان ، طایف شاریکی
قایم بوو چواردهوری شورابوو ، بیتجکہ لہچہند دہرگایہک رینکای تری نہبوو ،
دانیشتوہوہ کانی چہولہمہند بوون و قہلآکہیان قایم کردبوو ، لہ جہنک و
تابلوقہدا شارہزاییان ہہبوو ، موسلمانانہکان کہیشتنہ بہرہوہ و تہوانیش
زانیان و چوونہ ناو قہلآکہیانہوہ و خزبان قایم کرد ، فرمانی دا سوپای
موسلمان لہنزیک قہلآکہوہ ہہلی دا وہخاوبن راویژہکانی کوکردهوہ بزانی
چی بکہن ؟ بہلام طایفی بہکان سہر تہوہیان نہہیشتن ، دستیان کرد بہ
تیرہ بارانیان کومہلینکیان لہکوشتن و ہندیکیشیان لہبزیندار کردن ، لہوانہ
عبداللہی کوری ابوبکر بوو کہ برینہکہی چاک نہبووہوہ و تہہاتہسؤ
تادریژہی کیشاو پنی مرد ، وہ چاویکی ابوسفیان کویربوو ، وہ لہجہنکی
یہرمکا چاوه کہی تریش کویربوو ، ہانی موسلمانانہکانی تہدا بوجہنکاندن
لہکہل پڑما ، وہ کوژراوہکان چوارده کہس یازیاتربوون . موسلمانانہکان
چی بکہن ؟ خورینکانی بہبچنہ ناو قہلآکانیانہوہ ، نامیری واشیان پنی تریہ
کہ قہلآکانیان پنی پروختین ، لہوانہشہ تہم تابلوقہیہ دریژہ بکیشتن ،
کہوانہ چاکتر وایہ دوور بکہنہوہ بہرادہیہک تیریان نہکاتن ، لہبہر تہمہ
پتغہمبہر فرمانی دا سوپاکہیان دوورخستہوہوہ دووچادریان بؤ دووخیزانہ کہی
پتغہمبہر ہہلدا ، سوپاکایہ کیان دروست کرد لہوشوتنہی کہ لہ پاشان

مزرگهوتی طایفی تیندا دروست کرا ، موسلمانان کان مانهوه لهوئیدا بزانی
خوا چی له چاره یان نویسه ، ماویهك به بی سوود لهوئ مانهوه ، له پاشان
پیغه مبهه راویژی کرد به (نوفلی) کوری (معاویه) که چی بسکات ؟
(نوفل) وتی : نهی پیغه مبهه ری خوا نه مانه وه کو ریوی چوونه ته کونه وه
نه کهر به دیاریانه وه بمیننه وه نه یان گرین ، وه نه که روازیان لئ بیتن زیانت
پن ناگه یه زن ، به لام پیغه مبهه ری خوا - درودی له سه ری - نهی ویست
هروا به خوری به جی یان بیت و ، هیچی یان لئ نه کا ، (بی دوس) که
تیره یهك بوون له خواری مکه وه دانه نیشن شاره زاییان هه بوو له مه نهجه نیق
کاری و قهلا پرووخساندندا ، یه کئی له پیاوه که وره کانیاں که ناوی طفیل بوو
وه له کاتی جهنگی خه یبهردا له کهل پیغه مبهه ردا بوو ، پیغه مبهه ناردی بۆلای
خزمه کانی که یین یارمه تیان بدن ، نه ریش کۆمه لیککی لئ هینان به تفاقه وه ،
موسلمانان مه نهجه نیوو ده بابیه یان دابه ست له قهلاکانو له ژیر ده بابیه کانا
کۆمه لیککیان رۆین که قهلاکان پروخین ، طایفی یه کان هه ستیان به مه ترسی یه
کرد و بۆنه مهش چاره یان نه زانی ، هاتن چه ند پارچه ناسی که وره یان
به ئاکر سوور کرده وه وه فری یان دانه سه ر ده بابیه کان سووتاندنیان و موسلمانان
کان له ترسی ئاکره که رایان کردو نه مهش سوودی نه بوو .

رۆژی خالید بانکی کرد که بیتنه دهره وه بۆ زوران بازی و مه دیدان
نازه وه ، عبدویا هلی سه رۆکی ثقیف وه لامی دایه وه : که سمان نایه یه
دهره وه خزراکو نازوخه ی چه ند ساله مان هیناونه ژووره وه ، نه جاپ پیغه مبهه
فرمانی دا به برینی باخه کانیاں به خورماو میوه وه ، موسلمانان کان که وتنه برین
ودا پاچینیان ، نه وانیش بانکیان کرد بیکه ن به خاتری خوا مه یان برن ،
پیغه مبهه ریش فرموی : مه یان برن ، پاشان پیغه مبهه فرمانی دا

بانکه و از بیان کرد که هر که سینه دهره و بوناویان نازادین ، نریکه ی بیست
 که بیان هاتنه دهره و رابان کرد بولایان ، نجا به هزی نه مانه و پیغه مبر
 زانی که نازو خه ی زوریان پنیه و نم تابا و قه بهش در یژه نه کیشن ، وه له
 لایه کی تره و به چاوی جووله که کان سهیری نه مانی نه نه کرد ، به ته ما یوو
 که پروژی له پروژان نه مانه له سهر داری شه یستان یینه خواره و موسلمان
 بین ، وه هه سیتی شی نه کرد زور له سوپا که ی حهز له که پرانه و نه کهن ، وه
 هره وها بیجکه له مانهش مانکه ته ده غه کانیش هانینان نریک یوو بو ووه ،
 له بهر نه مانه هه مووی پیغه مبر نه مانی دا به بار کردن و به چن هیلانی طایف
 نه مووی خواهی ری نه مووی ثقیف بکه و به موسلمانان بیان نیره بولام . وه
 تابلو قه که بیان ۱۸ پروژی خایاند ، له پاشان زوری نه برد نویته ریان
 ناره خزمه تی پیغه مبر و نیسلام یوونیان دهربری و نزا که ی گیر ابو .

گه پرانه و ی سوپا و دابهش کردنی تالانی

له سهره تای مانکی ذی القمه دابوو پیغه مبر و سوپا که وره که ی که پرانه و ،
 تازه موسلمانان کان و بیابان نشینه کان و نه وانیه که هیشتا باوه ری نیسلامه تی
 دل و دهرونی داکیر نه کرد بوون بین تاقه تی مال و تالانینان نه کرد پیغه مبر یان
 پیچا بؤ دابهش کردنی ، به لام پیغه مبر به دهوری خوی هه رته یویست دوی
 بخا ، به لکو خواهه نه کانینان بین به شویتیا و نه وه اتنه یان بیینه هزی موسلمان
 بوونینان ، به لام نه مان تاقه تیان نه کرت ، نجا پیغه مبر تالانه که ی دابهش
 کرد به سهریانا ، له تالانی یه دا به شسی یاریده دهره گانی نه دا نه وانیش
 که وتنه گله یی ، به لام پیغه مبر به حیکمهت رازی کردن .
 نه چا دهستی کرد به دابهش کردنی تالانی یه که و له پیشه وه دهستی کرد
 به سهره که قوره یغیه کان و بیابانی یه کان ، پیغه مبر - درودی خواهی له سهر

بئ - ویستی بهخشتیکی وایان بداتی که له سهرموسلمانیتی جی گیر بن دلیان دابمه زری ، وه نه مانه ناوبران به (مؤلفه القلوب) .

نوبنه ری ههوازین هاتن بۆلای پیغه مبه ر :

له دوای دابهش کردنی تالان کۆمه لێ ههوازین هاتن بۆلای پیغه مبه ری خواو موسلمان بوون ، پیغه مبه ریش زۆر بهخۆشی بهوه چووبه ده میانه وه و خۆش هانتیکی که رمی لێ کردن ، له پاشان زهیری کورپی سرد که و ته دواندن له خزمه تیاووتی : نهی پیغه مبه ری خوا له ناو نهو دیلانهدایه پوووو خزم و هندج لهوانه ی که بۆساوویهک تۆیان له بساوهش کرتوووه بهخیزیان کردویت ، وه نه کهر ئیمه شیرمان بدایه به حاریسی کورپی (ایی شیر) یان به نعمانی کورپی منبروه له پاشان وه کو تۆ دهستی پرۆشتهایه به سهرمانا به ته مای سۆزو لێ بووردنی نه بووین چه جای تۆ که له هه موو کهس به زییت زیاتره و به سۆزتر و چاکتری .

وه ئهم بیرخسته وهوه سۆز بزواندنه راست بوو خزم و خویشی پیغه ربووون به هۆی شیره وه . له ناو دیله کانا ئافره تیکی تیاوو سه ر بازه کان وه کویه کن له دیله کان له که لیمه نه چولانه وه ، نهویش به پراپینینیکه وه به خۆیا وتی : بزانی که من خوشکی شیری هاو پرنیکه تانم نهوانیش باوه پریان پین نه کردوو هینایان بۆلای پیغه ر که ته ماشای کرد نه مه شیمانه ی کچی حارلیسه و خوشکیتی ، بانگی کرده لای خۆی و وه عه باکه ی خۆی بۆداخست و داینا له سه ری و پیزی لێ کرت ، پنی فهرموو : به ئاره زووی خۆت پیت خۆشه به پزوه بت هیلمه وه لای خۆم وه خزمه تت بکه م ، یانه ته وه ج بت نیرمه وه شوین و چیکه ای خۆت ؟ نهویش سوپاسی کردو چوونه وه ی لای خۆیانی هه نژارد ، پیغه مبه ریش به پزوه ناردی به وه . که زهیر نه و ته سانه ی کرد

پیغمبهری خوا - د . خ - به پین خوش بوونیکه وه فەرمووی : ئیوه ئه بینن
 چیم له که لایه و منیش قسه ی راست و بی پیچ و په نام پین خوشه ، نایا
 نه تانه وی ژن و مناله کانتان بدینه وه یان مال و سامانه که نان ؟ وتیان
 هیچ شتی به ناموس ناکۆرینه وه ژن و منداله کانمان بده نه وه . پیغمبهر
 فەرمووی : ئه وه ی به شی خۆم و به شی بی عبدالمطلب بی بۆخۆتان ، وه بۆ
 ئه وانێ تریش که نوژی نیوه رۆمان کرد به کۆمه له ئیوه هه لسان و ئهم
 داوایه تان بکه ن . من ئه وه ی خۆمتان ئه ده مه وه وه تکایشیمان بۆ ئه وانێ تر
 بۆ ئه که م .

به لێ کۆمه له که ی هوازین ئهم راویژه یان به چی هینا و له کانی نوژی دا
 وتیان : پیغمبهری خوا ئه که یی به تکاکار بۆ لای موسلمانان وه موسلمانان
 بۆ لای پیغمبهر که ژن و مناله کانمان بده نه وه پیغمبهریش هه لساو فەرمووی :
 ئه وه ی لای من و لای بی عبدالمطلبه ئه وا دامنه وه وه ، نه بچار پرووی کرده
 موسلمانان کان و سوپاسی خوی کردوو فەرمووی : موسلمانان کان ئهم برایه تان
 به په شیمانێ و به موسلمانان هاتوون و داوای ژن و مناله کانیا تان لێ نه که ن ،
 وه منیش پیم خۆشه بیاندریته وه ، جا هه رکه س به دل پینی خوشه بیان دانه وه
 ، و هه رکه سیش چه زنه کات به قهرز بیانده ن به من هه تا ئه به که م ده ست
 که و تا من تۆله ی بۆ بکه مه وه . خیرا کۆچه ری به کان هه لسان و وتیان :
 به لێ ئیمه به دل پیمان خوشه و نه بچار ئه وانێ تر هه رکه س راست بووه وه و
 وتی : ئیمه ش پیمان خوشه پیغمبهر فەرمووی : به و پینی به تن ناکه م کن
 رازی به و کن رازی نی به هه ر کۆمه له لێ پرسراو نیکیان بیت و تیم بکه به ن
 خه لکی مه مو چوونه وه چی کای خۆیان وه لێ پرسراوی هه ر لایه ک رای
 کۆمه لی خۆی هینا و هاتنه وه خزمه تی پیغمبهر و هه مو رازی بوون به دانه وه یان

بیتجگه له قرعی کورپی حابس وه عیینهی کورپی جمین و عباس کورپی مرداس ، نه مانه نه یان دایه وه به لام کۆمه لی بنی سلیم خزمه کانی عباس کوئی یان نه دایه عباس و دایه انه وه ، نهوانی تریش پیغه مبه ر به تهرز لئی وه رگرتنه وه و هه موویانی دایه وه به کۆمه له که ی هوازین ، به لام خاو خیزانه که ی مالکی کورپی عوفی گل دایه وه . نهوانیش وتیان جاخۆ نهوانه که وره و سه رهۆ کمانن و چۆن به بی نهوان تیمه برۆینه وه . پیغه مبه ر فهرمووی : شتی باشم نهوئ بۆیان ، وه دانیه دهستی دایکی عبداللهی کورپی (امیه) که پوریان بوو ، پیغه مبه ر ههوالی مالکی لئی پرسین و نهوانیش وتیان : له ورۆژه وه رای کردووه بۆ تایف بۆ ناو ثقیفه کان و فهرمووی : پئی بلین : نه که ر به موسلمانان بیت بۆلام مال و خیزانه که ی نه ده مه وه سه د و شتریش خهلات نه که م ، که مالک به م بلینه ی زانی به دزی به وه قه لای طایفی به جی هیش و هات بۆلای پیغه مبه ر و موسلمان بوو ، پیغه مبه ریش له سه ر به لینه که ی خۆی خاو خیزانه که ی دایه وه سه د و شتریش به خشیش دایه وه کردی به سه رهۆکی موسلمانان هوازین .

عومره کردن و گه پانه وه بۆ مه دینه :

پیغه مبه ری خوا - د . خ - له که ل موسلمانان به بۆنه ی نیش و کاره وه سیانزه رۆژ له جیعرانه مانه وه که لئ بونه وه و بستیان بکه ریته وه بۆ مه دینه ، وه له پیش که پانه وه یاندا وستی بچن عومره بک بکا له مه که دا وه له جیعرانه وه نیجرامی عومره ی به ست و چوو ه که وه و به ده وری که به دا که پرا و نادابی عومره ی به جی هینا و هانه و، بۆ جیعرانه وه پیغه مبه ری خوا - د . خ - معازی کورپی جیلی دانا که له مه که فیزی نیسلامه تی یان بکات و (عتسابی) کورپی (أسیدیش) ی کرد به کار

به دهنه سقی مه که :

نه بجار پیغه مبهری خوا فرمانی دا باریان کردو هاتنه وه بسز مدینه
به دلشادی و خزشی و شادمانی به وه له مانگی ذی القعدة سه پیر دژی ما بوو
که یشتنه وه مدینه .

نه نجامی نه م جهنگانه

پیغه مبهرو موسلمانان کان پاش دا کیر کردنی شاری (مکه) و جهنگی
(حنین) له کهل (هوازین و طائف) دا هاتنه وه بسز شاری مدینه نه م
سه نهره پر له سه ووده یان بوو به هژی روو خاندنی قه لای کفرو شکاندنی
به یکهری بت پهرشتی و بلا و کردنه وه ی بانگی پی دژی نیسلامه تی به بی ترسو
به ره لستی له نیه دور که ی عه رب و ده و رو به ریا . ناوچه که روون بووه وه به
چرای پیرو باوه پره کانی نیسلام ، پیغه مبهری خوا - د - خ - نه م ه لکه وتی
به ه ل زانی و که وته ناردنی سه ربه و بانگ که ران به م لا ولادا هه روه کو
نوینه ری تیره و خینه کان وورده وورده نه هاتن یه خزمه تی و نیسلام نه بوون
و که ردن کچی یان دهر نه بری ، وه نه م جهنگانه دا شیوه ی بانگردن
کۆراو که وته په ل هاو یشتن .

وسریه و نوینه ناردن به م لا ولادا

که پیغه مبهری خوا - درودی له سه رین - هاتنه وه مه دینه (قیس) ی
کوری (عباده) ی له کهل چوار سوارا نارد بۆ ناوچه ی یه مهن بۆ بانگ
کردنی تیره ی (صداء) بۆ سه ر نیسلام ، وه به هژی (زیاد) ی کوری
(حارث) ه وه که هاته خزمه تی پیغه مبهرو ده سه به روو که خزمه کانی بانگ
بکا بۆ سه ر نیسلام هه مرویان موسلمان بوون و که لیکیان هاتن بۆ خزمه تی
پیغه مبهر .

هه وال هات بۆ پێغه مبه ر كه (بنو تيم) نازالى زه كاتى هۆزى (خزاغه)
يان به تالانى بردووه ، نه مېش (عيينه) ي كورپى (حصنى فزارى) له كه ل
په نجا سواری بيا بانی دا نارد بۆ يان ، له ناكوا دايان به سه ريانا نازاله كه يان
هيتاوه له كه ل به ديل كرتنى پانزه پياوو بيست و يه ك ژنو منال دا وهاته وه
بۆ مه دینه .

نجا (بنو تيم) ي ناچار بوون چه نتا يا هه شتا كه سيان هاتن به شوين
ديله كانا ، وه له ده وری مالى پێغه مبه را به زين و چاو و پروانى هاتنه ده ره وه يان
نه كرد ، دواى نه ختيك به ده نگی بهرز كه وتنه بانگ كردنى پێغه به رى
خوا ، پێغه مبه ريش نه م شتوازه ي به لاهه ناشيرين بوو هاته ده ره وه وه كه وتنه
دوانمن له كه ليانا و به هونرو هونراوه شانازى نه دوان ، دوايى پێغه مبه ر
بانگى كردن بۆ ئيسلام و موسلمان بوون و ماوه يه ك هيشته وه تا قيرى ئيسلام
هه ورئان بن و ديله كانى دانه وه . نجا له م پر ووه وه نه م نايه تانه هه اتنه
خوار وه : (ان الذين ينادونك من وراء الحجرات اكثرهم لا يعقلون ، ولو
انهم سمعوا حتى تخرج اليهم والله غفور رحيم) . وه (وليد) ي كورپى
(عقبه) ي نارد بۆ وه ر كرتنى زه كاتى (بنو المصطلق) نه وانيش هاتن به پيش
وازي ئيرراوى پێغه مبه ره وه ، (وليد) يش له بهر ناچه زى به كى كۆنى
له كه ليانا و اى زانى بۆ كرتنى هه اتوون ، بۆيه كه رايه وه وه وتى : په شي مان
بوونه وه له ئيسلام و زه كات نادهن پێغه مبه ر - درودى له سه رين - (خالد) ي
نارده سه ريانو نه و يش به نه ينى چوو ده وری كرتن ، كه چى نه ينى به يانى
بانگيان داو نويزيان كرد و چوووه ناويان و زور موسلمان و خاوين بوون ،
خالد نه م هه والهى دايه وه پێغه مبه ر و نه و يش (عباده) ي كورپى (بشر) ي
نارد و زه كاته كه ي لى وه ر كرتن و باشتر قيرى ئيسلامه تى كردن . وه له م

باره یه شهوه نهم نایه ته بیان بزهات : [یا ایها الذین آمنوا ان جاءکم فاسق
 بنیاء فتبینوا ان تصیبوا قوما بجهالة فتصبحوا علی ما فعلتم نادمین] .
 وه لهم ماوه یه : (زینب) ی کچی پیغه مبهز کۆچی دواپی کرد له نه نجامی
 ئیش و نازاری که ره که له پری کۆچ کردنا تووشی مات و درێژه ی کیشا
 هتا کوشتی . وه لهم ماوه یه دا خوا کورنکی پی به خشی .

له دایک بوونی ابراهیم

له پیشه وه زانیمان که - مقوقبس - که و ره ی رۆم له ناو دیاری یه که دا
 که نیزه کینکی تیا بوو ناوی ماریه بوو موسلمان بوو پیغه مبهز ماریه کرد .
 به لام ژووری دانیشتی تابه تی نه بوو وه کو خیزانه کانی تری به لکو
 له سهراوردی شاری مدینه وه الهای باخه ره زیکا له که له که نیزه که کانی
 ترادای نابوو ، جار به جار سهری لێ نه دا . (ماریه) سکی پر بوو وه لهم کاته
 داناره حه تیه ی پیغه مبهزدا به هۆی مردنی زینب وه خوی که و ره دلشادی
 کرد به خه لانیکی که و ره شیرین نه ویش نه وه بوو که (ماریه) کورنکی
 بوو له کۆتایی سالی هه شته ما ، پیغه مبهز خوا - د . خ - زۆر
 پی خۆش حال بوو که نیزه کینکی به به خشی دا به (ابورافع) که نهم مژده یه ی
 دایه و فرمووی : په یابونی منال نه بیته هۆی نازاد بوونی دایکه که ی
 له رۆژی حه و تیا سهریان تاشی و توو که که یان هه لکیشا به زیوداو
 به خشیانه وه به هه ژاران داو خه ته نه بیان کرد و به رانیکیان کرد به حه وتم
 بۆ ، له خۆشی با پیره که و ره یه وه ناویان نا [ابراهیم] .

(سالی نۆیه م) سربیه ی علی کوری (ابی طالب)

له مانکی ربیع الاول سالی نۆیه می کۆچی پیغه مبهز خوا - د . خ -
 (علی) کوری (ابوطالب) ی نارد له که له سه و دوپه نجا که ساو سه د

و شترو په نجا نه سپيان پښو نالايه كي سپرو به يداخيكي ره شيان هه لگرتو چون - بزو روخاندن و شكاندني - قلس - كه بتي تيره ي (طي) يوو شه به يخنويان بؤكردو دايان به سه ريانا و شكاندنيان و بته كه يان سووتان و تيره ي (طي) شكان ، نه مانيش نازالو پاتاله كانيان هين او كه لښ ژنو منداليشيان لښ به ديل كرتن و هاتنه وه بؤ مدينه ، كه هاتنه وه مدينه له ناو ديله كانا كچيكي حاته مي طي به ناو بانگ يان تيا بوو ناوي (سيفانه) يوو پيغهمبهر ي خوا - د . خ - له سه ربڼ به لايانانڼي په پري و (سيفانه) بانكي كرو ناونيشاني خزيي بؤ هه لداو داوي لښ بوردي لښ كرد پيغهمبهر يش نازادي كرد ، نجا سيفانه وتي : تيره كه م نازاد نه كه ي منيش نازادي قبول ناكه م ، پيغهمبهر يش (د . خ) هه موو ديله كان ي خزمي نازاد كرد و سينانوش موسلمان بوو ، پيغهمبهر يش ناردنيه وه بؤ ولاتي خزيان ، نجا تيره ي (طي) هه موو هاتن و موسلمان يوون .

گه رانه وي (عدی) و موسلمان بوونی :

عدی كور ي حاته مي طاني گاوور يوو زور رقي له پيغهمبهر يوو ، كانڼي كه علي هات و بته كه ي (طي) روخاندو تالان ي كردن به خزي و مال و مندالي يوه هه لات و راي كرد و چو بؤ شام كه خوشكه كه ي كيراو پاشان پيغهمبهر - د . خ - به ره لاي كرو به ريزه وه نارديه وه بؤ شام (سيفانه) چووه لاي عدی براي و سه ركوزه شته كه ي بؤ كيږايه وه وه زور سه ناي پيغهمبهر ي بؤكرد ، وتي : باشه نو رات چي يه ؟ سيفانه وتي : من رام وايه تو به خيږايي برؤيت بؤلای نه كه ر پيغهمبهر ښ هه تا زوو بچيت بؤلای باشتره وه نه كه ر پاشايش ښ توخوت له ناو تيره كه ي خوت او به ريز نه ژپت ، عدی كه و ته رڼ بؤ مدينه كه كه يشته نه وي پيغهمبهر پښي كه يي

ولینى پرسى : تۆگىت ؟ ئەويش وتى عدى كورى حاتەمى طانى ،
 پىغەمبەر دەستى كرت و بردى يەوہ يۇمالى خۇيان لە رىگادا پىكەوہ
 پىرە ژنىكىان پىگەيشت و پىغەمبەرى وەستان و بەدرىژى باسى ئىش و
 كارى خۇى بۇ كرد ، پىغەمبەرىش كوتى بۇكرت و ، لەپاشان پىرە ژنە كە
 رۇيى و (عدى) لىرەدا رتى : بەخو ئەمە ئىشى پاشايان نى يە ، ئەجار
 رويشتن تا چورنە مالەوہ پارچە ژىرە خەرىك بوو كە پىغەمبەر خۇى
 لەسەرى دائە نىشت دای بەعدى لەسەرى دائىشى عدى وتى ئەمە . خۇت
 لەسەرى دائىش بەلام وەرى نەكرت وەرداى بەعدى كە لەسەرى دائىش
 ئەجار ئەرموى : ئەى عدى موسلمان بىە لەھەموو شىتى پارىزراو ئەبى
 وە بەشىودىە كى وردو جوان لەكە ليا دواو باسى ئىسلامى بۇكرد وە قورئانى
 بۇخوتىندەوہ راستى تى كە ياندو ئەجا عدى موسلمان بوو .

ئالۆزى ناو خىزانى پىغەمبەر

لەسالى تۆبەمى كۆچى دا ئازاوە يە كى ئابوورى كەوتە نىوانى خىزانە كەى
 پىغەمبەرەوہ ، خىزانە كانى پىغەمبەر زانى يان پىغەمبەر دەست كەوتى زۇر
 بووہو ؛ ھەموو نىودور كەى عەرەبى بۇتەخت بووہو ، ژيانىش پىويستە بوو
 پى يە بگۆرئى و ؛ لەم دونىايەدا تۆزىك يە باشى رابوئىرن . ئەمەش ئاشكرا يە
 ئەمانەش بەشەرن ولەنەوہى ئادەمىزادنو ھەز بەر اېواردنى جىمانى ئەكەن .
 لەبەر ئەوہ داوايان كرد لە پىغەمبەر كە شىوہى ژيانيان بگۆرئى و كەم و
 كورى يان لەناوا نەھىلى . چونكە پىغەمبەر ئىستا بىچكە لەپلەى پىغەمبەرا
 يەتى پا يە كى جىھانى دەس كەوتوہو دەسلانى دونىايى زۇر بووہو ،
 ئەتوانى بارى ژيانى ئەمان بەرەو چاكى و بەختيارى بگۆرئى .

پىغەمبەر (درودى خواى لى بى) بەرامبەر بەم داوا يە عەقىل و ھوشى

به کار هیتاو په نای نه برده بهر زور و لږ دان و چه وساندنه و هیان ، پیغه مبهیر (د . خ) نه یزانی بهختیاری و کامهرانی نه ویه یه کهم چار نینسان خوا له خوی رازی بکو چپکای نه بر او و نه بهدی نه و دونیا بوخوی ناماده بکا ، دووم نه بی هه وو که وریه که نه بی له کهل نه ته و ه کهی خویدا به یه که سانی بژی و خوی بهزل تر نه زانی و خوی له هه ژاره کانی نه ته و ه کهی جیانه کانه و .
 ناشکرایه نه کهر پیغه مبهیر (درودی له سه ربین) که پینشه وای میلندت و رابهری کومه لی ناده - یزاده نه کهر وه کو ژنه کانی نه یان وت ژیانی خوی بکوزپایه . نه و کاته میلله ته که شی چاویان له و نه کردو ، دونیایان له بهر چاو شیرین نه بوو ، وه باوه شیان نه کرد به دونیاد او له نه نجاما دس که وتی دین و دونیایان له دس دهر ته چوو .

پیغه مبهیر (درودی له سه ربین) نهی نه ویست له ژبان و رابوردنی دونیایی دا خوی له نه قیر و بی دس جیا بکانه و ، بویه هه میشه - چ له پینش پیغه مبهیرایه تی و چ له ماوهی پیغه مبهیرایه تیا - نهی فرموو : خویسه له کهل فه قیر و هه ژارا بم ژیننه و بم کوژه . له بهر نه مانه نه ویست ژیانی خوی بکوزپای و سه روت و سامان کوزبکانه و هه بارهش بکا به دونیایا . هه رچه ند مالی دونیا خوا حهرامی نه کردوه ، وه خواش نه رزی نه کردوه که نیسلام نه بی فه قیر و هه ژار بی و کوئی نه دا به دونیا ، به لام پیغه مبهیر له و باوه په دا بوو که وریه فه قیر باش تر نه چیتته دلی میلله ته و ، وه هه روه هاش خوا ناس تر نه بی . نه که وه کو که وریه کانی نه مر زمان . سامانی دونیایی کوزه که نه و هه کوشک و تهلار بهر زنه که نه و هه فه قیر و هه ژار له بیر خویان نه به نه و .

ناژاوهی ژنه کان دریزه ی کینشاو ، پیغه مبهیرش (د . خ) سه ویندی خوارد بوماوهی یه که مانک نه چیتته لایان ، له ناو بازارو شارا و بلا و بو و هه

که پیغهمبهر ژنه کانی ته لاق داوه (ابوبکر) و (عمر) ونه وانهی که به خزمایه تی نه که یشتن به خیزانه کانی پیغهمبهر بو (صلح) کسردن ههولیان داو ویستیمان لیان دن ، به لام پیغهمبهر (د.خ) نهی هیشت .

لهم کاته دا تمم نایه ته هاته خواره وه : (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ : إِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا ، فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعَنَّ وَأَسْرَحَنَّ سَرَّاحًا جَمِيلًا ، وَإِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ ، فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُمْ أَجْرًا عَظِيمًا) . الاحزاب : ٦٩

واته : نهی پیغهمبهر بلن به ژنه کانت : نه کهر ئاره زوی خوژی و ژیانی جیهانی نه کهن ؟ وهر نه پیشه وه چیتان نه وی نه تان دهمن و به شیوه یه کی جوان دهست بهردارتان نهیم ، و نه کهر خواو پیغهمبهر و خوژی نه و جیهاتان نه وی نه و کاته خوا به باشی پاداشتان نه داته وه .
 ننجاً بهم نایه ته ئازاوه که کۆتایی پنهات ، وه هه موو ژنه کان پیغهمبهریان ویست و رازی بوون به و ژیا نه و ته لاقیمان وهر نه کرت .

« بهشی دوانزه هم » له شه پی ته بو که وه هه تا کۆچی

دوایی پیغهمبهر

جهنگی ته بوک

له دوای داگیرکردنی مکه و جهنگی خونین نیوه دوور که ی عهره بی ساخ بووه بو نیسلام ، نه لیه ته دهسه لات وولات هه رچه نه فروان بی نه وه نه زیاده خهریک بزون و کاروبار بیک خستنی پنیسته ، وه لهم ماوه به دا هه رچه نه ژهنگ و ژارو ئالۆزی ناومال و خیزان پرووی دا بو پیغهمبهری خوا به لام بئگومان دهروین و میشکی پیغهمبهر که وهره ترو بهر زتر بوو له وه

سهری لئى تىك بچى ، وه لىم ساوه يه دا هه ميشه خه رىكى تىك تىك و رىك
 خستى كارو بارى ولات و موسلمانان بوو ، پىرى لهه ته كرده وه چىزن وه
 به چ رىكابه كانه م رۇشنسايى يه ئىسلام بگه يه نى به هه موو مرؤف ،
 وه شتىكى سروسشى يه كه چاودىزو سه رپه رشتى كه رى به هه موو لايه كا بلاو
 كر دىته وه ، وه له مانكى رجه بى سالى نۆيه ما بوو له رىكه ي چاودىزه كانه وه
 هه والى پى كه بى كه وا رۇم سوپايه كى هنجكار زورى كۆكودۆته وه و تيره ي
 له خه م و عامپله و غسان و كه لى تىش له تيره كانى عه ربه بى ته و ناوچه يه ي
 ده نك داوه و نازى خه ي سالىكى دىونى و ته يه وئى له شارى مه دىنه دا بده به سه ر
 پىغه مبه رو موسلمانان كه دا و يه خته سارىان بگه ن ، وه سه ره تاي سوپا كه
 كه يشته (بقاء) كه نيمه شارىكه له ناوه ندى (شام و وادى القرا) دا
 وه له و لاشه وه ئايه تى قورئانان بۆهات و ته فه رموى (قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
 بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ
 مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجُزْيَةَ عَنْ يَدِهِمْ صَاحِرُونَ) التوبة : ٢٩
 به لىن نه م ئايه ته وه ته و ئايه تانه ي كه دىن به دوايا له باسه كه دا

شيوه ي دامه زراندى شه رى ته بوك پىش چاوته خه ن وه ئايه ته كه به روونى
 هوى پىويستى شه رو به كرا چونى نه وانى ده ر خستوه ، به جۆرىك كه هىچ
 ماوه نه مئىنى له وه ستانداو ، بيانوى شه ر نه كردنى هىچ نه هئىلاوه ، چونكه
 هئىنانى ئايه ته كه به شيوه يه كه : يه كه م ته لىن ته وان باوه ريان نى يه به خواو
 رۇژى دوايى ، دووه م نه وه ي كه خوا حه رامى كرده ته وان به حه رامى نازانن
 و كوى يان له وته ي پىغه مهنى يه له باره ي حه رام و حه لاله وه . سئ يه م ته وان
 باوه رى راسته قينه يان نى يه به خواو هه ر هه وه س كارى يه ، جارئى هىچ كه س
 نا په رستن و جارئى خوا به خوا دائىن ، ته وان ته يانه وئى بلىسه ي روونساكى

تایینی خوا بکوژیتنهوه . له بهرتهم هژبانه خواى گهوره فهرمانى داوه که
شهربان له که لا بکهن مهتا مل که چپان نه کهن بوسه رانه دان وه پرایان دینن
به خو به نزم زانین له عاستی بیرو باوه پری پاکى ئیسلامیدا .

له بهرتهمه پیغه مبهری خوا ناچاروو که سرپایه کی گهوره ریک بخت
بچیتته سهر رۆم و دهرسینکیان بدات پئی ژیر بین ، به لئ سروشقی به بۆ
بیرو باوه پری کی رزگار کهری وه کو ئیسلام که پریکا ئاسان بکا بۆ بانسک
که ره کانی که پرۆن و بکه پری و ده نک و بانکه که یان بکه سینته مرؤف ، جا
ته کهر ههر که هسئ پئی خۆش بن وه ری نه گری ، وه ههر که سیش تپی نه کا
یا شتیکی نه قامی بدات له دلای وه ری ناگری لئی بکه پری به پئی قاعده ی
(لَأِكْرَاهُ فِي الدِّينِ) خۆ پرۆه کان له کهل نه وه دا که گاورو ته هلی کتاین
- به ناو - نایه لئ به کئی له بانک که رانی ئیسلام پئی بنیتته ناو خاکیا نه وه ،
لیره دا ئیسلام ناچاره به زور ته م قه لایه بروخینئ و پریکه خۆش بکا .

کاتی ته م شهره ش کاتیکی ناخۆشه وه له ناوه ندی کۆتایی هاویزو سهره تایی
پایزدايه ، وه ساله کهش سالیکی وشک و بئ باران و ک-رانی بوو ، نازوخه و
تفاق و وشکه دان نه بوو خه ریک بوو میوه ده می نه داو پئی نه گه یی ، وه کاتی
ته وه بوو که ته وه خه لکه دابنیشتایه به دیاری ته ومیوه جوان و نایابانه وه و
خزمه تیان بکردنایه ، وه به هیچ لایه کا نه رۆیشتنایه ، سهره پرای ته وه ش
رینکای ناوه ندی مدینه و شام وشک و بئ ناو و دورو ناوه هواره و کاته کهش
که رم و ناله باره ، له بهرتهمانه پیغه مبهری خوا - د . خ - به پیچه وانهی
جهنکه کانی تر به ناشکراو بئ پیچه و په نا فهره روی پئی یان : نه چین بۆسه ر
رۆم خۆتان ناماده بکهن و تفاق و پئیوستی په یا بکهن ، وه ههر له بهرته وه ش
بوو ته م سوپایه ناوئرا به سوپای سه غله تی ، جهنکسانن له کهل رۆما وه کو

جەنگى تىرەيەك يانلۇچەيەك ياشارىك نىيە ، بەلكىم جەنگە لەكەل
 دەولەتلىكى كەوردە كەچەند كەرتى لەسەرزەوى داكىر كىرەو ، جەنگە
 لەكەل ئىمپىراتورىيەلىكى كەوردە . بىن گومان جەنگى وا كەوردە سوپاى كەوردە
 وئامادەيى تەواو ئازوخەي زۆرۈ باوەپرى پتەوى ئەوي ، وئەوانەي خاوەنى
 بىرۈ باوەپرى راست و خاوينىن چاويان لەكەم و زۆرى دوۋمەنە نىيە و
 كوئىيان لەدوۋىرى و ناخۇشى رىنگاۋە نىيە ، چونكىمە يان ئەبىن فېداكارى
 بىكەن يان ئەبىن بىرۈ باوەپرى كەيان بىتۈتتەو و لەناۋ بېچى ، لىرەدا موناقتەكان و
 ئەوانەي بۇتەماع يان لەترسا ئىسلامەتبان دەرپرى بوو لەلەيە كەو سەپرى
 كات و شوئى دوۋمەنەن ئەكردو بەپىرى باوەپرى كالو كىچ و ناراستىيان وايان
 ئەزانى جەنگ لەكەل رۇما ناكىر ، وئەلەلەيەكى ترەو بەھەليان زانى
 بۇپشت بەردان لەمحمودو مۇسلمانەكان بەلكو لەناۋ بېچى ئەمان رىزكارىيان
 بىن ، بۇتەمە كەوتتە ھەل سان بەكارى ناردەوا ناراست . . ھەندىكىيان
 داۋاي ئىزنىان لى ئەكرد كەوازيان لى بىننى ونەيان بات ، وئەبۇتەمەش بىرۈ
 بىمانوۋى پىرۈپوچىيان ئەھتىياۋە : وئەھندى تىران خەلىكىيان سارد ئەكردو
 ونەيان وت : بەم كەرمەو ناپەھەتى بە مەپۇن ناتوان . . وئەئايەت ھات و
 فەرموى (فرح المخلوفون بمقدمه خلاف رسول الله - ھەتا ئەكەتە - فاقەدوا
 مع القاعدین) پىتغەمبەرى خوا لىرەدا ئەبۇست بەنەرەي وەكو چارەكانى
 تر . لەكەليان بىجولتتەو وەبۇستى تەمىن يان بىكەت بىستى كۆمەلن لەموناقتەكان
 لەمالى سۈەيلىمى جوۋلەكەدا كۆبۈنەتەو و ئەيانەئى خەلىكى پەشىمان بىكەنەو
 ئەويش (طلحہ) ي كۆپرى (عبیداللہ) ي لەكەل كۆمەلنىكا بۇ ناردن
 فەرمانى پىدادان خانوۋەكەيان بەسەرا بىسوتىنن كەناكرىان تى بەردا ضىحاكى
 كۆپرى خىلىغە لەبانەو بەزى داۋ قاچى شىكار ئەوانى تىران بەناۋئاكرەكەدا

دەرچوون ئىتر بېراي بېر شتى وابكەن وه (ضحاك) پەشيمان بـووه وه هەندىكىيان بگره زوربان ئەيان وت : ئايا واتەزانن چەنگاوه ره كانى بەنى أصفر - مەبەستيان رۆمه كانه - وه كو عەرەبە كان وان ؟ بەخوا ئەلین لەبەر چاومانە كاتن ئەگەنە بەرد، ست دوژمن بەماندویى و پەرئشانى بەيك هەلمەت ئەتان پىچنەوه و پریشان ئەكەن لەزەنجيراو بەدیل ئەتان گرن .

لەكەل ئەمانە يشا پىغەمبەرى خوا - د.خ - . كەوتە هەولدانو نامادە كردن : ناردى بۆ (مكه) بۆ ناوتيره كانى عەرەبو هانى خاوهن دەسەلاتە- كانى ئەدا بۆبەخت كردنى مال لەرئى رىك خستى ئەم سوپای سەخاەتى بەدا ، وه بەراستى موسلمانە راستە قىنە كانىش دەوزنكى بالايان بىنى لەم رووهوه . . لەوانە عثمانى كورپى عفان دەهزار دینارو سب سەد وشترو پەنجا ئەسپى بەهەموو كەلوپەلهوه بەخشى ، پىغەمبەر - د.خ - فەرموى : [دواى ئەمە عثمان هەرچى بكا هیچى لەسەر نى بە . خوايه من رازىم لەعثمان تۆيش لىى رازى بە] وه أبوبكر هەرچى سامانى بوو كەبرىق بوو لەچل هەزار درەم هیتاى پىغەمبەر فەرموى : چیت هیتاوه تەوه بۆمندانو خیزانت ؟ وتى خواو پىغەمبەرم بۆهیتاونه تەوه ، وه عمرى كورپى خطاب نىوهى سامانەكەى هیتاوه پىغەمبەر فەرموى چیت گل داوه تەوه ؟ وتى نىوهىم گل داوه تەوه ، وه عبدالرحمن كورپى عوف چوار هەزار درەم يان (دووسەد حوقە زىو) ی هیتاوه وتى : هەشت هەزار درەم هەيه ئەمە نىوهىى و نىوهى بۆخاوه خیزان ، پىغەمبەر فەرموى : خوا پەرە بدات بەوهى گلت داوه تەوهو بەوهى كەهیتاوتە ، وه عباس و طلحه مالىكى زوربان هیتاوه عاصمى كورپى عدى حەفتا بار خورماى هیتاوه ، وه ژنان بەهەرچى خشلو توانايانەوه بوو يارمەتيان دار هاوبەشى يان تيا كرد ، وه كۆمەلنى لەموسلمانە

راسته کان که هه ژه زاو بئ دهست بوون هاتنه خزمه تی پیغه مبهری خواو و داوایان لئ کرد که وولاخ و پیوستیان بداتی تابچن بۆ جه نک له که لیانا و ژماره یان جهوت کهس بون پیغه مبهر فرموی : به خوا هیچ وولاخ و وشترم نی به بتان دهم و ناتوانم بتان خه مهربی نه وانیش به نسا هومیدی که پانهوه و دهستیان کرده گریان له داخی نهوهی ناتوانن هاو بهشی بکه ن لهم جهنکه که وره یه دا ، نه مانه ناوبران به کریاوه کان و قورآن دهر باره یان هات و فرموی [لَيْسَ عَلَى الضُّعْفَاءِ - هَتَا الْأَيْجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ]
 موسلمانان کان زور به ناواتی سامانهوه بوون که بۆ نه م جهنکه بیده ن له پئی خوادا ، هه رکامیان نه یوایه بیتا قه تی نه کرد .

پاش ناماده بوونیان پیغه مبهری خوابه ۳۰ هزار که سه وه که وته پئی ، ده هزار ریان نه سپ سوار بوون ، مسلمهی له سه رمدینه داناو علی کوپی نه بئ طالبی به سه مال و منداله که یه وه به چی هیشته ، ابوبکری دانا به سه ر سوپا که وه له کاتی سه ر جه نه جالی خو یا نو زیان بۆ بکا و نالایه کی که وره ی دابه دهسته وه . به یداخه کانی بلاو کرده وه : به یداخی کۆچه ری دابه زبید و به یداخی اوسی دابه اسیدی کوپی خضیر و به یداخی خزرچی دابه حبابی کوپی مندر ، وه تیره کانی تر به یداخی هه ریبه که یانی دابه یه کینکی دیار بیان .
 علی کوپی ابی طالب هاته خزمه تی و وتی : تۆم بئ بهش نه کی له جهنکیکی وه ها که وره داو له ریزی ژن و منالا دام نه نی . پیغه مبهر دلخووشی دابه وه و فرموی : تۆم کردووه به چی نشینی خۆم به سه ر خاو خیزانی خۆم و خۆت وه نایا نه ی علی تۆرازی نابی که له گه ل مناوه کو هارون و ابی بۆموسی ، به لام دوا ی من پیغه مبهری تی نی یه ؟ علی به دل زیایی وه که پاره وه بۆ سه ر مال و منداله کان .

عبداللہی کوپی اوی - سہرؤکی مونا فقه کان - لہ کھل کؤمہ لئ بہ
دوودلی یہوہ نہیان ویست بین و ہاوبہشی بکھن ، بہلام پیغہ مہر نہیناسین
و موتمانہی پئ نہ کردن و کہرانہوہ . وہ ژمارہی دانیشٹوان و پروبیانوی
درؤھینہرہوہ لہہشتا کھس پترپوون .

لہشکری کہورہی نیسلام بہسہرؤکایہ تی فہرماندہی کہورہ پیغہ مہبری
خواوہ کہوتہ پئی دووہوہ کان خویان دوا کرت و لہمدینہدا مانہوہ ، ولہ
موسلمانہ پراستہ قینہ کانیش چہند کہسن مانہوہ .

سوپای نیسلام بہناوی خواوہ کہوتہ پئی لہرینکادا یہ کئی بہجئ نہماو
یہ کئی دوا نہ کہوت خیرا بہ پیغہ مہبری خویان نہوت نہویش نہی فہرموہو:
لئی کہ پئ نہ کہر خیری تیدابن پیتان نہکا . نہ کہرنہہات رزکاران نہبئ
لہدہستی . لہرینکادا وشتری اُبوذری غفاری بہجئ ماو نہرؤیی ہرچی لہ کھلا
کرد بئ سودبو ، و ترا بہ پیغہ مہبری خوا : اُبوذر بہجئ ما نہویش نہو
فہرمودہ یہی فہرمو ، اُبوذر ناچاربو کہ لو پہلی لہو و شتر گسرتہوہو نای لہ
کؤلی بہ پئی کہوتہ شوئنیان ، کاتئ لہشکر بہزی بوو لہ جینکایہ کا وتیان :
نہوہ پیاونیکہ بہ پئو بہ تہنیا یہت پیغہ مہبر فہرموی : خوا بہزہیی بیتہوہ
بہ اُبوذرا بہ تہنیا نہروا بہ تہنیا نہمرئ بہ تہنیا زیندو نہ کرتہوہ .

بہ لئ سوپای باوہری نیسلام شاری مدینہیان خستہ پشت خویانہوہو
روو بہشام نہرؤین دہنگی پئی وولاخو حیلہی نہسپو تۆزی پئی نہم
لہشکرہ بہرزبووہوہو بہری ناسمانی کرتبوو ، ژنانی مدینہیی ہاتبوونہ سہر
بانہکانو سہیری نہم لہشکرہیان نہ کرد کہہیشٹا میژوی نہم وولانہ سوپای
وای نہدیوہ .

چہندہ جوانہ مرؤف سہیری ہہرشتیکئی کرد کاتو پروداوو کارہکانی

بېنېتته پېش چاوی خۇی و وادابنن تیا ئەژی ، ئەگەر كەسین چوووه
 بەندیخانەو سەری لەبەندكراوه كان داو ژووری ئەشكەنجەو سەنداری بیفی
 راست وایە حالەتیکى پرلەداخ و ترسو ناپەزایی هەبێ ئەك دەمی بەپن
 كەنین و زەردەخەنەو كۆرانى ووتنەوہ بێ . ئەلین پېغەمبەرى خوا بەبەبەرکە
 كەى خۇی سەرى داپۇشى و دەمو چاوو لوتى خۇی كەرت تا ئەو پۇن و
 بەرامەبە نەبەت بەسەر دەمو لوتیاو ئەو دیمەنە رق لى كیراوه نەبېن . ئەو
 موسلمانانەى كە لەلەشكەرە كەدا بون و ناوچە كەیان بیفی تینوو ناپەحەت
 بوو بون ، خەستیان و كەران بیریان دۆزى یەوہ هەتا پېغەمبەر هات و بانكەوازی
 كرد و فەرمووی : لەئاوی ئەو بیرانە مەنجۆنەوہ دەست نوژی لى مەشۇن ،
 وەهەر كەس هەویری پى شیتلاوہ هەویرە كە بەدا بەو لاخە كەى ، وەولاخەكانتان
 توندبەستەوہ و كەستان شو بەتەنیا نەچیتەدەرەوہ هەر كەس چوو هاوړى
 یەكى لەكە لا بى . وەتى كەماندن شو تەنە كە چۆلەو زۆر جار باو كێژە لو كەى
 ئەوتەو هەل ئەكاو كەژى لم دروست ئەكا . بەرئىكەوت دوو كەس نامۆژكارى
 یەكەیان لەبیر ئەچن و شو بەتەنیا یەنەدەرەوہ : یەكى كیان لەچادەرە كان
 ئەترازى و ئەكەوى و قاچى ئەشكى ، ئەوى تریان كێژە لو كە هەلى ئەكرى و
 ئەبیا بۆ كەژى (بى طى) ، بەیانى كە پېغەمبەر زانى فەرمووی : ئەى
 پىم نەووتن بەتەنیا نەچنەدەرەوہ ؟ دووعاى كرد بۆ قاچ شكاو خواقاچى
 چاك كردهوہ ، ئەوى تریان دواى كەرانەوہ یان هۆزى (طى) هیتا یانەوہ بۆلايان
 بەلى ئەوشەوہ باو كێژە لو كە یەك هەلى كرد ئەتووت ئىستە جیھان
 كاول ئەكا ، بەیانى كەسان ئەبېن شىوہى زەوى بەكە كۆراوہ و چەند
 كەژو تەپى لم پەیا بووہ و هەموو بېرە كان كۆنرېونەتەوہ و بوون بەژىر لەوہ ،
 موسلمانە كان زۆر ناپەحەت بون و بەتەنگ هاتن : چ لەبەر كەرم او چ

له بهر ناخۆشى ړنگاو چ له بهر بڼ تاوی ، تاوایان لڼ هات ووشتريان سهر
 نه پری و ناوسکه که یان نه گوشتی ناووته پری په ده یان هل نه مژی .
 این کثیر له تفسیره که یسا نه لڼ : مجاهدو که لڼکی تر ووتویانه :
 سوپای نیسلام له کانیکی سهختیا چوون بۆته بوك . . سالیکی ووشك و
 کرانی بوو ، کاته که ی زورگرم بوو ، ناوو نازوڅه یان نه بو . قتاده نه لڼی :
 که چوون بۆ ته بوك له کانی بلیسه ی که رمادا بوو که مه کهر مهر خوا
 نه اندازه که ی بزاج ، ماوه له کانی نه بوونی و بڼ نازوڅه ییدا بوو به پره نکڼ
 به ته نک هاتڼ . وهک بیستومانه - دووپیاو ده نکڼ خورمایان له ت نه کرد
 وه چه ندکه سین له ده نک که خورمایه ک کۆته بونه وه و نه یان مژی .

بهم پڼ په بهو هه موو سه خله تی و ناره حه تی په وه سوپای که وره ی نیسلام
 که یشته ته بوك (۱) . ته بوك له وکاته دا زه مینیکي چۆل بوو خانو و مالی
 تیدانه بو ، پیغه مبه ر نه رموی به معاذ نه کهر ته مه نت دري ژبیت نه یینن نیتر
 پر بووه له باخ و ناوه دانی ، وهوا ده رچوو بوو بهو شاره که نیسته هه یه .
 پڼش نه وه سوپای نیسلام بکاته ته بوك رۆمه کان پڼ یان زانین وه زانیان
 چه نده که وره و به ده سته لانه نه لبه ته به چه ترستی جاری پڼشو ویش بوون
 که چۆن به ده ست سوپا بچکوله که ی مؤته وه به گیر هاتبوون ، له بهر نه مه
 وایان به باش زانی که بلاوه ی لڼ بکن و له ناوولانه که ی خزیان دا خزیان
 بشارته وه بابا به ده ست نه و سوپا که وره ی نیسلام له ناو نه چن . پڼغبه ریش
 - د . د - که وای زانی نه ی ویست بر ژبته ناو ولانه که یانه وه و بکه پڼ

(۱) تبوك شويتنيكه له ناوه ندى وادى القرى و شاما چوارده قۇناغ له

مه دینه وه دووره ویا نزه قۇناغی نه مینن بۇ دمشق .

بۇيان ، بىست رۇژ لە تەبوو كامانەوہو نوئىزى كرت كراوہيان تىادا كرت ،
 ئەم ماوہيە ويستى لەسەر سنور بىمىتتەوہ بزانى كى دلى لى ئەدلو ئەيەوئ
 لەكەلىانا بىجنگى ؟ وەيا كى دەستى دۇستايە تيان بۇ درىژ ئەكا ، وە بىنجكە
 لەمانەش سروشتى يە ترس و بىمىكى كەورە نەخاتە رۇم و تيرە عەرە بەگانى
 ئەوناوچە يەوہ ، سنورە كەش وامە حكەم ئەكا كە ئىتر دوژمن نەتوانى بىرلە
 شكافى بكانتەوہ ، سەرەراى ئەمانەش سوپا كەي حەسايەوہ و پشويان داو
 نارەحتى يە كانيان لە بىر چوووہوہ .

هاتن بولاي پىغەمبەرى خواو پەيمانى ناشتى بەستن
 لەكەل تيرە عەرە بەگانا

وہ لەم ماوہ يەدا نوئەرى ھەموو تيرە عەرە بەگان لەو ناوچە يەدا هاتن
 بۇلاى پىغەمبەرى خواو پەيمانى ناشتى و رىكەوت تيان لەكەل كردو بەست .
گەرانهوہ بۆ ھەدينە :

زىكەي بىست رۇژ پىغەمبەر و موسلمانەكان لە تىوكدا مانەوہ ،
 نىجا كەوتنە رىو كەرانهوہ ، لەم ماوہ يەدا پىغەمبەرى خوا ئەو موسلمانە
 راستە قىنانەي لە بىر نەچوو بوو كە نامادەي هاتن بوون ، بەلام لەبەر نەدارايى
 بۇيان نە كرابوو ھاوبەشيان بکەن . آنسى كورى مالك ئەلى : كاتى لە تىوك
 كەرانهوہ نزيك بزينەوہ لە مەدينە پىغەمبەرى خوا فەرمووى : لە مەدينەدا
 كۆمەلىك ھەن لە ھەموو ھەنگاويك و لەرۆيشتن و بىرى ھەموو شىنكائە واتتان
 لەكەلابوون ، ووتيان : خۆ ئەوان لە مەدينەدان ا فەرمووى : ئەوان لە مەدينەدان
 و بى دەسلاتى كىرى داوون (۱) . سوپا نزيك بووہو لە مەدينە و مژدەي
 هاتنەوہ يان كەيشت ، خەلكى زۆر بە شەوق و ئارەزۇوہ هاتن بە پىريانەوہو

(۱) بخارى لە صحيحا رىوايەتى كردوہ

سرودی پر به دلین پیامه لئه دان و به خیر هاتنه وه بیان لئ نه کردن ، لهم لاشه وه
 پیغه مهرو موسلمانان کان هر که نیشان کردی مه دینه بیان لئ دهر کهوت که شاه وه ..
 پیغه مبهری خوا فرموی : نه وه (طابه به) واته مه دینه ی خاوتنه ، نه وه (أحد) ه
 خۆشمان نه وی و خۆشی نهوین ، که که یشتنه وه مه دینه سه ره تانی مانگی
 ره مه زانی سالی نۆیه م بوو .

دوا که وتوووه کان

که ده نک و باسی که پرانه وه ی سوپاهات دوا که وتوووه کان چم و چاریان
 پئ که وتوو خه میان لئ هات و مه ترسیان لئ نیشته .. چی بکهن ؟ چی بلین ؟
 چۆن خۆیان بپه رینته وه ؟ پیغه مبهر - د خ - پیشه ی و ابو له ههر کوئ
 نه هاتنه وه له پیشه وه نه چوو مز کهوت نوژی نه کرد ، نه بچار له که له خه لکه که
 دانه نیشته و نه کهوته گفت و کوژ ، لهم کانه دا دوو پرووه کان هاتن و کهوته
 پرو بیانو و هیتانه وه و سویندی درۆ خواردن ، پیغه مبه ریش پر و آله ته کی
 لئ وه رگرتن و نهیتی به که یانی دایه ده ست خوا و په یمانی له که لابه ستن و
 داوای لئ خۆش بوونی بۆ کردن ، به لأم زوری نه خایاند خوائی که و ره نهینی و
 پیسی و دوو پرووه کانی دهر خست و نایه تی ناردنه خواره وه .

پوو خاندنی مز گهوتی ضرار :

(ابن کثیر) له ته فهیره که یا نه لئ : له پیش هاتی پیغه مبهرا بۆ مه دینه
 پیاوینکی خه زره چی هه بوو پئ بیان نهوت (أبو عامر) ی (راهیب) ، که
 له دوری نه فامیتی دا بوو بوو به کاور و په راوی نه هلی کتابی نه خوینده وه ،
 له ناو خه زره جا پایه به کی به رزی هه بوو ، که پیغه مبهری خوا کۆچی کرد
 بۆ مه دینه و موسلمانان لئ ی کۆبونه وه له به درا سه ره کهوتن و دهنگی
 ئیسلام به رزبووه وه ، نه م تاگری تی چوو ، به ناشکرا دهستی کرد به دوژمنایه تی

پښخه مبهرو ئيسلام و راى كرد بۇناو بت په رسته گانې قوره ش له مه كه و
 هه لى نه نان بۇ دوژمنايه تى پښخه مبهر - نه وه بوو له جه نكي احد هه نديكي
 لى دواين - وه له پيش را كرده كه يا پښخه مبهر زور ناموزگارى كرد ، به لام
 بن سوود بوو هه رياخى تر نه بوو . نه بچار پښخه مبهر دعوى لى كرد كه به
 ناواريبوو له دووز ولا تا بمرئ ، كاتې له جه نكي احد بوونه وه بينى تيشى
 پښخه مبهر له سر كه وتايه و رۇيشت بۇلاى هيره قل پاشاى رۇم ، داواى
 يارمه تى كرد بۇسر پښخه مبهر . نه وپش به لىنى دايه و لاى مايه وه . نامه يه كى
 نووسى بۇ مناقه گانې مه دینه ، كه به سوپايه كى كه وروه ديت پښخه مبهرو
 موسلمانان له ناو ته با ، وه به لىنى كه وره شى دا بوو به وان و داواى
 لى كرد بوون كه بنكه يه ك بكه نه وه بۇ نه وهى هه ركس هات بۇلايان له وندا
 پښيان بگات و نه و بنكه يه بيته جيكاي پيلان و فروئيل دروست كردن ،
 نه واپش له نزيك مزگه وتى (قوباء) وه له شوته نيكاپنى نه لىن : (ذى اوان)
 سه عاتې له مه دینه وه دووره ، ده سيان كرد به دروست كردنى مزگه وتې ،
 پيش نه وهى پښخه مبهرى خوا بپروا بۇ ته بوك دروستيان كردو هاتنه خزمه تى
 پښخه مبهرى خواو داوايان لى كرد كه بيته ناويان و كلـبلى زكه وته كه يان
 هه لگرئ و بۇ پيروزى نوپزى تيا بكا ، تا به م نوپز كردنه وه ناوى مزگه وتى
 بكه وپته سر و ئيتر به بپنرس تيا كو بپنه وه و بكه ونه خراپه كارى و كوپرېنى
 قورئان و ئيسلام ، به لام خوا پښخه مبهرى پاراست و فرموى : ئيستنه
 ئينه له سر ريكايين و نه رۇين ، نه كه ر خواويستى بابكه رينه وه كاتې له
 تبوك كه پرانه وو نزيكى مه دینه بوونه وه ، (جبرائيل) هات و ئا يه تى بۇ
 هتناو باسى مزگه وتى (ضرارى) به رۇشنى بۇ كرد ، پښخه مبهرى خوا (دخ)
 چه نده كه سيكى له ياره گانې ناروو رووخانيان به سر خه لكه كه ياو سووتانيان

پاشان فرماني دا کرديان به چينگای سه لويتنگ . وه نه مهش نه ونايه ته يه که باسی مزگه و ته که نه کاو نه فرموي : « والذين اتخذوا مسجداً ضراباً وكفراً وتفریقاً بين المؤمنین و الارصاداً لمن حارب الله ورسوله من قبل به سووتاندي نه م مزگه و ته و به توندو تيژی گردني پيغه مبه ر له که له دور و وه کا نا مه ترسی که وره بان لن نيشت و که و ته په له قاژه کردن که س نه ما په نای پن به رن بيتجکه له (عبدالله) ی کوری (سلول) ، به لام زوری نه برد عبدالله مرد له مانگی (ذی القعدة) ی سالی نزهه مدا .

نوینه ری سه قیف

به که پرانه وهی پيغه مبه رو موسلمانان کان له ته بوك سامی نه م دهوله ته نوئی یه ی نیسلام چوه دلی هه مووتیره و هوزده عه ره به کان ، چۆن وانه پن ؟ خۆتیره یاشار یا ولات نیه نه م رووی تن بکاو نه وخۆی بۆ بگیری ؟ . نه وه ته رۆم به هه موو ده سه لاتی ه وه که تا نه وسا بوو یاری به هه موو لایه ک نه کرد نیستا هه ر که بیستی سوپای نیسلام هات گون نیه خۆی تیا به شاریت ه وه ا نه هه شتیکی سه روشتی یه چونکو ده ولت و سوپای نیسلام راسته قینه و حه قیقه ته له سه ر بنه رتی باوه ر به ریا بووه و هه لقولیه ، وه نه ندا مانی ته نیا مه به ستیان سه رخستی بیرو باوه ره که یسه انه با به خوین رشتی خۆیان و و تازیزیان بووه ، نه لیه ته عه ره به کان بیریان له مه کرده وه نه م راستی یه یان بۆ ده ر که وت ، بۆیه به که پرانه وهی پيغه مبه ر له ته بوك پۆل پۆل نه هاتن و موسلمان نه بوون و خۆیان نه خسته ژیر سایه ی ده ولتی تیسلامه وه له وانه تیره ی سه قیف بوو هاتن . .

له کاتی نابلقه دانی (طائف) داو دوا ی جهنگی (حنین) عروه ی کوری مسعود که یه کتی بو له سه ره که کانی سه قیف له یه مه ن بوو که

که پرایهوه بۆ طائف و به سه رها ته کاتی زانی و به تايه تی جهنگی ته بو کیشی بیست ، نیتر به لایه وه وابوو خۆکیل کردن و دان نه نان به پیغه مبه ریته تی عمدو به راستی نیسلام دا مانای تیانیه وه نه و په پری نه فامی و سه ر لئ شتیوانه خۆ عروه باش عمد نه ناسی و هیچی لئ کوم نیه و به کتیک بوو له وانه ی وت و یژیان له که لا کرد له په یمانی (حدیبیه) دا . له بهرته مانه هه لساو رۆیی بۆ خزمه تی پیغه مبه ری خوا (د . خ) و نیسلام بوو ، وه داوای له پیغه مبه کرد ئیزنی بد او بکه رته وه بۆناو خزمه کانی و بانگیان بکا بۆ سه ر نیسلام ، به لام پیغه مبه ر فهرمووی : نه وانه نه فامن و زور ره قن له سه رب ت په رستی و نه تکوژن . وتی : من له ناویانا به ریزم و له چاوی خۆن یان خۆشتریان نه ویم ، عروه که پرایه وه بۆناو تیره ی سه قیف و بانگی کردن بۆ سه ر نیسلام به لام نه وان له جیاتی وه لام دانه وه لئی کۆبونه وه له هه مو لایه که وه تیر بارانیا کرد هه تا شه هیدکرا ، خزمه کانی به په رۆشه وه لئی کۆبونه وه پیش کیان ده رچونی . نه ویش له وکاته دا وتی : قه ی ناگا که رامه ت و شه رفی شه هیدیم ده ست که وت .

به لئ خۆنی عروه هه روا به خۆپایی نه رۆیی ، چونکو تیره کانی ده ور و به ریان هه مو موسلمان بوو بوون و نه م کاره یان به ده س دریزی کردن بۆ سه ر نه وان دا نه ناو هه موو به ریاریان دا تۆله ی بستین ، سه قیف ته یینت وه کو که و کرا وه ته قه فس و هه رکه سیکی به روا به هه ر لایه کا به ته مای که رانه وه نیه ، وه چاریان نه ماوه نه بن ناشته وایر به ک په یمانتیک له که ل موسلمانان کان په بستن نه کینا ژیانیان تال بووه ، بۆ نه مه که وتنه کۆبونه وه و راویژ کردن . (عمرو) ی کورپی (أمیه) چوه لای (عبدویالیلی) کورپی (عمر) و پنی وت :

نه بیچی چیمان به سه رها توه ، وه نیشی نه و پیاوه له وه دانه ما عه رب یه که سه ر

باوهرې پښهناوه و موسلمان بووه و تيمهش توانای جه نكمان له كهل نه و
هه موو مرؤفانه دانیه ، بیرئ له باری خؤتان بكه نه وه . له نه نجاما پر باریان
هاته سهر نه وه : نوینه ریان بنیرن بؤلای و هرچؤنئ بووه ريكه و تنئ دهس
بخهن ، نوینه ره كه یان كؤمه لئك بوو له هوو به ره بابئكئ تیا بوو به ره و مه دینه
به رئ كه و تن .

له ريكنا (مغیره) كورئ (شعبه) یان پښه گه یی و پتكه وه رؤیشتن
له ريكادا نامؤژگاری زؤری كردن و رئ و شوئتی جوانئ نپشانندان ، وه
ابوبكر مژده ی ئه م كؤمه له ی دابه پئغه مبه ر . به لئ نوینه ر هاتن و چادرئكئ
تایبه تی یان له كؤشه ی مزكه و نه وه بؤ هه لدره هه تا زؤر قورئان بیسن و
موسلماننه كان بلین له كانئ نوئژو خوا په رستی و په ندو نامؤژگاری یا ، وه
(خالد) ی كورئ (سعید) ی كورئ (عاص) په یامبه ری نیوانئ
نه وان و پئغه مبه ربوو ، هه تا كه خواردنئ بؤ نه ناردن (خالد) لئ ی
نه خواردایه لئیان نه نه خوارد .

له پاشا به درئژی وت وئژیان كرد له كهل پئغه مبه را
له كهل پيشانندانئ ناماده یی یان بؤ ئیسلام نه یان ئویست « لات » كه پته
كه وره كه یان بوو نه شكئیت و بمئنیته وه ، به لام پئغه مبه ری ئیسلام (د. خ)
كه خوا ناردوویه بؤلا بردنئ بت په رستی - له هه ر به ر كئكنا و به هه ر ناوئكوه
بئو هه ر كه س و هه ر شتئ بئ - وه بؤ را كرتئ ئاده مئزادو رام هئنانیان له سه ر
په رستی خوا به تاك و نه نیایی ، چؤن ريكه نه دابه سه قیف له كهل خوا
په رستی دا بتیان هه بئ ؟ بئ كومان شتی وانابئ ، وتیان : تا سئ سال ،
پاشان : دوو سال ، سالی مانكئ بمئنیته وه . به لام پئغه مبه ر به هئچ جؤرئ
رئئ نه داو فه رمووی : نابئ نه چا وتیان : ده ی خؤمان ناپروختئین خؤت

بشیره بۇ روخاندنى ، فەرموۋى : پاشە ، پىغەمبەرىش ئەم مەرجهى
 ۋەرگرت ، چونكە ئەۋەى كرنكە نەھىلانىيەتى ، ئىتر بەھەردەستى بىروختى
 كرنك نىيە ، پاشان داوايان كىرد كە نوپىيان ئەدا بەسەرا ، بەلام پىغەمبەر
 فەرموۋى : نابى چ سوودى ھەيە لە ئاينىكا نوپى تىانەبى ؟ بەئى . پاش
 ئەمانە نوپتەرە كانىان موسلمان بوون و ھەموو مەرجه كانىان ۋەرگرت .
 ۋە پىغەمبەر عثمانى كوپى (أبى العاص) ى كىرد بە كار بەدەسىيان
 ۋە نوپتەرە كان تەۋاۋى مانكى رەمەزان مانەۋەلاى پىغەمبەر و لەكەلىان
 بەرۋژوۋنە بوون و ئىۋارە و پارشىخواردنى بۇ ئەناردن كە كەپرانەۋە بۇ
 ۋلاتى خۇپان ، (مغیره) ى كوپى (شعبه) و (أبوسوفيان) ى كوپى
 (حرب) ى لەكەلناردن بۇ شكاندندى (لات) ى بىتەكەۋرە كەيان .
 كە ژنانى سەقىف بىنىيان وا ئەم دوانە خوا كەۋرە كەيان ئەپروختىن ،
 بەسەرى رووت و پىنخاۋسى بەشىن و چەپۇر ھانن و ھاۋارىيان ئەكرد ،
 بەلام چ سوود تازە دەۋرى بت پەرسى رۇپى و بارى كىرد ، ئىتر نۆرەى
 خۋاى تاك و تەنيا پەرستە .

بەم پىنە لەكۇتايى سالى نۆبەما (طائف) ىش موسلمان بوو و
 ھانە ژىر ئالائى ئىسلامەۋە ، ۋە بە ئىسلام بوونى طائف تەۋاۋى ۋلاتى
 حىجاز ساغ بوۋەۋە بۇ ئىسلام . ۋە دەسەلانى دەۋلەتى ئىسلام لەسەرەۋە
 لە ۋلاتى رۇم و لەخدارەۋە ۋلاتى بەمەن و ھەزرەمەتى كرتەۋە ، ۋە ئەۋ
 تىرانەى لە خۋاروۋى نىۋدوركەدا ماپوون بەك لەدۋاى بەك نوپتەرىيان .
 ئەھات و موسلمان ئەبوون و كەردنىان كەچ كىرد بۇپىرو باۋەرە پىرۋزەكانى
 ئىسلام ، ۋە كو قورئان ئەمە رۇشن ئەكەتەۋە ۋە فەرموۋى : « إذا جاء نصر الله
 والفتح ، ورأيت الناس يدخلون في دين الله أفواجا . . . »

و هیچ تسراحتیمان نه بوو ، دوو پرووه کان کهوتنه خۆدزیننه ووه و خۆشاردنه ووه
 و گوی نه دارن به ئیش و خۆ نه پره نجانن و به بی پرسسی پیغه مبه ر
 نه رۆیشتنه ووه بۆناو مال و خیزانیمان ، به لام موسلمانان کان نه کهر ئیشیکیمان
 بیوایه نه هاتنه لای پیغه مبه ر و بۆیان باس نه کرد و که ئیزنی بدانانه
 نه و سا نه رۆیشتن ، که لای بونایه ووه خیرا نه هاتنه ووه ، لیره دا خوا تم
 نایه تانه ی بۆناردن [إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا
 مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ ، إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ
 الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأُذِنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ
 وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝ وَهُوَ بِهِ دُوو پرووه کان نه فرموی :
 لِأَنْجَعُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ (۲) كَدَعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا . قَدِ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ
 مِنْكُمْ لِيُوَادُّوا قَلِيحَذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ
 عَذَابٌ أَلِيمٌ . « المور : ۶۳ - ۶۴

به خه ریک بوئیککی سه رومری و بن و چان له ماوهی شهش رۆژا
 خه نهق هه لکه نزا ، وه هه ر له م ماوه یه دا دیواری ماله کانی رووبه روی دوژمن
 مه حکم کران ، نه چار نه و مالانیهی له دیوی دهره وهی خه نهقه که وه بوون
 چۆل کران ، وه ژنان و منال و بی ده سه لاتان خزانه ناو قه لاو خانووه
 قایمه کانه وه وه له سه ر لیوی خه نده قه که له قه راخی لای مه دینه وه به ردی
 که وه دانرا بۆنه وهی له کاتی جه نکا تیریان له پشته وه به او یژی و سه نکه رین .
 کاتی ته مان له کار قایه یقی خۆیان بوونه وه قوپه یش هات به سوپایه کی
 که وه وه و بینی وا خه ندهق لای دراوه و بۆته شوراو ریئی شاره که ی بریوه
 و نه و به ته ما بوو وه کوچاره کانی تر له رینکا دا بکابه موسلمانان کانو ئیسته
 کهوت به سه ر نه م خه نده قه دا پینیان سه یر بوو ، چونکه شتی وا له ناو

(۲) بِنَامِ كَدَعَاءِ : رست (۳۷۶)

خوای گهره سه‌ره‌تای سووره‌تی (براتی) له‌قورتانی پیروژنارد له‌کاتیکا
 که‌ابوبکرو حاجی‌یه‌کان له‌مدینه‌که‌وتبونه‌پئی ، وه‌پیتخه‌مهری خوافه‌رمویی :
 نه‌بئ خزمیکی نزمیکی خۆم ئهم سووره‌ته بخوینتته‌وه‌و په‌یمان‌ه‌کان بداته‌وه
 به‌خواه‌نیان .

وه‌بۆ ئهم مه‌به‌سته‌علی‌کوپری (ابوطالب) ی‌ناردو سواری‌و‌شتره‌که‌ی
 خۆی‌کردو فه‌رمویی : له‌کاتی‌کۆبونه‌وه‌ی مه‌ردمه‌کان له‌مینادا بانکه‌واز
 بکه‌ن‌و ئهم‌نایه‌تانه‌بخوینته‌ره‌وه‌و پئی‌یان‌بلی : (ئوه‌ی‌کافرپئی‌و‌موسلمان‌نه‌بئ
 ناچیتته‌به‌هه‌شته‌وه ، وه‌له‌م‌سال‌به‌ولاه‌ئیتربت‌پهرست‌حه‌ج‌ناکات ،
 وه‌نابئ‌پرووت‌بکه‌پئی‌به‌ده‌وری‌که‌عبدا و ، هه‌رک‌س‌په‌یمانی‌له‌که‌ل
 پیتخه‌مبه‌ری‌خوادا‌هه‌یه‌له‌سه‌ری‌پروا‌تاماوه‌که‌ی‌ته‌واو‌نه‌بئ) .

علی‌که‌وته‌پئی‌و‌له‌پنک‌س‌ادا‌که‌یشت‌به‌ابوبکر ، که‌ابوبکر‌بینی
 لئی‌پرسی : به‌کاربه‌ده‌ست‌نیراوی‌یان‌به‌فه‌رمانده‌ی‌پیا‌دراوه‌؟ علی‌ووتی :
 به‌کاربه‌ده‌ست‌نه‌نیراوم‌و‌هاتووم‌هه‌ندئ‌قورتان‌ته‌خوینتمه‌وه‌به‌سه‌ر
 خه‌لکا‌له‌مینادا ، نه‌ج‌ار‌پۆیشن‌و‌علی‌له‌م‌سه‌فه‌رده‌تا‌ها‌تته‌وه‌له‌دوای
 ابوبکره‌وه‌نوژی‌نه‌کرد . موسلمان‌ه‌کان‌به‌سه‌ر‌و‌کایه‌تی‌ابوبکر‌ده‌ستیان
 کرد‌به‌به‌جێ‌هینانی‌کاروباری‌حه‌ج‌وه‌پهرستی‌خوای‌تاک‌و‌ته‌نیاو‌به‌به‌رکی
 تابه‌تی‌إحرامه‌وه‌بوون ، وه‌شان‌به‌شانی‌نه‌وان‌له‌سه‌ر‌په‌یمان‌ه‌کان‌یان‌بت
 په‌رسته‌کان‌به‌پرووت‌و‌قووتی‌بئ‌نابرویی‌یه‌وه‌ده‌ستیان‌کرد‌به‌بت‌پهرستی ،
 وه‌له‌کاتی‌کۆبونه‌وه‌ی‌قه‌له‌بالغه‌که‌له‌مینادا‌دوای‌پۆژی‌جه‌ژن‌علی‌په‌روه‌ستا
 و‌ده‌ستی‌کرد‌به‌خویندنه‌وه‌ی‌سووره‌تی (التوبة) له‌سه‌ره‌تاوه‌هه‌تا‌تابه‌تی
 سی‌وشه‌ش ، پاشان‌تۆژی‌هه‌ل‌و‌سته‌او‌نه‌ج‌ار‌وتی : [ئهی‌مرۆ‌ئه‌که‌کان‌ئوه‌ی
 کافرپئی‌و‌موسلمان‌نه‌بئ‌ناچیتته‌به‌هه‌شته‌وه ، وه‌بی‌جگه‌له‌م‌سال‌نابئ‌بت

پەرسەت ھەج بگاۋ ، ئابى گەس بەرۋوئى بەدەۋرى گەبەدا بگەرئى ، ۋە ھەرگەسنى پەيمانى نى يە چوارمانك مۇلەت ئەدرئى] . ۋە أبوبكر چەند جار دەرىنكى بىلاۋ كوردەۋە بەناۋ كۆمەلە كەداۋ وتەكانى علىيان دووبارە ئە كوردەۋە ۋە لەراستى دايە كەيا ئەم بانك و بانكەوازە سوودىنكى كەورەى ھەبوو تىنئىكى باشى كورد ، چونكو بت پەرسەتەكانى خستە لەرزەۋە وزانىيان ئىتر ژيانيان نامىتىۋە ، ئەبىن چارنىكى خۇيان بگەن ، ۋە ئىتر پۇل پۇلو كۆمەل كۆمەل ئەھاتن و موسلمان ئەبوون و ئەچۈنە ژىر ئاللاۋ سايبەى ئاينى ئىسلامەۋە . ۋەھەر لەم سىالەدا بوو ئوموكەلسومى كچى پىنغەمبەرى خواۋ خىزانى عثمانى كورى عفان كۆچى دووايى كورد .

(سائى دەيەم)

« سريەى خالدى كورى وليد »

لە مانكى رەببىيە يە كەم (يادوۋەم) دا پىنغەمبەرى خوا - درودى خواى لەسەرىن - خالدى كورى وليدى لەكەل چوارسەد كەسا نارد بۇ سەر بەنى(حارس)ى كورى كەب لە نەجوان (۱) ۋە نەرمانى پىادا كە پىش ئەۋە لەكەلىانا بچەنكىن تا سىن جار بانكىيان بگەن بۇسەر ئىسلام ، ئەكەر ھەربى سوودبوو كورئىيان نە ئەدا لەكەلىان بچەنكىن . كاتى كەيشتە ناويان خالدى سوارى بىلاۋ كوردەۋە بەھەموو لايەگاۋ بانكى خەلكە كەيان ئە كورد بۇ ئىسلام بوون ۋە ئەيان وت : ئىسلام بىن تووشى ھىچ جۆرە زىاننىك نايەن ، ۋە ئەۋ تىرە يە گاۋر بوون ، كاتى ئەم سوارانە بانكىيان كوردن ھاتن بەدەمىيانەۋە موسلمان بوون و ھاتنە ژىر ئاللاى ئىسلامەۋە ، ئەوانىش لىيان ۋەر كرتن

(۱) شوتنىكە لەنىوان يەمەن و نەچدا

و خالد لئی دانپشت - لهسهر ناموژکاری پښغه مېهر - دهستی کرد به
 فیرکردنیان بۆ ئیسلام ، قورتانی پښتهوونن وه مبادیته کانی ئی-سلامی
 تیښه که یانن ، وه نامه به کی بۆ پښغه مېهری خوا - درودی خوا ی لهسهر بڼ -
 نارد و ، پروداوه که ی بۆ روشن کرده وه ، پښغه مېهری خوا - د . خ -
 نامه که ی بۆ نارد وه که له که ل کۆمه لیکیا نا بڼته وه بۆ مدینه ، که هاتن و
 چوونه خزمه مته تی پښغه مېهری خوا - د . خ - به کن لهوشتانه ی لئی پرسین :
 بۆچی ئیوه له دهوری نه فامیتی تا نا زال نه بوون بهسهر دوژمنتانا له جهنکا ؟
 وتیان : همیشه یه ک بووین و جیاوازی و په رته وازیمان نه بوو ، وه له پښه وه
 دهستان نه نه کرد به زولم و نازاردانی کهس ، فهرمووی : راست نه کهن
 وه (زهیدی) کوپی (حصینی) کرد به کار به دهستیان .

مردنی ابراهیم :

وه له سالی ده به مه وه له ته مهنی شانزه (یا که متر یازیا تر وه کوته لښ)
 مسانکیدا ابراهیمی کوپی پښغه مېهر نه خۆش کهوت وه نه خۆشی به که ی
 تا نه هات کران نه بوو ، وه له مردنی ترسان ، بۆیه بردیا نه وه لای ماریه ی
 دایکی له لای نهو جیتکایه ی پښی نه لښ « مشر به ام ابراهیم » دایکی و
 سیرینی پوری به دیاریه وه بوون و خزمه تیان نه کرد ، کاتن نه خۆشی به که ی
 کران بوو ، هه و آلیان دا به پښغه مېهری خوا نهویش دهستی (عبدالرحمن) ی
 کوپی (عوفی) کرت و هیزی نه دایه سهر نه وو چون بۆلای هه تا که یشتنه
 ناوباخه خورما که ی لای جیتکا که یان ، که بیفی ابراهیم له باوه شی دایکیایه و
 خه ریکه کیان نه دات ، هه لی کرت و لهسهر کۆشی خۆی دایناو دلی قرچه ی
 پښ کهوت و چاوی به خوږ ناوی پیا نه هاته خواره وه و فهرمووی : نه ی ابراهیم
 نه کهر نه مه فهرمانیتکی راست و به لښکی راستی خوا یی نه بوایه هه وه ل و

ئاخرمان بە يەك نە كەيشتا يە زياتر لەمە بۆت ناره حەت ئەبووين وە فەرمووی :
 ابراهيم بە خوا دەسەلاتى هېچمان نىلەلای خوا بۆت بکەين ، ئىجالە کەل
 ئەم فەرموودە يەدا فرمىسك بە خور ئەهاتە خوارو وە منالە كەيش كيانى ئەدا و
 دايكى و پورى ئەگريان و هاواريان ئەكرد قەدەغەى نەكردن ، كاتى كە
 ابراهيم كۆچى دوايى كرو كيانى نىانەما بىتاقەتى پىغەمبەر زىادى كرو
 و قرچەى جەرگى ئەبىستراو فەرمووی : چا و ئەگرى و دل ناره حەتە و
 خەفەت ئەخوا بەلام شتى نالين كەخوا لى نارا زى بى ، بەخوا ابراهيم
 خەفەت بارين بۆت . كاتى موسلمانەكان ئەم بىتاقەتە تەيان بە پىغەمبەر وەدى
 ژىرەكانيان ويستيان بەارى لەشى سووك و بکەن وتيان : ئەى پىغەمبەرى
 خوا تۆقەدەغەى ئىمەت ئەكرد لەم هەلۆستانەدا و هەندى فەرمايشى خۆيان
 بۆباس كرو ، ئەویش فەرمووی : مەن قەدەغەى گريان و خەفەت خواردەم لى نەكردوون
 ئەمە بەزەبى يە و هەر كەس بەزەبى نەبى كەس بەزەبى بۆ ئەویش نابى ،
 مەن هاوارو لەخۆدانم قەدەغە ئەكردو ئىمە نايكەين ، ئەبجار فەرمانى دا
 شۆرديان و خۆى نوژى لەسەر كرو لەبقىما بە فەرمانى خۆى ئەسپەردەيان
 كرو ، ئاويان رزان بەسەر كۆرە كەياو خۆى بە دەستى پىرۆزى خۆى
 رىك و پىكى ئەكردو نىشان كرو بۆدانا (وەك ئەو كىلانە ئىستادانە نرىت)
 وە فەرمووی : ئەمە نەزىانى هەبە و نەسوود ، بەلام زىندوو وەكان پىيان خۆشە و
 فەرمووی : مەرۆف ئىشىكى كرو باش و پوخت بىكا خۆاپى خۆشە .

بەرىكەت و لەرۆژى مردنى ابراهيم دا رۆژگىرا ، موسولمانە سادەكان
 ئەمەيان بەمەجزە زانى و وتيان : لەبەر مردنى ابراهيم رۆژگىرا ، كە
 پىغەمبەرى خوا بەمەى زانى نەى هىشت ئەم هەلەبە بەخۆرايى بروات ،
 وە ئەمەى كرو بە دەرسىك بۆ موسلمانان و بۆلابردن و نەهپلانى خەرافات

وشتی پرو پوچ . چوو سه رمه بهرو موسلمانه کانی کۆکردوه و نامۆژکاری
 یه کی بهرزی کردن و فهرمووی : رۆژو مانگ دوونیشان و دهسکردی
 خوان بۆمردن و ژیانی کهس ناکیرین ، که بینیتان کیران له کوناه په شیمان
 بینه وه و بکه رینه وه بۆلای خواو ناوی خوا بهرن و ئی بیارینه وه و نوژی
 بۆیکهن . وه بهم پنی به نهم راستی بهی خسته ناو موسلمانه کانه وه .

« حجة الوداع » حاجی مال ناوایی

له سالی ده به ما پیغه مبهری خوا چوو بۆحهج و به سه رۆکایه تی نه و
 که و ره ترین هه ج کرا که هه موو موسلمانانی تیا به شداربن و بت په رستی تیا
 نه بیت ، له سالی پیشوودا پنی را که یان دن که ئیتر بت په رست و ناموسلمان
 نابن هه ج بکا ، وه نهم هه جه پنی نه لاین : هه جی مال ناوایی ، چونکه
 دواحه جی پیغه مبه ربه وه ، وه له م هه جه دواخوا حافیزی کرد له هه که و که عبه و
 موسلمانان .

له مانگی ناوچه ژنانی سالی ده به ما پیغه مبه ر ده ری بری که نه یه وئ
 بچن بۆحهج وه خۆی سه رۆکایه تی حاجی به کان نه کا و نه ی زانی که مردن
 نزیک بۆته وه ، وستی بۆئاخر جار نه و وولات و جینگاو رینکایانه بیین و ،
 به کۆمه ل چاوی به موسلمانه کان بکه وئ ، وه نه وه ی پیسو یست بن له ئاداب و
 نه حکامی هه جا له که ل تعلیمات و بیرو باوه ره به رزه کانی ئیسلام پنیان
 را بکه یه نن . موسلمانان له هه موو لایه که وه به دم نهم هه واله پیروزه وه هان
 و که و تنه ری بۆبه جی هیتانی نهم هه جه که ور به وه نهم سه فهره به سه فهره ،
 پیغه مبه ری خوا - دروودی خوی له سه ربین - نه بود و جانهی له سه ره دینه
 داناو هه موو خیزانه کانی و خاتو فاطمه ی کچی بردو له بیست و پیتیجی مانگی
 ناوچه ژنانا که و تنه ری ، ژماره ی موسلمانه کان نه وه د هه زار کهس ، وه

هندی ته این سدهو چوارده هزار کهنس بوون ، نه مانه له کهل پیغه مبهرا
 رۆیشتن ، بیجکه له موسلمانه کانی مکه و دهورو بهری و بیجکه له موسلمانانهی
 که له لای یمنه وه هانن بۆحهج .

رۆیشتن و شهو له (ذوالحلیفه) مانه وه ، به یانی هه لسانو إحرامیان
 بهست و هه موو چوو نه جزره بهر کینکی تایبه تی یه وه ، به مه جـ و اتترین
 شیوه ی یه کسانیان پیشانی جیهاندا پیغه مبهرو مسلمانان کان به یه کجار

کهوتنه و تنی ئه م بانکه تایبه تی یه ی حهج :
 [لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لِأَشْرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ الْحَمْدُ وَالنِّعْمَةُ لَكَ وَاللَّحْظُ

لِأَشْرِيكَ لَكَ] ~~بِسْمِ اللَّهِ~~ ^{بِسْمِ اللَّهِ} ~~وَهُوَ~~ ^{وَهُوَ} ~~كَهْلٌ~~ ^{كَهْلٌ} ~~وَتَنَّهُ~~ ^{وَتَنَّهُ} ~~كَهَي~~ ^{كَهَي} ~~تَهَوَانِدَا~~ ^{تَهَوَانِدَا} ~~كَهْزُوو~~ ^{كَهْزُوو} ~~كُؤَسَارُو~~ ^{كُؤَسَارُو} ~~بِيَابَانُو~~ ^{بِيَابَانُو}
 دۆله كان ئاوازه که یان دووباره ته کرده وه دهنگی خواپه رستی جیهانی که
 کرد بوو . وه به و پێ یه رینکایان دایه بهرو رۆیشتن هه تا له کاتی چیشتنکاودا
 که یشتنه مکه ، وه له « ثنية العليا » وه پرژانه مکه ، که کعبه ی این ده رگهوت
 فهرمووی : « اللهم زده تشریفأ و تعظيماً ومهابة وبرأ » . پاشان ته وانی
 کعبه ی کرد (حهوت جار به ده وریا کهرا) و بهرده ره شه ۹ (البحر الاسود)
 ی ماچ کرد ، دوور کعات نوژی له شوینی ابراهیم کرد ، نه بچار له ناوی
 زه مزه می خوارده وه ، له دوایدا (بۆ هاتوچوی نیوانی سه فاو مه رواوه) حهوت
 بچار هات و چۆی کرد به سواری ، که بهرز ته بووه وه بۆ سه هه ر صفا
 نه ی فهرموو [لِإِلَهِ إِلَهِ اللَّهِ ، اللَّهُ أَكْبَرُ لِإِلَهِ اللَّهِ وَحْدَهُ ، أَنْجَزَ وَتَأَهُ نَصْرَ عَبْدَهُ
 وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ] .

وه له هه شتی مانکا چوو بۆ میناو شهوی تیا کرده وه ، وه له رۆژی
 نۆیه می مانکا چوو بۆ عرفه و له ویدا له ناو ئه وه هه وو مرۆقه زۆرده دا
 وتاریکی بهرزو شیرین و پرله تۆیکلی ته وتۆی فهرموو ، که بنوودو و

باور به کانی اسلامی تیا روشن کرده و بهم وتاره به زرخه نهوتری
 وتاری خواحافیزی « خطبة الوداع » چونکه دوا وتار بوو که به شیوهی
 وتاری، وه له کانی ناره ووده که تیا ربیعهی کوری آمیهی کوری خلف
 وتاره که دووباره نه کرده وه تاهه مرو بی بیستن (۱)

وه هر لهو روزه دابوو نتوا نم نایه تهی بۆ ناردده خواره وه « الیوم اکملت
 لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی ورضیت لکم الاسلام دینا » که عمر
 (یا ابوبکر) بیستی دهستی کرده کریان، وتیان بۆچی نه کريت ؟
 وی دواي تهرار بوون بهر و کهم بوونه وه یه، وه تن که یی که نیشانهی
 کزچی دواي پیغه مبهری خوابه، وه بیجکه لهم نایه ته چند فهرموده یه کی
 تری خۆی بوو نیشانه یان نه که یان وه کو خۆنازانم ره نکه سالیکی ترمن
 نه بینته وه لهم شویته ده، وه اندرای نه مه مو نادابه کانی حه جی به جی هیتا ..
 له بهر دباران کردن و توریانی کردن و سهرتاشین و کهران بدهوری که
 ودخۆی (۶۲) سهری لهو سهد و شترهی که هی هیتا بوی بۆ توریانی

سهری پری، ههروستره له جیانی سالی له ته منی وه علی خی و حه و ته که شی
 تری بۆ سهر پری و له پاش مانه وهی دمرۆژ له (مکه) دا بهرو (مدینه)
 که تنه پری و هاتنه وه، کاتن مدینهی بینی سن جبار (الله اکبر) ی کردوو
 فهرموی « لَإِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَكَ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ
 شَيْءٍ قَدِيرٌ آيَاتُؤُن تَأْتِيؤُن غَائِبُؤُن رَبَّنَا حَامِدُؤُن ، صَدَقَ اللَّهُ وَعْدُهُ وَنَصَرَ

(۱) داخی کرانم نه مانتوانی له بهر کهم ده سه لاتی وتاره که هی پیغه مبهر
 (د، خ) بنووسین لهم ژبان به پشینی خوی کهوره له (پاشکز)
 ی ژبان به چاپی نه که نم .

عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحَدَّهُ ، ،

، لهم سالی دهیمه دا وه کو سالی پيشوو نوینهری تیره عه ره به کان له
هموو لایه که وه پۆل پۆل نه هاتن بۆ (مدینه و) نه هاتنه ژیر سایه ی نیسلام
له وانه که موسلمان بوون تیره ی نه جران بوونو نیسلامه تی یان ناشکرا کرد .

مسائلی یانزه ههم : پیغه مبهری درۆینه

له ناو تیره ی (بنی حنیفه) دا (مسیلمه) ی درۆزن که وته داوا کردنی
پیغه مبهری تی ، وه له که له نوینه راکانی (بنی حنیفه) دا هات بۆ لای پیغه مبهر
و نه ی وت : محمد له دوا ی خۆی کار به دهستی بده من شوینی نه که ووم ،
پیغه مبهر که لایه کی به دهسته وه بوو فه رموی : نه م که لایه ت ناده من .
له ناو خزمه کانیا هه ندی به نه فامو ده مارگیری شوینی که وتن ، وه نامه یه کی
بۆ پیغه مبهری خوا نووسی و به دوو پیاوا بۆی نارد و نه لای : (له مسیلمه ی
پیغه مبهر وه بۆ محمدی پیغه مبهر نه م خا که زۆره نیوه ی بۆمن و نیوه ی
بۆتۆ) . پیغه مبهر فه رمانی دا نامه یه کیان به م جۆره بۆ بنووسن : (به ناوی
خوا ی به خشنده ی میهره بان . له محمد پیغه مبهری خوا وه بۆ مسیلمه ی
درۆزن و ساخته چی نه م خاک و جیهانه هینی خوا یه نه یدا به هه ر که سن
مه یلی یی ، سه لام له شوین که وتوانی ریکای خوا بیت) .

وله دوا ییدا له جهنگی پاش که زبووه کانا (خالد) شکانی و کوشتی .
(أسود) ی (عنسی) : له یه مه نا (أسود) ی (عنسی)
به داوا ی پیغه مبهری تی وه له که له هه ندی له شوین که وتوو درۆزنه کانیا
چوو بۆ (نجران) و له وی کار به دهستی نیسلامی کوشت و ژنه که ی برد
بۆخۆی ، وه پیغه مبهر هه والی نارد که بیکوژن ، وه ژنی کار به دهسته
موسلمانه که هه لی بۆه لکه وت و له تۆله ی میزده که یا کوشتی .

رېځخستنی سوپای (آسامه)

گاورو جووله که که (اهل کتاب) ی ناسمانی بوون نه بوايه به بېن
خوگرتن موسلمان بونايه ، چونکه کتیبه پيروزه که یان مژده ی داوه به هاتی
پتغه مبهری نیسلام و داوای شوین که وتنی لی کردن ، که چی زیاتر له بت
په رسته کان به ره لستی بلاو بوونه وهی نیسلامیان کرد و تازاری پتغه مبهرو
موسلمانان کان ته دا و له پیلان رېځخستن نه نه وهستان ، نه وه بوو هه ندی
له ده وری جووله که مان باس کرد ، نهی گاوره کانی روم که حراوسنی ولاتی
نیسلامین .. نه وه ته هه موو جاری تازاری موسلمانان کان ته دن و بوونه
کوسپ و رېځکایه به بلاو کرد نه وهی نیسلام نه کرن ، خو نیسلام هاتووه بؤ
هه موو مروفتیک و نه بېن بکرنیت به بهرنامه ی ته واوی سه رزه وی و له سنوری
هه ره بو نیوه دور که دا نه وه ستیته وه و به ته واوی سه رزه وی روشن بکاته وه
بؤیه پتغه مبهری خوا - به هه زاران دروودو ستایشی له سه رېن - له پتشی
هه موو لایه کا پیری له « روم » کرده وه ویستی له روم وه ده ست پښ بسکا
نه وه بوو زوری پښ نه چوو له مکوه هاتنه وه بؤمدینه و فرمانی دا به رېځخستنی
سوپایه کی که وره بؤسه ر ولاتی روم بؤشامو (فلسطین) ، له (۲۴) ی مانکی
(صفری) سالی یانزه دا وه له ناوسوپا که دا کس وچهره به پتشیوه کانی له ویننه ی
« أبو بکرو عمر » ی تیا بوو وه (آسامه) ی کوری (زید) ی کرد به
فرمان ده ری سوپا که وه فرمانی پیادا که بروا بؤنه وشویننه ی زیدی باو کی
تیا شه هیدگراوه ، فرمووی : له به یانیا شه به یخون و هیرش بکه ره سه ردوژمن
وبه کوشتن و به سووتانندن کویان لی مه که ، وه کاریکي وابسه که ده سیان لی
بوه شینرئ پتشی نه وهی هه وال بلاو بیتته وه و دوژمنی زورتان لی کؤبیتته وه ، وه
نه کهر خوا سه ری خستن زور مه میننه وه وچاودیزو شاره زا به هه موو لایه کا

ويلايكتارهوه ، وهفهرمووی : غهزا بکچه په ناوی خواو له پریښکته ی خوادادو
بچه نکه له کهل نهواندی باوه پریان نیه په خوا .

وه له بهر نه وهی (آسامه) گه نج بوو ته منی له هه ژده تی نه په پریوو ه نندی
له ساویلکه کان هم فهرانده یان پی ناخوښ بوو ، نه یان وت چوڼ منالیکو وا
نه کړی به فهرانده ی سوپایه کی نه وتو هه موو گوره ی کښو چهری و یاریده
دوره کانی تیای ۱ که هم په خنه یه که یشته وه به پیغه مبهری خوا - د . خ -
عاجز بوو فهرمووی : (خه لکینه نه وه چو پی به نه ییستم وتوتانه له پاسی
فهرانده یی آسامه دا ؟ نه کهر تانه له فهرانده یی آسامه نه دهن نه یی تانه له
فهرانده یی باو کیشی بدن له پتیش خوږیا ، به خوا (زید) شایانی فهرانده یی
بوو ، کور په کیشی شایانه بؤ فهرانده یی وه من خوښم نه وی وه هیرای هه موو
خیزو چاکه په کی لئی نه کړی ، به جوانی له که لیا بچولینه وه له پیاوه چاکه
کانتانه). وه هم چار به پی مله جهره هه بوو چونه ریزی سوپاکه یه وه سوپاکه
رینک کهوت هه تا که یشته لای «چرف (۱)» وخهریکی رینک کهوتن بوون
به لاکم نه خوښ کهوتی پیغه مبهری خوا - د . خ - وه ستاندنی و نه یان توانی
پیغه مبهری خوا به چی بیلان .

به شمی سمیانزه ههم

نه خوښ کهوتی پیغه مبهری خوا

پیغه مبهری خواو رزکار کهری کومه لی مرؤثایه تی به لکو رزکار کهری
کیتی به پروویه کی کشتی له ناسوی رزکاری کهری یه وه هه لوات و سه رزه وی
رؤشن کرده وه و بیرو باره رینکی رینک و پینک و هه تا هه تایی هینا و دای -

(۱) شوئتیکه له نزیکی مدینه وه

مەززانى ، كۆمەلى بۇدروسى كىرە ، دەولەنى لەسەر بەرپا كىردو رىو شۆئىنە كانى بەتەواوى دىبارى و ئاشكرا كىردو چى پىتويىتى پى پى بىن بۇزىيان و بۇ بەرپىو بەردى مۇقۇم بۇئاو دەن كىردنەوەى سەرزەوى و كىتتى ھەموو بەرپۇشى ھىناو دەرى بەرى و ئىتر ئىشى لەسەر زەوى دا نەماو شا كىردە كان و قوتابىيە - كانى ئەتوانن ھەلسن بەگە ياندىن و بەخىو كىردن و پاراستىنى ، ئىتر ئەم بەروا بۇزىيانى راستە قىنەو بۇلاى خىواى پەروەردكار .

ماو ەيەك بوو فەرمايشى واى ئەفەرموو ئەوەى ئەگە ياندى نىك بوو تەوە كۆچ كىردى لەجىھان و رۇشىتنى بۇلاى خىواى پەروەردكار ، بۇيە سوپا كەورە كەى أسامە لە (جۇرف) وەستان و قاچيان ھىزى رۇشىتنى نەبىو كە زانىان پىنغەمبەرى خوا تووشى نەخۇشى بەكى مەترسى ائى كراو بوە چۆن پىتوانن بەرۇن ؟ خۇنۇزىكە خۇشەوئى - تىرەن كەس لە بەرچاويان ون پى و ئىتر چاويان پىنى نەگە وئىت ! وە ھاتتەوە بۇئاوشار بەم دەنگ و باسەوە . لەكۇتايى مانكى سەفەرى سالى يانزەھەمى كۆچى دا پىنغەمبەرى خوا - بەھەزارن دروودى لەسەربىن - نەخۇش كەوت ، بەلام نەخۇشى بەكى گران (تاو سەرىئىشە) ، بەلام نەك ئەوەى ئىمە ئەيزانين . كانى يارە كانى باسى كرانى تاو كەرمى بەگە يان ئە كىرد فەرموى « بەلەن من تائە كىرم دووئەوە نەدى تاى ئىوە كەرم و ناپەھتە » .

پىنغەمبەرى خوا نەخۇشى دا كىرى كىردو لەكەل ئەوە دا ھەر بەسەر ئۇنە بەرپىزە كانى بەوە ئەگەرا ھاتەلاى خانوئايشە و سەرى ئەيەشا وتى : تاى سەرم ، پىنغەمبەرى خوا كەھەستى بەنەخۇشى بە كەورە كەى خۇى ئە كىرد فەرموى پىنى « تاى سەرم مەن تاى سەرم » . لەكەل ئەو ئىش و نەخۇشى بەيا ئەى وئىست ھەر بەخۇشى و شۇخى لەكەل خىزانە كەيا بدوئى

و فەرمووی بە عایشە کە هاواری سەری ئەکرد «عایشە چی ئەبن ئەکەر
 لە پێش منا بەری ، من هەلسم بە دەستی خۆم کەنت بەکم و نوێژت
 لە سەر بەکم و ئەسپەردەیی خاکت بەکم » ئەم وتە شیرینە غیرەتی لە دلی
 عایشەدا جۆلان و تۆزێ چاکتر بوو ، بەو حالەتەوە هەر بە نۆزە بە سەر
 خێزانەکانیا ئەکەرا هەتا تیش و نازار لەوزەیی خست و ئەوانای ئەماو
 پتویستی بە ئیسراحت و خزمەت کردن بوو ، ناردی هەموو خێزانەکانی
 هاتن و داوای ئیزی لێ کردن کە بچێ لە مالی عایشەدا بخەوێ ، ئەوانیش
 کە حالەکیان بینی هەموو پاز بوون ، ئەبچار سەری بەست و لە سەر
 شانی « علی ابوطالب » و فضلی کوپری عباس (یا عبادە کوپری عبدالمطلب)
 هات بۆ مالی عایشە و بەهەزار حال قاچی هەلی ئەگرت . لە کەل ئەو
 ئەخۆشی بەدا هەموو جارێ بۆ نوێژەکانی ئەچوو بۆ مزگەوت و بەر نوێژی
 بۆ موسلمانەکان ئەکرد بەلام نەمی ئەتوانی دا بنیشتن و فەرمایشیان بۆ بەکا ،
 روژنیکیان تاکەیی زۆری لێ سەند بەرادەیک کەرم بوو کەس نەمی ئەتوانی
 لە سەر بەرکەکی بەو دەستی لێ بەکا ، ئەویش ویستی نەختی ئەو کەرمایهی
 بەشکێنێ بچیتە ناو یارەکانی دوا و تازیان پێرا بەکە یەن ، فەرمووی :
 بەخێزانەکانی کە هەموو روژی و بگرە هەمیشە هەموویان ئەچوون بۆ
 دیاری و بەچاو بێ کەوتنی دایان فێنک ئەبۆه وە . فەرمووی : حەت کۆپە
 ئاوی جیاواز لە بیرەکان بێنن بیکەن بەسەرما ، عایشە ئەلێ : هینامان لە تەشتیکی
 حەفصەدا دامان ناو ئاومان کرد بەسەریا هەتا فەرمووی بەسەمە بەسەمە
 ئینجا خۆی پۆشته کەردەو و سەری بەستەو و بانگی « فضلی کوپری
 عباس » ی مامی کرد دەستی گرت و چوون بۆ مزگەوت ، موسلمانەکان
 بەبێنی کە شانەو و بانگ درا هەموو کۆبونەو ئەویش لە سەر منبەرە کە

دانیشت و دهستی کرده سو پاس و ستایشی خواو پاشان دهستی کرده دعای خیر
بۆ چه ننگاوه رانی « أحد » و نه بچار فهرمووی :

[موسلمانه کان بیستوومه نه ترسن له ردنی پیغه مبهیره که تان ! نایا هیبچ
پیغه مبهریکی تر له مه و پیش ماوه ته وه هه تا من بینه مه وه له ناوتانا ؟ بزانی
من نه رۆم بۆ خرمقی خواو ئیوه ییش دین بۆ لای مزو پیم نه کهن ، وه سیهت و
نامۆژ کاریتان نه کهم که به باشی بخوولینه وه له کهل کۆچهریه پیشینه کانا ، وه
نامۆژ کاری کۆچهری به کانیس نه کهم باش بن له ناوخویانا . خوا نه فهرمووی :

[والعصر ان الانسان لافى خسر الا الذين آمنوا و عملوا الصالحات وتواصوا
بالحق وتواصوا بالصبر] وه ئیش و کار به پێی ئیزنی خوا نه روا ، دره ننگ
هاتنی شتی نه تان خاته په له کردن لئی ، چونکه خوا له بهر په له کردن
کهس په له ناکات ، وه هر کهس بیهوی زال بن به سهر فرمانی خوادا
خوا ژیری نه خا ، وه هر کهس بیهوی خوا بخه له تینی خوا به کویره ی
خه له تانه کهی خۆی له که لیا نه روا [فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُقْبَلُوْا فِي
الْاَرْضِ وَتُقَطَّعُوْا اَرْحَامِكُمْ] (۱) وه نامۆژ کاریتان نه کهم به چاکه کردن
له کهل یاریده دهره کانی (مدینه) که نه وان یارمه تی ئیوه یان داو به خویان
کرتن ، نایا نه یان کردن به هاوبهش له مالا ؟ له سامانا ؟ نایا خویان له بیر
نه چوو له بهر ئیوه ؟ هر کهس کار به دهستی درایه که فرمان ره واین بکا له نیوانی
دبو که سا چاکه له چاکه که یان وه ربگری له خراپه که یان بیووری ،
خۆتان هل نه نین به سهریانا ، وه بزانی من پیش رهوی ئیوه و ئیوهش پیم
نه کهن ، وه چیکامان بۆ به یه که یشتن سهرحهوزه که یه ، وه هر کهس
نه بهوی له ویدا له پاشه رۆژا بکا به من نه بن دهسو زمانی بگری به کویره ی

(۱) سوره محمد : ۲۲

پنویست نه بن .

نه بچار ویستی له پرووی داد په روه ریه وه بدوئ و به دهر سینیکی کرده وه یی
بزیان روشن بکانه وه فهرمووی : (موسلمانان کان هر که سنی دارینکم لڼ داوه
نه وه پشتم داره که ی لڼ بداته وه ، وه هر که سنی جنیونکم پڼ داوه جنیوه که م
پڼ بداته وه ، وه پرقو قین سروشتی من نیه ، وه خو شه ویستتان لای من نه وه یه
که هقی خزی وه ریکری یان نازادم بکا ، من نه موئ به خزمه تی خوابکه م
ویچم له دلا نه بن وهوا نه زانم نه مه به س نیه هه تا چند چار پیتان را
نه که به نم) فضل نه لڼ : نه بچار دابهزی نوئری نیوه پڼی کردو پاشان
چوه وه سهر مینبهره دهمتی کرده وه به فهرمووده که ی پنشووی وهشتی تریش ،
پیاونک راست بووه وه وتی : نه ی پیغه مبهری خوا سنی دره هم له لاته
پیغه مبهر - دروودی اه سه بن - فهرمووی : فضل بیده ره وه . پاشان فهرمووی :
مرؤقه کان هر که سنی هرشتینکی لایه بیدانه وه ، نه لڼ نابرو چوونی جیهانی یه
نابرو چوونی جیهانی ناسانتره له شهرمه زاری پاشه رؤژ ،

دوای نه م وتارو ووت وه یژه به که لکه هاته وه بؤماله بچکوله که ی هه تا
نه ختی له سه رجینکا که ی راکش وماندوی یه کی دهرچن یا تۆزی باری له شی
سووک بن وه هرکاتی به لاشه یا رابینیا یه نه چوه مزکوت ونامؤژکاری
یاره کانی نه کردو چاویکی نه کپرا به یاره موسلمانان کان وخوا په رسته کانی .
هه تا پڼی نه چوو باری له شی قورس تر نه بوو ، نیش و نازاری په رهی
نه سهند ، وه له بهر نه وه ی تاکه ی توندو زور که رم بوو قاپن ناوی ساردیان
لادانا بوو هه مو جارچ دهمتی تی نه خست و نه ی هینا به سه رو پرووی خویا تا
نه ختی فینکی بکانه وه ، وه زور چار له سه رخزی نه چوو پاشان نه هاته وه
سه رخزی ، هه تا رؤژنکیان له بهر زور نارجه تی یه که ی خاتون فاطمه دهمتی

كردە گريانو وتى : هاوار بۇباوكم . نەزىش چاوى كردهوه وفەرمووى :
لەم رۇ زياتر هاوار بۇباوكت نيه .

اسامە ئەلې : كەزانيمان بەورادەبە بارى لەشى پىغەمبەرى خوا
- د . خ - گران بوە دابەزىم وسوپا كەيش لەكەلما دابەزىن و هاتىنەوہ
بۇناوشار ، كەچونە خزمەتى ئەيىتم بىدەنگەو قسە ناكات ، كە منى يىنى
دەستى ھەلبىرى بۇناسمانو لەسەرمەن دايئانو زانيم بۇمن ئەپاريتتەوہ .

رۇژى لەكاتى بىن ھۇشى بەكەيا خاوو خىزانەكەى هاوارو بىن ئاقەتىيان
كرد ، كاتىن ھاتەوہ سەر ھۇش پىنى ناخۇشبوو قەدەغەى لىن كىردن . كە
نەخۇشى بەكەى بەوپىن بە زۇرى لىن سەندو نەى توانى بچىن بۇمگەوت بۇبەر
نوئىزى كردن فەرمووى : بلىن بە أبوبكر بەرنوئىزى بكا بۇموسلمانان . بەلام
خاتوعايشە لەبەرئەوہى لەلايەكەوہ ھەزى ئەكرد پىغەمبەر خۇى بچىن بۇ
مگەوت ئابىتتە ھۇى لەش سووك بوونى ، وە لەلايەكى ترەوہ ئەترسا كە
خەلكى پىن يان ناخۇش بىن أبوبكر بچىتتە جىككەكى پىغەمبەرى خوا ، بۇبە
وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا ، أبوبكر پىاويكى دل نەرمەو ناتوانن لەجىككەى
تۇدا راوہستىن . فەرمووى : بلىن بە أبوبكر : بەرنوئىزى بكا بۇموسلمانان .
عايشە دووبارە بىانووہكەى پىشان دابەوہ . پىغەمبەرى خوا - د . خ -
تورەبوو فەرمووى : ئىوہ ژنەكانى لای يوسفن (لَنْ كُنَّ صَوَاحِبُ يَوْسُفَ)
بلىن بە أبوبكر : با بەرنوئىزى بكا بۇموسلمانان . أبوبكر لەھەقدە نوئىزا بەر
نوئىزى كرد . لەنوئىزى خەوتنانى ھەبىيەوہ ھەتسا نوئىزى بەيانى رۇژى
دووشەمە . وە لەم رۇژانەى كەنەچو بۇمگەوت بارى لەشى زياتر گران
بوو ، ئەى فەرموو : تاو نەخۇشى من ئەوہندەى تاو نەخۇشى دوان لە
ئىوہ گران ترە :

لەم کاتى ئارحەتى و بىن ئاقەتى يەدا چارىگىيان زۆر لە ياره گانى لە
 خزمەتيا بون فەرمووى : « ئادەى پىنوس و تياشم بۇ بىنن تانوسراوئىكتان
 بۇ بەجى بىلەم كە ئىتر ھەرگىز پىتان لى تىك نەچى » ئىتر ديسان لە ھۆش
 خۆى چوو ، موسلمانە كان كەوتنە وت وئو . ھەندىگىيان - ئەلین عمر
 لەمانەدا بوو - وتیان : ئەو تە پىغەمبەرى خوا - درودى لەسەرىن - زۆر
 زۆر ئارحەتە ئازارى مەدەن ، ئىمە قورئانمان لەبەر دەستايە و بەسمانە
 و زیاترمان ناوئ . ھەندى تریان وتیان : بىيان ھىنن با بۆمان بنوسن ،
 ھەتا دواى سەرمان لى تىك نەچى . كە پىغەمبەر سەرى بەرزكردەو و
 ئەم ئارگىيانەى بىنى فەرمووى : ھەلسن ، نایى لەلای پىغەمبەر ئارگى
 بگرئ ئىتر وازى لەنووسىن ھىتا .

عبداللہى كورپى (كەب)ى كورپى مالك ئەكپىر تەوہ لە عبداللہى كورپى
 عباسەوہ : كە على كورپى أبى طالب ھاتەدەرەوہ لە لای پىغەمبەرى خوا
 لەو نەخۆشىەى پىايا رۆى ، مەردمەكان لىيان پرسى : أبوحسن ئىستا
 پىغەمبەرى خوا چۆنە ؟ وتى : سوپاس بۆخوا ئىستا باشە . عباس كورپى
 عبدالمطلب دەستى كرت و وتى : ئايا ئەزانى تۆدواى سى رۆزى تر ئەبىتە
 كوتەك ؟ من وائەبىنم پىغەمبەرى خوا بەم نەخۆشىە كۆچى دواى ئەكات ،
 من دەمو چاوى بەرەى عبدالمناف ئەناسم ، لەم كاتى مردنەدا ... پرۆ بۆلای
 پىغەمبەر و لى پرسە ، بزائە دواى ئەو ئىش و كار بۆكئ ئەبىن ؟ ئەكەر
 بۇ خۆمان ئەبى تى ئەكەين ، و ئەكەر بۆيە كئ تر ئەبى با ئاموژكارى باشەى
 بكابۆمان . على وتى : بەخۆ ئەكەر لىمان پرسى و نەى داىنئ دواى ئەو
 ئىتر كەس نامان داتئ ، بەخۆ ھەرگىز داواى شتى وەھا لە پىغەمبەر ناكەم .
 لەم كاتانەدا پىغەمبەر - د . خ - ھەرخەمى موسلمانەكان و مبادئەگانى

ئىسلامى بۇ ئىسىم ۋە ئىسىم ھەمىشە بىر يان بىخاتەرە ئىترسا كە لەدواى خۇى
 - ۋە كۇ مېللە تە پىتىنە كان - بىكەونە شوپن شتى پىروپوچ و خەرافىيات .
 بۇ يە جارىكىيان كۇمە اينكى كە و رەى لە لا بوو، كاتن لە بىن ھۇشى ھاتەو ھەرخۇى
 و فەرمووى : « نەفرىن (لەنت) ى خوا لە سەر ئەو جوولە كە و كاوورانە كە
 كۇرى پىغەمبەرە كانيان كىر دەو بە مزكەوت . بە مە لە كىر دەوە كانيان ئەى ترسانن .
 ۋە زۇر بە دەر بەس بوو بۇ نوپۇز و بە سەر پەرشتى كىردنى ژنو مثال و
 پىتەند ، زۇر نامۇز كارى لەم با بە تەو ھەرموو .

كۆچى يە كجارى

پىغەمبەرى خوا - درودى لە سەرىن - ماوھى سىيانزە رۇز بەو
 نەخۇشى يە كرانەو مایەو ، ھەتا لە رۇزە كانى دوا بىدا لەوزەى خىست و
 تواناى نەما بچىتە مزكەوت و بەرنوئىزى بكا ، أبوبكرى لە جىنى خۇى
 نارد بۇ بەرنوئىزى ھەتا ئەوشەوھى كە لە رۇزە كە يا پەردەى يە كجارى ،
 دادرايەو ھەسەر پووى شىرىن و پىرۇزىا و رۇبى بۇخزمەتى خواى پەروەردكار
 ئەوشەو ھەندى تاكەى سووك بوو و كەمىن بارى لەشى ھىواش بوو ھەو ،
 لەكاتى نوئىزى بە يان بىدا سەرى پىچا و ، لەسەر شانى على و فضل چوو بۇ
 مزكەت ، لەوكاتەدا أبوبكر بەرنوئىزى بۇ مۇسلمانان ئەكرد ، كە بىنى يان
 پىغەمبەرى خوا ھات بۇ مزكەوت خەرىك بوون لەخۇشى يا نوئىزە كە يان پەرن ،
 بەلام ئەو دەستى پىرۇزى لىن راو ھەشاندىن كە بەردەوام بىن و تەپۇزە كە تان
 مەپرن ، أبوبكر و سىتى جىكا كەى بۇچۇل بكاو پىغەمبەر خۇى بەرنوئىزى يە كە
 بكا ، پىغەمبەر دەستى نابە پىشتىا و فەرمووى نوپۇزە كە يان بۇ بىكە .
 خۇشى لەلاى راستى أبوبكر ھەو بەدانىشتەن ھەو نوپۇزە كەى كىرد ، كە
 لىن برونو ھەو پىغەمبەر پووى تىن كىردن و فەرمووى بەدە نكىكى وا كە ئەوانەى

له دهره وهی مزگه وتیش بوون بیستیان :

« موسلمانان کان تاگر ههل کیر ساوه و فیتنه و پشیزی وه کو تاریکایی تاریکه شه و پرووی کردوه و ابهریوه ، به خوا من بیانووم بۆ کهس نه دیناوه که دهستی پین بگری ، وه به خوا هرچی قورئان جه لائی نه کردین به جه لالم دانه ناوه و هرچی قورئان حهرمی نه کردین به حهرامم دانه ناوه ، نه فرین « لعنت » ی خوا له وانه پین که کزپه کان نه کهن به مزگهوت »

بهام لهش سووک بوونهی پیغه مبهه یاره موسلمانان کان زور داشادمان بوون ، به ته مای نه وه بوون که چاک بوپین و نه خوشی بهری دابین و نه و سه روکه به ریزه و نه و کهوره لئ هاتوه و نه و پیشه و راسته قینه دلسۆزه یان نه بچارهش له دهس دهره چی . ههتا (آسامه) نه ویست داوای نیزی لئ بکا که به سوپا که یه وه برهوا بۆشام ، وه (ابوبکر) و عمرو علی و یاره کانی تریش چون به لای تیشرو کاریانه وه و بلاوه یان لئ کردو دلخۆش بوون به چاک بوونه وهی پیغه مبهه ری خوا .

به لئ یاره شیرینه کان به ته مای چاک بوونه وهی پیغه مبهه ری خوا بوون و هه ریه که یان چوو به لایه کاو دهوریان چۆل کرد . به لام نه و چاک بوونهی نه وان ههستیان پی کرد بریق بوو له و ماوه لهش سووکی بهی که پینش په وهی مه رگ بوو .

خاتوهایشه نه لئ : پیغه مبهه ری خوا هاتوه ژوره کهی من و لاشه ی قورس بوو داگیرساو سهه ری کرده سهر کۆشم و راکشا ، به و پین به پیغه مبهه ری خوا سهه ری له باوه شی منا بوو گیانی شیرینی به خوا سپارد ، منیش له کهل ژنانا ههستم کرد بهشین و زاری و کریان و له خۆدان ...

بى تاقەتى مۇسلمانان :

' رۇژى دووشەمە دوانزەى مانكى (ربيع الأول) سالى سىانزەھەى كۈچى بەرى كەوتى (۶۳۳/۶/۸) زاپنى لە تەمەتى شەست و سى سالى پىغەمبەرى خوا و رزكار كەرى گرۇى ، رۇڧايتەى و تەواوى بسو نەوەر ئەتاھە تاھە كۈچى دواىى كرد و ولزى لەم ژيانەو لەم جىھانە هيتا و رۇىى بۇخزمەتى خواى پەرورەدكارى بىن وىتە .

كاتى ئەم ھەوالە پەر لە داخ و ناسۇرە بلأو بوو وە كەورەىى كارەساتە كە تىنى كرده سەر دل و مېشك و ھەست و جەستەى يارە شىرىنە كانى و ، خەرىك بووشپرزەيان بەنا : عثمان لال بوو دەمى كۇى نەئە كرد على دانېشت و جولەى لىن برا ، عبداللهى كورى انيس نەخۇش كەت و ئەو نەخۇشى بەى درىژەى كىشا تا كۈچى دواىى پىن كرد ، عمرى كورى بىخطاب جۇرە تىك چۈنىك رووى تىن كرد . . چو بۇ خزمەتى پىغەمبەرى خوا - دروودى لەسەرىن - باوهرى بەھەوالى مردنە كەى نەبوو بىنى ناچولتتەو و نىشانەى زىندوئەى پىتەنەو و تى : لە سەرخۇى چوو و دواى ماوہىك دىتەو و سەرخۇى ، (مغیره) وىستى تىنى بىكەتە تى كە كارە ساتە كە راستە ، بىن سودبوو و تى : درۇئە كەيت ، بەيەكەو و چوون بۇ مەركەوت و لەوئى كردى بەوھەراو ئەىوت : كۆمەلنى لە دوو رووہ كارن (منافقە كان) وانەزانن پىغەمبەرى خوا مردو و ، بەخوا نەردو و و چو و بۇ خزمەتى خواى خۇى ، وە كو (موسى كورى عمران) كەچل شو لەكە لەكەى دوور كەوتەو و ھەمو و تىان : مردو و ، نەيش مردبو و ھاتەو ، ناو بان ، بەخوا پىغەمبەرى خوايش دىتەو و دەسو قاچى ئەوانە ئەپىتەو و كەوا ئەزانن مردو و . لەر ئوایە تىكا ئەلن عمر شمشىرى كرت

به دسته‌وه و وتی : خه‌لکینه زمانی خوتان بگرن دهرباره‌ی پیغه‌مهر ، پیغه‌مهر نه‌مردوه ، به‌خوا بیهم هرکه‌سن بلن : مردوه بهم شمشیره نه‌دم به‌توقی سه‌ریا .

موسلمانانه‌کانی تریش هه‌ریه‌که به‌جوری هم کاره‌ساته بین‌تاقه‌تی کردبرون و له‌نیوانی باوه‌پرکردن و باوه‌رنه‌کردنابوون به‌روودانی رووداوه‌که وه‌تیکرا بارینکی له‌وزه‌دانه‌بووناره‌حتی کردبوون و سه‌رزهی‌یان لئ‌هاتبووه‌وه یه‌ک و رژی رووناکیان لئ‌بووبوو به‌شه‌وه زه‌نگ .

موسلمانانه‌کان لهم کاته‌دا بوون و هه‌وال که‌یی به‌أبو‌بکر له‌سه‌راوردی مه‌دینه‌وه ، ته‌ویش به‌په‌له‌هات و یینی مزکه‌وت جه‌نجاله‌و پره له‌غه‌وفا ، گوینی نه‌دانن و چوو بۆ‌وووره‌که‌ی عایشه‌و بیخی لاشه‌پیرۆزه‌که‌ی پیغه‌مهری خوا - درودی له‌سه‌ریی - راکش‌اوه و قوماشینکی یه‌مانی دراوه‌به‌سه‌ر رووی شیرینیا ، أبو‌بکر به‌هیتواشی قوماشه‌که‌ی له‌سه‌ر رووی لاداو بیخی راسته‌جیهانی به‌جی‌هیشتوه ، ماچی‌کردو وتی به‌راستی نه‌مردنه‌ی له‌سه‌رت دانرابوو چه‌شتت ئیتر مردنی ترنا بیخی ، دایک و باو‌کم فیدات‌بن به‌پاککی ژیايت و به‌پاکیش مردی . هه‌لساو هات بۆ‌مزکه‌وت و یینی عمر هر نه‌دوئ و نه‌یه‌وئ به‌خه‌لکه‌که‌ی به‌سه‌لینن که پیغه‌مهر نه‌مردوه ، خه‌لکه‌که له‌که‌ل أبو‌بکر یان‌دی دریان بۆ‌داو ته‌ویش هاته‌پیشه‌وه وتی : عمر له‌سه‌رخۆت به‌به‌لام عمر گه‌ری گرتبوو دانه‌نه‌مرکایه‌وه . أبو‌بکر سوپاس و ستایشی خوای کردو وتی :

« موسلمانانه‌کان هرکه‌س محمدی نه‌پهرست محمد مرد ، وه‌هه‌رکه‌س خوای په‌روه‌ردکار نه‌پهرستی خوا زیندوه‌و تامرئ . ئینجا هم تابه‌ته‌ی خوینده‌وه : (إنك ميت وإنهم میتون) (وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ

مَنْ قَبْلَهُ الرَّسُلُ أَفَانِ مَاتَ أَوْ قَتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى
 عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ (عمر که گوئی له ابوبکر
 بوو هؤشی هاتهوه بهرخزی و زانی مردنه که راسته و تی گه یی ، لیره دا
 خه ریک بوو له جووله بکهوئ . له دواییدا نه یوت : به خوا نه توت تانه و
 کانه نه و نایه ته م نه بیستبوو ،

بهم پی یه ابوبکر - خوا لی ی رازی بی - به نازایی و دان به خؤدا کرتن
 و نارام توانی زال بین به سه رسؤزی دهر و نیا و توانی موسلمانان کان بکیر ته وه .
 نه گهر ابوبکر نه وه لو نیسته (ایجابی) یه ی نه بوایه نه بوایه هه ره لوده مه دا
 نیسلامه تی و په یامه که ی پیغه مبهری خوا - د . خ - بک - و ژایه ته وه و له نا و
 بچوایه ، خؤنه وه بوو هه ره به یلا و بوو نه وه ی هه و اله که زور به ی تیره عه ره به کان
 له نیسلام و هر که رانه وه . به لام پاله وانی و دور بیغو و نارام و بلیمه تی ابوبکر
 بوو به هزی زال بوون به سه ره ته نکو چه له مه که دا و توانی موسلمانان کان
 دابمر کینن و هیتو اشیان بکاته وه .

دانانی جن نشین

پیغه مبهری خوا - درودی له سه ربین - کؤچی هوایی کسرد بن نه وه ی
 جن نشین به جن یلن و یه کن دیاری بکا ، هه تا نه و جیکایه نه بیته که له پور
 و چینن یا به ره باین ده سق به سه را نه کړئ و نه مه نه بیته یاسا له نا و موسلمانان
 - نه که رچی به داخه وه زؤری نه خایان وای لی هات - .

کاتن موسلمانان کان زانی یان راسته پیغه مبهری خوا به جنی هیتوون
 به پیوستیان زانی که له پیش نه وه ی (نهرمه) موفه ر که که ی نه سپه رده ی
 خاک بکه ن . پیش نه مه جن نشین بؤخویان دیاری بکه ن ، هه تا نیش و
 کاره کان بکریته ده س و موسلمانان کان له لایا کؤپینه وه ، نه وه ک هوژمن نه م کاته

بەھەل بزانى و پەللا ارزان بدار ئەمانىش پەرتەوازەو بىن سەھەرگەورەو
فەرماندە بىن .

چىن نىشىنى ئابوبىكرو

ئەم پىۋىسىق بە گەوردو گرانە پالى نا بەموسلمانانەو بە دىارى كوردنى
چىن نىشىن ، ئەمانىش كۆمەل كۆمەل لىرى وەستانەو . كۆمەلەن لەيارىدە
دەرانى مەدىنە چوون بۇ (ئەقىنەھى بىنى ساعدە) بۇلاى (سەئىدى) كورپى
(عبادە) بەتەماى ئەوۋەبوون چىن نىشىن لەوان داېنرى ، وە كۆمەلەنى (بەرەھى
هاشم) لەدەورى تەرەپ پىرۆزە كەھى پىنغەمبەرى خوا . د . خ . كۆبوو برونەو
بەرىكە خستىن يەوۋە خەرىك بوون و ئەمانىش خۇيان لەمەموو كەس بە
شاياتر دائىنا ، وەزوربەھى كۆچەرى يەكان بە (ئاسىد) ى كورپى (حىضىرى
بىنى عبدالئاشرەلە) وە لەدەورى (ئابوبىكرا) بوون ، لەم كاتەدا ھەوال مات
بۇ (ئابوبىكرو عمر) كەيارىدە دەرەكان دەورەيان لە (سەئد) ى كورپى
(عبادە) داوۋە ئەيانەوئى بىكەن بەچىن نىشىن ، تەكەر ئەتانەوئى سەھر لە
موسلمانەكان تىك نەچىن لە پىش لەدەس چوونىا شىيا كەوون . (عمر) ووتى
بە (ئابوبىكرا) يابچىن بۇلاى برا يارىدە دەرە كانمان بزانىن بەچى
ئەكات ؟ كە چوون بۇلايان بىنىيان واكۆبوونەتەوۋە پىماوئى خۇى داپۇشىرە
(عمر) پرسى : ئەمە كىنە ؟ ووتىيان : (سەئدى) كورپى (عبادە) يەو
تۇزى نەخۇشە .

دواى كۆبوونەوۋەھى كۆچەرى يەكان نوئەنەرى يارىدە دەرەكان دەلساۋ
سوپاس و ستايشى خراى كرددو ئەبچار كەوتە باسى خزمەتى خۇيان بۇئىسلام
و يارىدە دەرە كانىيان بۇ پىنغەمبەرۋ پىشتىگىرى كوردىيان لە بانكە خراىى يەكە ،
ئەبچار كەھى يە ئەوۋە : كەئىمە شىايانىن بۇ ئەو چىن نىشىنى يە و ئىوۋەش -

کۆچمەری یەکان - بەشێکن لە ئیمە . درای ئەو (عمر) ویستی هەل سێ و
 لەم پروووە ووتاریبدا ، بەلام (أبوبکر) لە توندی (عمر) ترساو فرمووی :
 تۆ دانیشە ، (أبوبکر) خۆی هەلساو و ناریکی شیرینی دا . . . لە وتارە گەیا
 باسی گەورەیی و خزمەت و پشتگیری و ئسۆزی و دان بە خۆداکرتنی
 یاریندە دەره کابی کرد و لە گەل ئەوەدا باسی پیش کەوتنی کۆچمەری یەکان و
 فیداکاری یان و شارەزایی یان لە قورئان و پیش کەوتنیانی لە « مەوو پروووە
 کەوه کرد و وتی : ئەگەر ئەم ئیمە لە دەسی ئیو دەبێ لام وایە کەس لە
 عەرەب رازی نابێ ، وە پێغەمبەر فرموویە : « ئەبێ پیشەوا لە قورەیش بێ »
 جا بۆ ئەو ئیمە ، کەمان سەر بکری باجێ نشین لە ئیمە بێ و وەزیر لە ئیو بێ .
 پاشان یاریندە دەره کان وتیان : با کار بە دەستی لە ئیمە و یەکن لە
 ئیو بێ ، ئەویش وەرنەگیرا و تیان : جێ نشین ئەبێ هەر لە قورەیش بێ .
 (أبوبکر) وتی : با کار بە دەست لە ئیمە و وەزیر و خاوەن راویژ لە ئیو بێ و
 من رازیم کە یەکن لەم دووانە هەڵبژێرن و بیکەن بە جێ نشین بۆخۆتان :
 (عمر) ی کۆپی (خطاب) یا (أبو عبیدە) ی کۆپی (جراح) ،
 لە پاش بێنەو بەرە و وت وێژنکی درێژ بریار درا کە (أبوبکر) بکری
 بە جێ نشین . چونکە خۆشەریست و باوەر پێ کرا و یارو هاو دەمی سەر و
 مەری پێغەمبەر بوو ، کرد بووی بە بەرنوژی کەر لە چێکای خۆیا لە کاتی
 نەخۆشی یەگەیا و پێتوانیکی لێ هاتوو دلسۆزو تاقی گراوی گشتی بوو . (عمر)
 بە دەنگی بەرز وتی : (أبوبکر) دەست بێتە با پەیمانێ بەدەینی ، ئەویش
 دەستی درێژ کردو (عمر) وتی : تۆ پێغەمبەری خوا کردووی بە پێشەوامان
 لە نوژنا ، وائیمەیش تۆمان کرد بە جێ نشینی پێغەمبەر و بە کار بە دەستی
 ناومان . لە دواي (عمر) (أبو عبیدە) و ئەبجار دانیشتو کانی (ثقیفە) بە

کۆچەری و یاریده دەرەو پەیمانیاں دایە ، وە بەمە هەلبژاردنیکی بچوک
سەرەتایی بۆ ئابوبکر تەواو بوو .

لە بەیانیدا (ئابوبکر) چوو سەر فوواندگە (مینبر) دانیشت و
(عمر) هەلساو (ئابوبکر) ی پیش کەش کردو هەندی لە چاکەیی دوا ،
دوایی داوای لە موسلمان کرد کە هەموان راو پەیمانی بدەن . موسلمانەکانیش
هەمویان رازی بوون و پەیمانیاں دایە بەمە پەیمانی کشتی درابە (ئابوبکر)
و هەلبژاردنە کەمی بوو بە بە کشتی .

ئەجار (ئابوبکر) هەلساو بە کەم وتاری دا و لە دواي سـو پاس و
ستایشی خواي گەرەو داوای دروود بۆ گیانی خاوینتی پیغەمبەری خوا -
دروودی لە سەر بـن - وتی : « موسلمانەکان من کرام بە کار بە دەستان ،
ئەمەیش مانای وانیه کە من لە ئیوه چاکترم ، جا ئەگەر پەرستی و
جوانی جوولامهوه ئیوه یارمەتیم بدەن ، و ئەگەر لام داو خوار پۆیشتم
راسنم بکە نهوه و یم کێز نهوه ، راستی سـپاردەو ئەمانە ته درۆ کردن
ناپاکی و خیانهتە ، بـێ دەسـهـلاتان بەلامهوه دەسهـلاتداره هەتا
هەقە کەمی بۆ ئەستیم . وە لەم رووهوه زۆرتری نەرموو .

ئەسپەردە کردن

ئایا لاشە پیرۆزه مەفر کە کەمی پیغەمبەری خوا - بەهەزاران دروودی
لە سەر بـن - لەج خاکیکی بەفر ئەسپەردە بکری ؟ . . لەمە کەدا کە جـن
و پـی و نیشتمانی خۆیی و باوو باپیرانیتی ؟ یالە قودس کەمە لـبە نـدی
پیغەمبەرانه ؟ یالە مەدینه کە جیکە کۆچیەتی و بارە کاو بنکەیی بانکە
کە یەتی و لـی رازی بووه و تیا یا بە ئامانج کە ییوه ؟ ئەگەر لەمە دینەدا

بوو له چ شونتکيايي؟ له مړکونتا يا له (بقیح) دا ياله مالی خویاو له ژووره کهی خاتوعايشه دابن؟ بز هه ریه که له مانه چهند رایه که هه بوو ، به لام (أبوبکر) هه موو راکانی په رپه رچ دایه وه به کثیرانه وهی فهرموده به کی پیغه مبهه که فهرموویه « پیغه مبهه ره کان له هه رکوی به کا کۆچی دوايي یان کرد له ویدا نه نیژرین » له سهه نه م فهرموده به به رپه اردرا که ژووره کهی خاتوعايشه بکری به به هه شتی کۆرستان و له ویدا لاشه پیروزه کهی نه سپه رده بکری .

خزمه نزیکه کانی پیغه مبهه که وتنه شوننی لاشه کهی . علی لاشه کهی له ناو کراسه که یا نه شوری و عباس و فضل و (قثم) ی کوپی عباس یارمه تی یان نه دا و اسامه و (شقرانی) نازاد کراوی پیغه مبهه راویان نه کرد به ده سیاه ، بۆن خوشی لاشه پیروزه کهی هه موویانی کاس کرد بوو ، پاشان کفنیان کرد له سنی بهرک دا بیجکه له کراس و میزهه ، نه بچار تهرمه پیروزه که یان داناو پۆل پۆل موسلمانان کان نه چون به به که یه که نوژیان نه کردو بۆ دوا که رت سهیریان نه کردو خواحافیظی نیجکاریان لی کرد . جینکا که یان هل ته کان و له ژیریا کۆرهل که نی مه دینه (أبو طلحه) زیدی کوپی سهلی) یاریده دهر کۆره کهی هل که ندو نه لخدی بۆر نیکنه ست . عباس و فضل و قثم چونه ناو کۆره که یه وه و وه رپان کرت و بلال ناو رپشینی کۆره کهی کرد و نه سپه رده یان کرد ، بستنی له سهه زهوی یه وه به رزیان کرده وه . له رۆژی چوارشه ممه چواردهی مانگی (ربیع الاول) دا لاشه شیرینه بن که رده کهی له ناو به هه شتی کۆرستانا نه سپه رده کرا . به هزاران هزاره دروودوستایشی خویا په روه ردکاری له سهه رین .

له پیش نه سپه رده کرده نه کهی دا بلال بانگی دا که که یشته شهیدان محمدأ

رسول الله [دای له هارپی گریبان و موصلمانه کانیش یه کسه ر هاواريسان
 لی به رزبووه وه و دهنگی گریبان مزکته تی گرت به کۆلهوه ، ئیتر بلال وازی
 له بانگ دان هیناهه تا نهو بانگهی بۆته و او نه کرا . عایشه له ژووره که ی
 خۆیا له خزمه تی گۆره که یا مایه وه . دوا ی شه مانه أبو بکر سـ و پا که ی
 أسامه ی ری خست و ناردی ، به لام تکای له اوسامه کرد که عمری بۆ
 ئیزن بدا که بۆ ئیش و کار بمینیته وه و یارمه تی بدا .

بهم جۆره نهو پینغه مبه ره مه زنه - درودی له سه ره بن - به در ئیژیایی
 بیست و سئ سال هه ولی دا و تی کۆشاو خه باتی کرد و توانی ئایینی ئیسلام و
 بهرنامه ی مرۆئه کان به بن که م و کوری دا بمه زرینتی و رچه و پریازو نیشان
 کرده کانی دیاری بکا ، ئیتر ئیشی له سه رزه ویدانه ماو وستی پروا بۆ خزمه تی
 خوای پهروه ردکارو بۆ به هه شتی به رین . دروودی له سه ره بن .

ته و او بو

لاپهړه‌ی دوايي

سوپاس بڅخوای کهوره توانيم هم چوند لاپهړه‌یه له ژيانی نه وپنځه مېره مه زندها بنووسمه وه به زمانی شیرینی کوردی ، تاخوتنه ره کورده هاونه ته وه کانم هندی له وژيانه پرله چيکمه ت و په نده تې بکهن وييکهن به ماموستای خويان و په پره وی بکه ۵ .

من ناليم ژيانی پنځه مېرم نووسی ، چونکه نه وه دريايه کی بی په په و به په کو دوو ناووسرته وه ، به لام نه ليم نه ختیکی لني دوام ، وه له کانی نووسینه که دا له هندی شوننا لني دواندزو په رلويزم دانا پوو ، به لام له کانی چاپ کردنا نه بینم له بهر کيکا جی کای نایته وه ، وه بیش کرایه به دوو بهرک هم نه نه کرا وه هم خه می ساخ پوونه به شیم پوو ، بوی نه ختی کورتم کرده وه نیازم وایه - نه کهر خوا یارمه تی بدات - به ناوی پاشکوی ژبانره نه ویش له فرسه تیکا بخته به بازاره وه . نیترا کهل خوتنه ره کورده کانا دهس له دهس و توانایی له خوای په روه ردکار .

ده خوای کهوره تویش لیم وه ربگره . ودصلی الله علی محمد وآله وسلم .

(عبدالعزیز) کوړی (شیخ امین) ی

پاره زانی

بەناوی خوای پەروردگارەو

مامۇستای بەریزو ئایین پەرست و ئەدەب پەرور نیشتمان دۆست شیخ عبدالعزیزی شیخ ئەمینی پارەزانی بۆیەگەم جار بە کوردی بە کی جوان و بە شیوە بە کی ئەدەبیاتە ژیانی پر لەخەبات و تیکۆشانی حەزرەتی محمدی (دروودی ئاین پین) خستە سەرکاغەزو ، لە کوردستانی خۆشەویست و بە ناو کوردە دل و دەروون پاکەکانا بلأوی کردەو ، خوا بە گەورەیی و مێهرەبانی خۆی ئێی وەر بکری و بە چاکە پاداشی بداتەو .

بەلام بەداخەو ، ئەم کتیبە وە کو لەلایەن نووسەری بەریزەو ئەمادە کرابوو نەخسرایە ژیر چاپەو ، ئەمەش دیارە لەبەر کەم داراچی و دەس کورتی بوو .

دەمیکە نووسەر شەیدای ئەم جۆرە نووسینەییو ، هەمیشە ویستوو بە تی و ، ئەوێ ئایینی ئیسلامی پیرۆز بەو جۆرەو بەشیوە بە کەخوا پێی خۆشەو ، پێخەمبەر پێی رازی بە بە کوردی روونی بکاتەو و بیخاتە دل و دەروونی رۆلەکانی کەلی کوردی موسلمانەو ، لەم روووەو زۆر هەولی داوەو کەلێ رەنجی کیشاوە . ساخوا لەجیاتنی ئێمە کوردی موسلمان پاداشی بە چاکە بداتەو ، دیارە ئەمەش بۆخوا کران نی بە .

نووسەری بەریز وە کو ئەم کتیبەیی ئەمادە کرد بۆ چاپ ، لیکمان دایەو دوو هەزار دینار زیاتری ئەوێ بۆ چاپ کردنی ، وە ئەویش خاوەنی ئەو دەسەلاتە نەبوو ، ناچار بوو رووی ئاوانی کردە قاپی چەند پیاویکی گەورە پلە بەرزی کورد ، لە ئەنجاما لە پاش تیکۆشانیکی پر لە نازار ، چەند کەسینکی خاوەن سۆزو هەستی ئایینی ، بەدایکی پر لەخۆشەویستی یارمەتی

مالی‌یان داو کتیبه که کهوته به‌ردهستی خوځته‌رانی کورد زمان .
با ټهوش بنه‌ینه پیش چاو : نووسه‌ر ټم کتیبه‌ی برد بؤ (مدیریتی
دراسه‌ی کوردی) بؤټه‌وی ده‌پستی یارمه‌تی بؤدریژ بکا ، ټه‌وانیش له
ره‌فه‌ی له‌بیرچوونه‌وه‌دا بؤماوه‌یه‌گی زور دایان ناوه‌یچ جؤره یارمه‌تی به‌کیان
نه‌دا ۱۱ له‌به‌رچی و بؤچی . ۸ نازانم .

منیش به‌هه‌ستیکی ټایینی و ، به‌تینی خوځشه‌ویستی و برابه‌تی که‌ساله‌های
ساله له‌دلی هه‌ردوو‌کمانا ره‌گی دا‌کوتاوه ، ده‌ستم دایه‌و ، سه‌رپه‌رشق
چاپه‌که‌یم کرد ، به‌لام هه‌تا چاپ‌کسراو له‌چاپ‌خانه ده‌رچوو ، به‌ده‌یان
کؤسپی کران و قورنی ناله‌باری ټه‌هاته ری ، جکه له‌خه‌فه‌ت خواردن و پیچ
خواردن به‌و‌تازاره‌وه هیچ ده‌سه‌لاتیکی ترمان نه‌ما‌بوو . که‌س نازانی ټیش و
ټازاری چاپ کردن چی به‌هه‌تا کتیبیک نه‌خاته ژیر چاپه‌وه .

هه‌زار سلاوم بؤمام‌ؤستای نووسه‌رو بؤټه‌وکه‌سانه‌ی که‌ده‌ستی یارمه‌تی‌یان
بؤدریژ کردین ، ټه‌ټیمه دؤعاو پارانه‌وه ، له‌خو‌اش وه‌رگرتن و به‌دی‌هیتانی
ټاواتی ټه‌وکه‌سانه‌ش که‌یارمه‌تی‌یان داین . ناوه‌کانیان نا‌نووسم ، با له‌لا‌په‌ره‌ی
ره‌حم و به‌زه‌یی خوا بنووسرین باشته .

ئارده‌لانی

(محمد امین حبیب سعید)

سەرچاوه گرانگه كان :

نوسه

بهواو

دكتور حسين هيكل	قورئانى پيروۆز
محمد الفزالي	فهرموده پينغه مبه
محمد رضا	حياة محمد
محمد خضري بك	محمد الفزالي
إبنتين دينية و سليمان ابراهيم الجزائرى	فقه السيرة
سيد قطب	محمد رسول الله
	محمد رسول الله
	في ظلال القرئان
	حله بى
سيد احمدى ده حلانى	ده حلانى
إبن هشام	إبن هشام
تيمامى غزالى (فهيله سوونى نيسلام)	إحياء علوم الدين
محمد رشيد رضا	الوحى المحمدى
شيخ محمد عه بده	رسالة التوحيد
سيد قطب	العدالة الاجتماعية من الاسلام
شيخ محمدى خال	ته تفسيرى خال
	وه گهلى سهرچاوهى تور

تأگاداری :

خوینتهری بهرینز بهداخهوه تهلیم ههنندی کهم وکووپی له پهراوه کهدا ههیه چ له باسهکانیاو چ لهرووی ههلهی چاپهوه تهوهیش بهشی زوری تهکهپرتهوه بۆ تهو کورت کردنهوهیهی لهپشهوه زانیت لهراوه

۱ - له لاپهره (۱۴۰) دا نهلایت عایشه موسلمان بوو تهمه ههلهیه چونکه عایشه لهوکاتهدا هیتشتا لهدایک نهبروه

۲ - بت پهرسی لههیند له لاپهره (۱۲۱) دا تهبویه لایبرایهوه بهسههوو باسکراوه

۳ - لاپهره (۳۲۴) باسی دانانی تیرتهندهازهکان به سهروکایهتی (عبداللهی) کوپی (جمید) لهسهه کردی پشت لهشکرگاکهوه تامژکاری کردنیان بهوه کهلهشویتی خویانا بمینتهوهوه نهبزوون ، تهمان هههچی با بهسهههات تهه باسه بهسه هوو لایراوه

۴ - ههلهی چاپیش زوره جاوا ههندیکی راست تهکهینهوه و تهویتری رووباری بهخوینتهری بهرینز تهکهینهوه ، که به زانایی خۆی راستی بکاتهوه

ناوهرۆك

۸۳ وهفای محمد بۆ چه لیمه	۱۵ بهشی به کهم - نهژادی پیغه مبهەر
۸۳ مردنی نامینه	۱۶ پاکیتی نهژادی پیغه مبهەر
۸۶ مردنی عبدالمطلب	۲۲ بهشی دووهم مه کهو قوره یش
۸۶ أبوطالب سه ره پهرشتی محمد نه کا	۲۳ داستانی ئیبراهیم
۸۷ رۆینی محمد بۆ شام	۳۰ له دایک بوونی اسماعیل
۸۸ بوچه یرای راهیب	۳۱ هاجه رو ئیسماعیل نه رۆن بۆمه که
۹۱ محمدو شوانی	۳۷ سه برینی ئیسماعیل
۹۲ بازاره کانی دهوری مه که	۴۱ له دایک بوونی اسحاق
۹۴ پاراستنی خوا بۆ محمد	۴۲ قوره یش زال بوون له مه که دا
۹۷ جهنگی فیجار	۴۴ قوسه ی
۱۰۰ په یمان (حلف) العضول	۴۸ دهوری هاشم
۱۰۱ دووهم رۆیشتنی محمد بۆ شام	۴۹ دورخستنه وهی (آمیه)
۱۰۵ شووکردنی خه دیجه به محمد	۵۰ دهوری مطلب و عبدالمطلب
۱۰۹ دروست کردنه وهی که عبه	۵۵ سوپای نه بره هه
۱۱۱ تینک چونی دهسه لات له مه که دا	۶۲ بهشی سنی یهم ژن هیتانی عبدالله
۱۱۲ بت په رستی که وته له رزه	۶۵ سه فه رکردن و مردنی عبدالله
۱۱۴ باری کیتی له پیش هاتنی ئیسلام دا	۶۶ له دایک بوونی پیغه مبهەر
۱۱۴ گاوریقی له سه دهی شه شه ما	۶۷ گۆش کردنی محمد
۱۱۵ تینک چوونی کۆمه لایه تی و ئابووری	۶۹ دایه تی محمد
۱۱۶ جووله که	۷۴ سنک له ت کردن

۱۴۳ قورئانی مه که
 ۱۴۳ ته نیایی خوی په روه ردگار
 ۱۴۴ باسی پژوی دوايي
 ۱۴۵ پاك كردنه ووی دل و دهر وون
 ۱۴۵ پاراستنی قهواره ی کؤمه لایه تی
 ۱۴۶ قوره یشو و موسلماننه کان
 ۱۴۹ ناشکرا کردنی بانگی نیسلام
 ۱۵۲ هوی په یدابوونی نیسلام به ناو
 عه رب دا
 ۱۶۰ قوره یشه کان و محمد
 ۱۶۱ هر قورئانه معجزه ی محمد
 ۱۶۵ بؤچی به سهر یه که وه قورئان
 نایه ت بؤ محمد
 ۱۶۶ ابوطالب و ابولهب و پشتگیری
 محمد
 ۱۶۷ پیغه مبه رسه رؤ کینکی ناوچه یی
 یاسه رؤ کینکی نیشتمانی نه بوو
 ۱۶۹ له دهر کاوه چوه ژووه وه
 ۱۷۰ شیوه ی رابه ری کردنی نیسلام
 ۱۷۱ کؤرینی شیوه ی به ربه رکانی
 ۱۷۴ قوره یش نازاری محمد نه دن
 ۱۸۳ نازاردانی یارانی پیغه مبه ر

۱۱۷ له نیتوانی گاورو جووله که دا
 ۱۱۸ فارس و تیران
 ۱۲۰ به که ووره ترینی پاشایان
 ۱۲۰ ناکر په رستن
 ۱۲۱ بت په رستی
 ۱۲۲ بته کانی عه رب
 ۱۲۵ پله ی ژنان له دهوری نه فامیتی دا
 ۱۲۶ کچ زینده به چال کردن
 ۱۲۶ دهمار کیریتی
 ۱۲۷ جهنگی به سوس
 ۱۲۷ جهنگی داحیس و غه براه
 ۱۲۸ به شی چوارهم سه ره تاي
 پیغه مبه تی
 ۱۳۰ دهم پئی کردنی وه حی
 ۱۳۲ وه ستانی وه حی
 ۱۳۳ هاتنه وه ی نیکا (وحی)
 ۱۳۶ دهم پئی کردنی بانگ به نه تی
 ۱۳۷ نیسلام بوونی علی
 ۱۳۸ موسلمان بوونی ابوبکر
 ۱۴۰ دهوری ابوبکر له سه ره تاي نیسلاما
 ۱۴۱ نه تی بانگ
 ۱۴۲ شیایوی بانگ و بانگ که ر

۲۳۷ مەدینە و مەدینەیی یەکان
 ۲۳۸ - ئیسلام بوونی مەدینەیی یەکان
 ۲۳۹ پەیمانەیی یەکەمی عقبە
 ۲۴۲ بیرکردنەوه لە کۆچ کردن
 ۲۴۲ پەیمانەیی گەورەیی عقبە
 ۲۴۷ دەسپێ کردنی کۆچ بۆ مەدینە
 ۲۵۰ یانەیی ئەنجومەن (دارالندوھ)
 ۲۵۳ کۆچ کردنی پێغەمبەر بۆ مەدینە
 ۲۶۰ لادان لە قباء
 ۲۶۳ دروست کردنی مزگەوت و خانوو
 ۲۶۳ بڕایەتی ئیسلامی
 ۲۶۷ - پەیمان بەستن لە کەل جەولە کەدا
 ۲۶۸ بانگی نوێز
 ۲۶۹ پێغەمبەر خۆی جیا نە کردەوه
 ۲۷۰ جەولە کەکان مەترسی یان لێ نیشتم
 ۲۷۱ مشت و مەری جەولە کە لە کەل
 پێغەمبەر
 ۲۷۳ - لێ کۆلی مەوه لە هەلوانیستی
 جەولە کە بۆ ئیسلام
 ۲۷۵ موانافقەکانی مەدینە
 ۲۷۶ بیر کردنەوه لە قورەیش و مەکە
 ۲۷۷ سەریەکانی پێغەمبەر
 ۲۷۹ - کۆچی دوایی

۱۹۰ موسلمان بوونی - مەزە
 ۱۹۲ هەل خەلە تاندن
 ۱۹۴ یارەکانی محمد
 ۱۹۵ قوتابخانە کەیی محمد
 ۱۹۸ گەرانەوهیی قورەیش بۆ سەر
 باری پێشوو
 ۱۹۹ دەرسێکی گرنک
 ۲۰۰ کۆچ کردن بۆ حەبەشە
 ۲۰۶ شۆرشێ حەبەشە
 ۲۰۷ ئیسلام بوونی عمر
 ۲۱۲ بەشی پێنجەم دەنگ دابڕینی
 قورەیش
 ۲۱۵ هەل وەشانەوهیی دەنگ دابڕین
 ۲۱۷ سالی ماتەمی
 ۲۲۰ طفیلی کۆری عمری دەوسی
 ۲۲۱ کاوورەکانی نەجران
 ۲۲۲ پیاو و کەورەکانی قورەیش و قورنان
 ۲۲۵ ژنەیتانی پێغەمبەر
 ۲۲۶ چوونی پێغەمبەر بۆ طائف
 ۲۳۰ محمد ئەچو نەو تیرەکانی
 ۲۳۱ شەوڕەوهیی
 ۳۳۵ سەرەتای کۆچ کردن
 (۵۱۰)

۲۴۸ پاش ماوه کانی (أحد)
 ۲۴۹ سریه ی ابوسلمه
 ۲۵۰ همداللهی کوری آنیس
 ۲۵۱ پرووداوی (رجیح)
 ۲۵۴ سریه ی بیری معونه و چونیه تی
 پرووداوه که
 ۲۵۷ جهنگی بهنی نضیر
 ۲۶۱ جهنگی ذات الوقاع
 ۲۶۲ دواترین جهنگه کانی بهدر
 ۲۶۳ هدرای دومة الجندل
 ۲۶۴ پهرده (حجاب)
 ۲۶۵ جهنگی بنوالمصطلق و پرووداوه
 کانی
 ۲۷۲ جهنگی خهندهق
 ۲۸۱ فیل کردن له جهنگاو شکاندنی
 دیوژمن
 ۲۸۵ جهنگی بنو قریظه
 ۲۹۰ جهنگی ذی قردیا غابه
 ۲۹۱ جهنگی حدیبیه
 ۴۰۱ پرووداوی ابوبصیر
 ۴۰۴ نامه ناردن بؤپاشا و سهرو که کان
 ۴۰۷ جهنگی خه ییهر

۲۸۰ سریه ی ۴و۵
 ۲۸۱ سریه ی ۶و۷
 ۲۸۳ کیرانی که عبه به قبیله
 ۲۸۷ جهنگی بهدري گوره
 ۳۰۷ مژده دان بهمه دینه
 ۳۰۷ بهش کردنی تالانه که
 ۳۱۲ دیله کان و توله سندن
 ۳۱۳ هدرای بهنی قینقاع
 ۳۱۵ کوشتنی ابونفک و عصماه
 ۳۱۶ داکیرساندنی جهنگ
 ۳۱۹ جهنگی قاوت
 ۳۲۰ کوشتنی که عبی اشرف
 ۳۲۱ جهنگی غطفان
 ۳۲۴ قوره یش ری شام نه کورئ
 ۳۲۵ جهنگی (أحد)
 ۳۲۶ ژنانی قوره یش هاوبه شی نه کهن
 ۳۲۹ راویژ کردنی پیغه مبه روم و مسلمانان
 ۳۳۷ ری کهوتنی سوپای تیسلام
 ۳۳۴ دهس پئی کردنی جهنگ
 ۳۳۶ له فرمان دهر چون
 ۳۳۷ که پانه وی دهر بؤسه روم و مسلمانان
 ۳۴۵ هدرای حه مرآه الاسد

۴۵۳ عمره کردن و گه پرا نه و بومه که
 ۴۵۶ له دایک بوونی ابراهیم
 ۴۵۶ سریه ی علی کوپی ابوطالب
 ۴۵۷ گه پرا نه وهی عه دی و موسلمان
 بوونی
 ۴۵۸ نالوزی ناوختیرانی پیغه مبه
 ۴۶۰ جهنگی ته بوك
 ۴۷۰ پرووخاندنی مزگه وتی ضرار
 ۴۷۲ نوینه ری سه قیف
 ۴۷۶ حج کردنی ابوبکر به موسلمانان
 ۴۷۸ سریه ی خالیدی کوری وه لید
 ۴۷۹ مردنی ابراهیم
 ۴۸۱ حه جی مال ناوایی
 ۴۸۵ رینک خستنی سوپای اسامه
 ۴۸۶ نه خوش گه وتی پیغه مبه
 ۴۹۳ کوچی یه کجاری
 ۴۹۵ بین تاقه تی موسلمانان

۴۱۴ گوشتی ژه هر اوی یان دا به
 پیغه مبه
 ۴۱۵ کوژراوه کانی خه بیه
 ۴۱۵ ری گه وتی له گه ل (فدک) دا
 ۴۱۶ جهنگی وادی القری
 ۴۱۷ عمرة القضا
 ۴۲۰ جهنگی موه ته
 ۴۲۶ جهنگی ذات السلاسل
 ۴۲۷ فته جی مه که
 ۴۳۹ لینی بوردن له کانی ده سه لاند
 ۴۴۰ گه وانهی فرمانی کوشتیان
 دهر کرا بوو
 ۴۴۱ خالیدو بی خذعه
 ۴۴۲ جهنگی (حنین)
 ۴۴۸ تابلوقه ی طائف
 ۴۵۱ نوینه ری هوازین هاتن بو
 لای پیغه مبه

منتدی اقرأ الثقافی

للکتاب (کوردی - عربی - فارسی)

www.iqra.ahlamontada.com

ریانی

سعه بهری موزن

ملک

درودی ختوای لم بهری

نوسینی

شیخ عبدولمه زینپاره زانی

منتدی اقرأ الثقافی

www.iqra.ahlamontada.com

سَنِيَّةُ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پيشه کي : به ناوی خوای به خشندهی مېره بان .

سو پاسی بی پایان بو خوای په روه ردگار که یارمه تي دام ، هندی له میژووی ژبان و خبات و تی کوشانی پیغه مبهری خوا (مجدی کورپی (عبدالله) ی قوره بشیم نووسی و ، به ناوی (ژبانی پیغه مبهری مهزن مجد - دروودی خوای له سه ربیج) خسته به رده سنی خوینده واره کورده کان .

کاتی ده ستم کرد به نووسینی ، په نام برده بهرگه لی سرچاوه ی باوه پین کراو و زور کتیی کون و تازه م تم دیوو نهو دیو کرد ، سو پاس بو خوای گه وره کتییکی گه وره و چاک و پر له بابته و مبه سنی شیرین ده رچوو . نه میش و نه بی له نازیی منه و بی ، به لکو نهو ژبانه ناوازه به به هزاران زانای گه وره پینوسیان تیا باداوه و سر چاوه ی گرنگیان بو به جی هیشتون ، وه ده ستنکی نهی له هموو کاتیکا له گه ل خاوه نی ژبان بووه و ئیش و کاره کانی به پی نه خشی خوایی به جی هیناوه و همیشه فرشته ماموستایی کردوه ، بویه ژبانی وه ک بوونه وهر وایه وهر روزه به شکی دهر ده که وئی ، وه مرؤفایه تی تندا سرسامه و کس نه گه بیوه ته قولایه که ی .

کاتی له پاک نووسی بوومه وه نه بینم زور گه وره به و بسو دوو بهرگیش قه به به ، نه میش قه ی ناکات نه گه ر بتوانین هه لسین به چاپ و بلاو کردنه و ی !!! بویه که و تمه بیر کردنه وه . . نه بی کئی نه رکی

چاپی بگریته تهستوی خوی ؟ خو تهوه له توانای منو وینه مندا
 نیه ، تم سکالایم برده لای پایوه باش و باوه پ پی کراوان ، وه
 بهلینی هندی قهرزم وه رگرت و خستمانه ژیر چاپهوه ، سهیر
 ته کهین تهو تهندازه پارهیهی پایوه باشه کان بهلینیان داوه به قهرز
 بمان دهنی بهشی نیوهشی ناکات ، تهی بو تهوی تری بو کوئی بچم ؟
 وه له لابه کی ترهوه ته بی بو کهی بفروشی و پرو زهردی خاوه ن
 قهرزه کان نه بم خو مه گه ر نرخیکی گرانی له سر دانریت ؟!!!

له بهر ته مانه و له سر پ اوژی هندی له دوست و براده ره
 راسته قینه کانم بریارمان دا که کتیه که کورت بکهینه وه ، وه بو
 به جی هینانی تم برپاره خوا حقه تهو براده رانم گه ای یاریده یان دام
 به تایه تی کاکی به ریز ماموستا (محمد امین حبیب نارده لانی) که
 سه ره رشتی چاپ کردنی گرته تهستوی خوی و به جوانیش پیی
 هه لسا ، خوا یارمه تی یان بداو به چاکه پاداشیان بداته وه .

وه له کورت کردنه وه که دا له هندی شوینا باسیکمان به ته واوی
 لانه برد ، وه له هندی شوینی ترا ته مان گوری و به کورتی دامان
 ته نا وه له هندی لای ترا ته مان گوشي ... بی گومان ته مه سه ری
 کیشا بو دروست بوونی گه ای کم و کووری له کتیه که دا و بو
 ناریکی له نیوان هندی له باسه کانیا ، ته مه نش شیکی سروشتی به
 خو خهرمان که شقلی شیکا به ئاسانی جی خوئی ناگریته وه
 له کوتای کتیه که دا هاواریکم بو ته مه کردو په نجه م بو هندی
 له خاله کانی راکیشا ، به لام به وه ته واو نابج پیشینیان وتوویانه (بو به
 نه رزاهه نه پژی)

وه به ته‌مای خوینهرانم خوځيان راستيان بکهنه‌وه وه شه‌وی لیره‌دا
 بیخه‌مه به‌رچاو دوو خاله: یه‌که‌م له‌باسی (ئیسماعیل) دا به‌ته‌رتیب
 نه‌پوښتووم وه‌ندی پېش و پاش تیا به‌دی ته‌کریت. هوی ته‌مه‌یش
 شه‌وه‌و بۆزۆربه‌ی باسه‌که‌هه‌رمووده‌یه‌کم هیناوه‌که‌هه‌(بخاری) دای پش‌توو
 نه‌م ویست هه‌رمووده‌که‌هه‌تیک بده‌م تا‌کو‌تایی هات: نه‌نجا هانمه‌وه
 سه‌ه‌ر باسه‌ک:

دوووم: له‌لاپه‌ره (۵۵) دا ته‌لی: غه‌ساسینه‌کان له‌(حیره) دا وه
 راستی یه‌که‌ی ته‌مه‌یه: غه‌ساسینه‌کان اه‌بوسرا (بصری) دا له‌گه‌ل
 ته‌مانه‌یشدا سوپاس بۆ (خوا) جوان و به‌که‌لک و پړک و پێک ده‌رچوو
 گه‌لی له‌زانا گه‌وره‌کان به‌ده‌م و به‌نوسین وه‌سف و سه‌نایان کرد
 ومنیش پتی دلشاد بووم، وا ئیستا بۆ نمونه‌به‌شیک له‌نامه‌کی
 زانای گه‌وره‌و پایه‌به‌رز ماموستا (شیخ‌محمدی خال) که‌له‌م پروه‌وه
 بۆی نووسی بووم لیره‌دا دا‌ئه‌نیم:

«سایمانی ۱۰/۲/۱۹۷۴»

زانای دل‌سۆز، دانای به‌هۆش، شیخ‌عزیز پاره‌زانی به‌ریز،
 دوا‌ی سلاویکی موسلمانانه‌و پرسیاریکی برابانه، دیاری‌یه‌به‌رزه
 به‌نرخه‌که‌تان گه‌یشت، سه‌روچاوو دل‌می پووناک کرده‌وه، نازانم
 به‌چ زمانیک سه‌وپاسی نووسینی شه‌م کتیبه‌ت بکه‌م!!؟ وه‌به‌چ
 قه‌له‌میک ستایشت بنووسم!!؟ به‌راستی کتیبه‌که‌ت زۆر پیاوانه‌و
 مه‌ردانه‌یه، پرووی دیت بچینه‌ناو کتیبه‌گه‌وره‌کانی پېشینانه‌وه، وه
 به‌شانازی‌یه‌وه‌بلیت! منیش هه‌م، به‌لکو شایسته‌یه‌بۆ شه‌وی شان
 له‌شانی شه‌و / کتیبه‌انه‌/ بدات که‌ساله‌های ساله‌له‌ژیانی پېغه‌مبه‌را

نووسراون ، وه به شتیکی زۆر جوان و بهرزیان ئەزانین ، ههزار
دروود بۆ گیانی پاکی ئەو شاعیرە ی که وتووێتی :

قل لمن لا یرى للمعاصر شیئاً ویری للاولئ التقدیما
إن هذا القدیم كان حدیثاً و سیقی الحدیث قدیما

« »

وه له کاتی خۆیا له کۆنای کتێبه که دا به لێنم دا به خۆنهران که ههندی
لهو باسانه ی لامان بردوون له بهرگیکی نوێ دا بخه مه وه بهرده ستیان،
وه ههندی له که م و کوورپی به کان به سه ر بگره وه . ئەوا پشت به خوا
هه ندیکیانم هێناو له شیوه ی کنتییکی مام ناوه ندی دا به ناوی (به رگی
دووهم له ژبانی پیغه مبه ری مه زن مجد- دروودی خوای له سه ر بیته)
ئا راسته ی باوه شی خوێنهران و نامه خانه ی کوردیم کرد ، هیوام وابه
له گه ل ژبانه دا دابنریت ئیتر به ته مای یلر مه تی وپاداشتی خوای گه وره م.

نوسه ر

به‌شی به‌که‌م (نیگا (وحی)

نیگا راستی به‌کی گرننگک و برپه‌ی پشتی تاییسن و په‌یامی پیغه‌مبه‌رانه ، چونکه راستی پیغه‌مبه‌ریه‌ئی و جی‌اوازی به له نیوان پیغه‌مبه‌رو وه‌رگرتنی په‌یام له‌خواوه و گه‌یاندنی به‌مهرمه‌کان ، له‌گه‌ل ئه‌و که‌سه‌ی خۆی بیر ئه‌کاته‌وه و به‌ژی‌ری و بیر‌کردنه‌وه په‌یگای چاره‌سه‌رکردنی باری کۆمه‌ل دانه‌نیت . ئه‌م راستی و جی‌اوازی به به‌ستراوه به‌بوونی نیگا له‌خواوه بۆ پیغه‌مبه‌رو نه‌بوونی بۆ کابرای خاوه‌ن بیروپا . واته پیغه‌مبه‌ر هه‌موو ئیش و کار و وتاری له‌خواوه‌یه‌و به‌س (وما ینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی) ، به‌لام ته‌وی تر هه‌موو پاو ئیش و په‌ی‌بازیکی له‌میشکی خۆیه‌وه هه‌ل ده‌قولیت ، له‌به‌ر ئه‌مه‌یه له‌کۆن و تازه‌دا دوژمنانی ئیسلام له‌ده‌رو ناوه‌وه ئه‌م پابه‌ته‌بان زۆر به‌گرننگ‌گرتوه ، وه‌زۆر هه‌ولیان داوه که گومان له‌راستی نیگادا دروست بکه‌ن : جا ئه‌گه‌ر بۆیان چوه‌وه سه‌رو نیگایان له‌جینگای خۆی لادا ئیتر - به‌خه‌یالی خۆیان - پردی ئیسلامیان داوه به‌ئاوداو داریان به‌سه‌ر به‌رده وه نه‌هیشتوه چونکه نیگا به‌ردی بنچینه‌ی ئیسلامه ، ئه‌گه‌ر بناغه‌ه‌رووخا خانووبش خۆی ناگریته‌وه ، وه‌ بۆبه‌دی هانتی ئه‌م ئاواته‌ه‌ناپاکه‌یان په‌له‌قازه‌ی زۆریان کردوه که نیگا له‌شوینی خۆی لابده‌ن ، واته‌ه‌دان به‌نیگادا نه‌ئین و په‌یامی ئیسلام بگه‌یتره‌وه سه‌رشتی تر (له‌گه‌ل ته‌وی که‌چهنده‌ها تابه‌تی قورئان و فه‌رموده‌ه‌باسی نیگامان بۆ ده‌کات و میژوویش به‌ده‌یان لاپه‌ره‌ی پیوه‌ه‌پازاندۆته‌وه) وه‌هه‌ریه‌که‌یان به‌-په‌زیریکی سه‌ر سوپه‌نه‌ر نیگای ئیک داوه‌ته‌وه ، که زیاتر له‌ووته‌ی

منالی نەفام یا وراوهی تادار دەچیت ، وه کو ئەوه : (مجد) بێزار بوو له بت په‌رستی و له باری ناله‌باری کۆمه‌ل و که‌وته‌ی بیر کردنه‌وه‌یه‌کی درێژ بۆ چاره‌سه‌ر کردنی ، تاله‌نه‌نجاما بپراوه‌رنامه‌یه‌کی چاره‌سه‌ری هات به‌ بیریا که‌ بتوانیت ئەو خزمه‌ته‌ بکات .

یان ئەوه : که‌ (مجد) قورئان و ئیسلامی له‌ (بو‌حیرا) ی پراهیبه‌وه‌ وه‌رگرت . یان ئەوه : (مجد) پیاویکی توورپه‌و رقی ئه‌ستورو فیلدار بوو . یا ... یا ... جا منیش هه‌رچه‌نده‌ له‌ په‌راوی (ژیان) دا له‌ لاپه‌ره‌ (۱۳۰ - ۱۳۶) هه‌ندیك له‌م پوه‌وه‌ دوام ، پێم خۆشه‌ اهم پاشکۆیه‌شدا هه‌ندیکی تری له‌سه‌ر بپۆم ، تا به‌ ته‌واوی خوینه‌رانی کوردی ، موس‌لمان تی بگه‌ن چۆن دوژمنانمان هه‌میشه‌ له‌ هه‌ول و ته‌قه‌لای ئەوه‌دا بوون پێنگای پاستمان لێ بشارنه‌وه‌وه‌ ده‌ستمان بگرن ، به‌ره‌و پێنگای خوارو خبیج و تاريك ، به‌ره‌و چالی گوم‌پرا‌یی و سه‌ر لێ تيك چون ، به‌ره‌و دۆزه‌خ پامان کیشن (إن‌ الله‌ یطان‌ لکم‌ عدو‌ فاتخذوه‌ عدو‌اً‌ إنما‌ تدعو‌ حزبه‌ لیكونوا‌ من‌ أصحاب‌‌ العیر) . به‌لکو ئیتر بیریک بکه‌ینه‌وه‌ هیج کاتیک باوه‌ر به‌ شه‌تبان و شاکرده‌کانی نه‌که‌ین ، به‌ درۆو چاووپرویان هه‌ل نه‌خه‌له‌تیین ، به‌ شوین ده‌ستی ژاراویاندا نه‌پوین و له‌ شارپێگه‌ی ئیسلام لانه‌ده‌ین . خاترو عایشه‌ (خوایێی پرازی بیته‌) ده‌فه‌رموویته‌ « ۱ » : (له‌سه‌ره‌تاره‌ نێگای پێغه‌مبه‌ر به‌ خه‌و ده‌ستی پێ کرد ، وه‌ هه‌ر خه‌ویکی ئەدی وه‌ کو سه‌پیده‌ی به‌یانی راست ده‌رده‌چوو ، ئەنجا پێغه‌مبه‌ر ته‌نیا‌یی و گۆشه‌نشی به‌ لایه‌وه‌ خۆشتر بوو ، ئەچوو به‌ته‌نیا له‌ شه‌شکه‌وتی حه‌رادا خواپه‌رستی ته‌کردو چهند شه‌ویك ئەماپه‌وه‌ بۆ ئەم ماوه‌یه‌ تویشووی له‌ گه‌ل خۆیا ده‌برد ، که‌ تویشووه‌ که‌ی ته‌ب‌پراپه‌وه‌ ، ئەهاته‌وه‌ هه‌ندیکی تری

نه بر دو نه پړوښته وه ، تا هق و راسته تې و پښه مېرته تې بڼه ات ،
 فرېشه بېهك هاته لای (له نه شكه و نه كه دا) و پښې وت : بخوښنه ،
 وتې : من خوښنده وار نيم ، پښه مېر - دروودی له سه ر بڼې -
 نه فرموږي گوشيمې به خوښه وه تا نارې حهت بووم و تېشم پښې گه ېشت ،
 پاشان بهرې دام و وتې : بخوښنه ، وتم : خوښنده وار نيم ، بڼو
 جاري دووم گوشيمې به وه به خوښه وه زورتر تېشم پښې گه ېشت و
 بهرله لای كرده وه و وتې : بخوښنه ، وتمه وه : ناخر من خوښنده وار
 نيم ، بڼو جاري سڼ بهم گوشيمې به وه زور تر له جاران تېشم پښې
 گه ېشت و بهرله لای كرده وه و وتې : بخوښنه و تمه ښه تې خوښنده
 (إقرأ بأسم ربك الذي خلق ، خلق الانسان من علق ، إقرأ وربك
 الاكرم الذي علم بالقلم ، علم الانسان ما لم يعلم) پښه مېرېش
 دو باره ی كرده وه .

پښه مېر ترساو دلّه ته په ی پښې كه وتو (نه شكه وتې به چې هېشت)
 گه پرايه وه بڼو مال وه بڼولای خاتوو خه دېجه ی خيزانی و وتې
 (دام پښن) توژېك نارامې گرت و ترسو بيمه كه ی له دلّ ده رچرو
 نه مچا فرمووی : (خه دېجه من تووشې چې هاتووم ؟) پرو داوه كه ی
 بڼو گتېر ايه وه و وتې : له خوږم نه ترسم - واته له ده ست وه شان دنی جنوكه و
 بوون نه ترسم - خه دېجه وتې : مه ترسه به خوا هېچ كاتې خوا تو
 تووشې خراپه ناكات ، چونكه تو يارمه تې خزم و كه س و كارت ده ده یت و
 سه ريان لږ ده ده یت ، وه به هاواری پهك كه وتروانه وه ده چېت و ده ستې
 لږ قه و ماوان ده گريت و كڅمه كې نه بووه كان ده كه یت و ميوانداری
 ده كه یت و پشت گيرې له هق ده كه یت نه مچا خه دېجه بردي بڼولای
 (وه ره قه ی كورې نه وفل) ی څامو زای ، كه پياوښكې پېر بوو ، كوږر

بوو بوو ، له کاتی خویدا بوو بوو به گاور ، شاره زای ټینجیلی عیسا
 پیغه مېر بوو ، خه دیجه پتی وت : ناموزای به پرېزم گوئی بگره له م
 برازایت بزانه به سره هاتی چی به ؟ (وهرقه بېش) وتی : ئاده ی برازای
 خۆم بزانه چی دیوه ؟ پیغه مېریش پروداوه که ی بو گنپ ایه وه ، وهرقه
 وتی : ئه و پیاوه ی دیوته ئه وه په یکی پیغه مېرانه و مژده ی پیغه مېرینتی ، بو
 هیناویت خۆزگا بامایه و گه نیچ بو مایه کاتی خزمه کانت دهریان ته کردی
 یارمه تېم بدایتایه پیغه مېر فرموی بو چی دهرم ته که ن ؟ وتی : به لئی هیچ
 پیاویک نه بو پیغه مېرینتی هیناچی و دوژمنایه تی له گه لانه کرا بیت ، نه گه ر
 بکه ومه ئه و پرژه یارمه تیه کی باشت دده م ، پاشان زوری نه خایاند
 وهرقه مردو نیگاش وه ستا . (زه ری) له م فرموده یه دا ده لیت .
 به وه ستاندنی نیگا پیغه مېر زور ناراحت و بئ تاقت بو ، هه تا بزور
 جار ئه ی ویست بچینه سهر لونه کی شاخه کان و له وی وه خوی فری
 بداته خواره وه ، هه ر کاتی ته چووه سهر شاخیک بو خسته خواره وه
 جبره ئیل خوی پشان ئه داو ئه یوت : ئه ی مجد تو پیغه مېری راسته قینه ی
 خورای ، ئیتر دلئی هیواش ده بو وه ده گه پ ایه وه) بو خاری و
 موسلیم ئه م فرموده یه بیان پر بویات کردوه . له کاتی تی بینی ولیکدانه ودی
 حکمه ت وورده کاری ئه م فرموده و پروداوه دا که بوو به سهره تای
 په یامی پیغه مېری خوا (مجد) — به هزاران درودی خورای له سهر بیت
 چند پرسیاریک سنگ دهرده په ری بیت : — بو چی له یه که مجاردا پیغه مېر
 به چاوی خوی جبره ئیلی بینی و نیگا له پشتی په رده وه نه بوو ؟ بو چی خوا ئه و
 هه مو ترس ویمه ی خسته دلیه وه و که و ته دلته په و گومانانی له وه رگرتنی
 راستی به که پیدا کرد ؟ خۆ به زه بی و خۆ شه ویستی خوا بو ی داخوازی
 ئه وه به که ترس و دلته په نه بوایه و دلئی دابمه زرایه بو چی
 ترسا که ئه و که سه ی له ئه شکه و ته که دا هاته لای جتو که بوو بیت و بیه وی

دهستی لئ بوه شیتیت و تووشی شیتی بیت ، وه دلنیا نه بو له وهی
کهوا فریشته به کی ته مین بیت و له لاینه خواوه نیرا بیت ؟
بۆچی له سه ره ناوه ماوه به کی درپژ نیگای بۆ نه هات تا وای
لئ هات پیغه مبه ر بیزارو بی نارام بوو تهی و بست بچیت له سه ر
لونکه ی شاخیکه وه خۆی بخاته خواره وه ؟

بهم پی به له ده ست پی کردنی نیگاوه له سه ره تایبی هاتنی په یامی
پیغه مبه رینی (مجد) دا ته م پرسیارانه راست ده بنه وه ، کاتیک که به
وردی سه رنج له رووداره که ده ده بن و بۆ وه لآمه کان ده گه رین ،
پرنگه مان له گه لیک حیکمه ت و ورده کاری ده که ویت ، وه به بی
خۆ ماندو کردن وه لآمی گو مان و پروپالآته کانی دوژمنانی ئیسلام و
پیغه مبه رمان ته خاته ده ست و تی ته گه بن ته وانهی ته وان هه موو
چاو و پاره بۆ سه ر لئ شتواندنی خه لکی :-

کاتیک پیغه مبه ر له ته شکوه تی چه رادا بوو له ناکاو جبه ره ئل
هاته به رده می و به دوو چاری سه ر بینو له گه لیا دواو پی تی وت :
بخزینه ، تا بۆ هه موو کهس ده ربکه ویت که نیگاشتیکی خۆبی
(مجد) نیه وه له لیکدانه وه ی دل و ده روون و له بیر کردنه وه به ره هه ل
نه قولیه وه ، به لکو وه رگرتتیکی راست و په واو پی پیچ و په نایه له
خوای په روه ردگاره وه به هۆی فریشته ی ته مینی په بکی پیغه مبه رانه وه ،
وه به هیه چ کلۆجیک په بوه ندی به دل و ده روون و بسیری (مجد) وه وه
نیه . هه روه ها به خۆوه گوشینی فریشته وه به ردانی سی جار ه که ی و داوای
خویندن لئ کردنی له هه موو جار یکیانا ، بۆ په و کردنی ته م باوه په وه
بۆ دلنیا کردن بوو له سه ر راستی نیگا که وه له سه ر ته وه که شتیکی
خۆبی و خه بالی نه :

پیغه مبه ری خوا .. دروودی له سه ریچ .. له م کاره سات و بینو

بيستنه و ترسو بيمی لځ نېشت و کهوته دلته په بهر اده به کی واکه وازی له گڼه نشینی به که ی هینا و به په له گه را په و به مال و دلی ده له رزی ، شه به ناشکرا تېمان ده گه به نیت که پتغه مېر چاوه پروانی تم پتغه مېر ټی و هل گرتنی شه و باره گرانه ی نه کړ دوه ، و نه و نیگایه شتیک نه بووه که ثارات و داخوازیی ناو دل و دهر وونی بیتته دی ، یان به دلیا هاتیت ، یا به پڼگه ی بیر کړ د نه و به کی وردو له سه رخو بوی دهر که وتیت ، تا بوو بیته پروایه کو باوه پری هینا بیت به بانگک بو کړ دن و بلاو کړ د نه و ی به ناو مهردما هیچ کم له مانه نه بوو ، به لکو شتیکی کورت و پری بوو هات به سه ریا و به خه ی پڼ گرت به بی ثارات و چاره پڼ کړ دنی .

وه هه روه ها هیچ کام له بیر کړ د نه و و ته ی ناو دهر وونو لیکدانه ووه و چوه بهر نامه دوزینه ووه نایته هوی ترسو بی و دلته په ووه رهنگک تیک چوون و شپزه بسون ، ته گینا ده بوایه زور به ی فه یله سوف و بیر تیزه کان و نه وانه ی هه میسه له بیر کړ د نه و ی کار و باری جیهان و مروف دان ، ده بوایه هه میسه شه مانه له ژیر لافاوی ترسو و بيم و دلته په دا بونا یه و جار بو جار باری شانیا ن گرانتر بوایه .

پتغه مېر پتر له مانه پش مه ترسي کړ دنی له ووه ی که له شک و ته که دا بیني : شه و جنو که ویت و دهستی لځ بوه شیتیت ، شه و بوو دوا ی گه پانه ووه ی هه و له که ی به خاتو خه دیجه دا و فهر موی (له خوم ده ترسم) و ه خاتو خه دیجه دلنای کړد که به هر شه و شته بهر زانته خوا نایه لیت تووشی خرا په بیت و پڼگای جنو که و شه یان نادات نازارت پڼ بگه ی زن . شه میسه به ناشکرا ده ی گه به نیت که و هاتنی نیگا شتیکی کورت و پری بوو ، و ه له لایه ن خواوه بوو- و ه به هیچ جوړی په بوه ندی به دل و بیر ی خو به و نه بوو دیسان شه مانه ی پتشه ووه به تیک را بی به لگه ن

که قرئان و نیگاو ئیسلام له خواره یه و (محمد) له هیچ مرؤئیکمی وه
 نه گرتوه و په یوه نندی به هیچ ئاده می به که وه نیه ، خوی پوره دگار
 دهی توانی (محمد) دلنیاو دل دامزراو بکات له سرته وه که ته وهی هات
 بۆلای فریشته به کی ته مینی خرابه و بوته وه هاتوه مژدهی پیغه مبریتی
 بداتی ، به لام خواهی وردی یه له حکمت ، حکمتی و ابو
 دهی بخات که جیاوازی به کی فراوان هه به له نیوان شه خسیه تی
 (محمد) له پیش پیغه مبریتی دا ، له گه ل شه خصیه تی له دوا ی پیغه مبریتی که
 هیچ کام له پایه کانی با وه ری ئیسلام و له یاسا و بهرنامه کانی ئیسلام هه ل
 قولای دل و دهروون و میشکی (محمد) نین .

وه له لایه کی تره وه ته وهی خوا نایه دلی خه دیجه که پیغه مبر
 بیات بۆلای وه رقه می کوری نموفه ل و باسو دواندنه که یان به لگه به کی
 تره له سر ته وه که نیگا راسته و خۆ له خراوه به ، ته مه یس شیوه ی
 ئیسی خوا بووه . له گه ل هه موو پیغه مبران دا ههروه کو دلنیا کوری
 پیغه مبر بوو له سر راستی په یالنه که ی و دوور خسته وهی ترس و
 بیم لئی .

هه ره ها پچه اندنی نیگا که بۆ ماوه به کی درێژ به لگه به کی تره له
 سه ر ته م راستی به و له سه ر ده م کوت کردنی هه موو ته وانه ی ته یانه وئ
 نیگا لابده ن و بیگۆرن ، خوی گه وه ره خواهی و ابو که ته
 فریشته به ی له ته شکه و نه که دا هات بۆلای (محمد) بۆ ماوه به ک خۆ
 لئ گووم بکات ، وه به و پییه (محمد) بئ ناقه ت بیته وپاشان بئ
 ناقه تی به که ی بیته ترس له وه که ره نگه خوا ایی ره نجاییست و
 وازی لئ هتیا بیت ، دوا ی ته وه ی خه لانی پیروزی پیغه مبریتی دا
 به شانیا خۆ ره نگه ته مه یس له خرا په به کی ته مه وه بوو بیت ، تا وای
 لئ هات دنیای پوناکی لئ بسو به شه وه زه نگ وه ته ی و بست بچینه

(محمد)ی دا زانی ئەمەبە ئەبیتە پێغەمبەر ، بۆیە لەم ڕووەوە ئاوازگاری مامی کرد کە ئاگاڤاری بکات ئەوەک جو لە کەکان تووشی دەردیگی بکەن . ئەم بێننە لەم جارەو لە ماوەیەکی کەم تی ئەنەپەری ، دەی ئایا ئەگۆنچێ مەنایگی دوازدە سالان لە دانیشتیگی کەم دا ئەم هەموو یاساو فرمان و دەستور و شەریعت و بەرنامە فراوانی ئیسلامی لە کابرایەکی غەیرە عەرەبی وەرگرتیی و کەس پێی نەزانیی ۱۱۹

وہ پاش تێپەر وونی (۲۸) سال بە سەر ڕووداوە کە دا دەست بکات بە بانگەواز بۆی و بلاوی بکاتەوہ ، وە لەو ماوە درێژە بەشدا لەو ڕووەوە هیچی ای نەبێسترایت؟ ۱۱۱! یا بو حەبرا هەوآلی پێشینانی لە کوئی وە ئەزانی ، خۆ لە کتیبە کۆنەکانی ئەوانا نەبوون ، یان بەو شێوەیە بە فراوانی نەبوون ۱۱۲! دیسان بو حەبرا عەرەب نەبوو ، چۆن توانی بە زمانیکی بێگانە و تارو پەخشانی وادابنێ کە بە هەموو عەرەبە ڕەوانیێژە کان نەتوانن بەوینەیی سوورەتە بچکۆلە بەکی سێ ئایەتی بلین؟ ۱۱۳! ئەی ئەو هەوآلانی پاشە ڕۆژی لە کوئی هێنا کە وەک سێپدەیی بەیانی راست دەرنەچوون؟ ۱۱۱!

دیسان قورئان بە یە کجار نەهاتووہ زۆر لە ئایەتەکانی بەش بەش و بەگۆرەیی ڕووداوی لە کاتی پتویست دا ئەهاتنە خوارەوہ ، ئەمە چۆن لەو کاتەدا ڕێک خراوون؟ ۱۱۱! ئەی چۆن یارەکانی باسیان نەکردوہ کە ڕووداوی بچووکیش نیە باسیان نەکردبێ ؟ یان دوژمنەکانی کە بۆ بچووکترین شت ئەگەر ان بیکەن بە بەلگە بۆ بە درۆخستەوہی ، بۆ ئەمەیان نەهێناو دنیا یان پتێ پرنە کردوہ ۱۱۱!

بێجگە لە مانەیش من گومانم لە ڕووداوە کە دا بەو شێوەیە هەبە چونکە ئەگەر (محمد) لە کۆنەوہ شتی وای بێستایە چاوە ڕێی ئە کردو لە کانی بێننی فریشتە کە دا لە خۆی نە ئەترساو ئەیزانی ئەمە ئەو بە کە بە ئەمای بوو !!! یان (أبوطالب) ئەبوا یە بە کەم کەس ئەو

موسلمان بیوايه !!!

وه بۆ ئهوه (مجد) پرق ئهستور ،يان فىئ دار بویتت وه کانتی له
فیکهى هۆشیار ئه بۆوه وای ئەزانی فریشته نینگای بۆ هیناوه ،
ئهمه لهوانی تر هیچ و پوچتره و دورره له پاستی بهوه ، چونکه
دۆستو دوژمنی (مجد) تیکرا به بهك دهم ئەلین : (مجد) زۆر له سهر
خۆو به ئارام و هیمنو به حیل و لی بوورده بووه ، به رهنگی هیج
کانتی بۆ خۆی نوورپه نه بووه و پرق ئهستوری لی نه بینراوه . . .
دیسان ههركهسێ ئه وهندهی توژی نینگه یشتی بی ئەزانی که قورئان
به زتره له پادهی میشک و ژبیری هه موو مرؤفايه تی ، چون شتی
وا به قسهی شیت یان فیدار دائه نریت !!؟ وه هه موو که سیش ئەزانی
که (مجد) دوور بووه له هه موو دهر دو نهخۆشی بهك وه هیج کهم و
کوورپی به کی تیا نه بوو ، بیجگه له مانهیش مرؤفی فیدار که هاتهوه
سهر خۆی هیچی له بیر نامینێ و نازانی چی به سه رهاتوه . . .

وه له لایه کی تره وه بۆ دهرخستنی ئه وه که قورئان فهرمووده ی خوايه و
زادهی بیرو دل و میشکی (مجد) وهیج ئاده می به کی تر نه ، ئەبین له
چهند جارێکدا دوا به دوا ی پووداویک که (مجد) - به هه زاران دروودی
له سه ربیت - به گوێره ی پای مرؤفی خۆی ده ی کردن ، ئایه تی
قورئان ته هاته خواره وه په خنه ی لی ته گرت و سه رزه نشتی ته کرد ،
وه کو له سه ره تای سووره تی (عیسی) دا یا وه کو له دوا ی
به ره لاکردنی دیله کانی به درو . . .

ئه گهر قورئان زاده ی بییری خۆی یا مرؤفی تر بسو ، چون به و
پتی به ی ته کرد ؟ یان چون وا په خنه ی له خۆی ته گرت و
سه رزه نشتی خۆی ته کرد !!؟

زانای پایه بهرز ماموستا شیخ مجد ی خال له (تفسیری خال) دا

بەجۆرىكى وردو زانىارى باسى (ئىعجازى قورئان) دەكات وەچەندەھا بەلگەى بەھىزو پتەوى خستووۋتە پروو لەسەر ئەوۋە كە قورئان و نىگا ھەل قولاوى دل و مېشكى (مجد) وھىچ ئادەمى بەكى ترنە، بەلكو بەرز ترو بالآترە لە تواناى ئادەمى لەدرىژاى مېژوودا ، وە بەرنامە بەكى خواى بەو بە ھۆى جبرەئىلى فرىشتەوۋە ناردى بۆ بەرپزترىن ئادەمى ، بۆ (مجد) ى كوپى (عبداللە) ى قورەيشى - ھەزاران دروودى لەسەر بىت وەئەوېش بە خاوتىنى گەيانى بە ئادەمى بەكان .

جالە بەر ئەوۋە پېم خۆشە لېرەدا ھەندىكى لى بېنم و بېخەمەوۋە بەر دەستى خۆنەرە كورده دلسۆزە كان :-

ئىعجازى قورئان

مەبەست لە ئىعجاز : دەستەو سان و داماو كردنى كەسبەكە لە كارىكا . ئىعجازى قورئان لە گەلنى پرووۋەبە :

بەكەم : لە وىژە كەبايەتى ، وائە وىژە كەى شىتىكى تىابە وەك وەزنى شىعر كە مەردومى خويندوۋارى پەوان بېژ ھەستى پى ئەكات بەلام ناتوانى باسى لى بكات ، يا وەك جوانى واپە كە ھەر خاوەن دل تى ئەكات ، بەلام ناتوانى بەكىكى تى بگەبەنى ئاھەنگ و شىوۋى قورئان لە ھەموو ئاھەنگ و شىوۋەك جىاوازە بەكىك تۆزى شارەزى وىژەى ەەرەبى بى ئەزانى ھۆنراوۋەبەكى زۆر جوان پەوان ، لە گەل پەخشانىكا چەند لەبەك جىان ، ئاھەنگى قورئانىش لە گەل ھەموو ئاھەنگىكى ەەرەبى دا بەھۆنراوۋە پەخشانى بەوۋە ئەوۋەندە لەبەك جىان (طە حسىنىش ئەلئى) : قورئان نەپەخشانەوۋەھۆنراوۋە بەلكو ھەر قورئانەو ناگونجى ھىچى تى پى بلىيت . ھۆنراوۋە نىە چونكە وەك شىعر ئايەتەكانى بەقەد بەك نىن ، وە وەزنى ھونراوۋەى نىە .

پەخشانىش نىە چونكە ھەندىك شتى تىايە دەرميان كىراوہ كە لە
پەخشانا نە كىراوہ ، وەك قافىە كانى بى .

لەمەوہ دەرتە كەوئى كە قورئان وئەى ئادەمى نىە ئەگىنا لە وتارى
ئەوان ئەچو ، ھەمو زاناو رەوان بىزىك ئەمە ئەزانى ، ھەر وەك
رەوان بىزە كانى كاتى پىغەمبەر لەمە گەبشەتروئى ، بۆيە نەبان تىوانىوہ
سورە تىكى بىچكۆلانەى سى ئايە تى بلىن .

دووم : لىرەدا شتىكى زۆر گىرنگك ھەبە كە پىويستە بەرچاو
بخرىت ، ئەوبىش ئەوہبە كە وىزەى قورئان لە وىزەى فەرموودە
(حدىث) ە كانى پىغەمبەرىش ناچى ، نە لە ئاھەنگك و نە لەسەرباسا ،
ھەر وەك ھەست ئەكرى لەودىو وتارە كانى پىغەمبەرەوہ بە خۆبە تى
(شخصىة) يە تىكى ئادەمى ، وە بە كەسىك كە ھەندى جار زە بوونى
پرووى تىبكات ، بەلام لەو دىو وتارە كانى قورئانەوہ
خۆبە تى بەكى بە ھىزى ، دەست دارى ، بە دەسەلانى ، بى باكى ،
ئاگاندارى ، دادپرسى ، دانا دەرتە كەوئى !! وە لەم خۆبە تى بەدا
زە بوونى تىا ھەست ناكرى لە ھىچ پرووہ كەوہ ، تەنانەت لەو
شۆئانەشا كە جى دى نەرمىن .

لەمەوہ دەرتە كەوئى كە قورئان ئەگەر فەرموودەى پىغەمبەر
بوايە لەگەل فەرموودە كانى خۆبە جىاوازى نە ئەبوو ، چونكە ئاشكرايە
كە ھەموو نووسەرىك يەك شۆوہ ئاھەنگى ھەبە لە نووسىنا ، وە
كەس ناتوانى بە دووشۆوہ بنووسى بە جۆرىك كە لە يەك نەچن ،
كە ئەمە گەورە ترىن بەلگەبە لەسەر ئەوہى كە قورئان سىروشتى
خوايە نەك وتەى ئادەمى .

سىيەم : شتىكى زۆر گىرنگك ھەبە لەقورئانا كە زۆر جار لە يەك مەبەست لە
سى چوارلاوہ بەسى چواررەنگك بۆت باس ئەكات ، كە يەك لە يەك

جوانترو پهوانترو به هیزترن ، وه هیچیان له هیچیان ناچن ، که
ئمه ههه له قورئانا ههیه ، وه ههه له دهسه لاتی ئهوابه .

چوارم : شتیکی تر له مانه له هه مووی سه برتر ئه وهیه که هه موو
وته به کی قورئان جوړه ده نگیکی موسیقی ههیه له گوچکه دا ، به
په نگیکه ئه گهر وته به لا به بهت ، وه وته به کی تری به وه وزنو
مه عنایه له جی دابیت ، وه زنه که ی ئه گورپی وپه وانی به که ی تیک ئه چی .
پینجه م : ئه و تین و ته وژمه ی که له قورئانا ههیه له هیچ شتیکی
ترا لیه ، ههه که سینک گورپی بۆ بگری و دلی بۆ بکاته وه
ته زووی پیا دی ، با موسلمانیش نه بیج ، له بهر ئه وه خوا قورئان
ناو ئه بات به دوو شت ، به که م به گیان ، دووهم به پووناکی .
له ئایه تی (وكذلك أوحينا إليك روحاً من أمرنا ما كنت تدري ما
الكتاب ولا الايمان ولكن جعلناه نوراً نهدى به من شاء من عبادنا
وانك لتهدى الى صراط مستقیم) شوری/ ۵۲

واته : ناوا سروشتمان بۆ نار دیت به گیانیک له لای خو مانه وه که قورئانه
له کاتیکا که نه ت ئه زانی نامه و پړوا چین ، به لام گتیرامان (ئه و
قورئانه) به پووناکی به که پئی نمونی پئی ئه که ی بۆ که سینک که
بمانه وئ له به نده کانی خو مان ، وه تو پئی نمونی ئه که ی بۆ پئی راست .
خوا قورئان ناو ئه بات به گیان چونکه وه که گیان دلی
مردوو زیندو ئه کاته وه ، وه به پووناکی چونکه
وه که پوژ جیهان پووناک ئه کاته وه ، ئایا ههه ئه م قورئانه که دوا
که و توترین و نادانترین گه لی گه یانده به چله پو په ی ژبان و بهرترین
پله ی زانیاری ، له کاتیکا که جیهان له ده ریای نادانی دا نو قوم بو بوو .
شه شه م : پاکی قورئان له هه وو هه له و دژایه تی (تناقض)

به که به پیچه وانه ی نووسینی ئاده می ، ئیمه که ته باشا ئه که ی هه رچی
زانا گه وره کان ههیه له جیهانا که کتیبیک دا ئه تین ، له پیسه وه

بیری ای ته که نهوه ته نجا نهی نووسن ، پاش نهوه چاری پیا
 نه خشیتن ، وه جار ودوو جارو ده جار بژاری ته کن ، وه هرچی
 ههله به کی تیای پراستی ته که نهوه ، ته نجا سر له نوی ته یخه نهوه سر
 کاغزو قهله می تیج ته بن ، ته نجا له چاپی ته دهن بلاوی ته که نهوه ،
 که چی که لسی ورد ته بیته وه هیشنا گه لیک ههله و ساتمه و
 پاش و پیشی تیایه (۱) ، نه خوازه لا نووسراویک که ماوه به کی زوری
 به سهره تیج په ری ، که چی که ته ماشای قورثان ته که بن وا (۱۴۰۰)
 سالی به سهره تیج په ری که چی پوژ به پوژ جوانی و په وانی و پراستی و
 دروستی دهر ته که وی ، وه له گه ل هه موو کاتیکا ریک و پیک دهر
 ته چی ، وه ک قورثان خوی ته فهرموئی «ولوکان من عند غیر الله لوجدوا
 فيه اختلافاً کثیراً» نساء / ۸۲ . واته : ته گهر قورثان له خواوه
 نه بووایه دژایه تی زوری تیا دهر ته کهوت .

حهوته م: قورثان له زور تیا نه باسی ئاسمان و زهوی و پوژو
 مانگ و ته ستیره و هه ورو باوو باران و دارو درهخت و ئاده می و گیان
 له بهران و گه لئی شتی تر ته کات وه ته مه (۱۴۰۰) سالی به سهره
 تیج په ری ، وه زانین و زانیری له م ماوه به دا هه زاران پله سر کهوت
 بی ته وهی قسه به کی قورثان به ههله دهر چی .

هه شتم: قورثان پره له هه والی غه بیی که له دوا ی هاتنه خواره وهی
 به ده سال ، یا سه د سال ، یا هه زار سال ، یا هه زار و چوار سه د
 سال هاتونه ته دی ، ته بی هی واش بیی که له مه و لا بیته دی .
 نویم: زور معجزه هی عیامی هه به له قورثانا که له کاتی خوی نه زانراون ،

(۱) له چاپی دووم و سیمه بیا خاوه نه که می دهس کاری ته کات و نه لئی نه م چاپه بالاتره له
 نوسخه کانی پیشرو چونکه گه لئی ورد بییری تیا کراوه .

وه كهس تیبی نه گه بشتون ، به لكو دواى هاتنه خواره وهى قورئان به هزارو دوو سهد ياسى سهد ، يا چوار سهد سال دوزراونه توه له لايهن زانا يانه وه ، وهك نه مانه ي كه له مه ولا به كورتي باسيان نه كه بن : په يدا بونى بوونه وهر :

زانای ئاسمانی (سیر جیمس جنیز) ته لى : (بوونه وهر له بنيات دا غازيكي بلاو بووه له م بوشايى ئاسمانه دا ، وه نه م نه ستيرانه له و غازه دروست بوون) • قورئانیش (۱۴۰۰) سال له مه وپيش نه فرموى (ثم استوى الى السماء وهي دخان فقال لها وللارض ائتيا طوعاً أو كرهاً ، قالتا : أتينا طائعين) فصلت / ۱۱ • يه كه به تى بوونه وهر :

زانايانى بوونه وهر به لايانه وه وايه : كه هزاران مليون سال له مه وپيش بوشايى بوونه وهر پر بووه له غاز ، وه نه و غازه له يه كه پچراوه ، وه نه م نه ستيره وه كا كه شان ه ي لى په يدا بووه • قورئانیش (۱۴۰۰) سال له مه پيش نه فرموى : (أو لم ير الذين كفروا أن السموات والارض كانتا رتقاً ففتقناهما) انبياء / ۳۰

دریژ بونى شه و پوژ له چوار سعاته وه بویست و چوار سعات : زهوى دواى نه وهى كه له پوژ پچراو تو يكل يكي په يدا كرد له هه موو چوار سعاتي كدا جار يك به ده وری خویا نه سووپا يه وه ، وه شه و پوژ چوار سعات بوو • به لام كه مانگك له زهوى جیسا بووه وه وه زهوى كهوته نيوان هيزى كيشنده ي پوژ و مانگه وه بهره بهره خيرا يى سووپانه كه ي كه م بووه وه هه تا هاته سه ريست و چوار سعات وهك زانای ئاسمانی (سیر جورج دارون) وه (سیر جینز) ته لى • كا تي كس كه له قورئان ورد نه بينه وه نه بينين

(۱) بز تهاو تن گه بشتنى سه يرى ته فسيري خال (ج ۱ ل ۷۳ - ۷۵) بکه

نیشانہ بۆ ئەم باسە ئەکات بەم رەنگە لە پێش پچرانی مانگک لە
بارەى زەوى بەرە ئەفەرموئى (بغشى الليل النهار يطلبه حثيثاً) أعراف
پچرانی مانگک لە زەوى :

زانایانى ئاسمانى (سیر جورج دارون و سیر جینیز) ئەلین :
(هەر وەك زەوى كاتى خۆى لە رۆژ پچراوه ، مانگیش لە زەوى
پچراوه ، چونكە زەوى پێش ئەوى مانگى لى جیا بێتەوه زۆر بە
خێراى بەدەورى خۆيا سووپراوه تەوه ، بەچار سەعات چەرخەبەكى
تەواو كەردوو ، ئىنجا لە بەر ئەوهو لە بەر هێزى كێشندەى رۆژ
لە سەر زەوى لە عاستى دەریای هادى و هیندى و ئەتلەسى زەوى
هەلتۆقیو و پچراوه ، ئەو پارچە گەورەبە لە زەوى جیا بوو تەوه ،
بە دەورى خۆيا سووپراوه تەوه هەر وەك بەدەورى زەویشا سووپراوه تەوه) .
وەك قورئان نیشانەى بۆ ئەکات ، ئەفەرموئى : (أو لم يروا
أنا نأتى الارض نقصها من اطرافها) رعد / ۴۱ .
فراوان بوونى بوونەوهر :

زانای ئاسمانى دكتور (هابل) ئەلئى : (قەبارەى بوونەوهر
دەم بە دەم گەورەتر ئەبێت ، بەم رەنگە ئەم هەموو كاكەشانەى
كە بە ئاسمانەون هەناسە بە هەناسە لە يەك دوور ئەكەونەوه ، وە
لە تارىكستانى نەبرون (عدم) بەرە بەرە پووناك ئەكەنەوه ، واتە
قەبارەى پووناكى رۆژ بە رۆژ گەورەتر ئەبێ) .

سیرجینز ئەلئى : (قەبارەى بوونەوهر لە يەكەم رۆژى دروست
بوونیا چەند بوونیا چەند بوو ئەمەرق دە ئەوەندەبە) . كە تەماشای
قورئان ئەكەين (۱۴۰۰) سأل له مەو پێش ئىشارەت بۆ ئەم مەسەلەبە
ئەكات ئەفەرموئى :

(والهاء بنيناها بأيد وأنا لموسعون) ذاريات / ۲۷ .

خری زهوی :

قورئان ئیشارهت نه کات بو خری زهوی به ئایهتی :

(یکور اللیل علی النهار ویکور النهار علی اللیل) زمر / ۵ .
واته:خوا تاریکی شو به کورهوی تههینی به سهر پووناکی پوژدا ،
وه پووناکی پوژ به کورهوی تههینی بهسهر تاریکی شهودا . واته:
تیشکی پوژ به کورهوی ته کهویته سهر زهوی ، ههر وهك به کورهوی
ته کهویته سه رمانگک .

سووپانهوی زهوی به دهوری پوژدا :

ئیستایش خویندهواره کونه کان ههروا تهزان که زهوی وهستاوهو
پوژ به دهوریا ته سووپتهوه . ههر چند له چهرخی شانزههها زانای
پوژونی (کتپرینک) دهری خست : که زهوی به دهوری پوژا
ته سووپتهوه .

کهچی قورئان ههزار سال له پیش شهوا فهرمویهتی :

(وتری الجبال تحسبها جامدة و هي تمر مر السحاب ، صنع

الله الذي أنقن كل شيء) نمل / ۸۸

واته : تو شاخه کان تهبینی وا تهزانی وشک وهستاوون و جووله
ناکهن ، کهچی لهم حهوایهدا وه کو ههور تهروژن .

وردکردنی تهتوم (ذرة) :

تا سهدهی نوزدهههم زانایان وایان تهزانی که تهتوم نایی به دوو
کهرتهوه . له سالی ۱۸۹۷ زانای ئینگلیزی (سیر تومسون)
(ذرة) ی لهت کرد چونکه تهماشای کرد ههموو (ذرة) یهک
له سین شت دروست کراوه :

۱ - پوژتوژن ۲ - نیوترژن ۳ - ئه لکتروژن .

که تهماشای قورئان ته کهمین (۱۴۰۰) سال له مهو پیش ئیشارهت

ته كات بۆ ته وهى كه له (ذرة) بچو كتر هه به ، وه هه موو (ذرة) به كه له ئاسمانو زهوى دا لهو سى شته دروست كراوه ، ته فه رموى :
 (وما يعزب عن ربك من مثقال ذرة في الارض ولا في السماء
 ولا اصغر من ذلك ولا اكبر إلا في كتاب مبين) يونس / ۱۱
 نىرو مئ له هه موو شتىكا :

جاران ته وه نده ته زانرا كه نىرو مئ له ئاو ئاده مى و گيان له بهرانا هه به ، وه ته مه نه زانراوه كه هه رچى دارو دره خت و گول و گيا هه به هه موو نىرو مئ يان هه به ، وه با متوربهى مئ له ته وى لىر ته كات ، كه چى كه ته ماشاى قورئان ته كه ين (۱۴۰۰) سأل له مهو پىش ته فه رموى : (ومن كل الثمرات جعل فيها زوجين اثنين)
 رعد / ۳۰

له پاشان زانا يان بۆيان ده ركهوت كه كاره با نىرو مئى هه به وه به يه ك گرتنى ته م دووانه ته وژم و ته كانى كاره با پهيدا ته بئ . كه چى كه ته ماشاى قورئان ته كه ين ته بينين له پىش ته م زانا يانه دا به (۱۳۰۰) سأل ته فه رموى : (ومن كل شيء خلقنا زوجين) ذاريات / ۴۹ .
 بهلكو (ذرة) - كه بچو كترين شته - ده ركهوتوه كه دوو دلى زۆر بچوكى هه به به كى كيان پئى ته لئىن (پرتوتون) وه كاره باى گه رمى تيا به وه ته وى تريان پئى ته لئىن (نيوترون) وه كاره باى ساردى تيا به وه به ده وريا چهند شتىكى زۆر ورد ته سوورپئنه وه كه پئى ته لئىن (تهلكترون) وه له چاو لىكنا نىكا سده ها ميل ته پئى كه تهلكترونانه كاره باى ساردبان تيا به ، به راستى هه ر خوا به كه ته م كاره جوان جوانانه ته كات وه كو ته فه رموى : (سبحان الذي خلق الأزواج كلها مما تنبت الأرض ومن أنفسهم ومما لا يعلمون)
 يس / ۳۷

متوربه کردنی هور :

زانای به ناوبانگک (فورهنگلین) له سالی ۱۷۵۲ دا دۆزی بهوه که هور کاره بای تیابه ، یا سارد ، یا گهرم ، هوریک که هر کاره بای سارد یا هر کاره بای گهرمی تیا بی جگه لهوه که نابارینی تهش په ویتتهوه بهلام که خوا ویستی بیارینی به هوی باوه شهو پارچه هورانهی که کاره بای ساردو گهرمیان تیابه نزیگیان تهخاتهوه له یهک تا تیکه لیان تهکات وه کاره باکانیان متوربه نهبن ، شهو حله نهجا دهست تهکات به بارین ، وهک قورئان تهفهرموئ (وارسلنا الریاح لواقع ، فانزلنا من السماء ماء فاسقینا کموه) حجر/ ۲۲ تا بهر وهژورر بیتهوه توکسجین که متر ته بیتهوه ،

جاران کهس نهی تهزانی که تا له زهوی بهرتر بیتهوه پروهو ئاسمان توکسجین ههوا که متر ته بیتهوه ، وه ههناسهت به گرانتر بو تهدری ، بهلام له پاش په یادابوونی فرۆکهو بالتون تهمه زانرا کهچی قورئان (۱۴۰۰) سال له مه پیش ئیشارهت بو تهمه تهکات تهفهرموئ ! (فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره للاسلام ومن یرد أن یضله یجعل صدره ضیقاً حرجاً کأنما یصعد فی السماء) انعام - ۱۲۵

واه : هر که سیک خوا بیهوی پئی نمونی بکات سنگک و دلئی گوشاد تهکات بو ئیسلامی بهت ، وه هر که سیکیشی بوئی گومرای بکات سنگی قورس تهکات ، وهک به تهکان سهر کهوئی به ئاسمانا . ئینجا ته گهر تهمه سروشی خوا نیه محمدیکی نه خوینده وار (۱۴۰۰) سال له مهو پیش تهمهی له کوئی زانی ؟! ده رچوون له هتیزی کیشندهی زهوی و ته ستیره کان :

لهمانه له ههرووی سهیر تر هم ئایه تهیه که ئیشارهت تهکات بو تهوهی که ته گونجی له مهولا ئادهمی له هتیزی کیشندهی زهوی یا ته ستیره کان

دهرچن ، ئه فەرموئى : (يا معشر الجن والانس ان استطعتم ان
تفخذوا من اقطار السموات والارض فانفذوا لا تفذون الا بساطان)
الرحمان / ۳۲ .

به لى مەعناى ئەم ئابەتە لە ساڵى ۱۹۶۱ دا ھاتە دى ، وە دەولەتى
رووس يەكەمجار (گاگارین) ى دەركرد لە ھىزى كىشەندەى
زەوى بۆ شوپىتىك كە قورساى شتى تىبا نامىتى ، وە دوورى
خستەوہ لىى بە جۆرىك كە بە گردى زەوى دا بسوو پىتەوہ ، دواى
ئەو ئنجا ئەمەرىكا ناردى .

توخوا ئەمە لەوانە بە (۱۴۰۰) سال لەمەو پىش بە بىرى كەسا
بى ، چ جاى محمدىكى نەخویندەوار ، ئەمە ئەگەر سروشتى خوا
نەبى چى ترە .

ئەمانە ھەندىكن لە معجزاتى قورئان ، كە سەد ئەوئەندەى ترى
ماوہ ، وە ھەر يەكەى لە شوپىنى خۆى باسى ئەكەين خوا ياربى .
كەوا بوو ئىعجازى قورئان ھەر لەپرووى وىژە كەبەوہ نىہ ، كە
لە كاتى ھاتنە خوارەوہ يا ، رەوان بىژانى عەرەب ھەستىان پى كەردوہ ،
بەلكو لە گەلنى لای ترەوہ بە ، كە تا جىھان پىش بەكەوئى و زانين
سەربكەوئى ، بەرە بەرە ئەوانىش دەرئەكەون ، كە ئەمە ھەر لە
تواناى خوادابە بۆبە قورئان ئەفەرموئى : (قل لئن اجتمعت الجن
والانس على أن ياتوا بمثل هذا القرآن ، لا يأتون بمثلہ ولو كان
بعضهم لبعض ظہراً) الاسراء / ۹۰ .

واتە : بلى - ئەى محمد - ئەگەر ھەرچى ئادەمى و پەرى ھەبە كۆبىنەوہ
بۆ ئەوہى وىنەى ئەم قورئانە بىنن ، وىنەى ناھىتن ، با ھەندىكيان
پشتىوانى ھەندىكيان بن . (۱)

(۱) بە دەستكارى بەرە لە تەفسىرى خال ج ۱ چاپى يەكەم ۱۹۶۹ لاپەرە (۶۹ - ۸۳)
وەرگىراوہ .

(هر کاتنی په بمانتاندا به قهرز و دهستان گرت به کلکی گای
 خوټانهوه ، وه خوټان به کشت و کاله وه خهړو کرد و ازانان له
 خهبات کردن بؤ ئیسلام هینا ، خوا زه لیلی و پيسوایی ددها به
 سهرتانا ، وه له سهرتان لانا با تا نه گه پینه وه بؤ سهر ټایینه که تان) (۱).
 وه له بهر نهمانه دهموئ به شیوه یه کی پړک و په وان له سهر

نهم باسه برؤم و راستیه که ی بخمه پروو به پتی توانای خؤم :
 له کاتیکا ټاده می په کان له ناسکترین پله ی ژبانا بوون ، به لکو
 خهړیک بوو به جارئ له ناو بچن و پړزو تامی مرؤفایه تی بان له ناو
 نه ما بوو ، وه زؤر ټاناجی بان هه بوو به پیشه وایه کی پزگار کهرو به
 بهر نامه یه کی پړک و په وان و بی پیچ و په نا ، که چاره ی هه موو
 گوښه و پروو یه کی ژبانیان بکات . ټا له م کاته دا خوی په روهر دگار
 دهر گای به زه یی و سؤزی جوښاو ټایین و بهرنامه ی پر له داد و
 پزگار کهری ئیسلامی به پیغه مبهری مهزن (محمد) ی کرپی
 (عبدالله) دا بؤ ناردن ، ناردی بؤ هه موو مرؤفئ له هر شوټنیکی
 نهم سهرزه وی به دا بڑی ، وه به هر زمانیک بدوئ ، وه هر
 په ننگ و شیوه یه کی هه بی ، ناردی که ټاقانه بهر نامه بی و هه تا
 هه تابه مرؤفه کان له سهری برؤن ، وه به پنی نهو بهر نامه یه کار و
 باره کانیان چی به چی بکه ن ، ناردی تا یاساو نهریت و ده ستوری
 نه وای کؤمه ل بی ، به بی جیا وازی له نیوانی کار به ده ست و ژیر ده ست و
 شاری و لادئ ی و هزارو ددوله مندو پیانو ژنو گهوره و منال دا ،
 ناردی بؤ پزگار کردنی مرؤفایه تی له هه موو شیوه یه کی جه وروسته م و
 داگیر کردن ، به هر ناوو له ژیر هر بهر گیکه . . ناردی
 بؤ پزگار کردنی ټاده می له کؤبله یی و به ندایه تی بؤ کار به ده ست و
 مرؤفی ترو مادده و بهش و پارچه کانی گیتی و بوونه وهر ، وه بؤ

(۱) ئیمام نهمه دو ابو داود په وایه تیان کردوه .

ئه‌وه‌ی هه‌موویان به‌یه‌که‌وه‌ به‌نده‌ی خوای په‌روه‌ردگاربن ، وه هه‌موو
 چۆره ده‌سه‌لانیکی گێتپه‌یه‌وه بۆلای خوا ، وه هه‌موو ئیش و کاره‌کانی
 ئەمان و ئەوان هه‌ر به‌ده‌ست ئه‌و خواگه‌وره‌یه‌یه ۰۰ وه بۆ پزگار
 کردنیان له به‌ندایه‌تی هه‌واو هه‌وه‌س و ئاره‌زوو وه بۆ رزگار
 کردنیان له خه‌رافات و ئەفسانه و شتی په‌رو پوچ و درۆ و ده‌له‌سه ،
 وه له ژێر به‌رنامه‌ی ئیسلام دا مرۆفه‌کان یه‌که‌هه‌ر ئازادو سه‌ربه‌ستو
 بێجگه له خوا کهنوش بۆ که‌س نابهن وه‌گه‌ردن بۆ که‌س که‌ج
 ناکهن ، هه‌موویان به‌نده‌ی خوان و که‌سیان له که‌سیان زیاترو
 گه‌وره‌تر نه‌ ، ته‌نها به‌ته‌قواو خوا ناسی و چاکه‌ کردن نه‌بیت .

ئەبێ ئیسلام ئاقانه به‌رنامه و ده‌ستووری کۆمه‌ل و یاسای
 مرۆفه‌کان بێت ، بێجگه له ئیسلام به‌رنامه‌یه‌که‌ تر له ناو مرۆفدا
 نه‌بیت ، وه هه‌موو شتیکیان هه‌ر له ئیسلامه‌وه وه‌ربگرن . که‌واته
 مافی هه‌موو ئاده‌می و کۆمه‌ل و ناوچه‌یه‌کی ئەم بانگه‌ی پێ بگات و
 له‌م به‌رنامه‌ پێ له سووده تی‌بگات و شاره‌زای بێی - وه‌نابێ هه‌ج
 که‌سی یا کۆمه‌لێ له‌پێگه‌ی ئەم بانگه‌دا بوه‌ستی و پێگه له‌ بلاو
 بوونه‌وه‌ی بیه‌ستیت و به‌ره‌هه‌ستی بکات ، وه دیسان مافی په‌وای
 هه‌موو مرۆفیکه - که‌ دوای تی‌گه‌یشتن له‌م بانگه - سه‌ربه‌ست بێت
 وه له هه‌ج که‌س نه‌ترسیت بۆ وه‌رگرتن و په‌په‌وه‌ی کردنی ، وه
 ته‌گه‌ر به‌کێ یان کۆمه‌لێ وه‌ریان نه‌گرت نابێ پێگا له‌ بانگ و
 بانگ که‌ران بگرن ، وه نه‌به‌لن بگاته‌ مه‌رده‌مه‌کان ، به‌لکو به
 پێچه‌وانه‌وه ئەبێ پێگا چۆل بکرتت وه سه‌ربه‌ستی بدیت به‌ بانگ
 که‌رانی ئیسلام که‌ ئەم بانگه به‌ سه‌ربه‌ستی به‌ناو خه‌لکا بلاو
 بکه‌نه‌وه ، وه ئه‌و که‌سه‌ی وه‌ری گرت ئەبێ سه‌ربه‌ست بێ و زۆری
 لێ نه‌کرتت و نه‌چه‌وسیته‌وه .

وه لهم لايشهوه نهركى سهرشاني موسلمانانو بانگك كه ره كاني كه
 پشث گيرى له هموو موسلمانيك بكن و پريگا له بهر دهى خويانا
 چؤل بكن و هر كوسپو گري و قورتيك هاته پري بان لاي بهرنو
 دوورى بخه نه وه له پريگا كه دا ، تا باوه په كه سه به ست بيت و
 باوه په كه ره كان نه مين بن ، وه بهرنامهى خوا له سر زهوى دا به
 هيمنى و ناسايشى دابمه زريت و مهردمه كان له خير و بيبرى
 به شدار بن .

كه واته هر كومهل و هيژي هاته نه پريگا به و بهر هه لستى بلاو
 كردنهى كرد ، يا مهترسى نايه بهر ، يا خهلكى نه ترساند له
 وهر گرتنى ، يا نازاوهى نه نايه وه سهرى له موسلمانان تيك نه دا . . .
 نه بينى موسلمانان له ناوى بهرن و بيخه نه زي پري و توژى بهرن به
 حه وادا ، تا كهس نه تواني جار نيكي تر نه و پريگا به بگري و موسلمانان
 توشى نازار بكات ، وه تا گهر دن به ته نيا هر بو خواى پهروه ردگار
 كه چ بگريت (ويكون الدين كله لله) البقرة / . نه ميهش نهك
 به زور موسلمان كردن چونكه له نيلام دا هه وو كهس سه به ست و
 نازاده له باوه پدا ، قورثان نه فهرموي : (لا اكراه في الدين)
 البقرة / ياني زور كردن نيه له ثاببن وهر گرتندا . بهلكو نه بينى
 بهرنامهى خوا ده ستوورو ياساى ولات بيت ، ثير هر كه سه به
 ناره زووى خويته تى موسلمان ده بيت بان له سر ثابنه كهى خوي
 ده ميئنه وه .

وينى نه بابته نهى نيمه : نه گهر ناوچه بهك كرا به كشت و كال و
 تينووى بو ، پويستى بهره بوو كه جوگهى بو هه بگريت و ناو
 بدرت ، بين گومان له هه ندي شوينا ناوه كه بو خوي ده روات و
 پهنج كيشاني ناوي ، وه له هه ندي لادا ديك و دال ديته پريگاي و

به لووته داريك لا دهریت تهی ته گهر بهردیک یا کوسپینکی
 گوره هاته پینگای و بهری تاوه کهی بهست چار چی به؟ آیا وازی
 لی بهینریت و کشت و کاله که وشک بیی و تاو نهدریت؟ نهه ،
 به لکو ته بیی به هیزی شان و باهو و هندی جار به توپ و باریه
 بهرده که بشکینریت و کوسپه که بروخینریت و تاوه که بگانه کشت و
 کاله که وپی تاو بدریت ، جائتر ته گهر هندیکی تاوه کهی وهر
 نهگرت ، یان دای به بزار چارنیه . ههر بهو پی به ته بیی ئیسلام
 بگانه مرؤف و رزگاریان بکات ، وه ههر هیزیک هاته پیکا ایی
 دهریت و له تاو دهریت تا ئینه که به مهردمه کان بگات و هموو
 کهس بتوانیت به بیی ترس و بیم وهری بگریت . وه جیهاد و خهبات
 له ئیسلام دا له سر ته م بناغیه و بو ته م مه بهسته پیوست کراوه و
 بهرپا بووه .

ههر وهك خهبات و تیکۆشان بو بلاو کردنه وهی ئیسلام پیوسته ،
 دیسان بو پاراستنی یاساو فرمانه کانی پیوستنی سهرشانی هموو
 موسلمانیکه . پیغه مبهری خوا - دروودی له سهریت - فهرمو به تی :
 (ههر کام له تیوه شینکی نارهوا و گوناهای بینی ته بیی بیگۆرپی
 به دهست و باهوی ، ته گهر بوی نه کرا به دم و زمان ، وه ته گهر
 ته همیشه بو نه کرا ته بیی به دل و دهروونی بیگۆریت) (۱) گوئی
 بگره له بولبولی نه غمه خوانی باخچهی بهرینی ئیسلام مامۆستا
 مهولهوی چهند به شیرینی ته مه مان بو ده لیت . (۲)

• لله لیاس نه می له مونکه ر

ته مر به مه عرف چاک بکه له بهر

(۱) مسلم ریوایتی کردوه . (۲) عقیدهی مرضیهی مهولهوی .

که چاوت پئی که وت مونکه ریکی کرد
 به کئی ، ده فعی که له گه وره تا ورد
 به دست به زمان یا خو به جه نان
 وهذا الأخير أضعف الإيمان
 نعوذ بالله جه زای نه وئنی
 نهو حاله ی مونکه ر تۆنه ی بوغزینی
 أضعف الإيمان که بو ریته وه
 هر کوفره دپتر به سهر ریته وه
 په نا به وخوا له وه که نه دوئ
 نه یشی بوغزینی و که یفی پئی بجوی ،

ئاینی ئیسلام به که م بانگت بوو بهرز بووه وه بو پزگار کردنی
 مرؤف به ته واوی ، له مه ککه وه دهستی پئ کرد ، له پیشه وه به داوای
 خوئندن و فیر بوون ، نه نجا داوای کرد له پیغه مبه ر که خزم و
 که سه کانی خۆی بانگت بکات و بیان ترسینی و مؤده بان بداتی ،
 دوا ی نه وه بانگت کردن و ترساندن قوره یش و مه ککه یی و عه ره به کانی
 تری نه و ده ورو به ره ، پاشان هه موو عه ره ب و هه وو ئاده می به ک
 به ته واوی ، تا سیانزه سال له مه ککه دا ده وری رام هینان و
 پئ گه یانندن و تی گه یانندن و ئاماده کردن بوو ، ئنجا ئیزنی کوچ کردن
 دراو دوا ی نه مه یش ئیزنی جه نگاندن درا ، دوا بی داوا کرا بجه ننگن
 له گه ل نه وانهی نه چن به گزیاناو دینه سه ریان ، وه نه م جو ره جه نگانه
 جه نگی به رگری بوون ، به به در دهستی پئ کرد و به خه نده ق
 کو تابی هات ، دووای نه مانه داوایان لی کرا بجه ننگن له گه ل هه موو

بت په‌رست و خوانه‌ناسی‌کدا ، مه‌شحه‌لی نازادی هه‌ل‌بگرن و سه‌ر
زه‌وی نازاد و پرگار بکه‌ن و کاربکی وابکه‌ن که گه‌ردن که‌چی
هه‌ر بۆ خوا بکریت به‌ته‌نیاو به‌س .

ته‌بیج موسلمانان ثابینی ئیسلام به‌سه‌ر زه‌وی دا بلاو بکه‌نه‌وه و
بیکه‌نه به‌رنامه‌ی مرۆف ، ته‌مه‌بش به‌وه پتک نایه‌ت که کاربه‌ده‌ستانی
ولآت له‌پیاوانی ثابینی بیت ، وه‌کو پیاوانی ثابینی که‌نشته‌ی ته‌وروپا
لایان وابوو ، به‌لکو ته‌بیج شه‌ریعه‌تی ئیسلام و به‌رنامه‌که‌ی خوا
ده‌ستووو یاساو رژیمی ولآت بیت و کاربه‌ده‌ستانی ولآت به‌جی‌یان
بینن ، ئیتر ته‌ندامی کۆمه‌ل موسلمان یان گاور یان جوله‌که‌یان
ئاگر په‌رست بن قه‌ی ناکات و گری‌ان نادریتی ، هه‌ر کاتێ
موسلمانان ته‌م کاره‌یان به‌م پی‌به‌به‌جی هینا ته‌وه پتویستی سه‌رشانی
خۆیان به‌جی هیناوه‌ خویان له‌خۆیان رازی کرده‌وه ، وه‌ ته‌وه‌یان
له‌ سه‌ر ماوه به‌خپوی بکه‌زو بی‌پاریزن ، وه‌ ته‌گه‌ر وایان نه‌کرد
هه‌موو گونا‌هبارن .

ته‌مه‌یه جیهاد له‌ ئیسلاما ، وه‌ بۆ ته‌م مه‌به‌سته جه‌نگ ته‌کریت ،
وه‌ ته‌بیج به‌م پی‌به‌له‌ جه‌نگی ئیسلامی تی‌بگه‌ین .

ئیسلام ناشتی و ئاسایش به‌بنکه‌ی هه‌میشه‌یی بانگه‌که‌ی داده‌نییت ،
وه‌ جه‌نگ و هه‌را به‌شتیکی ناچاری له‌ بنکه‌ ده‌رچوون (شلود)
داده‌نییت ، چونکه‌ ئیسلام بۆ داگیر کردن و چه‌وساندنه‌وه و جه‌ورو
سته‌م و نازاردان نه‌هاتوه ، به‌لکو به‌رنامه‌به‌کی خویا به‌ بۆ رزگار
کردن و نازاد کردنی مرۆف ، له‌ سه‌ر بناغه‌ی خۆشه‌ویستی و
به‌زه‌یی سوژ دامه‌زراوه ، مرۆف به‌ خاوه‌ن ریزو جینشینی خوا
داده‌نییت ، وه‌لاره‌جله‌وی و خراپه‌کاری و رینگا گرتنی هه‌ندی له‌
ئیسلام ناچار ته‌کات به‌جه‌نگ کردن . ئیسلام هه‌ول ده‌دات بۆ

پیشه کیش کردنو له بن هیئانی نهو هژیانهی جهنگ و ههراو پشپوی
له ناو کومه لدا دروست ده کهن .

رهگ و پیشه‌ی جهنگ و ههراو ده مارگیری و نه‌ته‌وه و هوز
پهرستی له بن دهر دینتی ، به‌وه که مرؤفه کان به تیکرایی نه‌گیرینه‌وه
بۆ بهک سه‌رچاوه ، بۆ رۆله‌ی پیار و ژنیک :

(يا أيها الناس إنا خلقناكم من ذكر و انثى وجعلناكم شعوباً
وقبائل لتعارفوا إن اكرمكم عندالله أتقاكم) الحجرات / .

وه جهنگی ده مارگیری ئایینی له‌ناو دهرده کات به‌وه که ددان
به ئایینه‌کانی ترا ده‌نیت و زۆر له کهس ناکات که واز له ئایینی
خۆی بیتی ، هه‌موو کهس نه‌توانی به‌گویره‌ی ئایینه‌که‌ی په‌رسستی
به‌جی بیتی وه ره‌نگه له کهس ناگریت له پیوستی ئایینی دا .

وه هه‌روه‌ها ئیسلام پیشه‌ی نهو جه‌نگانه له بن دینتی که ته‌ماع و
چار چتۆکی و که‌لک و سوود هه‌لیان ده‌گیرسیتی ، جه‌نگی هیمپریالیستی و
داگیر کردن و گه‌ران به شوین بازار و مادده‌ی خاودا و ، وه بۆ
چنگ خستی هۆبه‌کانی دهرامه‌ت و به‌رو بووم ، ئیسلام مرؤفه‌کان
به کومه‌لنکی هاوکار دانه‌نیت ، داوای هاریکاری و یارمه‌تی دانی
یه‌کتریان لی ده‌کات : (وتعاونوا علی البر والتقوی ولا تعاونوا علی
الائمه‌ والعدوان) المائده / ، یانی یارمه‌تی یه‌کتر بده‌ن له سه‌ر
چاکه و خواپهرستی ، وه یارمه‌تی یه‌کتر مه‌ده‌ن له‌خراپکاری و ده‌ست
دریژی کردنا .

دبسان ئیسلام نهو جه‌نگانه له بن دهر دینتی که به هۆی هه‌ولدان
بۆ گه‌وره‌یی و پاهو پایه‌ی پرو و پروه‌وه داده‌گیرسین ، وه‌کو
جه‌نگاندن بۆ پاشایه‌تی و سه‌رۆکایه‌تی و به‌که‌له‌پوور دانانی نه‌م‌جۆره
پلانه له باوکه‌وه بۆ کوپو . . . هتد .

(پیاوئ هاته‌لای پیغه‌مبهری خوا ، وتی : پیاوی واهه‌به جه‌نگک
 نه‌کا بۆ تالآن و هی‌وا هه‌یه بۆ ناو و ناو‌بانگک و هه‌یه نه‌جه‌نگی تا
 خه‌لکی جینگا ده‌ستی ببینی ، ئەمانه کامیان له پئی خوادایه ؟
 پیغه‌مبهر - دروودی خوای له‌سه‌رییت - فرمووی : ته‌نیا نه‌و جه‌نگه
 له‌پئی خوادایه که بۆ نه‌وه بکریت و شه‌و فرمانی خوا به‌رزبیته‌وه) (۱) .

و شه‌و فرمانی خوایش بریتی‌یه له‌قورئان ، له‌ تاین و به‌رنامه‌ی
 ئیسلام ، بریتی‌یه له‌ئاوه‌دان کردنه‌وه‌ی زه‌وی و له‌ جی نشیستی خوای
 گه‌وره ، که‌وا نه‌ جه‌نگک ته‌نیا بۆ بلاو کردنه‌وه‌ی ئیسلام و بۆ
 پاراستنی ئیسلام و موس‌لمانان ده‌کریت و به‌س ، وه‌ نه‌بئی ئیسلام
 بگانه‌ ناو دل و گوئی هه‌موو که‌س ، وه‌ هه‌مو که‌س سه‌ر به‌سه‌ت
 بیته‌ له‌ وه‌رگرتن و په‌په‌وه‌ی کردنیا ، وه‌ هه‌ر که‌سی یا کومه‌لێ
 له‌م پینگایه‌دا وه‌ستا نه‌بئی دوور بخزیته‌وه‌ و لا بیریته‌ ، به‌هه‌ر نرختی
 بووه‌ : (وقاتلوهم حتی لانکون فتنه‌ و یکون الدین کله‌ لله‌) الانفال
 یانی : بجه‌نگن له‌گه‌لیانا تا فیتنه‌ و خراپکاری نه‌هینێ و تاین و گه‌ردن
 که‌چی ته‌نیا بۆ خوابیته‌ .

جه‌نگی ئیسلام به‌م پئی‌یه‌و بۆ ئەم مه‌به‌سته‌یه‌و هه‌روه‌هاش بووه‌ ،
 بۆیه‌ له‌ هه‌مو جه‌نگه‌کانا دا‌وا‌یان نه‌کرد له‌ دوژمن : موس‌لمان بن ،
 ئیتر وه‌ك ئیمه‌ ده‌بن و له‌ جینگاو پینگای خۆتان نه‌مینه‌وه‌ ، نه‌گه‌ر
 موس‌لمان نابن وه‌رنه‌ ژیر رکیف و دروشمی ئیسلامه‌وه‌ ، باجیکی
 سالانه‌ بدن به‌ ده‌وله‌تی ئیسلام بۆ پارێزگاری کردنتان ، نه‌گه‌ر
 ئەمه‌بشپیان نه‌کردایه‌ ئەنجا له‌گه‌لیانا نه‌جه‌نگان .

وه‌ هه‌ر جه‌نگی به‌م شیوه‌ یا بۆ ئەم مه‌به‌سته‌ نه‌کرایته‌ ، نه‌وه‌

(۱) اصحابی سنن دیوایه‌تیان کردووه‌ .

جهنگى ئىسلامى نەبوو و جەنگاۋەرەكانى گوناھبارن .

رەخنەگرەكان و جەنگك :

ئەمە بەكورتى باسى جەنگى ئىسلام بوو، بەلام ئەوانەى ئىسلام بە ئايىنى شىرو تىر دائەننن و ئەلنن : ئىسلام حەز لە خوڤن پڙى دەكاو بە زور مەردم موسلمان دەكات ۰۰۰ ئەوانە بۆچى بىرىك لە خۇيان ناكەنەو ۰۰ ؟

بۆچى جوولەكەكان باسى دورندايەتى خۇيان ناكەن كە لە درىزابى مېژوويانا خەرىكى ئازاۋە و خراپكارى بون ، وە بە خوڤنى مەردم نەخشەى پر لە فېتنە و گىژاويان بۆ خۇيان كىشاۋە ۱؟ رەنگە نەيانەوى^۱ ددان بەو دەا بننن كە جەنگى جىھانى بەكەم و دووم كە ئەو ھەموو قوربانىەى تيا درا و ئەو ھەموو بى تاوانەى تيا اە ناوچو ، بەبى ھېچ ھۆبەكى ئەوتتو كە داخوازى ھەرا بچكۆلەبەك بكات ، بېجگە لە چلېسى و تەماعى داگىر كردن و ھەلووشىنى مال و سامان و داراىى خەلكى ، رەنگە ددان بەو دەا نەنن كە ئەو جەنگانە بە پىلانى پىسى ئەوانو بە پەنجەى ژەھراوى ژۇر بەژىريان داگىرسان ۱۱؟ خۆ لە (پپۆتۆكۆلى حوكەماى سەھىون) دا دەلئت :

ھەموو جەنگك و ھەراو پشوى و ناكۆكى بەكى سەر زەوى بە پەنجەى پىسى جوولەكە پەيدا ئەبىت . وە جەنگەكانى ئەم دواىى بەى جوولەكە و عەرەب و كارەساتى دىرياسىن بەسە بۆ گەواھى ئەم مەبەستەمان .

يان گاۋرەكان بۆچى پەپۆبەك لە خۇيان دانادرن؟ بۆچى ئاوپرىك بەلاى مېژووى پر لە پەشىوى خۇيان نادەنەو ؟ خۆ ئەوان لە بەروارى پەبابوونيانەو تائىستا بە دەورىكى پر لە دورندايەتى دا

پوښتون ، چاوگېر ايتك به چهرخه كاني ناوه پراست و بده وري پياواني
 كه نشته وه به نو مليون قورباني دادگاي پشكيني پياواني كه نشته ،
 وه به گيره اتني زانايان و پاشاو سرؤ كه كانيان به ده ستيا نه وه ، به سه بو
 شه وي پوويان نه يمت له ئيسلام بدوين !! ئه ي بهرپا كردني جهنگي
 خاچيه كان (الحرب الصليبية) كه ماوه ي دوو سهد سال زياتري
 خاباندو قورباني و كوشتاري په ننگه بگاته مليونيك مرؤف ۱۹
 (جود فرى) كه فرمانده يه كى سوپاي خاچى بوو نامه يه كى بو (پاپا)
 ناردو مژده ي دايه كه سر كه وتوون و ئه لئى : ئه ي (پا پاى) بهرپزو
 پيرؤز ولاخه كانمان تا ئه زؤيان به خوئينى خؤر هه لانه كانا ئه پرا ته
 خواره وه له هه يوان و په رستگاي سليمان دا . وه هه مان جهنگيان
 له گه ل گاوره كاني (ألبى) و (والدونى) و (لوئرو پوښتانت و
 ارشودكس) ه كاندا بهرپا كردو له بهك شهودا سهد هه زار
 پوښتانيان له بهك شاردا سربري .

ئه ي جهنگي به كه م و دووه مي جيهاني كه پال هوانه كاني ده وه له ته
 گاوره كان ، يان بلين : هه لگري ئالاي شارستاني ماددى تازه بوون ،
 بوچى به بهك زرمه وه له بهك هه ناسه دا زياتر له سئ سهد هه زار كه سيان
 له دوورگه ي هيرؤشبادا له گيان كرد ، يان بوچى فرمانده ي سوپاي
 ده وه له ته په يمانداره كان (دول الحلفاء) (اللورد النبي) كاتى ده ستى به سه ر
 فه له ستين دا كيشاو چوه (بيت المقدس) ووتى : ئا ئيستنا جهنگي
 خاچى كؤنای پئ هات ؟ ئه مانه هه موو بو خوئين پيؤزى و داگير كردن
 نين و ئه وانئى ئيسلام بو شه وه بوون ؟ !! سه بره !! بائيكه و دووه هه وا !!
 له پاشا بينيم كه زاناي به رزى هيندى مامؤسنا (أبو الحسن الندوى) له سه رچاوه
 باوه پ پئ كراوه جيهانيه كانه وه وه رى گسره وه كه : (ژماره ي
 كوؤراوه كاني جهنگه ئيسلامي به كان له سه رده مي پئغه مبه ردا ، واته له

سالی دووهمی کوچی یوه تا سالی نۆبهم له ههزار و ههژده کهس
تی نه په پری ، دوو سه دو په نجاو نو موسلمانو جهوت سه دو په نجاو نو
له کافره کان . به لآم له جهنگی یه که می جیهانی دا جهوت ملیون
کوژراو چراره ملیون بریندار بوون .

وه له جهنگی جیهانی دووهم دا (۵۰۰۰۰۰۰۰) په نجا ملیون
به رکهوت ، له وانه (۸۵۴۳۵۱۵) کوژراو نه وانی که بریندار بوون .
وه کوشتنی هه ریه که یان له جهنگی یه که مدا ده ههزار جونه بهی
تی چوو ، وه جهنگی دووهم بۆ یه که ساعات به که ملیون جونه بهی
پتویست بوو ۱۱۰ جا و ایزانم هه رکهس سهیری ئهم پروداوه بکات و
به رابه ریتی له نیتوانی جهنگه ئیسلامی به کان و جهنگه جیهانی به کاندای
بکات ، ئیتر پرووی نایهت بلجی : ئیسلام جهزی له خوین ریژی بوو ، یان
به زورو به شمشیر ئیسلام بلاو کرایه وه (۱) .

وه ئه وهی جینگای داخه لهم دواپی به دا ئیمه ی موسلمان ئیسلامان
له بیر چوو وه ، له ترسی تانه و ته شهری ژه هراوی دوژمن که وتینه په له
قازی بۆ لابرندی جهنگ و ههرا ، به لکوو خهبات و تیکوشان له
ئیسلامدا ، وه جهنگه کانی پیشووی ئیسلامان هه موویان گپرایه وه
بۆ لای جهنگی بهرگری و بهس ، وامان دایه قه له م که ئیسلام هه
په رستی و به ندایه تی کردن و هه ندی دروشمی تابه تی به و بهس . ئیتر
تیمه و جهنگ و ههرا ، تیمه و شیرو تیر و توپ و ته یاره ، تیمه و
کار به دهستی و فرمان په وایی ؟ ! خوانه خواسته تیمه قهت شتی و
نآیین و نایکه بن ! تیمه له بهر خاتری چاوی کالی تیوه جهنگ و
تیکوشانمان له ئیسلامدا لابر دووه و یاساخمان کردووه له ئیسلامان
سپروه ته وه !! بۆیه نه گه ر یه کتی یان کۆمه لئی وتی :

ئىسلام ئايىن و بەرنامە و بەندايەتى و فەرمان پەروايى و قەلەم و شمشىرە ، پىويستى مۇسلمانانە گە ياندىن و بلا و كۆردنەو و دووبارە كۆردنەو ەى ئەم بانگى خىوايە وە ھەركەسى ياهەر لايە ھاتە پىگەى ئەبىج لىى دەن و زال بىن بەسەريا ، سا ھەموويان لەو پىگايەدا لەناو بىچن ، خىرا خۆمان لەپىش دوژمنە كانمانەو ە كەوينە پەلەقازە بۆ دەم كوت كۆردنى بەھەر جۆر بوو ، كە ھىچ نەبى بە ھەزاران ناو و ناتۆرەى ناپەواى بۆ دەدۆزىنەو .

بهشی سی ۷یم

پهنده کانی جهنگی ئوحد

جهنگی ئوحد (أحد) دهر پیکي گوره و پر له په ندو ئاموژگاری گرننگ بوو ، پر بوو له که لک و سود بۆ موسلمانان کانی ئه و ده مه وه بۆ هه تاهه تابه جینگای که لک و په ندو ئاموژگاری به بۆ هه موو مروف و کۆمه ل و ئومه تیک . له بهر ئه وه هه ز ده که م هه موومان به وردی ماوه به ک له که ل ئه م جهنگه دا بژین و به وردی تی بینی تیدا بکه این .

قورئانی پیروز له جزمی چواره م له سووره تی (آل عمران) دا به کۆمه له به کی گوره له تابه ته کانی له م جهنگه ده دویت ، به لام نه ک له شیوه ی چیرۆک یا گپراننه وه ی داستان دا ، به لکو له بهرگی په ندو ئاموژگاری و فله سه فه دهر خستن و نهیتی پشان دانا ، وه پیغه مبهری مه زنیش - دروودی له سه ریج زۆر تینی له م جهنگه وه پی گه یشتبوو ، بۆیه تا کۆتایی ته مه نی پیروزی هه ر باسی ئه کرد ، که بیری شه هیده کانی ده کرده وه ده ی فهرموو : (ئوحد که ژیکه خووشی ئه وین و خووشمان ئه وی) و ائیمه یش هه ندیج له و په ندانه لیره دا ده خه ینه بهر چاو ودلی - خوینه ره تی گه یشتووه کان : (۱)

۱ - جهنگی ئوحد سه نگی مه حه ک بوو ، پالکو پیسو و پراست و ناراستی لیک جیا کرده وه . موسلمانان کان تاله مه ککه دا بوون و له سه ره تای ژبانی مه دینه یش دا هه موویان پالکو خاوین و بی له که بوون هه ر که س موسلمان ئه بوو به پراستی موسلمان ئه بوو ، پیچ و په نای

(۱) بۆ زیاتر تی گه یشتن سهیری (فی ظلال القران) جزمی چواره م ۴۶-۱۶۹ بکه .

نه بوو ، ئه‌ی ویست گیانو مالی له پښی خوادا بهخت بکات و
 خۆی تووشی گیروگرفتی گه‌وره ته‌کردو موسلمان بوونه‌که‌ی بریتی
 بوو له فیداکاری ، چونکه دوژمنی ئیسلام زۆر به ده‌سه‌لات
 بوون ، نازاری موسلمانان ته‌دا و ته‌یان چه‌وسالده‌نوه ، گیانو
 مالیان له مه‌ترسیدا بوو ، له بهر ته‌مه زۆریان ته‌ی ویست خه‌لکی
 به موسلمان بوونه‌که‌ی نه‌زانجی . که‌واته له‌م ده‌وره دا بیجگه‌ له
 موسلمانی راستی و له سوپای باوه‌پی پر به‌دل که‌س خۆی به‌موسلمان
 نه‌ته‌دایه قه‌لم .

به‌لام دوا‌ی دامه‌زراندنی دام و ده‌زگای ده‌ولت له مه‌دینه‌دا ،
 وه دوا‌ی ته‌وه‌ی موسلمانان بوون به‌هیتیکه‌ی ترسینه‌ر له‌ناوچه‌که‌دا ،
 وه دوا‌ی ته‌وه‌ی جه‌نگی به‌دري گه‌وره کرا و ته‌و هه‌موو مال و
 تالانه‌و ته‌وسه‌ر که‌وته گه‌وره‌به‌ بوو به‌ده‌سکه‌وتی ئیسلام و موسلمانان ،
 ئا ئیره‌دا ئال و گۆپیکه‌ی گه‌وره رووی دا ، زۆر له کافرو بی
 باوه‌په‌کان - به‌ناچاری - ئیسلام بووتیکه‌ی سه‌رزاری بان نیشان‌دا ، به‌لام
 له‌قوولایی دل‌یا نا هه‌ر کافرو بت په‌رست و بی باوه‌پ بوون ته‌وه بوو
 له دوا‌یی دا قورئان ته‌م نه‌ینی‌یه‌ی ده‌رخست و ته‌وانه‌ی به‌ دوو‌پوو
 (مناقق) ناو برد .

ته‌مه‌یش سه‌روشتی‌به‌ بۆ هه‌موو بانگ و بیرو باوه‌پیک هه‌ر که
 سه‌رکه‌وتن و ته‌ماعیک ، یان بییم و مه‌ترسی‌یه‌کی تیا به‌دی کرا ،
 مه‌ردم کۆمه‌ل کۆمه‌ل به‌پاست و به‌درۆ له ده‌وری خه‌ر ده‌بنه‌وه و
 تخی ده‌هروژین و راست و ناپاستیان تیکه‌ل ده‌بن ، به‌لام هه‌ر که
 شه‌قامی لی‌هاته‌وه یه‌ک و مه‌ترسی‌یه‌ک رووی دا ناپاست خۆیان
 ده‌کیشه‌وه و ته‌نبا خاوینه‌کانی له ده‌ور ده‌مینه‌وه ، ته‌مه شتیکی
 ئاشکرا به‌و له هه‌مووانه‌وه دیاره .

وه ژيان له سهر دهستورور ياسای ئيسلام دابمه زرينو شارستانه کي
 تهواوو کارامه بيته دی . بئ گومان کاری واگرنگک پياوی بليمهت و
 رېک و پټک و خاوپن و پاست و بئ گهردی تهوټ ، ته بئ
 به تهواوی پاک و پس لیک جيا بکرتهوه ، وه له گهل پشه ی خودا
 رېک ناکه وټ که شته نهټنی به کانتان بو دیاری بکات و خوټان
 پاست و نارپاست بناسن ، چونکه زاینی نهټنی به کان هر بو خوا
 باشه و ثاده می بهرگه یان ناگرټ ، وه خوا له ناو پیغه مبهره کانیا
 تهوی مهیلی بیت هلی ته بزرټ و له رېگای تهوانه وه چاک و خراب
 ده ناسن ټیوه باوه پی پتهو بیتن به خوا و به پیغه مبهره کانی ، وه
 ته گهر باره پی راستان بیت و خوټان له خرابه و گوناوه کان
 پارټن پاداشتی گهوره و دیارنان ده سگیر ته بیت .

۲ - تهو بیژانه وه و گټو و ته نه له کرده هر وه ک پاک و پس لیک
 جيا ته کانه وه ، دیسان مرؤف و کار به ده ست له ته ندازه و توانای
 خوټی حالی ده کات و خوټی و لی هاتنی ته زانی ، وه ته مبهش
 شتیکی پیوست و بنچینه بی به بو هر که سو کومه لیک بیهوی هلی
 به کاریکی گرنگک ، دیوانه وه ته گهر لهم کانه دا ته ندانه راسته کانی
 کومه ل هوشیار نه بن لهوانه به له کاتی روودانی مه ترسی به که دا - که
 ته بیته سهنگی مهحه کی کومه ل - ته زمیان شل بی و هیزبان ست
 بی و دایان بنیته سهر زهوی .

تهوه بوو له کاتی گه پانوهی دوو پوهه کاند خه ریک بوو شلو
 شیواوی پوو بکاته مرسلمانه کان ، خو ته گهر یارمه تی خوا نه بوايه ،
 دوو کومه ل : بهره ی (حارثه) و بهره ی (سلمه) سه ریان ای
 تیک ده چوو و ده گه پانه وه .

قورشان لیره پشادا ده فەر مویت : (واذ عدوت تبویء المؤمنین
مقاعد للقتال والله سمیع علیم ، اذ همت طفتان منکم أن تفشلا والله
ولیهما وعلى الله فلیتوکل المؤمنون) آل عمران / .

جا له بهر ئەمە پتووستە لە سەر هەموو ئەندامێکی کۆمەڵ کە
هەمیشە وریا و ئاگادار بێ ، وە ئەگەر بیرو باوەرە کەمێ خۆی بە
راست بزانی نابی هێچ روودا و هێچ کەسێک تەبێ بکاو مێشکی
تیک بدا و سستی بکا و باوەرە کەمێ لەق و لۆق بکا .

وە پتووستی سەرۆک و پێشەوا بە کە هەمیشە ئاگای لە ژێر دەست و
کۆمەڵە کەمێ بێت و سەرپەرشتی یان بکات و لێ یان بێ ئاگا نەبێ ،
نەوێ شتیکی ناپەرەوا ، یان پیاوی بەد نیهاد تینان تێ بکات .

۳ - مەرووف هەر چەندە ئازا و بە جەرگ و بلیمەت و هۆشیاری
هەر چەندە ئاگادار و شارەزای بەرنامە و بیرو باوەرە کەمێ بێت ،
دوور نیه لە کاتی تەنگ و چەلەمەدا ، یا بە بیستنی دەنگ و باسی
ناخۆش ، بە تاییەتی بە بیستنی لە ناو چوونی پێشەواکەمێ ، دوور
نیه لەم کاتانەدا مێشکی تیک بچیت و ئەزمی شل بێت و لە ئیش و
کار بکەوێت و دەست بدتە بەر ئەژنۆی .

ئەو هەبوو گە ئێک لە یارە ناوازه کانی پێغەمبەر لە کاتی دەنگی (مجد
کوژرا) چوو بە گۆی یانا ، تیک چوون و لێی دانێشتن و دەستیان
دایە بەر ئەژنۆ ، کە (ئنس) ی کوپی (نفر) ی یاریدەدەر
دای بە لایانا سەر زەنشینی کردنو وتی : بپۆن بمرن لە سەر ئەوێ
(مجد) ی لە سەر مرد .

وە ئەگەر خوگرتنی پێغەمبەر و هۆشیاری و ئاگاداری زۆر بەی
یارە کانی نەبوا بە ، موسلمانەکان بەو هەلە بە ژێر ئەکەوتن و لە ناو

ئەچوون و پۇشنايى ئىسلام ئەكۆزايەوۈ قورئان بۇ ئەمە ئاگادارمان
 ئەكات و ئامۇژگارى جىوانمان دەكات و تىمان دەگەيەنئى : كە
 كوشتن و مردنى پېشەواو فەرماندە نايىتە ھۇ بۇ لەناو چوونى بانگك و
 بىرو باوہپە كە ، مادەم بەرنامە و دەستور و بىرو باوہپە زىندوۈە و
 لەبەر دەستايە ، ئىتر بانگك كەرو پېشەوا لەناوئىش بېچىت تىن ناكاتە
 سەرى ، ئەبى مەردمە كان دەورى چۆل نەكەن و دەستى لى بەرنەدەن و
 لىي پەشىمان نەبەوہ : (وما مجد إلا رسول قد خلت من قبله الرسل
 أفان مات أو قتل انقلبتم على أعقابكم ؟ ومن ينقلب على عقبيه فلن
 يضر الله شيئاً وسيجزى الله الشاكرين ، وما كان لنفس أن تموت
 إلا بأذن الله كتاباً مؤجلاً ، ومن يسرد ثواب الدنيا نؤته منها ومن
 يرد ثواب الآخرة نؤته منها وسنجزي الشاكرين) آل عمران / .

۴ - ئادەمى لە دوو كانا تاقي ئەكۆرئەوہ : يەكەم لەكاتى سەختى و
 سەخلەتى دا ، دووہم لەكاتى سەركەوتن و زال بوون و تەماعدا .
 زۆر كەس لەكاتى سەخلەتيدا دەتوانئى ددان بەخۇدا بگىرى و
 لەتاقي كۆرئەوہ دەرىچىت ، بەلام لەكاتى خۇشى و لە دەمى پەيدا
 بوونى تەماع و دەستكەوتدا زۆر كەس مەست ئەبى و بەر چاوى
 ئەگىرى و لىككدانەوہى نامىنئى .

كاتىك مۇسلمانە كان لە دەمى بەيائى دا كافرە كانيان شكاند و
 لەشكرگايان پى بەجى ھىلان ، ئەم سەركەوتنە مەستى كۆردن و لەخۇ
 بايى بوون و كەوتنە ئەو باوہپە كە تازە ئىتر كافر و پى باوہپە كان
 ناتوانن پووى چەكيان تى بىكەن ، بۆيە ئاگاپان لە دوژمن نەماو تىر
 ئەندازە كان كەزە كەيان بەجى ھىشت و پىشتى لەشكرىان چۆل كۆرد،
 بەم پى بە دوژمن ھىلى بۇ ھەلكەوت و لىيان كۆبوونەوہ و زىان و

تازاری زۆربان پښ گه باندن و شپرزهبان کردن .

قورثانی پیروز شم مانایه به باقه بهك له ثابته کانی هتتاوه ،
ناموزگاری و په خنه ی تیکه لآ و کردووه ، وه سوچی پروو داوه کوی
کردوته مل خویان ، بۆ شهوی موسلمانان هه میسه سوودی لی
وه ربگرن و نهمه له بهر چاوی خویان دابتن و جاریکه تر نه که ونه
هه لهره .

۵ - شم جهنگه ی ژوحود یاسایه کی بنچینه یی و بیرو باوه پیکه
گه و ره ی ئیسلامیمان نه خاته به رده ست ، به روشنی تیمان نه گه به نی ،
یاسایه کی شهوتو که زور له موسلمانان نایزانن ، یان له بیر خویانی
نه به نه وه ، وه بهو بۆنه به وه تووشی هه له ی گه و ره دین ، شه
یاسایه ش نهمه به :

تاینی ئیسلام به رنامه ی ژبانی ئاده می به له هه ردوو جیهانا ، وه
شم به رنامه به به نه ندازه ی تی کوشان و خه بات کردنی موسلمانان
له ری یا راست ده بیته وه و سه ر به رز ده کانه وه ، وه به رز بوونه وه و
نزم بوونه وه و داگیرساندن و کوژاندنه وه ی نه نیا به گویره ی هه ولدان و
دانیشن و راستی و ناراستی شوین که وتوووه کانی تی و به س ، وه هه ر
نه وان بهر پرسیار و لی پرسراون له دادگای خواو له لای میژوو و
ئاده یزاد .

نهمه حه قیقه تیکه و پپ به پپی سروشتی ئیسلامه ، نه گه ر چی
زور که س خۆ له م راستی به لانه دن و نه یانه وی به شیوه به کی تر له
ئیسلام ورد بنه ره ، بۆیه له وانن له م پرووه وه چهنه د پرسباریک
ناراسته ی ئیسلام و بانگ که رانی بکه ن :

تایا ئیسلام تاینی خوانیه و لای خواوه نه هاتوووه ؟ تایا خوا به

تواناو دهسهلانی بی سنور نیه ؟ ئەی بۆچی ئاینه‌که‌ی خۆی سەر ناخات ؟ یان چۆن ، وه بۆچی ئەبێ به‌پێی تێ کوشانی موسلمانان سەرکه‌وێت ؟ خۆ ئیسلام ئاییتکی راسته ، ئەی بۆچی هه‌میشه سەر ناکه‌وێ و شوێن که‌وتوو کانی سەرناکه‌ون ؟ وه بۆچی بانگی کوفرو بی ئاینی سەر ئەکه‌وێ و ئەم سەرناکه‌وێت ؟ ... و ... هه‌ند . له راستی دا ئەم پرسیارانه و ئەو باوه‌په‌ی ئەم پرسیارانه‌ی لێوه هه‌لقوولیوه هه‌موویان ئەکه‌رێنه‌وه بۆ : تێ نه‌گه‌یشتن له سروشتی ئیسلام ، یا خو لێ گه‌یل کردنی .

به‌لێ ئیسلام ئاینکه‌و خوا هه‌لبێژاردوو که دواین ئاینی سەر زه‌وی بێت ، وه‌بێته به‌رنامه‌ی هه‌تا هه‌تایی ئاده‌میزاده‌کان ، به‌ره‌نگی که‌ قه‌ده‌غه‌یه له هه‌موو ئاده‌می بێجگه له ئیسلام شوێنی به‌رنامه‌به‌کی تر بکه‌ون ، یا هه‌ر ئاینیکی تر بۆ خۆیان هه‌لبێژن ، وه له‌و لایه‌شه‌وه زانیو خواهی‌شو ده‌سه‌لانی خوای گه‌وره سنوریان نیه‌و له‌ پرانه‌وه نابه‌ن وه خوای گه‌وره - به‌پێی حیکمه‌تی خۆی - ئاده‌میزادی وه‌ها درووست کردوو که‌بتوانن چاکه‌و خراپه‌ بکه‌ن و هه‌ردوولایان لێ دێت ، وه ئاین و به‌رنامه‌ی به‌ش-په‌یه‌که‌ ناردوو که له سنوری ئیش و کارو راستی ئاده‌میزاد دا ئیش بکات و گه‌شه‌ بکات ، وه به‌پێی لێ هاتنو خه‌ریک بوون و په‌په‌وی کردیان بۆ بنکه‌ و یاساکانی ئاینه‌که‌و له سەر پۆنبیان سەر به‌رز ئەکاته‌وه‌و شکۆفه لێ ئەدات و په‌ل و پۆ ئەهاوێژی .

ئهمه حه‌قیقه‌ت و راستی‌به‌که‌و ، ئەبێ موسلمانان به‌ جوانی لێی تێ بگه‌ن ، وه بزانی که ئیسلام به‌ معجزه سەرناکه‌وێ و بلاو نایته‌وه ، وه چاو قونچان و مل بادان و ته‌زبج و هۆنراوه و وتار و گۆشه

گیری و ... و ... و هند تهنیا تهمانه ئیسلام سه‌راخات و راستی ناکاته‌وه !! به‌لجی راسته هه‌موو شتی هه‌ر به ده‌ست خواجه ، به‌لام ته‌مه‌یش یاسای خواجه له سه‌زه‌وی‌دا (ولن تجدل‌سنه الله تبدیلاً) ، خوای گه‌وره پێچه‌وانه‌ی کردووه له سه‌رمان که هه‌لسین و خو بره‌نجینین ، به‌بی و چان و وه‌پس بوون هه‌ول به‌دین بو لابر دنی هه‌موو به‌ش و پارچه‌کانی نه‌فامی ، بو خسته‌نیشی هه‌موو یاساو به‌نده‌کانی ئیسلام ، وه‌ئیمان قبول ناکات به‌بی خه‌بات و تیکۆشان دانیشین و سستی بمان گرتی که چی له‌گه‌ل ته‌وه‌شدا به ته‌مای ته‌وه بین فریشته له ئاسمانه‌وه بێن کوفر له‌ناو بیهن ، کافرو بی ئایینمان بو بروخینن ، وه‌کللی زه‌وی به‌نه ده‌ستمان ، نه‌ه شتی وا نابج ، پێچه‌وانه‌ی سروشتی ئیسلامه و پێچه‌وانه‌ی باوی خواجه له زه‌وی‌دا .

بۆیه خوای گه‌وره ویستی موسلمانان له‌م یاسایه تی بگه‌ن و ته‌م راستی‌به‌یان بو پوون بکاته‌وه له جه‌نگی ئوحوود دا ... سه‌بیریکه له‌گه‌ل ته‌وه‌دا که هه‌موو موسلمانانی راسته‌قینه بوون و پێغه‌مبهری پێشه‌وایش هاو‌به‌شبان بو ، چونکه له‌م جه‌نگه‌دا دوو جار له یاسای ئیسلام ده‌رچوون ، یان دووشتی پێچه‌وانه‌ی سروشتی ئیسلام و یاسای ئیسلامیان کرد - با به‌خیانه‌تیش نه‌بوو بیته - ته‌نه‌جامه‌که‌ی ژۆر که‌وتن و شه‌رزه بوون بو ، وه‌زیانی گه‌وره‌یان لیج که‌وت ... به‌که‌م به‌ پێچه‌وانه‌ی رای پێغه‌مبهر و پساوه گه‌وره دنیا دیده‌کان شاریان به‌جی هیشته و روو به‌رووی دوژمن پۆین ، وه‌به‌پێی یاسای پراویژ (شوری) - هه‌رچه‌نده پێغه‌مبهر به‌راستی نه‌زانی - چونکه به‌شی رۆری رایان له سه‌ر ته‌مه بوو ، چوووه سه‌ر پراکه‌یان و هاتنه ده‌روه‌وه و له ئوحوود دا جه‌نگیان کرد .

دووه‌م ته‌وه بوو تیر ته‌ندازه‌کان فه‌رمانی پێغه‌مبهریان شکاند و

که ژه که بیان چۆل کرد ، دوژمن که ئه مه یان زانی هاتنه سه ر ته په که و دهوری موسلمانانیا ن دا .

به هۆی ئه م دوو هه له به وه توو شیاری ئه وشکاندنو زیانه گه وره به بوون ، قورئانی گه وره بش لیره دا ئه فه رموی : (أو لما أصابتکم مصیبة قد أصبتم مثلها قلتُم : أنى هذا ؟ قل هو من عند أنفسکم ان الله على کل شیء قدير) آل عمران / .

یانی کاتی تووشی قۆرت و زیان هاتن - که پیش ته وه دوو چه ندانی ته وه ده سه تکه وتان بوو بوو ، چ له به درا ، وه چ له به ره به یانی ئو خود دا - ئه لین : ته وه له چی به وه بوو تووشی ئه م زیانه گه وره به هاتین ؟ (خۆ ئیمه موسلمانین و بۆ ره زای خواو بۆ بلاو کردنه وهی ئایینه که ی ته وه ئه جه نگی و گیانبازی ته که ین ، له گه ل ته وه دوژمنانه ی رینگای بلاو بوو نه وهی ته به سن !!) تۆیش پی یان بلێ :

ئمه له لایه ن خۆ تانه وه بوو ، ده رچو ئنان له یاساو ، گۆی نه دانتان به فه رمانی خواو پیغه مه به ر ئاوا ی لی کردن و خوایش ده سه لانی به سه ره موو شتی کدا هه به .

موسلمانه پیشینه کان به جوانی له مه تی گه یشتن و چه قی بووه دلپانو ئه یان زانی ئه مه سه روشتی ئایین و یاسای خوا به له زه وهی دا هه تا هه تابه ، بۆ به هه میشه به ئه ندازه ی تیکۆشان و په به وهی یان بۆ یاسا کانی ئیسلام به ته مای سه ره که وتن ته بوون ، بۆ نمونه :

عمری کوپی خطاب کاتی سه رپای سه ری ئه کرد نامۆزگاری سه رۆک و فه رمانه کانی ئه کرد و ئه فه رموو : (فه رمانت پیا ئه دم به خۆت و هاوه له سه ربازه کانت به ته قوی ، و له خوا ترسان و خوا په رستی په سه نه قینه له هه موو کات و حاله تیکا ، چونکه له خوا

ترسمان و خوا په رستی گه وره ترین چهك و باشترین هویه بو زال
 بوون و سرکه و تتان به سره دوژمنا ، داواتان لیج ته کم که زیاتر
 له دوژمتان ناگاداری خوټان بکن ، چونکه گوناھی سوپا سامناکتره
 بزیان له دوژمنیان ، وه له خوا یاخی بوونی دوژمن ته بیته هوی
 سرکه و تنی موسلمانان به سهریانا ، ته گینا خوټیمه نه له هیزو نه له
 چهك و نه له ژماره دا ناگهین بهوان ، ته گهر ټیمه یس بکه وینه گونا
 کردن ټیر چاری تهوان ناکهین و به خوا په رستی نه بی به سهریانا
 زال نابین ، ته وه یس بزاینین که لهم رویشته تانا فریشته ی خواتان
 له گه له و ناگاداری کرده وه کانتانن ، ده ټیره ش شهرم بتان گری و خو
 مه خنه ناو گونا هوه ، ټیوه له ریگای خوادان .

ته لاین : دوژمنه کالمان له ټیمه خراپترن ، که واته ههر ټیمه
 سره ته که وین ، چوونکه زور جار که کومل که وته خراپکاری
 له خوټیان خراپتر به سهریانا زال ته بیته ، ته وه بوو به نی ټیسرا ټلی
 کاتج له راستی لایان داو ټیکه لایوی گونا هو خراپه بوون ، خوا
 تاگر په رسته کانی سرخست به سهریانا . وه له خوا یار ټنه وه که
 سهرتان خات به سره دهروونی خوټانا ههر چوون که داوای لیج ته که ن
 سهرتان خات به سره دوژمنا (۱) .

أبو داود و ترمزی و نسائی ربوایه تیان کردوه له (أبو عمران)
 خوا لئی رازی بیج ته لیج : (له کاتی هرا ی « قسطنطینة » دا پایونکی
 کؤچهری په لاماری سوپای دوژمنی داو له تی کرد ، خه لکه که وتیان
 به دهستی خوئی خوئی خسته مه ترسی به وه) . أبو ایوبی یاریده دهروونی :
 ټیمه باشتر له و ټایه ته تیج ته گهین ، چونکه ته و ټایه ته له ټیمه دا
 هاته خواره وه . ټیمه ی یاریده دهرونی مه دینه بی هاوړی به تی پیغه مبهری

(۱) إتمام الوفاء فی سیدة الخلفاء ل ۷۳-۷۵

خوامان کرد ، له هه موو جهنگک و هه راکانا له گه لیا بووین ، کاتن ئیسلام سه رکهوت و بلاو بووه و ده رکهوت ، تیمه ی یاریده ده رکۆبووینهوه ، وتمان :

خوا پرنزی لئی گرتین به هاو پئی یه تی پیغه مبه ره که ی و زال بوون ، تائیسلام بلاو بووه و سه رکهوت و خه لکی له ده وری کۆبوونهوه ، وه تیمه تا ئیستا له بهر ئیسلام و پیغه مبه ر لایه نی مال و منال و خیزانمان به رد'وه ، ئیستا وا جهنگک نه ماو ئاسایش په یدا بوو ، با بچینه وه بۆ ده وری منال و خیزان و هه ندی لایان به و ئینه وه ، له م کانه دا ئه م ئایه ته مان بۆ هاته خواره وه : (وَأَنْفَقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) البقر / .

که واته خۆ له ناو بردن و خوخته مه ترسی له دانیشتنایه له ناو مال و منال و له وازه ئینا ئایه له جیهاد و تیکۆشان (۱) .

یان ته گنپه نه وه : له جهنگیکدا له گه ل فارسه کان ، موسلمانه کان هه رچی یان ته کرد سه ر نه ته که وتن ، وه سه ریان سوپا بوو بۆچی وایه ؟ تا پیاوه گه و ره کانیا ن کۆبوونه وه به کیان کرد بۆ دۆزینه وه ی هۆی ته م سه ر نه که و ته یان ، وتیان : ته بی تیمه له په وشت و پینگای پیغه مبه ر لامان دا بی بۆیه وا سه ر نا که و بن دوایی به کیکیان وتی : من ته زانم ته و لادانه مان چی به ؟ تیمه وازمان له سیواک کردن هیتا وه و سیواکیش سونه تیککی گه و ره ی پیغه مبه ره .

ئینجا فه رمانیا ن ده رکرد بۆ سوپا : که هه ر په که تان چله دارئ بکو تن و سیواکی پی بکه ن .

سوپا به په کجار په لاماری دارو ده و نه یان دا و که و ته بر بن و

کوتاندن و بردن به دهما ، لهم کاته‌دا سیخوړ و جاسوسی دوژمن هاته ناویان ، نهمه‌ی بیڼی ، به په‌له گه‌پرايه‌وه ناو له‌شکرو وتی :
قورټان به‌سهر پراگن ، هه‌لین ، وا له‌وی دارو ده‌وه‌نیان نه‌هیشته ، هه‌موویان ده‌ره‌تتا و خواردیان ، وا دیاره‌ نازو‌خه‌یان نه‌ماوه ، ټیستا بیته ویزه‌تان هه‌ر ته‌تان خۆن . له‌شکر ده‌رباز بوو ولآنی به‌جی هیشته و نهمه‌ بوو به‌ هو‌ی سهر‌که‌وتنیان .

جا با ټیمه‌یش بیر لهم حه‌قیقه‌ته بکه‌ینه‌وه و هه‌ر که‌سه‌مان په‌شیمان بیینه‌وه و له‌ به‌ینی خۆمان و خوا‌دا تۆبه بکه‌ین ، وه بقو راست کرده‌وه‌ی ئالای ټیسلام هه‌ولیک بدین ، به‌رپنگا راسته‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا برۆین - به‌هزاران دروودی له‌سهر بیت - .

٦ - لهم جه‌نگه‌ی ئو‌خود‌دا شیوه‌ی دل‌سوژی و پیشه‌وايه‌تی پیغه‌مبه‌ر - دروودی له‌ سهر‌بیج - ده‌رته‌که‌وټت ، که‌ ته‌بیج سهر‌وکو پیشه‌وايان بیکه‌نه‌ پشه‌ی خۆبان و سهر‌مه‌شمی بۆ ژبانی خۆبان لیج وه‌ربگرن .. له‌باسه‌که‌دا زانیان که‌ سوپا‌که‌ لهم جه‌نگه‌دا گه‌لیج بی گوی‌ی و لادانیان کرد :
له‌سهر‌تاوه‌ پای پیغه‌مبه‌ریان په‌سه‌ند نه‌کردو له‌شار ده‌رچون ، له‌رپنگا‌دا سڼی‌سه‌د که‌سیان گه‌پرايه‌وه‌و پیغه‌مبه‌ریان به‌جی هیشته ، له‌ جه‌نگه‌که‌دا تیر نه‌ندازه‌کان سهر‌که‌ژه‌که‌یان چۆل کردو هاتنه‌ خواره‌وه ، جه‌نگاوه‌ره‌کان له‌کاتی شکاندنی سوپای دوژمن‌دا به‌ کۆکرده‌وه‌ی تالانه‌وه‌ خه‌ریک بوون و هو‌شیان لای دوژمن نه‌ما ، وه‌ کاتی ده‌نگی کورژانی پیغه‌مبه‌ر بلاو بووه‌ره‌ زۆریان سست بوون و په‌کیان که‌وت و ده‌ستیان دایه‌ به‌ر نه‌ژنو .. هتد .

له‌گه‌ل ته‌مانه‌دا ته‌و پیغه‌مبه‌ره‌ گه‌وره‌یه ، ته‌و پیشه‌وا راسته‌قینه ، ته‌و فه‌رمانده‌ ناوازه‌یه - به‌هزاران دروودی له‌سهر‌بیج - خوا نه‌کات

تووره بوونيك ، ياناره زايى بهك ، ياروو گرژى بهكى به كار هيتايى ، بهلكو همتا پيى نهچوو زياتر سۆزو خوۆشه ويستى و دلـسۆزى دهـتهبرى ، به وتهى شـيرين و به بهلئى پاستى خورايى دلـخۆشى دهـدانهوه و ماندوو يه تى له لهش و گيان دهـرده كردن و زاتى نهـنايه بهريان . لـيره دا قورئان هات و پتر لهـسر شهـو خووانهـى داى دهـمزراند و پامى نهـهيتا : (فيما رحمة من الله لنت لهم ، ولو كنت فظاً غليظ القلب لانفضوا من حولك ، فاعف عنهم واستغفر لهم وشاورهم في الأمر ، فاذا عزمتم فتوكل على الله إن الله يحب المحسنين) آل عمران / .

يانى : بههۆى سۆزو بهزه يى خوا بو تان ، تو دلت نهرمه له گه ليان (ههر چهنده به پچه وانته بجوو لئنه وه ، با زور زيانىشت پي بگات لئ بان زبزو زوير نايبت) ، وه ته گهر تو توندو دل رهق بوو پنايه له گه ليان نه وان لئت دور ده كه ونه وه و په ره وازه ده بوون ، تو لئ بان ببوره و داواى لئ بووردنيان بو بكه و له ئيش و كاره كانا پراويزيان پي بكه ، كاتئ له پراويزدا پابه كتان هه لبارد ئيتر به پي دوو دلي تيا كردن له سه رى بهر و پشت به خوا بيهسته ، خوابش خوۆشى دئت له وانى پشتى پي ده بهستن .

۷ - ئاليره دا شتيكى سه رنج پراكيش دئته پيشه وه و سنگك ده ر ده په پيئى . ئه ويش ته وه به : كه له نه نجامى پراويزه وه تووشى شه زبانه گه وره به هاتن ، ئايه ته كه داوايان لئ ته كات كه ههر به رده وام بن له سه ر پراويز ، چونكه پراويز ياسايه كى ئيسلامه و به هيچ نرختك ناگوررئ و لانا بريت ، وه موسلمانان به هيچ كلوجئ ناتوانن هيچ كام له ياساكانى ئيسلام لابه ن ، يان بي گورن ، يان گوئى نه ده نى ،

وه له لایه کی تره وه پیشانمان ته دات که ئیسلام هر به وه وار ناهینج که (نظریات) دا بنی و بهس ، به لکو له گهل ته وه شدا هول ته دات بو دامه زانندن و ته ودی هینانی و موسلمانانی له سه ر پام دینج ، ته وه تا یاسای پراویژیان له سه ره تا وه به کار هینا ، پیغه مبه ر ته ی توانی له سه ر پای خو ی له مه دینه دا بمایه ته وه و گو یی به که س نه دایه ، په نگه به م کاره له و زیانانه ش دوور بکه و تنایه وه ، به تاییه تی خه ویشی دیوو ، ده ی زانی خه وه که ی واده گه به ننج به چوونه ده ره وه یان تووشی قورنی گه وره دین ، به لام ته وه بوو به پیتی یاسای پراویژ جوولانه وه و تووشی ته و نوشوستی یانه هاتن ، که چی ته وه ته قورئان داوایان لیج ته کات که به هوی ته و زیاننه وه واز له پراویژ نه هینن و هر له سه ری برۆن ، خو پراویژ یاسای ئیسلامه و ته بین ئیشی پی بکریت .

۸ - پروداوه کانی ته م جهنگه و لیج دوواندنی قورئان راستی به کی گه وره ی ترمان بو ده ره ته خات : که نابج له ئیسلامدا سه بری مرؤف بکه ین ، یان مرؤف بکه ین به به لگه له سه ر راستی یان ناراستی بیرو باوه په که ی ، که به به رزی ته م به رزی ته و به نزمی ته م نزمی ته و ته و بریار بده ین ، ته بچ ته وه بزاینن که ئیسلام بریتی به له تاینن و به رنامه یه کی خوابی ریک و پیک و راست ، په ره له یاسا و ده ستوور و نه ربیتی ناوازه و په سه رود بو ژبانی ئاده میزاد ، له هر کاتیکا وه له هر کو یی به کا بزین ، وه ده ستور و یاسا و رژیمی ئیسلام دامه زارو و نه گو په و پیوستی به ده ستکاری مه رد م نیه ، وه میژووی ئیسلام شتیکه و میژووی موسلمانان شتیکی تره ، خراپی و لادانی خه لکی له ئیسلام زبان به ئیسلام ناگه به ننج ، هر وه کو ژیره ده سته یی و

نه فامی و کویله بی موسلمانان نایتنه به لگه له سهه ئیسلام و له پلهو
پایه ی کهم ناکاته وه ، ئیسلام ههه ئیسلامه و خه لکی موسلمانو
راسته قینه نین وه کو (رصافی) ده لئی :

فاین کان ذنب المسلم الیوم جهله

فماذا علی الاسلام من جهل مسلم ؟ !

به‌شی چوارهم

زه‌یدو زه‌ینه‌ب

دهوری خه‌رافه‌و پړو پوچ :-

شاراوه نیه له زانایان ، کاتیک که نیلام هات به کیک له ئیشه گرنه‌گه‌کانی نه‌وه بوو که بچیت به‌گژی خه‌رافت و شتی پړو پوچ‌داو قه‌لاچ‌ژی بکات ، وه هم‌وو ئیش و کاره‌کانی سر زه‌وی و بوونه‌هر بگتپ‌ته‌وه بۆ لای یاساو ده‌ستوری خوابی ، ترازوی ئاسمانیان بۆ دابیت ، وه له مه‌دا به‌باشی سرکه‌وت ، نه‌وتتا نیسلام به‌چاوی زانیاری سه‌یری هم‌وو شت ده‌کات و لیکتی ده‌داته‌وه ، وه هم‌وو ئیش و کاری گنپ‌راوه‌ته‌وه بۆ لای نه‌و یاسا نه‌گژپ‌هی که خوا بۆ گیتی داناوه و به‌موو که‌م و زیادی تیلدانیه‌، وه دارا له مرؤف ته‌کا که تی‌بینی بکه‌ن و به‌وردی سه‌رنج بده‌نه پراوی گه‌وره‌ی بوونه‌هر ، ئایه‌ته‌کانی قورئان له‌م پووه‌وه داخوازی زۆریان کردوه ، کاتپ ئیبراهیمی کوپی پیغه‌مبه‌ر مرد به‌پیکه‌وت پوژ گبیرا ، هندی له‌موسلمانه‌ ساویلکه‌کان وتیان : له‌به‌ر ئیبراهیم پوژ گبیرا ، به‌لام پیغه‌مبه‌ر - درودی خوی له‌سه‌ریت - نه‌ی ویست تم هه‌له له‌ده‌ست بدات ، چوه‌ سر دوانگه (منبر) و وانه‌به‌کی گنگی زانیاری دا به‌جه‌ان و فه‌رموی . (مانگه‌و پوژ دوو نیشانه‌و ده‌ستکردی خوی گه‌وره‌ن ، به‌گوپ‌ره‌ی پوژگرامیکی تایه‌تی دین و ده‌پون ، بۆ مردن و ژبانی که‌س ناگیرین) .

به‌م پی‌به‌نیسلام هات و دامه‌زرا و چوه‌ ناو دل و ده‌روونه بی‌گه‌ردو کراوه‌کانه‌وه ، تووی خه‌رافه‌و پړو پوچی له‌ناو

موسلمانەكانا نەهيشت و لە ناوی برد ، وە بە پروناکی زانیاری و هەق بینی سەر زەوی پاك كردهوه ، وە ئىستایش هەر بەم بۆنەبەوه ئەبين و ئەبىستين زۆر و زەبەندە زانای گەوره بەهۆی ئىبىنى لە گىتى و لەپروگرام و ياسا نەگۆرەكانى خۆيان بە ناچار ئەزانن كە بێنە ناو دەشتى فراوانى خواناسى بەوه و ئەبين ئىسلام ناخە رینگای راستى و زانیاری و خوا ناسى بە ، بۆيە پۆل پۆل دین و موسلمان دەبن و بە شانازىبەوه ئىسلام بوونى خۆيان دەردەبرن و بۆ جیهانى بلاو ئەكەنەوه . (۱)

كاتىك ئىسلام كەوتە پەرسەندن و پوژ بەرەو پوژ پيش كەوتن دەپوڤى و باشتەر جىتى خۆى دەكردەوه و قەلاچۆى بت پەرسىتى و خەرافاتى دەكرد ، جووله كە و گاور و ئاگر پەرسەكان زانان بە جەنگ و هەراو زۆر و بە درۆ و چاو و راو ناتوانن رینگا لە ئىسلام بگرن ، ئىسلام حەقەو حەقىش پووشنە و پوڤى لى ناگيرىت و لە چارنايەت هاتن كەوتنە دۆزىنەوهى پىلان و فەو فەيل بۆ پىك هينانى ئەم مەبەستە پىسە ، هەندىكيان بەدرۆ و ناپاکی بەرگى ئىسلامەتىيان لەبەر كرد ، بۆ ئەوهى - نيازى خۆيان - پرووى گەشى ئىسلام پوخل و ناشيرىن بكەن ، وە لەم پرووهوە بتوانن زيانى پى بگەبەنن و لە ناوى بەرن ، لەوساوه تائىستە و لەمەو دوايش هەتا دنيا دنيايت ئەمە پيشەى دۆزمنى ئىسلامە و هەميشە هەوليان بۆ لە ناوبردى ئىسلامە و بەس ، لەم سالانەى دوايى دا كاتى كۆمەلى مژدەدەر بە تايىنى عيسا (جماعه التبشير بدين المسيح) كۆبوونەوه بەكى سالانەيان گرت ، نوڤنەرى هەموو ولايتىك هەلساون ناڤەزايى خۆى پيشان دا كە نەياوانيوە بەچكە موسلمانەكان بكەن بە (گاور) .

(۱) سەرىك لە هەرسىن بەرگەكەى (رجال و نساء اسلموا) بەه .

له نهجامدا قهشه (زوهه بيمير) كه سرژوكي كۆبوونهوه كه بوو
وتى : ئيوه ههه ورتان بههه له دا چوون ، ئيمه زۆر پيشكه وتووین له
ئامانجه كه مانا ، چونكه ئامانجى ئيمه به گاور كردن نيه ، بهلكو
ئامانجمان له ئيسلام لادانه ، وه له مه دا زۆر سه ركه وتووین .
پيغه مبهرى ئيسلام زۆر جار لهم پروه وه بيميرى كردۆته وه و
موسلمانه كانى ده ترسان له وه كه ئاگابان له پيلانى دوژمن بيت ،
شوپن قسه و باس و وته واتهى ئهم و ئهو نه كهن ، ته نيا سه پيرى
قورئان بكهن و به پيگاي خۆيدا پرۆن ، له وتارى مال ئاوايى دا
فه رموى :

(من دووشت له ناوتانا به جى ديلم ، هه تا له سه ر ئه وانه پرۆن
سه رتان لى ناشيويت : قورئانى خواو پيگاو ره وشتى من) .
(امامى « أحمد » له « عبدالله » ي كوپرى « ثابت » ه وه
ئه گنيريه وه :

« عمري كوپرى خطاب » وتى به پيغه مبهرى خوا : له به كنى
له جووله كه كانى « بنى قريضة » م داوا كرد ، هه نديكى له ته ورات
بۆ نووسيمه وه ، ئايا بۆت بخوينمه وه ؟ ليره دا پيغه مبه ر په ننگى
گۆرا و منيش وتم به عمر : نايينى چۆن په ننگى پيغه مبه ر گۆرا ؟
عمر وتى :

پازيم به خوايه تى خواو به ئايينى ئيسلام و پيغه مبه ريتى مجد ،
ئنجا په ننگى هانه وه سه رخزو فه رموى : سويندم به و كه سه ي
گيانى منى به ده سه ته ته گه ر موسا بيته ناوتان ، ئيوه شوپنى ئهو
بكه ن و واز له من بيتن ، گو مپرا و سه ر لى شپوا و ده بن ، ئيوه
به شى منن له ناو ئومه ته كانا و منيش به شى ئيوه م له ناو

(أبو یعلی) ته گڼېرېته وه له (جابر) ی کورې (عبدالله) وه که :

(پښخه مېری خوا فېرمووی : بۆ هېچ شتیک پرسیار له جووله که « أهل الكتاب » مه کن ، چونکه ته وان خوځیان گومړان و تپوه شاره زا ناکه نو نانان بهن بۆ راستی ، ده بی تپوه یا راست به ناراست ، وه یا ناراست به راست دابتن ، بشزانن ، به خوا ته گهر موسایش زیندو بووایه بیجگه له شوین که وتنی من هیچی تری بۆ دروست نه ده بوو) .

له ربوایه تیکی ترا ده لبت : (ته گهر موساو عیسا زیندو بوونایه ته بووایه شوین من بکه وتنایه و بهس) .

بوخاری ربوایه تی کردوه (که « ابن عباس » فېرمووی به کومه لیک له موسلمانان : ته ی کومه لی موسلمانان چون تپوه پرسیار له « أهل کتاب » ته کهن ؟ خو کتیبه که ی هات بۆ سر پښخه مېره که ی خوځتان که « قورثانه » له هه موو کتیبه کان تازه ترو خواوتنره ، بی ته وهی ده سی تی خرابی وا له بهر ده ستانا ، ده ی خوځته وه ، وه خوا فېرمووی ته پیتان : « أهلی کتاب » کتیبه کانې خوځیان گڼوړپوه و ده ستیان لې داوه ، خوځیان به ده ستی خوځیان ده ی نووسن و ده لین : ته مه لای خواوه هاتوه ، بۆ ده سکه وتنی زرخیکی که م ، ثایا ته م زاینه تان ناتان گڼېرېته وه له پرسیار لې کردنیان ؟ خو نه مان دیوه ته وان پرسیارتان لې بکه نه وهی بۆتان هاتوه ته خواره وه !!) .

وه قورثانیش له گه لې ثایه تدا ده مان ترسپنې له شوین که وتن و به گوی کردنی گاورو جووله که کان و تیمان ده گه به نیت که هه میسه ته وان ته پانه و پت کافرمان بکه نه و له تیسلام لمان بدن ، بۆ نمونه

ده فرموویت :

(يا ايها الذين آمنوا إن تطيعوا فريقاً من الذين أتوا الكتاب ،
يردوكم بعد إيمانكم كافرين ، وكيف تكفرون وأنتم تتلى عليكم
آيات الله وفيكم رسوله ، ومن يعتصم بالله فقد هدى الى صراط
مستقيم) آل عمران / .

(ولئن اتبعت أهواءهم بعد الذي جاءك من العلم مالک من الله
من ولی ولا نصیر) البقرة / . و ... هند .

بهم پی‌یسه زور ژایه تی قورئان داوامان لی ده کهن که تنه‌ها له
قورئانه‌وه شت وه‌رگرین ، هه‌ر تنه‌ها قورئان سه‌رچاوه‌ی زانیاریمان
بیټ .

فرمووده‌کانی پیغه‌مبه‌ریش - دروودی له سه‌ریټ - به‌لی ، هه‌ر
تفسیر و لیکدانه‌وه‌ی قورئانن ، وه له خۆبه‌وه نه‌دواوه و دواندن
نیگا بووه :

(وما ينطق عن الهوى ، هو إلا وحى يوحى) النجم / ۳ ، ۴ ،
به‌لام ده‌بی به‌چاویکی وردبین و پر له سه‌رنج سه‌یریان بکه‌ین ، نه‌ک
له‌به‌ر شه‌وه - خوانه‌خواسته - باوه‌رمان به‌ فرمووده نه‌بیټ ، نه‌ه ،
به‌لکو له‌به‌ر شه‌وه که فرمووده وه‌ک قورئان به‌ده‌ست نه‌زه‌ده‌یی
نه‌ماوه‌ته‌وه ، دوژمنانی ئیسلام نه‌یان توانیوه و نایش توانن به‌ ه‌یچ
کلۆجیک ده‌ست بخه‌نه قورئانه‌وه ، ئال و گۆر و زیادو که‌می تیا
بکه‌ن چونکه‌ خوا به‌لینی پاراستنی داوه : (إنا نحن نزلنا الذکر
وإنا له لحافظون) الحجر / ، به‌لام فرمووده ده‌سه‌نکاری زۆری
تیدا کراوه ، گه‌لێک وته‌ دانراوه و ناوی فرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ریان
لی‌نراوه ، زور قسه‌ به‌ ده‌م پیغه‌مبه‌ره‌وه هه‌لبه‌ستراوه ، زور و زه‌به‌نده

شنى پرو پوچ و ئيسرائىلىياتيان ھېناوہ و ئاخىويانہتہ نىر كىتہ
ئاينىيەكانوہ ، بەناو كۆمەلدا بلاويان كردۆتەوہ ، لەسەر زمانى
گەلئىك لە خوینەوارە ئاينىيە بە ساويلكەكان ، ئەمانەيش لە پىتاوى
ناشېرىن كردنى پرووى گەشى ئىسلام و تىكدانيدا ، ھەتا لە ئەنجامدا
زال بىن و ھەقى كۆنى خۆيان بىتىن .

ھەيان بوو ، بە ناو موسلمان بوو ، بەلام لە ژىرەوہ پىلانى
پەك دەخست و كاتى بۆ ديارى دەكرد و دەھات و دەىوت : لە
كتىبى (مقدس) دا دېومە فلان شت وا دەبىت ، بۆ نمونە :
بەكئىك لەوانەى كە پەكەوتبون و بېرىارى كوشتنى عمر كېرى
خطايان داوو لە كاتى نوژى بەيانى دا ، ھاتە لای عمر و پىوت :
لە كتىبى (مقدس) دا دېومە تۆ لە كاتى نوژى بەيانيدا ،
دەكوژىت ، يان (عبدالله) ى كېرى (سبأ) بە ناو موسلمان
بوو ، كەچى لە كاتى جى نشىنى (على) دا داواى خوايەتى بۆ
(على) دەكرد .

لە دەورى ئەھواز جوولەكەيەكيان گرت و بېرديانە بەردەمى
خەلىفەى ئىسلام ، لە سەر ئەوہ كە درۆى بە دەم پىغەمبەرەوہ
ھەلبەستبوو ، كە فەرمانى لە داردانى دەرکرا ، وتى : با بىكوژن ،
بەخوا تا ئىستە شەش ھەزار قەسەم بە ناوى (محمد) وە ھەلبەستوہ ،
ھەتا ھەتايە خەلك بە فەرمودەيان دادەنن ، ئەمەيش بۆ ئەوہى
گومان بەخەمە ئاينەكەيانەوہ .

زۆرى تىرش لەم بابەتە پرووى داوہ ، بۆيە ھەر لە كۆنەوہ
زانايانى ئىسلام ھەوليان داوہ و خۆيان ماندوو كردوہ لە پى
پاراستنى ئىسلامدا لە ھەموو لاو ھەموو گۆشەبەكەوہ ، بەتايەنى
كۆمەلئىك لە زانا تىگەبشتوو و دلسۆزەكان قۆليان ھەلكردوہ و

کهوتنه پالفته کردن و پاک کردنهوی فرموده کانی پیغمبر له درو و هلهبستراره کان ، وه گهلی پيساو ياسايان بو ناسینی فرموده دانا ، وه لهم پرووه تا راده به کی گهوره سرکهوتن و توانی ان چند پهراویکی گهوره له فرموده پالفته دابتن . .

لهوانه (صحیح) ی بوخاری و (صحیح) ی موسلیم و (سنن) ی (أبو داود و ، ترمذی و نسائی و ابن ماجه) و . . بوخاری - یان نیمای أحمد - بیستی فرموده بهک لای پیاویکی عه ره بی دهشته کی هه به ، چوو بو لای ، له ریگا زور ماندوو بوو و نازاری چهشت ، به ریکهوت لهو کاته دا ثمم گه بشته بهروه پیاوه که وشتره کی بهربوو بوو ، بو خله تاندنی وشتره کی چاکی عه باکی گرت به جوریک وه کو خواردنی تیابیت ، وه وشتره کی بانگ کرد .

بوخاری کهزانی عه باکی خالی به ، فرموده کی لی وه رنه گرت و پیی وت : تو بتوانیت درو له گه ل بی زمانیکدا بکهیت ، ده توانی له گه ل ناده می به کیشدا درو بکهیت ، له بهر ثمه جینگای بهراو متمانه ی من نیت .

وه هر له سهر ثمم بناغه به بوو - واته هر له پرووی نه وه وه که بو شته نهینی و داشاره وه کان ته بیج ته نها قورثان و فرموده پالفته کان سه رچاوه ی موسلمان بن - کاتی داوای مانای ثمم ثایه ته (الرحمن علی المرش استوی) له پیشهوا (مالک) ی کوری (انس) کرا ، له وه لامدا وتی :

(استواء) ناشکرایه ، به لام چۆنیته به کی نادباری به ، پرسیار لی کردنی نابه جی به و وه لام دانه وه ی نارپه وایه .

وه ئیسه پیش زور له زاناو نووسره راسته کان هر له سهر ثمه ده پون ، خویان له ئیسرائیلیات و له ته ویلی نابه جی لاده دن ، ته نیا

لهسر قورثان و فرموده‌ی پانته ده‌ژون .

به‌لام به‌داخه‌وه زوری تر له‌زانا دل ساف و دل فقیره‌کان له گه‌لیک پرووه‌وه ، په‌راویان داناوه و پریان کرده له ئیسرایلیات و خه‌رافات و داستانی بی سهروبین و چیرۆکی هیچ و پوچ ، به‌بی هیچ جۆره لیکۆلینه‌وه‌یه‌ک ، وه به‌بی به‌راورد و هه‌سه‌نگاندن ، وه شتی وایان له ته‌فسیری قورثان و باسی هاتنه خواره‌وه‌ی ثابت و به ناوی فرموده‌وه نووسیه ، که تنها هه‌ر له قووتوی عه‌تاره‌کانی دژ به ئیسلام دا نه‌بی له هیچ لایه‌کی تر ده‌ست ناکه‌ون .

به مه‌رجی ئیشیکی گرنگی پیغه‌مه‌ر به‌ره‌له‌ستی ئه‌م لافاوه زیان به‌خشه بووه ، که‌چی شتی وا له زمانی زانایانه‌وه ئه‌بینن و ئه‌بیسین که زۆر جینگای سه‌ر سوهمانه !! بۆ نمونه :

په‌راوی (خازن) که به‌کینه له ته‌فسیره‌کانی قورثان ، له ته‌فسیری سووره‌تی (هود) دا ، ده‌لیت : (که پيسایی له ناو که‌شتی‌یه‌که‌ی « نوح » دا زۆر بوو ، خوا نیگای بۆ « نوح » نارد : کلکی فیسل بگوشه ، کاتی گوشی ، به‌کانه و مالوسیل له « به‌راز » لی هاته ده‌ره‌وه ، ئینجا ده‌ستی هینا به‌سه‌ر به‌رازه‌کانا ، مشکیان لی هاته ده‌ره‌وه وه پيسایی‌به‌که‌یان خوارد ، که مشکه‌کان که‌وته خراپه‌کردن و کون کردن و په‌ت قرتاندن ، نیگا هات بۆ « نوح » بدات به‌ناو چاری شیرا ، که دای به‌ناو چاری شیرا پشله‌ی نپرو می‌لی لی هاته ده‌ره‌وه و مشکه‌کانیان خوارد) .

ئایا زانایه‌کی بالآ ده‌ست ته‌بی چون باوه‌ر به‌شتی وا بکات ، چ‌جای نووسینی له ته‌فسیری قورثاندا ؟ .. کاشکی هه‌ر ئه‌مه بووایه !! ئه‌مه له لایه‌که‌وه ، له‌لایه‌کی تره‌وه ئیستایش له‌م ده‌می

بزوتنهوهی زانیاری به دا ، زۆر له زانا کانیان دهستیان گرتوه به خهراقات و پڕو پوچی تهو کتیپانه دا و لی یان لانا دهن ، ته گهر تو هایت و پروو به په کیکیان وت : ته مه وا نیه ، خیرا لیت توو په ده بیت و مه ترسی کوفرو بی ئایینی دهخاته بهر چاوت ، دوور نیه بۆ دەم کوت کردنت له بهر چاوی خه لکا کتیپیک بیئنی و چهنده ها شتی لهو بابتهت بۆ بخوینتتهوه و هه نلێکیش باسی گه ورهیی خوئی و بزمی تو بکات ، ته گهر تو کۆلت نه داو فیدایی یانه له سه ر راستی به کی خۆت رویشیت ته وه سوور ته بیته وه و په گی ملی هه ل ده سیت ، وه کو خه تای خانه دانت کردیت ، نه رز و تاسمانت لی پڕ ده کات و گوشتنت له حه فتا کافری جهنگی به خیرتر داده نیت ، وه ته گهر تو باسی کتیپیکی رانیاری تازه هات به ده منا ، ته وه ئیتر نه فرین (له ت) بۆ خۆت و باب و باپیرت و دانهری کتیپه که به سه به ته دیته خواره وه .

نازانم تا که ی تهو تاریکایی به له سه ر چاو و دلێ تیمه لانا چیت ؟ وه تا که ی بۆ درۆ ، وه کو بۆ راست تیمه شوین که وتووی خه لک ده بین ؟ وه تا که ی بیر ناکه بنه وه و ناگه ریننه وه بۆ سه ر چاوه ی ئایینه پوخته که مان ؟ ! ! بۆ قورئان و فه رموده ی بی گهردی پیغه مبه ر ، بۆ سه ر فه رمایشی زانا به رز و دیاری به کانیان که به هه زاران کتیپی به نرخ و پالفته کراویان بۆ داناوین ؟ (خوا پاداشتیان بداته وه) ، یان تا که ی ته بیج تیمه خه رافی بین ؟ ! ! ...

ته مه باری چینی کۆنمانه ، وه زۆر به ی تازه کانیشمان وه نه بیج له کۆنه کانیان هۆشیار ترین ، ته مانه یش خۆر ئاوا و زانیاری خۆر ئاویان کردوه به پرووگه ، وه ته یانه وی تیمه ی موسلمان له هه موو ئیش و کارمانا ، له کارو باری ئایین و ژیا مانا ، هه تا له

تی گه یشتمانا له قورئان و فرموده و لیکۆلینه وهی ژبانی پیغه مبهرو
 ... و ... هند دا نهیا شوین خۆر ههلات ناس و شاگرده کانیا
 بکهوین ، له وانه وه فیری قورئان و فرموده و ئیسلام بین ، فلهسهفه و
 حیکمهتی مرف و ژبان و بوونه وهر له وانه وه وهر بگرین ، نهیی ویلی
 ناو مال ، یاسای خیزان ، په یوه ندی کۆمه لایه نی و بناغهی خو و
 په و شتمان له سه رچا وهی شارستانی ماددی تازهی خۆر ناواوه
 وهر بگرین ، نه گینا تیمه نه قام و کۆنه په رستین ، شارستانی و پیشکه و تو و
 نین ، ئیتر یی نه وهی ئه م پا و باوه و تی گه یشتنه یان له قورئان و
 ئیسلامه وه وهر گرتیت ، بهس شوین که و تن و به شوین ده ستا
 پۆیشتنه !!؟ سا خوا یارمه تی هه ر له تۆ وه .

ترازوی ئاسمانی :

له پیش ئیسلامدا یاسای ده مارگیری و په گهز په رستی له پلهی
 هه ره به رزی دا بو و ، هه ر تیره یه ک خۆی به گه وه و نه جیب و
 تیره کانی نری به بچرک و ژیر ده ست دا ده نا ، به تایه تی هۆزی
 قوره بش ، خۆی به سه رۆک و به رزترین تیره ی عه ره ب دا ده نا ،
 وه به هۆی پاسه وان یان بۆ که عبه و خزمه تگوزاری یان بۆ حاجی و
 زیده وان یانه وه تیره کانی تر ئه مه یان لی سه لماند بوون و ددانیا ن پیا
 نابوو ، وه ترازوی گه وه یی و بچوو کی و به رزی و نزمی
 ترازویه کی سه ر زه مینی ده ست کردی مرف بو و ، بۆیه گه وه یی
 به پیتی تیره و نه ژاد و سامان داده نرا ، با کابرا هه ر جۆره عه قل و
 خو و په و شتی بیوا به و هه ر چۆن بچوو لایه ته وه .

ئیسلام له م کاته دا هات بۆ راست کردنه وهی هه موو جۆره
 لادان و که م و کوو پی و خواری و ختیچی به کی کۆمه لی مرف خۆ

ئىسلام ئايىتىكى خىيالى و گىشىنى به ، يه كه م چاره ي به وه كرد :

ترازووى ناو كۆمه لى گۆپى ، له ترازووى دهستكردى مرۆفه وه
 بۆ دهستكردى خىيالى پهروه ردگار ، وه بانگى به كسانى به ناو مرۆفدا
 بلاو كرده وه ، هممو مرۆفى كرد به بهك به ره باب و رۆله ي پياوو
 ژىتك ، وه گه وه وه بچوو كى گىپرايه وه بۆ سه ر (كرده وه) به بين
 گوى دانه هۆزو تيره و نه زاد و پهنگ و پروو و زمان : (يا ايها
 الناس انا خلقناكم من ذكر و ائشى و جعلناكم شعوباً و قبائل لتعارفوا ان
 اكرمكم عند الله اتقاكم) الحجرات / . كه واته گه وه وه به ريز
 نه وه به خوا ناسىنى زياتر بيت و ، باشتر ياساكانى ئىسلام به جى
 بيت و ، وه خزمه تى مه ردم بكات .

ديسان له سه رده مى نه قامى دا ياساى به كوړ كردن (التبنى)
 باو بوو ، نه مېش به وپى به ده بوو ، هه چ كه س به نده به كى خۆى
 به دلا بچوايه ده ي كرده كوړى خۆى ، ئىتر به كوړى نه و پياوه
 داده نرا له هه وه و پرويه كه وه ، ده بووه مه حره م و كه له پورى لى
 ده برد ، به بين جياوازى له گه ل كوړى ترى پياوه كه دا .

كوړى كه ناوى زه يدى كوړى حارثه له تيره ي كه لى عه ره ب
 بوو ، له ده ورى نه قامىتى دا به دىل گىرا بوو ، له كاتى فرۆشتيانا
 (حكيم) ي كوړى (خرام) كوړى بۆ (خديجه) ي پورى . كه
 خه دىجه بوو به خىزانى پىغه مبه ر ، زه يدى پى به خشى ، پاش
 ماوه بهك پىغه مبه ر ئازادى كرد ، به لام زه يد پىغه مبه رى جى نه هىشت و
 له لاي مابه وه ، پاشان خزمه كانى هانن و داوايان كرد له پىغه مبه ر
 كه بيان داته وه ، پىغه مبه ريش پراى خسته ده ستى خۆى كه لاي به م
 نه مپىته وه يان نه پواته وه ، زه يد مانه وه ي هه لبارد و له گه ل
 خزمه كانيا نه پويشته وه ، له دوايى دا به پى ياساى نه و سه رده مه ،

پيڻه مبهري زه بدي كرد به كورپي خوي ، ٽيتر به زه بدي كورپي مجد
ده ناسرا ، وه كاتي پيڻه مبهريتي بؤ هات ، له پيشهنگي باور هر كه رو
موسلمانانوه بوو .

پيڻه مبهري به كه م كهس بوو له به جي هيناني ياسادا :

له چهرخي تازه ي شارستانيتي دا ، كه به چهرخي زانباري و
پيشكهوتن دا ده نريتي ، نه گهر له ولايتيكا ياسايه كي نوي دانرا ،
يان ياسايه كي كون گوررا ، نهو ياسايه به سر كار به دهسته كانا
جي به جي ناكريتي نه گهر نار هه تي به كي تيا بيت ، به لكو نه وان له
ده ره وه ي كه وانوه داده نرين ، به لام له ٽيسلامدا پيڻه مبهري خوا
پيشهنگي جي به جي كردني ياسا بووه ، ٽاسان بوو بيت يان گران ،
به لكو نهو ياسا يانه ي كه نار هه تي بوونايه ، پيڻه مبهري سر مه شق بوو ،
موسلمانان هه كانيش به شوينا ده چون : (ولكم في رسول الله أسوة
حسنه) .

به لي ، به پتي ترازوي ٽاسماني و ياساي ٽيسلام ... كه گه وره ي
به تيره و نه ژادو ره ننگ و روو نيه و به پتي خوا ناسي و به جي هيناني
ٽيسلامه . به پتي نه مه پيڻه مبهري خوا هات و خواز بيتي (زه ينه ب) ي
كچي (جحش) ي كرد بؤ (زه يد) ي كورپي (حارثه) كه
موسلمانيتكي راسته قينه و لي هاتوو بوو بؤ نه وه ي ره گي ده مار گيري
پن دهر به نتي ، چونكه زه بيد كونه به نده ي پيڻه مبهري بوو ، وه
زه ينه ب كچي پياويكي ناوداري قوره يشه وه دا بيكيشي پوري
پيڻه مبهريه . له بهر نه مه باشترين ريگا بوو بؤ هينانده ي به كساني و
له ناو بردني چينايه تي و گورپني ترازوي مرؤف به ترازوي خوا .

به‌لام (زه‌ینهب) و (عبدالله) ی برای رازی نه‌بون ، چونکه تا نه و کاته شتی وا به سروکی و نزمی سه‌یرکراوه - به‌پئی ترازووی زه‌وی - به‌لام پیغه‌ه‌پر له سه‌رپا‌که‌ی خۆی سوور بوو وه فهرمووی به زه‌ینهب شووی پی بکه . نه‌ویش که پیغه‌مبه‌ری به‌و شیوه‌به بینی ، داوای مؤلّه‌نی لی کرد ، وتی : با بیر بکه‌مه‌وه ، تا له‌م کاته‌دا‌ثابه‌تی قورئان هات و فهرمووی : (وما کان المؤمن ولا مؤمنة إذا قضی الله ورسوله أمراً أن یکون لهم الخیرة من أمرهم ، ومن یعصی الله ورسوله فقد ضلّ ضلالاً مبیناً) الأحزاب / .

یانی : که خواو پیغه‌مبه‌ری خوا بریاری ئیش و کاربکیان دا ئیتر پی‌او و ژنی موسلمان پئی بیر لی کردنه‌وه و دوو دلپان نیه ، وه هر کهس له فرمانی خواو پیغه‌مبه‌ر یاخی بیت گو‌م‌پ‌او سه‌ر لی شیواوئیکی ئاشکرایه . که پیغه‌مبه‌ر ثابه‌ته‌که‌ی خوئنده‌وه ، زه‌ینهب وتی : باشه تو رازیت شروی پی بکه‌م . فهرمووی : به‌لی . وتی : که‌وابی له فرمانی خواو پیغه‌مبه‌ر ده‌رناچم . به‌م پی‌یه زه‌ینهب شووی کرد به زه‌ی‌دو و پیغه‌مبه‌ر ماره‌بی‌به‌که‌ی بو داو بووی گوئزایه‌وه .

هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی یاسای «به‌کو‌ر کردن»

دامه‌زراندنی خیزانو و پێک و پێک کردن و پاراستنی له‌ناپه‌وایی و تیکه‌لاری ئامانجیکه که ئیسلام ته‌به‌وئ، جاکه‌واته چه‌ندپراسته‌ته‌گه‌ر یاسای «به‌کو‌ر کردن» لا ببا ، ئیتر هر کهس به‌ کو‌ری باوکی خۆی بناسرئیت ، خو قسه‌ی رووت هیچ نیه و قسه‌ش ناچئته‌ ناو گه‌رفانه‌وه ، به‌قسه‌ی کهس نابئیت به‌ کو‌ری کهس ، بۆیه ئیره‌دا

ثابتی قورثان هات و نهو یاسا ناراسته‌ی هه‌لوه‌شاندوهه :

(وما جعل الله أدياءكم أبناءكم ، ذلکم قولکم بافواہکم ،
والله يقول الحق وهو يهدى السبيل . أَدْعُوہم لِآبَائِہِم ، هُوَ أَقْسَطُ
عِنْدَاللہ ، فَأَنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءہُمْ فَاخْوَانُکُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِیکُمْ ، وَلِيسَ
عَلَيْکُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَکِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُکُمْ ، وَكَانَ اللّٰهُ
غَفُورًا رَحِيمًا) الأحزاب / .

ئەمەیش مانای ئەو یە ئەو یە ئەو یە بە کۆر دادەنرا ، پەپووەندی
خزماپەتی و ەحریمیتی بەو خیزانەوہ نیە ، دەست نوێژی لە ژنیان
دەشکیت ، ژنەکی نابینە بووکی خاوەن مال ، ژن و کچی خاوەن
مالیش دایک و خوشکی ئەو نین ، وە بە بیگانە دادەنرێت لە
ناویانا .

وہ بیجگە لە هاتن و خوێندنەوہی ثابتەکە ، دەبێ پێغەمبەر
خۆی یە کەم کەس بێت کە هەلسیت بە بەجێ هێنانی ئەو یاسایەو
یە کەم کەس بێت ئەو باوہ کۆنە نارەوا یە هەلۆه‌شینیئەوہ ، بۆ ئەوہی
ئیش پێ کردنی لە سەرشانی موسلمانان سووک بێت و لە تەحا تەحای
خەلکی نەترسن تیا یا .

زەبەد زەینەب تەلاق دەدات و پێغەمبەر مارە ی دەکات زەینەب
کە بوو بە هاوسەری زەبەد ، تەنیا لە بەر گۆی پاپەلی خوا و پێغەمبەر
بوو کە پرووی رەزامەندی نیشان دا ، ئەگینا لە ناو دلپا پتی ناپازی
بوو ، وە ئەوہی پتیوست بوو لە یاسای خیزانا کە ژن ئەبێ گۆی
پاپەلی پیاو بکات نە ی دەکرد . لەو لایشەوہ زەبەد بە پتی یاسای
یە کسانێ و بە گۆرە ی نرازووی خوایی خۆی بەوہ دەزانی کە
کەم و کوورپی تیدا نیە بۆ ئەوہی میردی زەینەب بێت ، بۆیە

داوای بهجی هیتانی فرمانی ناو خیزان و ژن و میردی لی ده کرد ، بهلام دیاره زهینب له گهل تهوه دا که موسلمانیکي راست بوو ، ساوهی کون له دلیا هر مابووهوه بویه گوئی رایهلی زهیدی نهته کرد . له بهر تهه ژبانی ناو خیزانیان بهختیارانه نه بوو ، زهید هموو جارئی تههاته خزمهتی پیغمبههرو و شکاتی له دهست زهینب ده کردو دهی وت :

ناچارم که دهستی لی هلبگرم ، لهو لایشهوه خوا پیغمبههری تی گه یاندبوو : که زهید زهینب ته لاق ده دات و ده بی تو ماره ی بکهیت بو خوت .

جا بائمه لیره دا بیرنک لهو حاله تهی پیغمبههرو بکهینهوه . له لایه که وه خوا دهیویتی لئی زهینب ماره بکات - له بهر نهو حکمه تانهی که دهیان زائیت که به کینکیان هله شهاننه وهی تم یاسای به کوپ کردنه له لایه کی تره وه دوژمنانی خواو پیغمبههرو همیشه دوور بینیان له چاو کردبوو ، بو ته وهی نارپکی بهک له پیغمبههرو بدوژنه وه ، تیسته ته گهر بیت زهینب ماره بکات ، ده که ونه ته وه چه پله لی دان و سهرو زهوی لی پرده کهن ، بهمه (که مجد بووکی خوی ماره کرد) خهلکی له نیسلام سارد ته که نه وه .

ته بی لیره دا چی بکات و چ هله لوستیک بگریت ، دوور نیه به ته ما بوویتی خوالئی بوووریت و تم باره گرانهی نه دا به سهردا ، یا به لایه وه وا بوو بیت ته گهر زهید زهینب ته لاق دا ، تم پیوستیتی ، بهلام ته گهر ته لاقی نه دا خو ته مه ناکریت ، بویه هر کاتی زهید ته هات نارهبایی له زهینب دهر ده پری و ته لاق دانی ده خسته روو ، پیغمبههرو تهی ویست دهست بهرداری نه بیست و دهی

فهرموو : (دهست بهسر ژن و خیزانی خۆتا بگره و دهست بهرداری مهبه و له خوا بترسه) وه ههچی تری دهر نهتهپری ، بهلام ئیشهکه له خواوهیه و تهبع بچینه سر ، زهید زهینهبی تهلاق داو نهی توانی له گهلیا بژی ، وه له داوی تهواو بوونی (عدده) ی شهرعی ، به پتی فرمانی خوای پهروهردگار ، پیغمهبر زهینهبی ماره کرد ، وه بوو به پهکیک له دایکانی موسلمانان ، وه لهپینگای زهیدی کۆنه میدی بهوه خوازینی و پیکهوتنه کهیان تهواو بوو .

(انس) دهلیت : (کاتی ماوه « عدده » ی زهینهب تهواو بوو ، پیغمهبر فهرمووی به زهیدی کوپری حارته : بچۆ داوی زهینهب بکه بۆم ، زهیدیش چوو بۆ لای خهریکی ههویر شیتلان بوو ، زهید دهلیت : لهبهر تهوهی پیغمهبر تهوهی فهرموو بوو ، که چاوم پتی کهوت ، تهوهنده له بهر چاوم گهوره بوو ، نهم توانی بۆی بهروانم ، بۆیه پشتم تی کردو وتم : مژدهبیت پیغمهبری خوا داوی کردوویت ، تهویش وتی : به بی ئیزنی خوا ههچ ئیشیک ناکهم ئیتر ههلساو چوووه مزگهوتنه کهی خۆی و دهستی کرده قورئان خوژندن ، پاشان پیغمهبر چوو بۆ مالیان و پتی کهوتن) . (۱)

(بخاری) له (انس) ه وه پهویاوتی کردووه : (زهینهب شانازی ده کرد به سر ژنهکانی تری پیغمهبر داو دهی وت : ئیوه کهس و کارتان مارهی بهیوون له پیغمهبر ، من خوای گهوره له پشتی ئاسمانهوه مارهی بهیووم لیتی) .

قورئان بۆ ئهم باسه دهفهرموویت : (واذ تقول للذی انعم الله علیه وانعمت علیه : امسک عليك زوجک واتق الله ، ونخني في

(۱) إمامی أحمدو مسلم نسائی رواپهتیان کردووه .

نفسك ما الله مبدية وتخشى الناس - والله أحق أن تخشاه - فلما
قضى زيد منها وطراً زوجها ، لكيلا يكون على المؤمنين حرج
في أزواج أديعائهم إذا قضاوا منهن وطراً وكان أمر الله مفعولاً)
الأحزاب / .

دوژمنی ئیسلام دەست هه لئاگرن

له گه گه ئاشکراو روشنی پروداوه که و له گه له ئه و هه موو ترسو
لئیکدانهوه و خوگرتهی پیغه مبهه له ماره کردنی زهینه ب دا ، که
گه بشته راده بک قورئان هات و په خنه ی لی گرت - وه کوله پیشه وه
خوئنده وه - له گه له ئه مبهشا دوژمنانی ئیسلام واز نایه نن و دهست
هه لئاگرن ، ئه مبهیان به هه ل زانی بسو ئه وه ی - به خه یالی خاوی
خویان - زیان به ئیسلام بگه به نن و شیوه ی شیرینی پیغه مبهه بگورن ،
بۆ به دهستیان کرد به بلاو کردنه وه ی درۆ و ده له سه و شتی پر و
پوچ و خه رافات له م هه لکه وته دا ، چون دهست هه ل ده گرن ، خو
ئوان له نه ئاشراو ئه ئاشن ، چ جای ئه وه ی لیره دا بیانوبه کیان
دهست که وتوه ۱۱۴ .

ئه مه سروشتی دوژمنی ئیسلام بووه به درێزایی میژوو ، وه هه تا
هه تابه هه ر وایش ده بیت ، وه هه مبهشه ده یانه ویت به درۆ و پر و
پالانته و به شتی ناراست و ناروه و پر ووی بانگ و بانگ که رانی
په تگای خوا ناشیرین بکه ن و له م پر ووه وه ئیسلام له کومه ل
لابده ن .

لیره دا دوژمنانی ئیسلام . . دوو پر وو و ناپاکه کان که وتنه

چپه چپ و تانهو ته شهر ، مجد بوو کی خوی ماره کرد ، مجد پیاوئیکی
 می بازه و هر ژنیکی جوانی دهست که ویت بی سنور ماره
 ده کات ، تیر به بیج نهوهی نهختیک چاو بدرنهوه و سهبری واقعی
 پی بکن ، تا راستی روو داوه که بان بۆ دهر که ویی وه به بیج نهوهی
 گوئی بدنه نهوه که خوا یاسای (به کور کردن) ی گوپی و هم
 کردهوهی پیغمبر بۆ دامه زانندی نهو یاسا تازه به بوو ، تا موسلمانان
 سهری لی نه که نهوه ، وه به بیج نهوهی چاو تک به ثایه ته کانی قورثان دا
 بگپن ، نهوه ته بیجگه له ثایه ته کانی پیشو ، هر له سووره ته که دا
 ده فرموئی : (ما کان علی النبی من حرج فیما فرض الله له ،
 سنة الله فی الذین خلوا من قبل ، وکان امر الله قدرأ مقدوراً ،
 الذین یبلغون رسالات الله ولا یخشون أحداً إلا الله ، وکفی بالله
 حسیباً ، ما کان مجد ابا أحد من رجالکم ، ولکن رسول الله وخاتم
 النبیین ، وکان الله بکل شیء علیماً) الأحزاب / .

سهیر نهوه به خوره لات ناس و مزده ده رانی گاوریتی
 (المستشرقون والمبشرون) که لای خویان زانا و روشنیرون ، نهوانیش
 به شوین نهو خیاله پپ و پوچهدا ریشتون و درۆ و نهفسانه که ی
 نهوانیان بلاو کرده تهوه و رووداوه که یان به شیوهی نهوین و شهیدا
 بوون و جهزلی کردن وینه کیشاوه ، وه له مهیش سهیر تر نهوهی
 جینگه ی داخ و سهر سوورمانه و پیگای بۆ نهمانه خوش کردوه
 نهوه به : له ناو پهراوه ئیسلامی به کانا و به پهنجهی زانا ساویلکه کانی
 خۆمان - نهوانه ی که زۆر تاره زوری خرافاتیان بسوه ، به بیج
 لیکولینهوه و لیکدانه و پهلیان کوتاوه له تاریکایی شهودا هرچی یان
 دهست که ویت بی سهیر کردن پهراوه کانیان لی پپ کردوه ،
 بۆبه شتی وایان نووسیه بۆ نهخوینده واریش دهست نادات و زۆر

دووره له گیانی خاوتینی ئیسلامهوه - ئهم ږوو داوه به شپږه یه کی
 زور درو و دوور له سروشتی پیغمبرهوه نووسراوه و ده لاین :
 جار یکیان پیغمبر چوو بۆ مالی زهیدو دهرگا که یانی کردهوه ،
 له و کانه دا زهید له مال نه بوو زهینه بی بینی به نیمچه ږوونتی بهوه . .
 قژی داهینا بوو ، به سهر سینهو مه مکی ږووتا ږزابوونه خواره وه ،
 لیره دا پیغمبر که بینی شهیدای بوو و وتی :
 پاك و خاوتینی ههر بۆ خویه که تال و گور به دلّه کان
 نه کات .

ئیر گه ږایه وه و نه چوووه ژووره وه ، که زهید گه ږایه وه زهینه ب
 باسه که ی بۆ گپ ږایه وه و زانی یان که پیغمبر هزی له زهینه ب
 کردووه ، بۆیه زهید هاته لای پیغمبر و زهینه بی بۆ تلاق دا
 ئهم ږووداوه (یان ئهم نه فسانه یه) بیجگه له وه که له دهرهیتان و
 پالفته کردنی فهرمووده دا فری دراون ، له بهرته وه ی ناشکرایه
 هه لبه ستراره ، نووسه ری په ږاوه کان نه یان کردووه هه ندیک بیر
 بکه نه وه ، که شتی وا چۆن بۆ پیغمبریک ده ست ده دات ؟ وه تیا
 زهینه ب ږورزای پیغمبر نه بوو ؟ وه له منالی به وه له بهر ده ست
 خو یا گه ووه نه بوو بوو ، خو هه تا ماوه به که له وه بهر که
 هیشتا تیه تی په رده نه هاتوو ، هه موو ږوژیک چه ند جار نه ی بینی و
 باش نه ی ناسی ، وه پیغمبر خو ی خواز بینی کرد بۆ زهید ، وه
 له م ږووه وه زور له گه لیا دووا ، گوایه چۆن و بۆچی له و ماوه
 درپزه دا نه ی ناسی و نه ی بینی و هزی لی نه کرد ؟ که چی له و چوار
 روژه ی لای زهید شهیدای بوو ا دیسان له میژووی ژوانی پیغمبر دا
 نه بی ستراره و نه بی تراوه که پیغمبر ته رین و شهیدای بۆ هیچ ژنیک
 بوو بیت ، نه وه بوو له کاتی گه نجی و سه ره تای لاوی دا نزیکه ی

سی سال له گه ل ژینکی به سالآچو دا ژیا ، بهیج نهوهی پیر له ژن و ژن هیتان بکاتهوه ، وه دواى مردنی خه دیجش نهو ژنانی که هیتانی ، له هه موویانا ته نیا بهر ژه وه ندى بانگه که ی سهیر کردو هه ره به که یان بۆ سوو دیکى تایه تی بلاو کردنه وه ی ئیسلام بوو بهس ، ئیتر نه بیچ چۆن له گریی شه شه می نهه نیا ، وه به ته نیا بۆ زهینه ب نهوین و شهیدا بوونی بۆ پهیدا بوو بیټ ۱۱۹ وا بزائم قسه ی وا هه ره بیستنی - بیج خۆماندوو کردن - هه موو کهس ده لیت : به خوا نه مه درۆیه و زۆر دووره له میژووی ژبانى پیغه مبه ره وه .

دیسان تایه تی قورئان له ویلی دیدهنی دا ده فهرموویت :

مه چنه هه یج مالیکه وه تائیزنتان نه دن وه سه لام نه کهن له خواهنی ، وه ته گه ره له مال نه بوون ، یان ئیزیان نه دان بگه رپته وه وه مه چنه ژووره وه . هه ره کهس بیج ئیزن وه رگرتن و سه لام کردن بهانایه ته مالی پیغه مبه ره ، ته ینارده ده ره وه ته بوایه سه لامی بکردایه و داواى ئیزنی بکردایه و ته بچار بهانایه ژووره وه .

ته ی چۆن ته بیج پیغه مبه ره خۆی به بیج ئیزن خواستن و سه لام کردن ، وه له کاتیکه که زه یه د له مال نه بوو بیټ ، ده رگای کرد بیته وه و چوو بیته ژووری و زهینه بی بهو بیج تفاقى به دیټ ۱۱۹ . وه هه ره ها پیغه مبه ری خوا - دروودی له سه ریټ - قه ده غه یه کردوه که له ده رگاوه سه یری حه وشه و مالی کهس بکریټ ، ته بیج خۆی چۆن له ده رگاوه سه یری مالی زه یدی کرد بیټ ۱۱۹ .

بەم جۆرە بۆمان ساغ بووۋە كە راستى پروداۋە كە چۆن بوۋە ،
وہ تىگە يشتين كە دوژمنانى ئىسلام ھەمىشە وان لە پارىژدا بۆ ئەۋەى
رەخنە لە ئىسلام بگرن ، وە زانيمان كە لە ھەموو دەمىكدا زانا
سادە كانى ئىسلام بە ساويلكەى داربان داۋەتە دەستى دوژمن و
بەلگەى بى جىيان بۆ پىك دىنن .

به‌ششی پینجه‌م

دوواکه‌وتووہ کانی جه‌نگی ته‌بووک

له په‌راوی (ژیان ..) دا زانیمان که له سالی نویه‌می کوچی‌دا پیغه‌مبهری خوا به بانگی ناشکرا فرمووی به موسلمانان کان : خوتان پیک بخن و هموو شتیک ناماده بکن ده‌چین بۆ ته‌بووک . ثم سه‌فهره له کاتی گه‌رما دا بوو ، پینگاکه‌ش وشک و بی‌ئو بوو ، دوورو تۆزو خۆلّوی و زۆر دژوار بوو ، ههر له‌بهر ته‌میش برو پیغه‌مبهر به بی‌ئو پیچ و په‌لا باسی شوینه‌که‌ی بۆ کردن .

له سه‌فهره‌دا گه‌لنیک خۆیان دواگرت و خۆیان لی دزی‌یه‌وه و به‌شداری‌یان نه‌کرد ، ته‌مانه‌نزیکه‌ی هه‌شتا که‌سیان له دوو پروه‌کان بوون ، که پیغه‌مبهری خوا گه‌راپه‌وه له مزگه‌وت دانیشتبوو ، هاتنه‌لای و ده‌ستیان کرد به‌سویندی درۆ خواردن که بۆیان نه‌کراوه‌پرۆن ، پیغه‌مبهریش پوآله‌تی لی وه‌رگرتن و نه‌ئینی‌یه‌که‌بانی دایه‌ده‌ست خوا ، له‌ته‌نجاما‌ئایه‌تی قورئان هاته‌خواره‌وه‌پسی و نه‌ئینی‌یه‌که‌ی خسته‌پوو ، بۆ هموو که‌س ده‌رکه‌وت که ته‌وانه‌دوو پروو ناپاکن .

به‌لام له‌ناو دوواکه‌وتووہ‌کاندا سنی موسلمانانی خاوینی‌راسته‌قینه‌هه‌بوو ، پروداوی ته‌مانه‌جۆری‌تربوو ، جا ئیسته‌ته‌چین بۆ لای خۆیان گۆی ته‌گرین له (کعب) ی کوری (مالک) خۆی بۆمان ده‌گپه‌ته‌وه و ده‌لّیت : (له‌هه‌بج جه‌نگک و غه‌زایه‌کدا له‌پیغه‌مبهری خوا دوا نه‌که‌وتووم بیجگه‌له‌ته‌بووک ، به‌لّی‌هاو به‌ششی به‌درم نه‌کردبوو ، به‌لام که‌س له‌سه‌ر دوواکه‌وتن له‌به‌در په‌خنه‌ی لی

نه گيرا ، چونکه پيغه مېر به تهمای کاروانی قوره يش رويشت ،
 خوا له گهل دوزمندا بهرنگاری کردن ، وه جهنگه که له سهر
 برباری پيشوو نه بوو ، وه له شهوی په بمانی عهقه بهدا له گهل
 پيغه مېر دا بووم ، که په بمانان بهست له سهر ئيسلام ، وه ثم
 حازر بوونهم ناگورپم هوه به بدر ، ته گهر چی ناوبانگی بهدر له ناو
 مهر دما زیاتره ، وه هه والی دوا که وتنه که ی ته بوو کم : هېچ کاتې
 شه ونده ی شه کاتهی دوا که وتم لهو جهنگه توانایی و دهسه لاتم
 نه بووه ، به خوا هېچ کاتیکي له وه پيشم دوو ولاخی سواریم نه بووه
 که لهو کاتهدا بووم ، وه له هه موو جهنگه کانی تر دا پيغه مېر
 - دروودی له سهر بیت - شوینه که ی ناو نه ده بردو به ناشکرا باسی
 نه ده کرد ، به لام لهم کاتهدا کاته که کاتی گهر ما بوو ، پینگا که ش
 دوور و چول و بی تاو و تاوه دانی بوو ، بویه به ناشکرا باسی
 کردو فهرمووی : ده چین بو ته بووک ، تاموسلمانان به باشی خزیان
 تاماده بکن و هه موو پتویستی و تازوو خه به که پیدا بکن .

ژماره ی سهر بازه کانی ثم جهنگه زور بوون ، له گهل شه وه شدا
 له هېچ پهراوینکدا تو مار نه کرابوون و ناو نووسیان نه بوو ، ههر
 که س نه هانابه و وای ته زانی ته گهر نیگا لهو باره به وه له لای خواوه
 نه بهت گوم ده بیت و پی نازانریت . وه کاتی ثم غه زایه کاتی
 سیبه ر خوشی و میوه په سان بوو ، منیش زور ثاره زوی سیبه رم
 ده کرد ، پيغه مېر و موسلمانان کان که وتنه خو پیکمختن ، منیش
 خه ریک بوو دهست پی بکم ، که چی گهر پامه وه و دهستم له هېچ
 ندا ، له دلې خومدا دم وت : من تاماده م تواناییم هه به ، دهست
 ۰۳۰۰ بهر شتی حازره ، بهم پی به خوم خلا فان هه تا هه دوو له خو
 پیکمختن بوونه وه و پيغه مېر و موسلمانان که وتنه پی و من هیشتا

دهستم له هېچ نه دابوو ، هر ته چومه مال و هر له خومه وه
 ته گه پامه وه و هېچم نه ده كرد ، كه سوپا كه وته پړی و دوور كه ته وه
 ويستم به دوايانا پرژوم پړی يان بگم - خوزگه پرؤيشتمايه - به لام بوم
 نه نوو سراوو ، دواى ته وان كه ته چمه ناو خلك ده بينم ته وانهى
 نه پرؤيشتوون و به جى ماوون يا دوو روون يان هزارو پړی نه واکانن
 بهمه نارحمت و غمبار ده بووم .

پښه مېر باسى من ناکات تا له ته بوک له ناو مرده كانا
 داده نېشت و ده فرمو ویت :

ته وه كه عب چى كرد ؟ پياوړك له تيرهى (بنى سليمه) ده لیت :
 فيزو و هوا و دوه لڼه مندى پړی نه داييت ، (معاذ) ي كورپى
 (جبل) ده لیت : خراپت وت ، به خوا تهى پښه مېرى خوا له
 چاكه به ولاوه هېچمان لى نه ديوه ، پښه مېر پړی ده ننگه ده بيت ، له و
 كانه دا پياوړكى بهرگك سپى ده بينى له ده شته وه ديت ، ده فرمو ویت :
 (ابوخيشمه) به كه دپته پښه وه ته وه دبيت .

كانن بيستم وا پښه مېرى خوا گه پرايه وه خم و خهفت دای
 گرتم ، دهستم كرد به درؤ پړكخستن و دم وت : به چى خوم
 به پړنمه وه و ليم تووړه نه بيت ، وه داواى رام له هم سوو خزمه
 ژيره كانم ده كرد ، كه وتيان : پښه مېر هاته وه ، هم موو درؤ و
 پړ و پوچيكم لا برد ، زانيم به هېچ له وانه رزگارم ناييت ، به ريارم
 دا به راستى باسه كهى بؤ بكم ، پښه مېر گه يشته ناو شار ، پښه مى
 و ابو له هر لايه ك بگه پرايه ته وه ده چووه مزگه وت و دوو ركات
 نوژى ده كرد ، نه نجا له ناو خه لكا داده نېشت ، كه ته مى كردو
 دواكه و تووه كان چوونه لای ، كه و تنه پړو بيانوو هيتانه وه و سوئند
 خواردن ، ثمانه هېشتا پياو زياتر بوون ، ته و يش تم ناشكرابى بهى

لێ وەرگرتن و نەتێربانی دایە دەست خوا ، پەیمانی لێ سەندون و داوای لێ بوردنی بۆ دەکردن ، که من چووم و سەلامم کرد ، زەرەدە خەنەبەکی توو پەڕەیی کرد و فەرمووی : بۆچی دواکەوتیت ؟ ئەی تو و لاخت نەکەری بۆ جەنگک ، منیش وتم : ئەی پێغەمبەری خوا ، بەخوا ئەگەر بێجگە لە تو لە لای هەر پیاویکی دنیایی بووایەم ، دەم توانی بە بیانوو هێنانەوه خۆم پزگار بکەم ، چونکە من لە وتار و پەوان گۆیی دا بەهەرەوهرم ، بەلام ئەزانم ئەگەر بە درۆبەک تۆ پازای بکەم ، نزیکە خوا تو پەت بکات لێم ، بەلام ئەگەر راست لا بلێم و تو ئێستە لێم توو پە بیت ، بە هیوای لێ بوردنی خواهم ، بە خوا ئەی پێغەمبەر هیچ بیانووم نەبوو ، هیچ کانی تواناو دەسەلامم ئەوەندە ی ئەو کاتە نەبوو ، که بەجی ماوم و دواکەوتم لێتان .

پێغەمبەر فەرمووی : ئەمە راست دەکات ، هەلسە تابزانین فەرمانی خوا چۆن دەبیت . کۆمەلێ لە پیاوانی (بنی سلیمە) هەلسان و شوینم کەوتن و وتیان : بەخوا گومان ناکەین لە پێش ئەمەوێ گوناھت کردییت ، بۆ نەت توانی بیانوو بەک بێتێتووە وەکو دواکەوتوو کانی تر ؟ ئەو داوای لێ بوردنە ی پێغەمبەرت بەس بوو بۆ ئەم گوناھت . بەخوا وازیان لێ نەهێنام و سەرزەنشتیان دەکردم ، تا پادەبەک و یستم بچمەووە لای پێغەمبەر و خۆم بەدرۆبەخەمەووە ، پاشان وتم : کەسی تر وەکو منی نەکردوو ؟ وتیان : با ، دوو پیاوی تر وەکو تۆیان وت و وەکو تۆیان پێ و ترا ، وتم : کێن ؟ و تیان : (مرارة) ی کورپی (ربیعی عمری) و (هلال) ی کورپی (أمیهی واقفی) ، ئەبێنم دوو پیاوی چاکن ، هاوبەشی بەدریان کردوو ، ئیتر پۆبێشتم و گوێم بە کەس نەدا .

لەناو ھەموو دواکەوتووھ کاندای پێغەمبەری خوا - دروودی لەسەر
 بێت - قەدەغەیی قسە کردنی کرد لەگەڵ ئەم سیانەمانا ، ئیتر خەڵک
 لێمان دوور کەوتنەو ، ھەتا دنیا لە بەر چاوم تاریک بوو زەوی
 ئەو زەوی بە نەبوو کە لە سەری ژیا بووم ، پەنجای پوژی پەبەق
 بەم پێیە مابنەو ، دوو ھاوڕێکەم دامان و لە مالای دانیشتن و ھەر
 دەگریان ، بەلام من گەنج و بە توانا بووم ، ئەھاتمە دەرەو ، لەگەڵ
 موسلمانان ئەچوم بۆ نوێژ ، لە بازارا ئەسووپامەو ، کەس نەیی
 دەوانم ، ئەھاتمە لای پێغەمبەر و سەلامم لێ دەکرد کە لە دوا
 نوێژ دادەنیشت ، لە دلێ خۆما دەم وت : ئایا لێوی جولانەو بە
 وەلامی سەلامە کە ؟ لە نزیکەو نوێژم دەکرد و بە دزی بەو بۆم
 دەوانی ، کە خەریکی نوێژ دەبووم بۆمی دەوانی ، کە لام
 دەکردەو پووی وەرگێرا لێم ، کە ئەم حالە درێژەیی کێشا ، بە
 ئەوای بەگیر ھاتین ، جیھانمان لێ تەنگەلان بسو ، پوژیکیان
 پویشتم تا چوومە سەر دیواری ھوشەیی (أبو قتادە) کە ناموزام
 بوو ، لە ھەموو کەسم خۆشتر دەویست ، سەلامم لێ کرد ، بە
 خوا سەلامە کەیی نەسەندەو ، وتم : (أبو قتادە) سویندت دەدەم
 بەخوا ، ئایا ئەزانیت کە من خواو پێغەمبەرم خۆش دەوێت ، بێ دەنگ
 بوو ، دووبارەم کردەو ، ھەم بێ دەنگ بوو ، بۆ جاری سێ بەم
 وتی : خواو پێغەمبەر باشتر دەزانن ، چاوم پەر بوو لە ئاو و پشتم
 ھەل کردو پویشتم ، کاتی لە بازارا دەگەرمام ، سەیرم کرد یە کئی
 لە جوتیارە کانی شام کە ھاتبوون بۆ مەدینە بۆ دەغل و دان فرۆشتن
 دەلێت : کئی کەعبی کورپی مالکم پیشان دەدات ، خەلکیش پەنجەیان
 بۆ من راکیشا ، کابرا ھات و نامەیی کئی پاشای غەساسینەیی دامی ،
 کە خۆی ئەمەو ئەبێنم ئوووسیویەتی : بیستوومە ھاوڕێکەت ئازاری

داوی ، تو خوا نهی کردوویت به جینگهی رسوایی و چهوساندنوه ،
وهره بۆلای ئیمه پزرت لی ده گرین ، وتم :

ئهمهیش نه گبهنی به کی تره ، پتجامهوه و فریم دابه تنووریکو
سووتانم .

بهم پتی به ماینهوه تا چل په نجا پوژه که رویی ، ئهینم پیاوی
لای پتغمبهروه هاته لام ، ده لیت : پتغمبهری خوا فرمانت پیا
دهدات که له ژنه کهت جیا بیتهوه ، وتم : ته لافی بدهم یا چی بکهم ،
وتی : نهه ، ته لافی مدهه ، بهس نزیکی نه بیتهوه ، وه ههمان
فرمانی نارد بۆ دوو هاوده ده کهم ، وتم به ژنه کهم : بچۆروه ناو
کهسو کارت ، تا بزاین فرمانی خوا چۆن ده بیت ؟ ژنی (هلال)
چوو بووه لای پتغمبهرو و تبووی : ئهی پتغمبهری خوا (هلال)
پیاویکی پیرو په ک کهوته یه و کهسی نه خزمهتی بکات ، ئایا پیت
ناخۆشه من خزمهتی بکهم ؟ ده فرموویت :

نهه ، به لام نزیکت نه بیتهوه ، ده لیت : به خوا جوولهی لی برهوه
لهو پوژهوه تا ئیستا ههر ده گری . هندی له کهسه کانم وتیان :

بسۆچی تۆیش داوای ئیزن له پتغمبهر ناکهت تاژنه کهت لا
بمیپیتتهوه ؟ ئهوه ته ئیزنی ژنی (هلال) ی داوه که خزمهتی بکات ،
تم : به خوا داوای ئیزنی لی ناکهه ، چونکه ئه گهر داوای ئیزنم
لی کرد ، کئی ئه زانی چی ئه فرموویت ؟ مئیش پیاویکی گهنج و
به هیزم .

بهم جۆرهیش ده پوژمان برده سهر ، له کلانی قهده دهی قسه
له گهل کردنوه په نجا پوژمان ته واو کرد ، له به یانی په نجا ههما

دهستیا دانیشتم وتم : ئەمی پێغه مەبەری خوا با له نیشانهی ئەم تەوبەو
 لی خۆش بوونەم ئەوە بێت هەرچی مالم هەیه خیربیت بۆ خوا و
 پێغه مەبەر ، فەرمووی : باشتر وایە هەندیکێ بەتایبەتەو بۆ خۆت ،
 وتم : باشە بەشە کەمی خەبەرەم ئەهێلمەو ، وە وتم : ئەمی پێغه مەبەری
 خوا خوای گەورە بە هۆی راستگۆییمەوە پزگاری کردم ، منیش
 پەیمان بێت تا ماووم راستگۆ بۆم و هیچ درۆیکە نەکەم . وە لەم
 بەسەر هاتەدا خوا ئەم ئایە تانەیی ناردبوو خوارەو :

(لقد تاب الله على النبي والمهاجرين والانصار الذين اتبعوه في
 ساعة العسرة من بعد ما كاد يزيغ قلوب فريق منهم ثم تاب عليهم
 إنه بهم رؤوف رحيم ، وعلى الثلاثة الذين خلفوا حتى إذا ضاقت
 عليهم الأرض بما رحبت وضاقت عليهم أنفسهم وظنوا أن لا ملجأ
 من الله إلا إليه ثم تاب عليهم ليتوبوا إن الله هو التواب الرحيم)
 التوبه / ١١٧ ، ١١٨ .

کەعب دەی وت : بە خوا پێجگە لە ئیسلام بوونم نازو نێعمەت
 نیە لەلام ئەوەندەیی ئەو راست کردنە لەلام گەورە بێت ، بەس
 نەبوو درۆم لای پێغه مەبەر نەکردو دوایی تووشی پرسی خوا ببوومایە
 لەگەڵ ئەوانەیی تووش هاتن و خوا قورئانی لە بارەیانەو ناردو
 فەرمووی :

(سيحلفون بالله لكم إذا انقلبتم اليهم لتعرضوا عنهم ، فأعرضوا
 عنهم إنهم رجس ومأواهم جهنم جزاء بما كانوا يكسبون ، يحلفون
 لكم لتعرضوا عنهم ، فإن تعرضوا عنهم فإن الله لا يرضى عن القوم
 الفاسقين) التوبه / ٩٥ ، ٩٦ . بخاری و مسلم پێواپەتبان
 کردوو .

ئەو سوودانەى كە ئىمەى موسلمان لە جەنگى تەبووك دا بۆمان
دەردە كەوت زۆر و بە لىشاوون ، بەلام هەندىكىان بۆ بىرخستەوه
دەخەبنە پىش چاۋ :

۱ - كاتى كە بىر بىكەينەوه لە پىغەمبەر و موسلمانەكان لەو كاتى
گەرماو سەخەلتى بە ۱ چۆن خۆيان خستە بەر ناپەختى گەرماو
ماندوو بوون و برسىتى و تىنۆتى و تەپ و تۆزەوه بەپى ئەوهى هېج
جۆرە بىزارى و بى نەقەت بوونىك دەربەر ، ياخود مەنت بىكەن
بەسەر خوا و پىغەمبەر دا ، وه هەموو كاتى لە خوا ئەپارەنەوه لىيان
بىووربت ، وه هەمووبان وا سەبرى خۆيان دە كرد كە كەم و
كوورپىيان هەيو لە رقى خوا دەترسان ، بەو پى بە لەپى خوادا ،
بۆ بەرز كەردنەوه و بلاو كەردنەوهى ئىسلام گيان و مالى خۆيان
بەخت ئە كرد ، خرايش پارمەتى ئەدان و سەرى دەخستن .

ئەمە بارى ئەوان ، ئەمەيش ئىمەين ، دەبىنين دوژمنانى ئىسلام
بىجگە لەوهى بەشى زۆرى ولانانى ئىسلاميان داگىر كەردوووه و بەرهو
داگىر كەردنى هەمووى دەروڤن ، بىجگە لەمە دەبىنين لە ناو مال و
خىزانى خۆمانا غەزوبان كەردووڤن ۱ بىرو باوهرى گەلىكىان تىك
داوڤن و كەردووڤن بە پىاو و شوڤن كەوتووى خۆيان ، هەر بە
خۆمان ئىسلاميان پى لابر دووڤن لە ناو دل و مېشكمانا ، لەسەر
زمان و لە گفتوگۆمانا ، لە بىر كەردنەوه و لى كۆلىنەوه مانا ، لە ناو
خىزان و كۆمەلمانا ، لە خو و باو و پىشە و وىل و شىرازمانا ، لە
بەرنامەى قوتابخانە و زانكۆ و خوڤندگى كانمانا ، لە حوكم و فەرمان
پەرواى و لە بەرنامە و پرۆگرامى ژيانمانا -

كەچى ئىمەش مېشكە مېوانمان نى ، بىرىك ناكەينەوه ، لەرزەبەك

به دەر و نمانا ناپهت ، وه کو بهر پرسیار نه بین و خوا مو حاسه بهمان نه کات وایه . هیشتا بهمهیش رازی نابین ، به لکو نه گهر یه کینک یا کۆمه لیک هه لسیج و هانمان بدا بۆ راپه پین و بهرز کردنه وهی ئیسلام به سهر کوفر و کافرانا ، خهیرا ده که وینه په له و په له قازه بۆ دهم کورت کردن و له ناو بردنی ، ده ست ده که بین به درۆ و ده له سه هه له بستن و ناو و ناتۆره پیاو تن و ناشی رین کردنی وه دلمان ناحه و یته وه تا نه و ده نگه له ناو نه چیت کپ نه یته وه .

ئوتر ناترسین و لامان وانیه که هه یج هه له وه که و تیکمان له سهر پۆیسته . که چی ده بینین له جهنگی ته بووک دا نه وانیه به شداری بان نه کردبوو تیکرا ئایه تی قورئانیان ده رباره هات ، نه وانیه دوو روو بوون خوا هه ره شهی سهختی لێ کردن و له جیهانا ئابروویان چوو ، نه وانیه که موسلمانانی راست بوون ، هاو بهشی په یمانی عه قه به و جهنگی به درو جهنگه کانی تر بوون ، به و پێ به زانیمان که سزا دران و تاقی کردنه وه به کی سهختی پر له نا سووری په نجا شهوی بان به سهرا تی په ری نه نجا خوا لێ بان بوورد .

سه بر نه وه به نه وه مان نوژی ، رۆژوویه ، زه کاتی یا جه جیکی هه یج خۆی له یاره پرۆزه کانی پیغه مه ر به که متر نازانی و به ته مای هارپی به تی نه وانه له به هه شتا !!!

۲ - دوو رووه کان : سروشتیان و مه ترسی بان بۆ سه ر ئیسلام :

خوای په روه ردگار له سه ره تای سووره تی (البقره) دا تیمان ده گه به نیت که هه میشه کۆمه ل بریتی به له سیج بهش : موسلمانانی راست و راسته قینه ، کافری ئاشکرا و بێ پیچ و په نا ، دوو روو و ناپاک . ئهم بهشی سیج به مهبان زۆر پیس و ناپاکن ، هه میشه جیگای

بیم و مہترسی ہون ، چونکہ تہمانہ خویان بہ موسلمان پیشان
 دہدن و تیکہ لاری موسلمانان دہ کەن و ناگایان لہ ہەموو نہیتی و
 ناشکراییی بہ کەبانہ ، لہ گەل تہوہدا لہ ناو دلآ کافر و ناموسلمانن ،
 ہەمیشہ بہ دزی بہوہ ہەول و تہقەلا و ناوانیان لہ ناو چوونی ئیسلام و
 موسلمانانہ ، نہیتی بہ کانیان ناشکرا دہ کەن ، چۆن ان بۆ بکریت لہ
 دژیان دہ دوین .

بۆیہ قورئان لہ زۆر شوینا باسیان دہ کات و مرسلمانان دہ ترستی
 لہ خراپہ و دوژمنایەتی یان ، تا موسلمانان تی بگەن و ناگادار و
 ہۆشیار بن ، ہەمیشہ بیان ناسن و چاودیری یان بگەن و نہ بہ لئ
 سەریان لئ تیک بدەن و دہست بخەنہ ناو ئیش و کاریانہوہ .
 بہ بۆنہی تہم جہنگی تہبوو کەوہ بیجگہ لہ ئایەتہ کانی سەرہوہ
 گەلئ ئایەتی تر دہ بارہی پیسی یان ہات و باسی دہورہ خراپہ کانیان
 دہ کات . تہوہ تہ لہ لایہ کەوہ دہ فرمویت :

تہو ناپاکانہ دلخۆشن بہ دواکەوتیان لہ پغەمبەر و نایانہوی
 بجہنگن لہ پئی خوادا بہ خەلکیش دہ لئین : لہم گەرما بەدا نہ چن بۆ
 جہنگ و ... (فرح المخلفون بمقعدہم خلاف رسول اللہ و کرہوا
 أن یجاہدوا باموالہم وأنفسہم فی سبیل اللہ وقالوا : لا تنفروا فی
 الحر . قل : نارُ جہنم أشد حراً لو کانوا یفقیہون ، فلیضحکوا قليلاً
 ولیبکوا کثراً جزاءً بما کانوا یکسبون ، فأن رجعک اللہ الی طائفۃ منہم
 فاستأذونک للخروج ، فقل : لن تخرجوا معی أبداً ، ولن تقاتلوا معی
 عدواً ، إنکم رضیتم بالعقود أول مرة فاقعدوا مع الخائفین)
 النوبہ / ۸۱ - ۸۳ .

وہ لہ لایہ کی ترہوہ ہەر لہم سوورہ تہدا ، زۆر بہ گرنگ لہ
 ہال و ہوال و پیلان و ناپاکی دوو پووہ کان دہ دویت و موسلمانیان

لی ده ترستی که : هج کاتی لی بان دلنیا نه بن ، چونکه هرچی به سر موسلماناندا هاتروهو هرچی بان به سهر دیت له خراپه و به لآو نه گه تی ، هموو له ریگهی نهو دوو پروانه وه بووه که به موسلمان خویان ده ده نه قه لم ، له گه ل نه وه یشا مه ترسی نه خنه ناو دلی موسلمانانوه کومه لیان تیک ده دن ، پشیوی و ئلۆزی بان له ناوا دروست ده کن .

(لوخرجوا فیکم ما زادوکم إلا خبالاً ولأوضعوا خلالکم ، یغونکم الفتنة ، وفیکم سماعون لهم ، والله علیم بالظالمین)
الذوبه / ٤٧ .

نهوهی که زیاتر جیگای مه ترسی به و پیویسته موسلمانان زیاتر وربایی و ناگاداری بکن نه وه به که نهو ناپاکانه به ناوی ئیسلامه وه ده چن به گزی ئیسلامدا ، هه به چه کی خوی لیی ده دن ، یاری به یاساو مافه کانی ده کن ، وه بهو ناویشانهی برقه داره وه وه کو چاره سه ری و نه رم و نیانی و سه ره سنی و خه لکی له خشته ده بن ، چهند به بان و فه توای ساخته هه ل ده به ستن و جوولانه وه ی ئیلامی ده م کوت ده کن ، به مانه له گه ل ئیسلامدا نه چه نگن و گوابه به له ناو چوونی ئیسلام الکی دلیان سارپژ ده کن ، ئاوانیان نه هینه دی و خویشیان لای ئاغاو رۆزی ده ره کانیان ده به نه پیشه وه .

جاله بهر نه مانه با موسلمانان له هموو ده م و چه رخیکدا ده رس و پند له مه وه وه ربگرن ، جار تیک له دوژمنی ده ره وه بترسن و هه زار جار له دوژمنی ناو خویان ، وه له یشا بچن به گزی نهو دوژمنانه دا که له ناوه ره پشیوی و ئازاره ده تینه وه .

ئەنجا با سەرىك لەو بەدەين كە پىغەمبەرى خوا جولاڭنەوى
لەگەل دوو پووەكاندا زۆر نەرم ونيان بوو ، كەچى لەگەل سى
موسلمانە راستەقىنەكەدا ئەو ھەموو توند و تىزى بەى بەكار ھىتا !!!

ھۆى ئەمەيش ئەو بە توند و تىزى لىرەدا سەرەتا و پىشەكى
خۆشى و پىز بوو ، ئەو بوو بەو جولاڭنەوى تۆلەو سزايان تەواو
بوو ، چەند ئابەت لەشانپاندا ھاتە خوارەو بەسى تەو بەو لى بووردنى
كردن ، بەلام خراو پىغەمبەر ئەم بە ھەرەو باشى بە بۆ ناھاكەكان پەوا
نابىنن ، بەلكو درا ئەخرىن ھەتا كاتىك كە گىردەخۆن و دەربازيان
نە ، جا لە بەر ئەمە باموسلمانەكان لە ھەموو كاتىكدا ئاگاداربن و
ھەر كاتى گىرناھو خراپە بە كيان كردو تووشى ناخۆشى ھاتن ، ئەو
خواھىشى خوا لەگەلپاندا بە بەزەبى بە ، وە ئەگەر پى ھەلگىران و
خوارى نەھاتە پىيان ئەو لە رىق و خەشى خوا بترسن و پەشىمان
بىنەو تا تووشيارى بارى خراپ نەھاتوون .

وہ لە لاىبەكى ترەو سەبىر كردنى ھەلوپىتى كەعب و ھاوہ لەكانى
لە ماوہى پەنجا رۆژدا با سەرمەشقى ژيان بىت بۆ ھەموو موسلمانىك و
پەندو ئامۆزگارىيان لىوہ وەربىگرن .

به شی شه شهم

وتاری مال ژاوابی

(خطبة الوداع)

له پهراوی (ژبان) دا باسماں کرد : که له سالی ده به می
کوچیدا پیغمبهری خوا دوااین حه جی کرد ، که به حه جی مال
ژاوابی دا ده نریت ، لهم حه جدها کومل و جهماوره یکی گه وری
له ده ور کتوبوه وه ، بیجگه له موسلمانه کانی مه که و ده ورو بهری و
به من نه وه (یان سه دو چواره) هزار موسلمانی له گهل بوو ،
به پای و ژنه وه ، له رژی عه ره فه (نژی می مانگی ذی الحجة)
له که زی عه ره فه پیغمبهری مه زن - دروودی خوی له سه ربیت -
وتاریکی به رزی پر له کاکله و فه لسه فه ی بق خویندنه وه ، پایوه
ده نگک به رزه کان دو باره یان نه کرده وه تا هموو گو یان ای بیت .
له بهر نه وه ی له (ژبان) دا نه کرا بلاوی بکه بنه وه ، پشت
به خوا له گهل هندی ورده کاری دا ایره دا نه ی خه بنه پیش چاو :
پیغمبهر پرووی کرده جهماوره که و فه رموی :

(مرؤفه کان : وته کانم بیستن و وه ریان بگرن ، چونکه
نازانم ، اهوانه به لهم سال به دواوه تیر هرگز لهم شوینه دا پیتان
نه گم نه ی خه لکینه : بزائن خوینتان ، مالتان له به کتری حه رامه ،
وهک حه رامیتی هم رژه تان لهم مانگه تانا لهم شاره تانا هموو شته کانی
دهوری نه فامیتی له ژیر پیمایه ، خوینی دهوری نه فامیتی رژی شووه و
- توله ی ناسنریت - به کهم خوینتی که به رژی شووی دابنیم خوینی
(ربیعة) ی کوپی (حارثه) به ، سوو کاری نه فامیتی به ناله

- سووه که ی ناسینریت - یه که م سوویهک که به بهتالی دابیتیم سووی
(عباس) ی کوری (عبدالمطلب) ه .

مرۆفه کان : شهبتان تازه بی هیوا بووه لهوهی که لهم ولاتانه دا
په رستریت ، به لام ته گهر لهو کرده وانه تانا که به سووک و بی بابهغ
سه بریان ته که ن په پرهوی بکه ن رازی ده بیت ، لئی بترسن ده باره ی
ثاینه که تان .

خه لکینه : دواختن و پیش و پاش خستن و ئال و گور کردن له
کات و مانگ دا و دهست کاری کردنی نیش و کار (النسبیء)
زیاده رهوی به له کوفرا و کافره کانی پی گو مراه دهن ، سالتیک
به حالال و سالتیک به حهرامی داده نین ، تارپکی ته خن له گهل تهو
مانگانه دا خوا به حهرامی داناوون ، تهوان حالالی خوا به حهرام و
حهرامی به حالال داده نین ، کات و چهرخ به شیوه به کی نه گورپا و
ده گه پیت لهوه تی خوا ئاسمانه کان و زهوی دروست کردوه ، سأل
دوازه مانگه ، چواریان حهرامن ، لهم چواره سیانیان پیکه وهن :
(ذی القعدة و ذی الحجة و محرم) تهوی تریان (رجب) ه که
به ته نهایه موسلمانه کان له خوا بترسن ده باره ی ژنان ، به ته مانه تی
خوا دهستان که وتوون ، به فه رموده ی خوا هوره تیانتان بو خوتان
حالال کردوه ، تیوه مافتان هه به به سه ریانه وه تهوانیش مافیان
هه به به سه ر تیوه وه ، مافی تیوه له سه بریان ته وه به : بی پرس و
تیزنی تیوه ریکا نه دهن به رانه ی پیتان خزش نه بیته جیگا و مالنان ،
ته گهر ته وه بیان کرد لی بان بدن به جوریک زیانیان پی نه گات ، وه
مافی تهوان به سه ر تیوه وه ته وه به : به شیوه به کی شیرین رزق و
رۆژیان بدن و به رگیان بو بکه ن .

مرۆفه کان : وته کانم وه رگرن ، وا من گه یاندم به تیوه ، من

شنى واتان بۇ بەجى ئەھىلم ، ھەتا ئىۋە دەستى پۈرە بگرن (واتە
پەپرەۋى بگن) ھەتا ھەتابە سەرتان لى تىك ناچىت و تووشى خراپە
ناپەن ، ئەۋەبىش بىرىتە لە : قورئان - كە فەرەۋودەى خواپە - و
رەۋشت و رېنگاى پىغەمبەرى خواپە .

مرۆفە كان : بىسىن و گوى رايەلى بگن با بەندە بەكى حەبەشى
بەلوت پراۋىش بگىرئەكار بە دەستان ، مادەم بە گوىرەى فەرمانى
خوفا فەرمانتان لە ناو بگات .

بەندە كانى ژېر دەستان ، بەندەى ژېر دەستانن لە خواردنى
خوتانبايان بەندى ، لە بەرگى خوتانبايان بۇ بگن ، ئەگەر تاوانىكىيان
كرد - نەتان وىست لىيان خوش بىن - بىان فرۆشن ، ئەۋاىش
بەندەى خوآن لىيان مەدەن و سزايان مەدەن .

مرۆفە كان : وتە كەم بىسىن و ۋەرى بگرن ، ئەۋىش بزانن
موسلمان بىراى موسلمانە ، موسلمانە كان بىراى بەكن ، مالى كەس
بۇ كەس حەلال نە بە پەزەماندى دلى خوى نەبىت ، كەۋاتە زولم
لە خوتان مەكەن ، خواپە ئايا گەباندەم ؟ ۋە لە پاشەپۇژدا ئەگەن
بە خزمەت خراى خوتان ، نەكەن دواى من بگەرئەۋە بۇ سەر
لى شىۋاۋى ، ھەندىكىيان بدات لە گەردنى ھەندىكىيان !!! بائەۋانەى
لېرە حازرە بى گەبىت بەۋانەى لېرەن ، خوزىكە ھەندى بەۋانەى
لېرە نىن باشتى لى تى بگات لەۋانەى لېرەن ، ئىۋە دەربارەى من
پرسىيارتان لى دە كرىت ، ئايا چۆن ۋە لآم دەدەنەۋە ؟ وتىان : شاھەنى دەدەن
كە تو گەباندەت و ناموزگاريت كردو پىۋىستى سەرشانت بەجى ھىنا .

پەنجەى ھەلپرى بۇ ئاسمان و پاشان بۇ خەلكە كەۋ فەرەۋوى خواپە
بە شاھەت بە (سى جار) (۱)

(۱) مسلم صحىحدا لە جابرهۋە رەۋانى كردوۋە .

پيغه مبهري خوا - دروودی له سه ریټ - له پټی پزگار کردنی
 هموو ئاده می په کانا ، بۆ بلاو کردنه وهی ئایینی ئیسلام - بهرنامه ی
 ژبانی ئاده می په کان - بۆ دامه زرانندی پزیمی پر له سوودی خوایی
 ماوه ی بیست و سئ سالی په بق هه لسه سه ریټ و هه ولی دا ، بی وچان
 تیکۆشان و هموو جۆره سزاو نازارو سه رماو گه رماو ده ردی
 سه ری به کی چه شت ، بی نه وهی کول بیټ یان کۆل بدات ، تا به یارمه تی
 خوا ، توانی یاساو بهرنامه به کی خوا به مه ردم رابگه به نیت ، وه
 پزیمیکی ریک و یتک دابه زریټ و کۆمه لیکه گه وهی راسته قینه ی
 خاوه ن بیرو باوه ر دروست بکات ، وه مه شخه لی نازادی یان بداته
 ده ست ، هموو پټی و شوټیټکیان پیشان بدات ، چه ند جاریک
 په راوه یان پی بکات (الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی
 ورضیت لکم الاسلام دینا) المائده / .

لیره دا نی گه بشت که گه پانه وهی بۆلای خوای پهروه ردگار نزیك
 بووه ته وه و ئیشی له سه ر زه وهی دا نه ماوه ، بۆ به ویستی بۆ دواین جار
 پروو به پروو له گه ل به شی زوری یارو شوین که وتوووه کانی بدوټ ،
 له م کاته دا بیریان بخاته وه که نه وانه کین ؟ نه رکی سه رشانیان چی به ؟
 تا هه ندی له یاسا بنچینه بی په کانیان بیر بخاته وه و بیان کات به شایه ت
 له سه ر گه یاندنی په یامه که ی ، کاتی بۆ ئه م کۆمه له ده دوا ، سه یری
 ده کردنو له پشتی ئه مانه وه به ره و کۆمه له کانی دوایی ده بینی ، له گه ل
 هموو موسلمانیکدا ، به لکو له گه ل هموو ئاده می په ک ده دواو خاله کانی
 بۆ دیاری ده کردنو په نجه ی بۆ راده کیشان ، وه ئه م وتاره ناوئرا
 وتاری مال ئاوایی .

له به ندی په که می وتاره که دا وه له به شی دوایشیا نه وهی پروو
 کرده وه که موسلمانان برای به کن - بانه نه وه و ولات و زمانو په ننگ و

نهژادبشيان جياوازييت - خوږن و مالى به كتر يان لڼ حه رانه ، مه گهر
 به په زامه ندى دلى خاوه نى بدرت . نه گهر موسلمانان كان - بهلكو
 مرؤفه كان - به پراستى ته نيا په پره وى هم به نده بچكو له يان بكر دايه ،
 ده يان توانى لهم جيهانه دا به هشتيكي پر له خوڅشى و كامه رانى دروست
 بكن ، به هيمنى و به ختيرانه تيدا بژين ، وه هر گبز خراپه و
 نارپه و ابى و پشيو و ترسو و بيم پو وى تڼ نه ته كردن ، وه هم گيژاو و
 هم و غم و تاريخا بى بهى نسته ، لهم كاتى شارستانيتى ماددى پوژنا و ايه
 كه جبهانى په كسر دا گير كرد و وه مرؤفه كاني پيچاوه ته وه ، نه مانه
 هيچيان پور يان نه ده دا ، وه گورگ و مهر به برابانه پيکه وه ناويان
 ده خوارده وه .

نه گهر هم مو كهس به چاوى برايه تى و په كسانى مه پرى ئاده مى به كان
 بكات ، دلوژيان بيت ، وه كو براى خوڅى ههولى خوڅشى و به ختيرانى يان
 بو بدات ، هاريكار يان له گه لدا بكات ، له بهر زمان ، يا مال ،
 يا نهژاد يا زانيارى ، يا پله و پا بهى كومه لايه تى خوڅى له كهس به
 گه وړه تر نه گريت ، نه گهر كهس تمام نه كاته مال و ناموس و خوږن و
 لاشه ي كهس ، بهلكو به پيچه وانه وه - به پنى ياساى برايه تى -
 ههولى سر كه و تن و پاراسنيان بدات ، نه بچ شهرو ههراو پشيو و
 نازاره و ترسو و بيم و ناخوڅشى و ناووزى و نيگه رانى له سرچى و له
 كام لاره و به چ رنځابه كدا بيته ناو كومه له وه !!؟

به لڼ نه گهر تيمه موسلمان بو وينا به و په پره وى به رانه و ياسا كاني
 نيسلامان بكر دايه كومه ليكي نمونه بى به ختيارو پيشكه و توو و پرله
 تام و مهزه و خوڅشى و هيمنى ده بو ويزو له پيشه ننگى كاروانى
 شارستانيتى به وه سرمه شق ده بو ويزو بو هم مو كومه له كاني جيهان .

به لآم - به دخنه وه - له زووه وه ثم ياسايه ي ئيسلامان - وه كو
 زور له ياساكانى ترى - خستووه ته پشت گوى و به خه مان لى هه ل
 ته كاندووه ، بويه - وه كو ده بين - هه رچى خووشى و هيمنى و به ختبارى به
 له ناومان هه لگه براره وه سهرمان لى شتواوه وه هه ر پورژ تووشى به زميكي
 تازه و به نديكي ئالوزاوى نوئ ده بين ، هه ر ده مه ي لاپه په به كى په شتر
 له جارن له ژيانماندا هه لده درينه وه و جهاني به ريمان لى هانوته وه به ك ،
 پورژى پووناكمان لى بووه به شه وه زه ننگ و ماناو تامى مرؤفايه تيمان
 تيدانه ماوه ، هه ر ساته ي سه د جار تاوات به مردن ده خوازين !!!...

ئاشكرايه بو پزگار بوونمان له م باره ناله باره ، په له قازه كردن
 به م لاولادا ، سه ر كردن به كووشى ثم و نه ودا ، هانا بردن بو خو ره ه لات و
 خو ر تاوا دادمان نادات و تيمارى برينمان ناكات و نه و بو شايى به
 گه و ره به مان بو پ ناكاته وه ، چونكه پيگه ي پزگاريمان ته نيا ئيسلامه ،
 ته نيا گه پانه وه به بو سه ر به رنامه كه ي خواى گه و ره ، بو سه ر
 پيگاو په چه و په وشتى شرينى پيغه مبه ر - به هزاران دروودى له
 سه ر يت - كه ده يزاني ئيمه له پيگاكه ي لاده ده بين و تووشى هزار
 ئازارو نه شكه نجه ديبن ، بويه جار له دواى جار ده ي فه رموو :
 (ايا گه ياندم ؟) به لى به خوا نه ي پيغه مبه ر تو به ته واوى گه ياندا ،
 به لآم ئيمه ي سه ر لى شتواو گويمان نه دا به و لامان دا لى و تا به م
 جو ره به گير هاتين .

وه له به ندى دووه دا به باگى به رز گه ياندى به جهاز و به
 ته واوى مرؤفايه تيدا كه نه و خو و په وشت و پيشه ناله بارانه ي له
 سه رده مى نافاميتى - كه مه ردم شانازى يان پتوه ده كردن - وه كو
 ياساى ده مار گيرى و نه ته وه يان (تيره) په رستى و فاشيتى و لازيتى و
 خو هه لپين به سه ر مه ردا به هوى جياوازى زمانو نه ژادو په ننگه وه ،

يا وه كو دهست گرتن بهسر خلكو ئاو و ولات و مال و سامانى خلكدا به هۆى زولم و زور ياسو كارى بهوه ... ئەمانه همەرويان دەورىان بهسر چوو و پۆين و باويان نەما ، ئىستە كه دەورى ئىسلامهوه ، دەورى ياساو بهرنامەى خوابى به ، دەورى مرؤفايه تى راسته قىنەيه ، جىگەى ئەوانه تازە نارسكى زهوى و ژىر پىي مۇسلمانەو گۆر كراوون ، « هەموو شتىكى نەفامى له ژىر پىمدايە ... خوئى دەورى نەفامى پۆيشتووە ... سوو كارى نەفامىتى به تالە » .

هەر كەس بگه پىتەوه بۆ سەريان زهوى گۆرستان هەل بدانەوه و دەريان پىتەو بيان كاتەوه به باوى ناو كۆمەل - وه كو لەم دەورى شارستانىتى ماددى بهى خۆر ئاوادا كراوه به باوى سەر زهوى - ئەوه نەفام و كۆنەپەرستەو بۆ دواوه دەگه پىتەوه ، هەر چەند به نارى شارستانىتى و مرؤفايه تى و پىشكەوتنەوه بىكات . ديسان ئەو كەسە (يان ئەو كۆمەلە) مۇسلمان نىه و له نىشە جىكانى دۆزەخ دەپىت ، با نوژ بىكات و پۆزوو بگريت و خۆى به مۇسلمان دابىت . وه كو له فەرموودە داپە (۱) .

وه له بەندى سى به مەدا دەرى خست كه كات و چەرخ شتىكى دامەزراو و نەگۆرە ، وه ئەوه تەى خوا ئەم بوونەوه رەى دروست كردوو و زهوى جيا كردوو و تەوه تا ئىستە وهه تا هەنايه گەپانى زهوى و دروست كردنى شهو و پۆز و سأل و مانگك به شىوه به كى رىك و پىك و نەگۆرپاوه ، سأل دوانزە مانگك و هەر مانگەيش له شوئى خۆى داپە ، نابى ئال و گۆرپاوش و پىشيان ئىدا بگريت ... ئەمه ياساو فەومانى خوائ گەوره به ، وه دانانى بهرنامەو نەرىت و ياساو پۆيم تەنيا هەر بۆ ئەوهو بۆ كەسى تر پەوانىه دەستيان تى

(۱) سەرىك له كىتیبى (له دەروازەى ئىسلامهوه) بەل ۱۳۰ - ۱۷۰ .

بخات ، هەر کهس سه‌رپیچی له‌مه کردو دهستی کرد به ئال و گۆڤ کردنی یاساو به‌رنامه‌ی خوا ، یان سه‌ربه‌خۆ خۆی یاساو به‌رنامه‌ی داناو نه‌ریتی ڕێک خست ، ئه‌وه خۆی به‌خوا داناوه و دهستی خستوه‌ته ئیشی خواوه و له‌پاستی لای داوه ، بۆیه به‌وه ده‌بیته کافر ، وه‌ ئه‌گه‌ر له‌ لایه‌کی تره‌وه کافر بووبیت به‌مه‌زیادی ده‌کات و کوفر ده‌خاته سه‌ر کوفر ، هەر که‌سبش باوه‌ری پێ‌بکات و ئیسه‌که‌ی به‌پاست دا‌بیت ، ئه‌وه بت په‌رسته‌و هاوه‌لی بۆ خوا داناوه .

زایان ده‌لین : بت په‌رسته‌کان هەر سه‌اله له‌ مانگی‌کدا هه‌جیان ده‌کرد ، به‌لام ئه‌و سه‌اله‌ی که‌ پێغه‌مبه‌ر هه‌جی کرد له‌ مانگی (ذي الحجۃ) دا بوو ، که‌ شوینی هه‌جه ، لیره‌ دا پێغه‌مبه‌ر وبستی تی‌یان بگه‌یه‌نیت که‌ کات و مانگ و چه‌رخ شتیکی دامه‌زراوه ، ئال و گۆڤری تیدا نا‌کریت ، ئه‌بج هه‌ج هەر له‌م مانگه‌دا بیت که‌ مانگی (ذي الحجۃ) یه ، وه‌ سه‌ال دوانزه‌ مانگه ، چه‌واریان هه‌رامن و حورمه‌ت گیراون و جه‌نگ و هه‌رایان تیدا هه‌لناگیرسینریت ؛ ، (ذي القعدة و ذي الحجۃ و محرم) به‌ شوین یه‌که‌وه‌ن ، وه‌ (رجب) تا‌که که‌وتۆته‌ نیوان (جمای الآخِر) و (شعبان) ه‌وه ، ئه‌م مانگانه‌ نابج بگۆڤرین و به‌خزینه‌ شوینی یه‌که‌تره‌وه‌ بت په‌رسته‌کان به‌ گویره‌ی ئیش و کاریان مانگه‌کانیان ده‌گۆڤرێ ، هه‌رکاتێ بیان وبستایه سه‌رۆکیکیان ئه‌یوت : ئه‌سه‌ال (محرم صفرو محرم) بیت ، یان (رجب شعبان و شعبان رجب) بیت ، بۆ ئه‌وه‌ی جه‌نگ له‌ مانگه‌ یاساخه‌کانا بکه‌ن . جا لیره‌دا پێغه‌مبه‌ر ده‌ری خست که‌ ئه‌م جو‌ره ئیسه‌نه‌ ده‌ستکاری کردنه‌ له‌ ئیشی خوادا و مرو‌فی پێ‌ کافر ده‌بیت و کوفر ده‌چیته‌ سه‌ر کوفر . وه‌ ئه‌مه‌یش ئه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نیت که‌ دانانی به‌رنامه‌و فه‌رمان و یاساو نه‌ریت له‌ خۆوه‌ و بچ ئه‌وه‌ی له‌

بهرنامه‌ی ئیسلامهوه وه رگیترا بیټ کوفره و دانهری پئی کافر ده بیټ،
 وه شوین که وتوووه باوه پئی هینه ره کانی کافرن . به کافر
 داده نرین له کانی هانتی ئیسلام دا ژنان له پله به کی بی نرخو به هاو
 بی بایه خدا ده ژیان ، بگره هه ره به ئاده می دانه ئه نران ، وه له هه رچی
 مافی مرۆڤایه تی هه به بی بهش بوونو له هه موو پرووه که وه زولم و
 زوریان لی ده کرا . به لام ئابنی ئیسلام ژنی برده وه شوینه
 راسته قینه که ی خۆی : که نیوه ی کۆمه لن ، خورشکی پیاو ، خانمی
 ماله و ، له له ی منال و ، مامۆستای یه که می کۆمه لن و ، جینگای پژیو
 به زه بی و حورمه تن ، وه هه موو جۆره هه ق و مافیکی بۆ به یار دان ،
 شان به شان ی پیاو کردنی به لی پسراره وه سه ره پهرشتی که ری کۆمه ل .
 یان ده لین : له نیوانی خنکاندن و زینده به چال کردنی نه فامیتی
 پشوو و به ره لا کردنی نه فامیتی نیو دا ، له نیوانی شه م دووانه دا
 له شرینی ماف و پیزدا ، ژنانی به پیزه وه دانا ، وه له م پرووه وه گه لیک
 یاسا و فرمانی ده رکرد ، جا له بهر ته وه ی موسلمانه کان تازه له و
 یاسا سه مکاربانه پزگاربان بوو بوو له به ندی چواره می وتاره که یدا
 بیزی خسته وه که باری ژنان به گرننگ بگرن ، وه ژنان مافی
 په وای خۆیان هه به ، هه ر وه کو ئه رکیان له بهر شانه ، جا پئویسته
 شه خله به گرننگ بگیریت ، مافیان لی زه وت نه کریت ، نازارو
 سزا نه درین هه تا شه وان به ریگه ی راستا برۆن ، وه له ولایشه وه
 نابج به ره لا بکیرین و گوئی یان نه دریتی ، تا به ئاره زووی خۆیان
 به رگت بهوشن ، بۆ شه ملاو شه ولا بچن ، هاو پئی بی شه م شه و بکن ، وه بی
 په رده بن له ئیش و کاریانا ، شه بیج پیاوو ژن هه ره که یان له سنووری دیاری
 کر اوی خۆیان دابن که سیان ده ست درژی نه کاته سه ر شه ی تریان (۱) .

(۱) سهیری (له دهرواره ی ئیسلامهوه ، وه خیزانی بهختیار) بکه .

وه له به ندى پينجه مدا پوښنى كرده وه : كه مرؤفه كان تاله سر
به نامه و بېرو باوه پى ئىسلام بېرؤن و لىتى لانه دن و به ته واوى
ياساو فرمانه كانى بېن به پړوه ، تووشى سر شپوان و گېرو گرفت و
كؤسپ و گرېبى ژيان نايه ن ، وه هرچى سر شپوان و ته ننگ و
چه لمه ي ژيانه ته نها به هوى لادانى كؤمه له له ئى-لام له سرچاوه
راست و پروونه كه ي ئىسلام ، كه قورئان سونته تى پينجه مېره .

ته گهر ئيمه به وردى بېرئك له رابردوو و ئىستاي خؤمان و
كؤمه له كه مان بكه پنه وه و سرنجىكى ته و پى گېرانو گېرو گرفتانه
بده ين كه را جيهان به گشتى و موسلمانان به تايه تى پړوه يان گېرؤده
بوون ، وه ئهم باره يش له گهل ياساو فرمانه كانى ئىسلام به رابېرى
پى بكه ين و به ترازووى ئىسلام بيان كئيشين ، به ناشكرا تى ته گه ين كه
هرچى هانوه ته ريمان هه مووى به هوى لادانه وه به له قورئان و
سونته تى پينجه مېره .

وه ته گهر چند هه نكاوئك بگه رپينه وه دواوه و چاؤئك به ميژووى
ئىسلام و موسلماناندا بگېرېن ، تى ته گه ين كه له ماوه ي فرمانه و ابى
راستى ئىسلامدا سر زهوى وه كو به هه شت و ابو ، ژيان ئا-سو دوه و
هيمن و له سر خؤبوو ... زولم و زؤرو كؤشتن و بېرېن و ليدان و
داگير كردن و دزى و درؤزنى و خيانه ت و ترساندن و بى ئا-پووى ...
هند نه بوو .

مرؤفه كان له حاستى يه ك دلپاك و سينه ساف بوون ، دلسؤز و
براى يه كتر بوون ، گياني خؤشه ويستى و به ته ننگ يه كه وه هاتنيان ... هند
سر زهوى داگير كردبوو ، مرؤف هه موو به ئيش و كارو به رژه وه ندى
خؤبان و كومه له وه خهريك بوون ، پله ي كؤمه له له هه موو پرويه كه وه

له بهرزه وهندی دا بوو موسلمانان له پوره سندننا بوو ، ناسایش و بهختیارو خوځی بالی سهوزی به سهر زهوی دا کیشابوو ، ههر دلہی هزار دل شہدای ده بوو ، بی گومان دوزمنانی ئیسلام و داگیر کران بهمه دلگران ته بوون ، نه یان تهویست نهم خوځی و کامه رانی به بیته کالای بالای موسلمانانو ته وان بهو پی به له تاریکایو بی دهسه لاتی دا بزین ، بزیه هه ولیان دا له کاتی بی تاگایی و نوستنی موسلمانان کاندا ، له کاتی دانیشتن و که مترخه می زاناو پیشه واکانا هه لیان بو هه لکه وت ، ورده ورده که وتنه که نه کردن له ئیسلام ، به ناشیرین کردنی له بهرچاوی پو له کانی ، به پیلان پیکختن بو دوور خسته وهی موسلمانان کان له ئیسلام قورئان ، تا توانی یان سهر یان لی بشیوین ، تهوساکه به ناسانی داگیر یان کردن و سواری ته و قی سهر یان بوون ، وه ته وهی که به نرخ بیت له ماددهی خاوو ده رامت و بهرو بووم بردیان بو خو یان و نه مانیش زه قه ی چاویان دیت ، وه بو ته وهی نه وه که پوژی له پوژان بیر بکه نه وه ، له خه ری بی تاگایی راجه نینو بگه رینه وه بو شوینی خو یان ، بو سهر شقامی پانو به رینی ئیسلام چه نده ها جوړ دهر دو نه خو شینی ژه هراوی و کوشنده یی به ری و په رشتی و دهر ونی و کومه لایه تی یان له ناوا پلاو کردو ونه وه که هه تا هه تابه پزگاریان نه بیت لی یان و سهر نه مانیان نه په رژی ، قورئانیش ده فهره وویت :

(إن الله لا یغیر ما بقرم حتی یغیروا ما بأنفسهم) الرعد /

واته : تا نه گه پینه وه بو سهر ئیسلام خوا باریان ناگوریت .

که واته دهرمانی دهردیان ته نیا ئیسلامه ، هزاران دروودو سلاو بو گیانی پاکی پیغمبر که ده فهره وویت : (شتیکنان له ناوا به جج دیلم نه گهر په بهری بکه ن هه تا هه تابه سهرتان لی تیک ناچیت ،

قورئانى خواو سونئەتى پېغەمبەرە كەي (واتە بىرو باوۋەپو بەرنامەى ئىسلام .

وہ لە بەندى شەشەمدا پەيوەندى نىوانى گەل و کار بە دەستى ديارى کرد لە گەل مەرجى کار بە دەستا ، پىويستە لە سەسەر ئەندامانى گەل بىستن و گويى پايەلى کردن ، با فەرمانپەرەوا لە ھەر بەرەباب و نەژادىك بىت ، بە مەرجىك فەرمانە كانى بە گويزەى قورئان و سونئەتى پېغەمبەر بىت .

ئەبى کار بە دەستى ئىسلام بە پەزەماندى زۆربەى موسلمانان كرا بىت بە کار بە دەست ، وە ئەبى بە كىك بىت لە موسلمانە كان و پايە و تەركە كانى ئىسلام بە جى بىت ، وە ئەبى لە مەيدانى کار بە دەستى دا شوين كەوتوى ئىسلام بىت و ياسا و فەرمانە كانى بە پى بەرنامەى ئىسلام بن و لىيان لاندات . ئالەم كاتەدا پىويستە لە سەر موسلمانان و ئەندامە كانى گەل لە دەورى كۆبىنەو و يارمەتى بەند و گويى پايەلى ھەموو فەرمانە كانى بکەن ، وە ئەگەر بە كىك (يان كۆمەلىك) لايدا و لە فەرمانى دەرچوو و گويى پايەلى نە کرد ، ئەو لە فەرمانى دەولەتى ئىسلام و لە فەرمانى خوا دەرچوو و بە ياخى بوو ئەناسریت ، پىويستە بەيئىر تەو سەر پىگاو بەر فەرمان بکرىت ، يا جەنگىشى لە سەر ھەلگىرسىت ، وە ئەگەر کار بە دەست ئەو مەرجانەى تىبا نە ھاتبوونە دى ، يان لە فەرمانە كانىا لە ئىسلام لايدا ، ئەو کار بە دەستى موسلمانان نى ، نابى گويى پايەلى بکرىت ، وە نابى لە دەورى كۆبىنەو ، بەلكو گىر ئەو ھى بۆ سەر شەقامى پان و پۆرى ئىسلام پىويستە ، ئەگەر ئەمە نە کرا لە ناو بردنى و دانانى کار بە دەستىكى ئىسلامى ئەبىتە تەركى موسلمانان (۱) .

(۱) سەرىك لە (دەروازەى ئىسلام) بەد ل ۱۲۷ — ۱۳۲ .

وه له بهندی جهوتم و کۆتایی دا فەرمووی : (با ئەوەی بیستی
بیگەیه نیت بهوانی نەیان بیست ئیوه دەربارەى من پرسیارتان
لێ دەکریت ، ئایا چۆن وه لآم دەدەنەوه ؟) وتیان (شایەتی ئەدەین
که تۆ گەیاندت) سێ جار فەرمووی : (خۆیە به شایەت به) .

بەمه قەرسایی باری سەر شانی زانایان و کار به دەستانمان دیتە
دەست ، ئەوەیە خەواو پیغمبەر و مرۆفەکان هەموو ئەیانزانی که
پیغمبەر بۆ ماوهی بیست و سێ سآل هەرلێ داو بانگەوازی کردو
بانگی خۆی به مەردم پراگەیاندا به بێ سستی و کول بوون و کۆل دان ،
وه نەى دەهیشت ههچ چۆره هەلێکی له کیس بچیت و نامۆزگاری
به جیبی تیا نەکات ، که چی له گەل ئەمەدا له خۆی ئەترسا کهم و
کوورپی بوو بیت ، یا که مەترخەمی کرد بیت له بانگ کردن و
نامۆزگاری دا ، یان ویستی پەندی مرۆفایەتی دا بەتات ، ئەوەتە ئەو
جەماوەره دەکات به شایەت و پروو دەکاتە خرای پەرورەدگار و
دەفەرموویت : (خۆیە به شایەت به) .

خۆ ئاشکرایە زانایان و کار بەدەستان جێ نشینی پیغمبەرن ، ئەبێ
شوین پیغمبەر بکەون له بانگ کردن و بانگەوازی خوادا ، ئەبێ
ئەترسن ، به حیکمەت و وردی و ژانی ژایینی ئیسلام هەموو کانتی
به مەردم پراگەیهنن ، لەم پراگەیهدا تەنها سەیری بەرژەوهندی ئیسلام
بکەن ، وه خەلکی به تەواوی له بەرنامەو یاساو نەریته کانی ئیسلام
حالی بکەن .

جا با زانایان بیرێک له ژایانی پیغمبەر و له دەوری خۆیان بکەنەوه
با ئەگەر کهم و کوورپی یان بوو تەوبەى لێ بکەن ، تا له دەستیان
نەچوو بێنە مەیدانی بانگ کردن و خەبات و خۆ پەنجاندن و شوین
کهوتنی پیغمبەرەوه ، وه با له کۆتایی دا سەرنجێک لەم ئایەتە گەورەیه

بدنه به ته أويل تيا كردن خوځيان نه خه له ټيټن : (ابن الذين يكتُمونه
ما أنزلنا من بينات والهدى من بعد ما بيناه للناس في كتاب ،
أولئك يلعنهم الله ويلعنهم اللاعنون ، إلا الذين تابوا ، وأصلحوا ،
وبينوا ، فأولئك أتوب عليهم ، وأنا التواب الرحيم) البقرة / .

بەشىشى ھەوتەم برىتىيە لە دوو بەند

بەندى بەكەم :

شىپوۋە و رەوشتى پېغەمبەر

شىپوۋە شىرىنى پېغەمبەرى خوا (مجد) ى كوپى (عبدالله) - بە ھەزاران درودى لە سەرىت - ۋە كو لە كىتى مېزوو و سىرەندا باس كراوہ :

پېغەمبەرى خوا ميانە پياو بووہ ، نە كورت و نە درېژ ، بەلاى درېژى دا زياتر بووہ ، سنگك پان و ئېك و جومگە ئەستور بووہ ناو چاوى پان بووہ ، سەرى گەورە نەك زۇر گەورە ، برۆى رەش و قەينانى بووہ ، بۇشايى بەكى كەم لە نارەندى برۆكانيا بووہ ، چاۋەكانى رەش و گەش بوون ، لە سېنەى چاۋيا ھىلى سوور بووہ ، برژانگى رەش و تېژبووہ ، لوتى درېژ و بارىك و تۆزى چەماۋەبى بووہ ، روو و كولمى رېك و خپو بى چال و چرچو بەرزى و نزمى بووہ ، ددانەكانى وردو سېو و كەمى شاش بوون ، لېۋى قەينانى بووہ ، مووى رەش و پپ بووہ ، رەنگى سېى بووہ ، زەردىيان سوورى تيا ديار نەبووہ و زۆرىش سېى نەبووہ ، سنگى لەگەل و رگيا رېك بووہ ، ھىلى مووى جوان لە سنگى يەوہ تا ناۋكى كشاوہ ، دەستى درېژ بووہ ، ژېرپى رېك بووہ ، مووى سەرى درېژ دەبوو تا دەگەيشتە نەرمابى گويى ئەنجا دەى تاشى ، سىلى دەقرتانىدو پىشى بەر ئەدايەوہ ، گەردن و مى نەكورت نە درېژ بوو ،

ئەت وت : زېرۇ زېوھو ھەتار ائىى داوھ ، لە بەژنو بالاو
شېوھو پەنگگ و پوويا جرائترين ويئەو شيرينترين شېوھى بووھ ...
كابراى بت پەرسى دەشتەكى ئەھانە لای كە چاوى پىتى دەكەوت
ئەى وت : بەخوا ئەمە پووى درۆزن نىھ ، زۆر لە يارەكانى لىى
دوواونو ھەرچىيان كرددوھ نەيان توانيوھ باسى تەواوى بكن ، ..
(براء) كورپى (عازب) ئەلى : لە پىغەمبەرى خوا جوائترو
شۆخترم نەدبوھ . (أبو هريرة) ئەلى جوانى وھ كو پىغەمبەرم نەبىئوھ ،
ئەت وت : پۆژ لە پووى ئەو ھەلدەت ، كە پى ئەكەنج ئەت وت :
مروارى لە دەم ھەلدەو ھەرىت . (ابن ابي هالة) ئەلى : ددم و چاوى
ئەدرەوشايەوھ ، وھ كو مانگى شەوى چواردە پىشەى لى ئەدا .

(على) كورپى (أبو طالب) ئەلى : ھەر كەس لە پۆوھ ئەى بىنى
لىى ئەترسا ، بەلام كە لەگەلى پائەھات شەيدای ئەبوو .

خانوو (عائشە) ئەلى : شەويك بە بى چرا لە ژوورە كەى
خۆما بووم ، دەرزى بە كەم گووم كرددبوو ، نەم ئەدۆزى بەوھ ، پىغەمبەرى
خوا - دروودى لە سەرىت - ھات بەمالا ، ژوورە كەى پووناك
كردەوھ و دەرزى بەكەم دۆزى بەوھ ، وتم خاوينى ھەر بۆ خوايە ،
نامەخوا چەند شىرىنو جوانىت .

فەرمووى : ھاوار بۆ ئەو كەسەى لە پۆژى دوايى دا نام بىئىت ،
وتم گوايە كى نات بىئىت ؟ فەرمووى : لای ھەر كەس نارم براو
دروودم لە سەر ئەدا ، ئەوھ نام بىئىت .

بە ھىچ كاتجى بۆنى ناخۆش و شتى پۆخل و قىزەوون لە جەستەو
لەش و لاريا نەبووھ ، بۆنى عارەقى لە بۆنى گولائو خۆشتر بووھ ،
(انس) ئەلى : نە عەنەبرو نەمىسك و نە ھىچ شىكى ترم بۆن نە كرددوھ

که له بۆنى پېغەمبەر خوشر بوويت .

بوخارى ربوايتى كردوه : پېغەمبەرى خوا به هر پى به كا
رؤبشتى له بهر بؤن خوشى رىكاكه ئەزانرا كه پېغەمبەرى پيا
رؤبشتوه .

وه له پووى عەل و ژبرى و پەوان بىژى و تى گەشتن له ئىش و
كاردا له سەرا وردى پەدا بووه و پەنى نەبووه ، له كاتى دواندن و
ونار داندا لەسەر خۆ بووه به پادەيەك دەتوانرا و تەكانى بژمىرین
يا بنوسرین ، هەميشه پوو خوشر و دەم به زەردە خەنە بووه ، له
پووى خەلكا پى ئەكەنى و پى كەنىنى زەردە خەنە بوو و جار جار بىش
دوانەكانى دەرتەكەوتن ، بەلام قاقای نەبووه ، له رۆبشتنا هەنگاوى
كورت و خىرابى ئەناو كەس پى ئەكەشت ، وه كو زەوى بؤ
بیتەوه يەك .

پەوشتى بەرزو شيرىنى :

پېغەمبەرى خوا - دروودى له سەربىت - به هەميشه بى دلى له گەل
خوای پەووەردگارا بووه ، هەتا له كاتى خەوتنىشا ، وه هەميشه له
خرا ئەپاراپەوه و ئەى فەرمو : (خوايه شىوه و پەوشتم جوان و
شيرىن بکه ، خوايه له پەوشتى پىس و خراب دوورم بخەرەوه)
بى گومان خوای گەرە نزاكەى گىراکردووه و هەموو جۆره
پەوشت و خویەكى جوان و شيرىنى پى بەخشبووه ، قورئان شایەتى
پەوشت بەرزى بؤ داوه و ئەفەرموئىت : (و لاك لعلی خاق عظیم)
يانى بەراستى تۆ - ئەى پېغەمبەرى خوا - له سەر پەوشت و خوی
گەرە بلىندىت . وه بەراستى پەوشتى پېغەمبەر برىتى بووه له

(سعدى) ى كورپى (هشام) ئەلئى : (چومومە لای خاتوو
عائیشە و ھەوالئى پەوشتى پىغەمبەرم لئى پرسى . وتى . قورئانت
خویندووہ ؟ وتم : بەلئى خویندووومە ، وتى : دە پەوشتى بریتى
بووہ لە قورئان) مسلم رېوایەتى کردووہ .

جاریكى تر خاتوو (عائیشە) لە وەلامى پەوشتى پىغەمبەردا
دەلئت : (ئەگەر پەوشتى جوان کۆبیتەووہ و لاشەبەكى لئى پەیدا
بیت ، پىغەمبەرى خوا دەبیت) .

پىغەمبەر - دروودى لە سەربیت - ئەى فەرموو : (پەروەردگارم
پەروەردەى کردم ، بە جوانى پەروەردەى کردم) وە ئەى فەرموو :
(بۆ ئەوہ نیراوم کە پەوشتى بەرزو جوان تەواو بکەم) (خوا
پقیتى لە پەوشتى ناشیرین و پەوشتى جوانى پئى خوشە) .

(انس) ئەلئى : (ھىچ کردووہ و پەوشت و شێوہبەكى پەسەندو
جوان نە کە پىغەمبەرى خوا بانگى بۆ نە کردبیت و ھانى خەلکى بۆ
نەدایت ، وە ھىچ شتیكى خراب و نەنگ و ناشیرین نە کە خەلکى
لئى دوور نەخستبیتەووہ و قەدەغە و یاساخى نە کردبیت لئیمان .

لەو پەوشت و کردووہ بەرزانهى کە پىغەمبەرى خوا لە سەریان
بووہ : لئى بووردن ، ئازاد کردن ، بەخشنەبى ، داد پەروەرى ،
چاکە کردن لەگەڵ ھەموو کەسا ، سەردان لە خزم و کەس و کارو
دراوسى و دۆست ، یارمەتى دان ، دەست گرووبى کردن ، چاوپۆشى ،
بەزەبى ، سەخاوت ، نان دان ، جوولانەوہى شیرین ، بەزەبى دلسۆزى ،
خۆشەویستى و سۆز ، نەرم نیانى ، روو خوشى ، بەتەنگەوہ بون ،
خۆنەویستن ، چاکە کردن ، سەلام و مەرحەبایى و ھەوال پرسین ،

بئى فېزى ھەۋايى ، ئامۇزگارى و پىئىموبى ، لەخرابە لادان ، سەردان لەنەخۇشى ، لەگەل مەردو پۇيشتن ، دىلخۇشى دانەۋەى دىلشكاو ، پىزگرتن لەگەۋرەو دىنەۋايى كىردنى بېچووك ، سادەبى لەزبان و كاروبارا ، ئاسان كىردنى ئىش و كار ، پىكخستنى كاروبارى مەردم ، ۋەلام دانەۋە ، بەدەمەۋە چوون ، دوعاى خىر بىۆ كىردن ، دىل و دەم و دەست و داۋىن پاكى ، بىئى كىنەبى و پىق خواردەنەۋە اى وىردن ۰۰۰ ھىد

بە وشەبەكى كورت سەبىرى قورئانى پىرۆز بىكەو بە وردى لىئى بىكۆلەرەۋە ، ھەر كىردەۋەو پەۋشئىكت بىئى كە پەسەند كرابوو ، بزانه ئەۋە كالائى بالائى پىغەمبەر بوۋە ، بەپاستى و بە جوانى لە پىغەمبەردا ھاتوۋەتە دى ، ۋە ھەر كارو پەۋشئىكت بىئى كە قورئان بە ناشىرىئى داناوۋە ، پىغەمبەر ائىى دوور بىروۋە مەردمىشى لىى دوور خستوۋەتەۋە .

(معاذ) ى كورپى (جبل) ئەلئى : (پىغەمبەرى خوا - دروودى لە سەربىت - فەرموۋى : ئەئى (معاذ) ئامۇزگاريت ئەكەم بە خۇلادان لەۋ شتانەى كە خوا لىيان ناپازىيە ، ۋە بە وتەى جىران و پاست ، بە ۋەفاۋ ئەمىئى و خىانەت نە كىردن ، بە ئاگادارى دەرو دراوسى ، بە بەزەبى ھاتنەۋە بە ھەتوۋ بىق دالەدا ، بە وتەى نەرم و شىرىن بە سەلام كىردن و كىردەۋەى جوان ، بە ھەتەر نەبوون و خۇخەرىك نە كىردن ، بە پابواردنى جىھانى بەۋە ، بە پەپىرەۋى كىردنى بەش و پارچە كانى باۋەپ ، بە خۇ شارەزا كىردن لە قورئاندا ، بە ھەۋلەدان بۆ سەسەر فرازى پۇژى دواىى ، بە ترسان لەبەر پىرسىارى پۇژى قىامەت ، بە نەرم و نىانى و لەسەر خۇبى ، ۋە خۇت بىپارئىزە لە قسە وئىن بە زانايان و لە بەدرۇخستەۋەى پىاو باشان و پاست گۇيانو

له په پرهوی کردنی پیاو خراپان و له بی گوئی بی کردنی کار به دهستی دادپهروهرو له ویران کردنی زهویوزار ، داوات لی شه کهم که له گهل هموو بهردو دارو خو لیککا تاگات له خوابیت و ترسی خوات له دلا دهر نه چچ ، وه بق هموو گونا هیک په شیمانی بهک - واته تهوبه به کی - بق بکه ، نهیئی بق نهیئی و تاشکرا بق تاشکرا) .

ثیمام (محمد) ی غزالی - خوا لیئی خو ش بیت - له په پراوی (إحياء علوم الدین) دا ده لیت : پیغه مبهری خوا - دروودی له سهر بیت - له هموو تاده می به کان - به گشتی - له سهر خو و هیمن ترو تازاترو به داد ترو ، دهست و دل و دهم و داوین پاکتر بووه ، هیچ کاتی دهستی له ژنی بیگانه نه که وتووه ، له هموو کهس سهخی ترو دهست و دل گوشاو تر بووه ، نه بووه دره میک یا دیناریکی بوو بیت ، هه ژاریکی پهیدا نه کردیبت و نهی داییتی ، خوئی پیلاوو بهرگی خوئی پیته نه کرد ، له گهل خیزانه کانیا ئیسی ته کرد و گوشتی نه جنی ، له هموو کهس شهرم و ئاپرووی زیاتر بوو ، پرووی نه ته هات زور بق کهس بپروانیت ، هه همیشه نه چوو به دهم هموو که سه وه ، به بهنده و تازاده وه ، دیاری وه نه گرت نه گهر قومیک شیریش بوایه و پاداشی له سهر نه دایه وه له زه کات و خیری نه ده خوارد ، له وه لایمی پیریژنو بی نه وایان دالوت بهرزی نه نه کرد ، بق خوئی رقی دا نه ته هات و بق خوا زور رقی نهستووور بوو ، له سهر حوق نه رقیشت و به جیتی خوئی نه گه یاند ، با خوئی و یاره کانیشی تووشی زیان بوونایه له پئی یا ، ههرچی بوایه نهی خوارد ، گه ای جاریش له برسانا بهردی ته بهست به سهر سکی به وه ، خواردنیکی به دل بووایه نهی خواردو به دلی نه بوایه نهی نه خواردو قسهی پی نه تهوت ، خورمای نه خوارد ، نانی نه خوارد گه نم بووایه یا جو ، گوشتی به لاوه خو ش بوو و نهی فهرموو :

ته گهر دارام بگردايه له خوا بۆ هه موو پوژتیک دهی دامی ،
میوهی نه خوارد ، هیچ کاتیک سیتی پوژ به سهر به که وه تیری له نانی
گهنم نه خواردوه تا چوه خزمهتی خرا .

ته مهبش وه نه بی له بهر ههر هه ژاری یا چروکی بووبیت ، به لکو
تهی ویست له پیزی هه ژاراندا بیت و له بهر بی فیزی بووه .

چوون بۆ سهر شایی پی خۆش بوو ، سهری له نه خۆش ته داو
له گهل تهرمی مردودا ته پوژشت بۆ گۆرستان ، به ته نیاو به بی پاسه وانو
یاساوول به ناو دوژمندا ته گه پراو له کهس نه ده ترسا ، بی هه واو
فیز بوو ، خۆی به گه وره تر نیشان نه ته دا ، پوو خۆش و ده م به
زه رده خه نه بوو ، گوپی له ژیا نی نه بوو ، ههر جۆره بهرگتیکی
ده ست بکه وتایه تهی پۆشی ، ته نگرسه تیا هی زیوی ته کرده په نجه
تووتهی راستی و چه پی ، به ته نیا سواری ولاغ ده بوو ، نو که رو
غولامی له دوا ی خۆبه وه سوار ده کرد ، ههر ولاغ تیک بوا نه سواری
ته بوو ، به پیاده بيش ته پوپی ، به پیلوو به پی خاوسی ، به میزه ره وه به
بی میزه رو کللو نه چوو بۆ ته و په پی مه دینه بۆ سهر دان له نه خۆش ،
حه زی له بۆنی خۆش ته کرد ، رقی له بۆنی ناخۆش بوو ، له گهل
هه ژارا دانه نیشته و نانی نه خوارد ، پیزی له گه وره ده گرت و دلنه وایی
نه جبب زاده کانی ده کرد ، سهری له خزم و خویشه کانی ده داو چاکه ی
له گه لا ته کردن ، به لام پایه ی به سهر موسلماناندا بهر ز نه ته کرد نه وه ،
له گهل هبج که سا توندو تیژی نه ده کرد ، بیانوو (عذر) ی له
مه ردم وهر ته گرت ، شوخی ده کرد ، به لام ههر راستی ده وت ،
پی ته که نی به بی قاقا ، یاری ره وای ته دی و دهنگی نه ته کرد ، یاری
نه بهردی له گهل خیزانه کانی ته کرد ، قه ره هه رای له لا ده کراو نارامی
ته گرت ، له خواردنو پۆشاکو له جینگاو رینگادا خۆی له غولامو

که نیزه کانی جیا نه ته کردهوه ، کاتج نه بوو که به ندایه تی خرای تیا نه کا ، یا چاره سه ری کاریک نه کات ، به چاوی سووک سه بری هه ژارو لی قهوماوی نه ته کرد ، له دهسه لانی خاوه ن زور نه ده ترسا ، دهسه لات دارو بی دهسه لانی وهك يهك بانگك ته کرد بۆ لای خوا ، خرای پهروه ردگار هه موو شیوه و په وشتیکی جوانی پی به خشی بوو ، له گه ل پامیاری (سیاست) یه کی قولی بی وینه دا .

خوی نه خوینده وار بوو نووسین و خویندنه دهی نه بوو ، له ولانی نه خوینده واری و بیابانی وشکدا به هه ژاری و هه تیوی گه وره بوو ، که چی خوا هه موو جوره خوو په وشتیکی شیرین و شپوازی پی به خشی بوو ، له گه ل زانیی هه والی پیشینان و نه وانهی له مه ولا پروو ده ده ن ، وه پچه و پبازی پزگاری و سه رفه رازی هه ردوو جیهانی دابوو ده ست ...

قسه ی ناخۆشی به هه ر کهس بوتایه دوایی تۆله ی ده دایه وه ، نه فرینی له کهس نه کردوه ، له جه نگیگدا پی یان وت : نه فرین له دوژمن بکات ، فه رمووی : من به په حمه ت نیرراوم ، به نه فرین کهر نه نیرراوم . که داوای لی بکرا به : دوعا له یه کیک بکات دوعا ی بۆ ده کرد ، تۆله ی هه چ شتیکی نه سه ندوه که له گه لی کراییت ، مه گه ر هه نکی حورمه تی خرای تیا بوویت . هه ر کاتج له ناوه ندی دوو شتا بوویت ئاسانه که یانی هه لپژاردوه مه گه ر گوناهیك یا نا په وایی یه کی تیدا بوویت ، شه و کاته دوور ترین کهس ده بوو لی .

هه ر کهس - ئاغا ، نوکه ر ، پیاو ، ژن - به اتایه ته لای بۆ ئیشیک ئیشه که ی بۆ جی به جی ده کرد ، (انس) ده لیت : سویندم به خوا

پرووی نه داوه له هر شتيكا كه پتي ناخوش بوويت پيم بليت بوچي
 كړدوونه؟ وه له هر هيچ كارو هيچ له بير چرونيك سر زه نشتي
 نه كړدوم ، وه دهی فرموو : لتي گه پښ نارووي خوا واووه ،
 قهت گله يي له جيگاو بان نه ده كړد ، بويان رابخستايه پراده كشا ،
 وه نه گهرنا له هر زه وي پراده كشا ...

به هر كهس ده گه يشت نهو له پيشه وه سهلامی لي ده كړد ، له
 پښگادا هر كهس بهانايه پښي بو هر نيشيك نا نه پوښتايه هم به جتي
 نه ده هيشت ، هر كهس ده ستي بگرتايه ، بهري نه نه دا ، تا نهو كه سه
 بهري ده دا ، به هر هاو له ليكي بگه پشايه ته وقي له گه ل نه كړد ،
 هممو نيشو كارو جوو له به كي به ناوي خواوه بوو ، به زوري
 له دانستن دا قاچه كاني هل نه ناو به ده ست دهی گرتن ، له ناو
 ياره كانيا جيگاي دباري نه بوو ، هر كويدا خالي بووايه داده نيشت ،
 پښي له هممو كهس ده گرت ، زور جار جلي ژير خزي داده نا
 بو ميوان ، نه گهر وهری نه گرتايه زوري لي ده كړد ، هممو كهس
 وای ده زاني همی له همموان خو شتر ده ویت ، له دانستن و دواندنا
 پرووی ده كړده همموان و له گه ليان ده دوا ، مجلسي جيگاي شهرمو
 گهر دن كه چي و ته ميني بوو ، هممو كهسي به ناوي شيرينه وه - باوكي
 فلان ، دا يكي فلان - بانگ ده كړدو ناو ده برد ، زور له سر خو
 بوو ، درهنگ رقي داده هات ، مه گهر شته كه گره ناو ناروا بووايه ،
 زوويش دلي ته هانه وه چي ، له هممو كهس به په حم ترو دل - ووز
 ترو ناكا چا كتر بوو (۱)

همه پرزه بهك بوو له ده رباي بي په بي و شتوه و په وشتي پيغه مبهري

خوا - دروودی له سهر بیت - نه گینا باسی بهرزی و گوره بی و میرناسی
که سیک که رهوشنی بریتی بی له قورئان و ، قورئان گواهی بهرزی
بیت ، چون لیره دا جینگای ده بیته وه ؟ وه که سیک زیاتر له مهی نهو بیت ،
با بهرات بو لای (احیاء علوم الدین) یا (زاد المعاد) یا تفسیری
(فی ظلال القرآن) یا کتیبه به نرخه کانی تر ، وه له ویدا خوی تیراو
بکات و میشک و دلی زاخاو بدات .

بهندی دووم :

شارستانیتی له ژیر ئالای ئیسلامدا

نامهوی لیره دا به درژی باسی شارستانیتی سهرده می ئیسلامی بکه م و له گه ل شارستانیتی ماددی خور ئاوا دا به رابه ری بکه م ، چونکه ئه وه کاتیککی دیزو هه لیککی زوری ده وی و له م پاشکویه دا جینی نابیتته وه ، به لکه ئه مه وی ئه وه به خمه پروو که شارستانیتی ئیسلام له به رزترین پله دایه و ده توانیت به ختیارا راسته قینه بکانه بهر هه موو مرؤف ، وه هه ندی له بنکه و هویه کانی باس ئه که م .

شارستانیتی خور ئاوا :

شارستانیه تی ماددی تازه ی خور ئاوا ناتوانیت به ختیارا و ئاسایش بدات به مرؤفه کانو بیان خاته ناو ژیا نی هیمنی و له سه ر خوی و بیان هه و ئیتته وه ...

به سه ر کردنیکی له باری ئیسته ی گیتی ، که مرؤفایه تی - به بی جیاوازی - له گیزاوی پشوی و ناله باری و شهرو شپردایه ، به جوریک ئه توانین بلین : له هه ج گۆشه و قوربنیکی سه ر زه وی دا ئاسایش و ئارام نه ماوه و باری کردوه ، وه مرؤفایه تی ئه م سهرده مه وه کو مرؤفایه تی پیش هاتنی ئیسلام چوه ته گوی قه راغی بیری له ناو چوون و نه مان ، ئیسته بکه وینه ناوی بان تاویکی تر ، ئه مه بیش له سایه ی چه کی

ته تۆم و زه پوه و هايدرؤجينه وه بيجكه له و هموو دهر دو نه خؤشينه ،
 دهر و نى و ميشكى و كۆمه لايه تى يانه ي كه خه لكى به خؤ كوشتن و
 خؤ سوتاندىن له ده ستيان خؤ دهر باز ده كهن ، كه له ولا ته - به ناو -
 پيشكه و تووه كانا تا پتى ده چي ت زؤر ده بيت و پهره ده سيني ت ، پؤز
 نيه كه چهنده ها كاره ساتى سه رسام كهر پوونه دات .

ته مانه يش له كاتيكدا زانيارى - له هموو روويه كه وه - كه يشتو وه ته
 چله پزه ، پؤز نيه موعجزه به كى تازه بابته و ناوازه نه هيني ته كايه وه ،
 وه هؤو رپيازه كانى ژيان به راده بهك ئاسان بووه ، كه پياو له وانه به
 باوه پى پى نه كات به خه وى بزاني .

له م به به كادانى ته م باره و ته و حاله وه ، دهر ته كه ويت كه ته م
 شارستانى تى به و ته و بهر نا مه به ي كه له سه رى پيك هاتو وه ناتواني ت
 مرؤف به ره و ئاسايش و كامه رانى بيت به پوه و سه ر په رشتى
 بى كات .

ته م يش ته نيا له بهر ته وه به كه ته و شته بناغه بى يانه ي هه و پنى
 دامه زراندىنى كۆمه ل و دامر كاندىنى دل و دهر و نى مرؤفه كه برى تى به
 له رووى گيانى (الجانب الروحى) ، وه له سه ر ته وه يش رووى
 په وشتى (الجانب الخلقى) پهيدا ده بيت ، ته و شته له م شارستانى تى به
 ماددى به تازه به ي خؤر ئاوادا نيه ، وه له نه بوونى ته م پوه وه هموو
 پوه به پيزو به رزه كانى مرؤفايه تى وه كو ريزو زؤر و دل - قوزى
 خؤشه ويستى و برابه تى و به زه بى و دهسته به رى كۆمه لايه تى و هاريكارى و .
 هند نه مان . وه نه مانى ته مانه يش بووه هؤى پهيدا بوونى پيچه وانه يان و
 ته م باره ناله باره و ته و هموو خراپه و نارپه و ابى و ناخؤشى يانه روويان دا ،
 مرؤف به ته و اوى وه پس و هه راسان بوون .

وه هۆی بنه په تی بو نه بوونی پرووی گیانی و اقو پۆپه کانی ،
 یان هۆی نه بوونی ثابین و باوه پ به خواو به پروزی پاداشت و سزای
 پاشه پروژ ، وه کهوتنه ناو شه پۆلی کوشندهی بی باوه پری .. هۆی
 همه - له ژیر بالی شارستانی خۆر ئاوادا - ده گه پرتنه وه بو خراپه و
 خراپکار پیاوانی که نشته له ثابینی مه سیحی دا له ئه وروپا - به تابه تی
 له سه ده کانی ناوه راسته - چونکه له کانی خزیدا ثابینی مه سیحی له
 ده ریای سپی ناوه راسته وه په پری به وه بسۆ به ری ئه وروپا ، ئه وروپا
 له و کاته دا پر بوو له فه لسه فهی بت په رستی ، جا له بهر ئه وه له بهر
 گوچ نه دانی پیاوانی که نشته ثابینه که تیکه ل به و فه لسه فانه بووو پیکه وه
 شیلران ، وه له کۆتایی دا پاشا (قوسته نین) بۆیهی ثابینی
 له خۆی داو دهستی به سه را گرت .

پیاوه ثابینی به راسته کان هه رچی یان کردو کۆشان بو پاک
 کردنه وهی ثابینه که له م فه لسه فانه بی به ره هم و بی هووده بوو ،
 وه نه یان توانی به ره له سستی هم نا په وایی به بکه ن ، به لکو تا
 نه هات زیاتر په ره ی نه سه ندو زیاتر لادان و گۆرینیان تیا ده کرد ،
 تا له نه جما وای لی هات له ثابینه خاوینه که ی چه زره تی عیسا پیغه مبه ر
 بو ده زمانیش نه ماو پیاوه ثابینی به راسته کانیش تووانه وه ، ئیتر هه ل
 خۆش بوو بو پاپاو قه شه نا په راسته کان ، ئه وانهی بو ژیا نیان ده ستیان
 له ثابینه که یان هه لگرت ، وه کهوتنه را کیشان و ، بادانی ثابینه که یان
 به گۆپه ری که یف و به رژه وه نندی خۆیان .

ئا لیره دا کۆمه لی پیاوانی ثابینی - یان پیاوانی که نشته - په یدا بوو
 وه له سه ر شانۆوه خۆی نواند ، ئه مانه ورده ورده ده سه لاتیان
 په یدا کردو بوونه به کهم هیز له ئه وروپا و له و لاتیانه ی سه ر به

ئەوروپا بوون ، كەوتنە كوشتن و بېرىن و بەرز كىردنە دەى ئەم و دانەواندىنى ئەم ، وە دوور خىستەنە وە دانان لە شوپنە دىيارى بە كانى كۆمە لايەتى دا بەرپادە بەك كە هېچ فەرمايتىك بە بېئى ئەوان بە جېئ لە دەهات .

ئەمانە لە بەر ئەمەى ئاينە كەى گىرتىبوويان بە دەستەنە ، ئاينە خىواين بە كەى خەزىرەتى عىسا پىغەمبەر نە بوو . دروودى لە سەرىت - وە خۆبىشان كۆمە لايىكى دووندى پىاو خىراپ و چا و چىنۆك و خۆپەرىست بوون ، ئەم دەسە لائەتيان لە خىزمەتى مرۆف و بەرز كىردنە دەى بارو پازەى كۆمەل و ئاوەدان كىردنە دەى ولات و لە پىاوەتى و جىوامىرى دا بە كار نە هېتا ، بەلكى بە پىچەوانەنە (بە ناوى خىوا و شەى ئاسمانەنە) سىوار بۆ تەقەى مى مرۆفەكان بوون و كەوتنە ئازاردانى گەل و مىرى بە كان ، پىچاندنەنە و بادانى پاشا و سەرۆكە كان ، دژى هەمرو بەرز بوونەنە و خويندەن و زانىارى و ئاوەدان كىردنە دەى و ئازادى و سەربەستى بەك وەستان ، وە بەر بەزى هەمرو پىچەنەن و هۆشيارى بە كىان كىرد .

كاتىك كە ئەوروپا لە ساينەى ولاتى ئىسلامى بەنە پرووناكى خويندەن و زانىارى تى كەوت و تامى سەربەستى و ئازادى چەشت ، و رەدە و رەدە مېشك و دەروونى پۆلە كانى كىرايەنە ، پىچەنەن و پەخنە گىرنە و لى دوان پەيدا بوو ، پىاوانى كەنشتە مەترسىان لى نىشت ، بۆبە هەلسان بە بىننى دەورى فېرەونى و چەندەها پىبازى شەپقاننى بان دۆزى بەنە ...

كەوتنە كوشتن و بېرىن و سوتاندەن و چەوسانەنە دەربەدەر كىردنى زانىيان و پۆشنىران ، دادگای پىشكىنىيان دانان بەو بۆنە بەنە بەدەيانى

هزاران مرد میان له‌ناو برد، به‌لام شتی پرو پوچ ته‌مینی کورته ،
بۆیه له نه‌جامدا ته‌مان روخان و ژیرکوتن و زانیاری زال بوو به
سه‌ریانا ، به‌نایبه‌تی له کاتی شوپشی فه‌ره‌نسه‌دا .

به‌لێ زانیاری سه‌رکه‌وت به‌سه‌ردام و ده‌زگای پرو پوچی پیاوانی
که‌نشته‌دا ، به‌لام به‌داخه‌وه ته‌میش خۆی پی‌نه‌گیراو له سنوورا
نه‌وه‌ستا ، ناوه‌راستی به‌جی هیشته‌وه به‌کسه‌ر چووه ته‌وه په‌په‌روه ،
له داخی پیاوه نا‌راسته‌کانی که‌نشته به‌کسه‌ر خۆی کرد به‌دزی‌ی ئابین ،
باوه‌ری به‌خرای په‌روه‌ردگار نه‌ما ، هه‌موو ئابینکی لا‌بردو له دزی
ئابین دووا .

به‌م پی‌یه ته‌روپایی - له دوا‌ی ته‌وان ته‌مه‌ریکایی و شوپن
که‌وتوه‌کانیان - له ژیر ئابین ده‌رچوون ، باوه‌ریان به‌خواو زیندو
بوونه‌وه و پوژی دوا‌یی نه‌ما ، وه له جیانی خواو ئابین باوه‌ریان
به‌زانیاری هینا و بوونه به‌لده‌وه شوپن که‌وتووی ، هه‌موو شتیکیان
له‌وه‌وه نه‌بینی و وه‌ر ده‌گرت ، وه به‌م بۆنه‌یه‌وه به‌شی گیانی و به‌شی
په‌وشتی - که‌نم دووبه‌شه برپه‌ی پشته‌ی زانیاری را‌سته‌قینه‌ن - له
شارستانیتی به‌که‌با نه‌ما و بوو به‌ شارستانیتی به‌کی ماددی پرووت ، بۆیه
هه‌رچی ده‌کات له باری مرۆفه‌وه هه‌ر بۆ دوا‌وه دیت و چاره‌سه‌ری
گیروگرفته‌کانی بۆ نا‌کریت (١) .

شارستانیتی ئیسلام :

ئابینی ئیسلام - به‌پیچه‌وانه‌ی مه‌سیحی - له سه‌رده‌می پیچمه‌به‌ردا ته‌واو

(١) بۆنم باسه سه‌ریک له (الدین والدوله فی الاسلام) و (هذا الدین) و (مستقبل لهذا
الدین) به‌ده .

بوو و گهم و کو، پی تیا نهما ، نهو ته قورئان بهرؤشنی ثمه مان تیج
ده گه به نیت و ده فهرموویت : (الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت
علیکم نعمتی و رضیت لکم الاسلام دیناً) . المائدة / .

وه ئیسلام به شیوه راسته که ی به بیج ده سنکاری مهردم به سهر
زه ویدا بلآو بووه وه ، کهس نه ی توانی و - ناش توانیت -
و شه بهک یان رسته بهک له قورئان بگوریت ، یا زیادو که می تیا بکات ،
چونکه خوا به لینی پاراستنی داره : (إنا نحن نزلنا الذکر و إنا له
لحافظون) . الحجر /

له ئیسلامدا پیاوانی ثابینی نیهو ناییت ، کهس له کهس زیاترو
له پیش ترو گه وره تر نیه ، ته نیا به زیاده خوا ناسینو که لک و
خزمهت نه بیت : (إن أکرمکم عندالله أتفاکم) الحجرات / ، هیچ
کهس ناتوانی ئیسلام بکات به که له پورو مال بقو خوی ، چه کی لی خووش
بوون و کبلی دۆزه خو به ههشت به ده ست که سه وه نیه بیجگه له خوی
په . وه ردگار ، بقو کهس ره وانیه بکه وینه نیوان خواو بهنده کانی یه وه ،
موسلمانان به کسر په بوهندی له گه لا په روه ردگاری خو یان ده بهستن ،
لی ی ده پارینه وه و ونسو ویزی له گه لا ده کهن ، ده ی په رستن و
به ندایه تی بو ده کهن ، موسلمانان خو یان سهر به خو له قورئان و فهرمووده
تیج ده کهن ، ده ستوورو به رنامه ی لی وه رده گرنو په پره وی ده کهن :

(وإذا سألك عبادي عني فأنني قريب ، أجيب دعوة الداعي
إذا دعاني ، فليستجيبوا لی وایؤمنوا بی لعلمهم یرشدون) البقرة / .

(إياک نعبد و إياک نستعین) الفاتحة / .

شارستانیتی ئیسلام له سهر دوو پایه ی دارپژراو بهرپا بووه : گیانو

مادده ، وه ههر يه كه لهم دووانه دهوري تايهني خۆي دهبيت و
جیگای دیاری ههیه تیايا ، وه له شارستانی ئیسلاما چهئند شتیك
ههیه له شارستانی خۆر ئاوادا نین ، یان بهو پی یه نین :-

۱ - شارستانی ئیسلام له سهه باوه پی راسته قینه به خوای پهروه دگار
به رپا بووه ، خواجه کی تاكو تهنه او بی وینهو هاوه ل و زاناو به
دهسه لات .

(واللهكم إله واحد لا إله إلا هو الرحمن الرحيم) البقره ، (قل
هو الله أحد ، الله الصمد ، لم يلد ولم يولد ، ولم يكن له كفواً
أحد) ، ئیسلام دروست بوونی بوونه وه و هه موو ئیش و کاره کان
به تیکرایی دهگیرینه وه بۆ لای خوای گهوره ، وه لهم پهروه
باوه پێکی پتهو له ناو دلی موسلمانه کانا ده پرویتیت و چاودیری تايه نی
له ناو هه موو دل و دهرویتیکا داده نیت ، که خاره ن دل نه توانیت به
پێچه وانوه بجوولیتنه وه له هه ج کارو هه ج کارو بارێکدا .

ئهم باوه ره پته وه له لایه که وه سه ری مرۆف بهرز ده کاته وه ،
له به رابه ری هه موو مرۆف و بهش و پارچه کانی بوونه وه ، ئیتر
بێجگه له خوای گهوره بهنده یی بۆ کهس ناکات و سه ربۆ کهس
دانه ویتیت ، ئازادو سه ره به ست ده بیت و په سوایی و ژیر ده سه یی
به شایانی خۆی نایینیت و کۆیله یی بۆ کهس ناکات ، به م باوه ره
پزگاری راسته قینه یی ده سه تی ئاده می ده خات و ده یان کاته ئاده می
ته واو و پایه بهرز .

وه له لایه کی تره وه ئه و باوه ره پال به مرۆفه ره ده نیت و دنه ی
ده دات بۆ هه ستان به کرده وه ی چاڪ و سه وده بخش به کۆمه ل ،

وه له هموو کاربکی زیان بهخس و ناشیرین کهر و نهنگی دهیان گپه پنهوه ، نهو باوه په مرؤف راده کیشیت بق ئاوه دان کردنه وهی سهرزه وی ، بق یارمه تی دانی هزارو لی قه و ماوان ، بق بهرپا کردنی کومه لیکمی مرؤفایه تی به پیز له سنووریکمی فراوان و له بهرگیکمی به نزا که ت و به تام و هیمن و ئاسایش دا ، وه دووری ده خاتوه له هموو شپره و جۆری خراپه و ئازاردان و جه وروسته م و پیران کردن و ناشیرین کهر (۱)

۲ - له شارستانیته ئیسلامدا سروشتی هموو جۆره په یوه ندی به کانو سنووره کانیان دیاری کراوه نیگارو نهخشه ی پوژنو و دیاری یان بق کیشراوه : (۲)

په یوه ندی ئاده میزادو به شه کانی تری بوونه وهر به خوی پوره ردگاره وه ، په یوه ندی مرؤف به دل و دهر ونو لاشه ی خۆبه وه ، به دایک و باوک و ژنو و منال و ده ست و پتوه ندی به وه ، به براو خوشک و خزم و کهس و کارو دراوسی و هاو ولات و هاو نه ژادو هاو ئایینی به وه ، په یوه ندی تانک به کومه ل و کومه ل به تانک و کومه ل به گه ل به ده ولت و ده ولت به گه له وه ، په یوه ندی تیوانی کومه له کان و ده ولت ته کان ، و په یوه ندی له گه ل بوونه وهر ... هند

ئهمانه له ئیسلامدا به راده بهک دیارو ئاشکران ، ههر کهس بیهویت به ئاسانی لی یان تی ده گات و فیربان ده بیت ، ههر وه کو

(۱) سهیری (شبهات حول الاسلام) بهشی یه که مو (سورودی باوه له پتیج پایه کانی ئیسلام) دا بکه .

(۲) سهیری (احیا علوم الدین) باسی (حقرق) و (العدالة الاجتماعية في الاسلام) بهشی (طبیعة العدالة) بکه .

مه كينه به كى ته او پارچه كانى به جيا دانرا بئيت و فته رېكى شاره زه
 بيهوئت بيان خاته يه كو بيان به سئيت ، به بئ لئ تيك چوون رېكى
 ده خات و دهى خاته ئيش ، به و پئ به يش مرؤف هر كاتئ بيهوئت
 به گوږه ي بيرو باوه رې ئيسلام به پئى ياساو ده ستوورى ئيسلام
 هر كه سه و هر شته له شوئنى خوږيا دابئيت ، و به پئى سروشت و
 له سنوورى خوږيا بيبات به رږوه ، سه ركه و تورو به خنيار ده بئيت و
 به خوږشى و ئاسايشه وه ده زى ، ده توانئ به جوانى سه رزه وى و بوونه وهر
 ئاوه دان بكاته وه ، به هېچ كئو جيك خراپه و ئالوزى و پشپوى و بارى
 ناله بار نه به ته رږگاي ، ئاميرى گئتى به ره و پئيش ده بات و كللى بوونه وهر
 ده گريته ده ست ، به ش و پارچه به سووده كانى ده خاته ئيش و ده بئته
 جئ نشيئىكى راستى خوا له سه رزه ويدا .

۳ - به كينكى تر له شته تا بيه تى به كانى شارستانئى ئيسلام نه وه به :
 ئيسلام به رږزه سه سهرى ئاده مى ده كات ، به گه و ره سه روكى
 بوونه وهرى داده نئيت ، وه خواى گه و ره ئاده مى كردوه به جئ نشينى
 خوږى له سه رزه ويدا و پا به ي به رزى داوه تئ : (واذ قال ربك
 للملائكة اني جاعل في الارض خليفة) البقرة / (ولقد كرمنا بني
 آدم وحملناهم في البر والبحر ورزقناهم من الطيبات وفضلناهم على كثير
 ممن خلقنا تفضيلاً) الاسرار / .

وه سه رزه وى هه رچى تيا به به تا بيه تى و بوونه وهر به گشتى هه مووى
 بو سوودو خوږشى و ژيانى مرؤفه كان دروست كراون و ژير بار خراون :
 (خلق لكم مافي الارض جميعاً) البقرة / . (سخر لكم مافي
 السموات ومافي الارض) الجاثية / ، ئاده مى - به مه رجئ له سه ر

به‌نامه‌ی خواو به پیتی ده‌ستووری ئیسلام بحوولیتیه‌وه - بۆی هه‌یه
هه‌رچی ته‌کات و هه‌رچۆن ته‌جوولیتیه‌وه و هه‌رچی تازه دابینتیت که
که‌لک و سوودی هه‌یت .

ئیسلام به‌م جۆره سه‌یری مرۆف ده‌کات و له‌و پله دا دا‌ی ده‌تیت ...
مرۆف به‌لای ئیسلامه‌وه هه‌ر له سه‌ره‌تاوه مرۆف بووه ، له بنه‌ره‌تا
خوا به‌مرۆف د‌روستی کردوه ، له په‌گه‌زیکێ تر نه‌هاتوه ، به‌که‌م
مرۆف که‌ خوا پ‌استه‌و خۆ دروستی کرد (ئاده‌م) بوو ، خوا
هه‌موو جۆره زانیاری به‌کی دایه‌و هه‌موو شتی پ‌تی ووت و نه‌زانیو
نه‌فاییتی تیا نه‌ه‌یت ، به‌مه به‌رزی کرده‌وه به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌که‌دا ،
هه‌تا به‌سه‌ر فریشته‌دا ، وه‌ داوای له فریشته کرد که به‌پ‌یزه‌وه سه‌یری
بکه‌نو به‌گه‌وره‌ی دابینت و ک‌رنووشی بۆ به‌رن : (واذ قال ربك
للملائكة : إن جاءل في الارض خليفة ، قالوا : أتجعل فيها من
يفسد فيها ويسفك دماء ونحن نسبح بحمدك ونقدس لك ، قال :
إني أعلم ما لا تعلمون ، وعلم آدم الأسماء كلها ثم عرضهم على
الملائكة فقال : أنبؤني بأسماء هؤلاء إن كنتم صادقين ، قالوا :
سبحانك لا علم لنا إلا ما علمتنا إنك أنت العزيز الحكيم ، قال :
يا آدم أنبئهم بأسماءهم فلما أنبأهم بأسماءهم ، قال : ألم أنل لكم إني
أعلم غيب السموات والارض واعلم ماتبدون وما كنتم تكمنون ؟ واذ
قلنا للملائكة اسجدوا لآدم فسجدوا إلا إبليس أبى واستكبر وكان
من الكافرين) البقرة / .

به‌لام شارستانیتتی ماددی خۆر تاوا به‌چاوێکی سووک و بێ باه‌خ
سه‌یری مرۆف ده‌کات ، به‌ه‌یج جۆرێک پ‌یزی لێ ناگریت و نرخ و
به‌های بۆ دانانیت .

ھەندىڭ لە فىلسەفەكانى ئەو شارستانىتى بە مرۆف بە ئامىر بەكى
ئابوورى دادەنەيت ، وە بەلايەو وە وايە تەنيا ئابوورى نرخ و بەھاي
ھەيەو بەس ، ئىتر مرۆف و بەشەكانى ترى بوونەوەر ھېچ جۆرە
نرخ و كىشىكان نە .

ھەندىڭ تريان مرۆف لە پىزى كۆمەلى ژوورو دادەگىرنو ئەى
ھىتنە پىزى گيان لەبەرى چوار پتوہ ، نەك گيان لەبەرىگى بەحورمەت ،
بەلكو پىس ترين جۆريان كە مەيموونە ، وە پراى ئەم فىلسەفە گۆجە
وايە كە مەيموون باپىرە گەورەى مرۆفە ، مرۆف لە مەيموونەو بە
ياساى ئالو گۆر بووہ بە مرۆف !! ...

ھەندىكى تر لەو فىلسەفانە مرۆف دەكات بەشىكى جەستە پەرسەت و
پراى وايە ھەموو جەم و جوول و ئىشو كارى مرۆف تەنيا بە پىي
پال پتوہنەرى نەزادى (العزيزة الجنسية) يە ، واتە ئارەزووى نىر
بۆمى و مى بۆ نىر بەكەم ھۆبە بۆ جوولاندى مرۆف لە جىھاندا ...

وہ گەلىكى تر لەم پراپووپوچ و فىلسەفە بۆشانە ، وە بەلگەكانى
ھەموويان شتىكى خەيالين و ھەر كەسە لە خۆبەوہ دەپوانىت ، بۆبە
لە گووى خۆيان بەرزتر نابنەوہ ، وە لەوپراوہى مرۆفى تادار
دەچن .

مرۆف خواوہنى لاشەو گيانە ، زىرى و دل و دەروون و سۆزو
ئەندامى لەشو مىشكى ھەيە ، چەند ھىزو تواناى پال پتوہنەرى نەپىنى
ھەيە ، وە ھەتائەو ھەموو بەشو پارچەو ھىزانەى بە ديارى و نەپىنى يانەوہ
پەروەردە نەكرىنو گەشەو نەشەيان پىنەدرىت و پىك نەخرىنو ھەر
بەكەيان خۆراكى تايەتى خۆى نەدرىت ، مرۆف بەختيارو سەر فراز

نابیت و بەرز نابیتەووە و پیتش ناکەوێت و کامەرانی بۆ پیتک نابیت .
 بۆبە ھەر کانتیک رەوەرەوێ مرۆفایەتی کەوتە دەستی کۆمەلێک
 کەتەنیا مادە پەرست بوون و لە سنوری ماددەو ژیانی ئەم جیھانە تی
 نەپەرین ، بیرو باوەربان تین ئەکاتە سەر شارستانییتی بەکەرەنگت و
 پرووی ئەوان وەرەگریت . لێرەدا مرۆف لە ھەندی رۆووە بەرز
 دەبیتەووە لە گەلێک رۆووەوە نزم دەبیتەووە دا دەگەریت ، لە پرووی
 پێشەسازی و کوتال و شت و مەکی چەک و تاگرو ئاسنو لە مەیدانی جەنگت و
 کوشتنو لەناو بردنو لە کۆشک و بارو تیا ترۆ خانەو شریتی نا پەرەواو
 بێ ئا پوویدا بەرز دەبیتەووە ، بەلام لە پرووی دل و گیان و سۆزو
 پەبوەندی ژنو مێردایەتی و خزمایەتی و دۆستایەتی و لە پەبوەندی بەکانی
 تر دا نزم دەبیتەووە کۆمەل بەرەو ژیانی چوار پیتی دەپوات زیانر
 لەوێ بەرەو مرۆفایەتی پروات ، کۆمەل وەکو لاشەبەکی پەلێ
 لێ دیت ، لە بەرچاوا وادەردە کەوێت گۆشتی قەلەو تەندروستە ،
 کەچی لە راستی دا نەخۆشو دەرەدارە ، لە دەست تیش و ژان پەر
 بەدەم دەنالێتی و ھاوار دەکات .

وە ئەگەر کۆمەلێک سوار سەری مرۆف بوو ، کە ئەچوو بەگژ
 ماددەو ژیانی جیھانی دا ، تەنیا بە دەر بەست گیان و مینا فیزیکیەو بوو و
 گۆبی نەدەدا بە ژیانی جیھانی ، دووبارە کۆمەل ئەو ھەوا بە وەر
 دەگریت و گۆلی شارستانییتی سیس دەبیت و ھەل دەوەریت ، ھیتزو
 توانایی بەکانی لەناو دەچن و بسا دەیان بات ، مرۆفەکان لە ژبان
 رادە کەنو رۆو دە کەنە دەشت و چۆلی و ئەشکەوتەکان و بە چەندەھا
 زەرەر و زیان لە گیان و ژیانی کۆمەلدا رۆو دەدات و دنیا کاوول
 دەکات و سەر زەوی وێران دەبیت و مرۆفایەتی دیتەووە بەک و بەرەو
 نەمان دەپوات ، خۆ ئەمەیش پێچەوانەیی خواھیشی خوا بە لە دروست

کردنی مرؤف و بوونه و هردا ، یان کۆمه لیک له دژی ئەمانه راست ده پێتهوه و به کسه ده که وێنه سه هێلی پێچه وانهی ئەمانه و شوپش ده کات به سه ر گیان و ئایین دا ، پێش ئەوهی شوپش به سه ر ئەوانه دا بکات ، وه لیره دا ئایین و خوا په رستی له ناو ده چیت و ماده په رستی به که ی به شی پێشو و دێته پێشه وه .

به لām ئیسلام ئەم دوو رووه ی گیان و ماده کۆ ده کاته وه هه ر به که به ئەندازه ی پێویست خۆراکی ده دانێ و په روهرده ی ده کات ، هه موو هیزو توانا و به هره و لێ هانتیکی ده خاته ئیشه وه و هه چیان لێ کپ ناکات و له ناوی نابات ، به لکو له بهر په وشت و شه رما هه موویان ده خاته ئیشه وه و له سوودی کۆمه لایه تی دا به کاریان دێتیت ، بۆیه شارستانی به که ی ئیسلام پێ به پری مرؤفه .

ئیسلام له گه ل ئەو پله و پایه به دا که داویتی به مرؤف هه ر له و کانه دا په روهرده ی ده کات و له هه موو په زیله و خراپه به ک پاک ی ده کاته وه و په کيار ده خات ، ده یان کات به به ک کۆمه ل و به ک نه ژادو به ک به ره باب ، وه به کسان ی ده خاته ناویان له هه موو رووبه کی ژیا نیانه وه ، هه چ که سێک له وان ی تر زیاترو گه و ره تر نه به خوا ناسین و خو پاراستن له شتی زیان به خش نه بی : (یا ایها الناس إنا خلقناکم من ذکر و أنثی و جعلناکم شعوباً و قبائل لتعارفوا إنا اکریمکم عندالله أنقاکم) الحجرات / .

(یا ایها الناس اتقوا ربکم اللّٰهی خلقکم من نفس واحده و خلق منها زوجها و بث منها رجالاً کثیراً و نساء) النساء / .

پێغه مبه ری خوا - دروودی له سه رییت - ده ی فه رموو :
(موسلمانه کان هه مووتان له ئاده من وه ئاده م له خاک دروست کراوه ،

نه عه رب له غه یری عه رب و نه سپی له ره ش - نه نه و باره که یان -
چاکترو گه وره تر نه نه نیا به ته قوای خواو کرده وهی چاکه نه بیت ،
با نه وانهی شانازی به باو با پیر یانه وه ده که ن با واز بینن ، یان له
لای خوا له قالونچه بی پیزتر نه بن (۱) .

(مرۆفه کان خوا باری نه فامیتنی و خو هه لکتیشانی به باو با پیره وه
له ناوتانا لابر دوه ، مهردم دوو به شه : مرۆفیککی موسلمانانی پاک و
خاوینه ، خو شه ویستی خوابه ، یا مرۆفیککی نا موسلمانانی پیس و
به دخوه لای خوا سروکو و سوا به) (۲) .

وه بو نه وهی موسلمانانه کان به ته واری له م به که به تی و به کسانیه
تی بگه و یاسای چینا به تی گۆر بکه ن پیغه بهری خوا - دروودی له
سه ریت گه لیک ده رسی دادان ، چ به فرموده و چ به کرده وه ،
بو نمو له : جاریککیان هات بو ناو یاره کانی و نه وانش و یستیان
له بهری هه لسن ، به لام نهی هیشته له بهری هه لسن و فرمووی :
(له بهرم هه ل مه ستن و ده ستن ماچ مه که ن وه که عه جه م نهی که ن
له گه ل پاشا کانیانا ، من پاشانیم و پیاویکم وه کو تپوه م) وه دهی
فرموو : (هه ر که س پیی خو ش بیت خو ی دابنیشیت و مهردم
له خزه تبا بو وه ستن ، با شوینی دابنیشتنی خو ی له ناگری دۆزه دا
خو ش بکات) .

جاریککیان له گه ل هه ندی له هاوه له کانی له سه فریک بوورن ،
حه یوا تیککیان پی بوو بیخون ، به کتی له یاره کانی وتی : من سه ری
ده برم ، به کتی وتی : من پاکی ده که م ، به کتی وتی من لپی ده تیم ،

(۱) این کیر له تفسیره که یا هیناویه تی .

(۲) این ابی حاتم ره یوا به تی کرده وه .

پېغەمبەر فەرمووی : مېش دارو چېلکه کۆدە، مەو، و تېان :
ئېمە لە جیانی تو ئېش دە کەین ، فەرمووی : دەزانم ئیو، پېزم
لێ دە گرن ، بەلام خۆم نامەوئیت خۆمان لێ جیا بکە مەو، چونکە
خرا پێی ناخۆشە بەندەکانی هەندیکیان خۆیان لەوانی تریان
جیا بکە مەو .

بەم پێیە ئیسلام موسلمانەکانی پێک دەخست ، وە کو ددانی
شانە پېزی کردن و بە کسانێ خستە ناویانەو، وە بەرزێ و نزمی
کرد بە ئیشی تاکانەو بەس .

دیان ئیسان ئیسلام مەوئەکانی بۆ ئېش کردن ئاراستە کرد ،
خۆماندوو کردن و هەولدانێ کرد بە دروشمی راستی ، وە تێی گەپاندن
کە لە پاشەپۆزبشاو، کو ئەم جیهانە هەر کەسە هەر لە بەری کردەوێ
خۆی دەخوات ، وە تەنیا لەسەر کردەوێ خۆی سزای دەدرێت و
تۆلە لێ دەسپێرێت ، چاکەو خراپە ی کەس بۆ کەسی تر ناگەپێتەو :
(لیس للانسان إلا ماسعی) النجم / .

واتە هېچ کەسێک بێجگە لە ئېش و کارو تیکۆشانی خۆی هېچی
تری دەست ناگەوئیت . (ولا تزر وازره وزر آخری) فاطر / .
(واتە کەس سزاو تاوانی کەس هەلناگرێت و نادری بەسەریا ،
پېغەمبەر دەی فەرموو : ئەوێ لە ئېش و کارو تیکۆشانا بەجێ ما نەزادو
تیرە پێشی ناخات) .

و، بۆ ئەوێ زیاتر لەم یاسای بە کێتێ و بە کسانێ بەی ئیسلام
تێ بگەین ، باسەرێک لە پووداوه مێژوویی بە کان بەدەین و بۆ نمونە
هەندیکیان باس بکەین :

ثافره بیککی مهخزومی قوره بشی دزی له سه ر ئیسه پات بوو ، به پتی
 یاسای ئیسلام پیغه مبه ر فرمانی ده ست برینی ده ر کرد ، قوره بیه کان
 بو شهوی ئه م شووره بی به میژووی به لاپه ره ی میژوویان چه پهل
 نه کات ، برپاریان دا گه وره ترین توله له جیاتی شه ده سه به دن و
 ده سه که نه بریت ، هاتن (أسامة) ی کوپی (زه یسد) که
 خزشه ویستی پیغه مبه ر بوو ، نار دیا نه لای و وتیان : سه د وشتر ده ده ین ،
 کانتی (أسامة) ئه م مه به سه تی له خزمه تا درکان ، رقی داها ت و
 زوری پی ناخوش بوو ، بویه له کاتی کوبوونه وی موسلماناندا چوه
 سه ر دو انگه و وناریکی به رزی داو فرموی : (به نی ئیسرائیل
 نه گه ر به نده و بیج ده سه لانیان تاوانی بکر دایه توله یان لی ده سه ند ،
 به لام نه گه ر خاوه ن ده سه لات بوایه لئی شه بووردن ، تا خوا گیر و ده و
 دامای کردن ، ئایا نه تانه ویت من له ناوتانامو توله و حد
 نه سینریت ؟ !!! به خوا نه گه ر (فاطمه) ی کچی (محمد) دزی بکات
 ده ستی نه برم !!!

وه پیغه مبه ری خوا - دروودی له سه ریت - زه به بی کچی (جحش) ی
 پورزای خۆی که له هۆزی قوره بیه بوو ، ماره ی کرد له زه یلدی
 کوپی (حارثه) که کۆنه به نده بوو .

وه له کاتی برابته ی به ستندا (حمزه ی) ی مامو زه یلدی کرد
 به برا وه (أبوبکر) و (خارجه) ی کوپی زه یلدی کرد به برا .
 وه له جه گگی مؤته دا زه یسد فرمانده بوو ، (جعفر) ی کوپی
 (أبوطالب) و (خالدی) ی کوپی (ولید) و گه ایکی تر سه ربازی
 بوون ، وه (أسامة) ی کرد به فرمانده ی سوپایه که (أبوبکر و
 عمرو ...) سه ربازی بوون ، یان (عمر) کانتی پیکراو زانی ده مریت ،

وبستی جی نشین دابئیت ، وتی : ئەگەر (سالم) ی کۆنەبەندە ی
(حذیفە) بمایە ، دەم کرد بە جی نشین لە گەل (عشان و علی و
سعدو ...) دا ، یا (بلال) ی حەبەشی وەزیری بانگ و بلاو
کردنەوہ بوو و سەلمانی فارسی لە خیزانی پتەغەمبەر ئەژێرا یا ...
یا ... یا ... هتد .

شارستانیتی ئیسلام بەم پێیە لەسەر بناغە ی بەکیەتی و دلسۆزی و
دۆستایەتی و دەسنە بەریتی و بۆیە کتر بوونی کۆمەلایەتی بەرپا بوو ،
بۆیە موسلمانە پێشینەکان هەمیشە بۆ ئیش و کار و خزمەتی کۆمەلایەتی
نەبەردی یان دەکرد ، وە زیاتر لە خۆیان و خاوو خیزانیان بۆ کۆمەل
دەژیان ، وە لەم ڕوووە شتی وایان کردوہ کہ مرۆف سەرسام
دەکات .

ئەمە هەندیککی کەم و کوور بوو لە شارستانیتی ئیسلام کہ لە گەل
مرۆفایەتی دا هەلساوە ، وە ئەگەر سەیریککی شارستانی بە ماددی بەکی
خۆرئارا بەکیت ، ئایا بیجگە لە زولم و زۆرو ئاژاوو ستەمکاری و
داگیر کردنو خوین و ناموس و مال پێ شیل کردنو لووت بەرزی و
چینایەتی و خۆپەسەندی و هەرلی سەرو مەردان بۆ زال بوون و ...
هتد چی تر دەبینیت !!؟ لا بەکرەوہ بەلای ڕەشەکانی ئەمەریکاوە ،
کہ لای خۆی سەرچاوەی ئەم شارستانیتی بەیە ، یان بەلای ڕەنگاو
ڕەنگی ئەفەریقاوە ، یان بیرتک بەکرەوہ لە فاشستی بەکانو نازی بەکان ،
یا سەیری باری زەنجارو ئەریتریا و سوئمال و لاووس و کەمبۆدیا و
فینتام یا ... هتد بەکە ، ئەی ئەو قومبەلەبەیی کہ درا بە هێرۆشیمادا ،
ئە ی باری نااەباری ولانە ژێردەستەکان !!

ئەمە هەندیککن لە خزمەتەکانی شارستانیتی خۆرئارا ی ماددی کہ

پیشکەشیان دەکات بە مرۆف .

ئەنجا خوێنەری بەرپۆز توێش سەرنج بەدەرە هەردوو شارستانیتی بەکو
پاشان حوکمی خۆت بدەو بۆی با بزنام ئیسلام کۆنەپەرستی و دواکەوتنە
یان ئەمانەیی ئێسە ئەیان بینیت ؟

٤ - یەکی تر لە شتە نایەتی بەکانی شارستانیتی ئیسلام خوو پەوشتی
جووانە . ئیسلام خوو پەوشتی جوان بە گرنگک دەگریت ، و پە
بەردی بنچینەیی کۆمەڵ و شارستانیتی دادەنیت ، و بە گەورەترین
سێفەتی ئادەمی ئەزانیت ، خوای گەورە سەنای پێغەمبەر بەو دەکات
کە پەوشتی بەرزی هەبە : (و إنك لعلی خلق عظیم) ن / .

پەوشتی بەرزی بەرپەیی پستی کۆمەڵە ، و بەپێی پتوهری پەوشت
کۆمەڵ بەرزی و نزمی پلەیی مرۆف دیاری دەکات ، هەرپەوشتە
ئادەمی دەباتە ریزی فریشتەووەو لە خوار پێغەمبەری نزیك دەکاتەووەو
دەیی خاتە بەهەشتەووەو لە گیاندارو چوار پێکانی جیا دەکاتەووەو
مرۆفایەتی دەدات ، و هەرپەوشتەمتانەو بارەپ دەدات بە مرۆف ،
و دەبێتە هۆی پاراستنی خێزان و تیرەو نەژاد

بەلام شارستانی ماددی خۆرئاوا ئەم پووهری فریڤداو لە نەخشەدا
کۆژاندوووەتی یەو و گوێی نادات ، بۆیە دەبینیت کۆمەڵەکی لە
زۆر پووهر بەرگی شەرم و مرۆفایەتی داگەندوو و چووهرتە ریزی
چار پێوهر ، و هەل دەسن بەکاری وا کە پێنووس شەرم دەکات
لەوهری پووهری تیانووسیان پێپەش بکاتەو .

ماموستا (أبو الحسن الندوي) لە کتیبی (ماذا خسّر العالم بانحطاط
المسلمين) دا دەلێت :

(موسلمانان کان کهوتنه پووو سهرؤ کایه تی گیتی یان گرتنه دهستو
 نومته نهخوشه کانیان له سهرؤ کایه تی مرؤ فایه تی دوور خسته وه که
 داگیریان کردبوون و خراب جوولابوونه وه له گه لیان ، وه ورده ورده
 مرؤ فایه تی یان به ره و پیش برد به شتوبه کی بیج هاوتایی و داد وهرانه ،
 وه نهو سیفته و رهوشتانه یان به زؤری تیدا بوو که وا پتوبستن بسؤ
 بهریره بردنی مرؤف و نهبنه هؤی بهخته وهری و کامهرانی یان و له
 سایه یا نهحه و پتبه وه :-

به کهم : موسلمانان کان خاوه نی کتیبی ناسانی و شهریمت و
 دهستوری خوایی بوون ، له خویانه وه به پتبی ژیری و بیری
 خویان یاساو دهستوریان داده نا ، چونکه هر نه وه به ده پتبه هؤی
 نه فامی و نه زانی و ههله و جهورو ستم ، وه کوژرانه و ماشه پرابی
 له ئیش و کارا نه ده پتوبستن ، چونکه خوانوورو پووناکی داونه تی ،
 به پتبی نه وه ده پوژن و ده جوولینه وه ، وه شهریمه تیکی تیر و تهسل و
 پر له یاداو دهستور و نه ریتی داونه تی و به گویره ی نه و حوکهرانی
 نادمی ده کهن : (أو من کان میتا فاعیناه وجعلنا له نوراً یمشی
 به فی الناس ، کمن مثله فی الظلمات ایس بخارج منها ؟) الامام / .
 (یا ایها الذین آمنوا کونوا قوامین لله شهداء بالقسط ، ولا یجرمنکم شأن
 قوم علی ألا تعدلوا اعدلوا هو اقرب للتقوی ، واتقوا الله ، ان الله
 خبیر بما تعماون) النساء / .

» دووم : نهوانه ههتا به درتژی و به تهواری پهروه رده ی
 پهوشتی و بالفته بی دهروونی یان وه رنه گرت و وه کومسی سپی کراوه و
 ئالتونی تیزاییان لئ نه هات تم سه ره رشتی و سه رؤ کایه تی به یان
 وه رنه گرت ، به پتجه وانهی زؤربه ی نومته و نه نام و پیاوه کانی
 دهوله ته کانی تر له کون و تازه دا ماوه به کی درتژ مانه وه له ژیر

پهروهرو سهرپهرشتی و ناگاداری و پالفته کردنیکی ریتک و پیکی
 پیغهبهری خوادا ، خاوینی ده کردن ، پامی دههینان لهسهر گوی
 ندان به مال و پلهی دنیایی و لهسهر نه مینی و خۆنه و بستزو ترسی خوا ،
 سوور و ههتهر نه بوون بۆ سهرو کایهتی و کاربه دهستی ، دهی فهرموو :
 (نیش و کاری مهردم نادهینه دهست به کچی که داوای بکات ، یا ههتهر
 بیت له سهری) وه زۆر جار بهم ئایهته دهی ترساندن :

(تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علواً في الأرض ولا
 فساداً والعاقبة للمتقين) القصص / .

لهبر تهه بوو که نهک ههول و تهقه لا بدهن بۆ دهست خهستی
 پلهو پایهو کاربه دهستی ، به لکو خۆیان دهگرت له وه رگرتنی و بهرو
 بیانوو یا دههیناوه تانهیدن به سهربانا ، بهمه خۆیان دهپهرا نهوه ، یا
 ههولیی پهرا نهوه یان دهدا ، وه تهگهر پلهیهک بدرایه بهسهر ههرا کامیانا
 به دهستهکوت یا ههلی دانهدهنا ، به لکو به نهمانه تیکی گهردن و به
 تاقی کردنه وه بهکی خوایی داده ناو دهیزانی له بهر دهمی دادگای
 خوا پاده گهریت و له وردو درشت پرسیاری لی ده گهریت و پاداشتی
 لهسهر چاکه و سزای لهسهر لادان دهدریت ، وه ههیشه فهرموودهی
 خوای گهوره لهبر چاویا بوو : (إن الله يأمرکم أن تؤدوا الامانات
 الی أهلها وإذا حکمتم بین الناس أن تحکموا بالعدل) النساء / .
 (وهو الذي جعلکم خلائف الأرض ورفع بعضکم فوق بعض درجات
 لیبلوکم فیما آتاکم) .

سێ بهم : موسلمانه کان خزمهت کهری نهژادیتک ، وه پیشهواو
 تیکۆشهری گه لیتک یا نیشتمانیتک نه بوون ، که تیج بکۆشن له پیتی
 ژبانه وه وه بهرزه وه نندی ئایهتی دا ، وه بهرزی بکه نهوه بهسهر گهل و

نیشتمانەکانی تردا ، کەوا دا بێتین ئەبێ هەمیشە ئەمان کار بە دەست و
 زāl و ئەوان ژێر دەست و بارە بەریان بن ، بۆ ئەوە نەهاتن ئیمپراتۆریەتیکی
 عەرەبی راست بکەن و لە سایەیا بژین و پابوێرن ، کەش و فش
 لێ بدەن و لووت بەرزو بە دەعیەین لە پالیا ، خەلک لە ژێر چنگی
 پۆم و فارس دەربێتین بۆ ژێر دەستی عەرەب و بۆ ژێر حوکمی
 خۆیان ، بەلکو بسۆ ئەوەی نیران مەوێ لێ بەندایەتی بەندەکان
 دەربێتین بۆ بەندایەتی کردنی خەوای تالکو تەنها ، وە لە تەنگەلانی
 ئەم جیهانەو بەیان بات بۆ فراوانی هەردوو جیهان ، وە لەژێر زۆر
 ستمی ئایینەکان دەریان بێتین و بیان بەن بۆ دادی ئیسلام ، کەواتە
 مەوێ کەکان و ئوممەتەکان لای ئەوان یەکسان بوون ، هەموو کەس لە
 ئادەمەو ئادەمیش لە خاکە ، عەرەب لە عەجەم و عەجەم لە عەرەب
 گەورەترو زیاتر نیە بە خوا ناسین و چاکە کردن نەیت (۱)

۵ - بەکێکی تر لە بنکەکانی شارستانی ئیسلامی زانیاری بە ...
 ئیسلام پەلو پایە دیاری و گەورەیی بۆ زانیاری و زانیان داناه ،
 فێربوون و فێرکردن بە گەرنگترین کارو بە سوودترین ئیش دادەنێ ،
 وە شارستانی ئیسلام لەسەر زانیو زانیاری دامەزراوە ئەوە بوو
 یەکەم ووشەو یەکەم ئایەت و یەکەم بەشی قورئانی پێرۆز - دەستوری
 ئیسلام و بەرنامە مەوێ - کە هاتە خوارەو بۆ سەر پێغەمبەری
 مەزن مەج - درودی لە سەربیت - باسی خۆیندو و خۆیندەو و زانیو
 زانیاری و فێرکردنو قەلەم دەکات ، بەمە تیمان دەگە بەتیت کە
 ئیسلام ئایینی پەرورده کردو زانیاری بە ، ئیتر دەوری نەفامی و
 نەزانیو پۆیی و باوی ئەما (إقرأ باسم ربك الذي خلق ، خلق الانسان

(۱) ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمين .

من علق ، إقرأ وربك الأكرم ، الذي علم بالقلم علم الإنسان مالم يعلم) العلق / .

قورئانی پرۆز له زۆر ئایه تیا هانی مرۆف ده دات بۆ خۆ فیر کردنو خورئیدن ، دیت به شان و بالی زانیاری و زانایانداو پلهی زانایان بهرز ده کاتهوه : (قل هل يستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون) الزمر / .

(یرفع الله الذین آمنوا منکم ، والذین أوتوا العلم للدرجات)
ال عمران / (شهد الله أنه لا إله إلا هو والملائكة وأولو العلم)
ال عمران / .

وه ئهو زانیاری بهی ئیسلام داوای ده کات له سنووری زانیاری
ثایینی دا (واته : ئهو زانیاری یانهی که ته نیا له پهرستن ده دوین)
ناوه ستیت ، به لکو هه موو جوړه زانیاری به که (به فیزیکی و
مینا فیزیکی یوه) ، چونکه ئیسلام بهرنامهی خوایه بۆ مرۆف ، که
بۆ کار به ده ستیتی و بۆ ئاوه دان کردنه وهی سهر زهوی و بوونه وه له
سهری برۆن یاساو نه ریت و په چهو پر یازو پر ژیمی لێ وه ربگرن ،
که واته ئهو زانیاری بهی مرۆف پتووستی پتی ده بیت زانیاری به کی بهر
بلاو و فراوانه ، بۆیه قورئان له هه موو پروو لایه که وهو بۆ هه موو
شتیک دارای زانیاری ده کات ، سه بیرکه کاتیک هه ندیک له به شو
جوړه کانی زهوی دیتیت و ده بیان کات به به لگه له سهر بوونی
ده سه لاتی خوا ، دوا به دواي ئه وانه ده فهرمووت (اینما یخشی الله
من عباده العلماء) الفاطر / .

یانی ئه وانهی به راستی له خسوا ده ترسن ته نیا زانایان ، دیاره
مه به ست به زانایان لیره دا ئه وانهن که زانیاری زهوی ناسینان هه به
(واته جیۆلۆجیه کان) .

(طنطاوی) له ته فسیره که یا ده لیت : (شو ثابته تانهی قورثان که باسی زانیاری پورستن ده که ن له سه دو په نجا نی ناپرن ، به لام شو ثابته تانهی له زانیاری برونه وهر ناسی ده دوین له حوت سه دو په نجا زیاترن) (۱) .

پیغه مبری خوایش - دروودی له سه رییت - له م بابه ته دا گه نجینه به کی ته وای بو به چی هشتوین ، زورو زه به نده فهرموده ی فهرمووه ، له وانه (بخوینن با له ریگه یا بگه نه چین) (بخوینن و هه ولی فیروونو زانیاری بدن له بیشکوه تا گور)

وه هه وها له سه ر تم بناغه به چی نشینه کانی پیغه مبر به که له دوی به که بایه خیان به خویندنو زانیاری زور داره ، به ریزه وه سه بری زانایانان ده کرد ، بویه رور به رور بلیسه ی ناگری زانیاری پهره ی ده سه ند ، تاوای لی هات کونو قورین نه ما که زانیاری موسلمانان کان نه ی گریته وه و پروناکی نه کانه وه ، وه به دریژی میزووی حوکمپانی و فرمان په وایی میسلام موسلمانان کان ده ستیان به هه شویتیک گه یشتییت زانیاری بان تیدا بلاو کردونه وه و قوتابخانه و زانکویان تیدا دا مه زاندووه ، زانکوی (اهر) و (نظامیه) و (مستنصریه) و زانکوکانی شام و حجاز و به سره و کرفه و نه نده لوس و هه ندیکن له وانه .

وه ته گهر بلیم له زانکویه کا له سی هزاره وه تا دوازه هزار قوتابی تیا سووه و به زنجیره وانه یان خویندووه به لانه وه سه بر ده ییت .

هه له سه رده می فرمان په وایی میسلامدا بوو که زانیاری په لی

بلاو کرده و لقر و پڑھی لندا ، بیجگه لهو زانیاری بانهی په یوه نندی یان به ناینو زمانو ویزه وه بوو گه لیک زانیاری تریان داهینا ، یا هیتایانه سهر زمانی عهره بی - که زمانی په سمی ئیسلام بوو - وه په ریه یان به هموویان دا وه کو فلهسه فه - به فیزیکی و میتافیزیکی یوه - و پزیشکایه تی و ماتماتیک - به هه وو جوړه کانی یوه - و (أحیاء) و (نبات) و ئاسمان و گهردون ناسی و فیزاو جوغرافیاو میژوو ... هند

په پهرینو هوشیار بوونه وهی ته وروپا (دواى ته ویش همهریکا له سهر دهستی زانایانی ئیسلامدا وو ، ههر له مانه وه تامی زانیاری و نازادی و سهر به ستی راجه نینو شوقرشو ماف خواستیان چه شت و پتی هه لسانو بهو پتی بهی ته بینیت په پهرینو سهر که وتنو بوون به پتیه نگی کاروانی مرقو فایه تی له گزوشی داهیتانو پیشه سازی دا ، وه زانا به رزه کانی خوږیان ددان به مه دا ده نین . جا ئیسته بقو دلناییت هه ندی له کتیبی (من روائع حضارتنا) به کوردی باس ده که م :

* ته وروپا به ده نگی زاناو فله سوه کانی ئیمه خه به ریان بووه وه ، که تهو زانیاری بانه یان دهو ته وهو لپیان ده دوانو بانگه وازیان پتی ده کردن ، له زانستگاو مزگه ونه کانی (اشیلپه و قرطبة و غرناطه و وینه بانه وه) خوږ ئاواپی به کان ده هاتن بقو قوتابخانه کانی ئیمه ، وه لهو هموو زانیاری و سهر به ستی و نازادی بانه ی ده یان بینو و له لای خوږیان نه یشیان بیستبو سهر سامو شهیدا ده بوون ، کاتیک زانایانی ئیمه له گه پان و خرؤکی زه ری و له هاتو چؤی ته ستیره و ئاسمان ده دوان ، دل و ده روون و میتشکی ته وروپایی به شتی پرو پوچ و خه رافی ئاخترابوو ، بویه ههر که فیروون ئیتر ده ستیان کرد به وه رگتیرانی په راهه زانیاری به کان بقو سهر زمانی خوږیان (له عهره بی یوه بقو

لاتینی) . وه پهراوه کانی زانایانی ټیمه له زانستگاکانی نه وروپادا ده خوټنران . له وانه پهراوی (قانون) ی (ابن سینا) له پزیشکاپه تی داو پهراوی (حاوی) ی (رازی) که له وهی (ابن سینا) فراوانتر بو ، ثم دوو پهراوه له سدهی دوازه هه مه وه تا سدهی شانزه هم له نه وروپا ده خوټنران . وه پهراوی فلسفه هی زانایانی ټیمه زیاتر له مانه ده خوټنران . وه خوټنراوا ته نیا له پریکته هی پهراوه کانی ټیمه وه ډیری فلسفه هی یونانی بوون .

• له بهر نه مه په زور له زانا به وېژدانه کانی خوټنراوا ددان به وه دا ده نین که له سده کانی ناوه راست دا ټیمه ی موسلمان ماموستاو پیښه وای نه وروپا بوون زیاتر له شش سده سال ...

• (غوستاف لوبون) ده لیت : بق ماوه ی پینج سده یا شش سده سال وه رگپړاوی پهراوه عه ربی - واته بسلامی - په کان تاقه سهرچاوه ی خوټندن بوون له زانستگاکانی نه وروپادا ، وه ده توانین بلین : تینی عه رب - واته موسلمان - له هندی زانپاری دا وه کو (طب) تا ټیسته یس ماوه ته وه ، چونکه له کوتایی سده ی رابردوودا پهراوه کانی (ابن سینا) له مونبولی شهرح و رافه کران . وه هر وه ده لیت روجر بیگون و لیونارد البیزی و آرنو الغالوفی و ریمون لول و سان سوما و البرت و الکبیر و آرفونش و ... و ... ته نیا پهراوه عه ربی په کان سهرچاوه و پشتیوانیان بوون .

• وه مسیو رپنان ده لیت : (البرتی گه وره) قهرزاری (ابن سینا) به و (سانتوما) قهرزاری (ابن رشد) ه .

وه زانای خوټره لات ناس (سیدیو) ده لیت : عه رب - واته

موسلمان - به تنیا هر ئەوان بوون هه لگری ئالای شارستانیتی له سه ده کانی ناوه پاست دا ، وه توانیان به بهرینی ئه وروپا له ناو بهرن ، وه عه رب گه یشتنه سه چاوه کانی فه لسه فه ی بۆنانو له سنووره کانی نه وه ستانه وه ، به لکو گه شه یان پێ داو فراوانیان کردو چه ند ده رگایه کی تریان کرده وه بۆ فێر بوونو ناسینی سروشتو بوونه وه .

وه دیسان ده لیت : عه رب که ده ستیان دایه زانیاری ، گه ردوونو ماتماتیکیان زۆر به گرنگ گرتو له هه موو به شیکیا مه له یان ده کرد .

وه لێره دا پسه پۆر بوونو مامۆستای ئیمه ر (۱)
به م پێ به شارستانیتی ئیسلام له سه ر بناغه به کی زانیاری به ر بلاو دامه زراوه ، زانیاریش له ژیر سیه ریا گه شه ی کردو به ته واوی سه ر زه وی پووناک کرده وه .

۶ - په رستن (واته به ندایه تی کردن بۆ خوای تاکو تنیا) به کێکی تره له و شنه تایبه تی یانه ی بنکه ن بۆ شارستانیتی ئیسلام .

له م سه رده مه ی داویدا وشه ی به ندایه تی (عباده) به رگێکی ته نگو تار کرا به به ریاو مانایه کی بچووکی درایه که له سنووری نوێزو پوژوو هه ندی زیکو ویرد نی نه په ریت به لام ئه وه ی که پاستی و له گه ل قورئان و فه رموده دا پێک بیت ، مانای ئه و وشه به زۆر له وه فراوانتره به ر بلاوتره .

وه له وه ده چی کورت کردنه وه ی مانای ئه م وشه به له وه وه پووی دا بیت که زانابانی ئیسلام (فه هاء) - په حمه تی خوایان له سه ر

بیت - له کتبه فقهی به کانا ته رتیبه کی هونری یان داناوہ بۆ ئاسان
 کردنی دژزینه وهو شارهزا بون له باسی بابه ته کاند ، هاتون فقهی
 ئیسلامیان کردوه به چوار به شهوه : به ندایه تی ، سهوداو مامه له ،
 ماره و ته لاق ، دادو تۆله سهندن . وه مه به ستیان شهوه نه بووه
 که ته لیا به شی به که میان به ندایه تی به وه بهس ، به لکو له بهر شهوه ی
 دروشمی به ندایه تی زیاتر لهو به شه دا دیاره ، شهوه یان به به ندایه تی
 ناو شهوانی تر شه ناوانه یان لئان .

به لآم دوی شهوه خه لکی به چاوی خه و آلووه وه سه بریان کردو
 تی گه به شتن که به ندایه تی هه ر شه و مانابه ی هه به و ئیتر شه بی شهوانی
 تریان به ندایه تی نه بن !! .

به لآم چۆن واده بیت ؟ خۆ خوی گه وه ده فهرموو بیت : من
 ئاده می و جنۆکم به ته نیا بۆ به ندایه تی کردن درووست کردوه
 (وما خلقت الجن والانس إلا ليعبدون) الذاریات / .

که واته هه ر که سی هه ر به ندایه تی به ک بکات شهوه مه بهستی خوی
 به جی هیناوه ، وه هه ر که س مله جه ره یاسستی له به ندایه تی دا کردو
 به شتیکی تره وه خه ریک بوو یاخی و گومرابه .

به سه بر کردنی قورئان ده بینین خوا به چه ند روو و چه ند شیوه و
 له چه ند لاره فهرمانی داوه به سه ر ئاده میدا وه چه نده ها شتی پشان
 داوون و ده ستیانی پراکتی شاره بۆ چه نده ها شتی به نرخ و به که لک ،
 وه شه مانه ی شی به کارو فهرمانی جینشینی داناوہ ، به درۆی باسی
 په یوه ندی به کان و حوکم و یاساو فهرمان و دروشم و کارگوزاری و
 خو و په وشت هتد بۆ روون کردله وه .

شه مه تیمان ده گه به نیت که وشه ی به ندایه تی به و چه ند په رستن و

دروشمه ته‌واو ناییت ، به‌لکو هموو ئیش و کارو جم و جوولیکتی
ئاده‌می‌به‌کان ده‌کرپته‌وه ، وه ته‌و ماناو مه‌به‌ستانه به‌ش‌پوه‌به‌کی
سه‌رۆکی له‌ دوو مه‌بداندا ده‌دره‌وش‌پیتته‌وه :

۱ - جتی‌گیر بوونی مانای به‌ندایه‌تی راسته‌قینه بو‌خوای په‌روه‌ردگار
له‌ناو دل‌و ده‌روون و می‌شکی ئاده‌می‌به‌کاندا ، واته‌ پام هیتانی دلی
ئاده‌می له‌سه‌ر نه‌وه‌ ئه‌م بو‌نه‌وه‌ره گه‌وره‌به‌همووی به‌نده‌و درووسنکراوو
په‌روه‌رده‌ کراوی خوای په‌روه‌ردگاره ، به‌نده‌ ئه‌بج به‌ندایه‌تی بکات و
ئه‌وه ئیش و کارو پیشه‌یی بیت ، وه خواش ده‌بج به‌ندایه‌تی بو
بکریت ، وه ئه‌بج هموو ئیش و کاری له‌ ژیر ناو‌نیشانی گه‌ردن
که‌چی بو‌خوا داو به‌ پتی به‌رنامه‌ی خوا بکرین و به‌س .

۲ - ئه‌بج له‌ هموو پاوژو لیکدانه‌وه‌و بیر کردنه‌وه‌به‌کی ناو دلدا ،
له‌ هموو جوولاندن و جم و جوولیکتی مرۆف و ئه‌ندامه‌کانی لاشه‌یدا ،
له‌ هموو ئیش و کاریکی سه‌ر زه‌وی‌دا ، له‌مانه‌داو له‌ هموو شتیکی
تریشدا ئه‌بج ته‌نها روو بو‌لای خوا بیت ، هه‌ر سه‌یری فرمان و
په‌زامه‌ندی ته‌و بکریت ، له‌به‌ر فرمان و داواکردنی ته‌و بکریت ،
له‌ سنووری پینگادانی ته‌و دابیت ، مرۆف بیجگه‌ له‌ گوئی‌په‌له‌ی
خواو له‌ په‌په‌وه‌ی یاساو فرمانی ته‌و نایب به‌هه‌ج لایه‌کدا به‌روات یا
شوین شتیکی تر بکه‌ویت .

تا به‌م پتی‌به‌ مانای به‌ندایه‌تی پینگ دیت ، وه له‌سه‌ر ئه‌م بناغه‌به
هموو بو‌نه‌وه‌ره گه‌ردن که‌چی خوا ده‌بیت و به‌ندایه‌تی خوا ده‌کات و
به‌گه‌وره‌و خواوتنی داده‌نیت ، وه به‌م شیوه‌ له‌ ئاسمان و زه‌وی‌دا ته‌نها
خوا ده‌په‌رس‌تریت ، وه هموو ئیش و کارو هه‌ول و جم و جوول

تیکۆشانى . مۇسۇلمان ھەر بۇ خوا دەبىت و بەس ، چونكى ھەموويان بۇ پەزاي خوارو بە پى داواي خوا دەبىت ، كەواپى ئىش كردنت بۇ ژيانى خۆت و خىزانن ، بۇ پابواردنى پەوا ، بۇ داھىنان و بەرز كردنەوى پەلى ژيان و بارى كۆمەل ھند وە كو نوژو و رۆزو و . . . ھەموويان بەندايتى و خواپەرستىن و ئالپىرەدا ماناي ئايەتەكە پروون دەبىتەوہ .

بەم ماناو باوہ پەوہ و لەسەر ئەم بناغە ئادەمى ھەمىشە لە بەندايتى و خواپەرستىدا دەبىت ، وە ھەر بەناوى خواوہ بۇ خوا خەرىك دەبىت ، وە لپىرەدا دلنبا دەبىت كەوا پەپەوى خواي خۆي كردوہ و بەتەماي ئەوہ بە خواي لە خۆي پازى كردبىت و جىگاي پازاوہى بۇ خۆي ئامادە كردبىت ، چونكى ژيانى لە ژىر ساپەي خوادا دەبىت ، ئىتر ترسو بىم و دلە پراوكەي ئابىت و پىشى بەخوا قايمە و دلئى ئەستورەو خوا بە پىشوانى خۆي دادەنيت :

(ذلك بأن الله مولى الذين آمنوا وأن الكافرين لا مولى لهم)
 مجد / بۆبە لەو سنورە دەرنابىت كە خوا بۆي داناوہ و خراپەكارى ناكات و ھەمىشە دەبەوت لە پىشەنگى ئىش كەرانبا بىت و جىگاي دەستى لەناو كۆمەلدا ديار بىت ، وە بەتەمايە بەم شپوہ بەشى باش بۇ ئەو جىھانى خۆي ئامادە بىكات .

شىكى ئاشكراپە كە لەگەل ئەم دل و باوہ پەدا ھەل ناسىت بەشى زيان بەخشو كارى ناپەوا ، چونكى دەترسىت بە شكاندننى سنورو بە لادان لە پىگىا خوا لى پىرەنجىت و سەرى لى بشپوئى و دەربكرى و توشيارى سزاي سەختى پاشە رۆژ بىت . (۱)

(۱) بۇ بارى كۆمەلەيتى و ئابوروى دادى كۆمەلەيتى و مافى ئىفرەتان . . . ھند سەرىك لە (ئىسلام و بەرنامەى ژيان) بەدە .

ئەمانە ھەندېكەن لە شتە تايەنى بە كانى شارستانىتى ئىسلام ، وە ئەگەر چاوپېچىك لەسەر چاۋ لابەرىن و بەوردى سەبرى بىرو پراۋ بەرنامە دەستور و دروشم و ياساكانى ئىسلام بىكەين و سەرنجىك بەدەينە شارستانىتى ئىسلام لە گەل شارستانىتى ماددى خۆرئاۋادا بەرەبەرى بان پى بىكەين ، سەرمان سوپ دەمىتت زياتر لەو بارە نالەبارەى مۇسلمانان ، كە لە گەل ئەم ھەموو گەنج و خەزىنەدا چۆن دەتوانن يا چۆن پووبان دىت واز - لەم ئىسلام و شارستانىتى بە دىنن و لە دەورى بىرو پراۋ شارستانىتى پىرو پوچ كۆدەبنەۋە ۱۹

ئەمە جىئى سەر سوپمان نىە كە ئەم ئىسلام و شارستانىتى بەى ئەۋەندە گەۋرە و جوان و پىك و پىك بىت ، چونكە ئەمە سىروشتى بە بۇ ئىسلام ، خۆ ئىسلام دواين بەرنامەى خوايە كە ناردى بۇ ئادەمى ، ناردى بۇ ئەۋەى بەرنامەى ژيانى مۇف بىت و ھەتا ھەتايە و تا مۇفنىك بىمىتت لەسەر زەۋى دا ھەر ئىسلام بەرنامەى بىت ، كە ۋابى ئەبى بە شىۋە بەك بىت لە گەل ھەموو كات و چەرخ و دەمىكا بىگرنجىت ، وە بۇ ھەموو چىن و بەرەبەك دەست بدات ، وە ئاتا جى بە دەست لىدان و ئال و گۆر نە بىت .

جىئى سەر سوپمان ئەۋە بە مۇفە كان و زانا دىلۆزە كان و ئەۋانەى چاۋ ساغ و چارە سەر كەرى گىرو گىرفنە كانى كۆمەل دادەنن ، ئەۋانە بۇجى بە ۋى بەى دەى بىنن چاۋ لەم بەرنامە و شارستانىتى بە دەقونجىن ، كە جى ھەر دەمە پىلامارى پراى مۇفنىك دەدەن ؟ گوايە بە خەبالبى پزگار كىردنى مۇف و چارە سەر كىردنى بارە نالەبارە كەى !! لە كاتىكا كە ئەۋ پراۋ بىرو باۋە پانەى دەست كىردى مۇف (بىجگە لەۋەى بە ھىچ كىلۇجىك ناگەنە بەرنامەى ئىسلام) ئەگەر لەلايە كەۋە سوود بە مۇف بىگەبەنن لە چەند لاي تىرەۋە زىانى لى دەدەن و دەبىخەنە

ئیسنه‌بش له‌م کانه‌دا به‌کئی له‌ دوو رینگا هه‌به‌ بۆ پاشه‌ پوژی
 مرؤف : یان ته‌بیت مرؤف به‌ تیکه‌پایی له‌ناو به‌جیت و به‌رباد بیت ،
 یان ته‌بیت بگه‌رپته‌وه (ئیسنه‌بش وه‌ کو‌ جاری پۆشوو) بۆ سه‌ر به‌رنامه‌ی
 ئیسلام تا سه‌ر له‌ نوێ پزگاری بکاته‌وه . چونکه‌ هه‌ر ئیسلامه‌ رئی
 پزگاری ، هه‌ر ئیسلامه‌ که‌ به‌رنامه‌یه‌کی واییت شیاوو شابانی ئاده‌می
 بیت : (صبغة الله ومن احسن من الله صبغة) البقره / .

وه‌ له‌ پۆشه‌وه‌ زانیان که‌ هه‌ر ئیسلام بوو به‌کسه‌ر ئاسامی له‌
 پرووخان و له‌ناو چوون پزگار کرد ، وه‌ هه‌ر ئیسلام بوو که‌
 ئه‌وروپای له‌ تاریکی ده‌ره‌یناوه‌ سه‌ری خست و له‌ چنگ پیاوانی که‌ نه‌شته
 پزگاری کرد . دیسان کاتی ئیمبربالیزم ده‌ستی چاوچنوکتیی کیشا
 به‌سه‌ر خۆره‌له‌ئاو که‌وته‌ داگیر کردنی ناوچه‌کانی ، وه‌ ده‌ستی
 کیشا به‌سه‌ر به‌رو بووم و سامانی‌داو که‌وته‌ خوێن مژنیان ، هه‌ر ئیسلام و
 زانیانی بوون خۆره‌له‌اتی به‌ ژێر ده‌سته‌کانیان ئاگادار کردو رایان
 وه‌شاندن و خستنیانه‌ جم و جول و راست بوونه‌وه‌ و راجه‌نین
 (جمال‌الدین) ی ته‌فغانی بوو خۆره‌له‌انی هۆشیار کردوه ، چووه
 هیندستان ووتی به‌ هه‌ندی له‌ ژێر ده‌ست خراوه‌کان : ته‌ی جهوت
 سه‌د مابونه‌ مروغه‌ی هیند ته‌گه‌ر بیت و تیره‌ هه‌ر کیسه‌ل و په‌قه‌ی ناو
 ئاوین ده‌توانن به‌چن دورگه‌کانی به‌ریتانیانو خاکه‌کی داگیر بکه‌ن ،
 ئیتر چۆن به‌و شیوه‌ سه‌ری بۆ شوڤ ده‌که‌ن !!!

وه‌ (مه‌ولانا مجد علی جناح) بوو که‌ بوو به‌ سه‌روکی پارتنی
 هیندنی خستی به‌ راجه‌نین .

وه‌ دکتۆر (مجد اقبال) ی هیندی به‌ فه‌لسه‌فه‌و هۆنراوه‌کانی

خۆرهلآت و خۆرئاوای له خهو راپهرانو له راستی حالی کردن .
 وه (شیخ مجد عبده) و شاگردو قوتابی به کانی و هاوه له کانیان
 بوون که وتته نوسینو بلاو کردنه وه و دواندزو هاوارو بانگهواز
 کردنو پیشه وایی جوولانه وهی ئازادی و رزگاری وولآتسه عهره بی و
 ئیسلامی به کانیان کرد ، بۆ خۆده رهتنان له ژیر چنگی ئیمبریالیزم
 شاگردو دهست و پتوهنده کانیان .

به ناوی ئیسلامه وه له دژی ئیمبریالیزم دام و دهزگاوه دهست و
 پتوهندی تهوان هه لسانو راپه نینو به ربه ره کانیان کرد ، وه تهو
 نه ندازه و هۆشیار بوونه وه و رزگاری و سه ربه ستی به دهست کهوت له
 سایه ی تهوانه وه بوو ، باخه لکی تر سوودیان لێ ده بیئت و دوژمنانی
 خراو ئیسلام نایانه و ئی ناوی ئیسلامیان لێ بنریت ، وه به
 ناوی ئهم و تهوه وه ده درینه قه له م و بۆیه ی فلان و فیساریان لێ
 ده دریت .

ئیسلام که به رنامه ی خوا به مرۆف و بو نه وه ر رزگار بکانه وه ،
 سه ر له نو ئی شاگردی راسته قینه ی (مجد) له ژیر ئالا پیرۆزه که ی
 (مجد) داو به پنی هه نگاوه وردو ریکه کانی (مجد) - به ههزاران
 دروودی له سه ر بیئت - به به رنامه که ی ئیسلام مرۆف و بو نه وه ر له
 دۆزه خی چه کی ته توم و له زاری کوشنده یی شارستانیتی به ماددی به که ی
 خۆرئاوا رزگار بکه نه وه ، به رگی مرۆفایه تی بکه نه وه به رو
 ژباتیکی به خیارانه ی پر له سوودو ئاسایش و حه وانه وه ی بۆ به ره م
 بیئته وه : (وبومثل یفرح المؤمنون بنصر الله وبقولون متی هو ؟
 قل : عسی أن یكون قریباً) الروم / .

ئهمه یش وه نه بی هه ر پای خۆم بیئت و به گۆتره وه ده م پر بیلیم ،

یا لایه نگرینی پالی پتوہ نابم ، نء وا نیہ ، بەلکو ئءمہ سروشتی
 ئیسلامہ ، وہہموو زاناو نووسەرہ ئیسلامیہ کان لە سەر ئءم
 ڕایەن ، بەلکو لە زانا بیگانە کانیئە ئوہ یان کہ لە ئیسلام تی گەبشتی و
 تی بینی تیا کردبیت ، بە مەرچی خۆی لی گیل نە کردبیت ، ہەر
 لەسەر ئءم ڕایہہ .

بۆ بەلگہ لەسەر ئءم راستیہ باسی چەند نمونە بەک دەکەم :
 یەکەم : لە کتیبیکا خویندەموہ کہ پیغەمبەری خوا - دروودی لە
 سەربیت - باسی بەسەر هانی دوا ڕۆژی ئیسلام دەک /
 دەفەمووت :

(لە سەرہ تاوہ ئابینە کەنان پیغەمبەرتی و ڕەحمت دەبیت ،
 ئوہەندە ی خوا بیہوی لە ناوتانا ئەمبیتنەوہ ، ئنجا خوا ھەلی ئەگرتی ،
 پاشان ئەبیتە پاشایەتیکی زۆر داری ، وہ چەندە خرا بیہوی لە ناوتانا
 درێژە دەکیشی ، ئنجا خوا لای ئەبات و ئەبیتە زولم زۆرو جەورو
 ستم ، ئەمیش ئوہەندە ی خوا بیہویت لە ناوتانا ئەمبیتنەوہ ، پاشان
 خوا ی گەورە لای ئەبات ، ئنجا دەبیتە نیشتە جی بی (خلافت)
 لەسەر بەرنامە ی پیغەمبەرتی ، وہ بەپتی ڕیازو ڕەوشت و شاریگە کہ ی
 پیغەمبەر لە ناوتانا کار بە دەسی دەکات ، ئیسلام شوپتی خۆی لەسەر
 زەوی دا ئەگرتنەوہ ، دانیشوانی ئاسمان و زەوی لئی ڕازی و خوشنوو
 دەبن ، ئاسمان پەیتا پەیتا باران و بەرە کەتی خۆی دە ڕژینی و زەویش
 چ خێرو بیری ھەبە ئەبخاتە دەر) رواہ البراز سند حسن صحیح ،
 وہ کو لە کتیبی (الموافقات) و (الامامة) داہہ .

ئاشکراہہ کہ دەوری یەکەم و دووہم بە لاچوونی جی نشینی ڕاسنەقینە
 (الخلافة الراشدة) تەواو بوو ، وہ دەوری سێ یەم درێژە ی کیشا

تا نهمانی دهولتهی عوسمانی ، وه دهوری چوارهم نهمهیه تیمه‌ی تیدا
تهژین ، وه دهوری پینجه‌م وا به‌پرئوه دیت به یارمه‌تی و پشتیوانی
خوای په‌روه‌دگار (۱) .

په‌یامی ئیسلام :

موسلمانان ناتوانن سهر به‌رز بکه‌نه‌وه وه هه‌لسنه‌سه‌ریی ته‌نیا به‌و په‌یامه
په‌رۆزه نه‌بیی که پیغه‌مبه‌ری خوا (محمد) - دروودی خوای له‌سه‌ر بیت -
بو‌ی هیتان له‌لای خوای په‌روه‌دگار وه ، نه‌بیی باوه‌ری راسته‌قینه‌یان
بیت پی‌ی و له‌رێگه‌یا خۆبه‌خت بکه‌نو فیدایی بن بو‌ی ، په‌بامی
ئیسلام به‌هتیزو تواناو وه‌رووناک و ئاشکرایه ، تا ئیسنه ئاده‌می په‌یامیکی
نه‌دیوه و نه‌بیستوه که له‌ ئیسلام به‌ دادتر و گه‌وره‌تر و په‌رۆزو
به‌فه‌ر تر بیت بو‌ مرؤفایه‌تی و بو‌ گیتی ، هه‌ر ئه‌م په‌یامه بو‌و که
موسلمانه‌کان له‌ جاری به‌که‌م دا ئالا‌که‌یان به‌رز کرده‌وه و سهر
زه‌ویان پی‌ی رووناک کرده‌وه . به‌کێک له‌ نوینه‌ره‌کان له‌ مه‌جلیسی
په‌زده‌جوردی پاشای تیرانی دا وتی : (خوا تیمه‌ی نارد تا ته‌وه‌ی
مه‌یلی خوای له‌سه‌ره له‌ژیر به‌ندایه‌تی به‌نده‌کانا ده‌ری بی‌نن بو‌ به‌ندایه‌تی
خوای په‌روه‌دگار ، وه له‌ ته‌نگه‌لانی جیهانه‌وه بو‌ فراوانیتی ، وه
له‌ زۆرو سته‌می ئایینه‌کانه‌وه بو‌ دادی ئیسلام) .

په‌یامیکی ئه‌و تۆبه‌ که ئانا‌جی و پی‌وستی به‌ گۆرینی وشه‌به‌ک یا
که‌م و زیاد کردنی پیتیک نیه ، به‌چاکی و به‌بیی که‌م و کوورپی ده‌ست
ئهدات بو‌ سه‌ده‌ی بیسته‌م ، هه‌ر وه‌کو بو‌ سه‌ده‌ی شه‌شه‌م
ده‌ستی دا

(۱) الرسول ، به‌رگی دووم ، نووسینی سعید‌حوی ل ۱۲۸ .

په یامی ئیسلام بریتى به له بانگك كردن بۆ لای خواو بۆ لای
 پتغه مېره كې و بۆ باوه پكردن به رۆژى دواى ، بهخشى ئیسلام
 دهرهتانه له تاريخكې بهوه بۆ پروناكى ، له بنده پرستى به بۆ
 خوا پرستى و له تنگه لانی بهوه بۆ فراوانى و له زور و ستمى
 ثابینه كانه بۆ دادو راستى ئیسلام ، وه له مدهمى تيمه دا زیاتر له
 دهمه پتسووه كان گوره بى و بهرزى و سوودى ئیسلام دهر كه وتووه و
 مردم باشر لى تى ته گات ، چونكه نه فامیتى ماددى تازه ئابروو
 چووه و به نه واوى خراپه كانى دهر كه وتوون بۆ مردم و خهلكى لى
 بزار بوون ، وه تىسته كانى گواستنه وهى پتسه وابه تى مرؤفه له
 نه فامیتى بهوه بۆ ئسلام ، ته گهر موسلمانان كان ههلسنه سه ره پى و به
 دلسۆزى و راستى و به پرؤشه وه باوهش به په یامى ئیسلامدا بکه ن و
 باه ره بان پتى هه پى و به ناقانه به رنامه و په یامى سه بر بکه نو ، كه لى
 دىت بۆ جار تكى تر - وه كو جارى پتسوو - مرؤفابه تى و جهان و
 گیتى رزگار بکات و نه هیلیت بروخى و له ناو بچیت ، وه له م پتاهه دا
 به راستى خه بات بکه نو خۆ بره نجین . (۱)

سپه م : زانای باوه پى كراوى خۆرئاواى (به رناده شو)
 ته لیت :

(من به هه موو هژشو زانایى خۆمه وه وا تى ده گه م كه ثابینه كى
 (مجد) له هه موو نه ورو پادا پتسوواى لى ده كرىت و وه رده گى ریت ،
 وه له تىسته وه خه رىكه له نار دلپانا جى خۆى ده كاته وه ، پیاوانى كه نىشته
 له سه ده كانى ناوه راست دا هه ولاندا كه وا ئیسلام له وینه و نىگار تكى
 ره شو ناشى رىندا پشان بدن ، ته مه شیان به هۆى ده مار گى رى به كى
 نار ه وا ، بان به هۆى نه شاره زابى به وه بوو ، له راستى دا ته وانه له بهر

(۱) ماذا حشر العالم بانحطاط المسلمين . ل ۲۵۸ - ۲۶۹ له گه ل كورت كرده به

رقیان له (مجد) و له ئایینه‌که‌ی له سنوور دهرچوون و به پینگایه‌کی ناراستا پوین و کاری نابه‌جی‌یان کرد ، نه‌یان ویست (مجد) به دوژمنی عیسا دابنن ، به‌لام من به پتویستی ده‌زانم که (مجد) به پزشکی کهری گروھی مرؤف دابنریت به ته‌واوی ، وه به‌لامه‌وه وایه هر کاتن پتیشه‌وایه‌تی بوونه‌وه‌ری نوئ بدریته ده‌ست پیاویکی وه‌کو (مجد) ، ده‌وانی به ئاسانی چاره‌سه‌ری گیروگرفته‌کانی بکات و به‌ختیاری و ئاسایش له جیهانا بلاو بکاته‌وه ، له کاتیکا که‌وا بوونه‌وه‌ر زور تینووه بق ئاسایش و به‌ختیاری .

وه هه‌روه‌ها زور له‌زانا پوئشنبیره به وپژدانه‌کانی سه‌ده‌ی نۆزده‌هه‌م له‌وه تی‌گه‌یشتوون که ئایینه‌که‌ی (مجد) هینای چ نرخ و به‌هایه‌کی گه‌وره‌ی هه‌یه .. له‌وانه : کارلیل و جوتوه و جیوزو ... هند وه به‌م بۆنه‌به‌وه ئال و گۆپتیکی گه‌وره و باش په‌بیدا بو له هه‌لوئستی ئه‌وروپادا به‌رابه‌ری ئیسلام ، وه ئه‌وروپا له‌م سه‌ده‌ی بیسته‌مه‌دا له‌م پوه‌وه گه‌لیک پتیشه‌کوت ، وه بیرو باوه‌په‌که‌ی (مجد) خه‌ریکه خۆشه‌ویست ده‌بیت له لایان ، من لام وایه زور له‌مه‌زیاتر ده‌پوات و تی‌ده‌گات که ئیسلام چه‌نده به سووده بۆ په‌هاکردنی گیروگرفته‌کانی و بۆ چاره‌سه‌رکردنی ده‌ردو نه‌خۆشی‌یه‌کانی ، زور له‌خه‌مه‌کانم و زور ئه‌وروپای تریش له‌م کاته‌دا باوه‌پیان به ئایینه‌که (مجد) هیناوه ، وه له‌مه‌وه ده‌توانین بلین : پووکردنی ئه‌وروپا بق ئایینی ئیسلام ده‌ستی پئ کردوه) . (۱)

ئمه‌ه‌ پای به‌کێکه له زانایانی خۆرئاوا ، وه هر کامیان ده‌مارگری یان ماددتی یان شوین که‌وتن پئی‌یان لی نه‌گریت هر له سه‌ر ئه‌م پاو ئه‌م باوه‌په‌ ده‌بن . منیش پ به‌دل و پ به‌ده‌م ده‌لیم : پاشه

(۱) گۆزاری (نورالاسلام) ژماره ۴۳ سالی ۱۳۵۳ کۆچی .

پوڙى پووناك ھەر بۇ ئىسلام بۇ پېنگا راستە كەي پېغەمبەرى خوايە ،
وہ تمہہ تاخر وتہو تاخر نوسینمہ لہم بابہ تہوہ .

ربنا تقبل من إنك أنت السميع العليم ، ربنا آمنا في الدنيا حسنة
وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار ، ربنا هب لنا من أزواجنا
وذرياتنا قرۃ أعین واجعلنا للمتقین إماما . وصلى الله وسلم وبارك
على سيدنا ومقتدانا محمد وعلى آله وأصحابه وأتباعهم الصادقين ومن
دعا بدعوتهم الى يوم الدين . آمين وآخر ا دعوانا أن الحمد لله رب العالمين .

سەرچاوه گرنه كان

نووسه

كتيب

-
	١ - قورئانی گه وره
	٢ - فرموده ی پتغه مبهه
سید قطب	٣ - فی ظلال القرآن
د . مجد سعید رمضان البوطی	٤ - فقه السیره
مجد الغزالی	٥ - فقه السیره
حسین هیکل	٦ - حیاة مجد
مجد رشید رضا	٧ - الریحی المحمدي
ابوالحسن الندوی	٨ - ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمین
شیخ مجدی خال	٩ - تفسیری خال
مجد خضری بگت	١٠ - نورالبین
- وه گه لای سهرچاوه ی تر .

سهرنجیکی خه مناک

کیمان ههیه شهراپی ژاری مردن نهچیتژی و په شهباپی مهرگت و هکو قانگه لاشک بهره و چالی گۆر بۆ ههتا ههتاپی ههلی نهگریت و کهسو کارو دۆستر دلستۆزان به چاری پر له فرمیسکه وه مال ئاوابی په کجاری له تهرمه کهی نه کهن ، به لآم مردنی هه مرو ئاده میزادان و یه ک نین زۆر کهس ههیه که نه مریت هه والی مردنه کهی مزده به که ، به لآم مردنی ته وانهی که ژیاپی خۆیان له پئی کارگوزاری گهل و نه ته وه و پئی گه یاندنی - پۆله - دا به سهر بردوو ، دیاری په مردنی مانای هه تیو که وتنی نه ته وه به که و نه مانی ، نه مانی پیشه وابه که .

مامۆستای پاره زانی خوالج خۆش بوو یه کیتک بوو له و مامۆستا که م ویتانهی وه کو مرۆفیککی ئاسایی نه نه ژیا ، به لکو مامۆستای پاره زانی مامۆستا و رابهرو ئامۆژگارو دوانده رو پئی گه به نه رو خیرخواهو موسلمان بوو ، به مانای قوولی موسلمانتهی و مرۆف بوو به ما ای پان و پۆری مرۆفایه تی به راستی مامۆستا پاره زانی بۆ ئیسلام نه ژیا ، ههتا دلله پر له باوه په کهی شهوی ۲۲ - ۲۳ / ۱۲ / ۱۹۷۶ له لیدان کهوت و مهلی گیانی له قه فه زی لاشهی به ره و باره گای خۆشه و بسته کهی (خوا) بالی گرتوه ، دریقی نه کرد .

کابنج که پینوس به دهسته موسلماننه کانی ولاتی ئیمه به ناوی ئاین و کارگوزاری ئاینی به وه خهریکی نووسین و هۆنده وهی چیرۆکی پر و پوچی رۆسته م و زۆراب و له بلی و مه جنون و یوسف و زلیخا و . . هتد بوون ، مامۆستای پاره زانی ژیاپی سهر کردهی گرۆی مرۆفایه تی (محمد المصطفی) (دروودی خوای له سه ربج) نه نویسی

کاتی زۆریه‌ی مامۆستا ئایینی به‌کانی ناوچه‌ی ئیمه شه‌ویان به‌ دامه‌
کردنو گۆزه‌وی بازی و چه‌له‌مه‌شکینه‌و رشته‌ی مرواری خوتندنه‌وه
به‌سه‌ر ته‌برد ، مامۆستای پاره‌زانی به‌ نه‌خۆشی و په‌زاره‌ی قه‌رزاری و
نه‌بوونی منال زۆری ، خه‌ریکی نووسینی (له‌ ده‌روازه‌ی ئیسلام) و
(نموونه‌یه‌ك له ئیسلام) و (خه‌یزانی به‌ختیار) بوو .

به‌لێ هه‌روایه‌ و ژبان تاسه‌ر بۆ كه‌س مۆر نه‌كراوه .

به‌لێ مامۆستا گیان ، تۆرۆشتی و به‌جینگای ئاوات خواسته‌ی
خۆت گه‌بشتی و ئیمه‌ی قوتابی و پێزه‌خۆری خۆت به‌جێ هه‌شت ،
به‌لام نه‌نیا لاشه‌كه‌ت لامان نه‌ماوه ، نه‌گینا تابلۆی هه‌لوێسته
شیرینه‌كانت ، شیوه‌ی وته‌ نه‌رمه‌ پاراوه مه‌زه‌داره‌كانت هه‌مرویان له
دلماندا ماوون و له‌یاد ناچینه‌وه .

مامۆستا گیان / هیوا دارین ئیسته گیانت مېوانی خاوه‌نی ژبان
(ص) بێ و له‌ به‌هه‌شتی به‌رین گه‌شت و گوزاره‌ بکات و هه‌زاران
دروود و پێزی قوتابه‌كانت قوتابه‌ هه‌تبه‌هه‌تبه‌ گه‌شت له‌ گیانی پلکو
بهره‌مه‌ن بێ و داواکارین بتوانین له‌سه‌ر نه‌خشه ئیسلامی به‌ پیرۆزه‌كانت
به‌رده‌وام بێ و گیانی تۆش شاد بکین .

قوتابیت

محمد ملا صالح شاره‌زووری

سیدصادق

١٩٧٩ / ٤ / ٢٥